ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ ve DİVANI
(İnceleme-Metin)

Emrah GÜNDÜZ

Doktora Tezi
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Selami ECE
2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

Emrah GÜNDÜZ

ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ ve DİVANI
(İnceleme-Metin)

DOKTORA TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Selami ECE

ERZURUM-2018

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Abdünnafi İffet Efendi ve Divanı (İnceleme-Metin)" adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıyı kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin basılı ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

☐ Tezim sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

☑ Tezimim 3 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

10.05.2018

Emrah GÜNDÜZ

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TEZ KABUL TUTANAĞI

TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Prof. Dr. Selami ECE danışmanlığında, Emrah GÜNDÜZ tarafından hazırlanan bu çalışma, 10/05/2018 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Eski Türk Edebiyatı Bilim Dalı'nda DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan	:	Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY	İmza	:
Jüri Üyesi	:	Prof. Dr. Selami ECE	İmza	:
Jüri Üyesi	:	Dr. Öğr. Ü. Ahmet TOPAL	İmza	:
Jüri Üyesi	:	Dr. Öğr. Ü. Meheddin İSPİR	İmza	:
Jüri Üyesi	:	Dr. Öğr. Ü. M. Akif GÖZİTOK	İmza	:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 10/05/2018

Doç. Dr. Rıfat KÜTÜK
Enstitü Müdürü
Enstitü Müdürü

TAE-F84 /01.01.2017

İÇİNDEKİLER

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ DİVANI
(İnceleme-Metin)

ÖZET

DOKTORA TEZİ

ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ ve DİVANI
(İnceleme-Metin)

Emrah GÜNDÜZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Selami ECE

2018, 600 sayfa

Jüri: **Prof. Dr. Selami ECE**
Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY
Dr. Öğr. Ü. Ahmet TOPAL
Dr. Öğr. Ü. Meheddin İSPİR
Dr. Öğr. Ü. M. Akif GÖZİTOK

Bu çalışma, klasik Türk edebiyatının genellikle geç dönemi olarak tanımlanan ve bitiş yüzyılı olarak kavramsallaştırılan 19. yüzyıl klasik Türk şiiri içinde, Abdünnāfi İffet Efendi (1823-1891) ve Divanı'nın edebī konumunu belirlemeyi amaçlar. Bu çalışmayla, 19. yüzyıl Türk edebiyat tarihi çalışmalarına katkıda bulunmak hedeflenmiştir.

Abdünnāfi İffet Efendi Divanı'nı konu alan bu çalışma, ana hatlarıyla giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Çalışmamızda öncelikli olarak 19. yüzyıl klasik Türk şiirinin genel durumu ele alındı. Bu bölümden hareketle Abdünnāfi Efendi'nin hayatı ve edebī eğilimleri tespit edilmeye çalışıldı. Tezin ikinci bölümünde Abdünnāfi İffet Efendi Divanı'nın biçim ve muhteva incelemesi yapıldı. Üçüncü bölümde ise nüshaların tavsifi yapılıp divanın transkripsiyonlu-tenkitli metnine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler, Abdünnāfi İffet Efendi, Divan, 19. yüzyıl Klasik Türk Şiiri.

ABSTRACT

DOCTORATE THESIS

ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ and HİS DİVAN
(Examination-Text)

Emrah GÜNDÜZ

Advisor: Prof. Dr. Selami ECE

2018, page: 600

Jury: **Prof. Dr. Selami ECE**
Prof. Dr. Veyis DEĞİRMENÇAY
Dr. Öğr. Ü. Ahmet TOPAL
Dr. Öğr. Ü. Meheddin İSPİR
Dr. Öğr. Ü. M. Akif GÖZİTOK

This study aims at detecting the literal position of Abdünnāfi Iffet Efendi (1823-1891) and his Diwan in the discourse of 19th century Ottoman Poetry which is generally defined as late period and conceptualized as the century of ending in Classical Turkish Literature. The primary aim of this study is to contribute to the studies of the history of 19th century Turkish Literature.

Abdünnāfi Iffet Efendi's Diwan that is the subject of our study consists of an introduction and three chapters with main lines. The general situation of 19th century Classical Turkish Poetry was primarily handled. Having obtained the information, it was tried to identify the literal position and life of Abdünnāfi Efendi. In the second section of the thesis, the examination of the form and content is done. The third section includes the transcripted and criticized text and also the description of the copies.

Key Words: Abdünnāfi Iffet Efendi, Diwan, 19th Century Classical Turkish Poetry.

TABLOLAR DİZİNİ

KISALTMALAR DİZİNİ

Age. : Adı geçen eser

Agm : Adı geçen makale

AKM : Atatürk Kültür Merkezi

Bk. : Bakınız

C. : Cilt

DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

Haz. : Hazırlayan

G : Gazeliyāt Bölümü

K : Kasaid ü Tevarih Bölümü

M : Münacat ve Naat Bölümü

Mf : Müfret

Mt : Matla

Msmt : Nazire ve Musammatlar Bölümü

R : Rubāiyāt Bölümü

TDV : Türk Diyanet Vakfı

S. : Sayı

s. : Sayfa

SBE : Sosyal Bilimler Enstitüsü

St. : Satır

v. : Varak

Yay. : Yayınları

yy. : Yüzyıl

ÖN SÖZ

Klasik Türk edebiyatının son ve geç dönemi olan XIX. yüzyıl, toplumun edebī zevk ve anlayış prensiplerinin de değiştiği bir dönemdir. Yüksek düzeyde bir estetik zevki ve anlayışı temsil eden divan şiirinin son dönemi olan bu yüzyılda, sesini yükseltmeye çalışan son dönem divan şairleri ve eserleri edebiyat tarihimiz açısından büyük önem arzetmektedir. Bu yüzyılda yazılmış el yazması veya matbu durumdaki eserlerin günümüz için kullanışlı hāle getirilmesi, edebiyat tarihimizin daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Abdünnāfi İffet Efendi ve Divanı adlı bu çalışmamız XIX. yüzyılın edebī ve tarihī malzemelerini ortaya çıkarması bakımından önemlidir.

Bu tezin konusu olan Abdünnāfi İffet Efendi, Adanalı Ramazanoğulları ailesinden olup, XIX. yüzyılda yaşamış ālim ve bürokrat bir divan şairidir. Son döneme ait tezkirelerin hemen hepsinde hakkında bilgi bulabildiğimiz şair, daha çok tercüme eserleriyle ön plana çıkmaktadır. Şairin Nāfi mahlasıyla kaleme aldığı şiirlerini ihtiva eden divanı, iki nüsha hālindedir. Nüshalar, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi ile Almanya Berlin Millī Kütüphanesinden temin edilmiştir. Abdünnāfi İffet Efendi Divanı, XIX. yüzyıl klasik Türk şiirinin karakteristik özelliklerini taşımaktadır. Sosyal ve siyasi yönden dönemine ayna tutan bu eserde, birçok devlet adamı ve şair hakkında bilgiler bulmak mümkündür.

Çalışmamızın zeminini oluşturan bu iki nüsha haricinde İbnü'l-Emin nüshası adını verdiğimiz bir başka müsha da mevcuttur. Bu nüsha diğer iki nüshayla mukayese edildiğinde benzerlik oranının çok düşük olduğu gözlemlenmiştir. Söz konusu nüsha aslında Nāfi'nin diğer divanıdır ve çalışmamıza dāhil edilmemiştir.

Bu çalışma, ön söz, giriş, üç ana bölüm ve sonuç kısımlarından müteşekkildir. Giriş kısmında XIX. yüzyıl ve edebī eğilimler hakkında bilgiler sunulmuştur. Çalışmanın birinci bölümünde Abdünnāfi İffet Efendi'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde divanı içerik ve muhteva yönünden klasik metotlarla incelenmiştir. Üçüncü bölümde Abdünnāfi İffet Efendi Divanı transkribe edilerek iki

nüsha üzerinden tenkitli şekilde verilmeye çalışılmıştır. Nüsha farklılıkları dipnotla belirtilmiş olup, anlam ve vezne daha uygun olan tercih edilmiştir.

Doktora eğitimim süresince sağladıkları akademik katkı ve gösterdikleri ilgi dolayısıyla bütün Erzurum Atatürk Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü hocalarıma ve akademik kariyerim süresince desteklerini her zaman yanımda hissettiğim aileme ve eşime teşekkür ederim. Bu çalışmamın planlanmasından sonuçlanmasına kadar geçen her aşamada emeği bulunan, benden manevi ve bilimsel yardımlarını hiçbir zaman esirgemeyen tez danışmanım ve saygıdeğer hocam Prof. Dr. Selami ECE'ye tecrübe ve hoşgörüsüyle göstermiş oldukları ilgi ve samimiyetten dolayı teşekkürlerimi arz ederim.

Erzurum 2018 **Emrah GÜNDÜZ**

GİRİŞ

19. YY. KLASİK TÜRK ŞİİRİNE GENEL BİR BAKIŞ

Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılda başlayan askerī ve siyasi alandaki gerileme, 19. yüzyılda da etkisini sürdürmüştür. Fransız İhtilali'nin imparatorluk üzerindeki etkisinin görülmeye başlandığı 19. yüzyılda, devlet toprak kaybının önüne geçemediği gibi gerilemeyi önleyici tedbirleri uygulamakta da geç kalmıştır. Bu yüzyılda Avrupa'nın değişimine ayak uyduramayan Osmanlı için en büyük sorun Rusya olmuştur. Rusya ile yapılan ve bir türlü bitmeyen savaşlar, nihayetinde mağlubiyetle devletin yıkılmasına kadar gidecek olan süreci daha da hızlandırmıştır.

Değişen dünya düzeninde 19. yüzyıl Batı toplumları için bir aydınlanma çağı sayılabilir fakat aynı şeyi Osmanlı Devleti için söylemek mümkün değildir. 18. yüzyılda başlayan gerilemenin durdurulabilmesi için askerī, siyasi ve sosyal alanda yeniliklerin yapılması gerekliliği kendini hemen her alanda yoğun şekilde göstermiştir. Osmanlı için bu yüzyıl, kendinden önceki devirlerin huzursuzluğunu yüklenmiş, her alanda çatışmaların yaşandığı bir devirdir. İmparatorluğun gerileme safhasından tükenme, bitme safhasına evrildiği dönemdir. Sürekli yeni kitaplar basıp, pozitif bilimleri hayatına hızlı şekilde uygulayan Avrupa, Osmanlı'yı değişen ve gelişen dünya karşısında geride bırakacaktır. Gelişen dünyaya karşı kayıtsızlık ve kendine aşırı güven duygusunun getirdiği kaygısızlık, devletin önce gerilemesine sonra da yıkılmasına sebep olacaktır.

18. yüzyıldaki Sanayi ve Fransız devrimleri Osmanlı devletindeki idari zafiyeti ve sanayideki yetersizliği ortaya çıkarmıştır. Rical ile ulemanın Batıdaki değişimi okuyamaması ve yozlaşması, devletin Batı karşısında yetersiz kalmasının en büyük sebeplerindendir. 1789'da Fransız İhtilali ile birlikte birçok ulustan oluşan devletin egemenliği ve bütünlüğü tehlike altına girmişti. Toprak kayıplarının ve valilik gibi küçük birimlerin bile isyana kalkışmalarının önüne geçilemiyordu. Sanayi devrimine daha iyi adapte olan ve pozitif bilimleri ordusuyla buluşturmayı başaran Rusya, yüzyıl boyunca Osmanlının en büyük düşmanı olmuştur. Bu dönemdeki savaşlar devleti askerī yönden çok yıpratmıştır.

19. yüzyıl, Osmanlı Devleti için bir önceki yüzyıllardan daha hareketli ve karışık bir şekilde devam etmiştir. Istılahatlar ve yenileşme hareketleri dönemi etkisi altına almıştır. III. Selim'le başlayan askerī ve idari alanlardaki yenilikler, II. Mahmud dönemine gelindiğinde Yeniçeri Ocağı'nın (1826) kaldırılıp yeni ordu ve harbiye ile tıbbiye mekteplerinin kurulmasıyla devam etmiştir. İlköğrenim eğitimi bu dönemde zorunlu hāle getirilmiş, ilk resmi gazete olan Takvim-i Vekāyi bu dönemde çıkarılmaya başlanmıştır. Yenileşme hareketleri Sultan Abdülmecid döneminde Tanzimat İnkılabı (1839)'yla devam edip, II. Abdülhamid dönemi I. Meşrutiyet (1876) ilanına kadar devam etmiştir. Bu dönemlerde yenilik ve reform Osmanlı devletinin resmi programı haline gelmiştir.

I. 19. YY. KLASİK TÜRK ŞİİRİ

Değişim ve yenilik hareketleri dönemin edebī anlayışına da nüfuz etmiştir. Siyasi ve sosyal alanlarda yapılan reformlara paralel olarak 19. yüzyılda, Fransız edebiyatının tesirinde gelişen yeni edebiyat karşısında gücünü iyice kaybeden divan edebiyatı, yüzyıl boyunca yeni şairler yetiştirmesine rağmen asrın ilk yarısından sonra gözden düşmüştür. Bu dönemde divan şiirinin sanki bütün pınarları kurumuş, şairler ise çırıl çıplaktır.[1] Ancak tür ve içerik açısından yeni bir edebī anlayış ortaya çıkmışsa da divan şiirinden tamamıyla kopuş söz konusu değildir. Bu asırda yine eski sözler tekrarlanmış, arada bir parlayışlar, hatta orijinal ışıldayışlar olmakla beraber bunlar asrın divan edebiyatında hakiki bir aydınlık derecesi alamamıştır.[2]

Asrın ilk yarısı önceki yüzyılın devamı niteliğindedir. Dil, vezin ve nazım şekilleri büyük ölçüde aynıdır. Nedīm ve Şeyh Gālib gibi büyük şairlerden sonra şair yetişmemiştir. Dönemin şairleri genellikle üstat olarak nitelendirilen şairleri taklit ve tekit seviyesinde kalmıştır. Güzel örneklerini Enderunlu Vāsıf'da gördüğümüz mahallī tarz, şiirlerde sıkça kullanılmış olup Sebk-i Hindi üslubu gözden düşmüştür. Kaba köylü ağzının kullanımı dikkat çekmektedir ve zarif İstanbul Türkçesi'nden eser yok gibidir.

---

[1] A. Hamdi Tanpınar, *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, 10. Baskı, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003, s. 77.
[2] Nihad Sami Banarlı, *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Millī Eğitim Basımevi, İstanbul 2001, C. II, s. 829.

Bu yüzyılda, mahallī tarz şiirlerinin genel özelliği duygu derinliğinin, hayal zenginliğinin ve ahengin yok olmasıdır.[3]

Kurumuş divan şiiri deryasını yeniden yeşertmek adına dönemin bazı edipleri tarafından Encümen-i Şuarā isimli bir edebī topluluk kurulmuştur. Bu kişiler aralarında sanat ve şiir üzerine söyleşiler yaparak divan şiirine yeniden can verme gayreti göstermişlerdir. Şiirlerinde Nefᶜī, Naᶜilī ve Fehīm-i Kadīm gibi güçlü şairlerin şiirlerini örnek alıp, onları okumayı tavsiye etmişlerdir. Topluluk içerisinde Leskofçalı Gālib, Hersekli Ārif Hikmet Bey, Yenişehirli Avnī Bey, Osman Şems Efendi, Lebīb Efendi, Recaīzāde Celāl Bey, Manastırlı Hoca Naīlī Efendi, Üsküdarlı Hakkı Bey, Hālet Bey gibi eski kültüre vākıf, edebī zevk anlayışı olan kişiler bulunmaktaydı. Toplantılara katılanlar arasında yeni edebī anlayışın temellerini kuracak olan Nāmık Kemal ve Ziyā Paşa da yer almaktaydı. Bu topluluktaki kişiler, eski şiir anlayışını devam ettirmeye çalışmalarının dışında yeni konular bulma, hece vezni ile sade Türkçeyi şiirde kullanma ve çeşitli yönlerden klasik şiire eleştiriler yapma hususunda ön plana çıkmışlardır.

19. yy. klasik Türk edebiyatında dinī ve tasavvufi şiirlerin belli bir ağırlığı vardır. Tasavvuf, diğer dönemlerde olduğu gibi bu dönemde de şiirin beslendiği kaynakların başında gelmektedir. Özellikle çeşitli ve birden fazla tarikata mensup şairlerin fazlalığı dinī-tasavvufi şiirlerin sayısının artmasına sebep olmuştur. Herhangi bir tarikata mensup olmayan şairler ise tasavvuf terminolojisinden istifade etmişlerdir. Tasavvufu araç edinen şairlerin çokluğuna rağmen geçen asırlarda yetişen mahir şairler seviyesine ulaşabilen şair bu dönemde çıkmamıştır.

Yenilik arzusu dönemi etkisi altına almış olsa da eskiye bağlı kalan ve geleneği devam ettiren şairler de vardır. Bu dönemde bazı nazım şekillerinin kullanımında artış, bazılarında ise azalma görülmüştür. Mesnevi ve gazel nazım şeklinde azalma görülürken kaside ve bentlerle kurulu nazım şekilleri kullanımında artış olmuştur.[4]

Geçen asırlarda olduğu gibi bu dönemde de çok sayıda şair yetişmiştir. 19. yy.'a dair İstanbul kütüphanelerinde, yazma nüshaları bulunan 114 şairin adı bulunmaktadır.

[3] A. Atilla Şentürk, Ahmet Kartal, *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, 3. Baskı, Dergah Yay., İstanbul 2006, s. 491.
[4] Şentürk, Kartal, age., s. 492.

Matbaanın yoğun olarak kullanılması, birçok divanın neşredilmesine olanak sağlamıştır. Buna ek olarak bu yüzyılda ön plana çıkan diğer bir husus, kadın divan şairlerinin sayısındaki artıştır. Geçmiş dönemlerde kadın divan şairi birkaç sayı ile sınırlıyken bu dönemde yirminin üzerindedir. Devrin değişen zihniyetini göstermesi açısından bu önemlidir. Bunlar içerisinde Şeref Hanım, Leylā Hanım ve Adile Sultan dikkat çeken isimlerdir. Leskofçalı Gālib, Enderunlu Vāsıf, Keçecizāde İzzet Mollā, Şeref Hanım, Yenişehirli Avnī, Şeyhülislām Ārif Hikmet Bey, Leylā Hanım, Osman Nevres ve Antepli Aynī bu yüzyılın önde gelen divan şairlerindendir.[5]

[5] Şentürk, Kartal, age., s. 491-493.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ

1.1. HAYATI

Abdünnāfi İffet Efendi, 19. yüzyılda yaşamış Adanalı bir bürokrat, mütercim ve divan şairidir. Aynı zamanda bir edip olan Abdünnāfi Efendi, klasik Türk edebiyatımızın son nefeslerinden biridir. Yaşadığı dönemi kapsayan birçok tezkirede onun hakkında bilgi bulmak mümkündür. Nāfi, kelime anlamı olarak *fayda veren, faydalı* anlamına gelmektedir. Allah'ın 99 isminden biridir.[6]

Nāfiᶜā nāmıñı ās̱ārıñ ile ḳıl ibḳā

Feyż-yāb eylesin aḫlāfı zülāl-i mevrūs̱

G 39/7

Nāfi (نافع) mahlaslı edebiyat tarihimizde tespit edebildiğimiz üç divan şairi bulunmaktadır. Bunlar İstanbullu Mehmed Abdünnāfi Efendi (öl.1857-58)[7], Gaziantepli Nāfi Arap Tahir Efendi-zāde (öl.1850)[8] ve son olarak çalışmamıza konu olan Adanalı Müftü İshak Efendi-zāde Seyyid Mehmet Said Efendi'nin oğlu Abdünnāfi İffet Efendi'dir (1823-1891).[9]

1.1.1. Doğumu ve Ailesi

19. yüzyılın ilk yarısında dünyaya gelen Nāfi[10], Sultan Abdülmecid (1839-1861), Sultan Abdülaziz (1861-1876) ve II. Abdülhamid Han (1876-1918) dönemlerine tanıklık etmiştir. H. 1239 (1823/24) yılında Adana'da doğmuştur. Babası, eski Adana

---

[6] Muallim Nācī, *Lügat-ı Nācī*, Haz. Ahmet Kartal, TDK Yay., Ankara 2009, s. 530.

[7] İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, Haz. Hidayet Özcan, AKM Başk. Yay., Ankara 2000, C. III, s. 1466; Fatīn Davud, *Hatimet'ül-Eşᶜār (Fatin Tezkiresi)*, Haz. Ömer Çifçi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap, s. 393.

[8] Vahit Özen, *Nāfiᶜ Divānı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, SBE, Elazığ 2010; Halime Çavuşoğlu, *Nafiᶜ Arap Tāhir Efendi-zāde'nin Hayatı, Edebī Kişiliği ve Divanı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum 2012; Fatīn Davud, age., s. 392.

[9] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1468-77; Fatīn Davud, age., s. 394; M. Yekta Saraç, *Osmanlı Müellifleri (Bursalı Mehmed Tahir)*, TÜBA Yay., Ankara 2016, C. I, s. 403; İsmail Durmuş, "Abdünnāfi İffet Efendi", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1988, C. I, s. 288.

[10] Şiirlerinde Nāfi mahlasını kullanan Abdünnāfi İffet Efendi, bundan sonraki satırlarda mahlasıyla anılacaktır.

Müftüsü Hacı İshak Efendi'nin oğlu Mehmed Said Efendi'dir. Babası da dedesi gibi müftüdür.

Etmesin fażlımı ebnā-yı zamān istiks̱ār

Nāfiᶜā zāde-i Müftī-yi şehīr İsḥāḳız

G 124/7

Nāfi, soyunun Ramazanoğulları hanedanına dayanmasından dolayı Ramazan-zāde diye tanınmış; alçak gönüllü, edep ve iffet sahibi bir tabiata sahip olduğu için de İffet lakabını almıştır.[11]

Yoḳsa sāyeñde ṭarīḳ-ı ᶜiffeti terk etmedim

Olmadım taḥsīne maẓhar kām-yāb-ı merḥamet

K 11/12

Şairin evlenip sonraki yıllarda bir çocuğu olduğunu ve onu da küçük yaşlarda kaybettiğini 60 numaralı kasidede yer alan *Ciger-Pārem İçün Güftār-ı Dil-Sūz* başlıklı mersiyesinden anlamaktayız.

Dürr-i yek-dāne ve bir dānem iken

Güher-i maḫzen-i vīrānem iken

Aldı destimden anı düzd-i ecel

Ede iḥsān-ı ᶜıvaż Rabb-i ecel

K 60/3-4

1.1.2. Eğitimi

Sübyan mektebinde okuyan Nāfi, çeşitli hocalardan özel dersler almış, İstanbul ve Şam'da hadis ilmi okumuştur. Buharalı ālim Abdürrahim Efendi'den özel ders almıştır. Siyasal Bilgiler okuyan Nāfi'nin saraya olan yakınlığı ve üst düzey idari görevlerde

[11] Durmuş, age., s. 288.

bulunmuş olması, onun kültürlü ve iyi eğitimli biri olduğunu düşündürmektedir. Ayrıca divanında sıklıkla Kur'ān-ı Kerim'den ve hadislerden yaptığı iktibaslar, iyi bir dinī eğitim aldığını göstermektedir. Şiirlerinden bazılarını Farsça yazması ve Arapçadan tercüme edilmiş birden fazla eseri, onun Fars ve Arap dili ve edebiyatlarına olan vukūfiyetini de göstermektedir. Bunlara ek olarak divanında adı geçen bazı meşhur eserler onun beslendiği kaynakları ve ilmi birikimine dair bilgiler sunması açısından önemlidir.

Baḳ terceme-i şerḫ-i **Muṭavvel** gibi Nāfiᶜ

İḫvānıma ᶜarż eyledigim çoḳ güherim var

G 79/7

Kitāb-ı ḥüsnüne ḫaṭṭ-ı leb olmaz naẓm-ı Firdevsī

Ki bir **Şeh-nāme**dir her fıḳrası bir dāsitān ṣaḳlar

G 90/4

Kitāb-ı **Mes̱nevī** ol nüsḫa-i kübrāya der-fihris

Müberhen maġz-ı Ḳurᵓānī ile ᶜirfān-ı Mevlānā

M 34/5

1.1.3. Mesleği

Nāfi, devletin farklı kademelerinde bürokrat olarak görevlerde bulunmuştur. 1843'de Bursa müderrisliğinden mezun oldu ve aynı yıl Adana il meclisi azalığında bulundu. 1846'da İstanbul'a geldi ve isteği üzere Siyasal Bilgiler alanına dâhil olup memuriyete atandı. Çeşitli tarihlerde Adana Mal Müdürlüğünde, Halep Meclis Başkanlığında, bir sene sonrasında defterdarlığında,

Tār-ı fikrim pek ᶜArab saçına döndürdü Ḥaleb

Cebr-i noḳṣān eylerim ᶜafv eyle diger rūz-ı ᶜīd

K 7/26

1853'de Harput defterdarlığında,

On üç ay biz de edip Ḫarputa defterdārlıḳ

Oldu īcāb-ı ḳader ġayrı vedāᶜ-ı aḥbāb

G 21/5

Trabzon Tahkikat (soruşturma) memurluğunda,

Giderek orsa poça keşti-i dil encāmı

Zülf-i ḫūbān-ı Ṭırabzona ilişdi resenim

G 209/3

1856'da Cezair-i Bahr-i Sefid Rüsum-ı Müctemia (vergi) memurluğunda,

Cezr ü medd ile geçip seyr-i Cezā'ir demleri

Buldu dil mecrāsın āḫir yevm-i ferdādır vedāᶜ

G 160/2

Şam muhasebeciliğinde ve Bağdat defterdarlığında görevler yapmıştır,

Geçen ᶜömrü eyle taᶜdād ḳanı ẕevḳ-i Şām u Baġdād

Edilen o saᶜyi ḳıl yād nedir eldeki ticāret

G 35/8

Nāfi, bu görevlerinden sonra Bosna Merkezi Mutasarrıfı olmuştur. 1869/70'de Hersek mutasarrıflığına atanmış, burada bir müddet görev yaptıktan sonra azledilmiştir. Sonrasında ise Resmo, Kastamonu ve Elazığ mutasarrıflıklarında bulunmuştur. 5 Zilhicce 1296 (20 Kasım 1879)'da Musul valiliğine atanmıştır. Bu görevinden emekliye sevkedilip, 1300 (1883/84)'de Elazığ valiliğine atanmıştır. Asker sevklerinde hata yaptığı öne sürülerek bir buçuk sene sonra azil ve 14 Ramazan 1307 (4 Mayıs 1890)'de Memur Seçme Komisyonu başkanlığına tayin edilmiştir.[12]

1.1.4. Tarikatı

Nāfi, Abdulkadir Geylānī (d.1077- öl.1165)'nin kurmuş olduğu Kādiriye tarikatına mensup bir şairdir. Şiirlerinde bu tarikata ve esaslarına yer vermiştir. "Divan

[12] Son Asır Türk Şairleri, C. III., s. 1466-1477.

şiirinde Geylānī hazretlerinden çokça bahsedilmiştir. Bu manzumelerde ona olan sevgi ve bağlılık dile getirilmiş, onun müridi olmakla övünülmüştür. Gürūh-ı evliyā serdarı, eyliyānın esedi, azīz, şeyh, rehber, mürşid, pīr, mürşid-i dil-āgāh, kutb, kutb-ı evliyā, kutb-ı aktāb, gavs, gavs-i azām vs. nitelemeler divan şiirinde onu temsil eden tabirlerdir."[13] Şeyhi ise aynı zamanda dönemin divan şairlerinden olan Şeyh Aziz Ahmed Kuddusī (d.1769- öl.1849)'dir.[14]

Nāfi, divanı içersinde münacat ve naat bölümündeki 30, 31 ve 32 numaralı kasidelerde mürşidinin özelliklerinden bahseder ve rehberinin Abdulkadir Geylānī olduğunu aktarır:

Mürşid ü pīrimiz ᶜAbdü'l-Ḳādir

Rehber-i rāh-ı Ḫudā Ḥażret-i Şeyḫ

M 30/3

Hazret-i Geylānī cihan kutbudur ve makamı Bekābillahdır:

Odur çün ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı cihān bāḳī taṣarrufda

Beḳā-bi'l-lāhdır etmez taḥavvül cāh-ı Geylānī

M 31/5

Nāfi, Abdulkadir Geylānī'yi ve mürşidi olduğunu belirttiği Aziz Ahmed Kuddusī'yi birçok şiirinde anar. Münacat ve naat bölümündeki 35, 36 ve 37. manzumelerde Kuddusī'ye yer verir. Mürşidi Kuddusī'den yardım ve merhamet diler:

Ey mürşid-i ṣāḥib-dād ḳalsın mı göñül nā-şād

Bu ᶜācize ḳıl imdād Yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

M 36/3

Şeyh Kuddusī, Geylānī'ye ulaştıran yol göstericidir. O aynı zamanda Kādiri tarikatının rehberi ve müritler için aziz bir sığınaktır:

---

[13] Hüseyin Güftā, *Divan Şiirinde İlim*, Akçağ Yay., Ankara 2004, s. 280.

[14] Süleyman Uludağ, Mustafa Asım Köksal, "Kuddūsī Ahmed Efendi", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2002, C. XXVI, s. 315-316.

Cenāb-ı Ġavs̱-ı Geylānīye ẕātı reh-nümāmızdır

Bu rāh-ı maṭlab-ı aʿlāya el-ḥaḳḳ pīşvāmızdır

Saʿādet-ḫˇāhımızdır sāyesi ẓıll-ı hümāmızdır

Muḳaddes bir ʿazīz-i muḳtedā hem mültecāmızdır

Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

M 35/2

Kādiri-meşrep bir şair olan Nāfi'nin şiirlerinde en az Kādiri yolu kadar açık bir şekilde nazara verilen bir diğer tarikat Mevlevilik'tir. Mevlānā Celaleddin-i Rumī'ye olan hayranlığını ve sevgisini münacat ve naat bölümünde 33 ve 34 numaralı manzumelerinde dile getirmiştir. Onun kapısının eşiği günahkārlar için bir sığınaktır:

N'ola cürmümle Nāfiʿ cebhe-sā-yı āsitān olsam

Penāh-ı ʿāṣiyāndır südde-i ebvāb-ı Mevlānā

M 33/9

Mevlevi şairlerde gördüğümüz Hz. Mevlānā, Monlā-yı Rūm, Mollā Celāl, Mevlānā, Mesnevi vb. kelime ve kavramlar şiirinde sıklıkla geçer. Mevlevi olmadığını düşündüğümüz şair için bu düşünce temelinde Mevlevi muhibbidir demek daha doğru olacaktır:

Bıraḳma Nāfiʿā Mollā-yı Rūmuñ bāb-ı iḥsānın

Ki her dem luṭfu istiḳbāl-i aṣḥāb-ı niyāz eyler

G 100/7

Kitāb-ı Mes̱nevī ʿulviyyetin is̱bāta ḳāfidir

Nedir baḥr-i ʿulūmu anda istīʿāb-ı Mevlānā

K 33/3

1.1.5. Saray İle Münasebetleri

Abdülmecid, Abdülaziz ve II. Abdülhamid dönemlerine tanıklık eden Nāfi'nin, Osmanlı hanedanlarıyla doğrudan olmasa da yüksek rütbeli din ve devlet adamlarıyla

alaka kurduğu söylenebilir. Devletin çeşitli kademelerinde aldığı görevler ve valiliklerde bulunmuş olması, Saray ile olan münasebetinin yakınlığını gösterir. Dönemin siyasi olaylarına kayıtsız kalmadığını[15] ve hanedan mensuplarının düğün, sünnet gibi özel günlerini kaleme aldığını görmek mümkündür.[16]

Nāfi'nin saraya yakınlığı ve valilik görevlerinde bulunması iyi bir eğitim ve kültür seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. Bulunduğu görevlerden hızlıca yükseldiği ve son olarak valilik makamına eriştiği görülür. Bürokrasi hayatı oldukça hareketli olan Nāfi için bir takım eleştirilere rastlamak da mümkündür. Bu eleştiriler onun torpilli olduğuna ve ailesinin saraya yakınlığı sebebiyle unvanda mertebeler katettiğine dairdir. Özellikle Musul'un vilayet derecesine yükseltilmesi ve Nāfi'nin de vali yapılması o devir şairlerinin eleştirisine sebep olmuştur:

Musul vilāyet oldu Nāfiʿ Efendi Vāli

Vāveyletün vilāyet vāveyletā ahāli[17]

Zira bu eleştirilerin pek de haksız sayılmadığını görmek mümkündür. Nāfi, divanında 2. Bölümde yer alan 9, 24 ve 30 numaralı kasidelerde *(Niyāz-nāme Be-Dergāh-ı Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı Ṭaleb-i Meʾmūriyyet, Berā-yı Ṭaleb-i Meʾmūriyyet Be-Cānib-i Nāẓır-ı Māliyye-i Esbaḳ Merḥūm Muḫtār Pāşā, Beʾsitān-ı Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı Ṭaleb-i Meʾmūriyyet)* memuriyet ve atanma taleplerini açıkça ifade etmiştir. Fethi Paşa'ya yazdığı kasidesinde ona olan minnetini şöyle ifade eder:

Rütbe aldım sāyesinde buldu pāyem iʿtilā

Ḳıldı meʾmūriyyet-i māliyye ile vāye-dār

K 16/23

---

[15] Nāfi Divanı'nda, Rusya ile yapılan savaşlara ve anlaşmalara dair; *Tārīḫ-i Berā-yı Muẓafferiyyet Sipāh-ı Manṣūr-ı Der Ġazā-yı Rusiye* başlıklı 28 numaralı Kaside*, Der ʿAḳd-i Ṣulḥ Bā-Rusiye Be-Vesāṭat-ı Düvel-i S̱elās̱e ve Muraḫḫaṣīyyet-i Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm ʿĀlī Pāşā* başlıklı 29 numaralı Kaside.

[16] Sultan Abdülmecid'in kızları Cemile ve Münire sultanların düğünlerine yazdığı *Peyām-ı Sūr* adlı eseri vardır. Mehmet Arslan, *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 6-7*, Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2011, s. 131-152.

[17] http://blog.milliyet.com.tr/musul-valisi-nafi-efendi/Blog/?BlogNo=119102 (Erişim tarihi: 27.03.2018).

Ali Paşa’ya yazdığı kasidesinde meclise yahut Maliye Nazırlığı için görev talebini şöyle ifade eder;

Meclis-i vālāya yāḫūd nāẓır-ı māliyyeye

Ber irādeñdir ḳuluñ içün yegāne merḥamet

K 30/11

Yine aynı kasidesinde emeklerinin boşa gitmemesini ve torpil istediğini şu şekilde ifade eder;

İmtiḥān eyle bir emr-i müşkile taᶜyīn edip

ᶜUhde-dār olmaz isem etme emāna merḥamet

Eyle istiḫdām efendim olmasın saᶜyim hebā

Bir yetişmiş bendeyim etmez zamāna merḥamet

K 30/14-15

1.1.6. Vefatı

Babasının yakın arkadaşı olması sebebiyle kendisiyle küçük yaşlarda tanışan İbnü’l-Emin Mahmud Kemal onun hakkında “ālim, fāzıl, şair, edib ve mütevazı bir kişilikti” diye bahsetmektedir. Boyu kısa, kır sakallı, parlak gözlü, güler yüzlü olan Nāfi sadece ilim erbabı değil, aynı zamanda divan sahibi bir şairdir.

Nāfi, 18 Zilhicce 1308 (25 Temmuz 1891)’de Hac dönüşünde Taif’te koleraya yakalanmış, bu hastalıktan kurtulamayarak vefat etmiştir. Taif’te defnedilmiştir.[18]

1.2. EDEBĪ KİŞİLİĞİ

19. yüzyıl klasik Türk şiirinin genel görünümü içinde Nāfi’nin şiirini ve şairliğini değerlendirmek için sınırlı bilgilere sahibiz. Birçok tezkirede adı geçmektedir. Ancak bu tezkirelerin künyesinde yer alan bilgiler oldukça sınırlıdır. Ālim bir şair olan Nāfi hakkındaki farklı ve ayrıntılı bilgileri, onunla babası aracılığıyla tanışan İbnü’l-Emin

---

[18] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1468-1471; Osmanlı Müellifleri, C. I, s. 403; Durmuş, age., s. 288.

Mahmut Kemal İnal'den öğrenmekteyiz. *Son Asır Türk Şairleri* kitabının 3. cildinde yer alan bilgilerle, dönem edebiyatının genel hususiyetleri ve şairin kendi divanı, Nāfi'nin edebī kişiliğini belirleme aşamasında dikkate alınmış olacaktır.

Edebiyat tarihleri 19. yüzyıl divan şairlerinin, birkaçı dışında, çoğunlukla İstanbullu olduğunu, yine büyük çoğunluğunun devlet dairelerinde çalıştıklarını ve yetiştikleri çevre itibariyle tarikat mensubu olduklarını kaydeder.[19] Adana'da doğmuş olmasının haricinde Nāfi'nin, yukarıda asgari müşterekleri verilen şairler arasında olduğunu söylemek mümkündür. Devletin meclis azalığından valiliğe birçok kademesinde görev alan Nāfi, Kādiri tarikatına müntesip bir şairdir.

Nāfi'nin kendi dönemi içerisinde tesiri altında kaldığı edebī eğilimleri tespit etmek, onun edebī kişiliğini anlamak açısından önemli bir aşamadır. Divanındaki şiirlerin temel kaynağı, Nāfi'nin edebī eğilimleri konusunda bize bir fikir verebilir. Kādiri tarikatına müntesip bir şair olan Nāfi, Abdulkadir Geylānī ve kendi gibi divan şairi olan şeyhi Aziz Ahmed Kuddusī'nin tarikata dair hayal ve imgeleriyle harmanlanmış birçok şiir kaleme almıştır:[20]

1 Biz bāde-i elesti çaḳan ḳādirīzleriz

Ḳandīl-i ᶜaşḳı dilde yaḳan ḳādirīleriz

2 Gördük fenā-yı ᶜālemi nā-ḳābil-i ᶜimār

Dilden binā-yı meyli yıḳan ḳādirīleriz

3 Keçkül be-dest ü ḫırḳa be-dūş u be-ser külāh

Çeşm-i ḥasūda mīḫ ḳaḳan ḳādirīleriz

4 Ḥaḳ ḳıldı faḫr-i ᶜālemi çün reh-nümā bize

Seyrān-ı dilde ᶜarşa çıḳan ḳādirīleriz

---

[19] Şentürk, Kartal, age., s. 493.

[20] Nāfi, Kādiri bir şair olsa da şiirlerinde Mevleviliğe ve Bektaşiliğe özgü imgeleri sıkça kullanmıştır. Bunun sebebi yaşadığı devrin tasavvuf anlayışıdır. "19. yüzyıl tasavvuf ve mürşidleri arasında birden fazla tarikattan icāzetli olmak yaygınlaşmıştır. Bunun en yakın örneği dönemin ileri gelen mutasavvıfı Ahmed Kuddūsī'dir." Bk. Ali Tenik, *Ahmed Kuddūsī*, Ukde Yay., Ankara 2011, s. 31.

5 Estār-ı ġaybı himmet ile eyleyip dü-nīm

Çeşm-i baṣīret ile baḳan ḳādirīleriz

6 Cūlar mis̱āli ṭayy-i ṣaḥārī-yi nefs ile

Baḥr-i muḥīṭ-i kevne aḳan ḳādirīleriz

7 Sevdā-yı zülf-i sikke-i pīrimle Nāfiᶜā

Zincīr-i ᶜaşḳı başa ṭaḳan ḳādirīleriz

G 121

Bu şiirlerin yanı sıra, klasik şairlerin birçoğunda olduğu gibi tasavvufa dair sembolik dil ve terminolojiden istifade edilerek yazılmış şiirleri de mevcuttur. Divanın münacat ve naat bölümünde bulunan Mevlānā'ya övgü niteliğindeki *Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Mevlānā* ve sonrasındaki *Müşārün İleyh* başlıklı 2 kasidesi, Nāfi'nin şiirlerindeki tasavvufi eğilimleri gösteren örnek manzumelerdir.

Nāfi Divanı'nda mahallīleşme cereyanının tesiriyle yazılmış manzumelere de rastlanır. Şiirlerinde görülen mahallī öğeler ve kullandığı dil, Nāfi'yi mahallīleşme cereyanını temsil eden şairlere yaklaştırır. Mahallīleşme genel olarak, yaşanılan coğrafyanın, sosyal hayatın, gerçek olayların şiire aksetmesi, dilde sadeleşme ve yerli nazım biçimlerini kullanmaya yönelme olarak tanımlanmaktadır.[21] Divanında yer 270 numaralı *derdliyim derdli* redifli hece vezniyle yazılmış gazeli, *ev yıkanın evi olmaz* ve *kandilde elde çörek gerek* gibi ifadeleri, mahallileşme eğilimini göstermesi bakımından önemlidir:

Gök ḳandil oldu ḥalḳa-i zülfe uzat eliñ

ᶜĀdetdir elde leyle-i ḳandīl çörek gerek

G 178/3

[21] Mehtap Erdoğan, "Divan Şiirinde Mahallīleşme Kavramı ve Bākī Divan'ında Bazı Mahallī Unsurlar", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/5 Summer, 2009.

Bu meseldir evi maᶜmūr olamaz ev yıḳanıñ

Dil-i ᶜāşıḳ gibi vīrāne binādır perçem

G 202/5

Nāfi'nin, edebiyat tarihlerinin 19. yüzyıl divan şairlerini üç başlık etrafında değerlendirdiği edebī eğilim tasnifine göre; tasavvufi şiirleri dolayısıyla *Dinī-tasavvufi Şiirler Yazan Şairler* grubuna ve mahallī öğeler taşıyan bazı şiirleri dolayısıyla da *Mahallīleşme Hareketini Sürdürmeye Çalışanlar* grubuna yakın bir çizgiye sahip olduğu görülür.

Edebiyat tarihlerinde 19. yüzyıl klasik Türk şiirinin üç üslup etrafında değerlendirildiği görülür. Bunlar; konuşma diline ait özelliklerle yüklü folklorik üslup, anlamdan ziyade sese önem veren, açık ve zarif bir söyleyişe dayanan klasik üslup ve fikrin ön plana çıktığı tebliğī/hikemī üslup.[22] Bu üslup tanımlamaları içinde Nāfi'nin şiirlerindeki hākim üslubun çoğunlukla klasik üslup olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle gazellerinde göze çarpan rindāne ve āşıkāne tavır, bu tespiti destekler. Buna rağmen bütün şiirlerini tek bir üslup veya söyleyiş tavrı içinde değerlendirmek doğru bir yaklaşım biçimi değildir. Tarikat ehli bir şair olduğu için mutasavvıf ve hikemī tarzda yazılan şiirleri olduğu gibi şairin divanındaki şarkılarda da görülen folklorik üslupla yazılmış şiirleri de vardır.

Nāfi Divanı'nda kullanılan nazım şekilleri, yaşadığı yüzyıl içinde onun edebī kişiliğini daha iyi anlamak amacıyla kullanılabilecek edebī ölçütlerden biri sayılabilir. 19. yüzyılda geçmiş asırlarda kullanılan nazım şekillerinin kullanımına devam edilmiş olup özellikle bentlerden kurulu nazım şekillerinin ve tarih kıtalarının kullanımında artış gözlemlendiğini ileri sürülür.[23] Özellikle tarih manzumelerinde görülen bu artış birçok divanda gözlemlenebilir. Bu dönemde tarih kıtalarının kullanım alanları genişlemiş, şairlerin toplumsal hayata yönelik birçok olay için çok sayıda tarih düşürmeye

---

[22] Mustafa İsen, Osman Horata, *Eski Türk Edebiyatı El Kitabı*, (Ed. Mustafa İsen), 5. Baskı, Grafiker Yay., Ankara 2005, s. 157.

[23] Şentürk, Kartal, age., s. 492.

başlamışlardır.[24] Nāfi Divanı, nazım şekilleri bağlamında edebiyat tarihlerinin verdiği bilgilerle uyumluluk gösterir. Ancak bu dönemde azalmaya başladığı iddia edilen mesnevi ve kaside nazım şekillerinin,[25] Nāfi Divanı'nda birden fazla örnekle yer bulmuş olması, şairin geleneğe bağlılığını göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Şiirlerini dinī ve lā-dinī konularda yazan Nāfi, din konulu şiirlerinde daha çok münacat, naat ve mesnevi nazım şekillerini kullanmıştır. Rindāne tavırla söylenmiş lā-dinī şiirleri ise gazel nazım şekliyle mevcuttur. Şairin kullandığı nazım şekillerinde herhangi bir yenilik görülmezken, aruz ve kafiye ilmine hākim olduğu görülür.[26]

Dini konu alan şiirlerinde içten ve samimi duygular hissedilir. Mensup olduğu tarikat esasları ve tasavvufi öğeler bu şiirlerinde çokça yer alır. Sülukun mertebelerini 7 makam hālinde ele aldığı *Der Menāzil-i Ehl-i Sülūk ve ᶜAḳābateş* (M 40) başlıklı mesnevisi bu öğelerin sistematiğe döküldüğü şiiridir. Şiī düşüncesini besleyici bir özellik gösterdiği için genellikle Şiī şairlerin şiirlerinde gördüğümüz[27] ehl-i beyt sevgisi ve Maktel-i Hüseyn (Kerbela)[28] konuları şairin divanında geniş yer bulur. Bununla birlikte tevellā ve teberrā örneklerine rastlamak mümkündür[29]:

Şāh-ı merdāna niçe ḳıydı o nā-merd-i cesūr

Heyzüm-i siccīn ede Ḥaḳ dest-i İbn-i Mülcemi

M 17/25

İşte destimde berāt-ı nisbet-i āl-i ᶜabā

İki ᶜālemde penāhımdır ᶜAliyyü'l-Murtażā

M 17/56

---

[24] İsmail Ünver, "XIX yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, S. 32 (1/2), 1998, s. 137.
[25] Şentürk, Kartal, age., s. 492.
[26] Nāfi'nin aruz ilmi ve kafiyeye dair Mahzen-i Esrar-ı Şiir (1856) adlı eseri vardır.
[27] Metin Akkuş, *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebī Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yay., Erzurum 2007, s. 137.
[28] Mustafa İsen, *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, 2.Baskı, Akçağ Yay., Ankara 1994, s. XII.
[29] "Bektaşī şiirlerinde Ehl-i beyti ve Hz. Ali'yi sevenlere tevellā, Hz. Ali ile ehl-i beyti sevmeyenlere ve Yezid'e lanet teberrā okunur." Agāh Sırrı Levend, *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, 4. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984, s. 110.

Laᶜnetle Yezīde n’ola olsa ḳalemim tīz

Her güne o dīn düşmeni düşnāma sezādır

M 24/22

Din dışı şiirlerinde ise genellikle devrindeki önemli şahsiyetlere bağlılığını ve taleplerini görmekteyiz. Eğlenceye ve makama düşkünlüğü açık şekilde görülür. Lirik duygularını ve gizli kalmış yönlerini bu şiirlerinde görmek mümkündür;

Nāfiᶜā seyr-i cemāl-i yār olur rūḥa ġıdā

Ḫūba meyl etmek güzel sevmek şiᶜārımdır benim

G.204/7

Oğlu Salih’in vefatı için yazdığı, divanının kasideler ve tarihler bölümünde yer alan 59. tarih manzumesi ve 60 numaralı mersiyesi, Osmanlı-Rus Savaşını konu alan 28 ve 29 numaralı tarih manzumeleri, *Sakız* redifli 123. gazeli, onun divanındaki kişisel ve sosyal hayat gerçekliğini örnekleyen manzumelerdir.

Nāfi, mütevazı bir şiir üslubuna sahiptir. Onun divanında, fahriye amacıyla söylenmiş şiirlere rastlamak oldukça zordur. Var olanlar ise mübalağanın sınırlarını zorlamaz. Kanaatimizce bunda tarikat ehli olmasının önemli bir etkisi vardır. Gazeliyāt bölümünün mukaddimesindeki dörtlükte mütevazı üslubu gözden kaçmaz:

Nām-ı Ḥaḳdır çünki miftāḥ-ı der-i ḥüsn-i beyān

Fetḥ eder elbet anıñla kenzini naẓm-āverān

Ṣad-ṣalāt olsun o hādī-yi ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa kim

Buldu iᶜcāzıyla dīvān-ı belāġat ḳadr u şān

Nāfi, şiirlerini topladığı divanından ziyade tercüme eserlerdeki başarısıyla meşhur olmuş bir şairdir. Vermiş olduğu eserler onun edebī kişiliğine dair önemli ipuçları vermektedir. Şiirlerindeki gelenekçi tavrı onu yüzyıl içersinde önemli bir şair statüsüne getirememişse de tercüme eserleri ve ilmi bilgisi şairliğinin önüne geçmiştir.[30]

---

[30]“Kudret-i ilmiyesi, tabiat-i şi’riyesine galibdir” ifadesi için bk. Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1471.

Edebiyatımıza kazandırmış olduğu eserlerine bakıldığında tercüme eserlerin yanı sıra mantık, felsefe ve hadis ilimlerine dayalı eserler verdiği görülür.

Fenn-i ḥadī̱s u manṭıḳ u ᶜilm-i sülūkda

Ḥaşr eyledim meʾa̱sire eyyām u sālimi

Şerḥ eyledim Muṭavveli Türkī zebān ile

Gösterdi ẖāme ᶜāleme siḥr-i ḥelālimi

K 43/9

Nāfiᶜā ẓann etme daᶜvā-yı mücerreddir sözüm

Fażlımı her fende ā̱s̱ārım müdellel gösterir

G 73/7

Nāfi'nin tercüme eserlerdeki başarısının arkasında Arapça ve Farsça dil ve edebiyatlarına olan hākimiyeti yatmaktadır. Divanında Farsça yazdığı şiir parçalarında ve yaptığı ayet-hadis iktibaslarında bu dillere olan vukufiyetini görmek mümkündür. Divanın 2. Bölümünde 15 numaralı manzumenin ilk 7 beytini Farsça yazan şairin, bu ve buna benzer birçok Farsça yazılmış beytine rastlamak mümkündür;

1 Ḳasem be-ism-i celāl-i mübeddiᶜü'l-eşyā

Be-nūr-ı Aḥmed-i Mürsel be-ḥubb-ı āl-i ᶜabā

2 Ḳasem be-beyt-i ᶜatīḳ u be-ravża-i pür-nūr

Be-ġār-ı s̱ūr-ı şerīf ü be-Mescīd-i Aḳṣā

3 Ḳasem be-māhi-i Yūnus be-hüdhüd-i Belḳıs

Ḳasem be-mūr-ı Süleymān be-efᶜi-i Mūsā

4 Be-vaḥy-i muᶜciz-i Ḳaḥṭān be-muᶜcizāt-ı ᶜayān

Be-şaḳḳ-ı bedr-i münevver be-leylet'ül-İsrā

5 Be-rehberān-ı saᶜādet be-hādiyān-ı rıżā

Be-rāviyān-ı eḥādī̱s-i efṣahü'l-fuṣaḥā

6 Be-pür dilān-ı ser-ā-pā be-ehl-i ġazv u cihād

Be-ᶜādiyāt u be-rümḥ u be-seyf-i ehl-i ġazā

7 Be-heft-ṭārem-i bālā ki devr ü gerdāneş

Edill-i ḳudret-i Bārī ᶜacīb-i ṣunᶜ-ı Ḫudā

K 15

Geçmiş asırlardan etkilendikleri veya çağdaşı olan şairler, şairin edebī hayatına dair bilgiler sunabilir. Sayıları fazla olmamakla birlikte Nāfi Divanı'nda kimi meşhur şairlerin şiirlerine yazılmış nazirelere rastlamak mümkündür. Bu durum edebiyat tarihlerinin 19. yüzyıl divan şairlerini "genellikle üstat olarak nitelendirilen şairlerin izinde giden ve taklit ve tekit seviyesinde kalan nazire şairleri"[31] biçimindeki tavsiflerini doğrular. 19. yüzyıldan Enderunlu Vāsıf ile Haydar Efendi ve 18. yüzyılın önemli şairi olan Şeyh Gālib, Türk edebiyatında pek çok şaire olduğu gibi, Nāfi'ye de ilham kaynağı olmuşlardır.[32] Nāfiᶜnin *düşdü* redifli gazeli, söyleyiş ve ahenk açısından Şeyh Gālib'in aynı redifli gazelini hatırlatmaktadır;

O mehiñ fürūġ-ı ḥüsnü dil-i ġam-güsāre düşdü

Yine ḫırmen-i ḳarārım yanıyor şerāre düşdü

G 275/1

Şairin, çağdaşı olan şairlerle yakın ilişki içinde bulunduğu söylenebilir. Şairin çağdaşları olan Cāzim (G 4, 49, 87, 132, 158, 166, 271), Enver (G 257), Rahmī (161), Ārif Hikmet Bey (G 193), Subhī Bey (G 196), Nüzhet (G 83) ve Rāşid (G 199) ile ilişkileri şiirlerinde görülmektedir. Nāfi'nin edebī kişiliğinde bu şairlerin etkisi hissedilmektedir.

Nāfiᶜ cenāb-ı Cāzime taḳdīme ḳıl şitāb

Faḫr-āver oldu bu ġazel-i nev-edā baña

G 4/7

---

[31] Şentürk, Kartal, age., s. 493.

[32] Divanı içersindeki 7. Bölümde yer alan 1, 3, 4 ve 5 numaralı gazeller Haydar Efendiye Nazire; *Tażmīn-i Beyt-i Meşhūr Muḫammes* başlıklı 15 numaralı manzume Osman Sīret'in beytine tazmin; 16 numaralı *Taḫmīs-i Ġazel Vāṣıf Enderūnī* başlıklı manzumede Enderunlu Vāsıf'ın şiirine tahmis yapılmıştır.

Nāfiᶜā ᶜĀrif-i Ḥikmet Bege ḳıl ᶜarż-ı niyāz

Eyle üslūb-ı ḥekimānede īmā-yı emel

G 193/7

Ḥażret-i ᶜİzzet gibi bir āṣafa peyrev olup

Nāfiᶜā ḫāmemde bir çoḳ ser-fürūlar var idi

G 277/7

1.2.1. Eserleri

Aynı zamanda bir ālim olan Nāfi'nin belāgat, hadis, tasavvuf, ahlāk, felsefe, mantık vb. ilimlere dair birçok telif ve tercüme eseri mevcuttur. Tercüme eserlerdeki başarısı Farsçaya ve Arapçaya olan vukūfiyetinin sonucudur. İbnü'l-Emin M. Kemal onun eserleri için, "ilme mensub olanlarca muteber ve her suretle müfīddir"[33] der.

1. **En-Nefᶜu'l-Muᶜavvel Fī-Tercemeti't-Telhīs Ve'l-Mutavvel:** Hatīb el-Kazvīnī'nin Arap belagatına dair meşhur eseri Telhīsü'l-Miftāh'ın ve bunun Teftāzānī tarafından yapılmış geniş şerhi olan El-Mutavvel'in gramer açısından tahlili bir tercümesi olup Abdünnāfi Efendi'nin Arap dili, edebiyatı ve belagatı sahasındaki ilmī kudretini göstermektedir. Eserin birinci cildi Saraybosna'da (1289), ikinci cildi de İstanbul'da (1290) basılmıştır.[34]

2. **Tercüme-i Nuhbetü'l-Fiker**: İbn-i Hacer el-Askalānī'nin hadis usūlüne ilişkin *Nuhbetü'l-Fiker* adlı kitabının tercümesidir. 1301 (1883/84)'de Mamuretülaziz'de (Elazığ) basılmıştır.[35]

3. **Müntehabāt-ı Nāfia-i Risāle-i Kuşeyriye**: İmam Kuşeyrī'nin tasavvufla ilgili risalesinin bazı bölümlerinin tercümesidir. 1308 (1890/91)'de İstanbul'da basılmıştır.[36]

---

[33] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470.

[34] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1469; Durmuş, age., s. 288; İlker Kömbe, "Osmanlı-Türk Düşüncesinde Münāzara İlmi ve Abdünnāfī İffet'in Tercüme-i Adāb-ı Gelenbevī adlı eseri", *Dīvān İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 20, 2006/1, s. 148.

[35] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1469; Durmuş, age., s. 288; Kömbe, agm., s. 147.

[36] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470; Durmuş, age., s. 288; Kömbe, agm., s. 147.

4. Kitāb-ı Nāfiᶜu'l-Āsār Nevbāve-i Simārü'l-Esmār: *Hümāyūn-nāme*'nin bazı hikāyelerinin manzum hāle getirilmişi olan bu eser, edebī ve tarihī bilgilerin yanı sıra ahlāka dair konuları da ihtiva eder. 28 bölümde toplam 35 hikāye bulunmaktadır. 1268 (Mayıs 1851)'de basılmıştır.[37]

5. Mahzen-i Esrār-ı Şiir: Aruz ilmi ve kafiyeye dair bir eserdir. Taş basması hālinde 1273 (1856/57)'te yayımlanmıştır.[38]

6. Kāmilü'l-Āsār Hikāye-i Cihandār: Yusuf Kamil Paşa'ya ithaf edilmiş olan bu eser Hanya Girit matbaasında 1291 (1874/75)'de basılmıştır.[39]

7. Tercüme-i Burhān-ı Gelenbevī: Fenn-i Mantık olarak da bilinen bu eser, Gelenbevī İsmail Efendi'nin mantık ilmine dair *El-Burhan* adlı eserinin şerhi ve tercümesidir. *Burhan*, 18. yy. Osmanlı mantık sahasının en önemli ve meşhur eserlerinden birisidir. Gelenbevī tarafından yapılan haşiyesiyle birlikte bu eser 1306 (1889)'da İstanbul'da basılmıştır. Gelenbevī'nin bu eserinin en meşhur şerh ve tercümelerinden olan Abdünnāfi İffet Efendi'nin söz konusu eseri ise, 1297 (1880)'de 2 cilt hālinde İstanbul'da basılmıştır.[40]

8. Tercüme-i Ādab-ı Gelenbevī: Gelenbevī İsmail Efendi'nin ādab ilmine dair Arapça eserinin şerh ve tercümesidir. Abdünnāfi Efendi'nin 1299 (1881/82)'da kaleme aldığı bu eseri 1302 (1884/85)'te Matba-i Osmaniye'de basılmıştır.[41]

9. Peyām-ı Sūr: Sultan Abdülmecid'in kızları Cemile ve Münire sultanların düğünlerine dair bir eserdir. 1274 (1857/58)'te basılmıştır.[42]

---

[37] Tuncay Bülbül, "Ramazan-zāde Abdünnāfi İffet Efendi ve Kitāb-ı Nāfi'ü'l-Āsār Nevbāve-i Simārü'l-Esmār Adlı Eseri", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter, 2012, s. 447-609; Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470; Durmuş, age., s. 288.

[38] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470; Durmuş, age., s. 288; Kömbe, agm., s. 147.

[39] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470; Durmuş, age., s. 288; Kömbe, agm., s. 147.

[40] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470; Durmuş, age., s. 288; Kömbe, agm., s. 147; Faruk Kılıç, *Abdunnafi İffet Efendi'nin Mizani Şerh-i Mütercimi Burhan adlı eserinin tahlil ve değerlendirilmesi,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniverstesi, SBE, Elazığ 2008.

[41] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470; Durmuş, age., s. 288; İlker Kömbe, "Osmanlı-Türk Düşüncesinde Münāzara İlmi ve Abdünnāfī İffet'in Tercüme-i Adāb-ı Gelenbevī adlı eseri", (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 2004.

[42] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470; Arslan, age., s. 125-152.

10. Rehber-i Seyr ü Sülūk: Şeyh Kasım-ı Hanī'nin *Kitāb-ı Seyr ü Sülūk* adlı eserinin şerhi ve tercümesidir. Resmo mutasarrıfı iken 1290 (1873/74)'da yazmıştır. Eser matbu olmamakla birlikte nādiredendir.[43]

11. Terceme-i Mukaddime-i İbn-i Hişam: Nahivle ilgili bir eserdir. Matbu değildir.[44]

12. Divan-ı Eşᶜār: Mutasavvıfāne ve hākimāne tarzda yazılmış bu divan için İbnü'l-Emin M. K. İnal, matbu olmadığını ve bir nüshasının (315 sayfa) Abidin Suphi Ramazanoğlu tarafından kendisine hediye edildiğini ifade etmektedir.[45] Çalışmamıza konu olan divan, hediye edilen bu divandır. İnal devamında Nāfi Divanı'nın el yazısıyla yazılmış bir nüshasının da bir zamanlar eline geçtiğini ve bunun aynı divanın farklı nüshası olduğunu anlatmaktadır. Ancak bize göre bu nüsha aslında Nāfi'nin 2. divanıdır. Nāfi'nin 2 farklı divanı bulunmaktadır. Elimizdeki bu 2 divanı mukayese ettiğimizde aralarındaki benzerlik oranının yaklaşık %15 ile %20 seviyelerinde olduğu tesbit edebildik. Gerek şiir ve sayfa sayılarında gerekse de muhteva açısından birbirinden büyük oranda farklı olan bu iki divandan iki nüshaslı ve hacimce daha büyük olan divan çalışmamıza dāhil edilmiştir. Diğer divanın aslında müellif hattıyla yazılmış başka bir divan olduğunu ve farklı bir çalışma alanına dāhil edilmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

Nāfi Divanı, müstensihinin tertip ettiği şekliyle 6 bölümden oluşmaktadır:

Bulunduğu Bölüm	Başlık	Kısaltma
1. Bölüm	Münacat ve Naat	M
2. Bölüm	Kasāid ü Tevārih	K
3. Bölüm	Gazeliyyāt	G
4. Bölüm	Rubāᶜiyyāt	R
5. Bölüm	Müfredāt	Mf/Mt
6. Bölüm	Nazire ve Musammatlar	Msmt

[43] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470.
[44] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470.
[45] Son Asır Türk Şairleri, C. III, s. 1470.

İKİNCİ BÖLÜM

ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ DİVANI İNCELEMESİ

2.1. DİVANIN BİÇİMSEL ÖZELLİKLERİ

2.1.1. Nazım Şekilleri

Münācāt Be-Dergāh-ı Hazret-i Kadı'l-Hācāt Bismillāhirrahmanirrahīm başlığını taşıyan bir münacat ile başlayan, 2 nüshası olan Nāfi Divanı'nda toplamda 517 adet manzume mevcuttur. Kaside bölümünün baş kısmında yer alan münacat tarzındaki mesnevi ve gazeliyāt bölümünün girişinde yazılan nazm numaralandırılmamış olsalar da toplam manzumeler arasına dāhil edilmiştir. Nāfi Divanı'nın mevcut iki nüshası da mürettep divan görünümünde değildir. Bu nedenle nazım şekillerinin sıralanmasında belli bir düzen yoktur. Gerek müstensihin kaleme aldığı şekliyle gerekse de nazım şekli sıralanışı açısından divan 6 bölümden oluşmaktadır. Her bölüm bazen boş sayfa düşülerek veya kırmızı başlık verilerek birbirinden ayrı ele alınmıştır. Bu bölümler içersinde farklı nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerle karşılaşmak mümkündür.

Tablo 2.1. Divandaki Şiirlerin Nazım Şekillerine Göre Dağılımı

<table>
<tr><td rowspan="3"></td><th>Nazım Şekli</th><th>Sayısı</th></tr>
<tr><td>Mısra</td><td>10</td></tr>
<tr><td>Müfret</td><td>52</td></tr>
<tr><th rowspan="5">Beyitlerden Oluşan Nazım Şekilleri</th><td>Gazel</td><td>288</td></tr>
<tr><td>Kaside</td><td>89</td></tr>
<tr><td>Kıta</td><td>23</td></tr>
<tr><td>Nazm</td><td>26</td></tr>
<tr><td>Mesnevi</td><td>12</td></tr>
<tr><th rowspan="8">Bentlerden Oluşan Nazım Şekilleri</th><td>Murabba</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Şarkı</td><td>3</td></tr>
<tr><td>Muhammes</td><td>7</td></tr>
<tr><td>Tahmis</td><td>2</td></tr>
<tr><td>Müseddes</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Mütessa</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Terci-i Bend</td><td>1</td></tr>
<tr><td>Terkib-i Bend</td><td>1</td></tr>
<tr><th colspan="2">Toplam</th><td>517</td></tr>
</table>

Yukarıda verdiğimiz başlıkla başlayan 1. bölümde münacat ve naatlar yer almaktadır. Bu bölümde toplamda 49 manzume vardır. Bu manzumelerden 18, 19 ve 35 numaralı şiirler muhammes-i mütekerrir; 1, 4, 39, 40, 42 ve 48 numaralı şiirler mesnevi; 25 numaralı şiir terci-i bend; 43 numaralı (sāki-nāme başlıklı şiir terci-i bend başlıklı verilmiş olsa da aslında terkib-i benddir) şiir terkib-i bend nazım şekliyle yazılmışlardır. Geriye kalan 38 şiir kaside nazım şekliyle yazılmıştır. İncelemede bu bölüm M harfi ile kısaltılmıştır.

2. bölüm, *Kasaᶜid ü Tevārih* başlıklı olup, kaside ve tarih manzumelerinin yer aldığı bölümdür. Devlet büyükleri ile devrin önde gelen isimlerine yazılan kasideler ve çeşitli nazım şekilleriyle kaleme alınmış tarih manzumeleri 94 adettir. Bunların 46'sı kaside, 5'i mesnevi, 23'ü kıta, 14'ü nazm, 5'i müfret ve 1'i mütessa nazım şekliyle yazılmış manzumelerdir. İncelemede bu bölüm K harfi ile kısaltılmıştır.

3. bölüm *Gazeliyyāt* başlıklı gazel nazım şekliyle yazılmış manzumelerin olduğu bölümdür. İçerisinde üç şarkı (223, 267 ve 269 numaralı manzumeler) ve 3 kaside (233, 235 ve 286 numaralı manzumeler) bulunan bu bölümde 286 adet manzume mevcuttur. Geriye kalan 280 manzume gazel nazım şekliyle yazılmıştır. 270 numaralı manzume divanda hece vezniyle yazılmış tek manzumedir. İncelemede bu bölüm G harfi ile kısaltılmıştır.

4. bölüm *Rubāᶜiyyāt* başlıklı olsa da içersindeki 9 manzumenin nazm nazım şekliyle yazıldığı anlaşılmaktadır.[46] 19. yy. şairlerinin ve müstensihlerinin nazım şekillerini karıştırdıkları veya bu şekillerin klasik yapısında değişiklikler yaptıkları görülür.[47] Nāfi Divanı'nda nazım şekillerinin isimlendirilmesi hususunda yapılan yanlışlıklar/değişiklikler bunun tezahürüdür.

---

[46] "Özellikle 18. ve 19. asırlarda Anadolu'da kaleme alınan bazı divanlarda rubāīlerin rubāī ismi altında kaydedilmesine rağmen vezin olarak rubāī şeklinden uzaklaştığı görülür. Muhtelif yüzyıllardaki divanlarda rubāiyyāt ve rubāī başlıkları altında kaydedilen, ancak rubāī vezinleriyle yazılmayan çok sayıda dörtlüklerin de önemli yer tuttuğu bir gerçektir." M. Sait Çalka, *Divan Şiirinde Rubāī*, 2. Baskı, Kriter Yay., İstanbul 2017, s. 28.

[47] Osman Horata, *Has Bahçede Hazan Vakti-XVII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*, Akçağ Yay., Ankara 2009, s. 269.

5. bölüm *Müfredāt* başlıklı olup mısralarla birlikte 59 şiir parçasının yer aldığı bölümdür. Bunların 25'i müfret, 22'i matla, 2'si nazm ve 10'u mısra nazım şekilleriyle yazılmış manzumelerdir. İncelemede Müfret için Mf; Matla için Mt kısaltmaları kullanılmıştır.

Son bölüm olan 6. bölümde nazire ve musammatların yer aldığı, gazeliyātta olmayan 4 gazel, 3 nazire gazeli, 1 Haydar Efendi'ye ait gazel, 1 müseddes, 1 murabba-ı mütekerrir, 2 tahmis, 4 muhammes, 1 münacat (kaside) ve 1 naat (kaside) toplam 18 manzume vardır. İncelemede bu bölüm Msmt şeklinde kısaltılmıştır.

2.1.1.1. Mesnevi

"Sözlük anlamıyla ikişer, ikişerli demek olan mesnevi, edebiyatta aynı vezinde ve her beyti kendi arasında ayrı ayrı kafiyeli nazım şekillerine"[48] verilen addır.

19. yüzyıl edebiyat tarihlerine göre bu dönemde en az kullanılan nazım şekli mesnevidir.[49] Bentlerden kurulu nazım şekillerinin artış gösterdiği bu dönemde mesnevi gözden düşen nazım şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak mesnevi nazım şeklinin 19. yüzyıldaki genel görünümünün tersine Nāfi Divanı içerisinde farklı bölümlerde ele alınmış 12 adet mesnevi bulunmaktadır. Divan, *Münācāt Be-Dergāh-ı Hazret-i Kadı'l-Hācāt* başlığıyla yazılmış münacat konulu mesnevi ile başlar.

Nāfi Divanı'nda kafiyeleniş bakımından mesnevi formunda yazılmış 12 adet manzumenin konuları çeşitlilik göstermektedir. Aşk ve macera konulu mesneviler dönemin genel özellikleri itibariyle rağbetten düşmüş, ilgi görmemiştir. Devletin çöküş dönemine paralel olarak realizm ve bedbin insan duyguları 19. asır klasik Türk şiirinde kendini göstermiştir. Muhtevada ferdiyetçilik bu dönemde kendini belirgin bir şekilde hissettirmeye başlamıştır.[50] Ölüm konusu şiirlerde sıkça işlenmiştir. Nāfi'nin, Şiī şairlerde görülen Kerbela ve Maktel-i Hüseyn konulu şiirleri ve oğlu Salih'in vefatı üzerine yazdığı mersiyesi buna örnektir. Devrin padişahına ve önde gelenlerine yazılan methiye ve niyaz-nāme tarzındaki şiirleri yanı sıra Āsım Efendi Divanı'na yazılmış bir

---

[48] Haluk İpekten, *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, 6. Baskı, Dergah Yay., İstanbul 2004, s. 59.
[49] Şentürk, Kartal, age., s. 492.
[50] İsen, Horata, age., s. 159.

de takriz[51] bulunmaktadır. Diğer mesnevilerinde işlenen konulara bakıldığında ise şairin belki de tarikat ehli olmasının sonucu olarak yorumlayabileceğimiz manzumeleri mevcuttur.

Tablo 2.2. Divandaki Mesnevilerin Genel Özellikleri

	Bulunduğu Bölüm	**No.**	**Başlık**	**Beyit sayısı**	**Açıklama**
1	**Münacat ve Naat**	1	Münācāt Be-Dergāh-ı Hazret-i Kadı'l-Hācāt	112	Münacat
2		4	Naᶜt-ı Şerīf	35	Naat
3		39	Mers̱iye-i Ḥażret-i Seyyidü'ş-Şühedā	46	Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için yazılmış mersiye
4		40	Der Menāzil-i Ehl-i Sülūk ve ᶜAḳābateş	150	Tarikata mensup kişiler için anlatılan 7 mertebe
5		42	Mers̱iye-i Ġam-fezā	7	Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin için yazılmış mersiye
6		48	Sāʾiḳ-i Rāh-ı ᶜAşḳ-ı Ḥaḳīḳī	69	İlahi aşkın anlatıldığı mersiye
7	**Kaside ve Tarih**	1	Başlıksız	13	Kaside bölümünün giriş kısmında yer alır, Münacattır.
8		4	Der S̱enā-yı Ḥażret-i Şehr-yār-ı Devrān Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd H̱ān	18	Abdül-Mecīd Han için yazılmış methiyedir.
9		24	Berā-yı Ṭaleb-i Meʾmūriyyet Be-Cānib-i Nāẓır-ı Māliyye-i Esbaḳ Merḥūm Muẖtār Pāşā	20	Eski Maliye Nazırı Muhtar Paşa'ya yazılmış Niyaz-nāme
10		60	Ciger-Pārem İçün Güftār-ı Dil-Sūz	32	Nāfi'nin küçük yaşta kaybettiği oğlu Salih için yazdığı mersiye
11		88	Rūz-ı ᶜĪdde H̱āk-Pāy-i Hümāyūn Cenāb-ı Şehr-yārīye	8	Abdülmecid Han için İydiyye
12		90	Baġdād-ı Mevālīdin ᶜĀṣım Efendi Merḥūmuñ Dīvān-ı Eşᶜārını Taḳrīżdir	21	Bağdatlı Āsım Efendi Divanı'na yazılmış Takriz

2.1.1.2. Kaside

Nāfi Divanı'nda bulunan 89 adet kasidenin biçimsel ve içerik özellikleri, kaside nazım şeklinin 19. yüzyıldaki genel görünümü ile büyük ölçüde örtüşür. Kasidenin bütün bölümlerini içeren tam bir kasideye az rastlanılan bu yüzyılda, özellikle münacat gibi dinī konuların ağırlıklı olduğu türlerde, kasidenin yalnız iki bölümden oluşması neredeyse genel bir kural halini almıştır. Bu iki bölüm genellikle amaç ve dua

[51] "Bir müellifin eserine genellikle müellifin ricası üzerine dönemin önde gelen ālim ve ediplerinin yazdığı övücü takdim yazısıdır. Sözlükte zelil iken şeref ve yücelik kazanmak anlamındaki karaz kökünden türeyen takrīz hayatta olan bir kimseyi övmek demektir. Amaç kitap ve müellifin okuyuculara tanıtılması ve öneminin duyurulmasıdır." Mustafa Uzun, Ahmet Turan Arslan, "Takriz", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1994, C. XXXIX, s. 472.

bölümleridir. Divanda, başta Hz. Peygamber için yazılmış naatlar olmak üzere beyit sayıları 5-10 arasında değişen birçok kaside, bu tespiti doğrular.

Dinī içerikli münacat ve naat kasidelerinin artmış olması ve övülen kişiye kaside sunmakla alınan maddi karşılığın eskisi kadar önemli olmaması, 19. yüzyıl kasidelerinin kısa olmalarının sebepleri arasında gösterilebilir.[52] Önceki asırlarda olduğu gibi sosyal ve idari bozukluğun paralellinde gelişen Hicviye türü bu asrın da rağbet gören konularındandır.[53] Fakat Nāfi'nin kasidelerinde hicviye türünde yazılmış kaside bulunmamaktadır.

19. yüzyıl kasideciliği ile ilgili yapılan bir çalışmaya göre bu dönemde yazılmış kasideler şekil ve içerik yönüyle üç başlık altında değerlendirilmiştir:

1. Klasik kaside geleneğini aynen devam ettirenler,

2. Klasik kaside geleneğini şekil açısından devam ettirip içerikte büyük değişiklik yapanlar,

3. İçerik açısından tamamen yeni bir anlayışa yönelenler.[54]

Nāfi Divanı'ndaki kasideler şekil ve içerik açısından değerlendirildiğinde, kasidenin bütün bölümlerini barındıran kasidelerin azlığı ve şairin kasideleri başlıklandırmış olması dönemin kaside anlayışının tezahürüdür. Yine sosyal olaylara tanıklık eden, yenilik emareleri gösteren kasidelere Nāfi Divanı'nda rastlamak mümkündür. Tüm bunlara rağmen Nāfi'nin kasideleri, klasik kaside geleneğini aynen devam ettirenler grubunda değerlendirilmelidir. Zira Nāfi'nin kasideleri, biçim ve içerik açısından klasik kaside geleneğinin sınırları dışına çıkmaz. En kısası 5, en uzunu 95 beyit olan kasidelerin tamamı aruz vezniyle yazılmıştır.

Nāfi Divanı'nda işlenen konulara bakıldığında dönemin genel özelliklerini ihtiva ettiği görülür. En çok işlenen konular arasında dinī içerikli kasideler önde gelmektedir (39 adet). Bunlardan 11'i daha çok Bektaşī şairlerde görülen Maktel-i Hüseyn türünün

---

[52] İsrafil Babacan, *XIX. yy. Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (Şekil ve İçerik),* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara 2001, s. 5.
[53] İsen, Horata, age., s. 159.
[54] Babacan, age., s. 76.

örneklerini ihtiva etmektedir. Dönemin padişahına ve devlet büyüklerine yazılan methiyeler, şairin minnet/şükran duygusuyla kaleme aldığı niyaz/talep-nāmeler ve teşekkür-nāmeler[55], önemli şahsiyetlerin vefatı için yazılan tarih mersiyeleri ve Rusya ile yapılan savaşlar ve anlaşmaları ele alan gazavat-nāme/zafer-nāme türleri sosyal ve siyasi hayata yönelik türler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların haricinde ıydiyye, bahariyye, kalem-nāme ve cülusiyye işlenen kaside türleri arasındadır.

Tablo 2.3. Divandaki Kasidelerin Genel Özellikleri

	Bulunduğu Bölüm	**No.**	**Başlık**	**Beyit sayısı**	**Açıklama**
1	**Münacat ve Naat**	2	Münācāt	34	Münacat
2		3	Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Nebevī	35	Naat
3		5	Naʿt-ı Şerīf Der Miʿrāc-ı Nebevī	95	Naat-Mirāc-nāme
4		6	Naʿt-ı Şerīf	7	Naat
5		7	Naʿt-ı Şerīf	8	Naat-Hilye
6		8	Naʿt-ı Şerīf	9	Naat
7		9	Naʿt-ı Şerīf	7	Naat
8		10	Naʿt-ı Şerīf	7	Naat
9		11	Naʿt-ı Şerīf	9	Naat
10		12	Naʿt-ı Şerīf	7	Naat-Hilye
11		13	Naʿt-ı Şerīf	5	Naat-Şefaat-nāme
12		14	Naʿt-ı Şerīf	7	Naat
13		15	Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Faḫrü'l-Enbiyā Berā-yı Mertebe-i Cenāb-ı Seyyidü'ş-Şühedā	25	Naat-Hilye
14		16	Mers̱iye-i Berā-yı Şehādet-i Sıbṭ-ı Nebevī	37	Maktel-i Hüseyn
15		17	Mers̱iye-i Dil-Sūz-ı Seyyidü'ş-Şühedā	56	Maktel-i Hüseyn
16		20	Mers̱iye-i Seyyidü'ş-Şühedā	46	Maktel-i Hüseyn
17		21	Mers̱iye-i Sulṭān-ı Şühedā	34	Mersiye-Maktel-i Hüseyn-Muharremiye
18		22	Mers̱iye-i Sıbṭ-ı Celīl-i Faḫrü'l-Enbiyā	25	Maktel-i Hüseyn-Muharremiye
19		23	Mātem-fezā-yı Ehl-i Ġazā	12	Maktel-i Hüseyn-Muharremiye
20		24	Mers̱iye	50	Maktel-i Hüseyn
21		26	Mers̱iye-i Dil-Sūz Berā-yı Seyyidü'ş-Şühedā	75	Maktel-i Hüseyn
22		27	Mers̱iye-i Dil-Sūz	31	Maktel-i Hüseyn
23		28	Mers̱iye-i Sīne-Efrūz	46	Maktel-i Hüseyn

[55] İbrahim Halil Tuğluk, "Arz-ı İhtirām: Teşekkür-Nāme Klāsik Türk Şiirinde Teşekkür İçerikli Şiirler", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Aralık 2015, Yıl: 2, S. 2, s. 88-100.

Tablo 2.3. (Devam)

24	Münacat ve Naat	29	Naᶜt-ı Ḥażret-i Kāleb İbn-i Levḳıyā ᶜAleyhisselām Der Zamān-ı Defter-Dārī-yi Ḥaleb-i Şahbā	11	Naat-Şefaat-nāme
25		30	Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Ġavs̱-ı Geylānī	27	Hz. Geylānī'ye Methiye
26		31	Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Şeyḫi'ş-Şüyūḫ Müşārün İleyh	11	Hz. Geylānī'ye Methiye
27		32	Keẕā	13	Hz. Geylānī'ye Methiye
28		33	Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Mevlānā	9	Hz. Mevlana'ya Methiye
29		34	Müşārün İleyh	9	Hz. Mevlana'ya Methiye
30		36	Müşārün İleyh	9	Şeyh Aziz Ahmed Kuddusī'ye Methiye
31		37	Keẕā	5	Şeyh Aziz Ahmed Kuddusī'ye Methiye
32		38	Mers̱iye-i Ḥażret-i Sıbṭ-ı Muᶜaẓẓam	7	Mersiye-Maktel-i Hüseyn-Muharremiye
33		41	ᶜArabgir Müftīsi Aᶜza-i Meşāyıḫ u Esātīẕden Muṣṭafā Efendi Ḥażretlerine Ḫiṭāben Sāniḥa	10	Methiye
34		44	Sā'iḳ-i Rāh-ı Ġuyūb	53	Tevhid
35		45	Berā-yı ᶜAşḳ	29	Aşka övgü
36		46	Münācāt Be-Dergāh-ı Ḳāḍı'l-Ḥācāt	9	Münacat
37		47	Der Sitāyiş-i Ḥażret-i Pādişāh-ı Zamān ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān	42	Abdülmecid Han için Methiye
38		49	Mers̱iye-i Mātem-Engīz Ḥażret-i Seyyidü's-Şühedā	55	Mersiye-Maktel-i Hüseyn
39	Kaside ve Tarihler	1	Der Sitāyiş-i Sulṭān-ı Maġfūr Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān	73	Methiye
40		2	Der Medīḥa-i Sarāy-ı ᶜĀlī-yi Beşikṭāş Berā-yı Sitāyiş-i Ḫāḳān-ı Ḫuld-Āşiyān Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān	69	Methiye
41		3	Der Vaḳᶜa-i Sīne-Sūz İrtihāl-i Pādişāh-ı Firdevs-Mekān ᶜAbdü'l-ᶜAzīz Ḫān ve Cülūs-ı Ḥażret-i Şehen-şāh-ı Zamān ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān	64	Mersiye- Cülūsiye
42		5	Der Rūz-ı Velādet-i Hümāyūn-ı Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān	5	Veladet-nāme/Mevlid
43		6	Der Sitāyiş-i Ṣadr-ı ᶜĀlīyy-i Merḥūm Reşīd Pāşā	26	Methiye
44		7	ᶜĪydiyye Berā-yı Sitāyiş-i Merḥūm Müşārün İleyh	38	Iydiyye
45		8	Der Medāyiḥ-i Merḥūm Müşārün İleyh	22	Methiye

Tablo 2.3. (Devam)

46	Kaside ve Tarihler	9	Niyāz-nāme Be-Dergāh-ı Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı Ṭaleb-i Meʾmūriyyet	16	Niyaz-nāme
47		10	Diger Be-Dergāh-ı Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı İstiʿṭāf	15	Methiye
48		11	Der Ḥaḳḳ-ı Kātib-i Dāḫiliyye Bāhir Efendi Der Żımn-ı Sitāyiş-i Ṣadr-ı Müşārün İleyh	15	Methiye
49		12	Der Sitāyiş-i Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm u Maġfūr Ṣārim Pāşā	23	Methiye
50		13	Der Sitāyiş-i Şeyḫü'l-İslām-ı Esbaḳ Firdevs-Maḳām ʿĀrif Ḥikmet Beg	39	Methiye
51		14	Der Sitāyiş-i Şeyḫü'l-Enām-ı Esbaḳ Müşārün İleyh Be-Telmīḥāt-ı Iṣṭılāḥāt-ı ʿİlm-i Belāġāt	27	Methiye-Kalem-nāme
52		15	Berā-yı İstiʿṭāf Der Żımn-ı Sitāyiş-i Müşārün İleyh	39	Methiye-Niyaz-nāme
53		16	Bāhāriyye Der Sitāyiş-i Müşīr-i Ṭop-ḫāne-i ʿĀmire-i Esbaḳ Merḥūm Fetḥī Pāşā	31	Bahariyye
54		17	Berā-yı Teşekkür-i Yeʾsitān Merḥūm Müşārün İleyh	17	Teşekkür-nāme
55		18	Bahāriyye Der Medāyiḥ-i Merḥūm Rifʿat Pāşā Reʾīs-i Aḥkām-ı ʿAdliyye-i Esbaḳ	25	Bahariyye
56		19	Bahāriyye Der Sitāyiş-i Nāẓır-ı Ḫāriciyye-i Esbaḳ Merḥūm ʿĀli Pāşā	33	Bahariyye
57		20	Berā-yı Teşekkür Be-Dergāh-ı Vālī-yi Ḥaleb-i Şehbā-yı Esbaḳ Süleymān Pāşā	19	Teşekkür-nāme
58		21	Der Medḥ-i Merḥūm ʿAlī Ġālib Pāşā İbn-i Reşīd Pāşā Ez Aʿżā-yı Meclis-i Vālā Sābıḳa	20	Methiye
59		22	Der Sitāyiş-i Reʾīs-i Meclis-i Vālā-yı Esbaḳ Merḥūm Yūsuf Pāşā Dāmād-ı Vālī-yi Mıṣır	33	Methiye
60		23	Berā-yı İstiʿṭāf-ı Ez Dergāh-ı Merḥūm Müşārün İleyh	19	Niyaz-nāme
61		25	Der Sitāyiş-i Ḳapudān-ı Deryā-yı Esbaḳ Merḥūm Süleymān Pāşā	31	Methiye
62		26	ʿĪdiyye Berā-yı Medāyiḥ Merḥūm Rifʿat Pāşā Meclis-i Vālā-yı Esbaḳ	24	Iydiyye
63		28	Tārīḫ-i Berā-yı Muẓafferiyyet Sipāh-ı Manṣūr-ı Der Ġazā-yı Rusiye	31	Abdülmecid Han'ın Rusya ile olan savaştaki kahramanlıklarını ele alan Gazavat-nāme/Zafer-nāme türünde yazılmış tarih (1270).

Tablo 2.3. (Devam)

64	Kaside ve Tarihler	29	Der ᶜAḳd-i Ṣulḥ Bā-Rusiye Be-Vesāṭat-ı Düvel-i S̱elās̱e ve Muraẖẖaṣīyyet-i Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm ᶜĀlī Pāşā	20	Diğer ülkeler vasıtasıyla Rusya ile yapılan barış anlaşması için delege Ali Paşa’ya yazılan Zafer-nāme türünde yazılmış tarih (1272).
65		30	Beᵓsitān-ı Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı Ṭaleb-i Meᵓmūriyyet	19	Niyaz-nāme
66		31	Tārīẖ-i Meşīẖat Merḥūm ᶜĀrif Ḥikmet Beg	13	Ārif Hikmet Bey’in Şeyhülislamlığa terfisi için methiye türünde yazılmış tarih (1262).
67		37	ᶜĀlī Pāşā Merḥūmuñ Tekerrür-i Ṣadāretlerinde Tārīẖdir	6	Ali Paşanın tekrar sadrazamlık görevine atanması üzerine methiye türünde yazılmış tarih (1270).
68		38	Rifᶜat Pāşā Merḥūmuñ Tekrār Riyāsete ᶜAvdetlerine Tārīẖdir	15	Rifat Paşanın tekrar başkanlığa dönüşleri üzerine methiye türünde yazılmış tarih (1266).
69		42	ᶜAzīz Aḥmed Ḳuddūsī Merḥūmuñ Dāmādları Olup Südlücede Medfūn Olan Şeyẖ Muṣṭafā Efendiniñ Tārīẖ-i Vefātıdır	6	A. Kuddusī’nin Sütlüce’de medfun damatdı Mustafa Efendi’nin ölümü üzerine mersiye türünde yazılmış tarih (1269).
70		49	Reşīd Pāşā Merḥūmuñ Vuḳūᶜ-ı İrtiḥālleriyle Tekrār ᶜĀlī Pāşānıñ Ṣadārete ᶜAvdetlerinde İki Tārīẖ Olup Müşārün İleyh ᶜĀlī Pāşā Merḥūma Verilmişdir	11	Reşid Paşanın ölümü ve Ali Paşaların tekrar sadrazamlığa dönüşleri üzerine mersiye-methiye türünde yazılmış tarih (1274).
71		50	Ḳıbrıs H̱ānedānından Ādem Efendiniñ Maẖdūmu Ḥaḳḳı Efendiniñ Tārīẖ-i Vefātı Olup Rüsūm-ı Müctemiᶜa Meᵓmūriyyetiyle Cezāᵓir-i Baḥr-i Sefīdde Bulunduġum Es̱nāda Söylenmişdir	7	Hakkı Efendi’nin vefatı üzerine Cezairde kaleme alınmış mersiye türündeki tarih (1273).
72		52	Müşārün İleyh Ḥażretleriniñ Türbelerine Taᶜlīḳ Edilmişdir	18	Murad Reis’in türbelerine methiye türünde yazılmıştır.
73		55	Muḥammed Pāşā Merḥūmuñ Ṣadāretlerine Tārīẖdir	8	Muhammed Paşa’nın sadrazamlık tayinlerine methiye (1276).

Tablo 2.3. (Devam)

74		59	Maḫdūmum Ṣāliḥ Begiñ Tārīḫ-i Vefātı	6	Nāfi'nin oğlu Salih'in vefatı üzerine mersiye türündeki tarihi (1276).
75		73	Ṣadr-ı Esbaḳ Fuʾād Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥālleridir	6	Fuad Paşa'nın vefatı üzerine methiye türündeki tarih (1285).
76		74	Ṣadr-ı Esbaḳ ʿĀlī Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥālleridir	5	Ali Paşa'nın vefatı üzerine mersiye türündeki tarih (1288).
77		81	Devletli Münīf Pāşā Ḥażretleriniñ Defʿa-i S̱āniye Maʿārif-i Neẓāret-i Celīleleri Tārīḫidir	5	Münif Paşa'nın ikinci kez Eğitim Nezaretine atanmaları üzerine tebrik-nāme türündeki tarih (1302).
78		82	Berā-yı Teşekkür Ḫāk-Pāy-i Ḥażret-i Cihān-dāriye Taḳdīm Edilmişdir	8	Methiye-Teşekkür-nāme
79	**Kaside ve Tarihler**	84	Yıldızsarāy-ı Hümāyūnu Civārında Teʾsīs Buyurulan Cāmiʿ-i Münīre Tārīḫdir	9	Yıldızsarayda inşa edilen cami üzerine Abdülmecid Han için methiye türünde yazılmış tarih (1302).
80		85	Emīr-i Mekke-i Mükerreme Firdevs-Āşiyān ʿAbdü'l-Muṭṭalib Ḥażretleriniñ Tārīh-i İrtiḥālleridir	7	Mekke Emiri Abdülmuttalib'in vefatı için nersiye türündeki tarih (1302).
81		87	Ṣadr-ı ʿĀlī Devletli Feḫāmetli Kāmil Pāşā Ḥażretlerine Rūz-ı ʿĪdde	5	Kamil Paşa için Dua türünde yazılmış kaside.
82		89	Başlıksız	11	Taleb-nāme
83		92	İstanbul Ḳāḍīsi Esbaḳ Tevfīḳ Beg Merḥūmuñ Tārīḫ-i Vefātıdır	7	Kadı Tevfik Bey'in vefatı üzerine mersiye türündeki tarih (1307).
84		94	Nāmıḳ Pāşā Ḥażretleriniñ Maḫdūm-ı Mükerremleri Müşīrān-ı ʿAẓāmdan Ḥaleb Vālīsi Esbaḳ Cemīl Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥāli	7	Eski Halep valisi Cemil Paşa'nın vefatına mersiye tarihi (1307).
85		233	Başlıksız	13	Methiye
86	**Gazeliyyāt**	235	Başlıksız	18	Methiye
87		286	Başlıksız	27	Tevhid
88	**Nazire ve Musammatlar**	17	Münācāt Be-Dergāh-ı Ḳāḍı'l-Ḥācāt ʿAmmet Ālāʾihi	7	Münacat
89		18	Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Nebevī Ṣallā'l-lāhü ʿAleyhi ve Sellem ve Ālihi	7	Naat

2.1.1.3. Mütessa

"Dokuz mısralık bendlerin birleşmesiyle yapılan musammatlara mütessa adı verilir."[56] Müzdevic ve mütekerrir biçimleri vardır. Edebiyatımızda en az kullanılan nazım şekillerindendir. "Bilindiği kadarıyla bu nazım biçimini ünlü hiçbir divan şairi kullanmamıştır."[57]

Nāfi Divanı'nda bir adet 4 bendden oluşan mütessa bulunmaktadır. Divanda kaside ve tarihlerin bulunduğu 2. Bölümünde 27 numarada yer alan mütessa, *ʿĪdiyye Be-Cānib-i Merhūm Müşārün İleyh Berā-yı Hasbiḥāl* başlıklıdır. Divandaki mütessanın konusu Rifat Paşa için yazılmış methiye olup, ıydiyye türünde yazılmıştır. Divanın yenililik ve farklılığını göstermesi bakımından önemli bir manzumedir.

2.1.1.4. Müseddes

Altılı, altılık ya da altı katlı anlamlarına gelen müseddes, aynı vezinde altı mısralık bentlerin birleşmesiyle oluşan musammatların genel adıdır. Kafiye düzenlerine göre müzdevic ve mütekerrir olmak üzere iki türü vardır. Kafiye düzeni aaaaaa, bbbbba, ccccca biçiminde olan müseddesler, müzdevic; aaaaAA, bbbbAA, ccccAA biçiminde nakaratlı olanlar ise mütekerrir olarak adlandırılır.[58]

Nāfi Divanı'nda yalnızca 1 adet müseddes bulunur. Divanda nazire ve musammatların bulunduğu 6. Bölümde 11 numarada yer alan 7 bentten oluşan bu müseddesin kafiye düzeni göz önüne alındığında mütekerrir müseddes olduğunu söylemek mümkündür. Tevhid türünde yazılmış olan müseddes, *Tercīʿ-i Bend-i Müseddes* başlıklı olup, aruzun *fe i lā tün fe i lā tün fe i lā tün fe i lün* kalıbıyla yazılmıştı.

2.1.1.5. Muhammes/Tahmis

Beşleme anlamına gelen tahmis şekil olarak aslında bir muhammestir. Bir gazelin ya da kasidenin her beytinin önüne aynı vezin ve kafiyede üç mısra eklenerek elde

---

[56] İpekten, age., s. 111.
[57] M. A. Yekta Saraç, *Klāsik Edebiyat Bilgisi (Ölçü-Biçim-Kafiye)*, 9. Baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2015, s. 163.
[58] İpekten, age., s. 103.

edilen nazım şekline denir.[59] Beş mısralık bentlerden oluşan şekli muhammes olarak adlandırılır. aaaaa bbbba biçiminde son mısraları kafiyeli olanları müzdevic; aaaAA bbbAA biçiminde son iki mısrası nakarat olanları ise mütekerrir diye adlandırılmıştır.

Nāfi Divanı'nda 7 muhammes ve 2 tahmis bulunmaktadır. Bu muhammeslerin hepsi mütekerrirdir. Tahmsilerden 1'i Haydar Efendi'nin, 1'i de Enderunlu Vāsıf'ın şiirlerine yapılan tahmislerdir.

Tablo 2.4. Divandaki Muhammes ve Tahmislerin Genel Özellikleri

	Bulunduğu Bölüm	**No.**	**Başlık**	**Bent sayısı**	**Açıklama**
1	Münacat ve Naat	18	Der Evṣāf-ı Ḥażret-i Çār-Yār	7	4 Halife için yazılmış Naat
2		19	Der Vaṣf-ı Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār	5	Hz. Ali için yazılmış Naat
3		35	Der Vaṣf-ı Ḥażret-i ʿAziz Aḥmed Ḳuddūsī	7	Kādiri Şeyhi Aziz Ahmed Kuddusī'ye yazılmış Methiye
4		1	Ṣüdūr-ı ʿİẓāmdan Meclis-i Maʿārif Reʾīsi Semāḥatli Ḥaydar Efendi Ḥażretleriniñ Bosna Ḥükkām Müfettişlikleri Es̱nāsında Bir Ġazellerini Taḫmīsdir	11	Haydar Efendi'ye Methiye
5		12	Tercīʿ-i Bend-i Muḫammes	4	Tazarru-name
6		13	Tercīʿ-i Bend-i Muḫammes	5	Tevhid
7		14	Keẕā	5	Haydar Efendi'nin Şūhane bir gazelinin tahmisi
8		15	Tażmīn-i Beyt-i Meşhūr Muḫammes	5	Münacat
9		16	Taḫmīs-i Ġazel Vāṣıf Enderūnī	10	Endeunlu Vāsıf'ın Esbiyye türünden bir gazelinin tahmisi

2.1.1.6. Murabba

Dört köşeli ya da dörtlü anlamlarına gelen murabba, aynı vezinde yazılmış dörder mısralık bentlerin birleşmesinden oluşmuş nazım şeklinin adıdır. Bentlerin son mısraları, sadece kafiye ile bağlanırsa bu tür murabbalara müzdevic, bentlerin sonundaki mısralar aynen tekrar edilirse bunlara da mütekerrir murabba denir.[60]

[59] İpekten, age., s. 100.
[60] İpekten, age., s. 84.

Nāfi Divanı’nda yalnızca 1 adet murabba bulunur. Bu murabba, mütekerrir olarak kaleme alınmıştır. Divanda nazire ve musammatların bulunduğu 6. Bölümde 10 numarada yer alan bu murabba-ı mütekerrir, *Tercī῾-i Bend-i Rübā῾ī* başlıklı olup nasihat-name türünde kaleme alınmıştır. Bent sayısı 5’tir.

2.1.1.7. Şarkı

Yalnızca Türk edebiyatında görülen şarkı türü, 4 mısralık bentlerden oluşan nazım şeklidir. Genellikle 3-5 bent arasında yazılan şarkıların konusu aşk ve sevgilinin güzelliği üzerinedir.[61] 19. yy. klasik Türk şiirinin rağbet gören nazım şekillerindendir. Nāfi’nin de kendisinden etkilendiği ve tahmis yazdığı Enderunlu Vāsıf, bu dönemin şarkılarıyla meşhur şairidir. Nāfi Divanı’nda 3 adet şarkı bulunmaktadır. Bunlar gazellerin bulunduğu 3. Bölümde yer alan 223 (Şūhāne), 267 (Rindāne) ve 269 (Şūhāne) numaralı manzumelerdir. Hepsi 5 bentten oluşan şarkılar aruzun farklı kalıplarıyla, müzdevic (267, 269) ve mütekerrir (223) biçimde kaleme alınmışlardır.

2.1.1.8. Terci-i Bend

Aynı vezinde 8-20 mısralık bentlerin bir araya gelmesiyle oluşan nazım şeklidir. Genellikle 5-7 bent arasındadır. Terkib-i bendlerle ayrılığı, vāsıta beyitlerinin her bentin sonunda tekrar edilmesindendir. Ayrıca son bentte mahlas söylenir.[62]

Nāfi Divanı’nda 1 adet terci-i bend bulunmaktadır. Divanın 1. bölümünde *Meṟsiye-i Cenāb-ı Seyyidü’ş-Şühedā* başlıklı 25 numarada yer alan, 32 mısralı 3 bendden oluşan manzume Maktel-i Hüseyn türünde yazılmıştır. Manzumedeki mısra sayısındaki fazlalık ve kaleme alınma şekli geleneğin değişimini göstermesi bakımından önemlidir. Vasıta beyti olan Arapça dua[63] mütekerrir şekilde yazılmıştır.

2.1.1.9. Terkib-i Bend

Aynı vezinde 8-20 mısralık bentlerin bir araya gelmesiyle oluşan nazım şeklidir. Genellikle 5-7 bent arasında olsa da 17 bende kadar uzanan örnekleri de mevcuttur.

---

[61] İpekten, age., s. 88.
[62] İpekten, age., s. 119.
[63] *Ṣalli yā Rabbi ῾ale’l-hādī ilā bābu’r-rıżā*
Ve’l-butūli ve’l-vaṣiyyi v’ebney ῾ale’l-Murtaẓā şeklinde vasıta beyti oluşturulmuştur.

Hemen her konunun işlendiği terkib-i bendlerin esas konusu mersiyedir. Edebiyatımızda genellikle mersiye ve methiye türünde örnekleri bulunmaktadır. Klasik edebiyatın son dönemlerine gelindiğinde ise hiciv türünde verilmiş örneklerine de rastlamak mümkündür.[64]

Nāfi Divanı'nda 1 adet terkib-i bend bulunmaktadır. Divanın 1. bölümünde *Sākī-Nāme Der Üslūb-ı Tercī^c-i Bend* başlığıyla yer alan 20 mısralı 11 bentten oluşan Saki-nāme türündeki 43 numaralı manzumedir. Divan içerisinde nazım şekli adlandırmasında bu tür yanlışlıklar çokça görülmektedir. Her ne kadar başlıkta terci-i bend yazıyor olsa da, manzume kafiyeleniş açısından terkib-i benddir. Zira edebiyatımızda çeşidine en çok rastladığımız aa xa xa xa... vv bb xb xb xb... yy kafiye biçiminde yazıldığı için bu manzumeye terkib-i bend demenin daha doğru olacağı kanaatindeyiz.

Sāki-nāme[65] türündeki terkib-i bendde, klasik şiir saki-nāme geleneğinin devam ettiği görülür. Şairlerin fikirlerini ve düşüncelerini saki-nāmelerin beyitlerinde tanımak mümkündür. 19. yüzyılda artış gösteren bu türe ait manzumeler genellikler terkib-i bend ve terci-i bend nazım şekliyle ele alınmışlardır.[66]

2.1.1.10. Gazel

"Nazım terimi olarak gazel, kafiye örgüsü aa ba ca olan bir nazım şeklinin adıdır."[67] Esas konusu çoğunlukla sevgilinin güzelliği, aşk ve şarap ile ilgili olsa da dinī ve sosyal hayat içerikli konularla yazılmış örnekleri de mevcuttur.

Nāfi Divanı'nda muhtelif konularda ve farklı bölümlerde yazılmış 288 adet gazel bulunur. Gazellerde aşk, kadın ve tabiat konuları işlenir. Nāfi Divanı'nda aşk en çok işlenen konulardan biridir. Aşk konusu, beşeri ve ilāhi aşk olmak üzere divanda yer almıştır. Şair, sevgilinin güzelliklerini, ondan ayrı kalmanın üzüntüsünü ve çekmiş olduğu sıkıntıları dile getirdiği şūhane ve āşıkane gazellerin yanı sıra Allah aşkını

---

[64] İpekten, age., s. 114-116.

[65] "İçkiyle uzaktan yakından ilgili birçok duygu, düşünce ve kavramı bazen tasavvufi, bazen dünyevī olarak bir bütün hālinde ele alıp işleyen şiirlerdir." Tunca Kontantamer, "Sākīnāmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", *Ege Ünv. Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II*, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı, İzmir 1983, s. 81.

[66] Rıdvan Canım, *Türk Edebiyatında Sākīnāmeler ve İşretnāme*, Akçağ Yay., Ankara 1998, s. 49.

[67] İpekten, age., s. 17.

tasavvufi terimler vasıtasıyla ifade ettiği gazeller de kaleme almıştır. Gazellerde ele alınan diğer bir husus da, şairin hākimāne tarzda ifade ettiği dünyanın geçiciliğini vurgulama, felekten yakınma ve öğüt verme tavrıdır. Özellikle sufī, vaiz ve zahide eleştiriler yönelterek nasihat verme tarzının ön planda olduğu birçok tasavvufi gazel de bulunmaktadır.

Gazeliyat bölümünün baş kısmında *Nām-ı Hakkdır çünki miftāh-ı der-i hüsn-i beyān* mısrasıyla başlayan bir nazm bulunmaktadır. Gazel nazım şekliyle yazılmış manzumelerin divan içerisindeki yeri mürettep divan tertibine uymaktadır. Gazeliyāt bölümü harf düzenine göre mürettep olan divan, nazım şekilleri açısından mürettep değildir. Farklı nazım şekilleriyle yazılmış manzumeler bulunmaktadır. Divanın son bölümünde yer alan 1'i Haydar Efendiye ait 4 nazire gazel ve 4 gazel, şairin gazeliyat bölümü haricindeki gazel nazım şekliyle yazılmış 7 adet şiiridir. Gazeliyāt kısmında ise 286 numaralandırılmış manzume mevcuttur. Bunlardan 223 (Şarkı), 233 (Kaside), 235 (Kaside), 267 (Şarkı), 269 (Şarkı), 286 (Kaside) numaralı şiirler hariç tutulduğunda, 280 adet gazel nazım şekliyle yazılmış manzume olduğu görülür. Nazire gazelleri de bu sayıya dāhil edildiğinde şaire ait toplam gazel sayısı 287'dir. Gazellere dair inceleme ve genel özellikler bu sayı üzerinden yapılacaktır.

Divanda gazeller alfabe sırasına göre sıralanmış olup, genel üslubun devam ettiği görülür. Divanın iki nüshasında da şiir düzeninde ve şiir sayılarında birlik görülür. Nüshalarda bazen bir beytin diğerinde yazılmadığı ya da beyit sırasının yerinin diğerinde değiştiği gözlemlenmiştir. Her iki nüshada da gazeller harf bölümleri için *Harfü'l..* diye başlıkla ayrılmamışlardır. Nazire gazellerinde ise başlıklandırma farklılıkları görülür. İ nüshasında nazire gazelleri başlıksız iken B nüshasındakiler başlıklandırılmıştır. Gazellerin kafiye harflerine ve beyit sayılarına göre tasnifi aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.5. Kafiyelendikleri Harflere ve Beyit Sayılarına Göre Gazellerin Dağılımı

Harf	Gazel Adedi	Beyit Sayısı						
		5	6	7	8	9	11	13
ا	16			12		3		1
ب	16		1	12	2		1	
ت	5	1		3		1		
ث	3			3				
ج	2			2				
چ	1			1				
ح	4			4				
خ	1			1				
د	3			1		2		
ذ	1			1				
ر	69	7		54	2	5	1	
ز	22	1		20		1		
س	4			4				
ش	7			7				
ص	2			2				
ض	1			1				
ط	3			3				
ظ	2			2				
ع	2			2				
غ	2			2				
ف	5			5				
ق	6			5		1		
ك	13	1		11		1		
ل	16	1		12		3		
م	16	4		11		1		
ن	16	1		10		4	1	
و	2	1		1				
ه	26	6		16	2	2		
ى	21	2	1	14	1	2	1	
Toplam	**287**	**25**	**2**	**222**	**7**	**26**	**4**	**1**

Nāfi Divanı’nda “پ , ژ ve لا” harfleri dışında her harf ile kafiyelenmiş en az bir gazel bulunur. Gazeller, 69 adet ile en çok “ ر” harfi ile kafiyelenmiştir. Şair, genel olarak 5, 7 ve 9 beyitlik gazel yazma eğilimi göstermiştir. Özellikle 222 adetle 7 beyitlik gazeller sayı itibariyle en fazla olanıdır. Gazeliyāt bölümü 270 numarada bulunan *derdliyim derdli* redifli gazel haricinde bütün manzumeler aruz vezniyle yazılmıştır. Divan içerisinde, Haydar Efendi’nin şiirlerine söylenmiş 3 nazire gazeli haricindeki bütün gazeller geleneğin devamı şeklinde başlıksızdır. Nazire ve musammatlar bölümünde yer alan nazire gazellerinin başlıkları ve numaraları şöyledir:

1. ᶜĀcizāne Gazel-i Mezkūre Olmak Hevesiyle Bosnada Söylenmiştir (Msmt/3)

2. Diger Gazellerine Nazīredir (Msmt/4)

3. Eyzā (Msmt/5)

2.1.1.11. Nazm

Nazm nazım şekli kıtanın ilk beyti kafiyeli olan şeklidir. Mahlas beyti olmayışı ve konularının farklı olmasıyla gazelden ayrılır. İki beyitli nazmları rubaiden ayıran fark ise vezindir. "Birbirlerine çok benzemeleri yüzünden nazm, kıta ve rubai çok yerde karıştırılmış; divan tertiplerinde bir ayrım yapılmadan Rubaiyāt adı altında bir arada toplanmışlardır."[68] Nāfi Divanı'nda nazm nazım şekilleri 4. bölümde *Rubaīyyāt* başlığı altında verilmiştir. Ancak manzumeler incelendiğinde nazm oldukları anlaşılmıştır. Nāfi Divanı'nda rubai başlıklı birçok manzume olsa da bunların hiçbiri rubai değildir. Öncesinde de bahsettiğimiz gibi divan içerisinde nazım şekli adlandırmasında bu tür yanlışlıklar çokça görülmektedir.

Divanda nazm nazım şekliyle yazılmış 26 adet manzume bulunmaktadır. Bunlardan 14'ü kaside ve tarih bölümünde, 9'u rubaiyāt bölümünde, 2'si müfredat bölümünde ve 1'i gazeliyāt kısmının girişinde yer alır.

Tablo 2.6. Divandaki Nazmların Genel Özellikleri

	Bulunduğu Bölüm	**No.**	**Başlık**	**Beyit**	**Açıklama**
1	**Kaside ve Tarihler**	33	Tārīḫ-i Riyāset Merḥūm Rifᶜat Pāşā	3	Rifat Paşa'nın meclis başkanlığına atanması üzerine methiye türündeki tarih (1266).
2		35	Zīver Pāşā Merḥūmuñ Mekteb-i Ṭıbbiye Neẓāretinde Söylenmişdir	4	Methiye/Dua
3		43	ᶜĀlī Pāşā Merḥūmuñ Tekrār Ṣadārete ᶜAvdetleri Tārīḫidir	2	Ali Paşa'nın yeniden sadrazamlığı üzerine tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1268).
4		45	Ḫarpūtda Maḥmūd Baba Merḥūmuñ Keşfiyle Ẓāhir Olan Yedi Nefer-i Aᶜzā-i Kirāmıñ Ḳubūrunu Cāmiᶜ Ḳubbeye Tārīḫdir	5	Harput'ta inşa edilen cami üzerine Abdülmecid Han için methiye türünde yazılmış tarih (1270).

[68] İpekten, age., s. 57.

Tablo 2.6. (Devam)

5	**Kaside ve Tarihler**	46	Reşīd Pāşā Merḥūmuñ Tekerrür Ṣadāretleri Tārīḫidir	3	Reşid Paşa'nın tekrar sadrazamlığa atanması üzerine tebrik-nāme türündeki tarih (1274).
6		51	Rodosda Eᶜizzeden Murād Reᵓīs Ḥażretleriniñ Türbeleri Bābına Yazılmaḳ Üzere Tārīḫdir	2	Rodos'da Murad Reis'in türbe kapısına yazılmış methiye türünde tarih (1018).
7		54	Rüsūm-ı Müctemiᶜa Meᵓmūriyyetiyle Cezāᵓir-i Baḥr-i Sefīdde İken Rodosda İnşā Olunan Cübbe-Ḫāneye Tārīḫdir	7	Rodos'da inşa edilen Cübbehane üzerine Abdülmecid Han için methiye türünde yazılmış tarih (1275).
8		62	Ḫalamız Ümm-i Gülṡüm Ḫānım Merḥūmeniñ Tārīḫ-i Vefātı	2	Nāfi'nin Halası Ümmü Gülsüm Hanım için mersiye türünde yazılmış tarih (1277).
9		66	ᶜĀlī Pāşā Merḥumuñ Tekrār Ṣadāretleri Tārīḫidir	2	Ali Paşanın tekrar sadrazamlığa atanması üzerine tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1278).
10		69	Mıṣırlı Yūsuf Kāmil Pāşā Merḥūmuñ Tekerrür Riyāsetleri Tārīḫidir	3	Yusuf Kamil Paşa'nın tekrar meclis başkanlığına dönüşü üzerine tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1278).
11		70	Ḳabūlī Pāşā Merḥūmuñ Ṣayda Vilāyetinden Aydın Vilāyetiyle İzmire Naḳilleriyçün Tārīḫdir	4	Kabuli Paşa'nın İzmir'e tayinleri üzerine tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1280).
12		76	Müdīr-i Dāᵓiremiz ᶜAlī Begiñ Maḫdūmu Maᶜṣūm ᶜİffet Begiñ Tārīḫ-i Vefātıdır	6	Ali Bey'in Oğlu İffet Bey'in vefatı üzerine mersiye türündeki tarih (1301).
13		78	Ṭarsūs Müftīsi Esbaḳ Merḥūm Aḥmed Ḥilmi Efendiniñ Der Saᶜādetde Vuḳūᶜ-ı Vefātlarında Söylenmişdir	15	Eski Tarsus müftüsü A.Hilmi Efendi'nin vefatı üzerine mersiye türünde yazılmıştır.
14		80	Ṣadr-ı Sābıḳ Übbehetli Devletli Saᶜīd Pāşā Ḥażretleriniñ Tārīḫ-i Ṣadāretleridir	5	Said Paşa'nın sadrazamlık tarihleri için methiye türünde yazılmıştır (1300).
15	**Rubaiyyat**	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 ve 9 adet sıralanmış manzumeler Rubaiyyat başlığı altında muhtelif konularda ve vezinlerde birbirlerinden farklı şekilde kaleme alınmışlardır. aa xa biçiminde kafileşmiş olup, beyit sayıları 2'dir.			
16	**Müfredat**	10	Başlıksız	2	-
		49	Başlıksız	2	-

2.1.1.12. Kıta

İki ya da daha çok, 9-10 beyte kadar olan, matla ve mahlas beyti bulunmayan, xa xa xa biçiminde kafiyeli nazım şekillerinin adıdır.[69] Nāfi Divanı'ndaki kıtaların büyük çoğunluğunda mahlas bulunmaktadır. Zira, "mahlas beyitlerinin varlığı veya yokluğu

[69] İpekten, age., s. 52.

şiirin nazım şeklini değiştiren bir özellik değildir”.[70] Kıtaların konusu tasavvufi fikir, nükte, övme, yerme ya da bir olayın tarihi gibi muhtelif konularda olabilir. Edebiyat tarihimizde en çok iki beyitli kıtalar kullanılmış olup, iki beyitten uzun kıtalar (kıta-i kebire) daha çok hiciv ve tarih düşürmede kullanılmıştır. Nāfi Divanı’ndaki kıtaların hepsi tarih düşürme amacıyla yazılmış kıtalardır.

Divanda biri Farsça olmak üzere 23 adet kıta vardır. Bunların hepsi 2. bölümdeki kaside ve tarihler içerisinde yer alır. Divandaki kıtaların genel özellikleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.7. Divandaki Kıtaların Genel Özellikleri

Şiir Numarası	Başlık	Beyit Sayısı	Açıklama
32	Tārīḫ-i Sipeh-Sālārī-yi Maġfūr Saʿīd Pāşā Dāmād-ı Şehr-yārī	7	Abdülmecid Han damadı Said Paşanın ser-askerliğe atanması üzerine methiye türünde yazılmış tarih (1264).
34	Berā-yı Neẓāret-i Māliyye-i Merḥūm Ḫālid Efendi	4	Halid Efendi’nin Maliyeye atanması üzerine tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1266).
36	Şefīḳ Beg Merḥūmuñ Terfīʿ-i Rütbelerine Tārīḫdir	5	Şefik Bey’in terfisi için Methiye türünde yazılmış tarih (1266).
39	Tārīḫ-i Cisr	4	Yakup Ağa’nın oğlu Halil Ağa’nın inşa ettikleri köprü için tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1268).
40	Tārīḫ-i Vefāt	4	Mustafa Vasfi Efendi’nin vefatı üzerine mersiye türünde yazılmış tarih (1269).
41	Adana Āʿyān-ı Benāmında Laz-Zāde Ḥācı ʿÖmer Efendi Merḥūmuñ Vefātı Tārīḫidir	2	H. Ömer Efendi’nin vefatı üzerine mersiye türünde Farsça yazılmış tarih (1267).
44	Tācirli Aḥmed Pāşā Merḥūmuñ Māʿmūretü’l-ʿAzīzde İḥdās̱ u İnşā Buyurduḳları Çeşme Tārīḫi Olup Ḫarpūt Defterdārlıġımızda Yazılmışdır	3	Mahmud Paşa’nın Elazığ’da inşa ettikleri çeşme için tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1270).
47	Muḥammed Pāşā Merḥūmuñ Mülġā Meclis-i Tanẓīmāt-ı Riyāsetlerine Tārīḫdir	6	Muhammed Paşa’nın kaldırılmış meclisin başkanlığı için methiye türünde yazılmış tarih (1274).
48	Ṭop-ḫāne Müşīri Firdevs-Maʿād Aḥmed Fetḥī Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i Vefātlarıdır	5	Tophane Komutanı Ahmed Fethi Paşa’nın vefatı üzerine mersiye türünde yazılmış tarih (1274).

[70] Cemal Kurnaz, Halil Çeltik, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, 2. Basım, H Yay., İstanbul 2011, s. 290.

Tablo 2.7. (Devam)

53	Cezāʾir Baḥr-i Sefīd Vālīsi Esbaḳ Ḳayṣerili Aḥmed Pāşā Merḥūmuñ Meis Aṭasında Binā Etdikleri Ṣahrīc Tārīḫidir	3	Eski Cezair Valisi Kayserili Ahmed Paşa'nın Meis adasında inşa ettikleri sarnıç üzerine tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1276).
57	Saḳız Mutaṣarrıflıġında Bulunan Ḫānedān Ḳadīminden Sücūdī Efendi Merḥūmuñ Maḫdūmları Vāfir ü Ġālib Begleriñ Tārīḫī Ḫattānlarıdır	6	Galib ve Vafir Beyler'in sünneti için yazılmış tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1276).
63	Müsteşār-ı Ṣadr-ı ʿĀlī Esbaḳ Ḥabāb Efendi Merḥūmuñ Tārīḫ-i Vefātı	6	Müsteşar Habab Efendi'nin vefatı üzerine mersiye türünde yazılmış tarih (1277).
71	Maḫdūmumuz Ḥālā Mersin Sancaġı Taḥrīrāt Müdīri ʿİzzetli Maḥmūd Begiñ Şām-Şerīf Defterdārlıġımızda Tārīḫ-i Velādetleridir	3	Mahmud Bey'in Şam Defterdarlığına atanmasıyla veladet-nāme türünde yazılmış tarih (1280).
72	Maḥmūd Pāşā Merḥūmuñ Tekrār Ṣadāret-ʿUẓemāya ʿAvdetleri Tārīḫidir	12	Mahmud Paşa'nın Sadrazamlık makamına yeniden dönüşü için yazılmış tebrik-nāme türünde tarih (1292).
75	Rifʿat Pāşā-zāde Raʾūf Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥālleridir	6	Rauf Paşa'nın ölümü üzerine mersiye türünde yazılmış tarih (1301).
77	Ṣadr-ı Esbaḳ Maḥmūd Nedīm Pāşā Merḥūmuñ Adana Vāliliginden ʿAfv ile Der Saʿādete ʿAvdetinde Söylenmişdir	12	Mahmud Nedim Paşa'nın Adana valiliğinden affedilip, İstanbula yeniden dönüşü için tebrik-nāme türünde yazılmıştır.
79	Ḫāk-Pāy-i Hümāyūna Tārīḫ-i Sāl	16	Abdülmecid Han için sal-nāme türünde yazılmış tarih (1302).
83	Ser-Kātib-i Ḥażret-i Şehr-yārī Devletli Ṣüreyyā Pāşā Ḥażretleriniñ Vezāret Tārīḫidir	4	Baş Katip Süreyya Paşa'nın paşalık makamına atanması üzerine tebrik-name türünde yazılmış tarih (1305).
86	Berā-yı İstiʿṭāf	3	Niyaz-nāme
91	Aḳrabādan Aṭana Naḳībi Esbaḳ Merḥūm Fażlu'l-lah Efendiniñ Tārīḫ-i Vefātıdır	6	Adana şeyhi Fazlullah Efendi'nin vefatı üzerine mersiye türünde yazılmış tarih (1299).
93	Birāder-i ʿĀcizi ʿAbdü'l-Mennān Beg Merḥūmuñ Kerīmesi ve Maḫdūmumuz Maḥmūd Begiñ Ḥalīlesi Zeyneb Ḫānımıñ Tārīḫ-i Vefātı	5	Yiğeni Zeynep Hanım'ın vefatı üzerine mersiye türünde yazılmış tarih (1307).

2.1.1.13. Müfret ve Mısra

Tam bir aruz kalıbıyla söylenmiş ve bir nazım parçası oluşturan her bir satıra mısra; mısraları birbiriyle kafiyeli olmayan beyitlere müfret; mısraları birbiriyle kafiyeli olan beyitlere ise matla denir.[71]

[71] İpekten, age., s. 11-13.

Nāfi Divanı'nda müfret veya matla ayrımı yapılmadan müfredat olarak adlandırılan bölüme, mısralarla birlikte 57 adet manzume kaydedilmiştir. Bunların 25'i müfret, 22'si matla, 2'si nazm ve 10'u mısradır. Bunların haricinde 2. bölüm olan kaside ve tarihler kısmında da 5 adet müfret vardır.

Tablo 2.8. Divandaki Müfretlerin Genel Özellikleri

Bulunduğu Bölüm	**Ait Olduğu Numara**	**Nazım Şekli**	**Açıklama**
Kaside ve Tarihler	56	Müfret	Tārīh-i Diger başlıklı Muhammed Paşa için methiye türünde tarih (1276).
	61	Müfret	Bir Ẕātıñ Maḫdūmuña Tārīḫ-i Velādet başlıklı veladet-nāme türünde tarih (1277).
	65	Matla	Tārīḫ-i Sāl başlıklı cülusiye türünde Farsça yazılmış tarih (1278).
	67	Müfret	Tārīḫ-i Diger başlıklı Ali Paşa için metiye türünde yazılmış tarih (1278).
	68	Müfret	Tārīḫ-i Diger başlıklı Ali Paşa için tebrik-nāme türünde yazılmış tarih (1278).
Müfredat	1,2,3,4,5,6,7,8,9,11,12,13,14,15,16,17,18,19, 20,21,22,23,24,25,26,27,28,29,30,31,32,33,34, 35,36,37,38,39,40,41,42,43,44,48,50,51,59.	22 Matla, 25 Müfret	Münacat, Sevgili hakkında, Nasihat-nāme, Şikayet-nāme, Hekimāne türünde yazılmış manzumeler.
Toplam		52 adet: 23 Matla, 29 Müfret	

2.1.2. Vezin

"Divan şiirinin üzerinde kurulduğu temel ve onun ayrılmaz bir rüknü, İslāmī edebiyatların ortak vezni olan aruz veznidir. Aruz tek ve rakipsiz bir vezin olarak divan şiirine hükmetmiş, onun ifade ve lugatına yön vermiştir."[72] Klasik Türk şiir geleneğinin devam ettiği Nāfi Divanı'ndaki 517 manzumenin 1'i hariç (270 numaralı gazel hece vezni) hepsi aruz vezniyle yazılmıştır.

[72] Ömer Faruk Akün, "Divan Edebiyatı", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1994, C. IX, s. 400.

Tablo 2.9. Aruz Kalıplarının Nazım Şekillerine Göre Dağılımı

Aruz Vezni	Mesnevi	Kaside	Gazel	Nazm	Kıta	Müfret	Mısra	Muhammes	Tahmis	Şarkı	Murabba	Müseddes	Mütessa’	Terkīb-i Bend	Tercīʿ-i Bend	Toplam
Fā ʿi lā tün/Fā ʿi lā tün/ Fā ‘i lā tün/Fā ‘i lün	1	17	84	3	3	15	3	1	1						1	129
Me fā ʿī lün/Me fā ʿī lün/ Me fā ʿī lün/Me fā ʿī lün		30	57	5	8	10		1		1	1					113
Fe ʿi lā tün/Fe ʿi lā tün/ Fe ʿi lā tün/Fe ʿi lün	1	17	45	7	7	11	5	1	1	1		1	1			98
Mef ʿū lü/Me fā ʿī lü/ Me fā ʿī lü/Fe ʿū lün		3	19	1	1	3	1	1								29
Mef ʿū lü/Fā ʿī lā tü/ Me fā ʿī lü/Fā ʿi lün	1	5	40	2	1	3				1				1		54
Me fā ʿi lün/Fe ʿi lā tün/ Me fā ʿi lün/Fe ʿi lün		4	24	1	1	2										32
Fā ʿi lā tün/Fā ʿi lā tün/ Fā ʿi lün			4	1	2	4		2								14
Fe ʿi lā tün/Fe ʿi lā tün/ Fe ʿi lün	3	3	2	1		1										10
Me fā ʿī lün/Me fā ʿī lün/ Fe ʿū lün	2	2	2	1				1								8
Fe ʿi lā tün/Me fā ʿī lün/ Fe ʿi lün	1		2	1												4
Mef ʿū lü/Fā ʿi lā tün/ Mef ʿū lü/Fā ʿi lā tün		4	4	1		1										10
Mef ʿū lü/Fe ʿū lün/ Mef ʿū lü/Fe ʿū lün	1															1
Mef ʿū lü/Me fā ʿī lün/ Mef ʿū lü/Me fā ʿī lün		1														1
Mef ʿū lü/Me fā ʿi lün/ Fe ʿū lün						2										2
Müs tef ʿi lün/ Müs tef ʿi lün/	1															1
Müs tef ʿi lün x 4		3	1	1			1									6
Mü te fā ʿī lün/Fe ʿū lün/ Mü te fā ʿī lün/Fe ʿū lün			2													2
Müf te ʿi lün/Müf te ʿi lün/Fā ʿi lün			1													
Müs tef ʿī lā tün/ Müs tef ʿī lā tün				1												1
Müs tef ʿi lā tün/ Fe ʿū lün	1															1

Divanında Hezec, Recez, Remel, Muzari, Müctes, Hafif ve Kāmil bahirlerini kullanan Nāfi, vezin açısından geleneğe bağlı kalmış ve şiirlerinde klasik şiirin en fazla kullanılan Hezec ve Remel bahirleri ile kalıplarını tercih etmiştir. Vezin konusunda

geleneksel temayüllerin dışına çıkılmayan Nāfi Divanı'nda, kullanılan toplamda 20 farklı arzu kalıbı tespit edilmiştir. En sık kullanılan aruz kalıbı 129 manzume ile Remel bahrinin *Fā ʿi lā tün/Fā ʿi lā tün/Fā ʿi lā tün/Fā ʿi lün* kalıbıdır. Bu kalıbı 113 manzume ile Hezec bahrinin *Me fā ʿī lün/Me fā ʿī lün/Me fā ʿī lün/Me fā ʿī lün* kalıbı takip eder. Şair genel hatlarıyla aruzu kullanmada başarılıdır. Şiirlerde aruz kusurlarına nadiren rastlanmaktadır. Yukarıda Nāfi Divanı'nda kullanılan aruz kalıplarının nazım şekillerine göre dağılımı ve kullanım sıklıkları ayrıntılı bir biçimde gösterilmiştir.

Gerek Türkçenin morfolojik yapısından kaynaklanan gerekse şairin vezin kullanmadaki hataları dolayısıyla Nāfi Divanı'nda bazı aruz kusurlarına rastlamak mümkündür.

E seslerinde imāle yapılması;

Nūr-ı vaḥdetl***e*** muṣayḳaldır dil-i dānişverān

Bir perīdir gösteren bir demde bin ṣūret baña

G 3/2

Şehsuvārāndır rikāb-ı şevketind***e*** mevkibi

Ġāşiye ber-dūş edip dār-āb-dār idāreti

K 1/13

Ayın **(ع) harfiyle vasl yapılması:**

Nice ketm eyleye***m ʿa***llām-ı ḫafāyāsın sen

ʿÖmrümüñ mā ḥaṣalı cürm ü ḫaṭādır yā Rab

G 17/4

Uzun heceyi kısa okumak suretiyle zihaf yapılması :

Giderek orsa poça keşt***i***-i dil encāmı

Zülf-i ḫūbān-ı Ṭırabzona ilişdi resenim

G 209/3

Telḫ***ī***-i laᶜl-i cenāb-ı Ḥasan aḥsen ile

Zehr-nāk olmuş iken cām-ı muṣaffā-yı felek

M 27/14

Kısa heceyi uzun okumak suretiyle med yapılması :

Vaḳt-i selefde bir şeh-i ṣāḥib-serīr-i Cem

Bir rindi bezm-i ḫāṣına etmişdi m***ī***hmān

M 43/3.B

Türkçe olmayan bazı kelimelerin Türkçe'deki söyleyiş şekilleriyle okunması:

Nefisdir sāʾiḳ-i ẕenb ü maᶜāṣī

Eder şeyṭāna peyrev Ḥaḳḳa ᶜāṣī

M 40/61

Aġyāra ***şükür*** geçmedi bu mesned-i ᶜĀlī

Teşrīf-i ṣadāret buyurup Ḥażret-i ᶜĀlī

K 43/1

Bu nūr-ı ḥüsn ü bu ḫulḳ-ı ***hüsün*** bu vech-i aḥsenle

Meḥāsin buldu sende ekmeliyyet yā Resūlu'l-lāh

M 15/3

2.1.3. Redif ve Kafiye

Klasik Türk şiirinde en az iki mısrada anlam ve görev bakımından farklılık arzeden ses tekrarlarına kafiye, kafiyeden sonra yer alan aynı anlam ve görevdeki ek ve kelimlerin bütününe ise redif denir.

"Divan şiirinde kafiye, bir şairin nazımda kudret ve kabiliyeti hususunda bir ölçü sayılır. Şair kafiyelenmesi güç kelimeleri seçerek hüner ve nazma hākimiyetini

göstermek ister."[73] Kafiye, nazım şekillerini belirleyici bir işleve sahiptir. Divan şiirinde gazellerin bir sisteme uygun olarak tasnif edilmesinde de rol oynar. Mürettep bir divanda gazeller sıralanırken ilk beytin mısralarının son harfleri esas alınır. Mürettep divanlarda görülen gazellerin harflere göre sıralanması uygulaması Nāfi Divanı'nda tam anlamıyla uygulanmıştır. Redif ise çoğu zaman bir ahenk ögesi olmanın da ötesinde şiire anlamsal bir derinlik de sağlar. Şiirin ahenk ve musikisini sağlayan bu iki unsur Nāfi Divanı'nda başarılı bir şekilde kullanılmıştır.

Nāfi Divanı'nda en sık kullanılan kafiyeler, أ , ث, أر , أن (-ā, -et/at, -ār, -ān) kafiyeleridir. Gazeller Osmanlı Türkçesi imlasına göre mürettep şekilde sıralıdır. Şair her şiirini biten harfine göre sıralamıştır. Örneğin, Elif harfiyle biten şiirler a/e sesiyle, Nun harfiye biten şiirler n sesiyle, Vav harfiyle bitenler ū/u sesiyle vb. bitmektedir.

Örnek; 1 Ġamzelerdir rāh-ı vaṣla bāᶜis̱-i raġbet baña**a**

Bir ḳılıcı ḳanlıdır ġāret-ger-i ᶜiṣmet baña**a**

2 Nūr-ı vaḥdetle muṣayḳaldır dil-i dānişverān

Bir perīdir gösteren bir demde bin ṣūret baña**a**

G 3

Māverā-yı perde-i ḥikmetdedir cümle şüʾū**n**

ᶜAḳla ṣıġmaz çengelistān-ı ḥadīs̱-i ẕī-şücū**n**

G 234/1

Müjeler tīr-i ḳażā aña kemāndır ebr**ū**

Çile-keşlikde amānsız ne yamāndır ebr**ū**

G 236/1

Kelimelerden oluşan rediflerde de aynı durum geçerlidir:

1 Bu beste ṭāliᶜi bir ser-firāz olur da söke**r**

Göñülden ᶜuḳdeyi ẖāṭır-nevāz olur da söke**r**

[73] Akün, age., s. 402.

2 Açar mı pīçiş-i āmāli nāḫun-ı tedbīr

Bu ʿaḳdi vaḳt-i seḥer bir niyāz olur da söke**r**

G 82

Nāfi, Farsça ve Arapça kelimelerle de kafiye yapmıştır (Örnek 1, 2). Şairin kafiye üzerine gerçekleştirmeye çalıştığı diğer bir hususiyet de *göz için kafiye* uygulamasıdır. Kafiyenin göz için mi yoksa kulak için mi olmalı tartışmalarının yapıldığı bir ortamdan etkilenmiş olmalı ki bazı şiirlerinde göz için kafiyeyi temel almıştır (Örnek 3).

Örnek 1; Olsun maḳāmı ṣadr-ı felek yā zemīn-i p***est***

Herkes be-ḳadr-i ḫˇīş-i giriftār-ı miḥnet***est***

M 39/43

Örnek 2; Gevher-i dürc-i *ve mā erseln**āk***

Bedr-i tābende-i burc-ı *levl**āk***

M 4/6

Örnek 3; Mevżiḥ-i ḳadri ḫiṭāb-ı ṣadrı**ñ**

Şāriḥ-i ṣadrı *elem neşraḥ le**k***

M 4/12

Ḫalāʾiḳ ḫıdmet-i şükrüñde vāli**h**

Teselsül-baḫş eder fikr-i muḥāl**e**

M 1/41

Tablo 2.10. Divandaki Kaside, Müfret ve Musammatlarda Redif ve Kafiye

Kaside				Müfret				Musammatlar			
Redif	**Adedi**	**Kafiye**	**Adedi**	**Redif**	**Adedi**	**Kafiye**	**Adedi**	**Redif**	**Adedi**	**Kafiye**	**Adedi**
eylediñ	1	-ād	1	-ında	1	-ān	2	-dir	4	-er	4
-i/-ı/-(y)ı	14	-er	9	güç	1	-āsıl	1	-ı Ahmedī	1	-et	11
daḫīlek yā Resūlu'llāh	1	-ān	15	-a	4	-et	1	-iñ	2	-īn	3
-ısın yā Resūlu'llāh	1	-ā	21	-a dek gideriz	1	-ār	4	-ı/-i	6	-ām	5
cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel	1	-ār	17	-ıdır	1	-īn	2	-mızdır	1	-āt	3
et yā Resūlu'llāh	1	-at/-et	7	-da	1	-ar	2	olmaz	1	-ā	9
-sin	1	-ūr		-dan	1	-ıḳ	1	ol	1	-āb	4
yā Resūlu'llāh	3	-am	5	seniñ	1	-fes	1	et	1	-ūs	1
eyle	1	-āh	2	-ı nū	1	-ā	2	olam	1	-ān	9
-dır	4	-āb	2			-ām	1	hīç	1	-im	1
-yı felek	1	-ām	4			āhı	1	-uña	1	-ūn	3
yā Ḥażret-i Kāleb	1	-āne				-āl	1	-imi	1	-īr	2
Ḥażret-i Şeyḫ	1	-r				-r	1	-umuz	1	-ād	1
-ı Geylānī	2	-ib				-d	1	ile	1	-ār	2
-ı Mevlānā	2	-āk				-ız	2	olsun	1	-ed	1
Yā Ḥażret-i Ḳuddūsī	1	-ārı				-anak	1	-sın sen	1	-āh	5
-dır ʿAzīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī	1					-ek	1	hey zamāne hey	1	-ū	1
-dir bu	1					-āz	1	gelir	1	-āl	7
edelim	1					-āh	1	-ıñ geçdi	1	-le	2
-yı ʿaşḳ	1							-i zülfüñ	1	-ūr	1
rūz-ı ʿīd	1							-dıñ böyle	1	-ād	3
-ı manṣıb	1							edelim	1	-iʿ	1
-ı merḥamet	1							-mayalım	1	-īb	1
Bāhir	1							etmeyelim	1	-ūl	11
oldu	1							-i devlet	1	-ūd	2
-ı nev-bahār	1							-ımızıñ	1	-āġ	2
olur	2							yoḳ ki	1	-īm	2
-ı elem	1							-e	2	-em	2
üzre	1							olmuş	1	-āk	1
-ıdır	1							-dan	1	-ak	4
-ı ṣulḥ	1							-elim	1	-end	2
merḥamet	1							-im	1	-al	2
-yı Murād	1							-mā	1	-āz	1
-ı vaṭan	2							-ıma	1	-āne	1
								-ı ʿişveye	1	-en	3
								-ı ʿāşıḳa	1	-ül	1
								ʿāşıḳa	1	-ıl	2
										-ab	2
										-uş	1

2.1.4. Üslup Özellikleri

Klasik şiirin 18. yüzyılın devamı niteliğindeki 19. yüzyıl ilk yarısı, bütün imkānları zorlayan bir edebiyatın yeniden geriye dönüş çabasının yaşandığı bir dönemdir.

“Bu asır, yeni bir hamle yapacak güçten mahrum kalan ve kendi içinde büyük isimler yetiştiremeyen klasik edebiyatın Geç Dönemidir. Eski şiire yeni bir hamle kazandıracak bir çaba, asrın ikinci yarısında Encümen-i şuara meclislerinde ortaya çıkar gibi olur; fakat bu hareket yeninin gücü karşısında çabucak söner. Bu sebeple, bu asırda da nesir diline doğru açılan, konuşma diline ait özelliklerle yüklü folklorik üslupla, anlamdan ziyade sese önem veren, açık ve zarif bir söyleyişe dayanan klasik üslup ve fikrin ön plana çıktığı tebliğī/hikemī üslup edebiyat hayatının hākim çizgileri olmaya devam eder.”[74]

Nāfi, devrindeki yaygın sanat anlayışlarının hepsine örnek olabilecek şiirler söyleyebilen bir şairdir. Şiirlerinde din, tasavvuf, aşk, rintlik gibi geleneksel konular işlenmiştir. Bunun yanı sıra önceki asırda olduğu gibi bilhassa şarkılarında mahallī hayata açılışın etkileri de görülür. Şiirlerinde özellikle āşıkane tarzda yazdığı gazellerinde sanatkārane üslup hākimdir. Kerbela Mersiyeleri’nde ise duygu yoğunluğuyla samimi ve lirik bir anlatım sunar. Tasavvuf içerikli şiirlerinde hikemī tarz hākimdir. Kendisinin bir tarikat ehli olması bu tarz şiirler yazmasında etkili olmuştur. Dinī içerikli şiirlerinde zincirleme Farsça ve Arapça tamlamaları görmek mümkündür. Bunun yanı sıra divanda bazı arkaik Türkçe kelimeler bulunmaktadır.

Oñmak: İyileşmek.

Oñmaz bu yāre ḥaşre degin pāy-dār olur

Bu dāġ-ı dilden olamaz āzāde sīneler

M.20/33

Söyündürmek: Söndürmek.

[74] İsen, Horata, age., s. 157.

Bu ne āteş ki **söyündürmez** anı seyl-i sirişk

Ebr-i raḥmet ile iṭfāsın ede Ḥaḳ iḥsān

M.28/31

Divan şairleri şiirlerindeki anafikri desteklemek için atasözleri ve deyimlerden faydalanırlar. Nāfi'nin üslubunda bunun örneklerini görmek mümkündür.

Beden tırnaktan ayrılmaz (Et tırnaktan ayrılmaz):

Ẓann etme ġayrı faḫr-i risāletden anları

Nāḫundan ayrı ṣanma beden olma keç naẓar

M 20/31

Yabana atmak:

Maẓhar-ı luṭfu edip Ḥażret-i Fetḥī Pāşā

Bendesin **atmadı yābāna** nigeh-bān oldu

K 17/7

Ev yıkanın evi olmaz:

Bu mes̱eldir **evi maʿmūr olamaz ev yıḳanıñ**

Dil-i ʿāşıḳ gibi vīrāne binādır perçem

G 202/5

Nāfi'nin Sakız adasındaki görevinden dolayı yazıdğı şiirler olduğu gibi *sakız* kelimesini tevriyeli kullanıp çiğnenen sakıza dair yazdığı şiirleri de vardır:

Dişlerini biliyip de çevirip çiyneyerek

Etdi **Saḳız** ṭolabına bizi şu çarḫ-ı felek

Mf 40

1 Dile bend etdi kemendin yine bir ter saḳız

Būse vermek mi diler lebleri çizdi saḳız

2 Duḫt-ı rez maṣṭakiye vaṣfını etdi eşrāb

Dedi hīç ṣorma ḥelāl-zādedir aṣlı saḳız

3 Dil midir sāde o ġaddārıñ esīr-i zülfü

Mülk-i ᶜaşḳı geçirip ḳabżaya hep ṭutsaḳız

4 Baş açıḳ devr eder eṭrāfını tersā peçeler

Olmadıḳ var mı perestişler ile rev saḳız

5 N'ola teslīm-i riḳāb eyler iseñ sāᶜidine

Boynumuz egridir āşüfte-i sīmīn saḳız

6 Çāk eder zehreleri Zühreyi bī-tāb eyler

Görmedik servī gibi böyle felek-fersā ḳız

7 Ṣoralım ḫāzen-i firdevs-i berīne Nāfiᶜ

Yer almış mı ᶜaceb böyle melek-āsā ḳız

G 123

2.1.4.1. İktibaslar

Manayı kuvvetlendirmek ve söze güzellik katmak amacıyla ayet, hadis, kelām-ı kibār ve diğer şair veya nasirlerin sözlerinden tam, yarım veya manası ile alıp aktarma sanatıdır.

2.1.4.1.1. Ayet İktibasları

1. Levḥ u ḳalem

Fī levḥin maḥfūẓ: "O, Levh-i Mahfuz'dadır". Levh-i mahfuz ve buraya yazılan kalem demektir. (Onun aslı) levh-i mahfuz'dadır (Allah'ın bilgisinin tespit edildiği, butun varlıkların esaslarını içine alan, mahiyeti bilinmez, korunmuş bir levhadadır) Buruc/22.[75]

Es̱er nā-būd idi ***levḥ u ḳalem***de

Heme āᶜyān idi ketm-i ᶜademde

M 1/12

---

[75] Mehmet Yılmaz*, Edebiyatımızda İslamī Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 122.

Bu demler bu naġamlar bād u yemmler

Nesīm-i ṣubḥ-dem ***levḥ u ḳalem***ler

M 40/34

2. Lem yekün

Ve lem yekün lehū küfüven aḥad: “Onun hiçbir dengi yoktur.” İhlas/4.

Yoġidi ḥayṡ-ı kānallāh bu ekvān

Verā-yı ***lem-yekün***de cümle pinhān

M 1/11

3. Küllü men ᶜaleyhā

Küllü men ᶜaleyhā fān: “Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacaktır.” Rahman/26.

Burāk u ḥullelerle eyle iḥyā

Ki fānī ola ***küllü men ᶜaleyhā***

M 1/103

4. Eyne’l-meferr

Yeḳūlü’l-insānu yevme ᶜiẕin eyne’l-meferr: “Evet o gün insan ‘kaçacak yer neresi?’ der.” Kıyame/10.

Dem-i ***eyne’l-meferr*** ḥıfẓ u nihān et

Selāmet-gāh-ı ᶜarşı sāye-bān et

M 1/104

5. Kün

İnnemā emruhü iẕā erāde şey’en en yeḳūle lehu kün fe yekūn: “Bir şey yaratmak istediği zaman O’nun yaptığı ‘Ol’ demekten ibarettir. Hemen oluverir.” Yasin/82.

Bī-heyūlā ṣūret-i zībālar iksā eyleyip

Bunca maṣnūᶜātı ***kün*** emriñle īcād eylediñ

M 2/4

6. Ḳābe ḳavseyni ev ednā

Fe kāne ḳābe ḳavseyni ev ednā: “O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu.” Necm/9.

Ḳābe ḳavseyni ev ednāda o ᶜabd-i ḫāṣıñı
Üdnü minnī ṣadrına iᶜlā vü eṣᶜād eylediñ

M 2/19

Ev-ednā burcudur çün maṭlaᶜ-ı envār-ı iclāliñ
Sipihr-i mümkinātıñ ḫāverisin yā Resūlu’l-lāh

M 7/2

7. Ḳum fe enẕir

Kum fe enẕir: “Kalk ve insanları uyar.” Müddesir/2.

Zīb-i ḳadd-i servi ḳıldıñ ***ḳum fe enẕir*** ḫilᶜatin

Nuṣret-i dīniñde ṣāḥib-seyf u ecnād eylediñ

M 2/22

Ḳum fe enẕirle olup fermān-ber

Oldu şeh rāh-ı hüdāya rehber

M 4/13

8. İnnā feteḥnā

İnnā fetaḥnā leke fetḥan mubīnā: “Biz sana dosdoğru apaçık bir fetih ihsan ettik.” Fetih/1.

Rāᵓyet-i ***innā feteḥnā*** ile teᵓyīd eyleyip
Nuṣret-i innā kefeynā ile imdād eylediñ

M 2/23

İnnā kefeynā āyeti oldu ṭırāz-ı rāyeti
İnnā feteḥnā nuṣreti verdi ᶜadūya inhizām

K 28/10

9. İnnā kefeynā

İnnā kefeynāke'l-mustehziīn: "(Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz." Hicr/95.

Rāʾyet-i innā feteḥnā ile teʾyīd eyleyip

Nuṣret-i ***innā kefeynā*** ile imdād eylediñ

M 2/23

10. Emr-i bi'l-maᶜrūf

Veleküm minküm ümmetün yedᶜūn ile'l-ḫayri ve ye'murūn bi'l-maᶜrūfi ve yenhavn ᶜani'l-münkeri ve ula'ike hümü'l-müfliḥūn: "Sizden, hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü meneden bir topluluk bulunsun. İşte onlar kurtuluşa erenlerdir." Āl-i İmran/104.

Ümmet-i merḥūmesini eyleyip ḫayru'l-ümem

Emr-i bi'l-maᶜrūf ile meʾmūr-ı irşād eylediñ

M 2/27

11. Hel etā

Hel etā ᶜale'l-insāni ḥīnun mined dehri lem yekun şey'en meẕkūrā: "İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?" İnsan/1.

Hel etā menşūru vaṣfı *lā-fetā illā ᶜAlī*

Ġābe-i şīrān-ı şecᶜātiñ odur çün Ḥaydarı

M 3/29

Menbaᶜ-ı ilm-i ledündür maṭlaᶜ-ı nūr-ı Hüdā

Şāhid-i iᶜcāz-ı vaṣfı oldu naẓm-ı ***hel etā***

M 17/7

12. Lā taḳneṭū

Lā taḳneṭū min raḥmeti'l-lāh: "Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin." Zümer/53.

Kim keser Nāfiᶜ ᶜaṭāyā-yı ilāhīden ümīd

Var iken ***lā taḳneṭū***dan müjde-i pehnā-veri

M 3/35

Getirmez yādıña ***lā taḳneṭū***yu

Tehī ḳor baḥr-i raḥmetden sebūyu

M 40/96

Lā taḳneṭūyu yazdı celī bāb-ı raḥmete

Mücrimlerine ᶜafvını iᶜdād eden Ḫudā

G 1/6

13. Ve mā erselnāk

Ve mā erselnāke illā raḥmeten li'l-ᶜālemīn: "Biz seni ancak ālemlere ancak rahmet olarak gönderdik." Enbiya/107.

Gevher-i dürc-i ***ve mā erselnāk***

Bedr-i tābende-i burc-ı levlāk

M 4/6

Berāt-ı cāh-ı iclāliñ olup *Ṭā-hā* vü ***Erselnāk***

Zihī menşūr-ı ᶜālīdir sümüvv-i ḳadriñe *levlāk*

Msmt 18

14. Elem neşraḫ lek

Elem neşraḫ leke ṣadrak: "Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?" İnşirah/1.

Mevżiḥ-i ḳadri ḫiṭāb-ı ṣadrıñ

Şāriḥ-i ṣadrı ***elem neşraḥ lek***

M 4/12

Li yaġfirdir berāt-ı ᶜiṣmeti o şāh-ı levlākiñ

Elem neşraḥla oldu münşerih ṣadr-ı dıraḫşānı

M 5/18

15. Hüve'l-ḥayy

Allāhü lā ilāhe illā hüve'l-ḥayyü'l-ḳayyūm: "Allah ki O'ndan başka ilah yoktur, O hayydir (diridir), kayyūmdur." Bakara/255.

Bütün naḳş-ı ***hüve'l-ḥayy*** iledir zī-bende elvāḥı

Terennüm-sāz-ı Allāhu Eḥaddir cümle murġānı

M 5/6

16. Allāhu Eḥād

Ḳul hüva'l-lāhu eḥad: "De ki: O Allah birdir." İhlas/1.

Bütün naḳş-ı hüve'l-ḥayy iledir zī-bende elvāḥı

Terennüm-sāz-ı ***Allāhu Eḥad***dir cümle murġānı

M 5/6

Bütün mest-i raḥīḳ-i ᶜaşḳ olup bezm-i ḥaḳīḳatden

Hüva'l-lāhū Eḥaddir bāng-ı ser-mestān-ı Geylānī

M 32/9

17. Li yaġfir

Li yağfira lekallāhu mā teḳaddeme min ẕenbike ve mā teᵓaḫḫara ve yutimme niᶜmetehu ᶜaleyke ve yehdiyeke ṣırāṭan musteḳīmā: "Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar, Sana olan nimetini tamamlar ve seni doğru bir yola iletir." Fetih/2.

Li yaġfirdir berāt-ı ᶜiṣmeti o şāh-ı levlākiñ

Elem neşraḥla oldu münşerih ṣadr-ı dıraḫşānı

M 5/18

Anlar ġazāl-i deşt-i ḥimāsıdır ᶜiṣmetiñ

Ṭavḳ-ı ***li yaġfir*** eyledi āzāde-i ḫaṭar

M 20/22

18. Fe terḍā

Ve le sevfe yuʿṭīke rabbuke fe terḍā: “Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın.” Duhā/5.

Zihī nūr-ı tecellāsın meh-i burc-ı ***fe terḍā***sın

Mesīḥ-i kār-ı iḥyāsın daḫīlek yā Resūlu’l-lāh

M 6/3

29. Sündüsin ve istebraḳ

Yelbesūne min sündüsin ve istebraḳın müteḳābilīn: “Müttakīler ise hakikaten güvenilir bir makamdadırlar. Bahçelerde ve pınar başlarındadırlar. İnce ipekten ve parlak atlastan giyerek karşılıklı otururlar.” Kehf/31.

Dirīġ u ḥayf ile çāk eyleyen girībānın

Beḳāda ***sündüsi v’estebraḳ*** ile mükremdir

M 23/5

20. Ḳurbā

İnna’l-lāhe yeʿmuru bi’l-adli ve’l-ihsāni ve ītā’ iẕīl ḳurbā: “Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder.” Nahl/90.

Gūş etmemiş mi āyet-i ***ḳurbā***yı ol gürūh

Ḳanda meveddet eylediler ġadri āşikār

M 27/63

21. Ve hüve’l-ḳāhirū

Ve hüve’l-ḳāhiru fevḳa ʿibādihī ve hüve’l-ḥakīmu’l-ḫābir : “O kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir, O hüküm ve hikmet sahibidir, her şeyden haberdardır.” Enam/18.

Ve hüve’l-ḳāhirudur menşūru

ʿİlm-efrāz-ı ʿalā Ḥażret-i Şeyḫ

M 30/9

22. Rabbenā faġfir lenā ẕünūbenā

Rabbenā faġfir lenā ẕünūbenā ve keffir ʿannā: "Ey Rabbimiz artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört" mealindeki ayetin bir bölümü, Al-i İmrān/193.

> ***Yā Rabbenā aġfir ẕünūbenā***
> Erḥam benā yā Rabbenā
> K 1/12

23. Keyfe yuḥyī

Fanẓur ilā ās̱āri raḥmeti'l-lāhi keyfe yuhyi'l-arḍa baʿde mevtihā: "Allah'ın rahmetinin eserlerine bir bak, arzı, ölümünün ardından nasıl diriltiyor!" mealindeki ayetin bir bölümü. Rum/50.

> Es̱er-nümā olaraḳ sırr-ı ***keyfe yuḥyī***den
> Riyāż-ı dānişe baḫş etdi feyzi neşv ü nemā
> K 15/12
> Eyleyip baḫş-ı ḥayāt-ı tāze ezhāra ṣabā
> ***Keyfe yuḥyī***den ḫaber-dār etmek ister rūzgār
> K 16/5

24. Leyse li'l-insāni illā mā seʿā

Ve en leyse li'l-insāni illā mā seʿā: "Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur." Necm/39.

> Bunca yıl beẕl-i himemle vāridāt-ı devlete
> Oldu ẓāhir ***leyse li'l-insāni illā mā seʿā***
> K 34/2

25. İrciʿī

İrciʿī ilā rabbiki rāḍıyeten marḍıyyeten: "Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir." Fecr/28.

Gelip peyk-i ecel teblīġ edince ***irciʿī*** emrin

Revān-ı pākini ʿarş-ı berīne eyledi ihdā

K 85/3

26. Naḥnu ḳasemnā

Naḥnu kasemnā beynehum maʿīşetehum: "Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık" mealindeki ayetin bir bölümü, Zuhruf/32.

Ādemi ***naḥnu ḳasemnā***dır bu dāra sevḳ eden

Zād-ı rāh-ı ġurbet olur dāne-i ḳısmet baña

G 3/8

27. Ferġab

Ve ilā rabbike ferġab: "Ve yalnız Rabbine yönel." İnşirah/8.

Ḫaṭṭ-ı lebini ṣormaġa açıldı dehānım

Nāfiʿ dedi ḥıfẓıñda mıdır āyet-i ***ferġab***

G 24/7

28. Yevme lā yenfaʿu māl

Yevme lā yenfaʿu mālun ve lā benūn: "O gün, ne mal fayda verir ne de evlat." Şuara/88.

Vaṣl içün yāre edip ʿarż-ı metāʿ dil ü cān

Yevme lā yenfaʿu māl ile cevāb oldu ʿayān

Mf 37

29. Lā taḥsebennallahe muḫlife vaʿdihi

Lā taḥsebennallahe muḫlife vaʿdihi resulehu: "O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma" mealindeki ayetin bir bölümü. İbrahim/47.

Lā taḥsebenne Allahe muḫlife vaᶜdihi

Lā şekk inne maṣīruhum dārü'l-bevār

M 26/60

30. Mā yeşāu

Yefᶜalullahu ma yeşāu: "Allah dilediğini yapar", mealindeki ayetin bir bölümü, İbrahim/27.

Yüridu ***mā yeşā***sın Kirdgārā

Velākin bi'l-muḥāli leyse terḍā

M 1/ 40

2.1.4.1.2. Hadis İktibasları

1. Kānallah

Kānallāhu ve lem yekūn me'ahu şeyᶜa: "Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi" mealindeki hadis-i şerif.[76]

Yoġidi ḥayṣ-ı ***kānallāh*** bu ekvān

Verā-yı lem-yekünde cümle pinhān

M 1/11

2. Ahbebtu en uᶜrefa

Küntü kenzen maḫfiyyen fe-ahbebtū en-uᶜrafe fe-ḥalaktü'l-ḥalka li-uᶜrafe: "Ben gizli bir hazine idim, bilinip tanınmak istedim ve bilineyim diye mahlukatı yarattım," mealindeki hadis-i şerif.[77]

Verip ***aḥbebtu en uᶜref*** beşāret

Ṣalā-ḫ̌ān oldu ᶜirfāna muḥabbet

M 1/14

---

[76] Necdet Ardıç, *Risale-i Lüb'ül-Lü'b ve Sır'üs-Sırrı (Özün Özü ve Sırrın Sırrı)*, e-kitap, http://www.necatiaksu.net/dosya/lubb-ul_lub.htm (Erişim tarihi: 14.03.2018).

[77] Ahmet Ögke, "Tasavvufta 'Kenz-i Mahfī' Düşüncesi ve Sofyalı Bālī Efendi'nin 'Küntü Kenzen Mahfiyyen' Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı", *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2004, Yıl: 5, S. 12, s. 9-24.

3. Lī maᶜallāh

Lī meᶜallāhi vaḳtün lā yeseᶜunī fīhe melekün muḳarrebun velā nebīyyün mürselün: "Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir" mealindeki hadis-i şerif.[78]

Verāsıdır maḳām-ı ***lī maᶜallāh***

Bu bezme maḥrem olmaz bir dil āgāh

M 1/69

Maḥrem-i bezm-i ḥarīm-i ***lī-maᶜallāh*** eyleyip

Tāb-ı çeşmin kuḥl-i māzāġ ile müzdād eylediñ

M 2/20

4. Mā ᶜarafnāk

Mā ᶜarafnāke ḥaḳḳa maᶜrifetik: "Ya Rab seni zātına yakışır şekilde bilmedik" mealindeki hadis-i şerif.[79]

Kim eyler cüst-cū-yı ḥaḳ-ı ᶜirfān

Fürūġ-ı ***mā ᶜarafnāk*** anda tābān

M 1/70

5. Levlāk

Levlāke levlāke lemā ḫalaḳtü'l-eflāk: "Sen olmasaydın felekleri (kainatı) yaratmazdım" mealindeki hadis-i şerif. [80]

Gevher-i dürc-i ve mā erselnāk

Bedr-i tābende-i burc-ı ***levlāk***

M 4/6

Ḫiṭāb-ı ᶜizz-i ***levlāk*** etdi berter ḳadr-i eflāki

Semāvāt ehliniñ tāc-ı serisin yā Resūlu'l-lāh

M 7/5

[78] Yılmaz, age., s. 115.
[79] Yılmaz, age., s. 117.
[80] Yılmaz, age., s. 113.

6. Yesmaᶜu yubṣir

Ve mā yezālü ᶜabdī yetekḳarebü ilā binnevāfili ḥatta eḥabbu feiẕā aḥbebtuhu küntü semᶜahülleẕi yesmaᶜu bihī ve baṣarahülleẕi yubṣiru bihī ve yedehülleti yabtişu bihā ve riclehulleti yemşī bihā[81]: "Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nāfile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. Artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona istediğini veririm."[82]

Olur bī ***yesmaᶜu yubṣir*** maḳāmı

Gehī ḳurb-ı feraᵓiżde ḥırāmı

M 1/51

2.1.4.1.3. Kelam-ı Kibarlar

1. Nezzelnā hahünā ẕümme irteḥalnā

Bu dünyaya geldik ve göçtük, mealindeki kelām-ı kibār. Vezin gereği Nezelnā diye başlanmıştır.

Refīkim ol ol anda kim Ḫudāyā

Nezelnā hahünā ẕüm irteḥalnā

M 1/102

2. Üdnü minnī

Üdnü minnī: "Bana yaklaş" anlamına gelir. Denā kelimesinin emridir. Hz. Peygamber'in Miᶜrācda Allah'a yaklaşması, aralarındaki mesafenin iki yay ucu kadar, hatta ondan daha az kalması konusunu ifade eder.[83]

Ḳābe ḳavseyni ev ednāda o ᶜabd-i ḫāṣıñı

Üdnü minnī ṣadrına iᶜlā vü eṣᶜād eyllediñ

M 2/19

---

[81] Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhari, *Sahihu'l-Buhari*, Darü'l-Arkam, Beyrut, 1382-3.
[82] http://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/?p=kitapsi=1.0.347 (Erişim tarihi: 20.05.2018).
[83] Yılmaz, age., s. 158.

3. Lā-fetā illā ᶜAlī

Lā fetā illā ᶜAlī lā seyfe illā zü'l-fiḳār: "Ali'den başka genç (yiğit er), Zülfikār'dan keskin kılıç yoktur."[84]

Hel etā menşūru vaṣfı ***lā-fetā illā ᶜAlī***

Ġābe-i şīrān-ı şecᶜātiñ odur çün Ḥaydarı

M 3/29

Vaṣf-ı seyf-i sārimi ***Lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār***

Lā fetā illā ᶜAlīdir ẕātına naᶜt-ı sezā

M 17/11

4. ᶜAzze men ḳanaᶜa

ᶜAzze men ḳanaᶜa: "Kanaat eden yücelir" mealindeki kelām-ı kibār.[85]

Ḳarᶜ etmeyip de sāmiᶜayı ***ᶜazze men ḳanaᶜ***

Āyā nedir bu cīfe-i dünyā içün ṭamaᶜ

M 39/18

5. Kefā bi'l-mevt-i vāᶜiẓān

Kefā bi'l-mevt vaᶜiẓān: "Nasihatçi olarak ölüm yeter" mealindeki kelām-ı kibār.

Kefā bi'l-mevt vaᶜiẓān kāfidir īḳāẓ-ı ġafletde

Ne ḥācetdir şu dār-ı bī-beḳānıñ ḥālin istiknāh

K 50/5

6. Ḥasbina'l-lāhu kefā

"Yalnız Allah bana yeter" mealindeki kelām-ı kibār.[86]

Ḥaḳ tebārek eylesin ᶜabdiñ mübārek āṣefā

Ḥāfıẓ-ı eyyāmıñ olsun ***Ḥasbina'l-lāhu kefā***

K 87/1

---

[84] Yılmaz, age., s. 100.
[85] Yılmaz, age., s. 26.
[86] Yılmaz, age., s. 63.

7. Küllü sırrın cāveze'l-iṡneyni şaᶜ

İkiyi aşan her sır yayılır, mealindeki meseldir. İki kişinin bildiği sır değildir anlamına gelir.[87]

Güvāh-ı ***küllü sırrın cāveze'l-iṡneyni şāᶜ*** oldu

Ki ārā-yı mecālis der ᶜaḳab esvāḳa ᶜaks eyler

G 57/5

8. Ḫalleda'l-lāh

Ḫalleda'l-lāhu mülkehū ebedā: "Allah onun mülkünü sonsuza dek sürdürsün" mealinde duadır.[88]

Şāh-ı ḫūbān ki gelip ṣadra ṣuᶜūd etmededir

Ḫalleda'l-lāh ile dil basṭ-ı dürūd etmededir

G 62/1

2.1.4.2. Farsça Şiirler

Nāfi Divanı'nda müstakil şekilde farklı nazım şekilleriyle yazılmış 2 adet Farsça manzume bulunur. Bunlar, divanda kaside ve tarihler bölümünde kıta nazım şekliyle yazılmış tarih manzumesi ve yeni yıl için yazılmış müfrettir. Bu manzumeler başlıklarıyla birlikte aşağıdaki gibidir:

Adana Āᶜyān-ı Benāmında Laz-Zāde Ḥācı ᶜÖmer Efendi Merḥūmuñ Vefātı Tārīḫidir

Reft āb-ı rūy-ı āᶜyān-ı vaṭan

Nāfiᶜā dāġ-ı derūn şüd īn ḫaber

Goftem īn tārīḫ-i be-āb-ı bekā

Pur-şüde peymāne-i ᶜömr-i ᶜÖmer

K 41

---

[87] Sadık Yazar, "XIV.-XV. ve XVI. yy. Türkçe Divanlarında Yer Alan Arap Meseller Atasözleri", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu 38. ICANAS Bildirileri, Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri*, Ankara 2008, s. 1791.

[88] Yılmaz, age., s. 61.

Tārīḫ-i Sāl

Şüd yegāne Nāfiᶜā tārīḫ-i sāl u māh-ı nev

Sāl-i saᶜd-āmed be-tesᶜīd-i cülūs-ı şāh-ı nev

K 65

2.2. MUHTEVA

2.2.1. Dinī ve Tasavvufi Konular

2.2.1.1. Allah

Allah lafzı, esma-i hüsnayı meydana getiren bütün isimlerin cem' hali olup, gerçek ilāhın ve tek yaratıcının özel ismidir. Allah'ın, ayet ve hadislerde yer alan isimleriyle tanınması ve yüceliği müslüman milletlerin edebiyat ve kültür dünyalarına büyük ölçüde sirāyet etmiştir. Klasik Türk şiiri geleneğinde Allah'ın varlığını, isim ve sıfatlarını, yüceliğini ve övgüsünü konu edinen manzum-mensur tevhid ve münacat gibi müstakil türler divan şairlerince sıkça kullanılmıştır.[89]

Nāfi Divanı'nda geçen Allah'ın isim ve sıfatlarından bir kısmı, peygamberler ve Kur'ān-ı Kerim vasıtasıyla bize bildirilen isim ve sıfatlardır. Farsça ve Türkçe kökenli diğer isim ve sıfatlar ise şairin kendi tasarrufu olarak kullandığı nitelemelerdir.

Allah lafzı, Nāfi Divanı'nda müstakil şekilde 11 kez geçmektedir. O'nun isim ve sıfatları ise sıralandığı şekildedir: O, tek ve bir olandır (Allāhü Ehad; M1/22, M5/7, M32/9); merhametli ve esirgeyendir (Rāhīm; M1/42, K27/4, Msmt 10/3); cihanı var edendir (Hallāk-ı cihan; M1/24, K3/60, K8/22, K38/14, K60/9, G72/7); nimet veren, yedirendir (Münᶜim; M1/2); kullarına yardım edendir (Rabb-i Muᶜīn; M40/1, G138/4, G235/16); en merhametlidir (Rabb-i Erhām; M1/4, M40/149, K1/12, K17/16, G270/7); her şeyi bilendir (ᶜAllām; M40/43); tükenmez kudret sahibidir (Kādir; M40/43); yok edendir (Kāhir; M40/43); celal ve ululuk sahibidir (Zü'l-Celāl; K79/5); her şeyi bilen, ālimdir (Hakīm-i Mutlak; M1/36, M40/32, G71/4); bütün mahlūkların rızkını verendir (Rezzāk; M1/24); kerem sahibidir (Rabb-i Kerīm; M1/42, M11/5, K20/18, K60/31,

[89] Komisyon, *Allah (Edebiyat)*, DİA, TDV Yay., İstanbul 1989, C. II, s. 499.

K86/3, K93/4, G1/12, G2/3, G286/22, Msmt 1/7); büyük ve uludur (ᶜAzīm; K1/11, K60/31); mağfiret edendir (Gafūr; K1/10); Vücūd-ı Mutlak'tır (G286/20); kullarını koruyup muhafaza edendir (Müheymin; M5/10); yücedir (Rabb-i Müteᶜāl; K60/22, Msmt 1/11); çok şefkatlidir (Vedūd; K27/1); çok hibe edendir (Vehhāb; G21/1); yaratıcıdır (Bārī; M16/15, M31/10, M40/29, M40/86, M44/2, M47/24, M47/33, K14/26, Msmt 18/7); daima diri ve uyanık olandır (Lā-yenām; K28/9). Ayrıca Yezdān (M17/42, M49/49, K46/3, K79/1, G59/7, G22/4), Kird-gār (M1/40), Rūzī-resān (K1/3, G90/7, G219/6), Mevla, Hudā ve Hakk isimlerini de bu isim ve sıfatlara eklemek gerekir.

2.2.1.2. Kutsal Kitaplar

Kur'ān-ı Kerim: Dört kutsal kitaptan sonuncusu olup, Hz. Muhammed'e (sav) indirilmiştir. "Divan şiirinde, Kur'ān'ın, bütün ālemlere bildirilmek üzere Hz. Muhammed'e (sav) indirilmiş ilāhī ilmin hazinesi, hidayet, rahmet, ibret ve öğüt kaynağı Allah kelāmı bir kitap olduğundan bahsedilmiştir."[90] Allah'ın kelāmı olan Kur'ān, divan şiirinin beslendiği en temel kaynaklardandır. Allah'ı methetmede ve yaratılış esaslarını anlamada yetersiz kalan insan için yegāne kaynak Kur'ān'dır. "Divan şiirinin kaynakları arasında Kur'ān-ı Kerim önemli bir yer tutar. Şairler birçok ayetleri mana ve söz yoluyla iktibas ederek şiirlerinde kullanırlar."[91]

Nāfi, Kur'ān-ı Kerim için, Allah yüce zatını Kur'ān aracılığıyla doğruladı ve sağlamlaştırdı, Peygamber ise o mucize kitabı yeryüzüne vahiy ile taşıdı (1) der ve ona göre Kur'ān, kendinden önceki bütün din kurallarını fesheden evrensel ve açık bir delildir (2).

(1) Müᵓeyyed eyledi **Ḳurᵓān** ile Ḥaḳ ẕāt-ı ẕī-şānıñ
Bu naẓm-ı muᶜciziñ vaḥy-āverisin yā Resūlu'l-lāh

M 7/6

(2) Edip nesḫ-i şerāyiᶜ **naṣṣ-ı Ḳurᵓān**
Bu fermān ile vaḥdet buldu edyān

M 1/71

[90] Güftā, age., s. 120.
[91] İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 20. Baskı, Kapı Yay., İstanbul 2011, s. 279.

Kendisi de bir tarikat ehli olan şairin Hak yolunda aydınlatıcısı, el feneri, ışık saçanı Kur'āndır:

Fürūġ-efşān olup **envār-ı Ḳur'ān**

Çerāġ-ı rāhımı ḳılsın fürūzān

M 1/105

Nāfi Divanı'nda Kur'ān-ı Kerim ayetlerinden yapılan iktibasların yanı sıra doğrudan Kurān-ı Kerim'in methedildiği ya da Tāhā ve Nūr sureleri başta olmak üzere çeşitli Kur'ān surelerine telmihte bulunan manzumelere de rastlanır.

Berāt-ı cāh-ı iclāliñ olup ***Ṭā-hā*** vü Erselnāk

Zihī menşūr-ı ᶜālīdir sümüvv-i ḳadriñe levlāk

Musammat 18/1

Āyet-i Nūruñ nuḳāṭından nişāndır ḫāl u ruḫ

Lāleye dāġ u güle āteş-feşāndır ḫāl u ruḫ

G 47/1

Kur'ān, çoğunluğu itibarıyla Kerim sıfatıyla birlikte kullanılmakla birlikte birçok isim ve sıfatlarla da anılır. Bunlardan biri, iyiyi ve kötüyü birbirinden ayıran anlamında Mübīn sıfatıdır. Allah, Mübīn olan Kur'ān'ın acze düşüren ifadeleriyle düşmanları susturur (1); O gökten inmiş ve değiştirilemez Kitāb-ı Münzel'dir (2).

(1) Ḫaṣmını ifḥām edip iᶜcāz-ı **Ḳur'ān-ı Mübīn**

Vaṣfını Tevrāt u İncīl içre īrād eylediñ

M 2/25

(2) **Kitāb-ı Münzel**iñ nā-ḳābil-i nesḫ ü tebeddüldür

Olup aḥkāmı cārī ḥaşre dek ṣāḥib-şerīᶜatsin

M 10/3

İncīl ve Tevrāt: Dört mukaddes kitaptan biri olan İncīl, Hz. İsa'ya indirilmiştir, Hıristiyanların kutsal kitabıdır; Tevrāt ise Hz. Musa'ya indirilmiştir, Musevilerin kutsal kitabıdır.

Allah, düşmanlarını Kur'ān ile sustururken; insanların kendini ve vasıflarını bilmesi için öncesinde İncil ve Tevrat'ı göndermiştir.

Ḫaṣmını ifḥām edip iᶜcāz-ı Ḳurᵓān-ı mübīn

Vaṣfını **Tevrāt** u **İncīl** içre īrād eylediñ

M 2/25

2.2.1.3. Melekler

Cebrail (a.s.): Peygamberlere emir ve vahye vasıta olan dört büyük melekten biridir. Meleklerin en üstünüdür. Allah, melekler içersinde en geniş ilmi Cebrail'e vermiş, onu Hz. Muhammed'e (sav) vahiy iletme göreviyle yüceltilmiştir.[92]

Klasik Türk şiirinde Cebrail, Miraç gecesinde Efendimize yol arkadaşı olması ve vahiy iletmesi konularında ele alınır. Ayrıca Şuara suresi 193. ayette Cebrail, Ruhu'l-Emīn olarak geçmektedir. Bu O'nun sıfatlarından sadece biridir.

Nāfi, Cebrail için, vefat eden Ali Paşa'ya cennetin yolunu göstersin diye dua eder.

Eylesin rūḥ-ı revānın Ḥaḳ ġarīḳ-ı raḥmeti

Ḥażret-i **Rūḥu'l-Emīn**i ᶜadne ḳılsın reh-nümā

M 74/3

Cebrail, vahiy meleğidir. Yüce yaratıcının haberlerini inmesi gereken yerlere indiren ve onları peygamberlere iletendir:

Ṭūti-i vaḥy-i ḫudāvend-i celīl

Mehbıṭ-ı peyk-i ilāhī **Cibrīl**

M 4/8

---

[92] Güftā, age., s. 116.

Miraç gecesi Cebrail, Efendimiz'e sidretü'l-müntehaya[93] kadar yol arkadaşı olmuştur. Nāfi, *Naᶜt-ı Şerīf Der Miᶜrāc-ı Nebevī* başlıklı şiirinde, Efendimizin Cebrail'in kanatlarında göğe yükseldiğini ve Cebrail'in o yüce makamın kapıcısı olduğunu dile getirmiştir:

Olup kürsīye dek mefrūş-ı rāhı şeh-per-i **Cibrīl**

Maḳām-ı sidreniñ ol peyk-i aᶜẓam oldu derbānı

M 5/63

Azrail (a.s.): Dört büyük melekten biri olarak bilinen Azrail, ruhları almakla vazifelidir. Secde suresi 11. ayette insanların canını almakla görevli olan melekten *melekü'l-mevt* (ölüm meleği) diye bahsedilir.

Divandaki *Sa'ik-i Rāh-ı 'Aşk-ı Hakīkī* adlı mesnevisinde şair, aşk ile Azrail'i yan yana birlikte can alan oklar diye tanımlar.

Gūyā ki ḫadeng-i cāndır

ᶜAzrāʾile hem-ᶜināndır

M 48/53

İsrafil (a.s.): Sūr meleğidir. Sūr'a iki kez üflemekle hem kıyamet gününü, hem de bütün canlı yaratılmışların tekrar dirilmesini bildirecek dört büyük melekten biridir.[94] Kur'ān'da bu meleğin adı geçmemekte ancak yapacağı görev Zumer suresi 68. ayette belirtilmiştir.

Nāfi, *Naat-ı Şerīf* başlıklı şiirinde, Miraç gecesinde İsrafil'e, sūru çalma vazifesi verildi diyerek telmihte bulunur.

Bisāṭ-ı Refrefe verdi şeref ḳaldı Burāḳ anda

Yed-i **İsrāfil**e oldu müsellem ṣūr-ı seyrānı

M 5 /66

[93] Necm 53/14.
[94] Güftā, age., s. 116.

Harut: "Kur'ān-ı Kerīm'de adları geçen ve insanlara sihir öğrettiklerine inanılan iki melekten biridir."[95] Bakara Suresi'nin 102. ayetinde Marut ile birlikte anılan Harut'un kıssası İsrailiyat kaynaklıdır.[96]

Divanında *Sa'ik-i Rāh-ı ʿAşk-ı Hakīkī* adlı mesnevisinde şair, aşk ile Harut'u ders arkadaşı diye anlatır. Onların göz ucuyla attıkları bir bakış bile kan saçan bir şimşektir.

Hārūt iledir sebaḳ-dāş

Yek-laḥẓası berḳ-ı ḫūn-pāş

M 48/52

Āsım Efendi Divanı'na yazdığı takrizinde, onun şiirinin ruha hoş gelmesi Harut'un sihrinden değildir, der.

Siḥr-i **Hārūt** olamaz sözde mis̱āl

Ki anıñ siḥri degil siḥr-i ḥelāl

M 90/12

Kur'ān-ı Kerim'de Hārūt ve Mārūt'un zikredildiği Bakara 102. ayet, Hz. Süleyman'a atılan iftiralarla Hārūt ve Mārūt'un sihir öğretişi hakkında iki ana konuya ait bilgi verir. Müfessirler bu ayetten dolayı sihrin sakıncalı olduğunda hemfikirdirler.[97] Divan şiirinde sevgilinin insanı büyüleyen yüzünün güzellikleri hep sihir ve Harut çevresinde tahayyül edilmiştir. Sevgili çene çukurunda Harut'u hapsetmiştir ve Harut, onun büyücü gözlerine nasıl büyü yapılır öğretmektedir.

Hārūtu mu ḥabs etdi ʿaceb çāh-ı ẕeḳanda

Efsūn oḳudur dīde-i seḥḥārına yāriñ

G 184/3

---

[95] Kürşat Demirci, "Hārūt ve Mārūt", *DİA,* TDV Yay., İstanbul 1997, C. XVI, s. 262.
[96] Pala, age., s. 194.
[97] Demirci, age., s. 263.

Rıdvan: Hadislerde cennetin muhafızı olarak vasfedilen melektir.[98] Nāfi Divanı'ndaki Rıdvan lafızlarının hepsi cennetin sıfatı olarak kullanılmıştır. Bu sebeple Rıdvan bahsine cennet konusunda girilecektir.

2.2.1.4. Peygamberler

Ādem: Ādem peygamber, insanlığın atasıdır, insan olarak ilk yaratılan odur ve bütün insanlık onun soyundan türemiştir. Bütün Hak dinler bu konuda hemfikirdirler. Peygamberler tarihi kitaplarında, Ādem peygamber uzun hurma ağacı gibi, upuzun boylu, kıvırcık ve çok saçlı, kırmızı benizli, büyük gözlü, kalın baldırlı, uzun boyunlu olarak tasvir edilir.[99]

Klasik Türk şiirinde Hz. Ādem'in, su ve topraktan yaratılmış ilk insan olması, ona secde etmeyen şeytanın isyana düşmesi, cennette şeytana uyup yasak meyveyi yemesi ve cennetten kovulması hadiseleriyle ilgili çeşitli teşbih ve telmihler üzerinden söz konusu edilir.

Nāfi, Ādem neslinin, kāinatın ve yüce yaratıcının öğrencisi olması gerektiğini ve onun kulluk vazifesini üstüne yüklenmiş saygıdeğer insan olduğunu ifade eder:

N'ola şākirdi olsa **nesl-i Ādem**

Odur ḥaml-i emānetle mükerrem

M 1/47

Hz. Ādem ve Hz. Havva'nın cennetten kovulup, yeryüzüne gönderilmesi ve şeytana uymuş oldukları için dünya hayatında tövbe edip üzüntü duymalarını Nāfi, *Naat-ı Şerīf* başlıklı şiirinde telmih etmiştir. Hz. Ādem ve Hz. Havva'nın, Peygamberimizin nurlu yüzünün bahçesini görünce cennetten ayrı düşmenin acısını unuttuklarını dile getirir:

Temāşā eyleyince ravża-i dīdār-ı pür-nūrun

Unutdu **Ādem ü Ḥavvā** firāḳ-ı ʿadn u Rıḍvānı

M 5/59

[98] Ali Erbaş, "Melek", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2004, C. XXIX, s. 39.
[99] M. Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi,* 18. Baskı, TDV Yay., Ankara 2013, C. I, s. 61.

Hz. Ādem'in, su ve topraktan yaratılışı Nāfi'nin şiirine de konu olmuştur. İnsanoğlu su ve balcıkta gizli iken, Peygamberimizin risaleti ālemi aydınlatmıştır:

Żiyā-dār eylemişdiñ ᶜālemi nūr-ı nübüvvetle

Cenāb-ı Ādem iken maᵓ vü ṭıynıñ ġarḳ u pinhānı

M 5/81

İlk masum ve ilk katil hadisesinin yaşandığı Hābil-Kābil olayına telmih yapılmıştır. Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in katledilmeleri üzerine kaleme aldığı mersiyesinde şunları ifade eder: Hābil-Kābil olayı ibret sayılmaz mı, bu olay üzerine Ādem ve Havva'nın iki gözü yaşlı kaldı, der. Şair aslında insanoğlunun da gözü artık yaşlıdır diye ifade eder:

ᶜİbret degil mi Hābil ü Ḳābil vakāyiᶜi

Ḳıldı dü-çeşm-i **Ādem** ü **Ḥavvā**yı eşk-bār

M 26/24

Nuh: İnsanoğlunun ikinci babası kabul edilen peygamberdir. Tufan olayı ve gemisine her cinsten canlıları toplayıp kurtarmış olmasıyla meşhurdur. Peygamberler tarihi kitaplarında, Nuh peygamber, uzun boylu, esmer, ince tenli, uzunca başlı, büyük gözlü, uzun ve enli sakallı, iri vücutlu, kolları ve bacakları ince olarak tasvir edilmiştir.[100]

Klasik Türk şiirinde Nuh peygamber, tufan için inşa ettiği gemisi, tufan hadisesi, ömrünün uzun olması yönleriyle söz konusu edilir.

Nāfi, sevgilinin vuslat vaadinin yerine gelmesi için Nuh kadar yaşaması ve Eyyup gibi de sabretmesi gerektiğini dile getirirken, Nuh'un ömrünün uzunluğuna telmihte bulunur:

Ḥuṣūl-i vaᶜd-i yāre ᶜömr-i **Nūḥ** ister zamān ister

Niçe ṣabr etmeli Eyyūb-veş tāb u tüvān ister

G 88/1

---

[100] Köksal, age., C. I, s. 87.

Divan şiirinde Nuh ve tufan kelimeleri sürekli tenasüp hālindedir ve telmih sanatının icra edildiği kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Peygamberimizin nurlu yüzünü bulmak için, tufan gibi coşkulu bir şevk ile Nuh yıllarca denizleri kıtaları araştırdı:

Aratdı şevḳ-ı ṭufān-ḫīzi **Nūḥ**a nūr-ı dīdārıñ

Taḥarrī eyleyip yıllarca berr ü baḥr-i ʿummānı

M 5/83

İbrahim: Kur'ān'da adıyla anılan bir sure bulunan Hz. İbrahim[101], Allah katında gayet fazilet sahibi bir peygamberdir. Müminlerin atasıdır.[102] Peygamberimiz onun soyundandır. Allah, Hz. İbrahim'i dost edinmiştir.[103] Bu sebeple, *Halīlü'r-Rahman, Halīlullāh* olarak anılmıştır. Orta boylu, ak benizli, ela gözlü, ak saçlı, güzel ve güler yüzlü, açık alınlı, uzunca yanaklı ve aksakallı olarak tasvir edilir.[104]

Nāfi Divanı'nda Hz. İbrahim, genellikle Halil sıfatıyla anılmıştır. Klasik Türk şiirinde ise peygamberlerin atası olması, ateşe atılması, putları devirmesi ve sofrasının bereketliliği gibi çeşitli konularla söz konusu edilir.

Nāfi, kaleme almış olduğu naatında, Efendimizin atası Hz. İbrahim'in ateşe atılması üzerine ateşin gül bahçesine dönüşmesine[105] telmihte bulunmuştur:

Görüp ceddi **Ḫalīl**i sūz-nāk-i āteş-i ḥasret

Gül-āb-ı vech-i tābānıyla gül-zār etdi nīrānı

M 5 /60

Maktel-i Hüseyn türünde kaleme aldığı mersiyesinde, Hz. İbrahim'i ateşe attılar ama Allah gül bahçesi yaptı diye ifade eder:

Ḥaḳ gülşen etdi yaḳdılar āteş **Ḫalīl**ine

Ḫūn-ı ḥaṣūru etdiler ihrāḳa ictisār

M 26/30

---

[101] Kur'ān-ı Kerim 14. sure İbrahim.
[102] Hac 22/22.
[103] Nisa 4/125.
[104] Köksal, age., C. I, s. 142.
[105] Enbiya 21/69.

İsmail: İbrahim peygamberin Hz. Hacer'den doğan ilk ve büyük oğludur. Boylu, boslu, ak saçlı, güzel ve nurlu yüzlü, küçükbaşlı, uzun burunlu, kalın boyunlu, geniş omuzlu, uzun elli, uzun ayaklı, çok güçlü ve kuvvetli olarak tasvir edilir.[106] Kābe'ye ilk örtüyü örtendir.

Klasik Türk şiirinde Hz. İsmail, kurban edilişi, zemzem suyunun ortaya çıkışı gibi çeşitli konularla ele alınır.

Mülāḳātıyla ʿīd-ı ekber etdi ceddi **İsmāʿīl**

Ṣafā-yı āb-ı zemzem-baḫş edip çāh-ı zenaḫdānı

M 5/61

Yusuf: İbrahim peygamberin torunu, Yakup peygamberin oğludur. Kur'ān'da adıyla anılan bir sure[107] bulunmakta olup, kıssası kıssaların en güzeli *Kıssa-i Yūsuf* diye zikredilir. Ak tenli, güzel yüzlü, kıvırcık saçlı, büyük gözlü, ince burunlu, kalın pazulu, kalın bacaklı, düz karınlı, düz göbekli ve yanağı benli olarak tasvir edilir. Hz. Ādem'i andırır ve kendisine güzelliğin yarısı verilmiştir.[108]

Klasik Türk şiirinde Hz. Yusuf, güzelliği, iffeti, kuyuya atılması, pazarda satılması, Züleyha'nın ona āşık olması, zindana düşmesi, gömleğinin yırtılması, Mısır'a sultan olması gibi çeşitli yönleriyle ele alınır. Nāfi Divanı'nda Hz. Yusuf, genellikle güzelliğiyle ve Züleyha ile olan kıssalarıyla anılmaktadır.

Züleyha'nın, Hz. Yusuf'a olan aşkı senelerce sürmüştür. Yaşlanınca güzelliği kaybolan Züleyha, Hz. Yusuf'un onu fark etmesiyle gençleşir ve eski güzelliğine tekrar döner. Allah genci yaşlı, yaşlıyı da genç eder:

Viṣāli etdi Züleyḫāyı **Yūsuf**uñ tāze

Civānı pīr iken etmez mi pīre baḫş-ı şebāb

G 27/6

---

106 Köksal, age., C. I, s. 233.
107 Kur'ān-ı Kerim 12. Sure Yūsuf.
108 Köksal, age., C. I, s. 271.

Divan şiirinde sevgili, bazen Hz. Yusuf'a teşbih edildiği gibi bazen de ondan üstün tutulur. Yusuf'un iffeti ve gömleğinin yırtılması şiirde telmih edilen konulardandır. Sevgiliye yaklaşma Nāfi, sabır gömleğini yırtar; zira o Yusuf yüzlü ve çok güzeldir, affı yoktur:

Yaḳlaşma yāre pīrehen-i ṣabrı çāk eder

Baḳma cemāl-i **Yūsuf**una bī-emāndır

G 87/6

Eyyub: Hz. Eyyub, Lut peygamberin kızının çocuğudur. Babası Mus ise; Nemrud'un İbrahim peygamberi ateşe atıp yakmak istediği gün, İbrahim peygambere iman edenlerdendir. Uzun boylu, kıvırcık saçlı, güzel, büyük gözlü, büyük başlı olarak tasvir edilen[109] Eyyub peygamber, klasik Türk şiirinde Allah'tan bir imtihan olarak gelen hastalıklara karşı sabır göstermesi yönüyle ele alınır.

Nāfi, sevgilinin bir türlü gelmeyen vuslat gününü beklerken Hz. Nuh gibi uzun ömürlü olmak gerektiğini; sevgilinin acılarına ve cefalarına karşı Hz. Eyyub gibi sabredebilmek içinse güç ve kuvvet gerektiğinden bahseder:

Ḥuṣūl-i vaᶜd-i yāre ᶜömr-i Nūḥ ister zamān ister

Niçe ṣabr etmeli **Eyyūb**-veş tāb u tüvān ister

G 88/1

Musa: İsrailoğulları peygamberlerindendir. İmran'ın oğlu, Harun'un kardeşidir. Tur dağında Allah ile kelamı üzerine, *Len terani*[110] sırrına mazhar olmuş ve Kelīm-Kelīmullāh lakabıyla anılmıştır. Hz. Musa, uzun boylu, esmer tenli, yüksek burunlu, düz saçlı olarak tasvir edilir.[111] Masa peygamber, İsrailoğullarını Firavun'un zulmünden kurtarması, Kelīmullāh lakabıyla anılması, Tur Dağı'na çıkması, Tur Dağı'nda Allah'ı görmek istemesi, Yed-i Beyza mucizesi ve asası yönüyle Klasik Türk şiirinde çeşitli benzetme ve telmihlerle sıkça anılır.

---

[109] Köksal, age., C. I, s. 305.
[110] A'raf 7/143.
[111] Köksal, age., C. II, s. 7.

Nāfi Divanı'nda Hz. Musa, Dest-i Beyza, Kelīm ve İbn-i İmran isim ve sıfatlarıyla anılmıştır. Hz. Musa'nın Firavun'a karşı parlak görünen elinin ışık saçması ve onu sihirbazlıkla suçlayan büyücülere karşı elindeki asayı Allah'ın emriyle yere atıp bir ejderhaya dönüşmesi (1) ve Firavun zulmünden kaçarken mucize eseri Nil nehrini ikiye ayırarak kavmini kurtarması (2) şairin divanında gördüğümüz telmihlerdendir:

(1) Etmeseydi **dest-i beyżā-yı Kelīmi** tāb-dār

Żabṭ ederdi yā nice elde ᶜaṣā-yı ejderi

M 3/12

(2) Ḥayāt-ı tāze baḫş etdi mülāḳātı Mesīḥāya

Ġarīḳı eyledi neyl-i sürūrun **İbn-i ᶜİmrānı**

M 5/62

Hızır: Kendisinin Ādem peygamberin oğlu olduğu veya Ays b. İshak'ın oğullarından olduğu veya İbrahim peygambere inanıp Babil'den onunla birlikte hicret edenlerden birisinin olduğu, Musa ile görüştüğü, büyük Zülkarneyn'e kılavuzluk ettiği, hālen sağ olup her yıl Hac mevsiminde İlyas peygamberle buluştukları rivayet edilir.[112]

Klasik Türk şiirinde Hz. Hızır'ın, peygamber veya veli olmasından çok, ilim sahibi olması üzerinde durulmuştur. Onun, ilm-i ledüne vakıf olması, darda kalanlara yol göstermesi, ölümsüzlük suyunu bulması ve yürüdüğü yolların yeşermesi gibi özellikleri birçok teşbih ve telmihe konu olmuştur.[113] Nāfi, baharın gelmesini onun adımının değdiği yerlerin yeşermesini şu şekilde ifade etmektedir:

Çemenleriñ ᶜacebā rūz-ı **Ḫıżrı** mı erdi

Döşendi kāle-i sebzin ile leb-i enhār

K 18/4

---

[112] Köksal, age., C. II, s. 107.
[113] Güftā, age., s. 158.

Hz. Hızır'ın, İskender ile ölümsüzlük suyunu bulma macerası divan şiirinde sıkça kullanılmıştır. Hz. Hızır ölümsüzlük suyu için artık rehber değildir çünkü gönlü esas ölümsüzlüğü sevgilinin can alan gözlerinde bulmuştur:

Cellād-ı çeşm-i yāre esāretdedir göñül

Āb-ı ḥayāta **Ḫıżr** olamaz reh-nümā baña

G 4/3

Divan şairi için sevgilinin dudağı ab-ı hayattır. Ondan bir kez içen ölümsüzlüğe erişir. Ölmüş gönlüm ab-ı hayat olan dudağından içtiğinde, Hızır'ın çeşmesi olan dudakların insanı sağlık-sıhhate ulaştırır:

Lebinden nūş edip āb-ı ḥayāt-efzā dil-i mürdem

Erip bu çeşme-sār-ı **Ḫıżr**a kesb-i ṣıḥḥat etmişdir

G 60/2

Bazı beyitlerde ise Hızır'a ve ab-ı hayata karşı bir mihnetsizlik vurgusu vardır. Aşığının susuz gönlünü Hızır'a muhtaç etmez sevgili, zira onun dudağından dökülen her damla şairin ruhu için ab-ı hayattır (1) ve aşığın gönlü ab-ı hayata ulaşmak için Hızır'a minnet eylemez çünkü sevgilinin dudağının üstündeki tüyler onu ab-ı hayata ulaştıracak olan yol göstericilerdir (2):

(1) **Ḫıżr**a muḥtāc eylemez dil-teşnesin Nāfiᶜ o meh

Laᶜliniñ her ḳaṭresi neşv ü nemā-yı rūḥdur

G 81/7

(2) Āb-ı ḥayāta minnet-i **Ḫıżr**ı çeker mi dil

Ḫaṭṭıñ mis̱āli ṭarf-ı lebe reh-nümāsı var

G 108/3

Süleyman: Hz. Süleyman, Davut peygamberin oğludur. Süleyman peygambere, babasının vefatından sonra, krallıkla birlikte, peygamberlik verilmiştir. Babasının peygamberliğine, krallığına, hikmetine ve ilmine varis olmuştur.[114]

Klasik Türk şiirinde Süleyman peygamber, dinī kitaplarda anlatıldığı gibi karınca ile konuşması, yüzüğü, yüzüğünün çalınması, canlıya ve cansıza hükmetmesi, Hüdhüd başta olmak üzere kuşları ve zenginliği gibi çeşitli yönleriyle ele alınır.

Nāfi, aşağıdaki beytinde şiir ve inşada kudretim yokken, Hz. Süleyman'la konuşan karınca olayı bana cesaret verdi der. Bu olay, aciz-küçük mahlūklarla büyük-yüce sultanların aslında aynı yaratıcının eserleri olduğuna delalettir. Karınca vadisindeki olaya telmih yapılmıştır.[115]

Ḫuṣūsiyle yoġiken istiṭāᶜam naẓm u inşāda
Cesāret verdi ᶜarż-ı nemleye meyl-i **Süleymānī**
M 5/86

Divan şiirinde karınca, yoksulluğun-fukaralığın simgesidir. Süleyman gibi mülk sahibi olmanın tezadı karınca olmaktır. Zira divan şairleri sevgili karşısında hep acizdir, fukaradır. Ey sevgili, senin hükmünde gönlüm bir karıncadır, sen ise Süleymansın. Madem öyle yanağındaki nokta benin bana azık olsa ne olur:

N'ola tūşem olursa dāne dāne ḫāl-i ruḫsārıñ
Süleymānım seniñ ḥükmüñde diller mūrdur şimdi
G 271/2

Nāfi Divanı'nda muhtelif nazım şekillerinde Hz. Süleyman'ın, daha çok rüzgārın onun mülkünü taşıması konu olmuştur. Kaptan-ı derya Süleyman Paşa'ya yazdığı kasidesinde, Hz. Süleyman'a telmih yaparak tahtını rüzgār üzerinde yürüttüğünü dile getirir:

Ṣabā ebr-i bahār-ı feyż-bārı eyleyip tesḫīr
Yürütdü taḫtını gūyā **Süleymān** rūzgār üzre
K 25/10

[114] Köksal, age., C. II,s. 205.
[115] Neml 27/18.

Hz. Süleyman, aynı zamanda zenginlik ve bahtın timsalidir. Onun tükenmeyen hazinesi ve mülkü divan şiirinin konusu olmuştur. Heveslerin kımıldaması, hareketlenmesi gönül ehli olanları rahatsız etmez, çünkü rüzgār Hz. Süleyman'ın tahtına zarar vermez:

Rūzgār eyler mi hīç taḫt-ı **Süleymān**a żarar

Mużṭarib ḳılmaz dil-āgāhānı taḥrīk-i hevā

G 9/3

Süleyman peygamberin veziri Asaf da çeşitli benzetmelerle klasik Türk şirinde söz konusu edilir. Abdülmecit Han için kaleme aldığı 2 numaralı kasidesinde, Sārim Paşa'ya atfedildiğini düşündüğümüz aşağıdaki beytinde, onu Hz. Süleyman'ın veziri Asaf İbn-i Berahya'ya benzetmektedir:

Var bir vezīr-i **Āṣaf**ı kim **İbn-i Berḫiyā**

Olmaz firāz-ı şān u feḫāmetde hem-seri

K 2/58

19. yüzyılın önemli devlet adamlarından Sadrazam Mustafa Reşid Paşa için kaleme aldığı kasidesinde, onu Süleyman zamanının Asaf'ı diye anlatmaktadır:

Āṣafı oldu Süleymān-ı zamānıñ el-ḥaḳḳ

N'ola fermān-beri eylerse bütün ġabrāyı

K 6/10

İrmiya: İsrailoğullarına gönderilen peygamberlerdendir. Harun peygamber neslindendir. Hızır'la karıştırılmıştır. Musa peygamberin dininin emirlerini bildirmekle vazifelendirilmiştir. Allah, yüzyıllık ölümden sonra onu tekrar diriltip, gözlerini açtırmıştır.[116] Divan şiirinde bu yönüyle teşbih ve telmihlere konu olmuştur. Nāfi onun yeniden hayata dönmesini ab-ı hayata kavuşma olayına telmihle ifade etmektedir:

Vuṣūl-i āb-ı ḥayāt **İrmiyā**ya verdi ḥayāt

Buyur bu mürde dili sen de luṭf ile iḥyā

K 15/37

---

[116] Köksal, age., C. II, s. 264.

İsa: Hz. Meryem'in oğludur. Mesih veya Meryem'in oğlu İsa şeklinde de anılmıştır. İsrailoğullarına gönderilmiş Allah'ın elçisidir. Kendisinden önce gelen Tevrat'ı tasdik etmekle ve sonra gelecek olan Hz. Muhammed'i (sav) müjdelemekle görevlendirilmiştir. İncīl ona vahyedilmiştir.[117] İsa peygamberden Allah'ın ruhu olarak da bahsedilmektedir.[118] Allah'ın kudreti ve hikmeti ile Cebrail'in Meryem'e üflediği bir ruhtur. Rūhullāh'tır.[119] Hz. İsa orta boylu, kırmızıya çalar beyaz benizli, dağınık düz saçlı, geniş göğüslü, küçük yüzlü, çok benli olarak tasvir edilir.[120]

Klasik Türk şiirinde Hz. İsa, ölülere nefesiyle hayat vermesi, hastaları iyileştirmesi, göğe yükselmesi vb. yönleriyle çeşitli telmih ve benzetmelerle adı en çok anılan peygamberler arasındadır.

Nāfi'ye göre, Hz. İsa'nın göğe yükselmesi ve Mesih'lik makamına erişmesine rehber olan şey gönül rahatlığından ve fikirden vazgeçmesidir:

Edip maḳāmını ʿālī semāya ḳıldı ʿurūc

Bu cāha rehber-i **ʿĪsā** ferāġ-ı ḫāṭırdır

G 116/3

Divan şiirinde şairler kendi şiirlerini övdükleri zaman Hz. İsa'nın ölüyü dirilten nefesi gibi can veren sözler olduğundan bahsederler. Çağdaşlarından ayrılışına ve şiirinin kalitesine vurgu yapmak isteyen şair, İsa'nın nefesine telmihle şiirini över:

Nāfiʿ ṣarīr-i ḫāme-i **ʿĪsī-nefes** ile

Çıḳdı sipihre velvele-i iştihārımız

G 125/7

Hristiyan çocuğu gibi meyhaneye gelen aşığa içtiği şarap Hz. İsa gibi ruh bahşeder, ömrünü artırır. Tersa-beçe tasavvufi anlamda kullanıldığında mürşid-i kāmile tekabül eder. Şarap ise ilahi aşkı imgeler.

---

[117] Āl-i İmran 3/48-49, Nisā 4/163-171, En'ām 6/85, Meryem 19/30.
[118] Nisa 4/171.
[119] Güftā, age., s. 168.
[120] Köksal, age., C. II, s. 334-335.

ᶜÖmrü artar ᶜāşıḳın tersā-beçe bezme gelip

Baḫş-ı rūḥ eylerse **ᶜĪsī-veş** mey-i seyyāleden

G 232/ 2

Hz. İsa'nın diğer adı Mesih'tir. Mesih, Hz. İsa'nın yeniden dünyaya döneceğine ve hastaları iyileştirmesine telmih olarak kullanılan imgedir. Allah, Mesih'e yeni bir hayat bahşetti diye ifade etmektedir:

Ḥayāt-ı tāze baḫş etdi mülāḳātı **Mesīḥā**ya

Ġarīḳı eyledi neyl-i sürūrun İbn-i ᶜİmrānı

M 5/62

Nāfi, divanında bahsi geçen din ve devlet büyüklerini peygamber sıfatlarıyla da anmıştır. Bilhassa dilek ve isteklerinin bulunduğu şiirlerinde onları övmek için bu yola başvurmuştur. Ali Paşa'ya yazdığı kasidesinde onu Mesih gibi bir kurtarıcıya benzeterek, artık dünyada olmayan merhameti dilenmektedir:

Yoḳ mu iḥyā-sāz olur mürde-dilāna bir **Mesīḥ**

Yoḳsa refᶜ oldu mu yerden āsmāna merḥamet

K 30/6

Hz. Muhammed (sav): Hz. Muhammed, Allah tarafından tüm insanlığa gönderilmiş son peygamberdir. Soyu, Hz. İbrāhim'in oğlu İsmāil'e nisbetle İsmāilīler diye de anılan ve iki büyük Arap topluluğundan birini teşkil eden Adnānīler'e dayanır.[121] Mekke'de Kureyş kabilesinin en köklü ailelerinden birine mensuptur. Hz. Muhammed'in babası Abdullāh, Haşimoğulları'ndan Abdulmuttalip'in oğludur. Annesi Āmine ise Zühre oğullarındandır. Mekke'de 571 yılında dünyaya gelmiştir.

Klasik Türk şiirinde Hz. Muhammed, çeşitli isim ve sıfatlarla anılmakla birlikte başta Mevlid, Naat, Hilye ve Miraciyye olmak üzere onun doğumu, hayatı, mucize ve savaşlarını anlatan birçok edebī türün doğrudan konusu olmuştur.

---

[121] Mustafa Fayda, "Muhammed", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2005, C. XXX, s. 408.

Nāfi Divanı'nda çoğunluğu kaside nazım şekliyle yazılmış 14 adet naat-ı şerif bulunur. Bu manzumelerde Hz. Peygamber'in çeşitli isim ve sıfatlarla anıldığı görülür. Hz. Peygamber'in isminin geçtiği bütün manzumeleri burada vermenin tekrar olacağı düşüncesiyle Hz. Peygamber için kullanılan isim ve nitelemeleri vermekle yetiniyoruz.

O, aşk deryasının baş çeşmesidir (Odur ser-çeşmesi deryā-yı ʿaşḳıñ); ahiretin delilidir (Saʿādet-gāh-ı ʿuḳbānıñ delīli); yaratılanların en mükemmelidir (Bu cāhıñ ekmelidir ekmel-i ḫalḳ); seçilmiş yolun reisidir (Ṭarīḳ-ı ıṣṭıfāda pīşvādır); peygamberliğin son mührüdür (Odur çün ḫātemi rüslü'l-kirāmıñ); peygamberlik afakının güneşidir (ḫūrşīd-i āfāḳ-ı risālet); herkesin övünç tacıdır (ser-tāc-ı faḫri ḫāṣṣ u ʿāmıñ); yüce zatı peygamberlerin imamıdır (İmāmü'l-Enbiyā ẕāt-ı şerīfi); yaratılış sebebidir (Sebeb-i aʿẓam-ı ḫilḳat); temizlik denizinin nadide, güzel ve parlak bir incisidir (Dürc-i baḥr-i ʿiṣmetiñ nādīde dürr-i ezheri); hakikat güneşinin nurudur (Nūr-ı tābān-ı ḥaḳīḳat); alemleri kuşatan ilim hazinesidir (Ḫāzin-i ʿilm-i muḥīṭ-i ʿālem); hakkındaki bütün sözler gizli hakikatlere işarettir (Bütün güft u şinīdi remz-i esrār-ı ḥaḳāʾiḳdir); bütün susamışlara rahmettir (Zülāl-i raḥmetiyle ḳıldı irvā cümle ʿaṭşānı); kültür kapılarını fetheden cihanın bilginidir (O dānā-yı cihāndır fetḥ eden ebvāb-ı ʿirfānı); Allah'ın gölgesidir (sensin ẓıll-ı Raḥmānī); can veren tabibtir (Ṭabīb-i cān-fezāsın); ebedī hayatın suyu, kevseridir (Ḥayāt-ı cāvidānıñ kevs̱erisin); gök ehlinin başının tacıdır (Semāvāt ehliniñ tāc-ı serisin); mucize kitap, Kur'ān'ın gönderildiğidir (naẓm-ı muʿciziñ vaḥy-āverisin); doğru yolun rehberidir (Ṭarīḳ-ı müstaḳīmiñ rehberisin); mahşer korkusuna selamet verendir (Selāmet-baḫş-ı hevl-i maḥşerisin); müstesna bir sevgilidir (maḥbūb-ı müstes̱nā); insan yüzlü bir melektir (Melek-ḫaṣlet beşer-sīmā); şefaat kapısının fatihidir (fātiḥ-i bāb-ı şefāʿatsin); güzelliğin insana ruh veren gül kokusudur (rūḥ-efzā-yı gül-bū-yı leṭāfetsin); doğru yolu gösteren bir mürşittir (ey mürşīd-i hādī); dinin veziri, sahibidir (dāver-i ṣāḥib-şerīʿat).

Hz. Muhammed, Allah'ın resulü (Resulullāh M4/3, M6/1), methedilmiş olan (Ahmed M4/5, M8/1), Allah'ın en büyük elçisi (Resūl-i Ekrem M4/23, M6/2), en yüce sevgili (Ḥabīb-i Kibriyā M6/4), insan ve cinlerin peygamberi (Resūlu'l-S̱aḳaleyn M24/44), seçilmiş olan (Muḥammed Muṣṭafā M8/1), Allah'ın dostu (Ḫalīl M1/54),

gönderilmiş olan (Aḥmed-i Mürsel M8/1), Kasım'ın babası (Ebu'l-Ḳāsım M1/56), Yüce merhametli yaratıcının rahmeti (Raḥmet-i Ḫallāḳ-ı Erḥam M10/2), kerem sahibi, cömert (Kerīm M10/2), Allah'ın nuru (Nūr-ı Ḫudā M33/8), mahşer gününde şefaatçi (Şefīᶜ M6/5) ve cihanın bilginidir (Dānā-yı cihān M5/22).

2.2.1.5. Sahabe ve Ehl-i Beyt

Çār-yār: Dört dost anlamında, Hz. Peygamber'den sonra halifelik görevini üstlenen sırasıyla Hz. Ebu Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman ve Hz. Ali için kullanılan tabirlerdendir. Hz. Ebu Bekir, sıddıkiyeti; Hz. Ömer, adaleti; Hz. Osman, edep ve hayāsı; Hz. Ali ise yiğitliği ve ilmi yönüyle klasik şairlere ilham kaynağı olmuştur. Nāfi Divanı'ndaki *Der Evsāf-ı Hazret-i Çār-yār* başlıklı manzume dört halifenin temsil ettikleri değerleri anlatması bakımından önemlidir:

Biridir Yār-ı ġār-ı rūz-ı hicret
Biri Fārūḳ-ı Ḥaḳ seyf-i şehāmet
Biri hem-ṣaḥib-i ḥilm u sekīnet
Biri Şīr-i Ḫudā şāh-ı velāyet
Ebū Bekr u ᶜÖmer ᶜOs̱mān u Ḥaydar

M 18/2

Hz. Ebu Bekir: Hz. Muhammed'e ilk iman edenlerdendir. Efendimizin vefatından sonra halifelik vazifesini yüklenen dört halifeden ilkidir. İlk iman eden sahabe olması sebebiyle sadakatli anlamında sıddik ve mağara olayı[122] vesilesiyle yār-ı gār unvanlarıyla zikredilir. Sıddıkiyet yönüyle divan şiirinde konu olmuştur. Sadakat sembolüdür.

Hz. Ebu Bekir sadıktır ve Efendimizi öldürmek isteyenlerden kaçarken ona mağarada arkadaş olmuş onu koruyup, gözetmiştir. Aynı zamanda Hz. Peygamber'in hilafette vekili de odur:

Ḥażret-i **Ṣıddīḳ**dir çün **yār-ı ġār**ı Ḥażretiñ
Hem odur ṣadr-ı ḫilāfetde vekīl ü yāveri

M 3/21

[122] Tevbe 9/40.

Sadıkların en şereflisi odur, Hz. Peygamber'in gayb ile ilgili söylediği her haberi süratle tereddüt etmeden tasdik eden ve hilafet makamına şeref verendir:

Ḳılıp **Ṣıddīḳ**ı taṣdīḳıñda sürᶜat faḫr-i ṣıddīḳīn

Teşerrüf etdi ẕātıyla ḫilāfet yā Resūlu'l-lāh

M 15/8

Tevbe suresi 40. ayete binaen, Hz. Peygamber ve Hz. Ebu Bekir mağarada kaldıkları esnada, Hz. Ebu Bekir'in topuğu delikteki bir yılan tarafından ısırılınca acıdan gözyaşı döktüğü ve yanağına dökülen gözyaşlarından uyanan peygamberin onu tedavi ettiği rivayet edilir. Nāfi, Ebu Bekir'in sadakati üzerinden bu olaya şiirinde telmihte bulunur:

Ṣıddīḳ-ı Ekber olduğu çün hem-dem-i Resūl

Teʾs̱īr-i semmden etdi faḳaṭ ᶜazmi iḫtiyār

M 26/45

Hz. Ömer: İslam dinine karşı en sert muhalif iken iman edip müslüman olmuştur. Dört halifeden ikincisidir. Heybetin ve adaletin sembolüdür. Haklıyı haksızdan ayırmakta mahir olduğundan Faruk lakabıyla da zikredilir. Bu yönüyle ve bu lakabıyla divan şiirinde konu edilir.

Hz. Ömer, müslümanların emiri ve hakkı batıldan ayırandır (1), onun hakla batılı ayırmadaki özelliği İslamı ebedileştirdiği gibi adaletiyle hükmü çoğaldı ve arttı (2):

(1) Ḥażret-i **Fārūḳ**-ı Aᶜẓamdır **Emīrü'l-Müʾminīn**

Fārıḳ-ı buṭlān u ḥaḳḳ oldu ṭulūᶜ-ı neyyiri

M 3/24

(2) Müʾeyyed oldu dīn-i Aḥmedī **Fārūḳ-ı Aᶜẓam**la

Meziyyet buldu ᶜadliyle emāret yā Resūlu'l-lāh

M 15/9

Hz. Osman: Dört halifeden üçüncüsüdür. Hz. Peygamber'in damadıdır. O'nun iki kızıyla evlendiği için Zi'n-nureyn (İki nur sahibi) lakabıyla zikredilir. Güzel ahlakın, yumuşaklığın ve hayānın sembolüdür. Kur'ān'ı çoğaltması ile meşhurdur. Divan şiirinde Hz. Osman genellikle Zi'n-nureyn ismiyle anılır. Edeb ve hayā yönünden divan şiirine konu edilir.

Nāfi, Hz. Osman'ı, O iki nur sahibinin, Kur'ān ışığıyla gözleri aydınlandı ve ümmetin mihrabı onun nurlu yüzünden ışıklandı, fer buldu (1) diye vasfederken, onun üçüncü halife olduğunu (2) ise şu şekilde dile getirir:

(1) Ḳarīrü'l-ᶜayn olup envār-ı Ḳurᵓān ile **Ẕi'n-Nūreyn**

Yüzünden buldu fer miḥrāb-ı ümmet yā Resūlu'l-lāh

M 15/10

(2) Ḥażret-i **ᶜOs̱mān-ı Ẕi'n-Nūreyn**-i ᶜālī-ḳadr ile

S̱ālis̱en oldu ḫilāfet reşk-i cāh-ı serveri

M 3/26

Hz. Ali: Dört büyük halifenin sonuncusudur. Efendimizin amcası Ebu Talib'in oğludur. Çocuk yaşına rağmen İslamiyet'i ilk kabul edenlerdendir. Hadiste de buyrulduğu üzere ilim şehrinin kapısıdır. Yiğitliğiyle ve Zülfikar adlı kılıcıyla meşhurdur. Birçok lakabı olsa da genellikle düşmanın sürekli üstüne gitmesi üzerine Haydar-ı Kerrar; yiğitliği ve mertliği üzerine Şīr-i Yezdan; beğenilmiş, seçilmiş anlamında Murtaza lakaplarıyla zikredilir. Divan şiirinde genellikle ilim kapısı, Zülfikar ve yiğit mefhumlarıyla konu edilir.

Nāfi, Hz. Ali'yi, Hz. Peygamber'in kızıyla evli olduğunu ve düşman saflarını yaran, hilafet makamının dördüncüsü diyerek vasfeder (1); ayrıca Hz. Ali ilmin kapısıdır ve o gizli bilimlerden feyz alarak susuzluğunu giderir (2):

Ḥażret-i ṣıhr-ı Nebī yaᶜnī ᶜ**Aliyyü'l-Murtażā**

Rābiᶜ-i rükn-i ḫilāfet şeh-suvār-ı ṣaff-deri

M 3/28

Bāb-ı ᶜilme tā ezelden intisābım var benim

Feyż-i bāṭından eder irvā cenāb-ı **Murtażā**

M 17/6

Klasik Türk şiirinde diğer halifelere oranla Hz. Ali'den daha çok bahsedilmiştir.[123] Nāfi Divanı'nda bunun tezahürünü görmek mümkündür. *Der Vasf-ı Cenāb-ı Haydar-ı Kerrār* başlıklı manzumesinde Hz. Ali'yi methederek vasıflarını dile getirmiştir:

Ṣıhr-ı ẕī-şān-ı ḥabīb-i kibriyā

Bāb-ı kenzü'l-ᶜilm-i Faḫr-i Enbiyā

Rūşenā-baḫş-ı ᶜuyūn-ı aṣfiyā

İbn-i vālā ḳadr-i ᶜamm-i Muṣṭafā

Sāḳi-i kevs̱er **ᶜAliyyü'l-Murtażā**

M 19/1

Hz. Ali mertliğin ve yiğitliğin sembolüdür. Bu sebeple korkusuz ve mert oluşundan dolayı ona Şīr-i Yezdan/Hudā denmiştir. O din bayrağının sahibi, Allah'ın arslanıdır ve imamlık onun kadrine yaraşır:

Cenāb-ı Murtażā Şīr-i Ḫudā ṣāḥib-livāᵓ-i dīn

Sezādır ḳadrine ṣadr-ı imāmet yā Resūlu'l-lāh

M 15/11

Divan şiirinde kullanılan iktibaslarda Hz. Ali için, *Lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār Lā-fetā illā ᶜAlī*[124] yani, Zülfikar'dan keskin kılıç; Ali'den başka yiğit yoktur anlamındaki kelām-ı kibārı görmek mümkündür:

Vaṣf-ı seyf-i sārimi **lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār**

Lā fetā illā ᶜAlīdir ẕātına naᶜt-ı sezā

M 17/11

[123] Güftā, age., s. 257.
[124] Yılmaz, age., s. 100.

Ehl-i Beyt: Ahzab suresi 33. ayette geçmekte olup *ev halkı* diye tabir edilen, Hz. Muhammed'in ailesi ve soyu anlamına gelen bir terimdir.[125] Āl-i resül ve āl-i abā ifadeleriyle eşanlamlıdır. Kastedilen kişiler Hz. Ali, Hz. Fatıma, Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'dirler. Efendimiz'in eşleri de bazı kaynaklarca bu kişiler arasına dāhil edilmiştir.

Āl-i abā ya da ehl-i beyt, Hz. Peygamber ve ailesine duyulan derin saygı ve muhabbetin sonucu olarak Klasik Türk şiirinde sıklıkla anılır. Peygamber torunu Hz. Hüseyin'in şehit edilmesini anlatan Kerbela mersiyeleri ve Maktel-i Hüseynler ehl-i beyte duyulan muhabbet ve ilginin ifadesidir.

Müslüman toplumlarda bazı ayet ve hadislerin teşvikiyle Hz. Peygamber'in ismi anıldığında, onun şahsına ve ailesine salāt ve selam getirmek bir geleneğe dönüşmüştür. Buna binaen Nāfi, Efendimizin bütün refikalarına ve ashabına hazırlamış olduğum bu yüzlerce selam hediye olsun diye ifade eder:

Ümmehāt-ı müʾmine-i cümle **āl u ṣaḥb**ına

Ṣad-selām olsun bu ʿabdiñ tuḥfe-i müstaḥżarı

M 3/32

Nāfi, ehl-i beyt tarafında olmaktan övünç duymakta ve Allah yolunda salik olmanın şartı ehl-i beyti sevmektir diye ifade etmektedir:

İftiḫārım şīʿa-ı **āl-i resūl** olmaḳladır

Āl u aṣḥāba muḥibbdir sālik-i rāh-ı Hüdā

M 17/21

Başta Kerbela hadisesi olmak üzere Hz. Peygamber'in neslinden gelen seyyid ve şerifler, tarih boyunca çeşitli zulümlere maruz kalmışlardır. Hz. Peygamber'in ailesinin anıldığı manzumelerde Kerbela vakası da hatırlatılır. Hz. Hüseyin, muharrem ayında Kerbela'da şehit edilmiştir. Muharremiye denilen türlerde de bu konu işlenmiştir. Kerbela mersiyeleri ve Maktel-i Hüseyn türleri divan şairlerince sıklıkla kullanılmıştır.

---

[125] Mustafa Öz, "Ehl-i Beyt", *DİA*, TDV. Yay., İstanbul 1994, C. X, s. 498.

Nāfi Divanı'nda 14 adet Kerbela mersiyesini konu edinmiş manzume bulunmaktadır. Bu manzumeler *Mersiye-i Seyyidü'ş-Şüheda, Mersiye-i Mātem-Engīz Ḥażret-i Seyyidü's-Şüheda, Mersiye-i Hazret-i Sıbt-ı Muazzam* vb. başlıklarla kaleme alınmışlardır.

Eyle ḥüzn-i ḳalb ile ey bende-i **āl-i ᶜabā**

Eşk-i çeşm-i mātemi seyl-āb-ı deşt-i Kerbelā

M 17/1

Hz. Fatıma'nın lakabı kadınların en hayırlısı anlamında Hayrunnisa'dır. Nāfi, Hz. Ali'nin yatak arkadaşı, eşi Hz. Fatıma'nın nikāhlarını, Allah'ın emri ile meleklerin kıydığını ifade eder:

Hem-firāş-ı **Ḥażret-i Ḫayru'n-Nisā** olmaḳ içün

ᶜAḳd-i kābīnin sürūşān etdi bā-emr-i Ḫudā

M 17/13

Hz. Fatıma'nın divan şiirinde sıkça kullanılan lakaplarından bir diğeri yüzü beyaz ve parlak olan anlamında Zehra'dır. Nāfi, Hz. Hasan'ı Hz. Fatıma'nın büyük oğlu ve seçilmiş imam diye vasfederken, Hz. Fatıma'nın (Zehra) iki gözünün nuru olduğunu ifade eder:

Necl-i ᶜālīsi İmām-ı Müctebā ẕāt-ı **Ḥasan**

Nūr-ı çeşm-i **Ḥażret-i Zehrā** reᵓīs-i aṣfiyā

M 17/17

Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin, Efendimizin torunlarıdır. Divan şiirinde bu iki isim Sıbt-ı Azam (Peygamber torunu) şeklinde ifade edilmişlerdir. Nāfi, Peygamberin āline düşmanlık kuranların merhametsizliği bu iki toruna musibet oldu derken (1); öte yandan meğer kapıları açan Sıbt-ı Azam'a derdimi anlatmayarak hata etmişim diye hayıflanır:

(1) Etdi iᶜlān-ı ᶜadāvet düşmen-i **āl-i Resūl**

Ġadriniñ ḳıldı muṣābı iki **Sıbṭ-ı Aᶜẓamı**

M 17/26

(2) Bāb-ı güşād-ı **Ḥażret-i Sıbṭeyn-i Aᶜẓama**

ᶜArż etmeyip de ḫāli ḳuṣūr etmişim meger

M 20/11

Bilal-i Habeşī: Habeş asıllı bir köle olan Bilal, Hz. Peygamber'in ilk müezzini ve İslam'ı kabul eden ilk yedi kişiden biridir. Hz. Peygamber'in öğrettiği ezanı onun emriyle ilk defa okumakla meşhur oldu ve hayatı boyunca Hz. Peygamber'in müezzinliğini yaptı.[126] Nāfi Divanı'nda Bilal, teninin siyahī olması sebebiyle anılır. Sevgilinin yanağındaki ben, güzellik mescidinde ezan okuyan Bilal gibidir:

Ḫāl-i ḫaddin ẓann eder seyr eyleyen

Mescid-i ḥüsne müᵓeẕẕindir **Bilāl**

G 198/3

2.2.1.6. Mutasavvıf Şahsiyetler

Hallac-ı Mansur: Gerçek adı Ebü'l-Mugıs el-Hüseyn b. Mansūr el-Beyzāvī (ö. 309/922) olup tasavvufun gelişmesine önemli katkılarda bulunan ünlü mutasavvıftır.[127] Bir vecd anında söylemiş olduğu *Ene'l-Hakk* sözü sebebiyle katledilmiştir. Ene'l-Hakk'ın, kimi mutasavvıflarca aslında bir varlık veya ulūhiyet iddiası değil, tam tersine bir hiçlik ifadesi olduğu belirtilmiştir.[128] Hak yolunda şehit edildiğini varsayan çeşitli tarikatlarca bir mücahit olarak düşünülmüştür. Divan şiirinde coşkun aşkı, ilmi ve menkıbeleri birçok beyte konu olmuştur. Klasik Türk şiirinde, darağacı ve *Ene'l-Hakk* sözü münasebetiyle sıkça anılan Mansur, inancı uğruna her şeye göğüs germe ve bu uğurda ölmenin sembolü olarak bilinir.[129]

Klasik Türk şiirinde Mansur ve darağacı sürekli tenasüp hālinde olup, telmih sanatını icra eden imgelerdir. Sevgilinin saçları darağacına teşbih edilirken āşık ise o ağaca ber-dar olan maktuldür. Nāfi, bütün canlı ve akıl sahibi āşıkların korunma yerinin,

---

[126] Mustafa Fayda, "Bilāl-i Habeşī", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, C. VI, s. 152.
[127] Süleyman Uludağ, "Hallāc-ı Mansūr", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1997, C. XV, s. 377.
[128] Pala, age., s. 139.
[129] Pala, age., s. 186.

Mansur'un şehit edildiği sevgilinin darağacına benzeyen amansız saçları olduğu dile getirir:

Ervāh u ᶜaḳl-ı dil-şüdegān eyler managementiltticā

Manṣūruñ oldu meşhedi dār-ı emān-ı zülf

G 165/6

Mutasavvıf bir şair olan Nāfi, Mansur'un mücahit olduğunu düşünenlerdir. Ona göre, vahdetten ayrı kalmaktansa sevgilinin darağacı olan saçlarına Mansur olup şehit edilmek daha uygundur:

Zülfünden olup tefrīḳa-i vaḥdete maḥrem

Manṣūr olalım biz de varıp dārına yāriñ

G 184/5

Nāfi Divanı'nda Mansur, lakabı olan Hallaç veya ona ithaf olan Ene'l-Hakk imgeleriyle anılmaz. Örnek beyitlerde de görüldüğü üzere o hep Mansur olarak anılır ve sevgilinin darağacı olan saçlarıyla kıssasına telmih yapılır. Sevgilinin güzelliği karşısında herkes meftun olmuştur ve artık bütün āşıklar onun saçlarına bağlanmış Mansur'durlar:

Faḳaṭ bir ben miyim ᶜālem saña mecbūrdur şimdi

Göñüller dār-ı zülfüñde bütün **Manṣūr**dur şimdi

G 271/1

Abdulkadir Geylānī: Muhyiddīn Ebū Muhammed Abdulkadir b. Ebi Sālih Mūsā Zengī-dost el-Geylānī (öl.561/1165-66), Kadiriyye tarikatının kurucusudur.[130] Kaynaklar soyunun Hz. Ali'ye dayandığından bahsederler. Veliliğin en büyük mertebesi olan *Gavs-ı A'zam* olarak şöhret bulmuş, Kur'ān ve hadisler uygun hareket etmeyi esas koşmuştur. Geylānī, taraftarlarının sünnet ve Kur'an yolunu tuttuğu ve dünyadan tamamen kopmayıp insanlara yardım etmeyi telkin eden Kādirilik tarikatının

---

[130] Süleyman Uludağ, "Abdulkādir-i Geylānī", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1988, C. I, s. 234.

kurucusudur.[131] Bu tarikat, taraftarlarına “uyun, uydurmayın; itaat edin, muhalefet etmeyin, yakınmayın; temizlenin, kirlenmeyin” şeklinde tavsiyede bulunmuştur.[132] Divan şairleri, etkileri geniş coğrafyalara ulaşan Geylānī’yi manzumelerde sıkça kullanmışlardır. Nāfi gibi Kādirilik yolunu tutmuş mutasavvıf şairler, şiirlerinde Geylānī’ye olan sevgi ve bağlıklarını dile getirmişlerdir.

Kādirilik tarikatına müntesip bir şair olan Nāfi’nin divanında Geylānī hazretleri için kaleme alınmış 3 adet kaside bulunmaktadır. Bu kasidelerdeki toplam beyit sayısı 51’dir. Divanında önemli yer tutması Geylānī’nin, Nāfi üzerindeki etki ve hayranlığını göstermesi bakımından önemlidir. Bu kasidelerin ilki *Der Vasf-ı Hazret-i Gavs-ı Geylānī* (M 30) başlıklıdır. Nāfi bu kasidesinde Geylānī’yi, Hazret-i Şeyh vasfıyla anarken, onun Allah’ın gizli ilimlerinin hazinesi olduğundan ve hak yolunun aydınlatıcısı, rehberi olduğundan bahseder:

Kenz-i esrār-ı Ḫudā **Ḥażret-i Şeyḫ**

Mihr-i envār-ı Hüdā **Ḥażret-i Şeyḫ**

M 30/1

Geylānī’nin diğer bir ismi de Şeyhlerin Şeyhi’dir. *Der Vasf-ı Hazret-i Şeyhi’ş-Şüyūh Müşārün İleyh* (M 31) başlıklı kasidesinde onun, atasının günahkārlara şefaatçi olduğundan ve bu sebeple sığınağının Geylānī dergāhı olduğunu ifade eder:

Şefīᶜ-i mücrimīndir ceddi ġam çekme maᶜāṣīden

Deḫālet-gāhımızdır Nāfiᶜā dergāh-ı **Geylānī**

M 31/11

Divan şiirinde, Allah’ın veli kulları için kullanılan yardımcı anlamındaki Gavs kelimesi en çok Geylānī’ye atfedilmiştir. Nāfi birçok şiirinde onu bu sıfatla ifade eder. Nāfi, amacına ulaşmak için yularını ona bırakmıştır zira ümit rüzgarında yolunu kaybetmişlere yardımcı olacak olan Geylānī’dir:

---

[131] Pala, age., s. 248.
[132] Uludağ, Abdulkādir-i Geylānī, C. I, s. 235.

Zimām-ı maḳṣadı Nāfiᶜ **Cenāb-ı Ġavs̱**e bıraḳ

Odur meded-res-i güm-geşte rūzgār-ı ümīd

G 50/7

Mevlānā Celaleddin-i Rumī: Kaynaklarca soyunun Hz. Ebu Bekir'e dayandığı düşünlen Mevlānā (öl. 672/1273), Mevleviyye tarikatının kurucusu, mutasavvıf, ālim ve şairdir.[133] Temel düşüncesi insandır, sevgidir, dostluktur. O, insanın daha önce Allah'la olduğunu, ayrıldığını fakat yine ona döneceğini söylemektedir.[134] Derin hoşgörünün sembolüdür. Fikirleri, klasik Türk şairlerini etkilemiş ve şiirlerine kaynak olmuştur. Mevlevīlik tarikatının kurucusudur. Mesnevi adlı eseri divan şiirinin ilk ve önemli eserlerindendir. Mevlānā bir aşk peygamberi, Mesnevi de delilidir.[135] Mevlānā ve Mesnevi'si, Mevlevi olmayan şairler tarafından bile sıklıkla şiirde kullanılmış ve bu şiirlerde onlara olan sevgi ve bağlılık dile getirilmiştir.

Nāfi için, Abdulkadir Geylānī'den sonraki merhamet kapısı Mevlānā Celaleddin-i Rumī'nin Mevlevilik dergāhıdır. Divanındaki *Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Mevlānā* (M 33) ve *Müşārü'n-İleyh* (M 34) başlıklı kasideler Mevlānā'ya atfedilmiştir. Nāfi, günahlarıyla gelip dergāhına yüz sürse yeridir zira Mevlānā'nın kapısının eşiği isyana düşen günahkārlar için bir sığınaktır:

N'ola cürmümle Nāfiᶜ cebhe-sā-yı āsitān olsam

Penāh-ı ᶜāṣiyāndır südde-i ebvāb-ı **Mevlānā**

M 33/9

Mevlānā, velilerin şahı, erenlerin serveridir. Divan şiirinde Molla Celal/Molla Rumī ismiyle de zikredilir. Nāfi, onun irşat şarabı Allah'ın feyzidir derken onun erenlerini hakikat meyhanesinin sarhoşlarıdır diye vasfeder:

Mey-i irşādıdır **Mollā Celāl**iñ feyż-i rūḥānī

Ḥaḳīḳat bezminiñ mestānıdır rindān-ı **Mevlānā**

M 34/8

[133] Reşat Öngören, "Mevlānā Celāleddin-i Rūmī", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2004, C. XXIX, s. 441.
[134] Güftā, age., s. 287.
[135] Güftā, age., s. 291.

Ahmed Kuddusī Efendi: 1 Rebiyülevvel 1183'te (15 Temmuz 1769) Niğde'nin Bor ilçesinde doğdu. Maraş'tan Niğde'ye göç eden Nakşibendi şeyhi ulemadan Hacı İbrahim Efendi'nin oğludur. Nakşibendiyye'yi bırakarak daha kolay ve daha hoşgörülü kabul ettiği Kādiriyye tarikatına geçmiş, görüşlerini, duygularını ve coşkularını bu çerçevede daha rahat ifade etme imkānı bulmuştur.[136] 19. yüzyılda Anadolu'da yetişen önemli mutasavvıflardan olan Kuddusī, aynı zamanda divan şairidir. Divanı mutasavvıfāne şiirlerden oluşmaktadır. Döneminin Kādiri şeyhlerinden olup, çoğu divan şairlerince ilgi ve hürmete mazhar olmuştur.

Kādiri olan Nāfi için, Geylānī'den sonraki şeyh Ahmed Kuddusī'dir. Divanında yer alan *Der Vasf-ı Hazret-i ᶜAziz Ahmed Kuddūsī* (M 35) başlıklı muhammes ve devamındaki M 36 ve M 37 numaralı kasideler, Kuddusī'yi metheden manzumelerdir. Nāfi, M 35 numaralı muhammesinde Kuddusī'yi, Tārik-i Kādirinin rehberi olarak tanıtır. Nāfi kendini irfana susamış diye vasfederken, Kuddusī'nin nuruyla susuzluğunu giderdiğini ve suya kandığını ifade eder:

Biz ᶜāşıḳ-ı cānānız dil-teşne-i ᶜirfānız

Feyżiñ ile reyyānız yā **Ḥażret-i Ḳuddūsī**

M 36/5

Nāfi, Ahmed Kuddusī için velilik yıldızının ayı, himmet tahtının şahı derken, onu kerem sahibi şeyh diye vasfeder:

Velāyet burcunuñ māhı serīr-i himmetiñ şāhı

Zihī şeyḫ-i mufaḫḫamdır ᶜazīzim **Şeyḫ-i Ḳuddūsī**

M 37/2

Kāleb İbn-i Levkıya: Nāfi Divanı'nda, *zamanının Halep Defterdarı Kāleb İbn-i Levkıya için naat* başlıklı bir manzume bulunur. Dinī bir kişilik olduğunu düşündüğümüz şahıs hakkında herhangi bir bilgi tespit edemedik. Nāfi onun mezarının toprağının kimya olduğunu ve o toprağı gözlerine sürme kılmak istediğini ifade eder:

---

[136] Uludağ, Köksal, age., C. XXVI, s. 315-316.

Ġubār-ı merḳadiñdir kīmyā yā **Ḥażret-i Kāleb**

N’ola ḳılsam dü-çeşme tūtiyā yā **Ḥażret-i Kāleb**

M 29/1

2.2.1.7. Dinī Gün ve Geceler

Ramazan Ayı/Bayram: Kameri ayların dokuzuncusu olan ramazanda oruç tutmak farz kılınmıştır. Hilalin görünmesiyle başlayan otuz günlük oruç süresi, Ramazan Bayramı ile birlikte sona erer. Kur’ān-ı Kerim, bu ay içindeki Kadir Gecesi’nde indirilmeye başlanmıştır.[137] Klasik Türk şiirinde ramazan, oruç ayı olması ve Ramazan Bayramı dolayısıyla ele alınır. Hatta çeşitli nazım şekilleriyle kaleme alınmış, konusu doğrudan ramazan olan şiirlere de rastlanır. İlk örnekleri 15. yüzyılda görülmeye başlayan bu tür şiirlere Ramazaniyye denir.[138]

Nāfi’nin aynı başlıkla yazılmış ıydiyye konulu şiirleri mevcuttur. Fakat özel olarak Ramazan ifadesinin geçtiği bir beyit bulunmaktadır ve bu beyitten Nāfi’nin Ramazan’ın gelişinden pek de memnun olmadığını anlamaktayız. Ramazan’ın masraf için geldiğini ve derdine dert katmaya reva mı olduğundan bahseder:

Aḳçe yoḳ maṣraf içün geldi mübārek **Ramażān**

O mübārek de revā mı ola bī-zār-ı elem

K 23/7

Muharrem Ayı: Hicri yılın ilk ayıdır. Sözlükte haram kılınan, yasaklanan; kutsal olan, saygı duyulan anlamlarındaki Muharrem, savaşmanın haram kabul edildiği dört aydan birinin adıdır. İslam sözlü ve yazılı edebiyatlarında, Hz. Hüseyin ile aile fertlerinin 10 Muharrem 61’de (10 Ekim 680) Kerbela’da şehit edilmesi üzerine muharrem ayı başka bir anlam kazanmış, Şia için bu tarih Hz. Hüseyin’in intikamını alma ahdinin tazelendiği bir matem günü olmuştur.[139]

---

137 Pala, age., s. 374.
138 Akkuş, age., s. 212.
139 M. Kāmil Yaşaroğlu, “Muharrem”, *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2006, C. XXXI, s. 4-5.

Klasik Türk edebiyatında Muharrem ayı, Hz. Hüseyin’in şehit edilmesini konu alan Kerbela mesnevileri başta olmak üzere, Muharremiye olarak adlandırılan mersiye ve tebrik-namelerin de konusunu teşkil eder. Nāfi, Muharrem ayının yas ayı olduğunu ve içindeki gizli ateşi dışarı vurarak ışıklandır, aydınlat bu günü diye tavsiyede bulunur:

Gel māh-ı **Muḥarrem**de bülend eyle fiġānı

Mātem günüdür şuᶜle-ver et sūz-ı nihānı

M 21/1

Hz. Hüseyin ve ailesinin vahşice şehit edildiği Muharrem ayı, şairin gönlünde onulmaz bir yaradır. Zehra’nın (Hz. Fatıma) gözbebeğinin heba edildiği, öldürüldüğü aydır:

Dāġdır sī̇ne-i gerdūnda **Muḥarrem** āyı

Etdiler anda hebā merdümek-i Zehrāyı

M 22/1

Kadir Gecesi: Kadir Gecesi’nin Kur’ān-ı Kerim ve hadislerde ifade edilmiş olması, müslüman toplumlarda Kadir Gecesi’nin diğer önemli gün ve gecelere nazaran daha büyük ilgi görmesine ve bunun sosyal hayata yansımasına vesile olmuştur. Divan edebiyatında Kadir Gecesi, kasidelerin dua kısımlarıyla ramazaniyye, bayramiyye, rubaī̇ ve tuyuğlarda işlenmiştir. Kadir Gecesi’nin divan şiirinde *leyle-i Kadr, şeb-i Kadr, şām-ı Kadr* gibi terkiplerde gerçek ve mecaz anlamlarıyla zengin bir kullanım alanı vardır.[140]

Nāfi, Osmanlı devletinin her gününün bir bayram günü ve her gecesinin ise Kadir gecesiyle aynı derecede mutluluk zamanı olduğunu ifade eder:

Bī̇-riyā her rūz-ı ᶜaṣr-ı devletiñdir rūz-ı ᶜī̇d

Leylidir hem-ḳadr-i **Ḳadr** eyyāmıdır ᶜahd-i saᶜī̇d

K 88/4

---

[140] Mustafa Uzun, “Kadir Gecesi”, *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2001, C. XXIV, s. 125.

Miraç: Kelime anlamı merdiven demekse de, Hz. Peygamber'in Mescid-i Harām'dan Mescid-i Aksā'ya, oradan da göğe yaptığı yolculuğu ifade eden terimdir. Hz. Peygamber'in göğe yükselişini ve Allah katına çıkışını ifade eder. Olay, Mescid-i Harām'dan Mescid-i Aksā'ya gidiş ve oradan da yükseklere çıkış şeklinde yorumlandığından kaynaklarda daha çok İsrā ve Miraç şeklinde geçerse de Türkçede Miraç kelimesiyle her ikisi de kastedilir. İslāmi kaynaklarda Miraç hadisesi iki safhadan meydana gelmiştir. Hz. Peygamber'in bir gece Mescid-i Harām'dan Mescid-i Aksā'ya yaptığı yolculuğa İsrā, oradan göklere yükselmesine de Miraç denilmiştir.[141] Bu olaylar Kur'ān-ı Kerim'deki İsrā suresinde geçmektedir.

Klāsik Türk şiirinde Miraç, teşbih ve telmihlere sıklıkla konu olmuştur. Hz. Peygamberin Allah ile *Kabe kavseyni ev ednā* (İki yay kadar yahut daha az) derecesinde yakınlaşmaları, cennet-cehennem ehlinin görülmesi ve 5 vakit namazın farz kılınması gibi konuları ihtiva eden türlere Miraciye denmiştir. Burak, Refref, Cebrail, Mescid-i Aksa, Kudüs, Arş-ı alā vb. kelimeler Miraç'ı telmih eden kavramlardan bazılarıdır.

Nāfi, Allah'ın lutfu ve ihsanı olarak Hz. Peygamber'in ümmetine beş vakit namazın farz kıldığını ve bunun Miraç gecesinde olduğunu ifade eder:

Ṣalāt-ı ḫamsi ḳıldı ümmete **Miʿrāc** içün iḥsān
Bu da **Miʿrāc**da oldu Resūle luṭf-ı Subḥānī
M 5/77

Allah, Hz. Peygambere, Mirac'ı bahşederek onu gökyüzüne yükseltti ve Burak'ın mücevherli pabucu göğün tacı oldu:

Pāye-i **Miʿrāc**ı baḫş etdi sipihre iʿtilā
Gevherīn naʿl-i Burāḳı oldu ʿarşıñ efseri
M 3/14

2.2.1.8. Dinī ve Tasavvufi Kavramlar

Cennet: Bitki ve ağaçları ile toprağı örten bahçe manasına gelen cennet, bütün dinī inanışlara göre ölümden ve kıyametin kopmasından sonra sonsuz mutluluk içinde

---

[141] Salih Sabri Yavuz, "Mi'rac", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2005, C. XXX, s. 132.

yaşanılacak yerdir.[142] Cennetin 8 ayrı kapısı olduğu rivayet edilmiştir. Bunlar, Cennet, Huld, Me'va, Naim, Āliye, Adn, Firdevs, Darü's-Selam, ve Heyevan'dır. Her cennet, derece bakımından birbirinden farklıdır. Adn cennetinde Allah müminlere görünecektir. Bu bakımdan cennetlerin en üstünü Adn cennetidir.[143]

Nāfi Divanı'nda Firdevs, Me'va, Ravza-i Rıdvan, Behişt, Cinan adlarıyla anılan cennetin çoğunlukla bir teşbih unsuru olarak kullanıldığı görülür.

Cennet kelimesi Nāfi Divanı'nda sıklıkla geçmektedir. Cennetin özelliklerine dair bilgileri bu beyitlerde görmek mümkündür. Nāfi, aşk makamının yanmak olduğunu anlatırken ve cennetin sadece hurilerden ibaret olduğunu sanan vaize şöyle seslenir:

Vaṣf edip ḥūrīleri geçdi maḳām-ı ʿaşḳa

Baḥs̱-i **cennet**de iken yaḳdı lażāyı vāʿiẓ

G 157/2

Hz. Ādem ve Hz. Havva'nın cennetten dünyaya intikalleri divan şiirinde çokça telmih ve teşbihlere konu olmuştur. Bu olaya binaen Hz. Ādem ve Hz. Havva, Hz. Peygamberin nurlu yüzünü görünce cennetin en değerli mertebesi olan Adn cennetini ve ona bakıcılık eden Rıdvan ismindeki meleği çoktan unuttular:

Temāşā eyleyince ravża-i dīdār-ı pür-nūrun

Unutdu Ādem ü Ḥavvā firāḳ-ı **ʿadn u rıḍvānı**

M 5/ 59

Nāfi Divanı'nda, aslında bir melek olan Rıdvan kelimesi daha çok cennetle ilişkilendirilmiştir. Ravza-i Rıdvan, cennet yerine kullanılmıştır.[144] Efendimizin āl ve ashabına dua ettiği beytinde Nāfi, Allah'ın onlara cennet bahçesinde ihsanlar sunması için duada bulunur:

Āl u ezvācıyla aṣḥāb-ı kirāmı dāʾimā

Ravża-i Rıḍvān-ı Ḥaḳḳda fāʾiz-i iḥsān ola

M 17/53

---

[142] M. Süreyya Şahin, "Cennet", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1993, C. VII, s. 374.
[143] Pala, age., s. 88.
[144] Pala, age., s. 376.

Fethi Paşa'ya yazdığı bahariyesinde Nāfi, behişt (cennet) gibi mevsim geldi ve dünya cinana (cennetler) döndü, bütün yeni yetişen fidanlar cennettekileri utandırdı diye ifade eder:

Mevsim-i ürd-i **behişt** erdi cihān oldu **cinān**

Nev-nihālān etmede **firdevsiyānı** şerm-sār

K 16/4

Cehennem: "Kur'ān-ı Kerīm'in yetmiş yedi ayetinde yer alan cehennem, herhangi bir sözlük anlamı taşımaktan çok kāfirlerin, münafıkların, zalimlerin, gerçeğe boyun eğmeyenlerin azap görecekleri yer olarak tasvir edilir."[145] Klasik Türk edebiyatında tamu, cahīm ve dūzah isimleriyle de anılan cehennem, çeşitli telmih ve benzetmelerle şairlere ilham kaynağı olmuştur.

Cennetin en değerli kapısı ve mertebesi olan Adn için Nāfi, kullarını İsra'nın sahibi Hz. Peygamberin rehberliğinde cehennemde yakmaması ve affetmesi içi Allah'a duada bulunur:

Yaḳma **dūzaḫ**da bu āteşle yanan ḳullarıñı

Rehber-i ᶜadn olaraḳ ṣāḥib-i İsrā-yı felek

M 27/31

Nāfi Divanı'nda, cehennemi ihtiva eden cāhim ifadesi en çok kullanılan kelimedir. Nāfi, Allah'tan onu doğru yola ulaştırması ve cehennem ateşinden azad etmesi için duada bulunur:

Delālet ḳıl ṣırāṭ-ı mustaḳīme

Revā görme meded nār-ı **caḥīm**e

M 1/107

Divanda genellikle Hz. Hüseyin ve Hz. Hasan'ın şahadetlerinin işlendiği mersiyelerin teberrā bölümlerinde cehennemin farklı isimlerini görmemiz mümkündür.

---

[145] Bekir Topaloğlu, "Cehennem", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1993, C. VII, s. 227.

Nāfi, Resulullah'ın ailesinin kanını akıtan Yezid'in ellerinin cehennem odunu olması için teberrada bulunur (1) ve onun ebedi kalacak yerinin cehennem olmasını diler (2):

(1) Heyzüm-i nār-ı **caḥīm** etsin Ḫudā ol elleri

Būse-gāhından aḳıtdılar Resūlüñ ḫūn-ı āl

M 25/23

(2) Yezīd İblīsini Mevlā muḫalled ede **dūzaḫ**da

O melʿūn etdi bu emre cesāret yā Resūlu'l-lāh

M 15/18

Şeytan/İblis/Nefis: Önceleri bir melek iken Allah'a isyan ederek, "hayırdan ve rahmetten uzaklaşmış yaratık; yanıp helāke māruz kalmış varlık"[146] haline getirilmiştir. "Kur'ān'da şeytanla insan türü arasındaki ilişkiye veya mücadeleye temas eden birçok ayet bulunmaktadır. Ādem'e melekler secde ettiği halde şeytan kibirlenip ilahi emre karşı çıkmış, gerekçe olarak da kendisinin ateşten, Ādem'in çamurdan yaratıldığını ileri sürmüştür. İlāhī iradenin Ādem'in zürriyetine bütünüyle iyi ve bütünüyle kötü arasında takdir ettiği konumun bir gereği olmalıdır ki Cenāb-ı Hak hayırdan ve rahmetinden uzaklaştırdığı şeytana insanoğluna vesvese vermeye, çeşitli hile yöntemleriyle batılı hak gibi gösterip insanları doğru yoldan saptırmaya izin vermiştir."[147] Divan edebiyatında dua edilince kaçışı, sevgilinin nurunu çalmaya çalışması ve pis yerleri mekān edinmesi vb. yönleriyle ele alınır.[148]

Nāfi Divanı'nda Yezid için kullanılan en temel sıfatların başında şeytan gelmektedir. Nāfi, Allah'a dünyada Şeytan'a böyle hizmet edenin olmadığından ve bu sebeple onun ebedi kalacak yeri olan cehennemde komşusunun Şeytan olması için duada bulunur:

Olsun refīḳi dār-ı ḫulūd-ı caḥīmde

Şeyṭāna böyle ḫidmet eder gelmedi diger

M 20/40

---

[146] İlyas Çelebi, "Şeytan", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2010, C. XXXIX, s. 99.
[147] Çelebi, age., s. 99.
[148] Pala, age., s. 431.

Nefis, ruh, öz varlık demektir. İnsanın ruhunu ifade eder.[149] Nāfi Divanı'nda nefis kelimesi şeytanla birlikte kullanılmıştır. Divanda kullanılan nefs kelimesi, nefs-i emmāre'yi (İnsanı kötülüğe sevk eden) temsil etmektedir. Bu sebeple çoğu beyitte Şeytan kelimesi ile terkipli olarak kullanılmıştır. Nāfi, Nefs ile Şeytan'ı, onlara uyan insanları aldatıp, sonra pişman ederler diye ifade eder:

Seni iġfāl eder bu **nefs ü Şeyṭān**

Olup tābiᶜ ṣaḳın olma peşīmān

M 40/60

2.2.2. Toplum ve Kültür

2.2.2.1. Kişiler

2.2.2.1.1. Osmanlı Hanedanı

Abdülmecid: Sultan II. Murad ve Bezm-i Alem Vālide Sultan'ın oğullarıdır. 25 Nisan 1823 tarihinde doğmuştur. Babasının vefatı üzerine, henüz 17 yaşında iken 1839 yılında Osmanlı tahtına oturmuştur. Saltanat süresi 21 sene 6 aydır. "Saltanatının henüz dördüncü ayında ilan ettiği Gülhane Hatt-ı Hümāyūnu sebebiyle Tanzimat Dönemi padişahı olarak şöhret bulmuştur. Sultan Abdülmecid, batılı yazarların takdir ve sevgiyle andıkları bir padişahtı. Ādil, merhametli, ıslahatçı, yenilikçi bir insan olan Sultan Abdülmecid, çok genç yaşlardan itibaren içki kullanmaya başladı. 25 Haziran 1861 tarihinde, 39 yaşında iken İstanbul'da veremden dolayı vefat etmiştir."[150]

Nāfi Divanı'nda ismi en çok anılan Osmanlı padişahı Sultan Abdülmecid'dir. Bunda Nāfi'nin (1823-1891) Abdülmecid Han dönemini başından sonuna kadar idrak etmiş olmasının payı büyüktür. Bu bağlamda çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış manzumelerde Sultan Abdülmecid'in şahsı ve icraatlarıyla ilgili bilgilere rastlamak mümkündür.

Nāfi'nin Sultan Abdülmecid için kaleme aldığı kasidelerde onu methettiği görülür. Nāfi onun, devlet işlerinde mahir ve Allah'ın emir-yasaklarına uyan eşsiz bir

[149] Pala, age., s. 355.

[150] http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/osmanli-padisahlari/ (Erişim tarihi 29.03.2018).

sultan olduğu beyan eder (1) ve tahta çıkışını cihanı süsleyen ve parlatan bir gün olarak vasfeder (2):

(1) Ḥażret-i ᶜ**Abdü'l-Mecīd Ḫān** şehr-i yār-ı bī-ᶜadīl

Maẓhar-ı teʾyīd-i Ḥaḳdır her umūr-ı devleti

K 1/2

(2) Be-luṭf-ı Ḥaḳḳ cülūsu Ḥażret-i ᶜ**Abdü'l-Mecīd Ḫān**ıñ

Cihānı ḳıldı rūşen revnaḳ-ı rūz-ı diraḫşānı

K 3/ 32

Elazığ'da yedi uyuyanların kabri keşfedilince, Abdülmecid Han oraya cami yapılmasını ve kubbelendirilmesini emir buyurur. Bunun üzerine yazmış olduğu H. 1270'li (1853-54) tarihte Nāfi, sultanın inayet gösterdiğini dile getirir:

Keşf eyleyince Maḥmūd Bābā

ᶜ**Abdü'l-Mecīd Ḫān** ḳıldı ᶜināyet

K 45/3

Kaynaklara göre Abdülmecid Han'ın genç yaşta çok içki içtiği ve bu sebeple verem hastalığından vefat ettiği söylenir. Sultanın ölümü için Nāfi, tüm dünyanın kalbine yolunu şaşırmış bir ateş düştü şeklinde ifade eder:

Beḳāya irtiḥāli Ḥażret-i ᶜ**Abdü'l-Mecīd Ḫān**ıñ

Bıraḳmışdı derūn-ı ᶜāleme bir nār-ı gümrāhı

K 64/1

Abdülaziz: Sultan II. Murad ve Pertevniyal Valide Sultan'ın oğullarıdır. Abdülmecid Han'ın kardeşi olan Sultan Abdülaziz 8 Şubat 1830 tarihinde İstanbul'da doğmuş ve 1876'da vefat etmiştir. Ağabeyi Sultan Abdülmecid'in vefatı üzerine 25 Haziran 1861 günü tahta çıktığında 31 yaşındaydı. Şehzadeliği sırasında rahat ve korkusuz bir hayat sürdü. Çok iyi Fransızca konuşurdu. Şiire ve müziğe de ilgisi vardı.

Kendine ait besteleri vardır. Güçlü, kuvvetli ve pehlivan yapılıydı. En iyi pehlivanlarla güreşir ve sırtlarını yere getirirdi.[151]

Nāfi Divanı'nda Abdülmecid'den sonra ismi en çok zikredilen ikinci hanedan mensubu Sultan Abdülaziz'dir. Nāfi'nin ülkenin muhtelif yerlerinde memuriyet görevi icra ettiği olgunluk döneminin padişahıdır. Nāfi, Sultan Abdülaziz'in 1861'de tahta çıkışını H. 1277 tarihli K 64 numaralı tarih manzumesinde kaleme almıştır. Onun tahta çıkışı Sultan Abdülmecid'in ölümü üzerine bir teselli olmuştur:

Cihāna eyledi baḫş-ı tesellī nūr-ı ruḫsārı

Olunca Ḥażret-i ᶜ**Abdü'l-ᶜAzīz Ḫān** cālis-i cāhı

K 64/2

Sultan Abdülaziz'in ölümü üzerine kaleme almış olduğu gazelinde ise Nāfi, onun vefatının üzüntüsünü yaşar ve dünyaya artık onun gibisinin gelmeyeceğini ifade eder:

Bıraḳmadı bize ᶜ**Abdü'l-ᶜAzīz Ḫān**ı felek

Naẓīri gelmez anıñ öyle pādişāh arama

G 250/5

II. Abdülhamid: Sultan Abdülmecid ve Tir-i Müjgan Kadın Efendi'nin oğullarıdır. 21 Eylül 1842 tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Çerkez olan annesini küçük yaşta kaybetmiştir. Sultan İkinci Abdülhamid, yıkılmak üzere olan Osmanlı Devleti'ni uyguladığı politikalarla 33 yıl ayakta tutmayı başarmış bir padişahtır. Kültüre önem vermiş ve eğitim konusunda hizmet verecek birçok mekān yaptırmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi, Ticaret ve Ziraat Okulları kuran Sultan İkinci Abdülhamid, ilk ve orta dereceli okullar, dilsiz ve kör okulları, kız meslek okulları da yaptırmıştır. Vilāyetlere liseler, kazalara ortaokullar kurmuş, ilkokulları köylere kadar ulaştırmıştır. İstanbul'da Şişli Etfal Hastanesi'ni ve Darülaceze'yi kendi şahsi parasıyla yaptırdı. Hamidiye adı verilen içme suyunu borularla İstanbul'a getirtti. Karayollarını Anadolu içlerine kadar

[151] http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/osmanli-padisahlari/ (Erişim tarihi 29.03.2018).

uzatan Sultan İkinci Abdülhamid, Bağdat'a ve Medine'ye kadar da demiryolları döşetmiştir. Büyük şehirlere atlı tramvay hatları yaptırmıştır.[152]

Nāfi Divanı'nda bahsi en az geçen hanedan üyesi Sultan Abdülhamid'dir. Nāfi'nin ihtiyarlığının ve vefat ettiği dönemin padişahıdır. Nāfi, aşağıdaki ve devamında gelen beyitlerde Sultan Abdülhamid için methiyede bulunmuştur. Onun tedbirli biri olduğundan ve zor işleri halletmesindeki mahirliğinden bahseden Nāfi, Hilafet makamının Abdülhamid Han'a geçtiğini ve padişahlık makamının tazelik, parlaklık bulduğunu ifade eder:

ᶜAbdü'l-Ḥamīde erdi çün nevbet-i ḫilāfet

Ẕātıyla buldu revnaḳ ᶜunvān-ı şehr-yāri

K 47/25

2.2.2.1.2. Osmanlı Devlet Adamları

Abdürrezzak Bāhir Efendi: Osmanlı devlet adamı ve tarihçidir. Mustafa Reşit Paşa'nın yanında Paris'e gitmiştir. Nāfia meclisi başkātipliği ve Dahiliye kātipliği görevlerinde bulunmuştur. 1845'te Paris'te elçilik maslahatgüzarlığı görevinde iken Londra'yı anlatan Risāle-i Sagīre adlı sefaretnāme türünde kaleme aldığı eseriyle meşhurdur.[153]

Nāfi Divanı'nda, *Dāhiliye katibi Bāhir Efendi'ye övgü* başlıklı bir kaside bulunur. Nāfi, onun katiplik görevine gelişiyle Reşid Paşa'nın sadrazamlık makamının yükseldiğini şereflendiğini ifade eder:

İᶜtilā etdi mekīniyle ṣadāret **Bāhir**

Nūr-ı ḫūrşīd ile gerdūnda meziyyet **Bāhir**

K 11/1

Ahmed Paşa (Kayserili): Cezair valiliği görevinde bulunmuş Kayserili devlet adamıdır. Nāfi Divanı'nda, Ahmed Paşa'nın Meis adasında yaptırdığı sarnıç için H.

[152] http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/osmanli-padisahlari/ (Erişim tarihi 29.03.2018).
[153] Kemal Beydilli, "Sefāretnāme", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2009, C. XXXVI, s. 293.

1276 (M. 1860) tarihli bir tarih manzumesi bulunur. Paşa'nın, Cezair valisi olduğu ve Meis halkının gönüllerini yaptırdığı sarnıçla coşturduğu anlatılır:

Cezāʾir Vāli-i ʿālīsi yaʿni Āṣaf-ı **Aḥmed**

Derūn-ı ehl-i Meyis ḳıldı bu ḫayrāt ile tehyīc

K 53/1

Ahmed Hilmi Efendi: Ramazanoğulları hanedanına mensup olup, ilmiye sınıfındandır. Tarsus müftülüğü görevinde bulunmuştur. Nāfi Divanı'nda *eski Tarsus müftüsü Ahmed Hilmi Efendi'nin vefatları zamanında söylenmiş* başlıklı bir manzume bulunur. Nāfi, yazık ki Ahmed Hilmi gibi bir ālim, şöhret perdesinde gizli kaldı ve vefat etti, diye ifade eder:

Āh kim **Aḥmed-i Ḥilmī** gibi bir ʿallāme

Oldu ḥayfā mütevārī-yi niḳāb-ı şöhret

K 78/11

Ahmed Süreyya Paşa: 1845 İstanbul doğdu. II. Abdülhamid'in başkātipliği görevini yapmıştır. Nāfi Divanı'nda *padişahın başkātibi Süreyya Paşa'nın vezirlik tarihi* başlıklı bir tarih manzumesi bulunur. Nāfi, Süreyya Paşa için, zamanın şahı padişahın başkātibi olduğunu ve yüksek mertebeden vezirliğe yükseldiğini ifade eder:

Şehen-şāh-ı zamān ser-kātibi mīr-i ** S̱üreyyā**ya

Vezāret ile baḫş etdi teraḳḳī cāh-ı bālādan

K 83/1

Ali Galib Paşa (Hariciye Nazırı): Ali Galib Paşa, Koca Mustafa Reşid Paşa'nın oğludur. 1829'da İstanbul'da doğan Paşa, Abdülmecid'in kızı Fatıma Sultan'ın kocasıdır. Damad Ali Galib Paşa önce, erken sayılabilecek yaşta (23) vezirlik rütbesine sonrasında Hariciye nazırlığına (Dışişleri bakanlığı) 28 yaşında atanarak en genç nazır

unvanını almıştır. 1859'da Beykoz'da vefat eden Ali Galib Paşa'nın, özel derslere dayalı batılı bir eğitim aldığı ve hat sanatı ve musiki ile uğraştığı ifade edilmektedir.[154]

Nāfi Divanı'nda *eski Hariciye nazırı merhum Ali Paşa'yı övgü için bahariyye* başlığıyla yazılmış manzumede, onun Hariciye makamına ilkbahar gibi tazelik ve ışık getirdiğini ifade eder:

ᶜ**Āli Pāşā** kim o destūr-ı celīlü'l-ḳadr ile

Ḫāriciyye cāhıdır revnaḳ-medār-ı nev-bahār

K 19/13

Ali Galib Paşa, 1856'da Rusya ile Paris'te yapılan barış antlaşmasında delegelik yapmıştır. Nāfi, bu hizmetine binaen kaleme almış olduğu tarih manzumesinde, onun padişahın veziri olduğunu ve oyuyla barışın tamama erdiğini ifade eder (1); diğer kasidesinde ise Galib Ali Paşa'ya rağbet edilse uygundur zira o ālimlerin parlak taçlarının güneşidir, der (2):

(1) ᶜ**Āli Pāşā**dır maḳām-ı āṣfīde bendesi

Oldu Parisde anıñ reʾyi ile itmām-ı ṣulḥ

K 19/12

(2) Ederken böyle raġbet Ḥażret-i **Ġalib ᶜAlī Pāşā**

Sezā dānişverānıñ mihr olursa tāc-ı raḫşānı

K 21/4

Ali Kabuli Paşa: 1812'de İstanbul'da doğan Ali Kabuli Paşa, devlet kademelerinde birçok vazifede bulunmuştur. 1875'de vefat eden Paşa için Nāfi Divanı'nda, Sayda valiliğinden Aydın valiliğine geçmesi üzerine bir tarih manzumesi bulunur. O zamanlar İzmir'in ilçesi olan Aydın vilayetine vali olarak atanan Paşa için Nāfi, İzmir'in gözü aydın olsun zira Kabuli Paşa Aydın valisi oldu, diye ifade eder:

İzmiriñ dīdeleri aydın ola

Oldu vālīsi **Ḳabūlī Pāşā** 1280

K 70/4

---

[154] Mahmut Akpınar, "Osmanlı Hariciye Nazırları (1836-1922)", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, Güz 2015, S. 35, s. 182-186.

Ārif Hikmet Bey (Şeyhülislām): Seyyid Hacı Ahmed Ārif Hikmet Bey, Osmanlı Şeyhülislāmlarından olup, 1786'da İstanbul'da doğmuş ve 1858'de yine İstanbul'da vefat etmiştir. Çeşitli vilayetlerde kadılık görevlerinde bulunduktan sonra 1846'da şeyhülislam tayin edilmiştir. Son dönem Osmanlı ālimlerinden olan Ārif Hikmet Bey, Namık Kemal'e göre son dönem divan şiirinin gözde şairlerindendir. Aynı zamanda şair ve tezkire yazarı olduğu gibi devrin bilgin, şair ve diğer sanatçıları ile yakın dostluklar kurmuştur.[155]

Nāfi Divanı'nda Ārif Hikmet Bey için methiye türünde yazılmış üç adet kaside ve Şeyhülislamlık makamına atanması dolayısıyla kaleme alınmış bir tarih manzumesi bulunur. Manzumede Ārif Hikmet Bey'in şahsiyeti hakkında bir takım bilgilere de rastlanır.

Şeyhülislamlık makamına tayini üzerine kaleme alınmış, *Cennet-mekān eski Şeyhülislām Ārif Hikmet Bey için methiye* başlığını taşıyan manzumede Nāfi, onun hikmete vakıf, bilgili ve fetva makamında oturan halkın gözünün nuru olduğunu ifade eder:

Cenāb-ı ᶜ**Ārif-i Ḥikmet** o mīr-i vāḳıf-ı ḥikmet

O nūr-ı dīde-i millet nişīn-i ṣadr-ı fetvādır

K 13/11

Nāfi, *yine ondan merhamet için yazılmış methiye* başlığıyla yazılmış diğer manzumesinde, onunla birlikte Şeyhülislamlık makamının sevinçle feyizlendiğini ve makamın değer ve süs bulduğunu ifade eder:

Maḳām-ı şerᶜe buyurdu ifāża-i behcet

Ki buldu ᶜ**Ārif-i Ḥikmet Beg** ile zīb ü behā

K 15/9

---

[155] Mustafa L. Bilge, "Arif Hikmet Beg", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1991, C. III, s. 365-366.

Ārif Hikmet Bey'in Şeyhülislamlığa tarihi başlıklı tarih manzumesinde ise Nāfi, H. 1262 (M. 1846) tarihli beytiyle onun makama tayini için tarih düşmüştür:

Yazdı üçler Nāfiᶜā tārīḫ-i gevher-dārını

ᶜ**Ārif-i Ḥikmet Beg**i Ḥaḳ ḳıldı müftī-yi zamān 1262

K 31/13

Cemil Hüseyin Paşa: II. Abdülhamid döneminde Halep'te valilik görevinde bulunmuştur. Nāfi Divanı'nda, vefatı üzerine kaleme alınmış, H. 1307 (M. 1889) tarihinin verildiği bir tarih manzumesi bulunur. Bu manzumede Nāfi onun vefat ettiğini dile getirir ve Allah'tan ona cennetinde rahmet etmesini niyaz eder:

Etdi beḳāya rıḥlet ḥayfā **Cemīl Pāşā**

Ḳılsın ġarīḳ-ı raḥmet dār-ı cinānda Mevlā

K 94/1

Fethi Ahmed Paşa (Rodosizāde Damad): Tophane Müşiri Fethi Ahmed Paşa olarak da bilinir. 1801'de İstanbul'da doğmuştur. İstanbul'da ilk müzeyi kuran Osmanlı müşiridir. 1828'de albaylık, 1830'da generallik, 1835'de Viyana'da elçilik, 1837'de İstanbul'da müşirlik sonrasında Aydın'da valilik ve Paris'te elçilik görevlerinde bulunmuştur. Abdülmecid'in kız kardeşi Atiye Sultan'la, 1824 yılında evlenerek hanedana damat olmuştur. Batı kültürüne açık, aydın bir kişi olan Fethi Ahmed Paşa'yı 1833'de İstanbul'a gelişinde tanıyan Lamartine, onu Avrupalıdan farkı olmayan genç ve zarif bir Osmanlı subayı olarak anlatır. 1843'te ikinci kez atandığı Tophane müşirliği görevi, 1858'de İstanbul'da vefat edince son bulmuştur.[156]

Nāfi Divanı'nda Fethi Ahmed Paşa için methiye türünde yazılmış iki adet kaside ve vefatı dolayısıyla kaleme alınmış bir tarih manzumesi bulunur. Manzumelerde Fethi Ahmed Paşa'nın şahsiyeti hakkında bir takım bilgilere de rastlanır.

---

[156] Reşad Ekrem Koçu, "Fethi Ahmed Paşa", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, C. III, s. 298.

Fethi Ahmed Paşa, Rus Savaşlarında gösterdiği kahramanlık üzerine albaylığa yükseltilmiş ve padişahın yaveri olmuştur. Nāfi, bahariyye tarzında ve methiye türünde kaleme almış olduğu kasidesinde buna değinmektedir. Onu güçlü, saf yaran ve Rüstem gibi destansı bir savaşçıya benzetirken, müşir olduğuna ve padişahın yaveri olduğuna değinir:

Ṣaff-der-i ᶜālī-himem destūr-ı Rüstem dāsitan

Fetḥi Pāşā āṣaf-ı yektā müşīr-i nām-dār

K 16/11

Tophane Müşiri cennet-mekān merhum Ahmed Fethi Paşa'nın vefatları tarihi başlığını taşıyan H.1274 (M. 1858) tarihli manzumesinde Nāfi, dua ederek Allah'tan, onun mekānını cennet eylemesini diler:

Żabṭa tārīḫi ile Ḥaḳḳa niyāz et Nāfiᶜ

Fetḥi Pāşāya maḳām eyleye Mevlā ᶜadni 1274

K 48/5

Fuad Paşa (Keçecizade): Asıl adı Mehmed Fuad olup, 1815'de İstanbul'da doğdu. Babası ünlü şair Keçecizade İzzet Molla'dır. 1849'da bala rütbesi verilerek sadaret müsteşarlığına tayin edildi. 1852 ve 1855'de Hariciye nazırlığı, 1861'de meclis başkanlığı ve sadrazamlık, 1863'de seraskerlik gibi birçok devlet kademelerinde vazife yapmıştır. 1869'da Fransa'nın Nice şehrinde vefat etmiştir. Tanzimat devrinin Mustafa Reşid ve Ali Paşa ile birlikte üç önemli şahsiyetinden biridir.[157]

Nāfi Divanı'nda, Fuad Paşa'nın vefatı üzerine kaleme alınmış bir manzume bulunur. Paşa'nın vefat yılının verildiği tarih manzumesinde övgüler ve hizmetleri anlatılır:

Fuᵓād Pāşā ki el-ḥaḳḳ mefḫar-ı erkān-ı devletdir

Niçe ās̱ārı var kim naṣb-ı ᶜayn-i mülk ü milletdir

K 73/1

---

[157] Orhan F. Köprülü, "Keçecizade Fuad Paşa", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, C. XIII, s. 202-205.

Gazi Ahmed Muhtar Paşa: Bursa'da Katırcıoğlu Hacı Halil Ağa'nın oğludur. 1839'da Bursa'da doğmuştur. 1861'de Harbiye'de yüzbaşı görevinde bulunmuştur. 1869'da mir alaylığa terfi edince aynı yıl askerī şura azalığına tayin edildi. 1873'de Nāfia nezareti (Bayındırlık Bakanlığı), 1874'de Erzurum valiliği ve 4. Ordu Komutanlığı, 1876'da Girit valiliği, 1879'da 3. Ordu Komutanlığı ve Manastır valiliği, 1908'de padişah tarafından ayan meclisi üyeliği ve reis vekilliliği gibi birçok vatani görevlerde bulunmuş önemli Osmanlı devlet adamlarındandır.[158] 1877'de Yahniler Savaşında 70000 kişilik Rus ordusunu üç gün süren savaş sonunda mağlup etmiştir. Matematik ve astronomi üzerinde çalışmış, mert cesur, modern düşünceli ve sade yaşamayı seven, iyi bir asker ve kumandan olan Muhtar Paşa, 1919'da İstanbul'da vefat etmiştir.[159]

Nāfi Divanı'nda Ahmed Muhtar Paşa için, *merhum maliye nazırı Muhtar Paşa tarafına memuriyet talebi için* başlıklı manzumede, nimetlerin sahibi ve ihsan kapısının tüm halka sığınak olduğunu ifade eder:

Ey veliyyü'n-niᶜamā Ḥażret-i **Muḫtār Pāşā**

Bāb-ı iḥsānıñı Ḥaḳ ḳıldı ᶜumūma melceᵓ

K 24/1

Habab Efendi: Nāfi Divanı'nda *eski sadrazam müsteşarı merhum Habab Efendi'nin vefat tarihi* başlıklı bir manzume bulunur. H. 1277 (M. 1861) tarihinin verildiği manzumede Habab Efendi'nin vefat tarihi verilir:

Bir āh-ı serd ile çıḳdı vefātına tārīḫ

Ḥabāb Efendiye deryā-yı raḥmet oldu maḳām 1277

K 63/6

---

158 İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Sadrazamlar*, 3. Baskı, Dergāh Yay., İstanbul 1982, C. IV, s. 1806-1828.

159 Rifat Uçarol, "Gazi Ahmed Muhtar Paşa", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, C. XIII, s. 447.

İbrahim Sārim Paşa: İlk nazırlardan İbrahim Sārim Paşa'nın babası Ayasofya türbedarı Hafız Musa'dır.[160] İbrahim Sārim Paşa, 1801'de İstanbul'da doğmuş ve 1854'de yine İstanbul'da vefat etmiştir. Devlet kademesinde sefirlik ve nazırlık gibi birçok vazifede bulunmuştur. Bursa ve Trabzon'da valilik yaptı ve 1848'de Abdülmecid Han'ın saltanatında sadrazam olmuştur. Bu görevi kısa süreli olup, üç ay on gün sürmüştür.

Nāfi Divanı'nda İbrahim Sārim Paşa'nın sadrazamlık görevinden sonra kaleme alınmış, *Eski sadrazam merhum Sārim Paşa için methiye* başlığıyla yazılmış bir adet kaside bulunmaktadır. Nāfi onun sadarette bulunduğu süre zarfında parlak bir ay gibi ışıldadığını ifade eder:

Bedr-i enver gibi çün Ḥażret-i **Ṣārim Pāşā**

Burc-ı ᶜālīyy-i ṣadāretde olunca raḫşān

K 12/6

Mahmud Bey: Nāfi Divanı'nda Mersin sancağı yazı işleri müdürü Mahmud Bey'in Şam defterdarlığında doğumu üzerine yazılmış bir tarih manzumesi bulunur. H. 1280 tarihinin verildiği manzumede Mahmud Bey'in doğumunun āleme ışık saçtığı ifade edilir:

Uçurdum müjde-i tārīḫin üçler ile kim Nāfiᶜ

Cihāna verdi revnaḳ maḳdem-i **Maḥmūd Nūre'd-dīn** 1280

K 71/3

Mahmud Nedim Paşa: 1818'de İstanbul'da doğan Mahmud Nedim Paşa, Bağdat valisi Gürcü Mehmed Necib Paşa'nın oğludur. 1853'te Divan-ı Hümayun beylikçiliği, 1854'de hariciye müsteşarlığı, 1855'de Sayda valiliği, 1855 ve 1857'de İzmir valiliği, 1867'de meclis-i vala üyeliği, 1871'de sadrazamlık gibi birçok devlet kademelerinde vazife yapmıştır. 1883'de İstanbul'da vefat etmiştir.[161]

---

[160] Akpınar, agm., s. 182.

[161] Ali Akyıldız, "Mahmud Nedim Paşa", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2003, C. XXVII, s. 374-376.

Nāfi Divanı'nda Mahmud Nedim Paşa'nın Adana valiliğinden Der-saadete yeniden dönüşleri için kaleme alınmış bir manzume ile birlikte, yeniden sadrazamlıkla görevlendirilen merhum Mahmud Nedim Paşa'nın göreve geri dönüşünün işlendiği 1876 tarihinin verildiği bir tarih manzumesi bulunur. Nāfi, saygıdeğer Mahmud Nedim Paşa'nın şerefle sadra yeniden dönüşüyle bütün günleri mesut eylediğini ifade eder:

Şerefle Ḥażret-i **Maḥmūd Nedīm Pāşā**-yı ẕī-iclāl

Gelip ṣadra yine eyyām-ı ᶜadlī eyledi mesᶜūd

K 72/1

Mehmed Halid Efendi: 1846-1849 yılları arasında Rumeli defterdarlığı ve 1850-1851 yılları arasında 1 yıl 3 ay süresince maliye nazırlığı görevleri yapmış Osmanlı devlet adamıdır.[162]

Nāfi Divanı'nda, *merhum Halid Efendi'nin maliyeye nezareti için* başlıklı H. 1266 (M. 1850) tarihli bir tarih manzumesi bulunmaktadır. Halid Efendi yüksek rütbe ile maliyeye şeref vermiştir:

Ḥazret-i **Ḫālid Efendi** rütbe-i bālā ile

Mesned-i Māliyyeye ḳıldı şerefle iᶜtilā

K 34/1

Muhammed Paşa: Nāfi Divanı'nda, merhum Muhammed Paşa'nın kaldırılan Tanzimat meclisi başkanlığı görevi üzerine, H. 1274 (M. 1858) tarihinin verildiği tarih manzumesin bulunur. Nāfi, Muhammed Paşa'nın başkanlık görevine sahip çıktığını ifade eder:

Yaz bu tārīḫi müs̱elles̱ der-i tanẓimāta

Sāye-sāz oldu riyāsetde **Muḥammed Pāşā** 1274

K 47/6

---

[162] Abdülhamit Kırmızı, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Maliye Nazırları (1838-1922)", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2003, C. I, S. 1, s. 97-114.

Muhammed Paşa'nın sadrazamlık görevi için kaleme alınmış H. 1276 (M. 1860) tarihli başka manzumede Nāfi, onun sadra şan verdiğini ifade eder:

Nāfiᶜā işte bedīhi tārīẖ

Ṣadra şān verdi **Muḥammed Pāşā** 1276

K 55/8

Murad Reis: Rodoslu Gazi Murad Reis, Barbaros Hayrettin Paşa komutasındaki Osmanlı donanması generallerindendir. 1609'da şehit olmuştur.[163] Nāfi Divanı'nda *Murad Reis hazretlerinin türbelerinin kapısına yazılmak üzere tarih* başlıklı manzume bulunur. Nazm nazım şekliyle yazılmış manzumede Nāfi, onun gazi olduğunu ve vefat tarihini nakleder:

Yüz sür der-i **Murād**a ferş et ruẖ-ı niyāzı

Seyr et ne ẕī-keremdir o ḳuṭb-ı ser-firāzı

Ḳıldı beḳāya rıḥlet biñ on sekizde Nāfiᶜ

Tārīẖ-i tāmı oldu o demde lafẓ-ı ġāzi

K 51/1

Mustafa Reşid Paşa: 1800 yılında İstanbul'da Davutpaşa mahallesinde doğdu. Osmanlı sadrazamı ve Tanzimat döneminin önde gelen devlet adamlarındandır. Koca ve Büyük lakaplarıyla anılır. 1839 Tanzimat Fermanı'nın ilan edilmesinde büyük katkısı oldu. Ekim 1845'te Hariciye nazırlığına getirildi. Sadrazamlık, Hariciye Nazırlığı, birden fazla kez Paris ve Londra Elçiliği makamlarında bulundu. 7 Ocak 1858'de vefat etti.[164]

Nāfi Divanı'nda Mustafa Reşid Paşa için methiye, niyazname, tebrikname ve ıydiyye türünde yazılmış 5 adet kaside, tekrar sadareti ve vefatı için yazılmış 2 adet tarih manzumesi bulunmaktadır. Nāfi Divanı'nda bahsi en çok geçen Paşa'dır. Nāfi, *Sadrazam Mehmet Reşid Paşa için övgü* başlığıyla yazılmış kasidesinde, onun

---

[163] Mikail Acıpınar, "Gazi Murad Reis: Hayatı, Son Seferleri ve Adına Yazılan Halk Şiirleri", *2. Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu- Bildiriler,* Bodrum Haziran-2015, s. 522.
[164] Kemal Beydilli, "Mustafa Reşid Paşa", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2006, C. XXXI, s. 348-349.

Padişah'ın kutlu ilhamıyla parlak ve seçkin sadrazamlık makamına atandığını dile getirir:

Feyż-i ilhām-ı İlāhiyle o ḳuṭb-ı devrān

Revnaḳ-ı ṣadr-ı güzīn etdi **Reşīd Pāşā**yı

K 6/9

Mustafa Reşid Paşa 6 kez sadrazamlıkta bulunmuş olup, Osmanlı'nın önemli devlet adamlarından biridir. Son görevi vefatıyla son bulan 1858 tarihinde olmuştur. *Merhum Reşid Paşa'nın tekrar sadaretleri* başlıklı tarih manzumesinde Nāfi, onun yeniden sadarete dönüşünün tüm dünyada sevinçle karşılandığını ve yeniden sadrazamlık makamının baş süsü olduğunu ifade eder:

ᶜAceb var mı cihānda bu ḫaberden olmayan şādān

Yine ser-zīb-i ṣadr oldu **Reşīd Pāşā**-yı ᶜālī-şān

K 46/1

Reşid Paşa'nın vefatı üzerine Nāfi, devletin bekası ve uğuru için kabri yuva edindiğini dile getirir:

Reşīd Pāşā gibi bir ṣadr-ı ẕī-şāna ḳıyıp āḫir

Hümā-yı devlet içün lāne ḳıldı küşe-i ḳabri

K 49/ 2

Münif Mehmed Paşa: 1830'da Gaziantep'te doğmuştur. Mehmet Tahir Münif ismiyle de anılır. Meclis-i Kebir-i Maarif reisliği, Tahran sefirliği, üç defaya mahsus, toplam dokuz yıla yakın süren Maarif nazırlığı (Eğitim Bakanlığı) gibi birçok devlet kademelerinde vazifede bulunmuştur. 1894'de Tahran elçiliği görevi son görevi olmuştur. 1910'da İstanbul'da vefat etmiştir.[165]

Nāfi Divanı'nda Münif Paşa'nın ikinci kez Maarif nezaretine getirilmesi üzerine kaleme alınmış 1885 tarihli manzume bulunur. Nāfi, Paşa'nın ikinci kez Maarif

---

[165] İsmail Doğan, "Mehmed Münif Paşa", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2006, C. XXXII, s. 9.

nezaretine tayiniyle bilgi bahçesinin (Maarif) gıpta edilmiş cennet bahçesine dönüştüğünü ifade eder:

Münīf Pāşānıñ el-ḥaḳḳ s̱āniyen feyż-i ḳudūmuyla

Riyāż-ı maʿrifet maġbūṭ-ı gül-geşt-i cinān oldu

K 81/3

Rauf Paşa: Sadık Rifat Paşa'nın oğludur. Nāfi Divanı'nda *Rifat Paşa'nın oğlu Rauf Paşa'nın vefatı üzerine tarih* başlıklı manzumede vefat tarihi verilmiştir (H. 1301).

Ramażān-zādeleriñ mefḫarı Rifʿat Pāşā

Ḫānedānında bıraḳmış idi bir necl-i **Raʾūf**

K 75/1

Sadık Rifat Paşa: 1807 İstanbul doğumludur. Masarifat nazırı (Devlet giderlerinden sorumlu bakan) Hacı Ali Bey'in oğludur. Viyana elçiliği, Dışişleri bakanlığı ve Meclis başkanlığı görevlerinde bulunmuş, dönemin önemli devlet adamlarındandır. Sonuncusu 1850'de olmak üzere üç defa meclis başkanlığı görevinde bulunmuştur. Farklı fikirlere sahip önemli bir bürokrat olan Rifat Paşa, devletin esasının adil yönetim olduğunu ve Avrupalı devletlerin reform tavsiyelerinin devletin iç işlerine müdahale vasıtası haline getirilmemesi gerektiğini savunmuştur. 1857'de vefat eden Rifat Paşa, Eyüp'de medfundur.

Nāfi Divanı'nda Rifat Paşa için bahariye ve ıydiyye türünde yazılmış iki adet kaside bir müsebba ve iki tarih manzumesi bulunur. Manzumelerde Fethi Ahmed Paşa'nın şahsiyeti hakkında bir takım bilgilere de rastlanır.

Eski adliye nezareti başkanı övülmeye değer merhum Rifat Paşa için bahariye başlığını taşıyan şiirinde Nāfi, onun adaleti emreden bir meclis başkanı olduğundan bahseder:

Cenāb-ı **Ṣādıḳ Rifʿat** vezīr-i ẕī-himmet

Reʾīs-i meclis-i vālā müşīr-i naṣfet-bār

K 18/13

Iydiyye türünde yazılmış olan ve divanda tek örneği bulunan mütessasında Nāfi, Rifat Paşa'yı methederken, onun zayıfların koruyucusu olduğunu anlatır ve onun için duada bulunur:

Ey melāẕ-ı żuᶜafā Ḥażret-i **Rifᶜat Pāşā**

Etmedim ḥālet-i nā-sāzımı gerçi ifşā

Baḫt-ı ḫˇābīdem ᶜaceb kim olamaz dīde-güşā

Yoḳdur inkār-ı ᶜināyātıña ḥaddim ḥāşā

ᶜĀcizim şükrünü etmekden efendim īfā

Ḳıldı dergāhıñı bu ᶜabde Ḫudā çün melcā

Dā'imā işte budur eyledigim ḫayr-ı duᶜā

Ede Ḥaḳ sāyeñi Ṭūbā gibi ẓıll-ı memdūd

Her günüñ ᶜīd olaraḳ her demiñ olsun mesᶜūd

K 27/2

Said Paşa (Damat): II. Mahmud'un kızı Mihrimah Sultan'ın eşidir. 1798'de Bursa'da doğmuş, 1868'de vefat etmiştir. *Müşir, kaptan-ı derya, serasker, ticaret nazırı ve Tanzimat muhalifidir.*[166]

Tārīh-i Sipeh-Sālārī-yi Mağfūr Saᶜīd Pāşā Dāmād-ı Şehriyārī başlıklı, H. 1264 (M. 1847-48) tarihinin verildiği tarih manzumesinde Nāfi, Said Paşa'nın Seraskerlik görevine atanmasını kaleme almıştır.

Çıḳar ḫāmemden ancaḳ böyle bir tārīḫ-i ter Nāfiᶜ

Saᶜīd Pāşā yine oldu sipeh-sālār-ı saᶜd-āver

K 32/7

Silahtar Süleyman Paşa: III. Ahmed zamanında, 1712-1713 arasında dört ay yirmi dört gün Sadrazamlık yapmış Osmanlı devlet adamıdır. Abaza asıllıdır. 1705'de vezirlik

[166] Yılmaz Öztuna, *Sultan II. Mahmud: Cihan Hakanı ve Yenileşme Padişahı*, Ötüken Yay., İstanbul 2014, s. 12.

rütbesi aldı ve sonrasında Halep Valiliğine tayin edildi. 1713'teki Sadrazamlık görevinden sonra kaptan-ı derya görevine tayin edildi. 1715'de vefat etmiştir.[167]

Nāfi'nin Halep'te görev yapmış olmasından dolayı üzerine şiirler yazıldığını düşündüğümüz kendi devri haricinde kaside yazılan tek Paşa'dır. *Eski Halep Valisi Süleyman Paşa'nın dergāhına teşekkür için* başlığıyla yazılmış kasidede Nāfi, Süleyman Paşa'nın Halep valisi ve nazar edilen gökyüzünde şeref burcunun nuru olduğunu ifade eder:

Ḥalebiñ vāli-i ʿālīsi **Süleymān Pāşā**

Neyyir-i burc-ı şeref kevkeb-i ʿālī manẓar

K 20/11

Süleyman Paşa için, *eski kaptan-ı derya merhum Süleyman Paşa için methiye* başlıklı şiirinde Nāfi, onu Hz. Süleyman'a teşbih ve telmih ederek anlatır. Taht sahibi olması ve rüzgāra hükmetmesi yönlerinden Hz. Süleyman'a benzetilir. O yüce makamın şanıdır ve onun hükmü (gemileri) rüzgār sayesinde su gibi yüzer, diye ifade eder:

Süleymāndır o pāşā-yı kerīmiñ nām-ı ʿālīsi

Yürür keştī-yi ḥükmü ṣu gibi her rūzgār üzre

K 25/19

Şefik Bey: Osmanlı devlet arşivi olan Hazine-i Evrak'ta müdürlük görevi yapmış Osmanlı devlet adamıdır. Nāfi Divanı'nda, *merhum Şefik Bey'in rütbe terfilerine tarih* başlıklı H. 1266 (M. 1850) tarihli bir tarih manzumesi bulunur. Nāfi onun mevki sahipleri içersinde nadir bir örnek ve kadri yüce bir müdür olduğunu ifade eder:

Ricāl-i devlet içre nādirü'l-emsāl **Şefīḳ Beg** kim

Müdīriyyet ile evrāḳa ṣāḥib-ḳadr-i vālādır

K 36/1

---

[167] Mehmed Süreyya, Haz. Nuri Akbayar, *Sicill-i Osmanī*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1996, C. V, s. 1542.

Tacirli Ahmed Paşa: 1854 Anadolu Ordusu komutanlığı, 1859-1862 Adana valiliği, 1864-1866 Sivas valiliği, 1867-1869 Yemen valiliği görevlerinde bulunmuş Osmanlı devlet adamıdır. 1883'de vefat etmiştir. Nāfi Divanı'nda, *merhum Tacirli Ahmed Paşa'nın Elazığ'da inşa ettirdikleri çeşme için yazılmış tarih* başlıklı bir tarih manzume bulunur. H. 1270 (M. 1854) tarihli manzumede Nāfi, Ahmed Paşa için, kuyu inşa ederek Kerbela yangınına su akıttığını ifade eder:

Kerbelā sūzişine Ḥażret-i **Aḥmed Pāşā**

Ṣu aḳıtdı açaraḳ mezraᶜada niçe ḳuyu

K 44/1

Tevfik Bey: İstanbul kadılığı görevinde bulunmuştur. Nāfi Divanı'nda vefatına dair bir tarih manzumesi bulunur. H. 1307 (M. 1890) tarihinin verildiği manzumede, Tevfik Bey'in vefatına tarih düşülmüştür. Nāfi manzumede onun mekānın cennet olması için duada bulunur:

Tārīḫ-i muᶜcemin yaz Nāfiᶜ budur duᶜāmız

Tevfīḳ Begiñ maḳāmı olsun beḳāda cennet 1307

K 92/7

Yusuf Kamil Paşa: Gökbeyi hanedanından İsmail Beyzade Mehmet Bey'in oğludur. 1808'de Malatya/Arapgir'de doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybettiğinden amcası Gümrükçü Osman Paşa tarafından büyütülmüştür. 1829'da Divan-ı Hümayun kalemine memur edildi. 1845'de Beylerbeyliğine yükseltildi. 1852'de Ticaret Bakanlığı, 1853'de Meclisi-i vala azalığı, 1854'de Meclis-i Vālā-yı Ahkām-ı Adliyye üyeliği, 1861'de Sadaret Kaymakamlığı vs. görev ve hizmetlerinde bulunmuş, önemli Osmanlı devlet adamlarındandır. Çok sevdiği Sultan Abdülaziz'in vefatı sonrası, üzüntüsünden şiddetlenen kalp rahatsızlığı sebebiyle 1886'da Üsküdar'da vefat etmiştir.[168]

Nāfi'nin, *Eski sadrazam Yusuf Kamil Paşa için methiye* başlıklı ve sonrasında gelen *yine onun dergāhından yardım dileme için* başlıklı kasideleri ile M*ısırlı Yusuf Kamil Paşa'nın tekrar riyasetleri tarihi* başlıklı tarih manzumesi, Paşa'ya övgülerin

[168] Son Sadrazamlar, C. I, s. 196-226.

yanında onun şahsiyeti hakkında bilgiler vermektedir. Nāfi, Yusuf Kamil Paşa için, şefkatli bakışlarının ölmüş gönüllere can verdiğini ifade eder:

Şefḳat-nigāhı Ḥaẓret-i **Pāşā-yı Kāmil**iñ

Dil-mürdegāna bāʿiṣ-i iḥyā-yı cān olur

K 22/12

Nāfi, Paşa'nın adını andığı beyitlerinde, genellikle onun merhamet ve reislik özelliklerinden bahsetmektedir. Meclis başkanı Kamil Paşa iken, hiç kan saçan dertlerin onun emrinde olması mümkün müdür, derken onun merhametinden ve adil oluşundan bahseder:

Var iken meclis-i vālāda reʾīs-i **Kāmil**

Ne revādır ki ola bendesi ḫūn-bār-ı elem

K 23/9

Ziver Ahmed Sadık Paşa: Defterhane kātiplerinden Mehmed Sadık Münif Efendi'nin oğludur. 1794'te doğan Ziver Paşa, devlet kademelerinde birçok vazifede bulunmuştur. Tersane eminliği, evkaf ve darphane nazırlığı, meclis-i āli-i Tanzimat ve meclis-i vala üyeliği, Rumeli defterdarlığı, mekteb-i tıbbiye nazırlığı ile bazı memuriyetlerde bulunmuştur. 1862'de vefat etmiş olup, Medine'de medfundur.[169]

Nāfi Divanı'nda, Ziver Paşa'nın tıbbiye nezareti görevi esnasında söylenmiş bir manzumesi bulunur. Bu manzumenin bir beytinde Nāfi, onun hastalara deva olduğundan bahseder:

Feyż-i maḳdemle devā-sāzı olur ḫasteleriñ

Nāẓır-ı mekteb-i ṭıbbiyye **Cenāb-ı Zīver**

K 35/3

2.2.2.1.3. Tarihī ve Efsanevi Kişiler

Cem: Pişdadiyān sülalesinden hükümdar olup, İran mitolojisine göre 700/1000 yıl yaşadığı düşünülmektedir. Nuh peygamber zamanında yaşadığı söylenir. Birçok sıfat ve

[169] Hasan Aksoy, "Zīver Paşa", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2013, C. XLIV, s. 474-475.

isimle anılıyor olsa da, divan şiirimizde genellikle şarab ve içki meclisi konularıyla sözkonusu edilir. Şarabı onun bulduğu düşünülür. Zevk ve eğlence sembolü olduğu gibi aynı zamanda iktidar ve ululuk sembolüdür.[170]

Nāfi Divanı'nda Cem, genellikle rind, kadeh, şarap ve içki meclisi konularında sözkonusu edilmiştir. Cem dünyadan gitti ama kadehi kaldı, fakat artık ne şarabda neşe ne de tadı damağında kalan bir rind kalmıştır:

Gidip **Cem** bezm-i ʿālemden faḳaṭ bir cāmı ḳalmışdır

Ne meyde neşʾe ne rindān-ı şīrīn-kāmı ḳalmışdır

G 63/1

Dārā: İran'ın Keyāniyan sülalesinin dokuzuncu hükümdarıdır. Hükümdar anlamına gelmektedir. Büyük İskender ile yaptığı savaşta öldüğü varsayılır. İskender'in hilesi sonucu zehirlenerek öldürüldüğü düşünülür.[171] Divan şiirinde adından sıklıkla söz edilir. Şiirde daha çok hükümdar anlamında kullanılır.

Nāfi Divanı'nda Dara genellikle hükümdarlık vasfıyla ele alınmıştır. Nāfi, kimsenin sürekli mutluluk içinde olmadığı ve Dara ile İskender gibi hükümdarların bile sırasıyla gelip gittiğini ifade eder:

Kimiñ ḳalmış derinde ṭabl-ı nevbet Nāfiʿā seyr et

Neler gelmiş kimi **Dārā** kimi İskender olmuşdur

G 93/7

İskender: Kültürümüzde iki İskender'den bahsedilir. Bunların biri İskender-i Zülkarneyn aleyhisselam diğeri ise Yunan hükümdar Büyük İskender'dir. Yaşadıkları devir ve hayatları birbirine benzediği için çoğu kez kaynaklarda karıştırılmış ve aynı kişi oldukları düşünülmüştür. Divan şiirinde çok kez gördüğümüz İskender mefhumunun esas sahibinin Zülkarneyn aleyhisselam olduğu varsayılır. Zira eski Yunan hükümdarı olan Büyük İskender kültürümüze ve dinī hayatımıza aykırı bir kişiliktir.

---

[170] Pala, age., s. 86-87.
[171] Pala, age., s. 106.

İskender-i Zülkarneyn, Hızır'la āb-ı hayatı bulmak için yola koyulmaları, ordusu ve cihangirliği gibi çeşitli yönleriyle divan şiirinde konu edilir. Övülen kişileri İskender'e benzetmek edebiyatımızda gelenektir.[172]

Sipahsalar Damad Said Paşa için yazdığı tarih manzumesinde Nāfi, ne Dara ne de İskender, Said Paşa'nın asker düzenlemedeki ustalığına erişemez, onunla eşit sayılamaz diye ifade eder:

Hele olmaz muᶜādil fenn-i tensīḳāt-ı ᶜaskerde

O şāh-ı ḳahramān girdāra ne Dārā ne **İskender**

K 32/2

Efrasiyab: Alp Er-Tunga'nın Farsça adıdır. Turan'ın en büyük hükümdarlarındandır. Büyük İskender'den önce yaşamış olup, Keyhüsrev tarafından öldürülmüştür. Edebiyatımızda kahramanlık sembolü olarak anılır.[173]

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethettiği gün şehrin perişan halini görünce söylediği rivayet edilen Sadi-i Şirazi'nin şiiri, Nāfi Divanı'nda geçmektedir. Kayser'in kasrında örümcek perdedarlık ediyor, Efrasiyab'ın sarayında da baykuş davul çalıyordu:

Nevbet-zen oldu ḫāne-i **Efrāsiyāb**a būm

Kisrāya āḫir oldu ᶜanākibde perde-dār

M 26/29

Rüstem: İran'ın ünlü efsanevi kahramanıdır. Rüstem-i Zāl, Rüstem-i Dāstān gibi sıfatlar onundur. Seyistan hükümdarı Zāl'in oğludur. M. Ö. 4. asırda yaşadığı sanılmaktadır. Efrasiyab'la savaşması ve Siyavuş'u öldürmesi ile meşhurdur. Edebiyatımızda kahramanlık ve yenilmezlik sembolü olarak ele alınır.[174]

Nāfi Divanı'nda Rüstem, genellikle kahramanlığı yönüyle ele alınır. Nice sultanlar, Rüstem'ler acımasız zamana boyun eğip gittiler, ancak savaş meydanındaki yiğitlikleri sonsuza dek nam olarak kalmıştır:

---

[172] Pala, age., s. 236-237.
[173] Pala, age., s. 135.
[174] Pala, age., s. 382.

Niçe Ḫāḳān u **Rüstem** zāl-i çarḫa rām olup āḫir

Faḳaṭ meydān-ı merdān-ı cihānda nāmı ḳalmışdır

G 63/3

Efsaneye göre, Rüstem'in babası Zāl, saçı, kaşı ve kirpikleri beyaz doğduğu için babası tarafından uğursuz sayılıp, Elburz dağına atılmıştır. Orada Simurg adındaki kuş tarafından beslenen Zāl'e, hilekār anlamına gelen Dāstān denilmiştir. Bundan dolayı Rüstem'in adı zülf, göz, kaş gibi öldürücü ve hilekār özelliklerle birlikte kullanılmıştır.[175] Nāfi, sevgilinin gözünü Rüstem'e benzetir ve kirpiklerini elindeki kılıç şeklinde ifade eder:

Ebrūya dayanmış ol şīr

Rüstemdir elinde şemşīr

M 48/60

Behmen: İran mitolojisinde İsfendiyar'ın oğlu Erdşir'in lakabıdır. Eski İran hükümdarlarındandır. Kelime olarak zeki, anlayışlı anlamlarına gelir.[176] Zeki ve akıllı olması yönleriyle divan şiirinde konu edilir.

Nāfi Divanı'nda Abdülmecid Han'ın devlet erkānı ve yardımcıları için Behmen ve Rüstem benzetmeleri kullanılır. Padişahın dilāverlerinin hepsi Behmen ve Rüstem gibidir, zira savaş meydanında her biri ilim ve hikmet sahibidir:

Var żābıṭānı **Behmen** ü Rüstem gibi hezār

Ferzān-ı naṭᶜ-ı maᶜrekedir her dilāveri

K 2/62

Bihzād-Mānī: Bihzād, Türk minyatür ressamıdır. Herat'ta yaşamıştır. Birçok eseri hala müzeleri süslemektedir. Çok taklid edilmiş usta bir ressamdır.[177] Divan şiirinde

---

[175] Pala, age., s. 382.
[176] Pala, age., s. 62.
[177] Pala, age., s. 72.

resmetmedeki ustalığıyla anılır. Nāfi'ye göre, bütün ressamlar cihanı resmetse ne çıkar, artık bu dünyada ne resmedilecek güzellik ne de onu resmedecek Bihzad kalmıştır:

Alıp **Bihzād** u **Mānī**ler cihānıñ naḳşını şimdi

Bu ʿibret-ḫāneniñ ne resmi ne ressāmı ḳalmışdır

G 63/4

Sevgilinin saçlarının kıvrımlarını sünbül yaprağına resmeden bizler, bu hayal dünyasında birer Bihzad'ız:

Berg-i sünbülde edip ṭurre-i yāri taṣvīr

Bu ḫayāl-ḫānede **Bihzād**ıña derler o biziz

G 130/4

Mānī, meşhur Çinli nakkaş ve ressamdır. Sasaniler zamanında İran'a gelmiştir. Zerdüşlük ve Hıristiyanlığı birleştirerek Mānī dinini kurmuştur. Yaptığı resimlerin güzelliğini müridlerine gökten inen bir mucize olarak göstermiştir. Hürmüz'ün oğlu Behram tarafından öldürülmüştür. Nigaristan ve Erteng adlı resim mecmualarıyla ünlüdür. Divan şiirinde sevgilinin saçı ve güzelliği konularında sözkonusu edilir.[178]

Eğer, sevgilinin yüzünü görüp, resmetseydi Mānī, onun ateşi putların evini yakardı:

O putuñ ṣūretin etseydi temāşā **Mānī**

Sūz-nāk eyler idi āteşi beytü'ṣ-ṣanemi

G 263/6

İbn-i Sinā: Meşhur Türk tabib, filozof ve ālimdir. İlim ve irfanın, hikmet ve felsefenin timsalidir. İslam āleminin Aristo ve Bukrat'ı kabul edilir.[179] Nāfi, Sārim Paşa için yazdığı kasidesinde, onun Felatun gibi olan görüşlerinin İbn-i Sina'yı utandırdığını, hayretler içinde bıraktığını ifade eder:

---

[178] Pala, age., s. 297.

[179] A. Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, Haz. Cemal Kurnaz, MEB Yayınları, İstanbul 1996, s. 278.

İbn-i Sīnāyı edip reʾy-i Felāṭūnu ḫacīl

Oldu Risṭo ḥikem-i ṭabʿı ile ser-gerdān

K 12/13

Bukrat: Eski Grek medeniyetinin ünlü hekimi Hipokrates'in İslam dünyasındaki adıdır. Tıp ve hikmetle ilgili olarak edebiyatımızda çok kullanılmıştır.[180] Gönül derdinden anlayan bir tabibe hiç rastlamadım, her şeye deva bulan Bukrat'ı bile yokladım ama kırgınlığım yayıldı, daha da arttı:

Bir ṭabībe ermedim nabż-āşinā-yı derd-i dil

Yoḳladım **Buḳrāṭ**ını teşrīḥ-i āzār eyledim

G 213/6

Eflatun (Platon): Arsito'nun hocası meşhur Yunan filozof Sokrat'ın öğrencisidir. M. Ö. 430'da doğup, 348'de ölmüştür. Edebiyatta akıl, hikmet ve isabetli görüş timsali olarak sözkonusu edilir.[181]

Nāfi Divanı'nda, eski sadrazam Ali Paşa'nın vefatını konu alan manzumede, hani o Eflatun akıllı, kıvrak zekālı o insan, makamını sahipsiz koyup gitti, diye ifade edilir:

Cāhını ḫālī ḳoyup gitdi o ṣadr-ı bī-hemāl

Ḳanda ol ʿaḳl-ı **Felāṭūn** ḳanda o berḳ-ı zekā

K 74/2

Risto (Aristo): M. Ö. 384-322 yılları arasında yaşamış ünlü Yunan filozofudur. 12 yıl bütün Yunanistan'ı dolaşarak felsefe dersleri vermiştir. Edebiyatta ilim, akıl sahibi olma, mantık ve hizmet sembolü olarak karşımıza çıkar.[182]

Nāfi'ye göre, her şeyi bilmek ne Eflatun'a ne de Risto'ya mahsusdur, hikmetin ve bilginin esas sahibi vatanı inşa eden ve onu kurandır:

Ne Felāṭūna ne **Risṭo**ya sezā nām-ı ḥekīm

Ḥikmetiñ ehli odur kim ola miʿmār-ı vaṭan

G 233/7

---

[180] Pala, age., s. 74.
[181] Pala, age., s. 135.
[182] Pala, age., s. 26.

Hātem-i Tāī: Arap kabileleri arasında cömertliğiyle tanınmış olan İbn Abdullah b. Sad'in lakabıdır. Çok zengin olan Hātem, Peygamberimiz zamanında yaşamışsa da peygamberliğine erişememiştir. Divan şiirinde cömertlik konusunda sözkonusu edilir.[183]

Nāfi Divanı'nda, eski meclis başkanı Rifat Paşa için yazılmış manzumede, Hātem'in cömertliği, Risto'nun ālimliği Paşa'ya atfedilmiştir. Nāfi, safları yaran ve Hātem gibi cömert, Risto gibi ālim olan Paşa'nın zatındaki güzel huyları saymanın mümkün olmadığını söylerken (1), öte yandan kerem kapısının Hātem'le birlikte kapandığını ve bir daha açılmadığını ifade eder:

(1) Ey ṣaff-der-i **Ḥātem** kerem dānişver-i Risto ḥikem

Ẕātıñdaki ḥüsn-i şiyem hīç ḳābil-i iḥṣā mıdır

K 26/19

(2) Beyhūde ṣorma bāb-ı kerīm-i zamāneyi

Ḥātem ḳapatdı o deri ḥālā açılmadı

G 272/4

Belkıs/Sebā Mülkü: Belkıs, Sebā mülkünün melikesidir. Hz. Süleyman zamanında yaşamış, çok güzel bir kadın olup puta tapardı. Daha sonraları Hz. Süleyman'ın zevcesi olmuştur. Mülküyle meşhurdur. Nāfi, Beşiktaş'taki Abdülmecid Han sarayını Belkıs'ın görmediği, eğer görseydi hidayet nasip olmazdı diyerek metheder:

Görseydi cāmlı ḳaṣrı o ṣarḥ-ı mümerredi

Belḳısa mümkin olmaz idi keşf-i miʿceri

K 2/14

Sebā, Hicaz ile Yemen arasında kalan bir bölgenin eski adıdır. Belkıs'ın diyarıdır. Her tarafı bol yeşillikli, akarsularlı güzel bir ülke olduğu rivayet edilir.[184] Kerbela mersiyesinde Nāfi, cihanın süsüne, malına, mülküne aldanmak gerektiğini zira hepsinin sonunun sular altında kalan Sebā mülkü gibi olacağını ifade eder:

---

[183] Pala, age., s. 198.
[184] Pala, age., s. 383.

Cemᶜiyyet ü ᶜumrānına aldanma cihānıñ

Çün ᶜāḳıbeti tefriḳa-i mülk-i **Sebā**dır

M 24/4

Ye'cuc: Me'cuc ile birlikte, Nuh peygamberin oğlu Yafes'in zürriyetinden iki kabilenin adıdır. Bu iki kabilenin dünyayı fesada verecekleri ve kıyamete yakın zaman bulundukları yerden çıkacakları düşünülür. Rivayete göre boyları kısa, kulakları yerde sürünen yaratıklarmış.[185] Nāfi'ye göre, āh okları çarhın tunçtan kalelerine zarar vermez, zira devir Ye'cuc fitnesinin doğduğu zamandır artık:

Ṣorma aḥvāl-i zamānı fitne-i **Yeᵓcūc**dur

Sehm-i āh etmez es̱er çarḫa ḥiṣār-ı tūcdur

G 80/1

Yezid: Gerçek ismi Ebu Hālid Yezid b. Muaviye b. Ebi Süfyān El-Kureyşi El-Ümevī'dir. 680-683 yıllarında Emevi halifeliği yapmıştır. 647/48'de Dımaşk'da doğdu. Babası Emevi halifesi Muaviye'dir. 670 yılında vefat etmeden önce Muaviye, Müslümanların hilafet meselesi yüzünden karışıklık yaşamaması için yerine veliaht olarak oğlu Yezid'i tayin etmek ister. Fakat bunun demokratik olmadığı ve hilafetin saltanata dönüşeceğini düşünen başta Hz. Hüseyin olmak üzere birçok müslüman, Yezid'in hilafetine karşı çıkmışlardır. 680'de Yezid'e biat etmeleri istenince bunu kabul etmeyen Hz. Hüseyin ve yanındaki yetmiş iki kişi Yezid'in ordusu tarafından acımasızca katledildi. Bu olay edebiyat dünyamızda Kerbela vak'ası diye anılır. 683'de Dımaşk'da ölen Yezid, içki içen ilk halife olmasından dolayı sarhoş lakabıyla anılmıştır. Kerbela olayı ve nev'inden birçok kötü icraatları yüzünden İslam tarihinin en kötü isimlerinden biri olarak tarihte yerine almıştır.[186]

Nāfi Divanı'nda bulunan Kerbela mersiyelerinin hemen hepsinde Yezid'e lanet okuma vardır. Divan şiirinde Yezid-Şeytan ilişkisi süreklidir ve hep hatırlatılır. Nāfi

---

[185] Pala, age., s. 480.

[186] Ünal Kılıç, "Yezīd 1", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 2013, C. XLIII, s. 680-681.

onun için, kavmini Şeytan aradı ve kendine yol arkadaşı edindi, cehennemlikleri uğursuzlukta ve isyanda kendine ortak eyledi diye ifade eder:

İblīs arayıp buldu **Yezīdī**leri hem-pā

Laᶜnetde şerīk eyledi ol dūzaẖiyānı

M 21/26

Müslümanların sözde halifesi olan Yezid, Hz. Peygamber'in torunu Hz. Hüseyin'i şehit etmesi ve adaletsiz icraatları sebebiyle divan şiirinde nefret ve öfke hedefi olmuştur. Onun hiç çekinmeden yaptığı bu hareketleri, kāfir olan bile yapmazdı:

Sıbṭ-ı ẕī-şān-ı Resūle niçe ḳıydı o **Yezīd**

Kāfir etmez idi bu cürᵓet-i bī-pervāyı

M 22/13

Şeddād: Şeddād, Hud peygamber zamanında yaşamış, Ad kavmi hükümdarıdır. Yaptırdığı büyük yapılar ve bentlerle kibirlenip, tanrılık iddiasında bulunmuştur. Bağ-ı İrem adıyla inşa ettiği bahçenin cennetten daha güzel olduğunu söylemiştir. Bu olay üzerine büyük yapılara Şeddādi bina denmiştir.[187]

Şeddādiyāna ḳaldı mı vażᶜ etdigi temel

Firᶜavna neyli oldu mu mecrā-yı intiṣār

M 26/25

Nemrūd: Nemrūd, Bābil ülkesinin kurucusu sayılır. Hz. İbrahim'i ataşe atmasıyla ünlüdür. M. Ö. 2640 yıllarında yaşadığı varsayılır. Rivayete göre burnundan giren bir sinek beynini kemirmiş ve tokmakla başını tokmaklatmıştır. Sonrasında bu sebepten ölmüştür. Divan şiirinde Hz. İbrahim'le olan ilişkisi ve zalimliği gibi çeşitli konularla sözkonusu edilir.[188]

---

[187] Pala, age., s. 423.
[188] Pala, age., s. 356.

Nāfi Divanı'nda, Kerbela olayının işlendiği mersiyede Yezid'in, Şeddād'a ve Nemrud'a benzetildiği görülür. Nāfi, Yezid'in Şeddād ve Nemrud'dan daha zalim ve din davası adı altında bir edebsiz olduğunu ifade eder:

Şeddād ile **Nemrūd**a müsāvī diyemem şu

Da^cvā-yı diyānetde olan bī-edebānı

M 21/25

Fir'avn (Firavun): Fir'avn, azamet ve ceberut sahibi anlamlarına gelir. Tarihte birçok Fir'avn olsa da en meşhuru, Hz. Musa devrinde yaşamış olanıdır. Tanrılık iddiasında bulunmuştur. Hz. Musa'ya ve gösterdiği mucizelere inanmamıştır. Zülmünden kaçan Hz. Musa ve ona inanları takip ederken Kızıldeniz'de boğularak ölür. Bu hikāyesi Kur'ān'da Yusūf suresinde geçmektedir. Edebiyatımızda Hz. Musa ile olan ilişkileri, boğulması ve zalimliği gibi çeşitli konularla sözkonusu edilir.[189] Aşağıdaki beyitte de geçtiği üzere amacına ulaşamadığı ve suda boğulduğu ifade edilir.

Şeddādiyāna ḳaldı mı vaż^c etdigi temel

Fir^cavna neyli oldu mu mecrā-yı intiṣār

M 26/25

Gürgan: Aksak Timur'un lakabıdır. Nāfi Divanı'nda Timur, savaşçı yönüyle ele alınmıştır. Mecnun nice bilginleri hayrete düşürürken, Gürgan nice arslanları savaşta mağlub etmiştir.

Niçe dānāyı mebhūt etdi Mecnūn

Niçe şīrānı maġlūb etdi **Gürgān**

M 49/34

2.2.2.1.4. Şairler

Bağdatlı Abdülaziz Āsım Efendi: Seyyid Vesim Efendi'nin oğlu olan Abdülaziz Āsım, 1803 yılında Bağdat'ta doğmuştur. Bağdat'ta imam ve hatip olarak çalışmış, müderrislik yapmış ve hükümet dairesinde tercümanlık görevlerinde bulunmuştur.

---

[189] Pala, age., s. 157.

1887/1888 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Bağdatlı Āsım'ın iki divanı olduğundan bahsedilmektedir. Divanların biri Türkçe, diğeri ise Farsçadır. Türkçe Divanı hakkında yapılmış bir çalışma tespit edilememiştir.[190]

Nāfi Divanı'nda, Āsım Efendi'nin divanına yapılmış bir takriz manzumesi bulunur. Bu manzumesinde Nāfi, onun kaleminin güçlü olduğundan bahsederken, Allah'tan kalemine kuvvet vermesini ve ömrünün uzun olmasını niyaz eder:

Es̱er-i ᶜ**Āṣım**-ı dānādır bu

Naẓm u neşr ile dü-bālādır bu

K 91/1

Ali Haydar Efendi: 1837 senesinde İstanbul'da doğdu. Asıl adı Ali Haydar Efendi'dir. Devlet kademelerinde çeşitli vazifelerde bulunup, Meclis-i Kebir-i Maarif başkanlığı da yapan Ali Haydar Efendi, 1903 senesinde İstanbul'da vefat etmiştir.[191]

Nāfi Divanı'nda bahsi en çok geçen şair olmakla birlikte, Nāfi tarafından şiirlerine nazire yazılmış tek şairdir. Musammatlar bölümünde 1 numarada kayıtlı tahmisi, 2 numaradaki *geçiyor* redifli gazeli ve 3, 4, 5 numaralarda Nāfi'nin nazire yazdığı üç gazeli sebebiyle divanda anılır. Nāfi onun iyi şair olduğundan bahseder. Onun yolundan gitsem ne olur Nāfi, sanma ki böyle düzgün ve güzel konuşan biri her an ele geçiyor:

Ḥażret-i **Ḥaydar**a Nāfiᶜ n'ola olsam peyrev

Ṣanma bir böyle suḫan-ver ele her ān geçiyor

Msmmt 3/8

Cāzim: Klasik şiir tarihimizde Cāzim mahlaslı iki şair olmuş olsa da, Nāfi Divanı'nda ismi zikredilen şairin, Nāfi ile aynı dönemde yaşamış olmaları ve aynı yerlerde görev yapmış olması sebebiyle Çukurdarzāde Cāzim Efendi (öl. 1869/70) olduğunu düşünmekteyiz. İstanbul'da doğan Cāzim, 1848-49 yılında rütbe-i sālise ile

---

[190] Mehmet Özdemir, "Bağdatlı Abdülaziz Āsım'ın Türkçe Divan'ının Sonunda Bulunan Mesnevī'nin On Sekiz Beyit Şerhi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 2017, C. VI, S. 1, s. 368-382.

[191] Mehmet Arslan, "İstanbullu Ali Haydar Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=5202 (Erişim tarihi: 14.03.2018).

Ankara Mal Müdürlüğü, 1851-52 yılında Erzurum ve Trabzon defterdarlığı görevlerinde bulunmuştur.[192]

Nāfi Divanı'nda bahsi en çok geçen ikinci şairdir. Nāfi, birçok yerde ondan hocası ve üstadı olarak bahseder. Bilgin Cāzim'in peşinden giden biri olsam ne olur, zira bütün ālimler onun sihirli tabiatına büyülenmiş gibi tutkundurlar:

N'ola peyrev olursam **Cāzim**-i ʿallāmeye Nāfiʿ

Füsūn-ı ṭabʿına dānişverān mesḥūrdur şimdi

G 271/7

Enver: Divandaki yeterli olmayan kaynaklar nedeniyle ve Nāfi ile çağdaş birçok Enver isimli şair olmasından dolayı Nāfi Divanı'nda geçen Enver isimli şairin kimliği tespit edilememiştir. Nāfi, Enver'in sözlerinin iki gözü kamaştırdığını ve ona nazire yazmanın boş ve beyhude bir heves olduğunu ifade eder:

Nāfiʿ suḫan-ı **Enver** eder ḫıyre dü-çeşmi

Tanẓīrine ṣaʿy etme ki beyhūde emekdir

G 102/7

Enderunlu Vāsıf: Asıl adı Osman Vāsıf olup, İstanbul'da doğmuştur. Kaynaklarda doğum tarihi hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte, 1824'de İstanbul'da vefat ettiği belirtilir. Eğitim ve öğrenim gördüğü Enderun Saray Mektebi'nde yetiştiği için Enderunlu veya Enderunī lakabıyla anılan Vāsıf, III. Mustafa, I. Abdülhamid, III. Selim, IV. Mustafa ve II. Mahmud dönemlerinde yaşamıştır. Divan şiirinin daha çok şarkılarıyla tanınan son ve güçlü şairlerindendir.[193]

Nāfi, son dönem divan şiirinin usta şairlerinden Vāsıf'ın, şayet onun altın kalemle yazılmış eserlerine çok güzel olmuş, üstüne söz söylenmez demiş olsaydı, divanıma Vāsıf'ın o sözlerini ser levha ederdim diye ifade eder:

---

[192] Yunus Kaplan, "Çukurdarzāde Cāzim Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü,* 2014, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=3161.
(Erişim tarihi: 14.03.2018).

[193] Abdulkadir Karahan, "Enderunlu Vāsıf", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1995, C. XI, s. 189.

Nāfiᶜ es̱er-i ḫāme-i zerrīniñe söz yoḳ

Dīvānına ser-levḥa ederdi dese **Vāṣıf**

G 163/7

Nāfi Divanı'nda Enderunlu Vāsıf, nazire ve musammatlar bölümü 16 numarada kayıtlı *Enderunlu Vāsıf gazeline tahmis* başlıklı manzume dolayısıyla da anılır.

Fehmī: Nāfi ile çağdaş çok sayıda Fehmī mahlaslı şair olmasından dolayı kim olduğu tespit edilememiştir. Fehmī ismi Nāfi Divanı'nda bir kez geçmektedir. Nāfi onun için, bilgin Fehmī'nin yolundan giden bir salik olunca, fikirlerim irfan çölüne dönüştü, der:

Sālik-i is̱r-i cenāb-ı **Feḥmi**-i dānā olup

Cilve-gāh-ı fikr-i Nāfiᶜ deşt-i ᶜirfān oldu hep

G 19/7

Nüzhet: Klasik şiir tarihimizde aynı mahlaslı birçok şair bulunuyor olsa da, Nāfi ile aynı dönemde yaşamış ve görev yerlerinin birbiriyle kesişmiş olduğundan divanda zikredilen ismin esasında Mehmed Nüzhet olduğunu düşünmekteyiz. 1828 yılında İstanbul'da doğan Nüzhet'in asıl adı Mehmed Nüzhet Efendi'dir. Tatar'dır ve 1887 yılında Sivas'ta vefat etmiştir. Üç dilde şiir söyleyebilen ālim ve rind meşreb bir şahsiyet olup hiciv yönü güçlü bir şairdir.[194]

Nāfi'nin şiirleri, Nüzhet'inkilerle bir olamaz, zira Nüzhet'in inleyen kalemini seyr eden kalemi bel bağlamış yatmaktadır:

Nāfiᶜ cenāb-ı **Nüzhet**e hem-dem olur mu hīç

Seyr eyle nāy-ı ḫāmeyi beste-miyān yatar

G 83/9

Rāşid: Nāfi ile çağdaş çok sayıda Rāşid mahlaslı şair olmasından dolayı kim olduğu tespit edilememiştir. Rāşid ismi Nāfi Divanı'nda bir kez geçmektedir. Nāfi, şiirlerini Rāşid'e sunmaya uygun görür öyle ki kendi gönlü de nazmına hayrandır:

---

[194] Mehmet Arslan, "Mehmet Nüzhet", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=2247 (Erişim tarihi: 14.03.2018).

Nāfiᶜ cenāb-ı **Rāşid**e ᶜarża görür sezā

Ẓannım bu naẓma sen daḫı ḥayrānsın ey göñül

G 199/7

Subhi Bey: Nāfi Divanı'nda Subhi Bey adlı bir şairden bahsedilir. Çağdaşı ve Nāfi gibi Halep'te görev yapmasından dolayı bu şairin Hasan Subhi (öl. 1866)[195] olduğunu varsaymaktayız. Nāfi, onun peşinden giden olmak ister çünkü arzulardan uzaklaşamak onun yolunda yolcu olmakla mümkündür:

Nāfiᶜā Ḥażret-i **Ṣubḥī Beg**e ol kim peyrev

Reh-revānıdır anıñ vāṣıl-ı ıḳṣā-yı emel

G 196/7

2.2.2.1.5. Divanda İsmi Geçen Diğer Kişiler

Fazlullah Efendi: Nāfi Divanı'nda, *Akrabadan Adana'nın eski reislerinden Fazlullah Efendi'nin vefat tarihleri* başlıklı bir manzume bulunur. H. 1299 (M. 1881/82) tarihinin verildiği manzumede Nāfi, Fazlullah Efendi'nin sonsuzluk alemine göç ettiğini ifade eder:

Çıḳdı bir tārīḫ-i gevher-dār-ı Nāfiᶜ fevtine

Ḳıldı **Fażlu'l-lāh Efendi** ᶜazm-i seyrān-ı beḳā 1299

K 91/6

Galib b. Abdülmuttalib: 1794-1886 yılları arasında yaşamış, Mekke'de doğmuştur. Mekke emirliği görevinde bulunmuştur. Babası Mekke emiri Şerif Gālib'dir. 1851'de, Mekke'de emirlik görevine başladı ve üç yıl emirlik makamında kaldı.[196]

Nāfi Divanı'nda, *Mekke-i Mükerreme emiri cennet-mekan Abdülmuttalib hazretlerinin vefat tarihleri* başlıklı bir manzume bulunur. Vefat tarihi olan H. 1303 (M.

---

[195] Mehtap Erdoğan, "Hasan Subhī", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=5004 (Erişim tarihi: 14.03.2018).

[196] Komisyon, *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1998, C. I, s. 273.

1885/86) tarihinin verildiği manzumede Nāfi, Abdülmuttalib'in eski Mekke emiri ve bütün kıymetli insanlar için dergahının sığınak olduğunu ifade eder:

Emīr-i Mekke sābıḳ yaᶜni **ᶜAbdü'l-Muṭṭalib** ḥayfā

Bütün eşrāf-ı ᶜālī-ḳadre iken dergehi melceᵓ

K 85/2

Hakkı Efendi: Nāfi Divanı'nda, *Kıbrıs hanedanından Adem Efendi'nin evladı Hakkı Efendi'nin vefatı* başlığıyla yazılmış bir manzume bulunur. Vefat tarihi olan H. 1273 (M. 1856/57) tarhinin verildiği manzumede Nāfi, Hakkı Efendi'nin 14 yaşında vefat ettiğini ve herkesin bu vefatla yüreğinin yandığını, üzüldüğünü ifade eder:

Yazıḳ **Ḥaḳḳı Efendi** genç iken rıḥlet edip eyvāh

Bu sūz-ı ġamla oldu āh edip tefsīde-leb efvāh

K 50/1

İffet Bey: Nāfi Divanı'nda, *daire müdürümüz Ali Bey'in evladı İffet Bey'in vefat tarihleri* başlıklı bir manzume bulunur. H. 1301 (M. 1883/84) tarihinin veridiği manzumede Nāfi, İffet Bey'in vefatını dile getirir:

Aldı ecel bir cevheri

ᶜİffet Beg etdi irtiḥāl 1301

K 76/6

Muhammed Salih: Nāfi Divanı'nda, *evladım Salih Bey'in vefat tarihleri* ve *cigerparem için yürek yakan sözler* başlıklı iki adet manzume bulunur. Bu manzumelerden Nāfi'nin öz çocuğunu küçük yaşta kaybettiğini anlıyoruz. Evladının vefat tarihi olan H. 1276 (M. 1859/60) tarihinin verildiği manzumede Nāfi, Salih'in mahşerde ona şefaatçi olması için duada bulunur:

Yazıp tārīḫe Nāfiᶜ çekdi bir āh

Şefīᶜim ola **Ṣāliḥ** rūz-ı maḥşer 1276

K 596

Nāfi'nin tek evladı olan Salih'in vefatına çok üzüldüğü ve yıprandığı görülür. Yürek yakan sözler diye nitelediği mersiyesinde hüznünü ve acısını anlamamak imkansızdır. Aşağıdaki örnek beyitlerde de görüldüğü üzere Nāfi'nin acı yüklü duygular taşıdığı görülür:

N'işleyim yā ne diyem bilmem vāh

Diyecek eyleyecek ḳaldı bir āh

K 60/27

Göñlüm eglendirecek digeri yoḳ

Oġlu yoḳ dāderi yoḳ ḫˇāheri yoḳ

K 60/30

Mustafa Efendi (Arapgir Müftüsü): Nāfi Divanı'nda, *Şeyh ve Üstad üyelerinden Arapgir Müftüsü Mustafa Efendi'ye hitaben akla gelen fikirler* başlıklı bir manzume bulunur. Manzume Hasbihal türünde kaside nazım şekliyle yazılmıştır.

Müfti-i şehr-i ᶜArabgīri hemān

Rehber-i kişver-i ᶜirfān edelim

M 41/8

Seyyid Mustafa Vasfī Efendi: Nāfi Divanı'nda, Seyyid Mustafa Vasfi Efendi'nin vefatının konu edildiği bir tarih manzumesi bulunur. H. 1269 (M. 1852/53) tarihinin verildiği manzumede Nāfi, Mustafa Vasfi Efendi'nin vefatından duyduğu üzüntüyü dile getirir:

Göçüp ᶜuḳbāya **Seyyid Muṣṭafā Vaṣfī Efendi** ḥayf

Bu nār-ı firḳat ile yandı aḥbābıñ derūnu hep

K 40/2

Ümmü Gülsüm: Nāfi Divanı'nda, *Halamız merhume Ümmü Gülsüm'ün vefat tarihleri* başlıklı bir manzume bulunur. Nāfi, öz halası olan Ümmü Gülsüm'ün vefatı

için yazmış olduğu kıtada H. 1277 (M. 1860/61) tarihini düşer ve onun makamının cennet olması için Allah'a niyazda bulunur:

Dīrīne ʿādet olmasa şu çarh-ı ṭāreme

Ḳıymazdı Nāfiʿ ʿammetemiz **Ümmü Güls̱üme**

Tārīḫ-i rıḥletinde Ḫudāya niyāzımız

Ṣarḥ-ı cinānı ola maḳām **Ümmü Güls̱üme** 1277

K 62

Vāfir Bey ve Gālib Bey: Nāfi Divanı'nda, *Sakız mutasarrıflığında görevli merhum Sücudi Efendi'nin evlatları Vāfir ve Gālib beylerin sünnet tarihleri* başlıklı bir manzume bulunur. H. 1276 (M. 1859/60) tarihinin verildiği manzumede Nāfi, Vāfir ile Gālib beylerin sünnet olduğunu ve iki erkek kardeş olduklarını ifade eder:

Vāfir Beg ile eyledi **Ġālib Beg**i ḫattān

Nev-zādeler ki yek-digeriniñ şaḳīḳidir

K 57/4

Zeynep Hanım: Nāfi Divanı'nda, *Kardeşim Abdülmennān Bey'in kızı ve evladımız Mahmud Bey'in zevceleri Zeynep Hanım'ın vefat tarihleri* başlıklı bir manzume bulunur. H. 1307 (M. 1889/90) tarihinin verildiği manzumede Nāfi, kardeşimin kızı Zeynep Hanım, temizlik sandığında tek bir inci idi, der:

Āh kim dāderimiñ duḫteri **Zeyneb Ḫānım**

Dürc-i pākize-i ʿiṣmetde idi dürr-i yetīm

K 93/1

2.2.3. Tipler

2.2.3.1. Hikāye Kahramanları

Leyla ile Mecnun: İslam edebiyatlarında mesnevi konusu olmuş aşk hikāyesinin adıdır. Leyla ve Mecnun isimli şahısların gerçek kişiler olduğunu düşünülmektedir. Klasik şiirde Mecnun (Kays Mülevvaha'l-Amiri, Ö. 698) aşık, Leyla (Leyla binti Mehdi b. Sa'di'l-Amiri) ise maşuktur. Bir Arap halk hikāyesi olan Leyla ve Mecnun'da,

aşklarının imkansızlıkları ve yaşadıkları güçlükler anlatılır. Leyla saçlarının karanlık ve geceye teşbih edilmesi bakımından, Mecnun ise deli, aşk çılgını ve çöle düşmesi bakımından klasik şiirde konu edilir.[197]

Nāfi Divanı'nda Leyla ve Mecnun, birbirlerine karşı besledikleri kuvvetli aşk duyguları, Mecnun'un çöle düşmesi, zincirlere vurulması ve mecazī aştan hakikī aşka ulaşması gibi konular etrafında ele alınır.

Ey Mecnun, elindeki delilik, aşk zincirini tut bırakma, Leyla ile sonsuza dek anılmanıza sebeb olacak olan o zincirle bağlandığınız aşktır:

Ṭut eldeki zincīr-i cünūnu odur ey **Ḳays**

Leylā ile tā ḥaşre degin yādıña bāᶜis̱

G 37/3

Klasik şiirde sevgilinin saçlarının Leyla'ya benzetilmesi gelenektir. Saç imgesinde Leyla, siyahı ve karanlığı temsil eder. Sevgiliye bakıp da Mecnun (deli) olmamak elde mi sanki, onun siyah saçları insanı halka halka bağlayarak kendine mahkum eder:

Seyr-i dīdārında **Mecnūn** olmamaḳ ḳābil mi dil

Ḥalḳa ḥalḳa zülf-i **Leylā**sın müselsel gösterir

G 73/4

Sevgili güzellik açısından kimi zaman Leyla'dan önde tutulsa da, genellikle Leyla gibi bir güzel bulunamaz. Nāfi, aşk konusunda Mecnun'u kendinden üstün görürken, sevgiliyi Leyla ile bir tutanın da deli olduğunu ifade eder:

Ḳays ḳande şevḳ-i cānān ile Nāfiᶜ ḳandedir

Ḥüsnünü **Leylā**ya teşbīḥ eyleyen dīvānedir

G 111/7

---

[197] Pala, age., s. 288-290.

Leyla tam anlamıyla sevgiliyi tanımlayan bir imgedir. Onun saçları başta olmak üzere güzelliğini taşıyan tüm unsurlar sevgiliye atfedilir. Hatta Mecnun'un çöller dolaşıp, gezmesinin sebebi Leyla'nın ahu gözlerini aramasındandır:

Çeşm-i āhūsın arar **Leylā**sınıñ

Ṣanma **Ḳays**a seyr-i ṣaḥrādır ġaraż

G 153/6

Sevgiliyle aşık arasındaki en büyük engel rakiptir. Rakip ise sevgiliye aşık olan diğer kişilerdir, başkalarıdır. Nāfi, sevgilinin Leyla gibi sadece Mecnun'u peşine takmadığını, saçları adedince deli aşığı peşine taktığını ifade eder:

Leylā gibi bir **Ḳays**ı mı zincīrine ṭaḳdı

Dīvāneleri var o mehiñ zülfü telince

G 252/3

Ferhad ile Şirin: İran edebiyatından türeyip mesnevi konusu olmuş aşk hikāyesinin adıdır. Hüsrev ü Şirin adıyla biliniyor olsa da, edebiyatımızda Ferhad ile Şirin hikāyesi olarak işlenmiştir. Hikāyede Leyla ve Mecnun'da olduğu gibi imkansız aşkları ve yaşadıkları ayrılıklar anlatılır. Divan şiirimizde Ferhad dağları delmesi anlamında Kūhken; Şirin ise tatlılık ve güzellik anlamında Şirin-leb olarak karşımıza çıkmaktadır.[198]

Nāfi Divanı'nda Ferhad ile Şirin, birbirlerine olan kuvvetli aşkları, Ferhad'ın Şirin'e kavuşmak için dağları delmesi, Şirin'in ab-ı hayat olan tatlı dudakları gibi konular etrafında ele alınır.

Nāfi kaleme aldığı münacatında Allah'ın kimine güzelliğinden pay vererek Şirin dudaklı, kimini de yüceliğinden pay vererek Ferhad eylediğini ifade eder:

Laᶜlini **Şīrīn** edip şehd-i cemāliñle kimin

Kimisin kūh-ı celāliñ üzre **Ferhād** eylediñ

M 2/15

---

[198] Pala, age., s. 152.

Klasik şiirde sevgilinin dudaklarının Şirin'in dudaklarına benzetilmesi gelenektir. Eğer sevgilinin şirin ve tatlı dudaklarına aşıklar doymuş olsaydı, Ferhad gibi dağlara çıkıp kazıcılık yapmazlardı:

Kūhkenlik mi eder **Ferhād**lar

Laᶜl-i **Şīrīn**iñden olsa ẕevḳ-yāb

G 25/3

Mecnun imgesinde olduğu gibi Ferhad da aşığın kendisidir. Nāfi, çektiği sıkıntılardan su yerine gözyaşını içmektedir ve sevgilinin şirin dudağına asıl Ferhad olan bizleriz demektedir:

Ederiz ṣu yerine ḫūn-ı sirişki seyl-āb

Leb-i **Şīrīn**ine **Ferhād**ıña derler o biziz

G 130/3

Yusuf ile Züleyha: Doğu edebiyatlarında, konusunu Kur'ān'dan alan klasik aşk mesnevilerinden biri olan Yusuf ile Züleyha mesnevisinin kahramanlarıdır. Kur'ān-ı Kerim'de geçen Hz. Yusuf kıssasının aşk ağırlıklı olarak edebiyata yansımış şeklidir. Yusuf ile Züleyha hikāyesi divan şiirinde genellikle üç tema üzerine kurulur. Yusuf'un kardeşleri ile olan ilişkileri, Züleyha'nın tek taraflı beşeri aşkı ve Allah'a tevekkül ile Allah korkusu konularında ele alınır.[199]

Nāfi Divanı'nda Züleyha'nın Yusuf'a kavuşmasıyla gençleşmesi mucizesine telmih yapılır. Allah, Züleyha'yı Yusuf'a kavuşunca gencleştirdi, çünkü O genci yaşlı ettiği gibi yaşlıya da gençliği bahşeder:

Viṣāli etdi **Züleyḫā**yı **Yūsuf**uñ tāze

Civānı pīr iken etmez mi pīre baḫş-ı şebāb

G 27/6

---

[199] Pala, age., s. 484-485.

Vamık ile Azrā: İran ve Türk edebiyatlarında işlenen Vamık u Azra hikāyesindeki erkek kahramanın adıdır. Yedi yüz yıl yaşamasına rağmen çocuğu olmayan Taymus Şah'ın Meryem adlı bir kadın ile evlenmesinden sonra bir oğlu olmuştur. Çocuğa āşık anlamına gelen Vamık adı verilmiştir.[200] Romantik-epik konulu mesnevide hayali öğeler ve Binbir Gece Masalları'ndan gelme bölümler vardır.

Nāfi Divanı'nda bir kez Vamık ile Azra'nın hikāyesine telmih yapılmıştır. Vamık gibi āşıklar akıllarını kaybettiler yine de Azra'nı aşkını hafızalarından atamadılar:

Gerçi çāk etdi ġubār-ı hūşu **Vāmıḳ**lar hezār

Zīr-i astār-ı ḫafādan çıḳmadı **ʿAẕrā**-yı ʿaşḳ

M 45/3

2.2.3.2. Sevgili

Sevgili, divan şiirinin şahıs kadrosunu oluşturan āşık, sevgili ve rakip tiplerinin merkezindeki şahıstır. Sevgili tipi aşk derdinden azade olması, mutlak gücü ve güzelliğiyle klasik Türk şiirinde karşımıza en çok çıkan tiptir. En belirgin vasfı yaralayıcılık olan sevgili, can, canan, yār, sanem ve şūh gibi çeşitli isim ve sıfatlarla anılırken, neredeyse bütün divan şairlerinin hayal dünyalarında benzer ve standart özelliklere sahiptir.

"Genel hatlarıyla sevgili uzun boylu, ince belli, siyah, uzun ve dalgalı saçlı, siyah gözlü, uzun kirpikli, küçük burunlu, beyaz tenli, pembe yanaklı, parlak yüzlü, olup periler ve huriler kadar güzeldir."[201]

Nāfi Divanı'nda sevgili tipi, gerek ona yüklenen sıfatlarla gerekse de fizikī özellikleriyle klasik sevgili tipinin özelliklerini yansıtır. Nāfi Divanı'nda sevgiliye atfedilen isim ve sıfatların bir çoğu aşağıdaki gibidir.

Peri (G2/2, G81/5), cellād, cellād-ı cān (G4/3, K22/9), la'l-i Şirin (G5/3, G25/3), cān (G14/3), āfet, āfet-i cān (G19/5, G36/4, G79/4), tabīb (G25/7), meh (G26/3), āhū-yı

---

[200] Selami Ece, *Manisalı Camiī'nin Vamuk u Azra Mesnevisi (İnceleme, Metin, Sadeleştirme)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum 2002, s. 314.

[201] Mehtap Erdoğan, *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yay., İstanbul 2013, s. XII.

Huten (G28/3), sāki-i gül-çehre (G34/4), tūti-i dil-ārā (G35/3), yanağı gül, endamı ve tavrı güzel (G36/2), hurşīd (G53/2), yār (G64/3), dili kanlı (G74/4), şeh-i hūbān (G75/1), cānān (G75/3), nazik ve yeni yetme güzel bir melek (G75/5), peri-peyker (G78/4), sanem-peyker (G191/3), kaşı kemān (G79/3), ebru kemān (G83/2), mihribān (G83/1), Gürcü güzeli (G84/4), cemāl-i Yusūf (G87/6), vefāsız (G92/3), nevrestegān-ı ʿasr (G92/9), şūh (G95/1), tıfl-ı nāz (G109/5), şūh-ı tersa (G129/3), dilber-i ranā (G102/1), tıfl-ı nāz (G109/5), felek-fersā kız (G123/6), melek-āsā ḳız (G123/7), zālim (G150/1, G174/6), nev-nihāl, serv-i azāde (G150/3), şeh-i nāz (G180/4), dihkān-zāde (G185/6), kara gözlü (G186/3/5/6), gazal (G194/5), çeşm-i gazal (G207/4).

Zülf: Yüzün çevresinde halka halka olan ve zincir gibi olup toprağa uzanan uzun saça zülf denir. Üzerinde en çok durulan güzellik unsurlarının başında gelir. Kıvrımlı, siyah ve uzun oluşu; güzel kokusu, dağınıklığı yönleriyle ele alınır. Fettāndır, fitne çıkarır. Her telinde bin gönül asılıdır.[202]

O saçları fettan olan sevgili ki, Leyla gibi sadece Mecnun'u peşine takmadı; saçlarının teli adedince birçok divane āşığı vardır:

Leylā gibi bir Ḳaysı mı zincīrine ṭaḳdı

Dīvāneleri var o mehiñ **zülf**ü telince

G 252/3

Divan şiiri müşterek sevgili anlayışında sevgilin saçı siyah ve uzundur. Havada savrulurken dağınıktır ve etrafına koku saçar. Ey sevgili saçlarının savruluşunu çoktandır aklımda tutarım, bu yüzden vuslatını düşünmek beni kara sevdaya düşürdü:

Hevā-yı **zülf**üñü çoḳdan serimde saḳlarım cānā

Getirdi başıma fikr-i şeb-i vaṣlıñ ḳara sevdā

G 5/1

Klasik şiirde Mecnun deli olduğu için zincire vurulur, zincir ise karanlık zindanları ve halkalı olması sebebiyle zülfü hatırlatır. Bu sebeble divan şiirinde Mecnun

---

[202] Erdoğan, age., s. 118-119.

ile zülf arasında sürekli bir tenasüp vardır. Zülf, kıvrımları sebebiyle kendine bağladıklarını zincirler ve āşıkları siyah ve karanlık zindanında mahkūm eder. Saçları yerde sürünecek kadar uzun olan sevgili, āşıklarını zincirlemiş yerlerde sürümektedir, Mecnun çöllerine düşen āşıkların bu ah u zarı boşa değildir:

Bir dili ḳanlı sever dil **zülf**-i zincīrin sürer

Deşt-i Mecnūna düşüp beyhūde etmez āh u zār

G 74/4

Yüz: Yanaklar da dāhil olmak üzere sevgilinin hemen hemen bütün güzellik unsurlarını taşıması bakımından önemlidir. Sevgilinin siyah saçları arasında kalan yüz, küfrün içinde patlayan bir nurdur. Divan şiirinde parlaklığı, kırmızılığı, güneş gibi parıldaması, mum gibi cihanı aydınlatması, tazeliği, canlılığı, cennet bahçesi ve içki meclisi gibi kavramları temsil eder.[203]

Sevgilinin yüzü dumansız bir ateşe benzer. Renginden dolayı gül, lale ve narçiçeğine benzetilir. Sevgilinin narçiçeği gibi açmış yüzüne āşıklar perişan halde vurulmuşlardır, zira gül sevgilinin ateşiyle yanmaktadır:

Āşüfte olup **ʿārıż**-ı gül-nārına yārıñ

Ḳan ağlayaraḳ yanmada gül nārına yārıñ

G 184/1

Yüz rengi yönüyle kırmızıdır. Gül yapraklarına benzeyen sevgilinin yüzü açıldığında āşıklar seherdeki bülbül gibi inler:

Şerḥ eyledikçe gül varaḳ-ı **rūy**-ı ālini

Şākird-i ders-i āh seḥer-i bülbülāndır

G 87/5

Aşığın maksadı sevgilinin gönül süsleyen yüzü iken, bülbülün maksadı ise güzel bir gül yaprağıdır:

---

[203] Erdoğan, age., s. 185-188.

ᶜĀşıḳa **rūy**-ı dil-ārādır ġaraż

Bülbüle bir verd-i raᶜnādır ġaraż

G 153/1

Sevgilinin yüzü, bakıldığında āşığı peri görmüş gibi şoka sokan kutsal bir imgedir. Hurilerin ve putların yüzüyle kıyaslanır. Bunun yanında yüz, beyaz bir ayna kadar saftır. Onu gören āşık ayna gören bülbül gibi konuşmaya başlar. Yüz, Hakk'ı gösteren bir aynadır.[204] Peri kadar güzel yüzlü olan sevgili āşıkların gönlünden hiç çıkmaz, ona kendini beğenmiş dense ne çıkar zira o sürekli aynalara bakmaktadır:

Ne peykerdir **perī-zādem** dil-i divāneden çıḳmaz

N'ola ḫodbīn olur ise merāyā-ḫāneden çıḳmaz

G 129/1

Ebru: Sevgilinin güzellik unsurlarından olup, kaşa verilen addır. Yüzün üst kısmında bulunması, eğik ve siyah renkte olması bakımından ele alınır. Divan şiiri genel müştereklerinde kaşlar, yay gibi uzun ve eğik olup siyah renklidir. Kaşlar yay olarak ele alındığında kirpikler oka benzetilir. Ayrıca ayın hilal şekline de benzetilir.[205]

Nāfi Divanı'nda kaşla ilgili hayal ve benzetmeler klasik mazmunlar etrafında şekillenmiştir. Sevgilinin kaşları aşığa, gizliden vuslatı teklif etseler de, gamzeleri fitneler çıkararak mani olurlar:

Etse de remz ile **ebrū**ları teklīf-i viṣāl

Ġamzeler bir bir olur māniᶜ ü ġammāz baña

G 7/4

Sevgilinin kaşları yaralayan, acımasız bir yağmacıdır. Onun kaşları can alan bakışlara aşığı öldürmesi için emir verirken, dudakları hayat bahşeden bir su pınarıdır:

Ġamze-i cellāda **ebrū** ḳatl içün fermān verir

Laᶜli şefḳat-bār olur āb-ı ḥayāt-ı cān verir

G 59/1

---

[204] Erdoğan, age., s. 187-188.
[205] Erdoğan, age., s. 15.

Sevgilinin kaşları, āşığın canına kasdeden alnın, iki tarafında hançer takınmış haldedir. Kılıç gibi olan kaşlar āşığının kalbini her zaman mağlup etmiştir.[206] Āşığın sinesi, göğsü yaralardan emin ve korkusuz olabilir mi hiç, çünkü sevgili āşıkların gönüllerini kılıcına kılıf yapmıştır:

Olur mu sīne-i ʿāşıḳ cerīḥadan sālim

Ġılāf eden dil-i ʿuşşāḳı tīġ-ı **ebrū**dur

G 95/3

Kaşların şekil itibariyle kavisli olmaları divan şiirinde çokca işlenmiştir. Sevgilinin kavisli kaşları çifte bina kemerleridir, bu kemerlerle gönülde aşk inşa edilmektedir:

Çifte kemer-i ḥüsnüdür **ebrū**-yı muḳavves

Bu ṭāḳ ile ʿaşḳ olmadadır dilde müʾesses

G 143/1

Çeşm: Hem sevgiyi ve merhameti hem de zalimliği bünyesinde barındıran sevgilinin en dikkat çekici güzellik unsurlarından biridir. Divan şiiri müştereklerinde sevgilinin göz rengi genellikle siyahtır. Ancak 18. ve 19. yüzyıllarda batıya yüz çevirmenin etkisiyle, ela ve mavi gözlü sevgililere de rastlanmaktadır. En berligin vasfı büyüleyici ve kan dökücü olmasıdır.[207] Gözün görevi görmekse de sevgilinin gözü, daima görmezden gelir.[208]

Gözün en önemli vasıflarının başında büyüleyiciliği gelmektedir. Büyü yapmakla mahir Harut'un hocası veya öğrencisi olduğu düşünülür. Yeni yetme sevgiliye büyülü gözleri ders vererek, onu büyü ilminin hocası haline getirir:

O ṭıfl-ı nāza ders vererek **çeşm**-i sāḥiri

Çoḳ geçmez o da ḫˇāce-i fenn-i füsūn olur

G 109/5

---

[206] Erdoğan, age., s. 16.
[207] Erdoğan, age., s. 37.
[208] Pala, age., s. 101.

Sevgilinin gözleri kan dökücü bir cellattır. Ay yüzlü sevgili öfkeyle gözleri kan çanağı hālinde geldiğinde, bakışları can alan cellat, kirpikleri kılıç, saçları ise dar ağacı olur:

Pür ġażab geldi o meh **dīde**si ḫūn-bār olmuş

Ġamze cellād u müje tīġ u zülf dār olmuş

G 147/1

Divan şiirinde göz için betimleyici unsurların başında ahu (ceylan) gelmektedir. Zarif ve ürkek bir hayvan olan ceylanın gözleri bir arslan kadar da saldırgan ve öfkelidir. O ceylanın göz bebekleri āşıkları kendine bağlamayı alışkanlık edinmiştir. Ancak yaratılışı gereği ahu gözlü olan sevgili bakışlarıyla vahşete sebeb olmaktadır:

Ederken o ġazālı merdümü ünsiyyete terġīb

Sirişt-i **çeşm**-i āhūsuyla meyl-i vaḥşet etmişdir

G 60/3

Sevgilinin bir bakışıyla āşığın nutku tutulur zira o ay yüzlü sevgili cazibeli ve fitne çıkaran gözlerine sürekli sürme çekmektedir:

Sedd olur meyl-i nigāhıyla gelū vermez ṣadā

Çeşm-i fettānın o meh her dem mükāḥḥal gösterir

G 73/3

Gözler ya güzelliğin bekçisidir ya da güzellik içinde yasak tanımayan fitnecidir. Güzellik ülkesinde yüz sultan olduğunda kaşlar sultanın veziri olur. Gözler ise ne vezirden ne sultandan korkar, onun işi fitne çıkarmaktır.[209] Sevgilinin fitne çıkaran gözlerine aldanma, onun münafık bir yan bakışı bile insana hiç rahat vermez:

Aldanma **çeşm**-i yāre ki ser-bāz-ı fitnedir

Rāḥat verir mi ġamzesi ġammāz-ı fitnedir

G 92/1

[209] Erdoğan, age., s. 17.

Hat: Sevgilinin yüzünde ve yanağında yeni çıkmaya başlayan ince tüyleri karşılayan kavramdır. Ayva tüyü de denilen bu tüyler sevgiliye güzellik elbisesi giydirir. Yeşil rengi ifade eden kavramlarla ve güzel kokusuyla anlatılır. Güzelliği artırıcı olduğu gibi onu ortadan kaldırabilen bir unsurdur.[210]

Sevgilinin ayva tüyleri akşamla birlikte yavaş yavaş kararır ve āşığına lutfunu artırır. Bu olay satıcının akşam olunca mallarını bedavaya vermesi gibi düşünülür. Ey āşık, vuslat gecesi diye sevgilinin hemen üstüne düşme, çünkü onun yanağındaki tüyler sanki aynaya çekilmiş bir örtüdür.

Düşmesin üstüne ᶜāşıḳ şeb-i vuṣlatda diyü

Burḳaᶜ-ı āyinedir **ḫaṭṭ**-ı ᶜiẕārı gūyā

G 14/2

Klasik Türk şiirinde ayva tüyleri şekil itibariyle yazıya benzetilir. Sevgilinin parlak yüzündeki tüyler saçlarının gölgesidir; onun güzelliği, güzellik sayfasına kalemle yazılmış kitap gibidir:

Sāyesidir zülfünüñ düşmüş ruḫ-ı tābāna **ḫaṭṭ**

Ṣafḥa-i ḥüsne yazılmış ḳıl ḳalemle bu kitāb

G 28/5

Ayva tüyleri yeni çıkmaya başlaması, açık renkte ve taze oluşu sebebiyle yeşil rengiyle alakalı kavramlarla ifade edilir. Amber ve misk kokuları gibi güzel kokular saçar. Sevgilinin gül yaprağına benzeyen yüzü üzerinde anber kokusu saçan ayva tüyleri çıkınca, ay yüzlü sevgilinin yüzü çimenlik haline geldi:

Çemen-zār oldu ṭarf-ı gülşen-i ḥüsnü o meh-rūnuñ

Ruḫ-ı gül-bergi üzre **ḫaṭṭ**-ı ᶜanber-sā çıḳar çıḳmaz

G 132/3

[210] Erdoğan, age., s. 243.

Dehan: Divan şiirinde sevgilinin ağzı küçüklüğü, rengi, tatlılığı, hayat bahşetmesi ve konuşması bakımından ele alınır. En belirgin vasfı yok denecek kadar küçük olmasıdır.[211]

Ağız içersinde su bulunması sebebiyle çeşmeye; su akıtan çeşme olması sebebiyle de damlaları ab-ı hayata benzetilir. Sevgilinin yüzünde yani güzellik ülkesinde ab-ı hayatın olduğu yer ağızdır. Hasta gönüllerin çaresi sevgilinin dudaklarındadır, çünkü hayatın suyu (ab-ı hayat) onun güzel konuşan ağzıdır:

Devāsı ḫaste-dilānıñ lebindedir yāriñ

Ki çeşme-sārı ḥayātıñ **dehān**-ı ḫoş-gūdur

G 95/5

Dendan: Divan şiirinde sevgilinin dişleri beyazlığı, küçüklüğü, sıra hālinde bulunması ve parlaklığı yönünden ele alınır. Dişler için en çok kullanılan benzetme unsuru incidir. Sevgilinin ağzı sadef, dişleri de bu sadef içindeki incidir.[212]

Sevgili gülümsediğinde dişleri inci gibi parlar ve āşığını kendine hayran bırakır. O sevgilinin ağız kutusundaki cevher saçan dişleri, her bakışında gönülleri kendine āşık eder:

Her naẓarda ʿuḳde-dār eyler hezārān dilleri

Dürc-i laʿliñde o **dendān**-ı güher-bārıñ seniñ

G 176/2

Leb: Klasik Türk şiirinde üzerinde en fazla durulan güzellik unsurlarından biri de dudaktır. Kırmızı rengi ve tatlılığı ile ele alınan dudak, āşık için hayat verici özelliktedir. Genellikle çevresinde bulunan ayva tüyleri, ben, dil, diş ve çene ile ilişkilendirilir. Āşığı diriltici özelliği ve konuşması sebebiyle Hz. İsa'ya benzetilir.[213]

---

[211] Erdoğan, age., s. 304.
[212] Erdoğan, age., s. 320.
[213] Erdoğan, age., s. 331.

Sevgilinin zülfünün tuzağına yakalanan āşık, devayı sevgilinin dudaklarında arar. Sevgilinin saçları ona bakanı sevda hastalığına sokarken, kırmızı gönül çeken dudakları ise āşıklarını sarhoş eder:

Başını sevdāda ḳor gīsūların seyr eyleyen

Mest olur laᶜl-i **leb**-i dil-cūların seyr eyleyen

G 218/1

Sevgilinin dudakları hasta āşık için bir ab-ı hayattır. Ayrılık hastalıklarına deva sevgilinin dudaklarındadır. Āşıklar ab-ı hayata dikkat, ilgi göstermezse ne olur; zira sevgilinin gönül alan dudakları her akşam hayat bahşeden meclis olmuştur:

N'ola āb-ı ḥayāta iltifāt etmez ise rindān

Ḥayāt-efzā-yı bezm-i yār olur her şeb **leb**-i dil-cū

G 237/2

Kadd: Sevgilinin naz ve edasını üzerinde taşıyan boyu ifade eden kavramdır. En önemli özelliği ölçülü bir uzunlukta ve düzgün olmasıdır. Sevgilinin boyu serv, sanavber, şimşad, çınar, tuba vb. ağaçlara benzetilir.[214]

Sevgilinin boyu gençliğin, tazeliğin ve zerafetin sembolüdür. Boy, en çok servi ağacına teşbih edilse de, hiç kimse servi ile sevgilinin boyunun eşit olduğunu söyleyemez.[215] Çok bağları bahçeleri gezip çok fidanlar gördüm, fakat senin boyun gibi güzel bir serviye hiç rastlamadım:

Niçe naẖl-i teri gördüm çemenler bāğlar gezdim

Temāşā etmedim **ḳadd**iñ gibi bir servi-i raᶜnā

G 5/4

Servi ağacının rüzgārla salınması gibi sevgili de nazla salına salına yürür. Onun ölçülü biçimde uzun boylu olması güzelliğinin esasıdır. Sevgilinin bağa gelip seyran etmesi nice kıyametler kopardığı gibi, servi ağacını da kendine hayran bırakmıştır:

---

[214] Erdoğan, age., s. 411.
[215] Erdoğan age., s. 412.

Serviyi ḥayrān edip ḳadd-i ḫırāmānıñ seniñ

Ne ḳıyāmetler ḳopardı bāġa seyrānıñ seniñ

G 175/1

2.2.3.3. Āşık

Divan şiirinin şahıs kadrosunu oluşturan āşık, sevgili ve rakip üçgeninde daima aşk ve ayrılık derdiyle acı çeken ve ıstırabla anılan tiptir. Āşık, her türlü acıya ve sıkıntıya katlanan, perişan ama samimi bir tiptir.

Gazellerinde genellikle kendisini āşık yerine koyan Nāfi, bazen karşılıksız aşkın bazen de ayrılığın sıkıntılarını dile getirir. Kimi şiirlerinde mutasavvıf āşık tipini çizerken, vuslatı vahdette aramıştır. Nāfi Divanı'nda istiare yoluyla āşığa verilen adlardan bazıları aşağıda verilmiştir. Āşık, ᶜāşık-ı dil-dāde (G43/4), ᶜāşık-ı sādık (G156/5), fakīr (G239/1), hem-dem-i cānān (M17/38), perişān (G203/4), meftūn (G203/4), bülbül-i nālān (G37/2), bülbül-i şūrīde (G38/6), bülbül-i şeydā (G61/7), tūti (G240/7), rindān, Mecnūn, Ferhād (Kūhken) ve Vāmık'tır.

Istırab: Āşığın en belirgin özelliği acılı ve ıstırablı oluşudur. Sevgilinin cevr ü cefasına karşı aşığın elinden gelen tek şey ona karşılık koyamayıp ıstıraba bürünmesidir. Sevgilinin güzelliği yüzünden rakiple rekabete girmeyen āşık olamaz, āşık odur ki, sürekli hüzün ve gamla arkadaş olmuştur:

Ḥāl-i maḥbūba reḳābet etmeyen ᶜāşıḳ mıdır

ᶜĀşıḳ oldur ḥüzn ü ġamda hem-dem-i cānān ola

M 17/38

Divan şiiri geleneğinde āşıkların canları sevgilinin yolunda birer kurbandır. Sevgili için āşığın canı kurban edilecek kadar sıradan ve bayağıdır. Gelenekte sevgili cellāt iken āşık katledilen kurbandır. Āşıklar sevgilinin uğruna canlarını feda ederken, sevgililer ise āşığın canına kasdeden cellāttırlar:

ᶜĀşıḳ fedā-yı cān eder uğrunda dilberiñ

Dilberler ise ᶜāşıḳa cellād-ı cān olur

K 22/9

19. yüzyıl Türk edebiyatı aşk romanlarında görülen zengin kız-fakir oğlan kavramları divan edebiyatında görülen āşık-sevgili tiplerinden ortaya çıkmıştır. Divan şiirinde her açıdan fakir olan āşık ile mağrur ve hiçbirşeye muhtaç olmayan sevgili tipleri, imkānsız ve acı dolu aşk hikāyelerinin ana kahramanlarıdır. Āşığın fakir, sevgilinin ise yüksek mertebeli ve zengin olmasından daha acı ne olabilir:

Bundan żiyāde dilde naṣıl ıżṭırāb ola

ʿĀşıḳ faḳīr sevdigi ʿālī-cenāb ola

G 239/1

Vuslat: Divan şiirinde āşığın en belirgin hedefi vuslattır. Vuslat ise aşığın sevgilisine kavuşmasıdır. Sevgiliye devamlı yakarış içinde olan āşık vuslata erişemediği sürece üzgündür. Hicranın sonu vuslat iken vuslatın sonu yine hicrandır.[216]

Āşığın elindeki tek varlığı canıdır. Can ise sevgiliye sunulmak için en uygun hediyedir. Sevgiliyle vuslat anında buluşmak isteyen āşığın ona verebileceği tek hediyesi canıdır. Bu sebeble vuslat āşık için ölüm demektir. Vuslat çeyizine can kumaşı uzun zamandan beri hazır beklemektedir, sevgilinin yüz görümlüğü için āşık canını saklamıştır:

Cihāz-ı vuṣlata kālā-yı dil çoḳdan müheyyādır

Mücerred yüz görümlügüne ʿāşıḳ naḳd-i cān ṣaḳlar

G 90/3

Sabır: Āşığın çektiği ıstırapla alakalı bir durumdur. Sevgilinin cefasına āşığın yapabileceği tek şey sabır göstermektir. Hz. Eyyub'un acıları karşısında gösterdiği sabrı ile āşığın sevgilinin cefasına karşı gösterdiği sabrı birbirine eşittir. Sevgilinin bir türlü gelmeyen vuslat gününü beklerken Hz. Nuh gibi uzun ömürlü olmak; sevgilinin acılarına ve cefalarına karşı Hz. Eyyub gibi sabredebilmek içinse güç ve kuvvet gerekmektedir:

Ḥuṣūl-i vaʿd-i yāre ʿömr-i Nūḥ ister zamān ister

Niçe ṣabr etmeli Eyyūb-veş tāb u tüvān ister

G 88/1

---

[216] Pala, age., s. 476.

Gözyaşı: Sevgiliye karşı āşığın en önemli metaı gözyaşıdır. Gözyaşı dökmenin en belirgin sebebi hasrettir. Āşık daima gözyaşının çokluğu ile övünür.[217] Āşığın ateş saçan, ayrılık ateşiyle yanmış gönlünü ıslak gözlerinden dökülen yaşlar söndüremez, çünkü o sevgilinin yanağının hayaliyle tutuşmuştur:

Ḫayāl-i ʿārıż-ı cānān ile pür-sūz-ı ḥasretdir

Sirişk-i çeşm-i ter söndürmez āteş-bārdır göñlüm

G 216/3

2.2.3.4. Rakip

Rakip kelime anlamı olarak, "herhangi bir işte birbirinden üstün olmaya çalışanlardan her biri, bekçi; Allah adlarından olup, görüp gözeten" demektir.[218] Divan şiirinin şahıs kadrosunu oluşturan āşık, sevgili ve rakip üçgeninde üçüncü kişi olan tiptir. Esma-i Hüsna'dan olan Rakīb lafzı, Allah'ın yarattıklarını başıboş bırakmamasını; daima kollayıp gözetmesini ifade eder. Divan şiirinde āşığın sevgiliyle selamlaşmasını, konuşmasını ve vuslatını engelleyen her şey rakib olarak değerlendirilir.[219] Nāfi Divanı'nda rakip, raḳīb-i rū-siyeh (G101/2) ve kāfir gibi sıfatlarla anılır.

Kara yüzlü rakip sevgilinin elma gibi olan gerdanını okşamaktadır, bu sebeble tabiatı gereği o kāfir rakip kırmızı elmaya düşkündür.

Raḳīb-i rū-siyeh oḫşardı sīb-i ġabġab-ı yāri

Ṭabīʿi kāfir elbette ḳızıl elmaya māʾildir

G 101/2

Āşık ile sevgili arasındaki canlı-cansız her şey rakiptir. Sevgilinin güzelliğini rakipten kıskanan āşık, seher dumanından rakibin gözlerine perde olmasını diler:

Ey āh-ı seḥer perde-keş-i çeşm-i **raḳīb** ol
Pek açmış o gül-ġoncemizi ḫāreli aṭlas
G 143/3

---

[217] Pala, age., s. 142.
[218] Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat*, 32. Baskı, Aydın Kitabevi Yay., Ankara 2016, s. 1024.
[219] Abdullah Aydın, *Divan Şiirinde Rakip Portresi*, Sonçağ Yay., Ankara 2013, s. XXI.

2.2.4. Tabiat ve Coğrafya

2.2.4.1. Kozmik Ālem

1. Felek: "Gök, gökkubbe ve gökyüzünü ifade eden bu kelime klasik Türk şiirinde aynı zamanda çarh, āsuman, sipihr, gerdün, feza ve sema kelimelerini de karşılar ve çok defa bu kelimelerin yerine kullanılır. Felek de çarh gibi geniş ve mecazī olarak dehr, dünya, devran, ālem, talih, baht, kader anlamlarını içine alır. Bu mecazī manaları ile genellikle tevriyeli bir şekilde kullanılır."[220]

Nāfi Divanı'nda felek kavramı dünyanın dönüşü ile bu dönüşle geçen zamanı ve kader ile bahtı ifade eder. Felek, dünya ve zaman olarak acımasız ve zalimdir. Birkaç gün şu düşkünlük evinde misafir olduk, bu sebeble felek bize çektirmedik eziyet bırakmadı:

Mīhmān olduḳ şu dār-ı ibtilāda çend-rūz

Ḳoymadı her giz **felek** çekdirmedik miḥnet baña

G 3/7

Nāfi'nin, diğer divan şairlerinde olduğu gibi feleğe karşı tutumu olumsuzdur. Divan'da felek, şikāyet edilen bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Felek, insanı derde sürükleyen, sözüne güven olmayan, aldatan ve hilecidir. Gönül aldatan feleğin hilelerine inanma, zira o güler yüz göstererek merhametsizliğine meydan vermektedir:

İᶜtimād etme **sipihr**-i dil-firībiñ mekrine

Gösterip rūy-ı beşāşet ġadrine meydān verir

G 59/3

2. Ay: Divan şiirinde daha çok meh, māh ve kamer kelimeleriyle ifade edilir. Işık kaynağıdır. Işığı nurdan olup, klasik Türk şiirinde sevgilinin yüzü, parlaklığı ve güzelliği yönleriyle ele alınır.

---

[220] Cemal Kurnaz, "Felek", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1995, C. XII, s. 306.

Feleğin uygunsuz talihine sabrettiği için, ayın etrafındaki parlaklık (hāle), her akşam nurlu ayı kuçağına çeker.

Felegiñ gerdiş-i nā-sāzına ṣabr etdigiçün

Hāle āġūşa çeker **māh**-ı münīri her şeb

G 23/6

Divan şiirinde karanlığı aydınlatan ayın ışığının, kaynağını nurdan almış olması ve sevgilinin nurlu yüzü müşterek düşünülmüştür. O sevgilinin güzelliğini yüzündeki ayva tüyleri bile gölgelendiremez, zira en karanlık gecede bile ay ışığı kendini gösterir.

Māh-ı ḥüsnün gölgelendirmez ġubār-ı ḫaṭṭ-ı yār

Ẓulmet-i şebde yine **mehtāb** kendin gösterir

G 64/5

3. Güneş: Divan şiirinde daha çok āfitāb, hurşīd, mihr ve şems kelimeleriyle ifade edilir. Işığı, parlaklığı ve ısısı yönleriyle divan şiirinde ele alınır.[221]

Nāfi Divanı'nda güneş ve sevgilinin yüzü arasında ilgi kurulur. Sevgilinin güzelliğinin güneşine siyah ayva tüyleri bulut olmuş kapatmakta, bu yüzden ıztırab şimşekleri gönüllere ateşler saçmakta:

Āfitāb-ı ḥüsnüne ḫaṭṭ-ı siyāh olmuş seḥāb

Şuʿleler peydā eder dillerde berḳ-ı ıżṭırāb

G 20/1

Güneş dünyamızın ışık ve ısı kaynağıdır. Divan şiirinde sevgilinin yüzü güneş gibi āşıklarına ışık ve ısı vermektedir. Doğa olayları ile güneş ve ay teşbihleri hüsn-i talil sanatının en çok icra edildiği konulardır. Nāfi, güneşin sevgilinin parlak yüzü etrafında pervane böceği olduğu için döndüğünü ifade eder. O güzel sevgili ki güzellikte bir melektir, felekde dönen güneş onun yüzünün nurunun pervanesidir:

Bir dilber-i raʿnā ki meḥāsinde melekdir

Pervānesi nūr-ı ruḫunuñ **mihr**-i felekdir

G 102/1

[221] Pala, age., s. 176.

4. Yıldız: Divan şiirinde daha çok sitāre, ahter, kevkeb ve necm kelimeleriyle ifade edilir. Dünya bahçesinde yaralı olan sadece lale değildir, yıldızlar da gökte feleğin göğsünü yakan yaralardır:

Sūzende dāġ-ı ṣadr-ı felekde **sitāre**ler

Bāġ-ı cihānda lāle midir sāde dāġ-dār

M 26/5

Sühā: Büyükayı yıldız kümesinin en küçük yıldızıdır. Bu yıldızı görebilen gözün keskin olduğu düşünülmüştür.[222]

Allah yolunun rehberi peygamberlerin övüncü olandır, gece yolcularının yol göstericisi Süha yıldızının parlak ışığıdır:

Ḥażret-i faḫr-i rüsüldür ḫādi-i rāh-ı Ḫudā

Rehberidir şeb-revānıñ necm-i tābān-ı **Sühā**

G 2/1

Nāhid/Zühre: Çobanyıldızı olarak da bilinen Venüs gezegeninin adıdır. Bu yıldızın tesirinde doğanların güzel, zarif ve zeki oldukları düşünülür. Yeşil ve parlak renkler bu gezegene aittir.[223]

Nāfi kaleme aldığı Kerbela mersiyesinde, sabır ehlinin gözünden akan her damlanın Nāhid ve Süha yıldızlarının küpelerinin kırmızı cevherleri olduğunu ifade eder:

Her ḳaṭre ki çeşminden aḳar ehl-i ʿazānıñ

Laʿl-i güher-i ḳurṭa-i **Nāhid** ü Sühādır

M 24/21

---

[222] Pala, age., s. 411.
[223] Pala, age., s. 494.

Nāfi Divanı'nda Zühre, daha çok güzelliğiyle ele alınır. Sevgili gibi insanların ödlerini patlatan, Zühre yıldızını güçsüz bırakan ve felekleri mahveden bir servi daha görmedik:

Çāk eder zehreleri **Zühre**yi bī-tāb eyler

Görmedik servī gibi böyle felek-fersā ḳız

G 123/6

Süheyl: Güney yarım kürede bulunan parlak ve büyük bir yıldızın adıdır. Akik taşının rengini bu yıldızdan aldığı düşünülür.[224]

Nāfi bu şiirini Utarid yıldızına sun ki Süheyl yıldızının levhasına süs etsin:

ᶜArż et debīr-i çarḫa ki Nāfiᶜ bu naẓmıñı

Zībende naḳş-ı levḥa-i necm-i **Süheyl** eder

G 110/7

Süreyyā: Ülker ve Pervin diye bilinen kuzey yarım kürede bir yıldız kümesinin adıdır. Gerdanlığa benzetilmiştir.[225]

Sevgilinin güneş gibi parlayan yanağı sadece bir gece ayı aydınlatsaydı, Süreyya yıldızını ayağının altına saçardı:

Nis̱ār eylerdi zīr-i pāyine necm-i **S̱üreyyā**yı

Münevver ḳılsa bir şeb māhı ḫūrşīd-i ᶜiẕārından

G 228/4

Müşteri: Mars, Jüpiter, Erendiz, Sakıt diye de bilinen, altıncı felektedeki gezegenin adıdır. Feleğin kadısı ve hatibi olarak bilinir. Mavi rengin sahibi, Mirrih ile Ay'ın dostu, Zühre ile Utarid'in düşmanı olduğu yıldızdır.[226]

Gül bahçesindeki yaprakların dalgasıyla saba rüzgarı sarhoş olurken, Müşteri yıldızı ise şebnemlerine cihan güneşi oldu:

---

[224] Pala, age., s. 411.
[225] Pala, age., s. 415.
[226] Pala, age., s. 344.

Emvāc-ı berg-i gülşenine mest olup ṣabā

Şebnemlerine mihr-i cihān oldu **Müşteri**

K 2/34

Utarid/ Debīr-i Çarh: Merkür diye de bilinen, ikinci felekte yer alan gezegenin adıdır. Feleğin kātibi olarak bilinir. Sanatkarlığın ve güzel söz ile güzel yazının sembolüdür.[227]

Görünce rūyunu deste **ᶜUṭārid** aldı ḳalem

Hemān ṣaḥīfe-i ḫūrşīde yazdı āyet-i Nūr

G 115/5

5. Burçlar: Güneşin dünya çevresinde döndüğüne inanan eski astrologlar, güneşin bu seyri esnasında 12 eşit dilimden geçtiğini varsaymışlardır. Burc adları o dilimdeki yıldızlara istinaden konulmuştur. Yıldızlar insanın duygu, huy, ahlak vb. halleri üzerinde burçların etkili olduğu düşünülmüştür. 12 burç şunlardır: Hamel (Koç), Sevr (Boğa), Cevzā (İkizler), Seretān (Yengeç), Esed (Arslan), Sünbüle (Başak), Mizān (Terazi), Akrep, Kavs (Yay), Cedy (Oğlak), Delv (Kova) ve Hūt (Balık).[228]

Esed, Cedy ve Hamel: Sırasıyla Arslan, Oğlak ve Koç burçlarını ifade eder. Nāfi Divanı'nda kaleme alınmış naatte, burcların Efendimiz karşısında düştükleri haller anlatılmıştır. Senin kılıca benzeyen kaşlarını görünce Arslan sıtma nöbetine düştü; attığın uğurlu ve kutlu adımın için Oğlak ve Koç kurban olur:

Esed teb-lerze oldu seyr edip şemşīr-i ebrūsun

Ḳudūm-ı saᶜdınıñ **Cedy** vü **Ḥamel** olmaz mı ḳurbānı

M 5/55

Sevr: Boğa burcunu ifade eder. Nāfi Divanı'nda Abdülmecid Han'a övgü için kaleme alınmış kasidede, padişahın saltanata gelişi için, Boğa ve Koç kurban olsa bundan gurur duyarlar, feleğin hocası Mars hep birlikte dua eder, denmektedir:

---

[227] Pala, age., s. 465.
[228] Pala, age., s. 76.

Olsa ḳurbān-ı ḳudūmu faḫr eder **S̱evr** ü Ḥamel

Ḫˇāce-i Mirrīḫ-i çarḫ eyler duᶜā cemᶜiyyeti

K 1/45

Cevzā: İkizler burcunu ifade eder. Nāfi Divanı'nda münacat türündeki manzumede, ay ve güneşin neşeyle parladığı ve İkizler burcunun gökyüzünün kuşağını bağladığı ifade edilir:

Fürūzān oldu şevḳi māh u mihriñ

Niṭāḳın bağladı **Cevzā** sipihriñ

M 1/29

2.2.4.2. Ülkeler ve Şehirler

Cezair: Akdeniz'de bir ülke olan Cezair, Nāfi'nin orda memuriyet görevi yapması dolayısıyla divanda sıklıkla geçmektedir. Abdülmecid Han için kalem alınan kasidesinde Nāfi, padişahın Cezair'i görmek için gemisinin Akdeniz'e sevk ettiğini ifade eder:

İşte bu nevbet **Cezāʾir** semtini seyrān içün

Sevḳ edip baḥr-i sefīde fülk-i ᶜazm u rağbeti

K 1/21

Çin: Çīn, kelime anlamı olarak kıvrım, büklüm anlamına da geldiği için ve misk kokusunun Çin'de bulunduğu düşüncesinden dolayı sevgilinin misk kokulu saçlarıyla Çin ülkesi arasında ilişki kurulur.[229] Nāfi Divanı'nda, sevgilinin saçları Çin ordusuna teşbih edilmiştir:

Çin donanması geçer idi ḫayālimden bu şeb

Bir ḳara sevdā mıdır yoḳsa ᶜaceb kākül müdür

G 77/4

---

[229] Pala, age., s. 103.

Rusya: Son dönem şairlerinin şiirlerinde en çok rastlanılan ülkedir. Osmanlı ile olan savaşları ve imzalanan anlaşmalar sebebiyle Nāfi Divanı'nda sıklıkla geçmektedir. H. 1270 tarihinin verildiği tarih manzumesinde Nāfi, Rusya'nın barış anlaşmasını bozduğunu ve askerlerini sevk etmesiyle birlikte düşmanlık kapısını açtığını ifade eder:

Rusiye bozdu ᶜahdini naḳż etdi ṣulḥuñ ᶜaḳdini

Sevḳ etdi yer yer cündini açıldı bāb-ı iḫtiṣām

K 28/7

Adana: Nāfi'nin de bir Adanalı olduğu düşünülürse divanda Adana bahsinin çokça geçtiğini söylemek mümkündür. Genellikle şiir başlıklarında gördüğümüz Adana şehrine dair tek beyit Fazlullah Efendi'nin vefat tarihinin konu edildiği tarih manzumesinde bulunmaktadır. Nāfi, Fazlullah Efendi'nin Adana halkı tarafından örnek tutulan şerefli bir insan olduğunu ifade eder:

Bunca yıl cāh-ı neḳābetde şeref-sāz olaraḳ

Aṭana eşrāfına olmuşdu ẕātı muḳtedā

K 91/3

Aydın: Nāfi Divanı'ında Aydın ili Kabuli Paşa'nın şehre vali olarak atanması sebebiyle konu edilir. Daha önce Arab yarımadasında görevlerde bulunan Kabuli Paşa'nın Aydın'a tayininin, şehri mutluluk sabahına eriştirdiğini ifade eder:

ᶜArabistānıñ edip rūzunu şām

Ḳıldı **Aydın** ilini ṣubḥ-ı ṣafā

K 70/2

Bağdat: Nāfi, Bağdatlı Āsım Efendi Divanı'na yazdığı takrizinde Bağdatı'ın üstatlar şehri olduğunu ifade eder:

Yeridir gerçi kemāliñ **Baġdād**

Az gelir böyle mükemmel üstād

K 90/3

Halep: Suriye'de bir şehir olan Halep şehri, Nāfi'nin meclis riyasetinde ve defterdarlık bünyesinde görevlerde bulunması sebebiyle Nāfi Divanı'nda sıklıkla anılmaktadır. Görev süresinin bitiminde yazdığını düşündüğümüz aşağıdaki beytinde Nāfi, Halep'in memurlarının, meclisinin ve halkının kendisini unutmamaları için temennide bulunduğu görülür:

Elvedāᶜ ey meclis ü aḳlām-ı zībā-yı **Ḥaleb**

Etmesin nisyān bizi küttāb u aᶜżā elvedāᶜ

G 159/2

Harput: Harput'ta defterdarlık görevinde bulunan Nāfi, sonrasında Elazığ'da valilik görevinde bulunmuştur. Aşağıdaki beytinde Nāfi, 13 ay Harput'ta görev yaptığını ve artık dostlarından vedalaşması gerektiğini ifade eder:

On üç ay biz de edip **Ḫarput**a defterdārlıḳ

Oldu īcāb-ı ḳader ġayrı vedāᶜ-ı aḥbāb

G 21/5

İzmir: İzmir şehrinin kızlarının güzelliği Nāfi Divanı'nda da konu olmuştur. Nāfi kendisini sakız gibi ayaklar altında çiğneyen sevgilinin İstanbullu mu yoksa İzmirli mi olduğu konusunda şüphelidir:

Nāza çignetdi saḳız-āsā bizi bir ᶜişve-kār

Şūḫ-ı İstānbul mu idi yoḳsa **İzmir** āfeti

K 1/66

Kerbela: Bağdat'ın yaklaşık 100 km. güneyinde yer alan Kerbela şehri, Nāfi Divanı'nda daha çok Hz. Hüseyin ile ailesinin burada şehit edilmesi sebebiyle anılmaktadır. Nāfi yürek yakan Kerbela olayını aklına getirdikçe, gönlündeki ateşin teskin bulmadığını ve daha da yandığını ifade eder:

Geldikce yāda vaḳᶜa-i dil-sūz-ı **Kerbelā**

Teskīn olur mu sīnedeki nār-ı pür-şerār

M 26/56

Paris: Nāfi Divanı, dönemine ayna tutması bakımından önem arzetmektedir. Zira dönemin siyasi ve sosyal olayları Nāfi'nin şiirlerinde yer bulmuşlardır. Ali Paşa'ya yazdığı kasidesinde Nāfi, onun oyu sayesinde Paris'te barış anlaşmasının imzalandığını ifade eder:

ʿĀli Pāşādır maḳām-ı āṣfīde bendesi

Oldu **Paris**de anıñ reʾyi ile itmām-ı ṣulḥ

K 29/12

Resmo: Girit Adası'nda bir şehir olan Resmo, Nāfi'nin görev yaptığı yerler arasındadır. Nāfi, Resmo'da mutasarrıflık görevinde bulunmuştur. Abdülmecid'e yazdığı kasidesinde, padişahın bütünüyle Resmo'ya şefkatli baktığını ve orada yaşayanları hep memnun ettiğini ifade eder:

Mū-be-mū ʿaṭf-ı nigāh-ı şefḳat ile **Resmo**ya

Eyledi sükkānını memnūn feyż-i rüʾyeti

K1/34

Rodos: Nāfi Divanı'nda Rodos, orada inşa edilen cebhane sebebiyle H. 1275 tarihinin verildiği tarih manzumesinde zikredilir.

İşte ez cümle inip ṣāʿiḳa-i āteş-bār

Rodosu etmişidi zīr ü zeber cebḫāne

K 54/4

Sakız Adası: Ege denizinde Çeşme açıklarında şimdiki Yunanistan sınırları içinde bulunan bir adadır. Nāfi, Abdülmecid Han'a yazdığı kasidesinde, padişahın sakız halkını mutlu ettiğini ve onları sakız ile tevriyeli şekilde çiğneyip geçmediğini ifade eder:

Çiyneyip de geçmedi ḳıldı **Saḳız** ḫalḳın bekām

Saḳızıñ gitmez dehenlerden bu şīrīn lez̠z̠eti

K 1/35

Trabzon: Trabzon şehri, Nāfi'nin görev yaptığı şehirler arasında yer alması sebebiyle Divanı'nda sıklıkla anılır. Burada tahkikat (soruşturma) memurluğunda bulunan Nāfi, Trabzon güzellerine meyl edilmemesi gerektiğini zira hepsinin laz fitnesi olduğunu ifade eder:

Meyl etme ḥüsn ü ān ile şūḫ-ı **Ṭırabzon**a

Zīrā diyārı gördügümüz lāz-ı fitnedir

G 92/5

2.2.4.3. Hayvanlar

1. Kuşlar

Anka: Kaf dağında yaşadığı varsayılan, yüzü insana benzeyen, asla yere konmayan ve kendisinde her kuştan bir alamet bulunduran efsanevī bir kuştur. Simurg ve boynunun uzunluğu sebebiyle Anka diye anılmaktadır. Divan şiirinde Kaf dağında yaşaması, renkleri, asla yere konmaması ve avlanamayışı gibi çeşitli konularla ele alınır.[230]

Nāfi aşk acısından duyduğu feryadı anlatırken, inleme sesinden dolayı Anka kuşunun Kaf dağına kaçtığını ve saklandığını ifade eder:

Bāng-ı nālemden ḳaçar **ʿanḳā** firāz-ı Ḳāfa dek

Bād-ı āhımdan ḳanād silker felekde şāh-bāz

G 135/5

Divan şiirinde Anka kuşunun geçtiği beyitlerde Kaf dağının zikredilmesi neredeyse bir gelenek haline gelmiştir. Kafdağı, Anka kuşunun saklandığı ve aşılması güç dağlar zinciridir. Nāfi, kendi ayak tozlarının gözlerinin sürmesi olduğunu, Kaf dağında avlandığını ve avının ise Anka kuşu olduğunu ifade eder:

Ḳāf-ı istiġnāda **ʿanḳā**lar şikārımdır benim

Sürmesi neẓẓāremiñ kendi ġubārımdır benim

G 204/1

[230] Pala, age., s. 24.

Hümā: Devlet, talih kuşu diye de bilinen Kaf dağında veya Çin'de yaşadığı düşünülen efsanevī bir kuştur. Başına konduğu veya gölgesinin düştüğü kişinin padişah olacağı düşünülür. Divan şiirinde talih açıklığı, refah, kudret ve mutluluk kavramlarını ifade eder.[231]

Nāfi, sevgilinin saçlarının Hümā kuşunun gizlendiği yer olduğunu ifade eder. Sevgilinin saçlarının gölgesi gönülde yer buldu, bu saçlar ki içersinde devlet kuşunu saklamaktadır:

Meydān-ı dilde buldu yerin sāye-bān-ı zülf

Ṣaḳlar **hümā**-yı devleti bu āşiyān-ı zülf

G 165/1

Hümā kuşu, divan şiirinde sevgiliye atfedilir. Nāfi, sevgilinin yanağındaki benin Hümā tuzağı olduğunu kendisininse sevgilinin saçlarındaki bir kuş olduğunu ifade eder:

Dāne-i ḫālin gözet ser-ḥalḳa-i zülfünde dil

İşte bu dām-ı **hümā**dır ṣayd-gāh-ı ʿāşıḳān

G 219/4

Bülbül: Divan şiirinde sesi ve güle āşık olması sebebiyle adı en çok anılan kuştur. "Doğu edebiyatlarında önemli bir yeri olan bülbül güllerin açtığı günlerde daha canlı öttüğünden gül ile arasında muhayyel bir aşk ilişkisinin var olduğu kabul edilmiş, bülbül āşığa, gül de māşuk veya māşukaya benzetilmiştir. Aralarındaki bu ilişki mecazī aşk olarak kabul edilmiş, gülün aşkı ile tutuştuğu için bülbüle 'şeydā' (çılgın) ve 'zār' (ağlayıp inleyen) sıfatları verilmiştir. Yine bu anlayışa göre bülbülün güle yaklaşmasını önleyen en büyük engel gülün dikenidir. Ancak bülbül dikeni de gülün hatırı için hoş görmektedir."[232]

Nāfi Divanı'nda bülbül, çoğunlukla teşbih unsuru olarak kullanılmıştır. Āşıkın bülbüle benzetildiği durumlarda sevgili güle teşbih edilmiştir. Bülbülün en belirgin

---

[231] Pala, age., s. 216.
[232] Cemal Kurnaz, "Bülbül", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1992, C. VI, s. 485.

özelliği deli ve çılgın oluşudur. O büyülenmiş derecede güle meftundur. Ey inleyen bülbül, dilinde sürekli zikrettiğin sözler gülün büyüsü müdür yoksa:

Tesḫīri midir bir gülüñ ey **bülbül**-i nālān

Dem-sāz olaraḳ çekdigiñ evrādıña bāᶜiṡ

G 37/2

Bülbül aynı zamanda sevgiliye de teşbih edilir. Sevgilinin gül yaprağına benzeyen yanaklarının üzerinde duran benler bülbülün gözleri gibidir:

Dīdeler dīdār-ı cānāndan nice olsun cüdā

Berg-i gül-gūn üzre çeşm-i **bülbül**āndır ḫāl u ruḫ

G47/4

Sevgilinin güzellik bahçesinde henüz yeni açmaya başlayan gonca ağzı, āşıklarını kendine bakan dadı sanacak kadar küçüktür:

Bir tāze vü ter ġoncesidir gülşen-i ḥüsnüñ

Bülbüllerini dāye ṣanır pek küçücükdür

G 75/4

Tūtī: Şeker ile beslenen ve tatlı dilli olduğu varsayılan Papağan kuşunu ifade eden kelimedir. Divan şiirinde ayna ve şeker ile birlikte anılır.[233]

Nāfi Divanı'nda sevgili papağana benzetilmiştir. Gönül süsleyen sevgili ağzından tatlı sözler dökülen bir papağandır ve dudakları konuştukça āşığın gönlüne bal ve şeker gibi zevk vermektedir:

Bu ne **ṭūṭi**-i dil-ārā ki ne dem olursa gūyā

Lebi şehd ü şekker-āsā dile baḫş eder ḥalāvet

G 35/3

---

[233] Pala, age., s. 461.

Ṭīhū: Çil kuşu hayvanını ifade eden kavramdır. Keklik olarak da bilinir. Nāfi, sevgiliyi çil kuşuna, rakibleri ise onu avlamak isteyen avcılara benzetir.

Bāl açdı yine evc-i neẕāketde o **ṭīhū**

Ḥaḳ etmeye ṣayyād-ı raḳībāna müṣādif

G 163/4

Gurāb/Zāg: Karga kuşunu ifade eden kavramlardır. Rengi siyah olduğu için geceye benzetilir. Divan şiirinde karga ile rakip arasında ilgi kurulur. Bülbül gibi güzel sesli aşığın karşısında karga gibi olan tek şey rakiptir. Kargaya karşı şairlerin tutumu olumsuzdur.[234]

Nāfi Divanı’nda bülbül āşığa, karga rakibe teşbih edilir. Bülbül için bu dünyanın baharı figan vakti, sonbaharı ise gamdır; ālemin mutluluk bahçesi ise kargaya nasib olmuştur:

Bahārı vaḳt-i fiġān bülbüle ḫazānı ḥazen

Ṣafā-yı ravża-i ʿālem naṣīb-i **zāġ u ġurāb**

Msmt 6/4

Şahbāz ve Tāvūs: Şahbaz, doğan kuşunu ifade eder. Divan şiirinde genellikle yırtıcılığı ve öldürücülüğü sebebiyle sevgilinin gözlerine teşbih edilir. Nāfi Divanı’nda ise şair gönlünü doğan kuşuna benzetmektedir. Tāvūs, şairlerin olumlu tutumla yaklaştığı cennetten geldiği düşünülen güzel bir kuştur. Nāfi, gönül şahbazını sevgilinin sokağına uçurdum ama cennet arzusuyla tavusun komşusu olamaz, der:

Dil-i **şahbāz**ı uçurdum yine ḳūy-ı yāre

Şevḳ-i firdevs ile hem-sāyesi olmaz **ṭāvūs**

G 142/5

2. Dört Ayaklı Hayvanlar

Arslan: Klasik Türk şiirinde arslan, güç, kudret ve himmetin sembolüdür. Nāfi Divanı’ında şīr-i jiyan ve şīr-i ücem gibi sıfatlarla anılır. Ayrıca Esadullāh, Şir-i Yezdan, Şir-i Hüda tamlamaları içinde Hz. Ali’nin lakabı olarak da kullanılır.

[234] Pala, age., s. 487.

Bazı manzumelerde sevgili arslana teşbih edilir. Nāfi sevgilinin acımasız gücünü arslan pençesine benzetir. Biz seni bebek sütüyle büyütürken, sonunda arslan pençesi ol diye beslemedik:

Şīr-i pistān ile perverde ederken seni biz

ᶜĀḳıbet başımıza pençe-i **şīr** ol demedik

G 177/5

Sevgilinin sert bakışları arslanın pençeleri ile anılır. Onun sert bakışları āşığın göğsünde kükremiş bir arslan pençesi olmaktadır:

Ḳahramānım olverir çeşm-i ġażabla bu nigāh

Sīnede ser-pençe-i **şīr**-i ücemdir çekdigim

G 212/3

Āhū/Gazal: Güzel kokulu, güzel gözlü ve ürkek olduğu için sevgiliye benzetilen ceylana verilen adlardır. İri ve siyah gözleri sebebiyle sevgilinin gözlerine; vücudunda bulunan misk kokusu sebebiyle de sevgilinin saçlarının kokusuna teşbih edilir.[235]

Āhū sevgilinin gözüne, gazal ise sevgilinin kendisine teşbih edilir. O ceylan sevgilinin āhu gözlerini görenler Mecnun olup Leyla'sını görmek için vahşet çıkarır:

Olsa Mecnūn vaḥşet eyler görmegi Leylāsını

O ġazālıñ dīde-i **āhū**ların seyr eyleyen

G 218/5

Esb/Küheylān: Asilliğiyle meşhur Türk kültüründe büyük bir yeri olan at hayvanını ifade eden kavramlardır. Nāfi asilliği sebebiyle irfan ve kemal ehlini Küheylan atıyla teşbih eder. Kemal ehli süse meyletmekten uzak durmuştur, zira gözü sürmeli Arap atları da koşu takımlarının yük olmasını istemezler:

Meyl-i ārāyişden istiġnādadır ehl-i kemāl

Bār-ı raḫtı **esb**-i tāzī-yi **küḥeylān** istemez

G 126/4

---

[235] Pala, age., s. 14.

Hūk/Hınzır: İslam inancına göre yenilmesi haram sayılan hayvanlar arasında bulunan domuz, klasik Türk şiirinde çoğunlukla bir kimseyi veya topluluğu aşağılamak ve eleştirmek maksadıyla kullanılır. Şairlerin bu hayvana karşı tutumları hep olumsuzdur.

Nāfi Divanı'nda kaleme alınmış Kerbela mersiyesinde Hz. Ali'yi şehit eden İbn-i Mülcem için domuz denmiştir:

Deşne-i ġadr-i ᶜadū ḳıldı ḫilāfetde şehīd

İbn-i Mülcem gibi **ḫūk** etdi bu emre ictirā

M 17/15

3. Diğer Hayvanlar

Piristu (Kırlangıç) ve Meges (Sinek): Divan şiirinde şairlerin Kırlangıç'a olan tutumları olumlu iken sinek olumsuz tutumla ele alınır. Nāfi kanaat evinde kırlangıçlar gibi otur, hırs sofrasına üşüşen sinekler gibi olma:

Ol **piristū**lar gibi ṭāḳ-ı ḳanāᶜatde mekīn

Nāfiᶜā ser-ḫˇān-ı ḥırṣa ḳonma mānend-i **meges**

G 140/7

Kej-düm: Akrep hayvanını ifade eden kavramdır. Şairlerin bu hayvana karşı tutumları olumsuzdur. Divan şiirinde genellikle rakip için kullanılıyor olsa da, Nāfi Divanı'nda sevgili için kullanılmıştır. Zehirli yaratılışlı kadınlar, sevgililer akrebe teşbih edilmiştir. Nāfi akrep yaratılışlı olanlara dikkat et onlar fırsat anı beklerler, tabiatında zehir olan kadınlar kırmaktan, incitmekten vazgeçmezler

Gözet **kej-düm** siriştānı dem-i furṣat arar Nāfiᶜ

Cibillī nīş zenler olamaz āzārdan fāriġ

G 162/7

Mūr: Karınca hayvanını ifade eden kavramdır. Küçüklüğü ve siyahlığı bakımından divan şiirinde sevgilinin yanağındaki beni ve hattı ifade eder. Hz. Süleyman ile birlikte şiirde telmih olarak sıkça anılır. Fakirliğin ve acizliğin sembolüdür.

Sakın niyetinde kararlılık sopasını elinden düşürme ve karınca bile olsa kimseyi hafife alarak o gözle bakma:

Ṣaḳın elden ḳoma ᶜazmiñde ᶜaṣā-yı ḥazmı

Kimseye eyleme ḫiffetle naẓar **mūr** ise de

G 241/4

Mār: Yılan hayvanını ifade eden kavramdır. Divan şiirinde siyah rengi ve kıvrımlı şekli açısından sevgilinin saçlarıyla ilişkilendirilir. Nāfi Divan'nda, yılanın harabe yerlerde bulunması, āşığın gönlünün harabeye benzetilmesi, sevgilinin saçının hayalinin āşığın gönlünde bulunması, hazinelerin harabelerde saklanması ve yılanlar tarafından korunması ile ilgi kurulmuştur:

Kenz-i ḫayāl-i yāre göñüldür ḫarābemiz

Pīçīde **mār**-ı zülfü gibi pās-bān yatar

G 83/3

Hırbā: Bukalemun hayvanını ifade eden kavramdır. Nāfi Divanı'nda her iki gözünün farklı açılarla bakması yönüyle ele alınır. Ya Resulullah güneş ve ay, senin aydınlık yüzüne nisbet ettiğinde, bukalemunun gözü gibi dönüp dururlar:

Döner çeşm-i felekde mihr ü māhı ᶜayn-i **ḥırbā**ya

Münevver vechiñe eylerse nisbet yā Resūlu'l-lāh

M15/ 2

Kerg-Gusfend: Gergedan ve Koyun hayvanlarını ifade eden kavramlardır. Nāfi Divanı'nda, Sārim Pāşa'nın sadrazamlığında gergedan ve koyunun birbirlerine yakınlık kuracak kadar emniyet içersinde oldukları ifade edilmiştir:

Gūsfendān ile **kerg** eyledi teᵓsīs-i velā

Maḳdem-i saᶜdı ile tevᵓem olup emn ü emān

K 12/9

Huffāş: Yarasa hayvanını ifade eder. Nāfi, Reşid Paşa için yazdığı kasidesinde, onun güneş gibi olan zatının, yarasanın gözlerini fersiz bıraktığını ifade eder:

Bilmeyen var ise ger ḥaḳḳını lā-yefhemdir

ᶜAyn-i **ḫuffāşı** eder ḫıyre o mihr-i aᶜẓam

K 8/18

2.2.4.4. Bitkiler

1. Ağaçlar: Nāfi Divanı'nda serv ve şimşād kelimeleriyle sevgilinin boyu kasdedilmiştir.

2. Çiçekler: Renk şekil ve koku sebebiyle Nāfi Divanı'nda geçmektedir.

Gül: "Doğu edebiyatlarında güzelliği ve rengi dolayısıyla birçok benzetmeye konu olan gülün Farsçadaki genel anlamı çiçektir. Türk edebiyatında da 'gül-i bādām' (badem çiçeği), 'gül-i yāsemen' (yasemin çiçeği) gibi ifadelerde aynı manada kullanıldığı olmuştur."[236]

Nāfi Divanı'nda gül, bir teşbih unsuru olarak kullanılır. Çoğunlukla sevgilinin güzellik unsurlarıyla gül arasında ilgi kurulur. Sevgilinin bazen bedeni bazen de yanağı güle teşbih edilir. Yanağını gören güller yaka yırttılar, yürüyüşünü gören servilerin hepsi bekçi oldular:

Gördü **gül**ler ᶜārıżıñ çāk-i girībān oldu hep

Seyr-i reftārıñda servīler nigāh-bān oldu hep

G 19/1

Lale: Divan şiirinde kırmızı rengi ile sevgilinin yanağına ve āşığın gözyaşlarına, ortasındaki siyahlıkla da bir çeşit yaraya teşbih edilir.[237]

Nāfi Divanı'nda lāle yaralı olarak anılır. Herkesin gönlünde bir derdi vardır, çiçek bahçesindeki lale sürekli yaralı şekilde gelip gitmektedir:

---

[236] Cemal Kurnaz, "Gül", *DİA*, TDV Yay., İstanbul 1996, C. XIV, s. 219.
[237] Pala, age., s. 284.

Kimi görür iseñ elbet dilinde bir ġamı var

Gelir bu bāġa gider **lāle** dāġ-dār olaraḳ

G 172/2

Sünbül: Sünbül, şekli ve kokusu sebebiyle sevgilinin saçlarıyla teşbih edilir. Sevgilinin saçlarını kıskanır ve ona özenir. Deste deste oluşu ve tazeliği konularında ele alınır.[238] Nāfi Divanı'nda sünbül, şekil ve koku yönlerinden ele alınır.

Sevgilinin yüzüne serpilen kıvrımlı saçlar, gül bahçesine dağılmış sünbül yaprakları gibidir:

Nedir bu ṭurreler kim ṣafḥa-i ruḫsāra serpilmiş

Dağılmış berg-i **sünbül** sāḥa-i gül-zāra serpilmiş

G 146/1

Feslegen: Divan şiirinde olduğu gibi, Nāfi Divanı'nda da feslegen, kokusu yönüyle şiire konu edilmiştir. Nāfi Divanı'nda bahsi en az geçen çiçeklerdendir.

Nāfi'ye göre sevgilinin saçlarının kokusu feslegenleri utandırmıştır. Sevgilinin yüzünde deste deste sünbül gibi saçlarını seyredince, feslegenler ve yasemenler utangaç hāle girdiler:

Seyr edip rūyuñda ṭop ṭop zülfüñü sünbül gibi

Feslegenler yāsemenler şerm-sārıñdır seniñ

G 181/5

Yāsemen: Klasik Türk şiirinde yasemin, rengi ve kokusu yönüyle ele alınır. Başta yanak olmak üzere sevgilinin güzellik unsurları ve yasemin arasında ilgi kurulur.[239] Genel kaide ekseninde, Nāfi Divanı'nda yasemin çiçeği sevgilinin yeni çıkmış yanak tüylerine teşbih edilir:

Olalı böyle ḫaṭ-āverde ruḫu **yāsemen**im

Aḳdı baḥr-i siyehe meyl-i dil-i pür-ḥazenim

G 209/1

---

[238] Pala, age., s. 414.
[239] Pala, age., s. 480.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDÜNNĀFİ İFFET EFENDİ DİVANI

(İnceleme-Metin)

3.1. NÜSHA TAVSİFİ

Adanalı Abdünnāfi İffet Efendi'nin kütüphaneler ve kataloglar aracılığıyla tespit edebildiğimiz iki adet Divan'ı vardır. Çalışmamıza konu olan Divan, İstanbul ve Berlin nüshalarının olduğu Divan'dır. Metin bölümünde İstanbul nüshası, İ ile; Berlin nüshası, B ile kısaltma yapılarak karşılaştırma yapılmıştır.

İstanbul ve Berlin nüshalarının sayfa sayılarının eşit olması ve yazım benzerliği, nüshaların aynı kişi tarafından istinsah edildiğini düşündürmektedir. Her iki nüshadaki şiirlerin başlığı kırmızı mürekkepledir. Birkaç istisnanın dışında şiirlerin sıralamada aynı şekilde ilerlediği görülür. Divanın her iki nüshasında da istinsah ya da te'lif edildiği tarihe ilişkin yol gösterici herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Sadece İstanbul nüshasında mülkiyet kaydı bulunmaktadır. Eserlerin tertip edildiği yıl hakkında herhangi bir tarihī kayıt bulunmuyor olsa da Divan'daki birtakım ipuçları eserlerin yazılış tarihleri hakkında bize bir fikir verebilir. Kaside bölümü 94 numarada bulunan H. 1307 (M. 1889/90) tarihli tarih manzumesi ile aşağıdaki beyit, divanın H. 1308'den (M. 1890/91) sonra tertip edildiğini onaylar surettedir;

Bu sāl-i nev ki **biñ üç yüz sekiz**dir

Göñüllerdir bu āteş ile sūzān

M 49/24

Bu beyitten hareketle, şayet bu iki nüshanın bizzat Nāfi tarafından yazıldığı düşünülür ise Divan'ın, H. 1307 (M. 1889/90) ile Nāfi'nin vefat tarihi olan H. 1308 (M. 25 Temmuz 1891) tarihleri arasında tertip edildiğini gösterir. Eğer Nāfi tarafından yazılmamış ise H. 1308'den sonraki herhangi bir tarihte tertip edildiğini gösterir. Nüshaların tavsifleri aşağıda verilmiştir.

3.1.1. İstanbul Nüshası

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünde yer alan 10365 demirbaş numaralı TY 894.35-1 numaralı eserdir. İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal koleksiyonuna aittir. Yazar künyesinde İffet Nāfi yazmaktadır. 160 v., 252x172mm., 19 st., talik yazı türü, kapağı motifli ve vişne çürüğü renginde mukavva, başlıklar sürhle yazılmış olup mıklepsizdir.

Eserin ön kapağının arkasında *Adana Hānedanından Subhī Peşe-zāde ᶜĀbidin Baña ihdā eyledi. Seyyid Mahmud Kemāl bin Emin Paşa Gafere Lehumā 1351 Şaᶜban 8* ibareli temellük kaydı bulunmaktadır.[240] Eserin içerisinde veya baş ile bitiş kısmında temellük kaydı haricinde herhangi bir kayda rastlanmamıştır. Temellük kaydı, esere sahip olan kişinin mülkiyetini göstermekle birlikte, eserin kimlerden ve ne zaman alındığına dair bilgilerin yer aldığı kayıttır.[241] Kendisine Abidin Subhi Bey tarafından hediye edilen eserin, 7 Aralık 1932 tarihinde İbnü'l-Emin Mahmud Kemal'in himayesine geçtiğini anlıyoruz. Eserin ilk sayfasında ise *Adanalı Nāfi, ᶜAbdünnāfiᶜ ᶜİffet Divanı vefāt 1308* ifadesi yer almaktadır.

Eserin Başı:

Münācāt Be-Dergāh-ı Ḥażret-i Ḳaḍı'l-Ḥācāt

Bismi'l-lāhi'r-Raḥmani'r-Raḥīm

İlāhī ḥamd u şükr-i ṣad-hezārān

Ola maᶜrūż-ı dergāhıñ heme ān

Eserin Sonu:

Eyā ḫatm-i rüsül dīvān-ı Bārīde ṣaḥābetle

Bıraḳma ᶜabdiñi dest-i zebānīde girībān çāk

---

[240] İbnül'l-Emin Mahmud Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri kitabının 3. cildinin 1470. sayfasında şu dipnotu düşmektedir: "Talik ile yazılmış olan Divanın bir nüshasını, akrabasından ve kemalin ve erbabın kadrini bilen zevatdan Bay Abidin Subhi Ramazanoğlu bana ihda eylemişti. Merhumun yazısı ile olan bir nüsha da bir vaktile elime geçmişdi."

[241] Selami Ece, *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*, Eser Basım Yay., Erzurum 2015, s. 380.

3.1.2. Berlin Nüshası

Almanya Berlin Millī Kütüphanesi Oryantal El Yazmaları bölümünde Ms. or. quart. 1367 numarada yer alan eser[242], Abdünnāfi İffet Divanı (19. yy.) başlığını taşımaktadır. Eser 161 v., 19 st., kapağı yeşil renkli mukavva, bordür pervazları altın renkli, serlevhalı, başlıklar sürhle yazılmış, mıklepli ve cetvellidir.

Eserin ilk 5 sayfası boştur. 6. sayfasında *Adana Vāli-yi Esbakı Merhum Nāfiᶜ Efendiniñ Divanı* ifadesi yazmaktadır. Eserde herhangi bir kayda rastlanmamıştır.

Eserin Başı:

Münācāt Be-Dergāh-ı Ḥażret-i Ḳaḍı'l-Ḥācāt

Bismi'l-lāhi'r-Raḥmani'r-Raḥīm

İlāhī ḥamd u şükr-i ṣad-hezārān

Ola maᶜrūż-ı dergāhıñ heme ān

Eserin Sonu:

Çek ġayrı dest-i cevriñi Nāfiᶜden ey felek

Çekdi uġūr-ı devlet ü milletde çoḳ emek

Bir vaḳt olur ki ehl-i ṣadāḳat olur gerek

Yoḳsa lüzūmu şimdi eger hey zamāne hey

3.1.3. İbnü'l-Emin Nüshası

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Yazma Eserler bölümünde yer alan 10365 demirbaş numaralı TY 894.35-1 numarada bulunan bu eser, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal koleksiyonuna aittir. Eserin yazar künyesinde Adanalı Nāfi, başlığında ise Divan yazmaktadır. 139 v., 202x150mm.- muhtelif, satır sayısı 11 ile 12 arasında düzensiz, yazı türü talik ve rika, cildi kahve renkli deri, siyah mürekkepli ve mıklepsizdir.

---

[242] Elektronik referans: http://resolver.staatsbibliothek-berlin.de/SBB0001969300000000 (Erişim tarihi 23. 03. 2018).

Nāfi'ye ait bu eser, hacim ve muhteva bakımından farklılık arzettiği için çalışmamız dāhilinde değildir. İstanbul ve Berlin nüshlarıyla mukayese edildiğinde İbnü'l-Emin nüshasının farklı bir Divan olduğu görülmüştür. Gerek varak sayısı gerekse de içersindeki manzumeler bu eserin başka bir Divan olduğunu kanıtlar niteliktedir. Divan, müsvedde bir eser görünümündedir. *Fāżıl-ı şehīr Adanalı ᶜAbdünnāfiᶜ ᶜİffet Efendi merhūmun hatt-ı destiyle muharrer dīvānıdır* ibaresi ile başlayan eserde, bu ifadeyi destekleyecek herhangi bir kayda (İstinsah, Tashih, Te'lif vs.) rastlanmamıştır. Divan'da sadece temellük kaydı bulunmaktadır. Bu temellük kaydında, *İstashabehü'l-fakīrü ileyhi ᶜArabiyyen Seyyid Mahmud Kemāl bin Muhammed Emin bin Mustafa bin Muhammed Emin bin Osmān Rahimu'r-rahmān 1319 Rebiü'l-āhir 26* ibaresi bulunmaktadır. Kayıtta temliğin şekli belirtilmemiş olup, eserin 12 Ağustos 1901 tarihinde İbnü'l-Emin Mahmud Kemal'in himayesine geçtiğini anlıyoruz. Nāfi'nin 2. Divan'ı olduğunu düşündüğümüz bu eser çalışmamıza dāhil edilmemiştir. Ancak ileriki bir zamanda başka bir çalışmanın zeminini oluşturmaktadır.

Eserin Başı:

Bismillāhi'r-Raḥmani'r-Raḥīm

Münācāt Be-Dergāh-ı Ḥażret-i Ḳāḍı'l-Ḥācāt

Yoġiken ālemleri tekvīn ü īcād eylediñ

Cümlesin feyż-i muḳaddes ile ābād eylediñ

Eserin Sonu:

Der Vaṣf-ı Ḥażret-i ᶜAzīz Aḥmed Ḳuddūsī Ḳuddise-Sırruhü'l-ᶜĀlī

Zihī ṣāḥib-velāyetdir ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

Yem-i ṭayyār-ı himmetdir ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

On üç yıl künc-i ᶜuzletde olup gencīne-dār-ı feyż

Enīs-i bezm-i vaḥdetdir ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

3.2. DİL VE İMLADA TAKİP EDİLEN YOL

Abdünnāfi İffet Efendi Divanı, 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin karakteristik özelliklerini yansıtır. Divanda mutasavvıfāne ve hekimāne tarzda yazılmış anlam

derinliği olan şiirlerle, rindāne ve şūhāne tarzda daha sade ve anlaşılır dille yazılmış şiirler mevcuttur. Divanın dil ve imlasıyla ilgili hususiyetleri maddeler hālinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. Nāfi Divanı, 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesiyle yazılmış olması dolayısıyla, transkripsiyonlu metin oluşturulurken günümüz imlasına yakın bir dil ve imla anlayışı benimsenmiştir. Bu çerçevede Arap harfli metinlerde kalıplaşmış imla ile yazılan eklerin dudak uyumuna göre transkribe edilmesi uygun görülmüştür.

2. Metinde, kalıplaşmış imlası dolayısıyla *-ub* biçiminde yazılan zarf-fiil eki, transkripsiyonlu metinde *-ıp, -ip, -up, -üp* biçiminde günümüz imlasıyla gösterilmiştir: **alıp** (G19/5), **olup** (G42/2), **gelip** (G62/1), **düşüp** (G74/4).

3. Metinde, *-u* zarf-fiil ekinin, *de-* fiiliyle birlikte kullanıldığı durumlarda, söz konusu ek yazıldığı gibi transkribe edilmiştir: rūşen **diyü** (K20/6), vuslatda **diyü** (G14/2).

4. *İle, içün* edatları ve *i-* fiilinden türemiş *idi, ise, iken* gibi birleşik yapılar, veznin durumuna göre ayrı ya da bitişik yazılmıştır: olmaz **idi** (G23/1), rāhını **bulsaydı** (G69/3), vech-i **ḥasenle** (M20/18), şebāb **ile** (G13/7), mutāf **olduġuçün** (M24/36), yüz sürmek **içün** (K16/21), **bırakdıysa** felek (G65/3), müsellem **ise** (G79/5), zülf-i yār **iken** (G85/4), **çekerken** mūmiyānın (G85/6).

5. Metinde, istek kipi olan *-a*'nın vezin gereği bazı kelimelerde yazılmadığı görülür: **n'eyleyim** (G270/1).

6. Metinde ط harfiyle yazılmış bütün Türkçe kelimeler, yazılış imlalarına bağlı kalınarak transkribe edilmiştir: **ṭoldursa** (M24/46), **ṭoġrultması** (M24/46), **ṭurma** (M40/142), **Ṭoḳuz** (M5/47).

7. Metinde bazı kelimelerde vezin gereği ünlü düşmesi olayı görülür: **n'ola** (M49/8), **n'içün** (G25/4), **n'etdiyse** (G286/5), **n'işleyim** (K60/27).

8. Metinde üçüncü tekil iyelik zamiriyle ilgili kelimelerin (Anı, anda, anınla gibi) transkripsiyonunda Eski Anadolu Türkçesinin imlası korunmuştur: **andan** (G15/2), **anıñ** (G35/2), **anı** (G75/7).

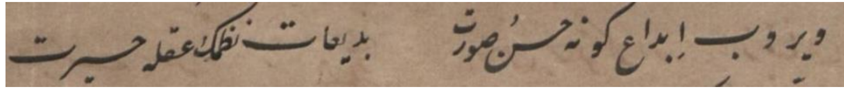
9. Metinde geçen *çün, girü, berü* gibi edatların transkripsiyonunda Eski Anadolu Türkçesindeki imlaları dikkate alınmıştır: çokdan **berü** (K19/27), **girü** (G197/1), **kullarıñçün** (M2/34).

10. Metinde *di-, it-, vir-* fiilleri günümüz imlasına uygun olarak *de-, et-, ver-* biçimde transkribe edilmiştir: **dense** (G16/7), mest **etdi** (G27/4), **verir** (G31/1).

11. Metinde, Eski Anadolu Türkçesine mahsus arkaik kelimelere de rastlanmaktadır: **yoḫsa** (G31/5), **añladamaz** (G38/1), **ḳanı** (G43/3).

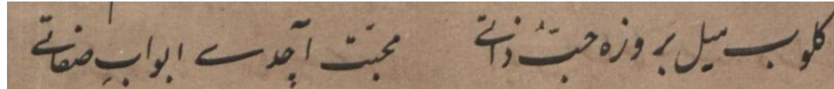
12. Metinde, bazı Türkçe kelimelerin Farsça tamlama ve eklerle birlikte kullanıldığı görülür: **gün-be-gün** (G201/4), **ṭop-ḫāne** (K16/13).

13. Daha çok ilk sayfalarda olmak üzere metinde, bazen *ötre* ُ ve *esre* ِ harekesinin harf-i izafet yerine kullanıldığı görülür:

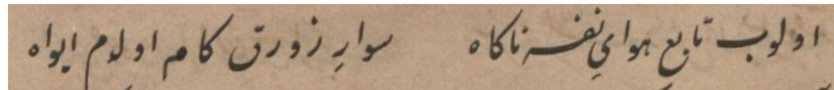
Verip ibdāᶜ-ı kevne **ḥüsn-i ṣūret**

Bedīᶜiyyāt-ı nāẓmıñ ᶜaḳla ḥayret (M 1/7)

Gelip meyl-i berūza **ḥubb-ı ẕātı**

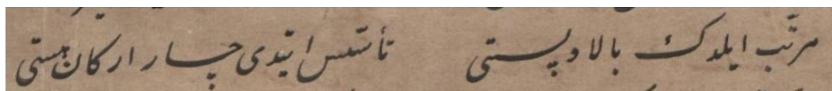
Muḥabbet açdı **ebvāb-ı ṣıfātı** (M 1/13)

Olup tābiᶜ **hevā-yı nefse** nā-gāh

Süvār-ı zevraḳ-ı kām oldum eyvāh (M 1/78)

14. Daha çok ilk sayfalarda olmak üzere metinde, bazen şeddeli kelimelerde *şedde* ّ harekesinin yazıldığı görülür:

Müretteb eylediñ bālā vü pesti

Teʾessüs etdi çār-erkān-ı hestī

15. Bağlaç olan *ki* (كه) ile aitlik eki olan *-ki* (كى) yazımında hata görülmez:

Kim **ki**: (G 8/

Cānlardaki: (G 58/3)

16. Vezne uydurmak için *faʿl, fiʿl ve fuʿl* veznindeki masdarların Türkçe'deki ünlü türemesi kuralıyla kullanıldığı görülür: **nefis** (M40/61), **şükür** (K43/1).

17. Metinde b/p şeklinde yazılan bazı Türkçe kelimelerde günümüz imlasına uygun olan tercih edildi: **kaptırdı** (M4/42). Ancak Farsça *muġ-beçe* kelimesinde olduğu gibi bazı yerlerde *b* yerine *p* yazıldığı görülse de muġ-beçe şekli tercih edilmiştir.

3.3. METİN OLUŞTURULURKEN TAKİP EDİLEN YOL

İstanbul ve Berlin nüshalarının istinsah tarihleri ve müstensihleri bilinmediği için Nāfi Divan'ı metninin kuruluşunda herhangi bir nüsha esas alınmamıştır. Metni oluştururken anlam ve vezin için en uygun şekil tercih edilmeye çalışılmıştır. İki nüsha arasındaki farklar ise dipnotla gösterilmiştir.

İnceleme kısmındaki örneklerde ve metin kısmında transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Kullanılan transkripsiyon sistemi şöyledir:

Ā/ā, A/a	آ , ا	Ḍ/ḍ	ض
ʾ	ء	Ṭ/ṭ	ط
S̱/s̱	ث	Ẓ/ẓ	ظ
Ḥ/ḥ	ح	ʿ	ع
H̱/ẖ	خ	Ġ/ġ	غ
Ẕ/ẕ	ذ	Ḳ/ḳ	ق
Ṣ/ṣ	ص	ñ	ك / ک

1. Transkripsiyonlu metinde nüshaların sayfa numaraları sayfanın sol tarafında gösterilmiştir. Her şiirin numarası başlık üzerinde, her beytin/bentin numarası beytin/bentin sol kısmında gösterilmiştir.

2. Metin farklılıkları gösterilirken, dipnotta doğru veya metne dahil edilen ifade önce yazılıp (:) işaretinden sonra diğer nüshadaki karşılığı yazılmıştır. İstanbul nüshası İ, Berlin nüshası B şeklinde kısaltılmıştır. Bir nüshada olan diğerinde olmadığı durumlarda (-) işaretiyle belirtilmiştir.

3. Metinde, belki de müstensih hatası olarak yorumlanabilecek eksik bırakılmış kelime, ek veya harfler metin tamiri yöntemi kullanılarak tamamlanmaya çalışılmış ve eklenen kısımlar [ ] işareti ile gösterilmiştir. Anlam ve yazılış olarak okunamayan kısımlar (?) işaretiyle gösterilmiştir.

4. Divan inceleme kısmında metinden alıntılanan şiirlerin öncelikle nazım şekli, şiir numarası ve beyit numarası kısaltmalarla verilmiştir. Örneğin: G 1/5 kısaltması, 1. gazelin 5. beyti anlamına gelir.

5. Genellikle vezin gereği düşen ünlüler için ’ işareti kullanılmıştır.

6. Vezin gereği zihaf yapılması gereken durumlarda *ā, ū, ī* harfleri kısa şekilleriyle *a, u, i* biçiminde yazılmıştır.

7. Farsçadaki vāv-ı maᶜdūleler *ḫˇāh* örneğindeki şekliyle gösterilmiştir.

8. Elif-i maksūreler, uzun okunan yerlerde Īsā, Mūsā, Leylā, maᶜnā şeklinde yazılmıştır. Vezin gereği kısa okunduğu yerlerde ve tamalamalarda, Īsi ve maᶜni şeklinde yazılmıştır.

9. Āsitān, āşiyān, āşinā, dāsitān ve āfitāb gibi kelimelerdeki medli okunuştan kaynaklanan ses türemeleri gösterilmiştir.

10. Farsça birleşik kelimelerin yazılışında sad-hezārān, güft-gū, der-be-der, ser-te-ser, ser-ā-pā şeklindeki yazılışlar tercih edilmiştir.

11. Metinde geçen Arapça ve Farsça ön ve son ekler ve edatlar, kendisinden sonra gelen kelimelerden ve kendinden önce gelen köklerden çizgiyle ayrılmıştır: Nā-yāb (M5/30), bī-kes (M6/6), bī-dār (G20/6), neşve-fezā (G14/1), ẕerre-āsā (G66/1).

12. Türkçe eklerin yazımında 19. yüzyıl Osmanlı Türkçesinin genel özellikleri dikkate alınmıştır.

13. Transkripsiyonlu metinde sonu hemze ile biten kelimelerde hemze işareti belirtilmemiştir. Bu tercihin sebebi, nüshalarda hemzelerin gösterilip gösterilmemesindeki istikrarsız tutum ile ilgilidir. Sonu hemze ile biten kelimeler Arapça veya Farsça tamlama kurmaları durumunda hemzeli şekliyle yazılmıştır.

14. Metinde geçen iktibas niteliğindeki ayet, hadis ve kelām-ı kibārlar, italik şekilde yazılmış olup, okunuşları ve anlamları ile birlikte dipnotta belirtilmiştir.

15. Transkripsiyonlu metinde özel isim ile yer adları büyük harflerle ve kendinde sonra gelen eklerle birlikte yazılmıştır.

16. Divan içinde karışık tertip edilmiş manzumeler bulundukları bölüm altında sınıflandırılmıştır.

3.4. TENKİTLİ METİN

1. Bölüm

1

İ-B 2 **Münācāt Be-Dergāh-ı Ḥażret-i Ḳaḍı'l-Ḥācāt**
Bismi'l-lāhi'r-Raḥmani'r-Raḥīm
me fā ʿī lün me fā ʿī lün fe ʿū lün

1 İlāhī ḥamd u şükr-i ṣad-hezārān
Ola maʿrūż-ı dergāhıñ heme ān

2 Ki sensin Münʿim ancaḳ hem nigeh-dār
Ḥaḳīḳī ḥamde ẕātıñdır sezā-vār

3 *Velī Ḥaḳḳeş be-ḥadd-i güft-gū nist*
Be-goften her çi āyed ḥamd-i tū nist

4 Ġarīḳ-ı luṭf u iḥsānıñdır ʿālem
Ki sensin ʿālemīne Rabb-i Erḥam

5 İlāhī ṣunʿ-ı maḥżıñdır bu ekvān
Cemāliñ pertevidir nūr-ı imkān

6 Bütün āyāt u iḥsānıñla meşḥūn
Ne ḳıymetli güherler anda meknūn

7 Verip ibdāʿ-ı kevne ḥüsn-i[243] ṣūret
Bedīʿiyyāt-ı naẓmıñ ʿaḳla ḥayret[244]

8 Müretteb eylediñ bālā vü pesti
Teʾessüs etdi çār-erkān-ı hestī

9 Münevver ḳıldı nūruñ kāʾinātı
Pür etdiñ āyetiñle şeş-cihātı

10 Bütün āsār-ı cūduñdur bu mevcūd
Ḥaḳīḳi sensin ancaḳ ferd-i mevcūd

11 Yoġidi ḥayṡ-ı *kānallāh*[245] bu ekvān

---

[243] İ ; B ; ḥüsn-i şeklinde yazılmıştır.

[244] Bedīʿiyyāt-ı naẓmıñ ʿaḳla ḥayret: Nizām-ı ebdaʿıñdır ʿaḳla ḥayret B.

Verā-yı *lem-yekün*de[246] cümle pinhān

12 Es̱er nā-būd idi *levḥ u ḳalem*de[247]
Heme āʿyān idi ketm-i ʿademde

13 Gelip meyl-i berūza ḥubb-ı[248] ẕātı
Muḥabbet açdı ebvāb-ı ṣıfātı

14 Verip *aḥbebtu en uʿref*[249] beşāret
Ṣalā-ḫˇān oldu ʿirfāna muḥabbet

15 Odur ser-çeşmesi deryā-yı ʿaşḳıñ
Neyistān-ı nuḫustı nāy-ı ʿaşḳıñ

16 Tecellī-gāhıñ oldu çün bu āyāt
Temāşā-yı cemāle oldu mirʾāt

17 Libās-ı ʿaşḳı ḳıldıñ kevne iksā
Bu ārāyişle oldu ḥüsnü zībā

İ-B 3 18 Olup fermān-beriñ dānī vü ḳāṣī
Musaḫḫardır yediñde hep nevāṣī

19 Beḳā mülkünde ʿālemden ġanīsin
İlahī biz faḳīriz sen ġanīsin

20 Ḳılıp iʿlā sipihr-i bī-sütūnu
Çıḳardıñ ʿarşa ḥükm-i kāf u nūnu

---

[245] *Kānallāhu* ve lem yekün me'ahu şeyʿa*, Allah vardı ve O'nunla beraber bir şey yok idi*, anlamındaki hadis-i şerif. Necdet Ardıç, Risale-i Lüb'ül-Lü'b ve Sır'üs-Sırrı (Özün Özü ve Sırrın Sırrı), e-kitap, http://www.necatiaksu.net/dosya/lubb-ul_lub.htm

[246] *Lem yekün: Onun hiçbir dengi yoktur,* mealindeki ayet, İhlas/4. Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, Haz. H. Karaman, A. Özek, İ. K. Dönmez, M. Çağrıcı, S. Gümüş, A. Turgut, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara 2010, 86/B, s. 604.

[247] *Levḥ u ḳalem: Levh-i mahfuz ve buraya yazan kalem* demektir. *(Onun aslı) levh-i mahfuz'dadır (Allah'ın bilgisinin tespit edildiği, butun varlıkların esaslarını içine alan, mahiyeti bilinmez, korunmuş bir levhadadır)*, Buruc/22.
Mehmet Yılmaz, *Edebiyatımızda İslamī Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992, s. 122.

[248] İ ; ḥubb-ı şeklinde yazılmıştır.

[249] *Küntü kenzen mahfiyyen fe-ahbebtu en-urafe fe-halakte'l-halka li-urafe: Ben gizli bir hazine idim, bilinip tanınmak istedim ve bilineyim diye mahlukatı yarattım,* anlamında hadis-i şerif. Ahmet Ögke, "Tasavvufta 'Kenz-i Mahfī' Düşüncesi ve Sofyalı Bālī Efendi'nin 'Küntü Kenzen Mahfiyyen' Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı", *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi*, Ankara 2004, Yıl: 5, S. 12, s. 9-24.

21 Degil ṣunᶜuñda cārī farż-ı noḳṣān
Kemāl-i ẕātıña her ẕerre bürhān

22 Eḥadsin yoḳ müşīr ü müsteşārıñ
Cihān münkād-i[250] ḥükm-i iḫtiyārıñ

23 Kemālātıñ esāsıdır kemāliñ
Aḳıtdı çeşmeler feyż-i zülāliñ

24 Şerīkiñ yoḳ ki Ḫallāḳ-ı cihānsın
Naẓīriñ yoḳ ki Rezzāḳ-ı cihānsın

25 Simāṭ-ı niᶜmetiñ mebsūṭ-ı ekvān
Suḳāta çīn-ḫˇānıñ Ḫān-ı Ḫānān

26 Cemāliñ şuᶜlesidir ḥüsn-i ḫūbān
Bütün pertev-gedādır nāzenīnān

27 Ḳılıp ıṭlāḳ-ı küllīden tenezzül
Maẓāhirde eder ḥüsnüñ tedellül

28 Ne güller açdı gül-zār-ı ṣıfātıñ
Ki ḫandān oldu vechi kāᵓinātıñ

29 Fürūzān oldu şevḳi māh u mihriñ
Niṭāḳın baġladı Cevzā sipihriñ

30 Yediñde cezr ü medd-i menᶜ ü iᶜṭā
Ne taḳdīr eyleseñ olur müheyyā

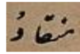
31 Ḳılıp sırr-ı ḥayātı feyż-i cārī
Bütün ekvāna etdiñ nūr-ı sārī

32 Hüviyyetdir eden sārī ḥayātı
Eden iḥyā cemādāt u nebātı

33 Be-vefḳ-i ḳābiliyyet cümle āᶜyān
Bu envār-ı hüviyyet ile tābān

34 Budur keşf-i ḥayāta rāh-ı teᵓnīs
Bütün eşyā eder tesbīḥ ü taḳdīs

---

[250] İ ve B’de şekliyle yazılmış olup, münḳād-i şekliyle okunmuştur.

35 Mizācıñ ḳande varsa iᶜtidāli
Ḥayātıñ ẓāhir anlarda kemāli

36 Zihī ṣunᶜ-ı Ḥakīm-i Lā-Yezālī
Muᶜallā sāḥa-i ḳuds-i Celālī

İ-B 4 37 Ḥadāʾiḳde nümāyān sırr-ı feyżiñ
Ki andandır nemāsı cümle ravżıñ

38 Sipās-ı bī-ḳıyāsıñ eyler īrād
Dehān-ı ġonce şāḫ-ı serv ü şimşād

39 Nüfūẕ-ı emr ü nehyiñ berḳ-ı lāmiᶜ
Ser-ā-pā enfes ü āfāḳa şāyiᶜ

40 *Yüridu mā yeşā*sın[251] Kirdgārā
Velākin bi'l-muḥāli leyse terḍā[252]

41 Ḫalāʾiḳ ḫıdmet-i şükrüñde vālih
Teselsül-baḫş eder fikr-i muḥāle

42 Raḥīmsin vālideyninden ᶜibāde
Kerīmsin bāb-ı iḥsānıñ güşāde

43 Ṭarīḳ-ı şükre sevḳ etdiñ ᶜibādı
Mezīd-i niᶜmete çün oldu bādī

44 Bu rāha eyleyip tevfīḳi rehber
Edersin şākirānı luṭfa maẓhar

45 Bu istiᶜdāda[253] luṭfuñla mükāfāt
Zihī raḥm u zihī beẕl-i ᶜināyāt

46 ᶜAceb bir mekteb-i ᶜirfān bu ᶜālem
Ki ḥaḳḳı maᶜrifet maḳṣūd-ı aᶜẓam

47 N'ola şākirdi olsa nesl-i Ādem
Odur ḥaml-i emānetle mükerrem

48 Hidāyet ḳıldı Ḥaḳ rāh-ı kemāle

---

[251] *Yefᶜalullahu mā yeşāu: Allah dilediğini yapar*, mealindeki ayetin bir bölümü, İbrahim/27. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 258.

[252] *Velākin bi'l-muḥali leste terdā: Fakat sen imkansıza razı olmazsın*; doğru şekli böyledir.

[253] istiᶜdāda: istiᶜdād-ı B.

Dili mirʾāt edip seyr-i cemāle

49 Dilerse baẖş eder ẕerrāta ḳudret
Verir pervāze feyż-i ḳābiliyyet

50 Maḳām-ı mihri eyler cilve-gāhı
Eder envārı ẖıyre mihr ü māhı

51 Olur bī *yesmaʿu yubṣır*[254]maḳāmı
Gehī ḳurb-ı feraʾiżde ḫırāmı

52 Olur zīr-i nigīninde bütün ẖalḳ
H̱ilāfetle mükerrem eyleyip Ḥaḳ

53 Muḥāẓāt eyle ol mihr-i münīre
Żiyā-fermā olur farḳ-ı es̱īre

54 Bu cāhıñ ekmelidir ekmel-i ẖalḳ
Ḥabīb-i Ekrem-i Maḥbūb-ı Muṭlaḳ

İ-B 5 55 Ḥabībidir H̱udānıñ hem ẖalīli
Saʿādet-gāh-ı ʿuḳbānıñ delīli

56 Ebu'l-Ḳāsım Muḥammed Muṣṭafādır
Ṭarīḳ-ı ıṣṭıfāda pīşvādır

57 Odur çün ẖātemi rüslü'l-kirāmıñ
Odur ser-tāc-ı faẖri ẖāṣṣ u ʿāmıñ

58 Odur ẖūrşīd-i āfāḳ-ı risālet
Odur ḳandīl-i ṭāk-ı ẖātemiyyet

59 Anıñ nūruyla rūşen oldu āʿyān
O mihr ile żiyā kesb etdi ekvān

60 Fürūzāndır ebed bu şemʿ-i tābān
Sirāc-ı mihr ü meh andan fürūzān

61 Naṣībin verdi andan kümmelīniñ

---

[254] *Ve mā yezālü ʿabdī yeteḳḳarebü ilā binnevāfili ḥatta eḥabbu feiẕā aḥbebtuhu küntü semʿahülleẕi yesmaʿu bihī ve baṣarahülleẕi yubṣıru bihī ve yedehülleti yabtişu bihā ve riclehulleti yemşī bihā: "Kulum, kendisine farz kıldığım şeylerden daha sevimli bir şeyle bana yaklaşamaz. Kulum nafile ibadetlerle de bana yaklaşmaya devam eder, ta ki ben onu severim. Artık onun işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden isterse muhakkak ona istediğini veririm"*, mealindeki hadis-i şerif. Bk. Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhari, *Sahihu'l-Buhari*, Darü'l-Arkam, Beyrut, 1382-3.

Münevver ḳıldı ᶜaynin evvelīniñ

62 Cemīᶜ-i enbiyāyı ḳıldı mesrūr
Edip bu encümü nūruyla pür-nūr

63 O şeb kim etmiş idi ᶜazm-i Miᶜrāc
Taᶜayyün eylemişdi Ḳudse minhāc

64 Olup bi'l-cümle ervāḥ anda ḥāżır
Bütün şeh-rāh-ı istiḳbāle nāẓır

65 Müşerref etdi çün vech-i münīri
Göñüller şād olup gözler ḳarīri

66 İmāmet ḳıldı ṣaff-ı enbiyāya
Müheyyā idiler çün iḳtidāya

67 İmāmü'l-Enbiyā ẕāt-ı şerīfi
Ebu'l-ervāḥdır rūḥ-ı laṭīfi

68 Ḳılıp ṭayy-i maᶜālī şāh-ı *levlāk*[255]
Maḳām-ı evvelīni oldu eflāk

69 Sarāy-ı āşinādır ḳaṣr-ı ḥayret
Verāya işlemez nūr-ı baṣīret

70 Verāsıdır maḳām-ı *lī maᶜallāh*[256]
Bu bezme maḥrem olmaz bir dil āgāh

71 Kim eyler cüst-cū-yı ḥaḳ-ı ᶜirfān
Fürūġ-ı *mā ᶜaraf-nāk*[257] anda tābān

72 Edip nesḫ-i şerāyiᶜ naṣṣ-ı Ḳurᵓān
Bu fermān ile vaḥdet buldu edyān

73 Teceddüd etdi aḥkāmı zamānıñ
Tebellüc eyledi ṣubḥu cihānıñ

---

[255] *Levlāk*: Hadis-i kutsī olduğu rivayet edilen, *Levlāke levlāke lema halaktü'l-eflāk: Sen olmasaydın felekleri (kāᵓinātı) yaratmazdım.* Yılmaz, age., s. 113.

[256] *Lī maᶜallāh*: *Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir,* mealinde rivayet edilen söz. Yılmaz, age., s. 115.

[257] *Mā ᶜarafnāke hakka maᶜrifetik: Ya Rab seni zātına yakışır şekilde bilmedik*, mealinde gerçek olması şüpheli hadis-i şerif. Yılmaz, age., s. 117.

İ-B 6

74 İlāhī eylediñ iḥsāna maẓhar
Bize ḳıldıñ o ẕī-şānı Peyember

75 Edā-yı şükrüne bī-iḳtidārız
ʿİbād-ı aḥḳarız bir ḫāk-sārız

76 Ġarīḳ-ı maʿṣiyet ehl-i ḫaṭāyız
Faḳaṭ dil-beste-i ʿafv u ʿaṭāyız

77 Maʿāṣī verse de efkāra ḥayret
Tesellī-baḫş olur neyl-i şefāʿat

78 Dirīġā nefs edip meyl-i leṭāʾif
Eder enfāsı ifnā-yı zeḫārif

79 Olup tābiʿ hevā-yı nefse nā-gāh
Süvār-ı zevraḳ-ı kām oldum eyvāh

80 Aḳıp cūlar gibi ʿaşḳ-ı mecāza
Nihāyet vermeyip bu terk ü tāza

81 *Gehī pūyān-ı ṣayd-ı çeşm-i āhū*
Gehī mīnā be-dest-i ẕevḳ-i dilcū

82 *Gehī dilbeste-i zünnār-ı gīsū*
Perestiş-kerde-i miḥrāb-ebrū

83 *Gehī pervāne-i şemʿ-i ruḫ-ı yār*
Gehī hem-naġme-i murġān-ı esḥār

84 Ḳalıp bu ḳayd-ı cüzʾī-yi ṣuverde
Cemāl-i bā-kemāle oldu perde

85 İlişdirdi beni çengāl-i ās̱ār
Çekildi vech-i maḳṣūda bu astar

86 Ṭutup mirʾātimi jeng-i ʿalāʾiḳ
Beni yoldan ala ḳoydu ḫalāʾiḳ

87 Hebāya gitdi ḥayfā bunca eyyām
Ne zād-ı āḫiret ne fikr-i encām

88 İlāhī ḥüsn-i āʿmāle ḳarīn et
Teşebbüs̱-gāhımı ḥabl-i metīn et

89 Dile iḥsān buyur iḫlāṣ-ı niyyāt
Edip nefs-i harūnu bend-i ṭāᶜat

90 Hidāyet eyleyip ḳalb-i selīme
Delālet ḳıl ṣırāṭ-ı müstaḳīme

İ-B 7 91 Dü-çeşmi rūşenā-yı vaḥdet eyle
Dilimden şüst ü şūyu kes̱ret eyle

92 Edip envār-ı ᶜaşḳıñ dilde işrāḳ
Bu ḳayd-ı māsivādan eyle ıṭlāḳ

93 Cilā kesb eyleyip ᶜayn-i baṣīret
Görünsün ᶜālem-i ġayb-ı hüviyyet

94 Göñülden refᶜ olup aġrāż-ı ekvān
Muḥabbetle pür olsun çeşm ü iẕᶜān

95 Naẓar ḳıl raḥm ile kim rū-siyāhım
Ki ᶜabdim gerçi ᶜabd-i pür-günāhım

96 Ne iḥsān eylediñse hep kemālāt
Ne etdim ise ben cümle ḫaṭīᵓāt

97 İlāhī ᶜafva şāyān ḳıl bu ᶜabdi
Sezā-yı luṭf u iḥsān ḳıl bu ᶜabdi

98 Ġarāmetden maṣūn et ḫatm-i ḥāli
Nedāmetden eser ki levh-i bāli

99 İlāhī faḫr-i ᶜālem ḥürmetiyçün
Ki ḫalḳ etdiñ bu ekvānı anıñçün

100 Amān īmānıma baḫş et selāmet
Zebānımda ola cārī şehādet

101 Ki yoḳdur elde diger zād-ı ᶜuḳbā
Odur dergāha berg-i sebz-i ihdā

102 Hidāyet üzre eyle ᶜazm u seyrim
Ola nāmıñla dāᵓim ẕikr ü fikrim

103 Refīḳim ol ol anda kim Ḫudāyā

Nezelnā hahünā s̱üm irteḥalnā[258]

104 Burāk u ḥullelerle eyle iḥyā
Ki fānī ola *küllü men ʿaleyhā*[259]

105 Dem-i *eyne'l-meferr*[260]ḥıfẓ u nihān et
Selāmet-gāh-ı ʿarşı sāye-bān et

106 Fürūġ-efşān olup envār-ı Ḳurʾān
Çerāġ-ı rāhımı ḳılsın fürūzān

107 Duḫūl-i evvelīne eyle ilḥāḳ
Bıraḳma ʿarsa-i maḥşerde müştāḳ

108 Delālet ḳıl ṣırāṭ-ı mustaḳīme
Revā görme meded nār-ı caḥīme

109 Edip noḳṣānımı luṭfuñla ikmāl
Cinān-ı ʿāliyāta eyle idḫāl

İ-B 8 110 Bıraḳma Nāfiʿi dil-sūz u maḥrūr
Zülāl-i kevs̱er ile eyle mesrūr

111 Muḥibb-i ḫānedānım luṭfa aḥrā
Buyur sāḳī-yi kevs̱er etsin irvā

112 Edip ḫuld-i berīniñle mülaṭṭıf
Buyur nūr-ı cemāliñle müşerref

113 Ḥabībiñ Muṣṭafāya eyle ḫādim
Eşiginde ḳul olmaḳdır murādım

2

Münācāt
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Şevḳ-i evṣāfıñla yā Rab ṭabʿı veḳḳād eylediñ
Ḫıyre-sāz-ı çeşm-i dil bir şemʿi īḳād eylediñ

---

[258] *Nezzelnā hahünā s̱ümme irteḥalnā: Bu dünyaya geldik ve göçtük,* mealindeki söz. Vezin gereği *Nezelnā hahünā s̱üm irteḥalnā* okunmuştur.
[259] *Küllü men ʿaleyhā fān: Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak,* mealindeki ayet, Rahman/26. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 531.
[260] *Yevme izin eyne'l-meferr: Kaçacak yer neresi?,* mealindeki ayetin bir bölümü, Kıyame/10. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 576.

2 Ben niçe vaṣṣāf olam vaṣfıñda ʿāciz kāʾināt
Şebnemiñ gerçi ḳabūlün mihre muʿtād eylediñ

3 Ḳābil-i iḥṣā mıdır emvāc-ı baḥr-i bī-girān
Kim bu kenziñ naḳdini mā fevḳ-i iʿdād eylediñ

4 Bī-heyūlā ṣūret-i zībālar iksā eyleyip
Bunca maṣnūʿātı *kün*[261]emriñle īcād eylediñ

5 Berḳ urup ġayb-ı hüviyyetden cemāl-i enveriñ
Mihr ü māh ile nücūm-ı çarḫı īḳād eylediñ

6 Eyleyip peyġām-ı ḥubb-ı maʿrifet-ḳarʿ-ı ṣımāḫ
Dillere āyīn-i ʿaşḳı keşf ü irşād eylediñ

7 Eyleyip her ṣınfa ilbās-ı vücūd-ı müsteʿār
Cümle ʿālemden ġınā-yı ẕātıñ eşhād eylediñ

8 Gerçi efʿāliñ degil ḳaṭʿā muʿallel-bi'l-ġaraż
ʿAyn-i ḥikmetdir ne kim icrā vü īrād eylediñ

9 Gūy [u] çevgān eyleyip eflāki dest-i ḳudretiñ
Rūz u şeb gerdān-ı füsḥat-gāh-ı ebʿād eylediñ

10 Ḥaddi yoḳdur kimseniñ aṣlā nizāʿ vü şirkine
Mālikīsin mülküñü maʿmūr u ābād eylediñ

11 Eyleyip şerʿ-i münīri rehber-i dār-ı felāḥ
Ḳābilān-ı rüşdü tevfīḳiñle irşād eylediñ

12 Ḥiṣṣe-dār-ı nūr-ı merşūş-ı hidāyet olmayan
Niçe nā-ḳābilleri maḫẕūl u ilḥād eylediñ

13 Feyżiñi īcāb-ı istiʿdāda tevfīḳ eyleyip
Gül güler bülbüllere taʿlīm-i feryād eylediñ

İ-B 9 14 Kūdegān-ı mekteb-i ʿaşḳa verip ders-i nihān
ʿĀrif-i ʿilm-i ledün dānā vü üstād eylediñ

15 Laʿlini Şīrīn edip şehd-i cemāliñle kimin
Kimisin kūh-ı celāliñ üzre Ferhād eylediñ

---

261 *Kün fe yekün: Hemen oluverir*, mealindeki ayetin bir bölümü, Yasin/82. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 444.

16 Ser-keş-i bāġ-ı taᶜalluḳken niçe ehl-i hevā
Āb-yār-ı raḥmetiñle serv-i āzād eylediñ

17 Eyleyip yek-müşt-i ḫāki ser-firāz-ı tāc u taḫt
Kimisin ᶜādil kimisin şāh-ı bī-dād eylediñ

18 Mebdeᵓ-i īcād edip nūr-ı ḥabīb-i aᶜẓamı
Neşr-i envār-ı şühūda şemᶜ-i veḳḳād eylediñ

19 *Ḳābe ḳavseyni ev ednāda*[262] o ᶜabd-i ḫāṣıñı
Üdnü minnī[263] ṣadrına iᶜlā vü eṣᶜād eylediñ

20 Maḥrem-i bezm-i ḥarīm-i *lī-maᶜallāh*[264] eyleyip
Tāb-ı çeşmin kuḥl-i māzāġ ile müzdād eylediñ

21 Āteş-i Fürsī reşāş-ı raḥmetiyle söndürüp
Nūr-ı tevḥīdiñle kevni rūşen u şād eylediñ

22 Zīb-i ḳadd-i servi ḳıldıñ *ḳum fe enẕir*[265] ḫilᶜatin
Nuṣret-i dīniñde ṣāḥib-seyf u ecnād eylediñ

23 Rāᵓyet-i *innā feteḥnā*[266] ile teᵓyīd eyleyip
Nuṣret-i *innā kefeynā*[267] ile imdād eylediñ

24 Nāmını iklīl-i reᵓs-i sūre-i *Ṭāhā*[268] edip
Nūrunu zīb-i ruḫ-ı ābā vü ecdād eylediñ

25 Ḫaṣmını ifḥām edip iᶜcāz-ı Ḳurᵓān-ı Mübīn
Vaṣfını Tevrāt u İncīl içre īrād eylediñ

26 Āl ü aṣḥābın ḳılıp necm-i ṭarīḳ-ı ihtidā

---

[262] *Fe kāne kābe kavseyni ev ednā: O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu*, mealindeki ayet, Necm/9. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 525.
[263] *Üdnü minnī: Bana yaklaş,* anlamına gelir. Denā kelimesinin emridir. Hz. Peygamber'in Miᶜrācda Allah'a yaklaşması, aralarındaki mesafenin iki yay ucu kadar, hatta ondan daha az kalması konusunu ifade eder. Yılmaz, age., s. 158.
[264] *Lī-maᶜallāh*: *Benim Allah ile öyle anlarım olur ki, ne bir mukarreb melek, ne de gönderilmiş bir nebi öyle bir yakınlığı elde edebilir,* mealinde rivayet edilen sözün bir bölümü. Yılmaz, age., s. 115.
[265] *Kum fe enzir: Kalk ve insanları uyar*, mealindeki ayet, Müddesir/2. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 574.
[266] *İnnā fetahnā leke fethan mubīnā: Biz sana dosdoğru apaçık bir fetih ihsan ettik*, mealindeki ayetin bir bölümü, Fetih/1. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 510.
[267] *İnnā kefeynākel mustehziīn: (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz*, mealindeki ayetin bir bölümü, Hicr/95. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 266.
[268] *Tā-Hā*: Huruf-ı mukattaa (dandır). Kurᵓan-ı Kerīm 20. sure adı.

Çār-yārini ḫıyām-ı dīne evtād eylediñ

27 Ümmet-i merḥūmesini eyleyip ḫayru'l-ümem
Emr-i bi'l-maʿrūf[269] ile meʾmūr-ı irşād eylediñ

28 Şükrünü īfāya yoḳdur iḳtidārı milletiñ
Bunca tebşīrāt-ı āyātıñla dil-şād eylediñ

29 Yā nice eyler edā şükrün bu ʿabd-i nā-tüvān
Nūr-ı īmānı bi-ḥamdi'l-lāh Ḫudā-dād eylediñ

30 Raḥmet-i maḥżıñ ile eyyāmımı isʿād edip
Bunca sāl iḥsānıñı bīrūn-ı taʿdād eylediñ

31 Kes̱ret-i ʿiṣyān ile kesmem ümīd-i luṭfuñu
Niçe mücrim ḳulları şāyān-ı isʿād eylediñ

32 Ḫāʾib etme ey kerem-kānī bu ʿabdiñ Nāfiʿi
Bunca ʿāṣī ḳulları ʿafvıñla āzād eylediñ

İ-B 10 33 Ḳıl derūnum maḫzen-i esrār-ı ʿilm ü maʿrifet
Kenz-i luṭfuñla niçe vīrānı ābād eylediñ

34 Ṣad-ṣalāt olsun Resūle āl u aṣḥābıyla kim
Ḳullarıñçün pīşvā-yı rāh-ı irşād eylediñ

3
Naʿt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Nebevī
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ḥabbez̠ā z̠āt-ı kerīm-i Ḥażret-i Peyġamberi
Ser-firāzān-ı cihānıñ dürretü't-tāc-ı seri

2 Rūşenādır nūr-ı z̠ātından felekde mihr ü māh
Encümü pertev gedā ḳıldı cemāl-i enveri

3 ʿAḳl-ı evvel şuʿle-i idrākine pervānedir
Nur-ı tābān-ı ḥaḳāʾiḳdir fürūġ-ı ʿunṣurī

4 Cümletü'l-erḳām-ı kevne çekmese ḫaṭṭ-ı ẓuhūr
Dest-i gerdūna verilmezdi zamānıñ defteri

[269] *Emri bi'l-maruf nehyi ani'l-münker*: *İyiliği emredip kötülükten men etme*, mealindeki ayet (Tevbe/71,112: Hacc/41:Lokman/17:Al-i İmran/104/110/114: Araf/157).

5 Ḳabża-i ḥükmündedir peyveste ḥabl-i kā'ināt
Neşr eder envār-ı şerᶜin āsmānıñ ḫāveri

6 Emr ü nehyi ḥükm-i ḳānūn-ı ᶜadāletdir bütün
Ẕāt-ı feyż āyātıdır fevz ü felāḥıñ rehberi

7 Revnaḳ-ı gül-zār-ı ᶜālem ᶜārıżından muḳtebes
Ravża-i sebz-i edebdir feyż-i ḫulḳıyla ṭarī

8 Dāmen-i pāki muḳaddesdir ġubār-ı ẕelleden
Dürc-i baḥr-i ᶜiṣmetiñ nādīde dürr-i ezheri

9 Füsḥat-i ḫulḳı degildir ḥadd-i miḳyās-ı ḫayāl
Baḥr-i tayyār-ı kemālātıñ yegāne gevheri

10 Zühre-i bedri dü-nīm etmez mi bir fermān ile
Mevkib-i iclālidir çarḫıñ ser-ā-pā aḫteri

11 Ḫarḳ-ı deycūr-ı ᶜadem ḳābil mi idi Ādeme
Olmasaydı nūr-ı ẕāt-ı enverīniñ maẓharı

12 Etmeseydi dest-i beyżā-yı Kelīmi tāb-dār
Żabṭ ederdi yā nice elde ᶜaṣā-yı ejderi

13 Rūzgār eylerdi berg ü bārını çoḳdan ḫazān
Gülşen-i firdevsi şād-āb etmeseydi kevs̱eri

14 Pāye-i Miᶜrācı baḫş etdi sipihre iᶜtilā
Gevherīn naᶜl-i Burāḳı oldu ᶜarşıñ efseri

15 ᶜArş u ferş u āsmān sellem kevākib rīg-i rāh
Eyledi seyrān feżā-yı sidre-i pehnā-veri

B-11 16 Āsitān-ı lā-mekāndır āşiyān-ı rifᶜati
İşlemez anda sürūş u enbiyānıñ şeh-peri

İ-11 17 Mekteb-i āfāḳa eṭfāl-i sitāre cemᶜ olup
Meşḳ ederler naḳş-ı evṣāfıyla levḥ-i aḫżarı

18 Oldu menşūr-ı celīl-i vaḥy ile ḫatm-i rüsül
Ḥükmüne icrā eder maḥşerde şerᶜ-i enveri

19 Āsitānıdır penāhı ᶜāṣiyān-ı ümmetiñ
Cemᶜ eder zīr-i livā'-i ḥamdine mü'minleri

20 Āl ü aṣḥāb-ı kirāmıdır nücūm-ı iḳtidā
Her biridir şāh-rāh-ı ihtidānıñ rehberi

21 Ḥażret-i Ṣıddīḳdir çün yār-ı ġārı Ḥażretiñ
Hem odur ṣadr-ı ḫilāfetde vekīl ü[270] yāveri

22 Bu riyā-pūş oldu tecrīdinde ehl-i āsmān
N'ola Ṣıddīḳīn-i ẕī-şānıñ olursa ekberi

23 Ẕikr-i ḳalbīden edip mecrā-yı irşādı güşād
Çeşme-sār-ı maʿneviyyeñdir zihī feyż-āveri

24 Ḥażret-i Fārūḳ-ı Aʿẓamdır Emīrü'l-Müʾminīn
Fārıḳ-ı buṭlān u ḥaḳḳ oldu ṭulūʿ-ı neyyiri

25 Nuṣret-i İslām ile iḳlīm-i Fürsi fetḥ edip
Ser-fürū etdirdi seyfiyle mülūk-ı Ḳayṣeri

26 Ḥażret-i ʿOs̱mān-ı Ẕi'n-Nūreyn-i ʿālī-ḳadr ile
S̱ālis̱en oldu ḫilāfet reşk-i cāh-ı serveri

27 Oldu meftūn-ı muḥeyyāsı ḥayāsından sürūş
Sırr-ı Ḳurʾān ile tābān oldu ṣadr-ı enveri

28 Ḥażret-i ṣıhr-ı Nebī yaʿnī ʿAliyyü'l-Murtażā
Rābiʿ-i rükn-i ḫilāfet şeh-suvār-ı ṣaff-deri

29 *Hel etā*[271] menşūru vaṣfı *lā-fetā illā ʿAlī*[272]
Ġābe-i şīrān-ı şecʿātiñ odur çün Ḥaydarı

30 Ḥażret-i Sıbṭeyn-i Aʿẓam ḳurretü'l-ʿayn-i ümem
Āsmān-ı rifʿatiñ tābende bedr u ḫāveri

31 Dāʾimā olsun ṣalāt ile selām-ı bī-ḥesāb
Meşʿal-efrūz-ı maḳām-ı Ḥażret-i Peyġamberi

32 Ümmehāt-ı müʾmine-i cümle āl u ṣaḥbına
Ṣad-selām olsun bu ʿabdiñ tuḥfe-i müstaḥżarı

---

[270] vekīl ü: vekīli İ.

[271] *Hel etā ale'l-insāni hīnun mined dehri: İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?,* mealindeki ayetin bir bölümü, İnsan/1. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 577.

[272] *Lā-fetā illā ʿAlī : Ali'den başka yiğit yoktur*, anlamında kelām-ı kibār. Yılmaz, age., s. 100.

B-12 33 ᶜAfv-ı cürmümle meded ey Mālik-i yevm-i cezā
Faḫr-i kevneyne bağışla bu kemīne aḥḳarı

İ-12 34 N'ola eylersem seḥerde şüst u şū-yı maᶜṣiyet
Mütefeyż-i baḥr-i raḥmet eyleyip çeşm-i teri

35 Kim keser Nāfiᶜ ᶜaṭāyā-yı ilāhīden ümīd
Var iken *lā taḳneṭū*dan[273] müjde-i pehnā-veri

4

Naᶜt-ı Şerīf
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Uyan ey murġ-ı seḥer ġafletden
Ser-be-ceyb olma yeter ḥayretden

2 Demidir şevḳe gelip ol dem-sāz
Naġme-i rāz-ı dili ḳıl ibrāz

3 Yād et evṣāf-ı Resūlu'l-lāhı
Feyż-yāb eyle dil-i āgāhı

4 Kim odur ḫalḳ-ı ᶜaẓīme mālik
Rāh-ı iḥsān u ᶜaṭāya sālik

5 Nūr-ı tābān-ı ḥaḳīḳat Aḥmed
Sebeb-i aᶜẓam-ı ḫilḳat Aḥmed

6 Gevher-i dürc-i *ve mā erselnāk*[274]
Bedr-i tābende-i burc-ı *levlāk*[275]

7 Ḫātim-i enmele-i ḫatmiyyet
ᶜİlm-efrāz-ı maḳām-ı biᶜs̱et

8 Ṭūṭi-i vaḥy-i ḫudāvend-i celīl
Mehbıṭ-ı peyk-i ilāhī Cibrīl

9 Ṣafvet-i ṣafḥa-i levḥ-i imkān

---

[273] *Lā taknetū min rahmetillāh: Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin*, mealindeki ayetin bir bölümü, Zümer/53. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 463.

[274] *Ve mā erselnāke illā raḥmeten li'l-ālemīn: Biz seni ancak alemlere ancak rahmet olarak gönderdik*, mealindeki ayetin bir bölümü, Enbiya/107. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 330.

[275] *Levlāk*: Hadis-i kutsī olduğu rivayet edilen, *Levlāke levlāke lema halaktü'l-eflāk: Sen olmasaydın felekleri (kāᵓinātı) yaratmazdım.* Yılmaz, age., s. 113.

Ṣayḳal-efrūz-ı ṣıḥāf-ı ekvān

10 Nāşir-i nūr-ı mübīn-i tevḥīd
Nāṣir-i dürr-i s̱emīn-i temcīd

11 Nūrunuñ maṭlaᶜı nūru'l-envār
Sırrınıñ şuᶜlesi cümle esrār

12 Mevżiḥ-i ḳadri ẖiṭāb-ı ṣadrıñ
Şāriḥ-i ṣadrı *elem neşraḥ lek*[276]

13 *Ḳum fe enẕir*le[277] olup fermān-ber
Oldu şeh-rāh-ı hüdāya rehber

14 Nuṣret-i Ḥaḳda edip beẕl ü cūd
Ṭāliᶜ-i ᶜālemi ḳıldı mesᶜūd

B-13 15 Ḳıldı ibṭāl-i ebāṭīle ḳıyām
Ḥaḳ ile eyledi faṣl-ı aḥkām

16 Buldu ẕātıyla ẓiyā burc-ı hüdā
Oldu şerᶜiyle ᶜayān rāh-ı hüdā

İ-13 17 Mesned-ārā-yı Maḳām-ı Maḥmūd
İᶜtilā-baẖş-ı livā'-i maᶜḳūd

18 ᶜĀlemīne sebeb-i iḥyādır
Raḥmet-i şāmile-i Mevlādır

19 Ḳā'id-i ceyş-i rüsüldür ẕātı
Enbiyā mecmuᶜıdır rāyātı

20 Ẓahr-ı ümmetde odur ḥıṣn-ı menīᶜ
Rütbe-i himmeti bālā vü refīᶜ

21 Kuḥl-ı māzāġ ile çeşmi rūşen
Feyż-i iblāġ ile diller şen

22 Naḳd-i iḥsānı verā-yı iḥṣā
ᶜAdd olunmaz ḳaṭarāt-ı deryā

---

[276] *Elem neşraḥ leke ṣadrak: Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?*, mealindeki ayetin bir bölümü, İnşirah/1. TDV, Kur'ān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 596.
[277] *Ḳum fe enẕir: Kalk, ve (insanları) uyar*, mealindeki ayet, Müddesir/2. TDV, Kur'ān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 574.

23 Ey cihān faḫri Resūl-i Ekrem
Ḫāzin-i ʿilm-i muḥīṭ-i ʿālem

24 Naʿt-ı pākiñde beşerdir ḳāṣır
Vaṣfıñı ḳıldı cenāb-ı Ḳādir

25 Muʿcizātıñla siyerdir meşḥūn
Yine ḳāṣırdır o maʿnāda mütūn

26 Oldu nūruñla güşāde ezhār
Buldu lezẕet berekātıñla s̱emār

27 Etdiler secde yoluñda eşcār
Dizilip ʿarż-ı selāma aḥcār

28 Eyledi ciẕʿi firāḳıñ nālān
Bu ḥanīn etdi ḳulūbu sūzān

29 Parmaġıñdan ederek ābı revān
Ḳıldıñ aṣḥāb-ı kirāmı reyyān

30 Ne olur ḥālim ʿaceb rūz-ı ḥesāb
Cürmümüñ ḥadd ü ḥesābı nā-yāb

31 Ey kerem-baḥri ṣaḥābetdir ümīd
Dār-ı ʿuḳbāda şefāʿatdir ümīd

32 Gerçi yoḳ cürmüme ʿadd u pāyān
Gösterir nisbet-i raḥmet āsān

[278] 33 Nāfiʿā işte budur rāh-ı necāt
Ravża-i pākine ḳıl ʿarż-ı ṣalāt

34 Ṣad-ṣalāt eyle selām ez dil ü cān
Ola maʿrūż-ı ḥużūru her ān

İ-14 35 Āl u aṣḥābına hem ola selām
Cümlesi ḥāʾiz-i ıḳṣā-yı maḳām

5

Naʿt-ı Şerīf Der Miʿrāc-ı Nebevī

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

---

[278] 14. Sayfa B nüshasında yoktur.

1 Başīretle gel ey dil ḳıl temāşā bir gülistānı
Ki eyler ġoncesi pür-ḫūn-ı ḥayret ʿayn-i ḥūrānı

2 İlişmez dāmen-i şāḫ-ı terīni pençe-i ḫāra
Degil pejmürdesi bād-ı ḫazānıñ sünbülistānı

3 Yetişmez serv-i āzādına çarḫıñ dest-i āzārı
Tecellī feyż-bārı perde-i ʿiṣmet nigeh-bānı

4 Göz açmış cān-fezā nergisleri ṭarf-ı çemen-zāra
Muʿaṭṭar ḳılmada şebbūları bezm-i şebistānı

5 Olup zerrīn ḳadeḥler ʿāşıḳ-ı mestāna rūḥ-efzā
Verir şebnem yerine kāse kāse āb-ı ḥayvānı

6 Bütün naḳş-ı *hüve'l-ḥayy*[279] iledir zī-bende elvāḥı
Terennüm-sāz-ı *Allāhu Eḥad*dir[280] cümle murġānı

7 Bisāṭıdır nesīc-i kār-gāh-ı ḫıṭṭa-i lā-hūt
Degil minvāline pençīde tār u pūd-ı cismāni

8 Ferāḫ-ı kebki ṣaḳlar şāh-bāzı āşiyānında
Ġazālanıñ künāmın rūşen eyler çeşm-i şīrānı

9 Eder pertev-gedā nūr-ı nehārı şemʿ-i ḫūrşīdi
Olur tābende necm-i bī-ufūl ile şebistānı

10 Bütün ḫāṭır tehīdir māhiyānı mevc-i keṣretden
Ġarīḳ-ı nūr-ı vaḥdetdir müheymindir sürūşānı

11 Bilir ḥāl āşināyān ḳāl ile vażʿı degil ḳābil
Temāşāsı eder ḥayrān u ebsem rāz-ı dānānı

12 Bütün güft u şinīdi remz-i esrār-ı ḥaḳāʾiḳdir
Felāṭūn-ı ḥikemdir cümle şākird-i debistānı

13 Cemīʿ-i enbiyā dehlīz-i taʿẓīminde ītāde
Muḳarrebler bütün pervāne-i şemʿ-i fürūzānı

---

[279] *Hüve'l-ḥayy: O hayydir (diridir), kayyūmdur*, mealindeki ayetin bir bölümü, Bakara/255. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 41.

[280] *Kul huvallāhu ehad: De ki: O Allah birdir,* mealindeki ayetin bir bölümü, İhlas/1. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 604.

14 Serīr-ārā-yı bezm-i ihtiṣāṣı faḫr-i ᶜālemdir
B-15 Ki ẕāt-ı ekremidir ᶜabd-i ḫaṣṣü'l-ḫaṣṣ-ı sübḥānī

15 Odur dībāce-sāzı ḥikmetü'l-işrāḳ-ı tekvīniñ
Fürūġ-ı nūrudur rūşen eden āfāḳ-ı ekvānı

İ-15 16 Ḥabībidir Ḫudānıñ fātiḥ-i kenz-i muḥabbetdir
Muḳaddes Ẕāt-ı Ḥaḳḳa ẕātıdır mirᵓāt-i nūrānī

17 Şeh-i mülk-i risālet tāc-dār-ı ḫıṭṭa-i biᶜs̱et
Bütün maḥṣūl-i emr u nehyidir aḥkām-ı Ḳurᵓānī

18 *Li yaġfir*dir[281] berāt-ı ᶜiṣmeti o şāh-ı *levlāk*iñ
*Elem neşraḥ*la[282] oldu münşerih ṣadr-ı diraḫşānı

19 Dü-nīm olmaḳ degil māh etse īmā çarḫa raġbetle
Ederdi şevḳ ile ṣad-pāre cām-ı mihr-i raḫşānı

20 Faḳaṭ aṣḥābımı isḳā buyurdu kef-i pür-feyżi
Zülāl-i raḥmetiyle ḳıldı irvā cümle ᶜaṭşānı

21 Risālet oldu peyveste kemāle biᶜs̱eti ile
Anıñçün yevm-i baᶜs̱e müntehīdir ᶜahd u devrānı

22 Riyāż-ı maᶜrifet ol aᶜlem-i ᶜālemle rū-nīḳāb
O dānā-yı cihāndır fetḥ eden ebvāb-ı ᶜirfānı

23 İmām-ı enbiyā ᶜaḳd-i nücūm-ı ᶜālem-i bālā
Reᵓīs-i aṣfiyā ṣāḥib-serīr-i ᶜarş-ı raḥmanī

24 Şeb-i Miᶜrācıdır bir ṣubḥ-ı rūşen kim ḥaḳīḳatde
Bu şebdir eyleyen ẓulmet-serā-yı kevni nūrānī

25 Ne şeb kim mücmer etdi mihri yandı ḳurṣ-ı māh anda
Ġubār etdi yolunda nāfesin çarḫıñ ġazālānı

26 Ne şeb kim ᶜarşı rūşen eyledi mihr-i zemīn ol şeb
Żiyā-dārı olup sebᶜ-i şidādıñ necm-i tābānı

27 Bu şeb destinde Zehrā sermedān-ı sīmi āmāde

---

[281] *Li yağfira lekellahü ma tekaddeme..: Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar,* mealindeki ayetin bir bölümü, Fetih/2. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 510.
[282] *Elem neşraḫ leke ṣadrak: Biz senin göğsünü açıp genişletmedik mi?*, mealindeki ayetin bir bölümü, İnşirah/1. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 596.

Sevādından arardı çeşmine kuḥl-ı Ṣıfāhānı

28 Zihī şeb kim şeb-i āvīzān-ı Ḥaḳ gūyānı ṣıddīḳīn
Zihī şeb kim ṣabāḥı ḳıldı ḫurrem ṣahb-ı ẕī-şānı

29 O şeb peyk-i Ḫudā Ḥaḳdan selām eyle ḥabībini
Tecellī-gāha daᶜvet ḳıldı teblīġ etdi fermānı

30 Bu gevherle edince gūş-ı hūş-ı esᶜadın teşnīf
Ḫurūşa geldi deryālar gibi şevḳ-i firāvānı

31 Açıldı bu ḫaberle ġonce-āsā ṭabᶜ-ı pür-nūru
Fürūzān oldu şevḳ-ı rāh-ı cānān ile çeşmānı

B-16 32 Şitābān oldu rūḥ u ten icābet-gāha sürᶜatle
Zemīn-i imtis̱āle ḳıldı sūde vech u pīşānī

33 Muvāfıḳ rūzgārı buldu çün keştī-yi āmāli
Hemān āmāde ḳıldı bād-bān-ı ᶜazm u seyrānı

İ-16 34 Ḳıyām-ı nāz ile oldu kemer-bend-i ᶜubūdiyyet
Serinde tāc-ı faḫrini ser-fürū etdirdi şāhānī

35 Selāmet bād ile beyt-i muᶜaẓẓam eyleyip teşyīᶜ
Aḳıtdı dīde-i mīzābdan eşk-i duᶜā-ḫ˅ānı

36 Hezārān bāl ü perle ġāşiye berdūş-ı Cebrāʾīl
Burāḳa bindirip taᶜẓīm ile ol żayf-ı ẕī-şānı

37 Nerīmāne rekūbundan olup şevḳ-āver-i ġayret
Burāḳı berḳ-ı seyyāl etdi germī-yi şitābānı

38 Burāḳıñ berḳ-ı ḫāṭıf ḥayret-i berḳ-ı neᶜāliyle
Ġubārın sürme etdi çeşm-i yārān bār-ı seyrānı

39 Erince Mescīd-i Aḳṣāya o sebḳat-ger-i pīşīn
Geçip miḥrāba oldu enbiyāya nūr-ı pīşānī

40 ᶜUluvv-i şānına İsrā be-ᶜabde naṣṣ-ı ḳāṭıᶜdır
Temeyyüz etdi ᶜabdiyyetde çünki ḳadr-i ẕī-şānı

41 Edā-yı rekᶜatin ile imāmü'l-enbiyā derḥāl
Ḳıyām etdi selām ile vedāᶜa ṣaff-ı iḫvānı

42 Mis̱āl-i rūḥ edince ᶜazm-i evc-i ṭārem-i bālā
Serinde ḫāk-dān ḳapdırdı çarḫa tāc-ı raḫşānı

43 Güşād etdi felek rūzun yerine çeşm-i müştāḳın
Sürūşān oldu istiḳbāle ḥāżır faḫr-i ᶜadnānı

44 Revān oldu sürūrundan sipihriñ eşk-i ḫoş-ābı
Olup rāhında cām-ı mihr ü mehle reşḥa reyzānı

45 Yayıldı zīr-i pāyine Burāḳıñ aṭlas-ı gerdūn
Yolunda ḳum gibi çarḥıñ serildi necm-i tābānı

46 Melekler deʾb-i taᶜẓīmāt ile ītāde rāhında
Felekler ser-be-ceyb-i inḥinā münḳād-i fermānı

47 Ṭoḳuz ḳāt pāye kesb etdi görünce şāh-ı levlāki
Uçurdu āsmān-ı el-beşāretde sürūşānı

48 Çemen-zār-ı sipihriñ nev-bahārı erdi gūyā kim
Nücūm-ı zāhirāt ekdirdi ezhār-ı gülistānı

49 ᶜAceb bir noḳṭa-i isᶜāda erdi devri gerdūnuñ
Münevver ḳıldı mihr-i ṭāliᶜin nevrūz-ı sulṭānī

50 Cenāb-ı peyk-i aᶜẓam oldu çün meşᶜal-keş-i rāhı
Bu nūr ile münevver eyledi eyvān-ı keyvānı

B-17 51 Düşüp pāy-i Burāḳa oldu gül-mīḫ-i edeb Mirrīḫ
Hilālin naᶜl içün ᶜarż etdi çarḫıñ māh-ı tābānı

52 Hezārān şemᶜeler īḳād edip şeh-rāhına pervīn
Ḳanādīl-i nücūm etdi tecāvüz ḥadd-i pāyānı

İ-17 53 Sipihriñ neyyirānı oldu iki ṭabl-ı āhengi
Görünce necm-i Zehrā oldu ārāyişle raḳṣānı

54 ᶜUṭārid dizdi naẓma lüʾlüʾ-i tābān-ı evṣāfın
Görüp dürr-i yetim-āsā o ṣunᶜ-ı baḥr-i ġufrānı

55 Esed teb-lerze oldu seyr edip şemşīr-i ebrūsun
Ḳudūm-ı saᶜdınıñ Cedy vü Ḥamel olmaz mı ḳurbānı

56 Uġūr-ı ḫıdmetinde eblaḳ-ı gerdūn olup pūyān
Arardı etmege ṭayy bulmaz idi ḥadd-i imkānı

57 Felek biñlerce yıllar devr edip āfāḳ-ı ʿālemde
Temāşā etmedi bir böyle şehr-āyīn-i devrānı

58 Hemān bir muḳteżā-yı menşeʾiyyet ʿarż-ı nisbetle
Yedi kez sürdü pāy-i mevrid-i levlāke ecfānı

59 Temāşā eyleyince ravża-i dīdār-ı pür-nūrun
Unutdu Ādem ü Ḥavvā firāḳ-ı ʿadn u rıḍvānı

60 Görüp ceddi Ḫalīli sūz-nāk-i āteş-i ḥasret
Gül-āb-ı vech-i tābānıyla gül-zār etdi nīrānı

61 Mülāḳātıyla ʿīd-ı ekber etdi ceddi İsmāʿīl
Ṣafā-yı āb-ı zemzem-baḫş edip çāh-ı zenaḫdānı

62 Ḥayāt-ı tāze baḫş etdi mülāḳātı Mesīḥāya
Ġarīḳı eyledi neyl-i sürūrun İbn-i ʿİmrānı

63 Olup kürsīye dek mefrūş-ı rāhı şeh-per-i Cibrīl
Maḳām-ı sidreniñ ol peyk-i aʿẓam oldu derbānı

64 Melāʾik içre buldu imtiyāz-ı nev bu faḫr ile
Nihāyet buldu ammā ol maḥalde deşt-i cevlānı

65 Görüp pervāze ʿazm-i himmetin ol berḳ-ı perrānıñ
Per-i pür-nūru nār-ı iftirāḳıñ oldu sūzānı

66 Bisāṭ-ı Refrefe verdi şeref ḳaldı Burāḳ anda
Yed-i İsrāfile oldu müsellem Ṣūr-ı seyrānı

67 Firāş-ı aṭlasın gerdūn edip ol pāyede itmām
Serildi pāyine ferş-i metāʿ-ı ʿarş-ı Raḥmānī

68 Muḳarrebler o nūr-ı maḥż içün olmaz mı pervāne
Odur çün maẓhar-ı ism-i celāl-i ẕāt-ı sübḥānī

69 Feżā-yı lā-mekāndan berḳ urup nūr-ı baṣīret-sūz
Münevver eyledi ẕātın tecellīyāt-ı Raḥmānī

B-18 70 Taḥayyüzden münezzeh hem mekān u şeş cihet nā-būd
Ṣabā-yı gülşen-i vaḥdet nesīm-i ʿanber-efşānı

71 Muḫāṭab eyledi bī-ḥarf u ṣavt ol ekmel-i ḫalḳı

Fürūzān oldu bu envār ile mişkāt-i iẕʿānı

İ-18

72 ʿAceb sırr-ı hüviyyet ṣoḥbet-i bezm-i muḥabbetdir
Ḫafāyā-yı ḥaḳīḳatdir erişmez derk-i insānī

73 Beyān-ı ʿilme ḥadd-i fehme güncāyiş-peẕīr olmaz
Bu bezmiñ seyr eder envārın ancaḳ āşināyānı

74 Muṭalsam-kenz idi oldu güşāde ẕātına ancaḳ
Niçe cevherler ile eyledi pür-ceyb ü dāmānı

75 Ḥabībine Ḫudādır baḫş eden kenz ise lā-yefnā
Naṣıl miḳyās-ı ʿaḳl u vehm eder taḫmīn o iḥsānı

76 ʿAṭāya idi cümle ʿālemīne kenz-i raḥmetden
Ki ẕātı nūr-ı dīdār ile pür etmişdi[283] hemyānı

77 Ṣalāt-ı ḫamsi ḳıldı ümmete Miʿrāc içün iḥsān
Bu da Miʿrācda oldu Resūle luṭf-ı sübḥānī

78 Eyā pīrāye-sāz-ı ṣuffe-i eyvān-ı ḳurbiyyet
Saña maḫṣūṣdur bes bu tecellīyāt-ı Rabbānī

79 Niçe ḫaṣīṣa-i fıṭrī ile mümtāz-ı ʿālemsin
Müsellem ẕātıñıñ rüslü'l-kirāma fażl u rüchānı

80 Yetişdirdi seni gül-zār-ı vaḥdet cümleden aḳdem
Muʿaṭṭar ḳıldı gül-berg-i cemāliñ bāġ-ı imkānı

81 Żiyā-dār eylemişdiñ ʿālemi nūr-ı nübüvvetle
Cenāb-ı Ādem iken maʾ vü ṭıynıñ ġarḳ u pinhānı

82 ʿAdemden Ādemi dār-ı vücūda eyleyen daʿvet
Mücerred nūr-ı vechiñle temāşādır bu ekvānı

83 Aratdı şevḳ-ı ṭufān-ḫīzi Nūḥa nūr-ı dīdārıñ
Taḥarrī eyleyip yıllarca berr ü baḥr-i ʿummānı

84 Tekāpū-yı ḳalem mümkin midir meydān-ı naʿtiñde
Bıraḳdı iʿtirāf-ı ʿacz ile şermende ḥassānı

85 Niçe ehl-i suḫan vaṣfıñda idrāk etmesin ʿaczin
Ḫudā ḫalḳ-ı ʿaẓīmiñ ḳıldı zīb-i naẓm-ı furḳānı

[283] etmişdi: etmişidi B.

86 H̬uṣūsiyle yoġiken istiṭāᶜam naẓm u inşāda
Cesāret verdi ᶜarż-ı nemleye meyl-i Süleymānī

87 Tesāᵓül eylemekdir maḳṣadım dār-ı şefāᶜatde
Görüp inşād-ı eşᶜār etmede eks̱er gedāyānı

B-19 88 Müsellem destiñe miftāḥı kenz-i ᶜafv u ġufrānıñ
Şefāᶜatle mübeşşir eylediñ aṣḥāb-ı ᶜiṣyānı

89 Güşāde bāb-ı iḥsān-ı H̬udādır çün der-i luṭfuñ
N'ola mefrūş olursa dergehiñde rūy-ı āmānı

90 H̬asār-ı āb-rūdan ġayrı yoḳdur sūdu ᶜālemde
Diger mah̬lūḳa ᶜarż-ı iḥtiyāc-ı nā-be-sāmānī

İ-19 91 İki ᶜālemde melceᵓ ᶜabd-i h̬aṣṣü'l-h̬aṣṣ-ı Mevlāsın
Ẓahīr-i zīr ü bālāsın ki sensin ẓıll-ı Raḥmānī

92 Ṣıġındım dergeh-i iclāliñe ey ḥāmi-i ümmet
Dü-nīm-i dest-i iṣyān olmadan ḥıfẓ et girībānı

93 Girān ᶜadd etme Nāfiᶜ dūş-ı fikre bār-ı evzārı
Pür eylerken mes̱ūbāt-ı ṣalātı kef-i mīzānı

94 Mübārek ravża-i ᶜulyāsı ile āl u aṣḥābı
Ola saḥb-ı ṣalātıñ dāᵓimā şād-āb u reyyānı

95 Ḥabībiñdir İlāhī eyle envār-ı ṣalātıñla
Hemīşe merḳad-i pür-nūrunu mıṣbāh-ı nurānī

6

Naᶜt-ı Şerīf
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Meded ey melceᵓ-i ᶜālem dah̬īlek yā Resūlu'l-lāh
Nebī-yi Ekrem ü Aᶜẓam dah̬īlek yā Resūlu'l-lāh

2 Ġarīḳ-ı baḥr-i ᶜiṣyānım sezā-yı ᶜafv u ġufrānım
Gedāyım nā-be-sāmānım dah̬īlek yā Resūlu'l-lāh

3 Zihī nūr-ı tecellāsın meh-i burc-ı *fe terḍā*sın[284]

---

[284] *Ve le sevfe yuᶜṭīke rabbuke fe terdā: Pek yakında Rabbin sana verecek de hoşnut olacaksın*, mealindeki ayetin bir bölümü, Duhā/5. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 596.

Mesīḥ-i kār-ı iḥyāsın daḫīlek yā Resūlu’l-lāh

4 Ḥabīb-i kibriyāsın sen delīl-i ihtidāsın sen
Ṭabīb-i cān-fezāsın sen daḫīlek yā Resūlu’l-lāh

5 Şefīᶜisin güneh-kārıñ ḫaṭā-pūşu tebeh-kārıñ
Ḥayātısın elem-dārıñ daḫīlek yā Resūlu’l-lāh

6 Deme mücrim şefāᶜat ḳıl şefāᶜat yā Resūlu’l-lāh
Ḳoma bī-kes ṣaḥābet ḳıl daḫīlek yā Resūlu’l-lāh

7 Cehāletle ḳuluñ Nāfiᶜ olaraḳ nefsine tābiᶜ
Edip eyyāmını żāyiᶜ daḫīlek yā Resūlu’l-lāh

7

Naᶜt-ı Şerīf

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

B-20 1 Tecellī-yi cemāliñ maẓharısın yā Resūlu’l-lāh
Tecellī-yi kemāliñ maṣdarısın yā Resūlu’l-lāh

2 *Ev-ednā*[285] burcudur çün maṭlaᶜ-ı envār-ı iclāliñ
Sipihr-i mümkinātıñ ḫāverisin yā Resūlu’l-lāh

3 Seni feyyāż-ı ᶜālem ᶜālemīne eyledi raḥmet
Ḥayāt-ı cāvidānıñ kevs̱erisin yā Resūlu’l-lāh

4 Żiyāsı mümkinātıñ muḳtebesdir nūr-ı ẕātıñdan
Cihānıñ āfitāb-ı enverisin yā Resūlu’l-lāh

5 Ḫiṭāb-ı ᶜizz-i levlāk etdi berter ḳadr-i eflāki
Semāvāt ehliniñ tāc-ı serisin yā Resūlu’l-lāh

6 Müᵓeyyed eyledi Ḳurᵓān ile Ḥaḳ ẕāt-ı ẕī-şānıñ
Bu naẓm-ı muᶜciziñ vaḥy-āverisin yā Resūlu’l-lāh

İ-20 7 Hidāyet ittibāᶜ-ı rāh-ı şerᶜiñden ᶜibāretdir
Ṭarīḳ-ı müstaḳīmiñ rehberisin yā Resūlu’l-lāh

8 Ġulāmıñ Nāfiᶜ-āsā ṣad-hezārān ehl-i ᶜiṣyānıñ
Selāmet-baḫş-ı hevl-i maḥşerisin yā Resūlu’l-lāh

---

[285] *Fe kāne kābe kavseyni ev ednā: O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu*, mealindeki ayetin bir bölümü, Necm/9. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 525.

8

Naᶜt-ı Şerīf

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ḥabīb-i Ekrem-i Mevlā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel
Muḥammed Muṣṭafā *Ṭā-Hā* cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

2 Ḥasen-ḫulḳ-ı kerīmi ḥilḳat-i zībāsıdır aḥsen
Ṭırāz-ı ṣūret u maᶜnā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

3 Olur mu ẕāt-ı nūr-ı maḥżı ẓıll-efgen zemīn üzre
Odur mihr-i felek-peymā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

4 Niçe leb-teşneyi ḳandırdı āba muᶜcizātıyla
Edip engüştünü mecrā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

5 Ruḫ-ı pür-nūru idi maṭlaᶜü'l-envār-ı ḥüsn ü ān
Mücessem nūr idi gūyā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

6 Tebessüm etse gāhī ġonce-āsā ḫadd-i gül-gūnu
Olurdu bir gül-i raᶜnā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

7 Kemālātı gibi ekmel yaratmışdı Ḫudā ḥüsnün
Zihī maḥbūb-ı müstes̱nā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

8 Şeb-i İsrāda meftūn etdi dīdārı sürūşānı
Melek-ḫaṣlet beşer-sīmā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

B-21 9 Berāt-ı ᶜafv-ı ᶜiṣyānın bu mücrim Nāfiᶜiñ yā Rab
Şefāᶜatle ede imżā cenāb-ı Aḥmed-i Mürsel

9

Naᶜt-ı Şerīf

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Dili ẓulmetde ḳoyma maḥv-ı tār et yā Resūlu'l-lāh
Cemāl-i enveriñle tāb-dār et yā Resūlu'l-lāh

2 Ḫuşūnetden edip āzāde dil baḫşāyiş-i feyżiñ
Derūnum ravża-i her-dem bahār et yā Resūlu'l-lāh

3 Serīre-dān-ı aṣḥāb-ı emelsin ᶜarża ḥācet yoḳ
Sezā-yı naḳd-i iḥsān u mesārr et yā Resūlu'l-lāh

4 Dil-i vīrānemi iḥyā buyur luṭf-ı ᶜamīmiñle
Ḫarābe zārımı gencīne-dār et yā Resūlu'l-lāh

5 Niçe demdir güşād olmaz niḳāb-ı çihre-i ṭāliᶜ
Himem-dārī-yi luṭfuñ dest-yār et yā Resūlu'l-lāh

6 Güher-bār-ı ᶜaṭāsın reşḥa-pāş ol ebr-i cūduñdan
Çemen-zār-ı mināyı āb-dār et yā Resūlu'l-lāh

İ-21 7 Ḳuluñ Nāfiᶜ ḥarīṣ-i ḫıdmet-i naᶜt-i şerīfiñdir
Sezā-vār-ı nigāh-ı iᶜtibār et yā Resūlu'l-lāh

10

Naᶜt-ı Şerīf
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ḥüküm-rān-ı cihān sulṭān-ı iḳlīm-i risāletsin
Ṣaḥābet-gāh-ı ümmet fātiḥ-i bāb-ı şefāᶜatsin

2 Raḥīmsin ᶜālemīne raḥmet-i Ḫallāḳ-ı Erḥamsin
Kerīmsin müslimīne sāye-baḫş-ı farḳ-ı ümmetsin

3 Kitāb-ı Münzeliñ nā-ḳābil-i nesḫ ü tebeddüldür
Olup aḥkāmı cārī ḥaşre dek ṣāḥib-şerīᶜatsin

4 Sezādır ẕātıña ümmī-laḳab ey ḫ˅āce-i ᶜālem
ᶜUlūm u fażl-ı māder-zād ile baḥr-i kemāletsin

5 Melāḥat gülşeninde verd-i ruḫsārıñ ki yektādır
Meşāmm-i cāna rūḥ-efzā-yı gül-bū-yı leṭāfetsin

6 Eyā vālā-ḥaseb ᶜālī-neseb ḫulḳ-ı ᶜaẓīmiñle
Şeref-ḫilḳat nübüvvet-menzilet nūr-ı ḥaḳīḳatsin

7 Suḫan vaṣfıñda ḳāṣır ᶜacz-i Nāfiᶜ gün gibi ẓāhir
Ḥabīb-i Rabb-i ᶜİzzet Hādi-i rāh-ı saᶜādetsin

11

B-22 **Naᶜt-ı Şerīf**
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Bu ekvān olmasaydı feyż-i envārıñ ile pür-nūr
Ḳalırdı ẓulmet-ābād-ı ᶜademde tā ebed mestūr

2 Taḥassür eylerim ey faḫr-i ᶜālem ravża-i pākiñ
Bu nār-ı ḥasret eyler sīne-i pür-sūzumu tennūr

3 Riyāż-ı cennetiñ bir ravżasıdır ḳabr-i pür-nūruñ
Naṣīb eyle ziyāret ḳıl ilāhī ᶜabdiñi mesrūr

4 Beni ġarḳ etdi ᶜiṣyāna ilāhī nefs-i emmārem
Müyesser ḳıl edā-yı ḥaccı tā cürmüm ola maġfūr

5 Eyā ḫatm-i rüsül ḥüsn-i ḳabūlüñ ile ḳıl himmet
Muvaffaḳ eyleyip Rabb-i Kerīm iḥsān ede destūr

6 Ṭavāf-ı beyt-i aᶜẓamla olup maḥmil-keş-i rāhıñ
Mübārek ravżaña rū-māl olup saᶜyim ola meşkūr

7 Ġubār-ı āsitānıñ sürme etsin dīde-i ḥasret
Zülāl-i zemzem ile neşᵓe-dār olsun dil-i maḥrūr

8 Edip müjgānlarımı āsitān-ı ᶜarşıña çārūb
Sirişk-i ᶜayni ḳılsam ḳaṭre-bār-ı lüᵓlüᵓ-i menṡūr

9 Nidā-yı ceddiñi gūş eyleyen ervāḥa ilḥāḳ et
İ-22 Ḳuluñdur Nāfiᶜi ḳılma icābet-gāhdan mehcūr

12

Naᶜt-ı Şerīf
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Cihāndır şemᶜ-i rūḥuñla münevver yā Resūlu’l-lāh
Ẓuhūr-ı kevne ẕātıñ oldu rehber yā Resūlu’l-lāh

2 Neḍāret kesb edip her naḫl-i bāsıḳ feyż-i ẕātıñla
Bu cism-i kevne sensin rūḥ-ı enver yā Resūlu’l-lāh

3 Seḥāb-ı āsmānı reşḥa-dār-ı feyż edip cūduñ
Gezer farḳıñda elbet ḳaṭre-cūlar yā Resūlu’l-lāh

4 Bütün mişkāt-i encüm tāb-dār-ı vech-i pākiñdir
Bu nūruñ ẕerresidir şemᶜ-i ḫāver yā Resūlu’l-lāh

5 Żiyā-dār-ı ġubār-ı maḳdemiñdir dīde-i eflāk
Edip kürsī-nişīnān pāyiñ efser yā Resūlu’l-lāh

6 Saña menşūr-ı biᶜṡet naẓm-ı pür-iᶜcāz-ı menzildir

Olur aḥkāmı cārī tā be maḥşer yā Resūlu’l-lāh

7 Egerçi ʿabd-i mücrimdir ḳuluñdur Nāfiʿ-i aḥḳar
B-23 Yetiş feryādına ḳıl luṭfa maẓhar yā Resūlu’l-lāh

13

Naʿt-ı Şerīf

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Yaḳıp şemʿ-i dili ey nūr-ı aʿẓam şuʿle-dār eyle
Żiyā-fermā-yı rūḥāniyyetiñle tāb-dār eyle

2 Olup ṣayḳal-fürūz-ı levḥ-i dil ey mürşīd-i hādī
Meded āyinemi āzāde-i jeng ü ġubār eyle

3 Kebāʾir ehlini ḳıldıñ mübeşşer çün şefāʿatle
Bu ʿabd-i mücrimi iḥsānlarıñdan ḥiṣṣe-dār eyle

4 Nigāh et şeb-çerāġ-ı naẓmıma naʿt-ı şerīfiñde
Fürūġ-ı şevḳ-ı tabʿımdır sezā-yı iʿtibār eyle

5 Ṭarīḳ-ı ḥaḳḳa ẕāt-ı eşrefiñdir reh-nümā ancaḳ
Bu ʿabdiñ Nāfiʿi irşādıñ ile baḫtiyār eyle

14

Naʿt-ı Şerīf

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Eder sāyeñde ʿālem ʿīd-ı ekber yā Resūlu’l-lāh
Ḳuluñ ḳalsın mı ġam-dār u mükedder yā Resūlu’l-lāh

2 Nice aṣḥāb ḥācāt u niyāzıñ ʿayn-i āmālī
Ġubār-ı āsitānıñdan bulur fer yā Resūlu’l-lāh

3 Daḫīl-i bāb-ı luṭfuñ devlet-i dāreyne fāʾizdir
Zülāl-i şefḳatiñdir āb-ı kevs̱er yā Resūlu’l-lāh

4 Sipihriñ mihr ü māhı ẕerredir ʿayn-i ḥaḳīḳatde
Cihāndır nūr-ı ẕātıñla münevver yā Resūlu’l-lāh

İ-23 5 Tenezzül eylemez elbet zemīne sāye-i ḳaddiñ
Felekden sāyeñi Ḥaḳ ḳıldı berter yā Resūlu’l-lāh

6 Açılmaz gülşen-i ʿālemde ruḫsārıñ gibi bir gül

Yetişmez zülfüñ-āsā sünbül-i ter yā Resūlu'l-lāh

7 Ne dem pebġā-yı nuṭḳ-ı Nāfiᶜ etse naᶜt-ı pākiñ yād
Ġıdā-yı rūḥ olur ḳand-i mükerrer yā Resūlu'l-lāh

15
Naᶜt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Faḫrü'l-Enbiyā Berā-yı Mertebe-i Cenāb-ı Seyyidü'ş-Şühedāᵓ
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Eyā ter-sünbül-i bāġ-ı melāḥat yā Resūlu'l-lāh
Gül-i ḫoş-bū-yı gül-zār-ı leṭāfet yā Resūlu'l-lāh

B-24 2 Döner çeşm-i felekde mihr ü māhı ᶜayn-i ḥırbāya
Münevver vechiñe eylerse nisbet yā Resūlu'l-lāh

3 Bu nūr-ı ḥüsn ü bu ḫulḳ-ı ḥüsün bu vech-i aḥsenle
Meḥāsin buldu sende ekmeliyyet yā Resūlu'l-lāh

4 Tevāżūᶜ gösterip verdi meziyyet maḳdemiñ ḫāke
Budur çarḫı eden pīçīde-ḳāmet yā Resūlu'l-lāh

5 N'ola şāhān-ı ᶜālem ḫıdmetiñde olsa fermān-ber
Ki sensin dāver-i ṣāḥib-şerīᶜat yā Resūlu'l-lāh

6 Olur rāḥat-nişīn-i emn ü āsāyiş dü-ᶜālemde
Eden dergāhıña ᶜarż-ı deḫālet yā Resūlu'l-lāh

7 Neḍāret kesb ederdi feyż-i dīdārıñ ile eşcār
Selāmıñ baḫş eder idi ṭarāvet yā Resūlu'l-lāh

8 Ḳılıp Ṣıddīḳı taṣdīḳıñda sürᶜat faḫr-i ṣıddīḳīn
Teşerrüf etdi ẕātıyla ḫilāfet yā Resūlu'l-lāh

9 Müᵓeyyed oldu dīn-i Aḥmedī Fārūḳ-ı Aᶜẓamla
Meziyyet buldu ᶜadliyle emāret yā Resūlu'l-lāh

10 Ḳarīrü'l-ᶜayn olup envār-ı Ḳurᵓān ile Ẕi'n-Nūreyn
Yüzünden buldu fer miḥrāb-ı ümmet yā Resūlu'l-lāh

11 Cenāb-ı Murtażā Şīr-i Ḫudā ṣāḥib-livāᵓ-i dīn
Sezādır ḳadrine ṣadr-ı imāmet yā Resūlu'l-lāh

12 Bütün aṣḥāb-ı ẕī-şānıñ ki memdūḥ-ı Ḫudādır hep

Bu encüm ile rūşendir hidāyet yā Resūlu'l-lāh

13 Ġazā-yı Bedr ile mümtāz olan ṣaḥb-ı celīliñdir
Muᶜallā bedr-i tābān-ı saᶜādet yā Resūlu'l-lāh

14 Cihānıñ ḳurretü'l-ᶜaynīnidir Sıbṭeyn-i ẕī-ḳadriñ
Olardır vāris̱-i tāc-ı kerāmet yā Resūlu'l-lāh

İ-24 15 Serinde tāc edip ṣaḳlarken ümmet ᶜahd-i ḳurbāyı
Vuḳūᶜa geldi ḥayfā hetk-i ḥürmet yā Resūlu'l-lāh

16 Nice eyler naẓar bilmem ruẖ-ı tābānıña ümmet
Ḥużūṛuñda girāndır bu ẖacālet yā Resūlu'l-lāh

17 Felek tā ḥaşre dek ẖūn-bār olur ẖūn-ı Ḥüseyn ile
Açıldı yāresi rūz-ı şehādet yā Resūlu'l-lāh

18 Yezīd İblīsini Mevlā muẖalled ede dūzaẖda
O melᶜūn etdi bu emre cesāret yā Resūlu'l-lāh

19 S̱ebātın gösterip ᶜahd-i ḍalāl-i cāhiliyyetde
Edince āl-i ẕī-şāna ihānet yā Resūlu'l-lāh

20 Düşürdü nefsini çāh-ı ḍalāle ḥubb-ı cāh ile
Maᶜāẕa'l-lāh nedir bu ḥırṣ u ẖaybet yā Resūlu'l-lāh

B-25 21 Be-ḥaḳḳ-ı bāde-nūşān-ı şehādet sīne-sūzāna
Zülāl-i kevs̱erīnden ḳıl ᶜināyet yā Resūlu'l-lāh

22 Güneh-kār u tebeh-kārım nihāyetsizdir evzārım
Ḳapıñda bir gedā Nāfiᶜ şefāᶜat yā Resūlu'l-lāh

23 Sefīd olmaḳdadır rīş-i siyāhım rīş-i ḥasretle
Naṣīb et ravża-i pāki ziyāret yā Resūlu'l-lāh

24 ᶜİdād-ı ḳaṭre-hā-yı eşk-i mātemde ṣalāt eyle
Ḥużūra eylerim ᶜarż-ı taḥiyyat yā Resūlu'l-lāh

25 Daẖı aṣḥāb u āliñle selām-ı ṣad-hezārānı
Naẓar-gāhıñda ḳıldım basṭa cürᵓet yā Resūlu'l-lāh

16

Mers̱iye-i Berā-yı Şehādet-i Sıbṭ-ı Nebevī

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Temāşā eyleyenler bī-bekā maḥsūl-i edvārı
Ḫas u ḫārı fenāya etmez ifnā naḳd-i efkārı

2 Bahār-ı ᶜömre maġrūr olma ḳalmaz bu neḍāretde
Olur bir gün ḫazān-ı bāġ ḥayātıñ berg ü ezhārı

3 Nişīmen-gāh-ı rāhat mı ararsın yā şu ᶜālemde
Ne gezsin deşt-i pür-şūrābeniñ gül-zār-ı bī-ḫārı

4 Felāṭūnlar daḫı me᾿sūrudur ḫum-ḫāne-i dehriñ
Kimi bī-ḳayd eder dünyā kimiñ yoḳ derd-i nā-çārı

5 Müdāmā şuᶜle-dār eyler mi şemᶜ-i ṭāliᶜi eyyām
Erince ṣubḥa rūşen ḳor mu gerdūn necm-i seyyārı

6 Olur mu ᶜuḳde-i ḫāṭırdan āzāde naẓar-bāz ol
Münezzeh-gāh edenler ġonce-āsā ṣaḥn-ı gül-zārı

İ-25 7 Olur mu kāz[286]-ı ġamdan rūşenā diller ser-āzāde
Nigāh-ı ᶜibrete al ḳıl naẓar şemᶜ-i żiyā-dārı

8 Kimi ḫandān görürse dest-i āzārı dırāz eyler
Degil mümkin bün-i gülden ayırmaḳ pençe-i ḫārı

9 Muḫālif rūzgār ile bu çarḫ-ı kīne-ver dā᾿im
Perīşān eyleyip serde bıraḳmaz ᶜaḳl u efkārı

10 Cihānı işte dil-sūz eyledi bir vaḳᶜa-i hā᾿il
Odur çün ḥādis̱āt-ı ᶜālemiñ ebr-i şerer-bārı

11 Ne vaḳᶜa bir nişāne vaḳᶜa-i hevl-i ḳıyāmetden
Mis̱āl-i dūzaḫ işᶜāl etdi diller micmer-i nārı

12 İmām-ı müctebā ẕāt-ı Ḥasan şeh-zāde-i aḥsen
Odur bint-i resūlüñ merdüm-i çeşm-i żiyā-dārı

B-26 13 Zeh[i]r-nāk etdi cām-ı kām-ı ᶜayşın ehl-i İslāmıñ
Şehādet neş᾿esiyle nūş edip semm-i şerer-bārı

14 Şaḳīḳi Ḥażret-i Sıbṭıñ Ḥüseyn ol tāc-ı ehl-i dīn
Şehādet ile iḥrāz eyledi ser-ṣaff-ı ebrārı

---

[286] kāz-ı: kār-ı İ.

15 Edip teslīm ser-i ḥükm-i Celīl-i emr-i Bārīye
Fedākārān-ı rāh-ı Kird-gārıñ oldu ser-dārı

16 İki ferzendi altı dāderi altmış ḳadar āli
Şehādetde o murġ-ı ʿadniñ oldular hevā-dārı

17 Görünce cāme-i sebzīnini āġaşte-ḫūn içre
Felek ḫūn-ı seḥerle verdi seyle ʿayn-i kühsārı

18 Ḥabāb-āsā n'ola eyler ise gerdūnu bī-ārām
Getirdi gird-bād-ı āh-ı cūşa baḥr-i zeḫḫārı

19 Bu sīḫ-i āteşīnden dāġ-dār oldu bütün ervāḥ
Budur eṭfāl-i nevzādıñ sebebsiz nāle vü zārı

20 Felek etmiş iken zerrīn-ḳafes āmāde mihrinden
Yine serden uçurdu bir saʿādet murġ-ı dil-dārı

21 Rıżā gösterse ger ḥükm-i ḳażā her ẕerre-i ġabrā
Ederdi ʿayn-i keç-bīnān-ı aʿdāyı remed-dārı

22 Bir içim ṣuyuna buḫl eyledi kem-kāse-i gerdūn
Ḥicābından n'ola pür-ḫūn ederse ʿayn-i esḥārı

23 Bozulmaz her ne yazmışsa cebīne ḫāme-i taḳdīr
Olur elbette ḥarfiyyen bütün ḥükm-i ezel cārī

24 Olur hep dāne-veş ten çāk-i devr-i āsyā āḫir
Ḳarar-gāh eyleyenler zīr-i saḳf-ı çarḫ-ı devvārı

25 Degil sünbül çıḳar dūdu olur sūzān gül ü lāle
Ḥaḳīḳatde bir āteş-ḫānedir dehriñ bu gül-zārı

İ-26 26 Bıraḳmaz keşti-yi eyyāmı mecrā-yı maḳāṣıdda
Muḫālif rūzgārıñ tünd-bād-ı ġadr u āzārı

27 Bu gūnā ḥādiṡāta ʿaṭf-ı imʿān eyleyen dānā
Eder mecrā sirişk-i iʿtibāra çeşm-i bī-dārı

28 Yezīd-i bī-edeb ḳıldı cesāret bu vuḳūʿāta
Ola ḫaṭṭ-ı cebīni rūz-ı maḥşer-i lügat-bārı

29 Düşürdü nefsini çāh-ı ḍalāle ḥırṣ-ı cāh ile
Hevā-yı rifʿāt-i iḳbāl ile kesb etdi idbārı

30 Maʿāẕa'l-lah ne ḫiẕlāndır bu sūʾ-i ḳaṣd-ı āl-i beyt
Ḳodu çirkāb-ı düşnām içre nefsin sūʾ-i girdārı

31 Cihānıñ etdi żāyiʿ āb-ı rūsun düşmen-i millet
Gelip meydān-ı ḫiẕlāna libās-ı ʿārdan ʿārī

B-27 32 Naṣıl kelb-i ʿażūż pūzine-i mebġūzdur o kim
Cesāret ede nezve minber-i ẕī-şerʿ-i muḫtārı

33 Odur taḳbīl-gāh-ı ṣāḥib-i Miʿrāca ḫançer-keş
Sezādır lüġate lā-şekk o İblīsiñ ḳafā-dārı

34 Yeter Nāfiʿ tecāvüz etme ḥadd-i rāh-ı aḫyārı
Edeble ḳıl nihāde āsitān-ı ʿafva eşfārı

35 Bu ʿabd-i mücrimiñ Sıbṭeyn-i Aʿẓam ḥürmeti içün
Ola pūşīde yā Rab maġfiretle cümle evzārı

36 Rıżā-yı pākiñe ḳıl reh-nümā tevfīḳiñi her dem
Naṣib et ʿafv-ı taḳṣīrātım ile seyr-i dīdārı

37 Ṣalāt-ı bī-nihātıyla ola pür-feyż-i envārıñ
Ḥabīb-i Aʿẓamıñ ile cemīʿ-i āl ü enṣārı

17
Merṡiye-i Dil-Sūz-ı Seyyidü'ş-Şühedā[287]
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Eyle ḥüzn-i ḳalb ile ey bende-i āl-i ʿabā
Eşk-i çeşm-i mātemi seyl-āb-ı deşt-i Kerbelā

2 Nisbet-i āl-i ʿabāya eyle bürhānıñ ʿayān
Sūziş-i naẓmıñla ḳıl iṡbāt-ı emr-i müddeʿā

3 Lāyıḥāt-ı ḳalb-i pür-sūz ile ḳıl basṭa kelām
Eylesin ilhām-ı ġaybīden göñüller iġtidā

4 Eyle kim sırr-ı ḥaḳīḳat kenz-i maḫfīsin güşād
Eylesin naḳd-i ḥikemle sīneler kesb-i ġınā

5 Mürde diller bularaḳ rūḥu'l-beyānıñdan ḥayāt
Diyeler yā muʿcizāt-ı İbn-i Meryem merḥabā

[287] Merṡiye-i Dil-Sūz-ı Seyyidü'ş-Şühedā: Merṡiye İ.

İ-27 6 Bāb-ı ᶜilme tā ezelden intisābım var benim
Feyż-i bāṭından eder irvā cenāb-ı Murtażā

7 Menbaᶜ-ı ilm-i ledündür maṭlaᶜ-ı nūr-ı hüdā
Şāhid-i iᶜcāz-ı vaṣfı oldu naẓm-ı *hel etā*[288]

8 Ḥāᵓiz-i ṣadr-ı imāmet ḫātim-i erkān-ı dīn
Ṣıhr-ı faḫr-i mürselīndir o imāmü'l-etḳıyā

9 Hem velīdir hem vaṣīdir hem taḳīdir hem vefī
Nisbet-i mennāya taḫṣīṣ etdi Faḫrü'l-Enbiyā

10 Fātiḥidir desti ḥıṣn-ı āhenīn-i Ḫayberiñ
Ḥaydarıdır nerre-şīrānıñ o sālār-ı veġā

11 Vaṣf-ı seyf-i sārimi *lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār*
*Lā fetā illā ᶜAlī*dir[289] ẕātına naᶜt-ı sezā

B-28 12 Seyyid-i ᶜĀlī ḥasebdir neslidir nesl-i Resūl
Vālid-i eşrāf-ı ümmet ibn-i ᶜamm-i Muṣṭafā

13 Hem-firāş-ı Ḥażret-i Ḫayru'n-Nisā olmaḳ içün
ᶜAḳd-i kābīnin sürūşān etdi bā-emr-i Ḫudā

14 Bu cihetden imtiyāzıdır müsellem bā-ḫuṣūṣ
Ṭıfl iken sebḳatle ṣāḥib-şerᶜe ḳıldı iḳtidā

15 Deşne-i ġadr-i ᶜadū ḳıldı ḫilāfetde şehīd
İbn-i Mülcem gibi ḫūk etdi bu emre ictirā

16 Sırr-ı ḥikmet iktisāsıdır şehādet tācını
Evliyā-yı Ḥaḳ bütün ser-dāde-i cāh-ı bekā

17 Necl-i ᶜālīsi İmām-ı Müctebā ẕāt-ı Ḥasan
Nūr-ı çeşm-i Ḥażret-i Zehrā reᵓīs-i aṣfiyā

18 Cām-ı mesmūm ile ᶜazm etdi bekā seyrānına
Bezm-i dünyādan ayāġın çekdi o demdir ṣafā

---

[288] *Hel etā ale'l-insāni hīnun mined dehri: İnsanın üzerinden, henüz kendisinin anılan bir şey olmadığı uzun bir süre geçmedi mi?,* mealindeki ayetin bir bölümü, İnsan/1. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 577.

[289] *Lā seyfe illā ẕü'l-fiḳār Lā-fetā illā ᶜAlī: Zülfikar'dan keskin kılıç, Ali'den başka yiğit yoktur*, anlamında kelām-ı kibār. Yılmaz, age., s. 100.

19 Nūr-ı ḳandīl-i ḥarem yaᶜnī Ḥüseyn-i muḥterem
Ḍılᶜ-ı ᶜarş-ı aᶜẓam üzre nāmı mıṣbāḥ-ı Hüdā

20 Lāle-zār etdi cihānı ḫūn-ı āteş-bār ile
Ḳāmet-i çarḫı bu dāġ-ı sīneler eyler dütā

21 İftiḫārım şīᶜa-ı āl-i resūl olmaḳladır
Āl u aṣḥāba muḥibbdir sālik-i rāh-ı Hüdā

22 Ola yā Rab nisbetim maḳbūl-i Faḫrü'l-Enbiyā
Diyeler yādımda dāᵓim bende-i āl-i ᶜabā

23 Birbirin taᶜḳīb eden şu ḥādis̱āt-ı ᶜālemi
Seyr eden rūşen görür ḥükm-i ḳażā-yı mübremi

İ-28 24 Çāk ederken zehre-i şīrānı ṣīt-i ṣavleti
Bir ᶜaḳūruñ şīr-i Yezdān oldu āġaşte demi

25 Şāh-ı merdāna niçe ḳıydı o nā-merd-i cesūr
Heyzüm-i siccīn ede Ḥaḳ dest-i İbn-i Mülcemi

26 Etdi iᶜlān-ı ᶜadāvet düşmen-i āl-i resūl
Ġadriniñ ḳıldı muṣābı iki Sıbṭ-ı Aᶜẓamı

27 Ḳıldı çün tesmīm ile ᶜazm-i bekā ẕāt-ı Ḥasan
Ṭuᶜme-i efᶜā ede Mevlā Yezīd-i erḳımı

28 Yeter ᶜudvāna hedef etdi Ḥüseyn-i aḥseni
Sīne-çāk etsin muġaylān-ı saḳar ol aẕlemi

29 Teşnegān-ı Kerbelāya dīdeler giryān olup
Ṣu yerine n'ola seyl eylerse eşk-i mātemi

B-29 30 Teng olur füsḥat-serā-yı sīne ḳaṣr-ı dil ḫarāb
Dem-be-dem yād eyledikçe bu ḳażā-yı mübremi

31 Ehl-i dil bu sūziş ile rūz u şeb etdikçe āh
Göz ḳapar encüm keser āteş meh ü mihriñ femi

32 Zāl-i çarḫı bār-ı ġam bī-tāb edip bükdü belin
Serden uçurdu ḳażā ile hümā-yı efḫamı

32 Ṣanma mehcūrī-yi firdevs ile giryān oldu bes

Aġladan fikr-i vaḳāʾiʿdir cenāb-ı Ādemi

33 Necl-i pāk-i mefḫar-ı āl-i ẕebīḥa bu sitem
N'ola telḫ eyler ise ṭaʿm-ı zülāl-i zemzemi

34 Telḫ-kām etdi cihānı neşʾe-i devrān muḥāl
Eyledi bī-tāb ayāġ-ı bādeyi cām-ı Cemi

35 Sūzişin taḳrīr eder güller dehān-ı ġonceden
Eşk-i çeşmidir sipihriñ ḳaṭre ḳaṭre şebnemi

36 Dāġ-ı dilden lāle-zārı feyż-yāb etdikçe māh
Sūz-nāk eyler felekde āfitāb u encümü

37 İki naʿl-i āteşīn ṣadr-ı felekde mihr ü māh
Rūz u şeb bu dāġ olur gāv-ı zemīniñ mensimi

38 Ḫūn-ı mātemle seḥer-gāhında ʿayn-i āfitāb
Ḳana ġarḳ etmekde dāmān-ı sipihr-i aʿẓamı

39 Ders-i ʿibretdir naẓar ḳıl inḳılābāt-ı riyāż
Gāh[290] ṣād-āb-ı rebīʿi geh ḫazān-ı mātemi

31 Sīnelerde açılan bu yāre bulmaz iltiyām
Yoḳ ʿaḳāḳīr-i tesellīde bu çarḫıñ merhemi

32 Ḫāʾin-i milletler etdi tīġ-ı ġadr ile heder
Öyle bir perverde-i ʿiṣmet olan ferruḫ demi

İ-29 33 Vāy ne ḥāletdir bu ḥāl-i mātem-efrūz-ı cihān
Ḥayret-efzādır dil-i dānāya sırr-ı mübhemi

34 Ḳıl ceres-dārı fiġān ey sālik-i rāh-ı vefā
Maḥmil-i fikre memerr olduḳça ḫāk-i Kerbelā

35 Bir göñül kim vaḳʿa-i Sıbṭeyn ile giryān ola
Ḥaḳdan ümmīd eyleriz āzāde-i nīrān ola

36 Seyl edip eşkin o kim bu ḥüzn ile giryān ola
Cūş edip deryā-yı raḥmet bāʿiṡ-i ġufrān ola

37 Ḥaḳ-ı ḳurbādır meveddet yoḳdur efkāra mecāl
Var mı şekk bir şeyde kim nāṭıḳānı Ḳurʾān ola

[290] Gāh: Gāhi B.

B-30 38 Ḥāl-i maḥbūba reḳābet etmeyen ᶜāşıḳ mıdır
ᶜĀşıḳ oldur ḥüzn ü ġamda hem-dem-i cānān ola

39 Nūr-ı merşūş-ı ezeldir anlara ḥubb-ı derūn
Māder ü vālid o maḥbūbān içün ḳurbān ola

40 Öyle bir mātem-serā eyler ḫayālimden güẕer
Ḥaşre dek ḫāṭır-nişān-ı sīne-sūzānān ola

41 Bu maḥall meydān-ı pür-ahvāl-i maḥşer olaraḳ
Evvelīn ü āḫirīn ḥayretle ser-gerdān ola

42 Sāḳi-i kevs̱er olup āmāde eşk-i ḫūn ile
İntiḳām içün ṭaleb-kār-ı der-i Yezdān ola

43 Dāmen-i ᶜarşı ṭutup pīrāhen-i ḫūnīn ile
Ḥażret-i Zehrā niḳāb-ı sürḫ ile giryān ola

44 Elde cām-ı semm ile ḥāżır olup ẕāt-ı Ḥasan
Müstaġīs̱-i ebr-i raḥmet olaraḳ nālān ola

45 Tāc-ı gül-gūn-ı şehādetle alıp şeh-zādeyi
Geştegān-ı Kerbelā ṣaff-beste-i dīvān ola

46 Ḫavf-ı işᶜāl-i ġażabdan beste-leb faḫr-i rüsül
Ḫūn-ı dil merdümlerine subḥa-i mercān ola

47 Nevḥa-i mātem verip hevl-i ḳıyāmetden ḥaber
İşte ol sāᶜat zemīn u āsmān lerzān ola

48 Seng olup her ẕerre-i ġabrā Yezīdiñ başına
Her ser-i mūy-ı ḫabīs̱i kūh-ı sengistān ola

49 Başını çevgān-ı āfāᶜī çekip her kūşeden
ᶜArṣa-i nīrān-ı kāfir sūzda ġalṭān ola

50 Salṭanat ḥırṣıyla ḳaṣd etdi çerāġ-ı ᶜāleme
Tā ebed şemᶜ-i vücūdu sūḫte-i nīrān ola

İ-30 51 Tā ebed kim yād ola raḥmetle evlād-ı Resūl
Sehm-i aᶜdāsı sihām-ı nekbet ü ḫüsrān ola

52 Her nefesde ṣad-selām ile ṣalāt-ı lā-yuᶜadd

Faḫr-i kevneyne Ḫudādan luṭf-ı bī-pāyān ola

53 Āl u ezvācıyla aṣḥāb-ı kirāmı dā᾽imā
Ravża-i Rıḍvān-ı Ḥaḳda fā᾽iz-i iḥsān ola

54 Pāy-dār olduḳça mātem-ḫāne-i dünyā-yı dūn
Raḥmet-i Mevlā ile leb-teşneler reyyān ola

55 Yā ilāhī ᶜabd-i mücrim ise de Nāfiᶜ ḳuluñ
Maḥż-ı iḥsānıñla ᶜafv u luṭfuña şāyān ola

56 İşte destimde berāt-ı nisbet-i āl-i ᶜabā
B-31 İki ᶜālemde penāhımdır ᶜAliyyü'l-Murtażā

18

Der Evṣāf-ı Ḥażret-i Çār-Yār[291]

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün fe ᶜū lün

1 Vezīr-i ṣadr-ı eyvān-ı peyember
Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa hādī fevze rehber
Nücūm-ı hādiyānda bedr-i enver
Şerefde birbirine sebḳat-āver
Ebū Bekr u ᶜÖmer ᶜOs̱mān u Ḥaydar

2 Biridir yār-ı ġār-ı rūz-ı hicret
Biri Fārūḳ-ı Ḥaḳ seyf-i şehāmet
Biri hem-ṣaḥib-i ḥilm u sekīnet
Biri şīr-i Ḫudā şāh-ı velāyet
Ebū Bekr u ᶜÖmer ᶜOs̱mān u Ḥaydar

3 Olup ehliyyet ü nevbetle ḥā᾽iz
Ḫilāfet etdiler bā-ḥaḳḳ-ı bāriz
Ki vardır sābıḳına iktidāmız
Bilā-şekk cümlesidir muḳtedāmız
Ebū Bekr u ᶜÖmer ᶜOs̱mān u Ḥaydar

4 Ḫilāfetde ẕevāt-ı rāşidīndir
Emīr-i mü᾽minīn ḥāmī-yi dīndir
Rıżā cūyān-ı faḫr-i mürselīndir
Żiyā-baḫşende-i şerᶜ-i mübīndir
İ-31 Ebū Bekr u ᶜÖmer ᶜOs̱mān u Ḥaydar

5 ᶜAdāletle edip icrā-yı aḥkām

---

[291] Der-Evṣāf-ı Ḥażret-i Çār-Yār: Der-Evṣāf-ı Ḥażret-i Çār-Yār-ı Güzīn B.

Olup teʾyīd-i Ḥaḳḳa maẓhar-ı tām
Teʾessüs eyledi mīnā-yı İslām
Bu emre ḳıldılar sebḳatle iḳdām
Ebū Bekr u ʿÖmer ʿOs̱mān u Ḥaydar[292]

6 Resūle āline her ān u sāʿāt
Ṣalāt eyle selām-ı bī-nihāyāt
Olalar mehbıṭ-ı nūr-ı taḥiyyāt
Ede Rıḍvānı ile Ḥaḳ mükāfāt
B-32 Ebū Bekr u ʿÖmer ʿOs̱mān u Ḥaydar

7 Ḳuluñ Nāfiʿ żaʿīf u bī-nevādır
İlāhī bāb-ı luṭfuñda gedādır
Ġanīsiñ ʿafv u iḥsāna sezādır
Şefāʿat melceʾ-i ehl-i hüdādır
Ebū Bekr u ʿÖmer ʿOs̱mān u Ḥaydar

19

Der Vaṣf-ı Cenāb-ı Ḥaydar-ı Kerrār

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ṣıhr-ı ẕī-şān-ı ḥabīb-i kibriyā
Bāb-ı kenzü'l-ʿilm-i faḫr-i enbiyā
Rūşenā-baḫş-ı ʿuyūn-ı aṣfiyā
İbn-i vālā ḳadr-i ʿamm-i Muṣṭafā
Sāḳi-i kevs̱er ʿAliyyü'l-Murtażā

2 Vāris̱-i ʿilm-i cenāb-ı Aḥmedī
Vāḳıf sırr-ı ḳitāb-ı Aḥmedī
Menhel-i feyż-i ʿubāb-ı Aḥmedī
İbn-i vālā ḳadr-i ʿamm-i Muṣṭafā
Sāḳi-i kevs̱er ʿAliyyü'l-Murtażā

3 Ḳadridir sebḳat-ger-i çarḫ-ı berīn
Seyf-i meslūl-ı ġazāt-ı müʾminīn
Hem Emīr ü hem İmāmü'l-Müslimīn
İbn-i vālā ḳadr-i ʿamm-i Muṣṭafā
İ-32 Sāḳi-i kevs̱er ʿAliyyü'l-Murtażā

4 Vālidi Sıbṭeyn-i ʿālī nisbetiñ
Ḳurretü'l-ʿaynīni ehl-i sünnetiñ
Melceʾidir ʿāṣiyān-ı ümmetiñ
Sāḳi-i kevs̱er ʿAliyyü'l-Murtażā

[292] Ebū Bekr u ʿÖmer ʿOs̱mān u Ḥaydar: -İ, yerine mim yazmaktadır.

İbn-i vālā ḳadr-i ᶜamm-i Muṣṭafā

5 Nāfiᶜi dergāhına ḳılsın ġulām
Rūḥ-ı pür-envārına olsun selām
Ola Rıḍvānıyla Ḥaḳḳıñ ber-devām
Sāḳi-i kevs̱er ᶜAliyyü'l-Murtażā
B-33 İbn-i vālā ḳadr-i ᶜamm-i Muṣṭafā

20

Mers̱iye-i Seyyidü'ş-Şühedā

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Ebr-i siyāh-ı ḫüzn ü elemle dü-çeşm-i ter
Seyl-i sirişki eyledi deryā-yı pür-şerer

2 Ol rütbe ḳıldı ḥayret-i neẓẓāre iᶜtilā
Oldu ṭabāḳ-ı heft-felek sellem-i naẓar

3 Müjgān-ı tīzi eyleyerek āb-dār-ı eşk
Ṣadr-ı sipihr-i kīne-vere oldu nīşter

4 Āfāḳı muẓlim eyledi āh-ı siyāhımız
Yanmaḳda sīne dūd-ı derūn oldu mūy-ı ser

5 Taḫmīr edildi ṭıynetimiz ḫūn-ı raḥm ile
Efserde ḫūn-ı ᶜārıżadır ṣanma bu ciger

6 Süst oldu öyle bār-ı girān-ı elemle ten
Tims̱ālim olmaz āyineler içre cilve-ger

7 Saḫt oldu öyle jengi dil-i pür-ġubārımıñ
Baḫş-ı cilādan ᶜāciz olur girye-i seḥer

8 Her sūya açdı bāl ü perin Hüdhüd-i niyāz
Hīç bir seferde vermedi āmālden ḫaber

9 Bir çāre-sāz-ı derd-i derūn etmedi ẓuhūr
Bunca fiġāna bulmadıḳ ᶜālemde dād eder

10 Bildim ḫaṭāmı cürmüme ṣad-tevbe-i naṣūḥ
Ebvāb-ı nāsı devr ederek böyle der-be-der

11 Bāb-ı güşād-ı Ḥażret-i Sıbṭeyn-i Aᶜẓama
ᶜArż etmeyip de ḫāli ḳuṣūr etmişim meger

İ-33 12 Her derd-mende derleridir dā᾽imā güşād
Ḳılmış bu bābı Ḥażret-i Ḥaḳ melce᾽-i beşer

13 Ḥācet-girān-ı devlet-i dāreyne şübhesiz
İmdād edendir işte bu dergāh-ı dād-ger

14 Ḫāk-i derinden aldı cilā çeşm-i āfitāb
Buldu ṣadefde tāb-ı ġubārıyla fer güher

15 Bir ḫāk-i pāk-i Ṭūr-ı tecellī-yi Ḥaḳ o kim
ᶜArş-ı berīni ẕerresi etmişdi müfteḫir

16 Çün ᶜālemīne ceddleridir raḥmet-i Ḫudā
Bu āsitānı n'ola sipihr etse tāc-ı ser

17 Oldu nidā-yı ekrem-i ḫalḳ ile ser-firāz
Āl-i kirāmı cümlesidir ekrem-i beşer

B-34 18 Vech-i Ḥasanla rūşen olup çeşm-i āfitāb
Ḳadr-i Ḥüseyne nisbet ile sidre dūn-ter

19 Ḳuṭbiyyet ile etdiler iḥrāz imāmeti
Şemᶜ-i velāyet anlar ile oldu şuᶜle-ver

20 Nūr-ı dü-çeşm-i Ḥażret-i Ḥayru'l-Betūldür
Zeyn etdi gūş-ı kevkeb-i Zehrāyı bu güher

21 Ol farḳ-dān-ı ṭārem-i bālā-yı ihtidā
Rāh-ı felāḥa eylediler baḫş-ı nūr u fer

22 Anlar ġazāl-i deşt-i ḥimāsıdır ᶜiṣmetiñ
Ṭavḳ-ı *li yaġfir*[293] eyledi āzāde-i ḫaṭar

23 Mennā buyurdu vālidine faḫr-i kā᾽ināt
ᶜAḳdü'l-le᾽āl-i nisbet olup bu iki güher

24 Īmā edince pürsiş-i aḥkām-ı encüme
Ḳıldı mübeşşir anlar ile şaḳḳ olup ḳamer

25 Tābende rūy-ı kevniñ iki ebruvānıdır
İmkān içinde işte budur aḥsen-i ṣuver

---

[293] *Li yağfira lekellahü ma tekaddeme: Böylece Allah, senin geçmiş ve gelecek günahını bağışlar,* mealindeki ayetin bir bölümü, Fetih/2. TDV, Kur᾽ān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 510.

26 El-ḥaḳḳ cihānıñ iki çerāġ-ı münīridir
Āyāt-ı Ḥaḳdır anlar içün şems ile ḳamer

27 Ol iki serv-i sābıḳ-ı bāġ-ı belāġatiñ
Yoḳ ʿarża gāh vaṣfına şāyeste berg-i ter

28 Ammā ki şevḳ-ı nisbet-i tāmamdır etdiren
Naʿtında kilk-i ḫuşkumu maġbūṭ-ı nīş-ger

29 Ol ḫānedānı naẓm-ı celīlinde medḥ edip
Ekvāna raḥmet olduġunu verdi Ḥaḳ ḫaber

30 Anlar dü-şāḫ-ı devḥasıdır bāġ-ı biʿs̱etiñ
Murġ-ı saʿādet anlar ile açdı bāl ü per

İ-34 31 Ẓann etme ġayrı faḫr-i risāletden anları
Nāḫundan ayrı ṣanma beden olma keç naẓar

32 Ḥayret zıbıña (?) fırḳa düşüp bir ṭaḳım ẕiʾāb
Dendān-ı tīz-i ġayẓ ile çoḳ yāre açdılar

33 Oñmaz bu yāre ḥaşre degin pāy-dār olur
Bu dāġ-ı dilden olamaz āzāde sīneler

34 Daʿvāda cedd-i aʿẓamına ümmetiz deyip
Olmaḳ ʿadū-yı āli ʿuḳūla niçe ṣıġar

35 O dil ki nār-ı mātem-i Sıbṭeyne yanmaya
Olsa sezādır öyle leʾīme ṣaḳar-maḳarr

36 Geldikçe yāda vaḳʿa-i dil-sūz-ı Kerbelā
Eyler lehībi Ḫüsremin ekvānı pür-şerer

B-35 37 Laʿnet Yezīd-i erḳıma kim sūz-ı buġz ile
Ḳıldı derūn-ı ʿālemi pür-āteş-i keder

38 Laʿnet-hezār-laʿnet o nādān-ı aẓleme
Bu keşti-zārı eyledi pür-tuḫm-ı şūr u şer

39 Laʿnet zebān-ı cinn ü sürūşān u insden
Çeksin bu bār-ı saḫtı hemīşe o bed-güher

40 Olsun refīḳi dār-ı ḫulūd-ı caḥīmde

Şeyṭāna böyle ḫıdmet eder gelmedi diger

41 Yā Rab bağışla āl-i resūle ḳuṣūrumu
Ḳılma bu ʿabd-i eżʿafı şāyeste-i saḳar

42 Zīr-i livāʾ-i ḥamd-i resūlüñde cemʿ edip
Ḳıl dār-ı ʿizze Ḥażret-i Sıbṭeyni rāh-ber

43 Ḥall eyle ʿaḳd-i müşkil-i dāreynimi meded
Fetḥ-i murāda raḥmetiñi eyle kār-ger

44 Faḫr-i cihāna āline ṣaḥb-ı kirāmına
Yā Rab be-ḥaḳḳ-ı nūr-ı ruḫ-ı Seyyidü'l-Beşer

45 Saḥb-ı ṣalāt-ı dāʾim ile reşḥa-pāş olup
Her dem riyāż-ı pāklerin ḳıl ṭarī vü ter

46 Meşhedlerini maşrıḳ-ı şems-i rıżā edip
Bī-ḥadd selām-ı Nāfiʿi ḳıl tuḥfe-i seḥer

21

Merṡiye-i Sulṭān-ı Şühedā[294]

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Gel māh-ı Muḥarremde bülend eyle fiġānı
Mātem günüdür şuʿle-ver et sūz-ı nihānı

İ-35 2 Gir silsile-i nāle-i mātem-zedegāna[295]
Ṭaşlarla dögüp sīneyi aç revzen-i cānı

3 Zincīr ederek dīdelere seyl-i sirişki
Mecnūn gibi ṣaḥrālarıñ ol reşḥa-resānı

4 Perrende edip āh-ı şerer-bārı sipihre
Ḳıl tīre hedef ṭaʿn ile ol ḳadd-i kemānı

5 Meşʿal-keş olup sūziş-i ālām ile bir bir[296]
Ṣaḥrālara düş başıña ṣaç rīg-i revānı

6 Mihmān-ı ġama ʿarż-ı kebāb eyle cigerden
Heyzüm[297]-keş edip āteşiñe rūḥ-ı revānı

---

[294] Merṡiye-i Sulṭān-ı Şühedā: Merṡiye İ.
[295] mātem-zede: mātem-zed İ.
[296] bir bir: yer yer B.

7 Fevvāre edip çeşmiñi zehr-ābe-i ġamdan
Ḫuşk eyle bu şūr-ābe ile bāġ-ı cinānı

B-36 8 Çarḫıñ yüzüne āh ile çek perde-i ḫaclet
Ḳıl dūd-ı kebūd içre nihān māh u kiyānı

9 Ḳıl eşkiñ ile sen daḫı teskīn-i ḥarāret
Sīr-āb eder eşk-i demi tefsīde-lebānı

10 Baḳ gülşene ᶜibretle ṣaçıp ġonceler āteş
Bülbül yanıyor yaḳıyor āteşli fiġānı

11 Ḳan aġlayacaḳ cān yaḳacaḳ vaḳᶜa-i dil-sūz
Bu ḥadis̱edir olmadı olmaz aña s̱ānī

12 Çarḫıñ başına ḳoysa ḳıyāmet daḫı ṣad-bār
Bir ṭutmaz anıñ ile şu gördügü ziyānı

13 Ḳılmaz mı felek ḳaddini ḫam-geşte-i endūh
Yoḳ yerde heder oldu girān gevher-i kānı

14 Sıbṭeyn-i kerīmine olan ḥāl-i ḥazīniñ
Güncīde-i idrāk olamaz sırr-ı nihānī

15 ᶜAḳl-ı beşeriñ ḫārici esrār-ı ḥikemdür
El-ems̱elü fe'l-ems̱el eder beste zebānı

16 Gül-berg-i leb-i ẕāt-ı Ḥasan zehr ile ṣoldu
Aġlatdı felek ḫūn-ı Ḥüseyn ile cihānı

17 Gel aġlayalım biz daḫı ḳanlar dökelim āh
Ġarḳ eyleyelim ḫūnumuza kevn ü mekānı

18 Eyler mi taḥammül bu girān-bār-ı hümūma
Ṭoġrultmaġa çarḥıñ belini var mı kemānı

19 Bir kimse ki ceddi ola ser-tācı cihānıñ
Medḥ eyleye Ḥaḳ raḥmet-i ᶜālem-i divānı

20 Hem seyyide-i nisve ola māder-i pāki
Sulṭān-ı selāṭīniñ ola cevher-i kānı

---

[297] Heyzüm: Hīzem B.

İ-36 21 Hem Ḥażret-i Kerrārıñ olup nūr-ı dü-çeşmi
Rūşen-ter ola mihr-i felekden daḫı şānı

22 Bu ḥayf ile kim sīnesini āteşe yaḳmaz
Nāl etme mi ehl-i felegi nāle-girānı

23 Şermendesidir ümmet-i merḥūma bu emriñ
Her dilde bu şeyniñ bulunur dāġ-ı nihānı

24 İḳāʿa sebeb ise de bir ḫūk-ı bed-endīş
Ḥayret verir insāna bu ḥāliñ güẕerānı

25 Şeddād ile Nemrūda müsāvī diyemem şu
Daʿvā-yı diyānetde olan bī-edebānı

26 İblīs arayıp buldu Yezīdīleri hem-pā
Laʿnetde şerīk eyledi ol dūzaḫiyānı

B-37 27 Geldikçe Yezīd ile muʿīnānı zebāna
İrḫā edegör vādi-i laʿnetde ʿinānı

28 Ol düşmen-i bī-dīne edip ʿarż-ı teḳābül
Tīz eyle hemān laʿnet ile tīġ-ı zebānı

29 Laʿnet ola her demde o melʿūna hezārān
Şemm etmeye dūzaḫda daḫı būy-ı cinānı

30 Nāfiʿ yetişir ġayrı bu güftār-ı perīşān
Ḳıl tarżiye-i ḥażrete peyveste dehānı

31 Sıbṭeynin ede āli ile cedd-i kerīmi
Mihmān-ı serā-perde-i ḳurb-ı Ṣamedānī

32 Biñlerce ṣalāt ola o faḫr-i S̱aḳaleyne
Āli ile aṣḥābıñ olup şād-ı revānı

33 Yā Rab olaraḳ ḥāmi-i dāreyni bu ʿabdiñ
Āsūde-gehim eyle meded dār-ı cinānı

34 Noḳṣānımı maḥż-ı keremiñ eyleyip ikmāl
ʿUḳbāda şefīʿim buyur ol faḫr-i cihānı

22
Mers̱iye-i Sıbṭ-ı Celīl-i Faḫrü'l-Enbiyā[298]
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Dāġdır sīne-i gerdūnda Muḥarrem āyı
Etdiler anda hebā merdümek-i Zehrāyı

2 Biñ iki yüz daḫı yetmiş yedidir işte bu sāl
Ġāyete erdiremez ḥüzn-i dil-i dünyāyı

3 Vaḳʿa-i hāʾiledir vaḳʿa-i dil-sūz-ı Ḥüseyn
Sīneler şerḥ edemez dāġ-ı elem-efzāyı

İ-37 4 Neşr-i aḥkām-ı şeḳāvetle Yezīd-i nādān
Nāmınıñ ẕeyline laʿnetle ḳodu imżāyı

5 ʿĀlemiñ başına bir özge ḳıyāmet ḳoparıp
Oldu īḳāʿa sebeb melḥame-i kübrāyı

6 Tīşe-i bidʿat ile şuʿbeler açıp dīne
Ḳodular rāh-ı ḍalāletde niçe aʿmāyı

7 Cihet-i vaḥdet-i İslāma verip tefriḳalar
Müstefīd eylediler tefriḳadan aʿdāyı

8 Hep ihānet idi İslāma ḥaḳīḳatde ġaraż
Ẓāhirā rāh-ı riyāsetden açıp daʿvāyı

9 Buña bürhān-ı celī baġini iʿlān ederek
Biʿate daʿvetidir şāh-ı cihān-ārāyı

B-38 10 Taḫt-ı ʿarşına sezā görmüşiken ceddini Ḥaḳ
Sāye-sāz etmişiken çarḫa şeb-i İsrāyı

11 Elde menşūru iken naẓm-ı celīl-i Ḳurʾān
Gördüler Sıbṭına çoḳ salṭanat-ı dünyāyı

12 Āh āh ey dil-i ġam-dīdem edip girye vü zār
Dīdeden ḫūn-ı sirişke veregör mecrāyı

13 Sıbṭ-ı ẕī-şān-ı Resūle niçe ḳıydı o Yezīd
Kāfir etmez idi bu cürʾet-i bī-pervāyı

---

[298] Mers̱iye-i Sıbṭ-ı Celīl-i Faḫrü'l-Enbiyā: Mers̱iye İ.

14 Ḳadd-i bālāsını āġaşte-i ḫāk etdi pelīd
Ḳadr-i ʿālīsi güẕār etmişiken Ṭūbāyı

15 Şecer-i dīniñ olup dūd-ı ʿurūḳu ḫāʾin
Eyledi ḫuşk u hebā naḫl-i ter-i buṭḥāyı

16 Dūzaḫ-ı lāʿne ola cān-ı recīmi heyzüm
Kerbelā nārı ile yaḳdı bütün dünyāyı

17 Cümle murġān-ı nevā nāle-ger-i mātemdir
Baḳ neyistāna ki hep beste-miyāndır nāyı

18 Geceler encüm-i çarḫ olmada sūzān-ı elem
Felegiñ neclini görmekle bir içim māyı

19 Bezm-i ʿālemden edersin niçe ümmīd-i ṣafā
Telḫ-kām etdi bu ġamlarla felek ṣahbāyı

20 Var mı cāmında ṣafā mey-gede-i devrānıñ
Ḫūn-ı mātem görürüz ḫumda mey-i ḥamrāyı

21 Her ne dem ʿaṭf-ı nigāh eyler iseñ gül-zāra
Ḳan çanāġı buluruz cümle gül-i raʿnāyı

22 ʿAḳlı dem-beste eder bundaki esrār u ḫafā
Tāb-ı ḥayretle eder ḫıyre ḥikem-bīnāyı

İ-38 23 Ḳıl ceres-vārı fiġān ey dil-i pür-sūz-ı elem
ʿArşa ṣal sīnedeki āh-ı felek-fersāyı

24 Ceddine āline aṣḥābına olsun ṣalavāt
Ḳıl selāmıñla ṭaleb maġfiret-i Mevlāyı

25 Meşhed-i pākine itḥāf-ı teḥāyā ederek
Nāfiʿā melceʾi ḫāṣṣ et o der-i ʿuẓmāyı

23

Mātem-fezā-yı Ehl-i Ġazā[299]

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Hilāl-i māh-ı Muḥarrem ki deşne-i ġamdır
Şehīd olan bu Muḥarremde Sıbṭ-ı Aʿẓamdır

---

[299] Mātem-fezā-yı Ehl-i Ġazā: Merṡiye İ.

B-39

2 O yāreler ki teceddüd eder Muḥarremde
Ḳıyās eder misin ey dil-peẕīr-i merhemdir

3 Olur fürūġ-ı maḳām-ı şühūd ile rūşen
O dīde kim bu elemle hemīşe pür-ġamdır

4 Erer ṣafā-yı maᶜāda bu āteş ile yanan
Ki āb-ı kevs̱er ile neşᵓe-yāb u ḫurremdir[300]

5 Dirīġ u ḥayf ile çāk eyleyen girībānın
Beḳāda *sündüsi ve istebraḳ*[301] ile mükremdir

6 Saḳar-maḳarr ola yā Rab Yezīd ü aᶜvānı
Olar ki düşmen-i evlād-ı faḫr-i ᶜālemdir

7 Zebān-ı cümle ṭuyūr u vuḥūş u ins ü sürūş
Sihām-ı laᶜnet-i cān-ı Yezīd-i erḳımdır

8 Boġulmasın mı ġamından kemend-i hāle ile
O meh ki nevḥa-geh-i ḫastegān-ı mātemdir

9 Vüṣūl-i ḥikmetine ḫıyredir ᶜuyūn-ı ᶜuḳūl
Zebān-ı ehl-i ḫıred anda lāl ü ebkemdir

10 ᶜAceb ḳażiyye-i kübrā ki müntic-i ḥayret
ᶜAceb netīce ki mefhūmu sırr-ı mübhemdir

11 Tecāvüz eyleme Nāfiᶜ maḳām-ı temkīni
Sülūk-ı rāh-ı teᵓeddüb ṭarīḳ-ı eslemdir

12 Hezār ṣalāt u selām ola cedd-i aᶜẓamına
Cemīᶜ-i āl ile kim hādiyān-ı ᶜālemdir

24

İ-39

Mers̱iye
mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

1 Rāḥat aramaḳ devr-i felekden ne ḫaṭādır
Gerdūn daḫı serkeşte-i çevgān-ı ḳażādır

2 Dünyā evi āşūb u gezend ile ṭoludur

---

[300] Ki āb-ı kevs̱er ile neşᵓe-yāb u ḫurremdir: Ki seng-i sīnesi sedd-i der-i cehennemdir B.

[301] *Sündüsin v'estebraḳ: ince ve kalın dībādan yeşil elbiseler*, mealindeki ayetin bir bölümü, Kehf 31. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, 296.

Yoḳ sāḥa-i āsāyişi kim dār-ı fenādır

3 Revzenleridir dāġ-ı dil-i ehl-i baṣīret
Şemᶜ-i seḥeri şuᶜle-i āh-ı ᶜuḳalādır

4 Cemᶜiyyet ü ᶜumrānına aldanma cihānıñ
Çün ᶜāḳıbeti tefriḳa-i mülk-i Sebādır

5 Baḳ gülşene perverdesidir gülleri ḫārıñ
Ḫum-ḫāneleri mıṣṭaba-i renc ü cefādır

6 Mıḳẕāfıdır emvāc-ı ḳażānıñ leb-i insān
Baḥr-i edebiñ lengeri teslīm ü rıżādır

B-40 7 Baḥr üzre gezer kefleri bī-maġz u ser-āzād
ᶜUzlet-gede-i lüʾlüʾ-i ter dürc-i ḫafādır

8 Ṭaşlar atılır devḥa-i pür-bāra naẓar ḳıl
Bī-ḥāṣıl olan servi ser-efrāz-ı ṣafādır

9 Şīrāna ṣudaᶜ-ı ser eder ġābesini teng
Bu derd ile meʾvāsı neyistān-ı ᶜanādır

10 Merzūḳ-ı miḥen oldu nebīlerle velīler
Ẓann etme anı sāde gedāyāna ġıdādır

11 Cevşen gibi bi'l-cümle ser-i ehl-i baṣīret
Ṣad-dīde-i ᶜibret iledir ceyb-i ḳabādır

12 Kim sūz-ı dilin etdirecek çarḫa ki teʾs̱īr
Maḥrūr-ı şerār-ı ġamı şāh-ı şühedādır

13 Baḳ dīde-i ḥayretle ki ser-tācı cihānıñ
Leb-teşne vü ser-dāde-i şemşīr-i ḳażādır

14 Bir ser ki aña dūş-ı risālet idi bālīn
Gīsūlarınıñ māşıṭası Ḫayr-ı Nisādır

15 Şemşīr-i gelūsunda bulur āb-ı ḥayātı
Dīn uġruna elbette o kim cānı fedādır

16 Tefsīde-leb ᶜazm etdi cihāndan o şeh-i dīn
Ḫāk olsa Fırātıñ yeri ẕilletde becādır

17 Tā erdi bedaḫşāna ciger ḳanı zemīniñ
Sürḫ-āb ile laʿl-i güheri sīne-güşādır

18 Ḫūn-bār olaraḳ sīne-i sengīni sipihriñ
Ḫūn-āb-ı şafaḳ eşk-i ter-i subḥ u mesādır

İ-40 19 Gül-ġonce ciger-ḫūn olaraḳ lālesi pür-dāġ
Maʿnāda bu gül-geşt-i cihān deşt-i ʿazādır

20 Cemʿiyyet edip mātem içün encüm-i eflāk
Āfāḳa şerer-bār olaraḳ şuʿle-fezādır

21 Her ḳaṭre ki çeşminden aḳar ehl-i ʿazānıñ
Laʿl-i güher-i ḳurṭa-i Nāhid ü Sühādır

22 Laʿnetle Yezīde n'ola olsa ḳalemim tīz
Her güne o dīn düşmeni düşnāma sezādır

23 Laʿnetdir o melʿūna hemān lāzım u melzūm
Nisbetde tereddüd edeniñ fikri ḫaṭādır

24 Maʿẕūr olur eslāf-ı zamān-ı Emevīyye
Ketm etmede bu rāzıña ʿahd-i ḫuṣemādır

25 Raḥmet ola taṣrīḥ eden aḫlāf-ı kirāma
Himmetleri şāyeste-i şükrān u s̱enādır

B-41 26 Zīrā ki ġaraz şiddet ile buġż-ı ʿadūdan
Evlād-ı risālet içün is̱bāt-ı velādır

27 Ṭaşlar yaġıyor ḫufre-i nīrānına dāʾim
Geçmez yere bu şeʾn ile bī-ʿār u ḥayādır

28 Bu kelb-i ʿaḳūr eyledi bir ḫūnu heder kim
Dāʾ-i kelebe ḳaṭre-i ḫūn-ābı devādır

29 Ol Sıbṭ-ı Celīle niçe ḳıydı ki o melʿūn
Şeh-zāde-i sulṭān-ı selāṭīn-i hüdādır

30 İʿlāsına saʿy eyleyerek rāyet-i dīniñ
İfnā-yı ser ü cāna sebeb celb-i rıżādır

31 Nevbetle gelip nuṣret-i tevḥīd-i Ḫudāya
Bu meşhede ser-dāde olan āl-i ʿabādır

32 Tāb-ı ruḫ-ı enverleridir nūr-ı ilāhī
Bu feyż ile her muḳtebisi necm-i hüdādır

33 Ḫıṣṣīṣa-i ẕātiyyeleri ḫulḳ-ı ᶜaẓīmdir
Emvāc-ı eyādīleri iḥsān u ᶜaṭādır

34 İḥsānlarınıñ kefesi dünyā ile ᶜuḳbā
Yek-laḥẓaları mevhibe-i mülk-i beḳādır

35 Her aḫteri bir levḥa-i levlāki sipihriñ
Bu faḫr ile raḳṣ eylese Zehrāsı becādır

36 Ervāḥa muṭāf olduġuçün ḳabri Ḥüseyniñ
Dil-mürdelere ṭopraġı dārū-yı şifādır

37 Ḫūrşīd-i felek sürme eder ẕerre-i ḫākin
Dergāhı ki müstaġrıḳ-ı envār-ı Ḫudādır

İ-41 38 Meydānına ferş olsa n'ola bāl-i sürūşān
Ser-ṭāḳına çün ᶜarş-ı berīn sāye-resādır

39 Ecnās-ı meṭālib ile ḫalḳ anda müzāḥim
Züvvārına her keff-i zemīn dest-i minādır

40 Ḫākinde edip eşk-i teri dāne-i tesbīḥ
Her tūdesi bir ḥalḳa-i eẕkār u s̱enādır

41 Ḫālī mi döner refᶜ edilen dest-i münācāt
Beytü'l-Ḥaramı Kaᶜbe-i aṣḥāb-ı recādır

42 Zāʾirleriniñ gerd-i günāhı mı ḳalır hīç
Çārūb-ı deri bāl ü per-i peyk-i Ḫudādır

43 Enfās-ı teḥāyā ile ezhārı güşāde
Eşk-i ter ile ravżası pür-neşv ü nemādır

44 Vaṣfında o memdūḥ-ı Resūlu'l-S̱aḳaleyniñ
Evżāᶜ-ı ᶜUṭārid daḫı şermende edādır

B-42 45 Nāfiᶜ niçe biñ mers̱iye-ḫᵛānānı o māhıñ
Sāl oldu biñ üçyüz daḫı āheng-i nevādır

46 Feryād ile ṭoldursa da bu gülşeni bülbül

Bī-dār edemez ġonceyi hep saᶜyi hebādır

47 Sürᶜatle şitāb etmede rāh-ı ᶜademe ḫalḳ
Maḳṣūd-ı cihān maḥkeme-i rūz-ı cezādır

48 ᶜArż eyleyelim mefḫar-ı kevneyne ṣalātı
Ümmīd-i şefāᶜatde zebān dest-i duᶜādır

49 Rāżı ola Ḥaḳ āl ile aṣḥāb-ı Nebīden
Zīrā ki bütün rehber-i şeh-rāh-ı hüdādır

50 Bu bende-i pür-maᶜṣiyeti eyleye maġfūr
Kim āl-i Nebī bendelerine şüfeᶜādır

25

Mers̱iye-i Cenāb-ı Seyyidü'ş-Şühedā

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Sāl-i nevdir ḳıl hilāline naẓar isᶜād ile
Niᶜmet-i ᶜömr-i mezīde şükr ü istisᶜād ile
Ehl-i īmāna ecell-i niᶜmet-i Ḥaḳdır ḥayāt
Ede ems̱ālin kerem evlād ile aḥfād ile
Çünki erzāḳ-ı beḳānıñ geşte-zārıdır bu dār
Sāᶜye baḳ celb-i rıżā-yı Rabb-i bī-endād ile
Dār-ı ġamdır olma meᵓyūs emel-i dünyā içün
Ol rıżā-dār-ı muḳadder ḫāṭır-ı münḳād ile
İ-42 Bir naẓar-bāz ol ki cümle enbiyā vü evliyā
Etdiler ṣabr-ı mesāᵓib Ḥaḳdan istimdād ile
İşte bu māh-ı mübārek kim Muḥarrem āyıdır
Rūz-ı mātemdir n'ola āh eylesem feryād ile
Sıbṭ-ı Aᶜẓam bundadır ser-dāde-i tīġ-ı ᶜadū
Sīne çāk ol çeşmi ḫūn-bār et dil-i nā-şād ile
Vardı biñ üç yüz bire hicret bu āteş sönmedi
Sīneler sūzān olur bu nār-ı māder-zād ile
Sūziş ile encüm-i çarḫ eyler icrā mātemin
Maẓhar-ı levlāk olan cedd-i kerīmin yād ile
İḥtifāl-i dergehi ile niçe bāy u gedā
Cebhe-sādır ḫākine ümmīd-i istiᶜbād ile
Müzdeḥim-gāh-ı melāᵓikdir maḳām-ı aḳdesi
Żabṭ olunmaz encüm-i seyyāresi taᶜdād ile
B-43 Cebhelerden āsitānında olan naḳş u nigār
Olamaz taṣvīri ḳābil ḫāme-i Bihzād ile
Perr ü bālin ṭāᵓir-i ṭāvūs eder ferş-i zemīn
Girmek ister ravża-i Rıḍvāna istimdād ile

Bāb-ı meftūḥ-ı şefāʿatdir deri züvvār içün
Luṭfu tefrīḳ eylemez mücrimleri zühhād ile
İktiḥāl içün ġubār-ı āsitānın bir daḫı
Sīne sūzāndır hemīşe ḥasret-i Baġdād ile
Ẕerreden kemter isem de var o mihre nisbetim
Bendegānıñ ḥāmi-i dāreynidir imdād ile

Ṣalli yā Rabbi ʿale'l-hādī ilā bābu'r-rıżā
Ve'l-butūli ve'l-vaṣiyyi v'ebney ʿale'l-Murtażā

2 İşte bu bār-ı elemle oldu ḫam-ḳadd-i hilāl
Ḳāmetin ṭoġrultması çarḫ-ı felek emr-i muḥāl
Var iken ehl-i fesād ʿālemde ḳalmaz der-niyām
ʿArṣa-i dünyādan eksik mi olur tīġ-ı cidāl
Tā ezel nādānadır dünyā-yı dūnuñ raġbeti
Olamaz āzāde-ser miḥnetden aṣḥāb-ı kemāl
Sīneyi çāk eyleyen şemşīr-i ġadriñ ḫayfıdır
Gerçi yoḳ bir gün ki olmaz vāṣıl-ı burc-ı zevāl
Perde-i ʿiṣmetde perverde olan şeh-zādeyi
Baḳ niçe etdi mehīn-i faḫr-i ʿālem pāy-māl
İ-43 Heyzüm-i nār-ı caḥīm etsin Ḫudā ol elleri
Būse-gāhından aḳıtdılar Resūlüñ ḫūn-ı āl
Ḥaşre dek ḫūn-bār olur ʿayn-i cihān bu ḫūn içün
Nāfesinde ḳaṭre-i müşgīnini ṣaḳlar ġazāl
Bir içim ṣu vermediler Sıbṭ-ı ṣāḥib-kevs̱ere
Laʿline ḥasret-keş iken çeşme-i āb-ı zülāl
Öyle bed-ḫ̌āhān-ı ṣāḥib-şerʿe meʾvādır caḥīm
Ẕerre īmānı olan bu ṣunʿı eyler mi ḫayāl
Muḳteżā-yı ḫilḳat-i dünyā budur yoḳ çāresi
Var ise göster bu mātem-ḫānede āsūde bāl
Şuʿle-dār eyler iken aḳṭār-ı kevni āfitāb
Bir gün eyler mi felek reh-yāb-ı girdāb-ı zevāl
Ḳanḳı ābı etmedi tīre ġubār-ı ḫākdān
Ḳanḳı murġu ḳılmadı bād-ı fenā pejmürde-bāl
B-44 Ḥıfẓ ederken kaʿrımda dürrünü dürc-i ṣadef
Bulamaz encām-kār āzār-ı mışḳabdan mecāl
Pürdür esrār-ı ḥikemle bu ṣıḥāf-ı kāʾināt
İrtiḳā-yı sellem-i derkinden ʿācizdir ḫayāl
Enbiyāʾ vü evliyā ser-dāde-i ḥükm-i ḳażā
Faḫr-i ʿālemdir serīr-ārā-yı ṣadr-ı imtis̱āl
Ravża-i pāk-i Resūle ṣad-hezār olsun ṣalāt
Ola yā Rab maşrıḳ-ı nūr-ı rıżā aṣḥāb u āl

Ṣalli yā Rabbi ʿale'l-hādī ilā bābu'r-rıżā

Ve'l-butūli ve'l-vaṣiyyi v'ebney ᶜale'l-Murtażā

3 Ḫayflar kim nūr-ı ᶜayn-i Fāṭıma bint-i Resūl
Aḫter-i tābende-i Zehrā iken ḳıldı üfūl
Ḥürmet-i ḳurbā ile emr-i Ḫudāya ḫulf edip
Milletiñ ḳalb-i ḥazīnin ḳıldı bu cürᵓet melūl
Dāġdārıdır bütün diller bu emr-i münkeriñ
Ehl-i dīn ḥāşā ki etsin böyle bir ṣunᶜı ḳabūl
Bir ihānet etdiler ᶜālemde kim ol bāġiyān
Etmedi böyle cesāret ceyş-i küffār-ı Moġol
Ser-fürūzān olamaz āzāde-i cevr-i felek
Dāᵓimā server ṣadāᶜıñ renc ü ālāmın ḥumūl
Raḥm-ı māderde olup perverde çün ḫūn-āb ile
Ḳalbe sārīdir dem-i ġam etmiş aᶜṣāba ḥulūl
İ-44 Ḥabbe-i kündümde ẓāhir çāki-i āzār-ı çarḫ
Zīr-i devr-i āsyāda fikr-i rāḥatdır füżūl
Ser-nümādır tīr-i āzārı sipihriñ mū-be-mū
Ebruvānıñ şekl-i ḳavsidir ᶜiber-gāh-ı ᶜuḳūl
Şevḳ-ı ġafletdir tekāpūlar ḥuṣūl-i maḳṣada
Yoḳsa tevfīḳ-ı Ḫudādan ġayrı yoḳ rāh-ı vüṣūl
Tīzi-i ṭāliᶜle atma bu cedel-gāha dili
Ḳanḳı seyf-i ṣārime ermez nihāyetde fülūl
Ermeden güller bahāra velī eder vaḳt-i ḫazān
Birbirin taᶜḳīb eder āmed [ü] şüd ḥükm-i fuṣūl
Var ise Ḳāf-ı tecerrüddür hemān āsūde-gāh
Etmedi beyhūde ᶜanḳa lānesin genc-i ḫumūl
Ḥayf kim īḳāẓ-ı nefs etmez bu ḥāl-i kāᵓināt
Ermeden müstaḳbele māżīsini eyler ẕühūl
B-45 Ḥākim-i Muṭlaḳ meşiyyetdir bu ḥikmet-ḫānede
Keşf-i esrārında ᶜaczin muᶜterif cümle fuḥūl
Mefḫar-ı kevneyne ḳıl Nāfiᶜ ṣalāt ile selām
Ola Rıḍvān-ı Ḫudāda āl u aṣḥāb-ı Resūl
Nāme-i dil-sūzuñu ᶜarż eyle Sıbṭ-ı Aᶜẓama
Merḥamet-kānıdır eyler ᶜaṭf-ı imᶜān-ı ḳabūl

Ṣalli yā Rabbi ᶜale'l-hādī ilā bābu'r-rıżā
Ve'l-butūli ve'l-vaṣiyyi v'ebney ᶜale'l-Murtażā

26
Mers̱iye-i Dil-Sūz Berā-yı Seyyidü'ş-Şühedā
mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Ḳanḳı nihāli etdi ser-āzāde rūzgār
Kim oldu ṣadr-ı ᶜizzet-i dünyāda ber-ḳarār

2 Ẕevḳ-ı bahār-ı ʿāleme yoḳ fırṣat-ı ecel
Bād-ı ḫazānı yād ile lerzende şāh-sār

3 Var mı gelip de ʿāleme feryādsız giden
Gelmiş lisān-ı ḫalḳa tehī ʿandelīb-i zār

4 Yoḳdur cihānda eşkini çeşminde ṣaḳlayan
Bes ġonceler mi ḫūn-ı derūnuyla eşk-bār

5 Sūzende dāġ-ı ṣadr-ı felekde[302] sitāreler
Bāġ-ı cihānda lāle midir sāde dāġ-dār

6 Miḥnet-serādır işte bu beyt-i hümūm u ġam
Mātem-gehidir ehl-i ḳulūbuñ bu köhne dār

İ-45 7 Mihmānlarına ḫūn-ı ciger laḫt-ı sīneden
Basṭ-ı żiyāfet etmededir bu mekīde-kār

8 Çarḫıñ hilāli maʿnide şemşīr-i dil-şikāf
Mihr-i münīri ʿayn-i ḥaḳīḳatde tīze-dār

9 Ḳavs-i felekde tīr-i ḳażāya hedef iken
Bir ten mi var ki olmaya andan cerīḥa-dār

10 Oldu nişāne ʿāḳıbeti sehm-i ʿibrete
Ṣadr-ı minādа münşeriḥü'ṣ-ṣadr olan hezār

11 Bu ḫākdān ki māyesidir cevher-i kes̱īf
Ṣafvetde ḳor mu āyine-i ḳalbi rūzgār

12 Rūşen-dilānı eylemez āsūde gerd-i hemm
Mirʾāt-i ṣadrı ṣaḳlayamaz kimse bī-ġubār

13 Āġūş-ı yemmde ṣaḳlar iken rūzgārdan
Dürrler ṣadefde olamaz āzāde-i ġubār[303]

14 Derd-i ṣudāʿa bulmadı dünyāda Cem ʿilāc
Bezm-i beḳāya ʿazm ile refʿ oldu bu ḫumār

B-46 15 ʿAnḳā lisān-ı ḫalḳdan āzāde-ser midir
Ḳāfı ferāġ-ı bāl içün etmişken iḫtiyār

---

[302] felekde: felekdir B.
[303] 26/13: -B.

16 Dünyā-yı dūna ṣarf-ı mesāʿī ziyāndır
Yoḳdur vefāsı ʿaḳıbeti müntic-i demār

17 Çoḳdur cihānda ʿömrünü beyhūde beẕl edip
Encām-ı kār-ı dād u sitādı olan ḫasār

18 Ermez ṣabāḥa kevkebe-i kevkeb-i münīr
Maġrūr olur mu ṭāliʿ-i tābāna hūş-yār

19 Ḳaṭʿ-ı nigāh-ı raġbet eden ʿizz ü cāhdan
Olur ḥużūr u ṣafvet-i ḳalb ile kām-kār

20 Mensūc-ı tār u pūdu metāʿ-ı ġurūrdur
Maġrūr eder mi nāḳıdı tesvīl-i ḫudʿa-kār

21 Her ẕerresinde dīde-i ehl-i baṣīrete
Bir revzen-i güşādesi var baḥr-i iʿtibār

22 Maẓlūm-ı ehl-i ʿaṣrı ölüp gitdi bī-günāh
Şemşīr-i ġadr u ḥayf ile biñlerce nām-dār

23 Ḫilḳatden evvel oldu sürūşāna rūşenā
Sefk-i dimāda fıṭrat-ı insāndaki şiʿār

24 ʿİbret degil mi Hābil ü Ḳābil vakāyiʿi
Ḳıldı dü-çeşm-i Ādem ü Ḥavvāyı eşk-bār

25 Şeddādiyāna ḳaldı mı vażʿ etdigi temel
Firʿavna neyli oldu mu mecrā-yı intiṣār

İ-46 26 Kimler ġarīḳı olmadı baḥr-i felāketiñ
Deryā-yı bühte olmadı kim ġarḳ u ġavṭa-ḫ̌ār

27 Bir nāmı ḳaldı ḳaṣr-ı meşīdiñ bu ʿarṣada
Seyl-i ʿarimle mülk-i Sebādır ḫarābe-zār

28 Encāmı etdi ʿarş-ı Süleymānı ber-hevā
Ḥükmünde cāri olmuşiken bunca rūzgār

29 Nevbet-zen oldu ḫāne-i Efrāsiyāba būm
Kisrāya āḫir oldu ʿanākibde perde-dār

30 Ḥaḳ gülşen etdi yaḳdılar āteş Ḫalīline

Ḫūn-ı ḥaṣūru etdiler ihrāḳa ictisār

31 Bu ibtilādan olmadı āzāde bir nebī
Ṣabr u rıżāda etdiler is̱bāt-ı iḳtidār

32 Eyle naẓar ki raḥmet-i ᶜālem iken Resūl
Dāᵓim ederken ebr-i felek ḥıfẓ u sāye-dār

33 Fıṭratda ẕāt-ı pāki raᵓūf u raḥīm iken
Ḫulḳ-ı kerīmi olmuşiken kevne şuᶜle-bār

B-47 34 Tābende mihr-i burc-ı felāḥ u hüdā olup
Āfāḳı nūru etmişiken böyle tāb-dār

35 Dürc-i leᵓāl-i vaḥy-i ilāhī iken femi
Dendānın etdi seng-i ᶜadū laᶜl-i ḫūn-nis̱ār

36 Göz açmamışdı ḫᵛāb-ı ᶜademden bu kāᵓināt
Olmuşdu ẕātı bāde-i vaḥdetle neşve-dār

37 Cevlān edince rāᵓiż-i ḥükm-i şerīᶜati
ᶜUzzā ve Lātı eyledi pā-māl u ḫāk-sār

38 Āzār-ı ehl-i şirke edip ṣabr ile s̱ebāt
Āẕāna ḳıldı cevher-i tevḥīdi gūş-vār

39 Gösterdi sırr-ı *ems̱elü fe'l-ems̱eli* ᶜayān
Ser-dāde tīġ-i ḥükm-i Ḫudāvende yād u yār

40 Çün ḳabża-i Ḫudāda nevāṣī-yi kāᵓināt
ᶜİlm-i ezelde her ne ise öyle cümle kār

41 Aḳṭāra neşr-i şerᶜ-i münīr etdi çār-yār
İᶜlā-yı dīne eylediler beẕl-i iḳtidār

42 Dīni müᵓeyyed etdi Ḫudā bu kirām ile
Ḫıdmetlerini eyledi meşkūr-ı Kird-gār

43 Nevbetle zīb-i ṣadr-ı ḫilāfet ki oldular
Neşr-i ᶜadālet eylediler cümle bī-ġubār

44 Vā-ḥayretā ki ḫūn-ı şehādetle ᶜāḳıbet
Bu ᶜarṣa-gāhı eylediler deşt-i lāle-zār

İ-47 45 Ṣıddīḳ-ı Ekber olduğu çün hem-dem-i Resūl
Teʾs̱īr-i semmden etdi faḳaṭ ʿazmi iḫtiyār

46 Mümkin mi ḥaḳḳı ile menāḳıbların beyān
Baḥr-i mehāsin içre bütün dürr-i şāh-vār

47 Ez cümle ṣıhr-ı seyyid-i iḳlīm-i kāʾināt
Yaʿnī o şīr-i ġābe-i rezm u ʿadū-şikār

48 Rāh-ı Ḫudāda eyledi nuṣret ḥabībine
Aʿdāyı ḳıldı ṣavleti ser-pīç-i Zü'l-fiḳār

49 Düldül-süvār muʿareke-i müşrikīn olup
Meydān-ı rezmi eyledi eşrāra teng ü tār

50 Ḥayfā ki necli Sıbṭ-ı Nebī Ḥażret-i Ḥasan
Mesmūmen oldu meşhed-i ʿuḳbāya reh-güẕār

51 Feryād biñe ḳurre-i ʿayn-i cihān Ḥüseyn
Ḫūn-ı şehādetiyle ʿuyūn oldu eşk-bār

52 Ḥāşā ki böyle nīş-zen-i ġadr u ḥayf ola
Sıbṭeyn-i ẕāt-ı eşref-i levlāke mūr u mār

B-48 53 Ḥāşā ki şibl-i şīr-i Ḫudānın bir ehl-i dīn
Ḳaṣd-ı ihānet ile ede ḫūnunu nis̱ār

54 Nūr-ı dü-çeşm-i Fāṭımaya niçe ḳaṣd eder
Ol kim fürūġ-ı dīn ola ḳalbinde tāb-dār

55 Sıbṭ-ı Resūl-i Ekreme böyle ihānete
Mümkin mi ehl-i dīn ola hem ede ictisār

56 Geldikce yāda vaḳʿa-i dil-sūz-ı Kerbelā
Teskīn olur mu sīnedeki nār-ı pür-şerār

57 Aġlatdı beyti nevḥa-i Ümmü'l-Ḳurā o dem
İñletdi ṣadr-ı ʿarş-ı berīni ġırīv ü zār

58 Şūr etdi āb-ı zemzemi seyl-ābe-i dumūʿ
Ḳıldı libās-ı mātem ile Kaʿbe istitār

59 Yoḳdur Yezīde etmede laʿnet tereddüdüm
Olmaz mı ṭaʿn u laʿne sezā öyle nā-be-kār

60 *Lā taḥsebenne Allahe muḫlife vaᶜdihi*[304]
Lā şekk inne maṣīruhum dārü'l-bevār[305]*

61 Vā-ḫacletā ki s̱āni-i ḫayru'l-ḳurūnda
Bu vaḳᶜa ḳıldı ümmeti medhūş u şerm-sār

62 Bir dīn ᶜadūsu şaḫs-ı ḥıyel u rezīle ḥayf
Lāyıḳ mı idi ᶜarż-ı temelluḳla intiṣār

İ-48 63 Gūş etmemiş mi āyet-i *ḳurbā*yı[306] ol gürūh
Ḳanda meveddet eylediler ġadri āşikār

64 Olmaz bu raḫne hīç peẕīrā-yı insidād
Gitmez ḫacālet ile göñüllerden inkisār

65 Olmaz bu ᶜuḳde hīç peẕīrā-yı inḥilāl
Diller bu teng-nā-yı elemde eder ḳarār

66 Çıḳsın bu sūz-ı sīne ile çarḫa dūd-ı āh
Olsun lehībi dāmen-i ḥaşre şerāre-bār

67 Beyhūde etme tesliyet-i ḫāṭır-ı ḥazīn
Kesb-i ᶜimāret eyleyemez bu ḫarābe-zār

68 Bu dārı ḳıldı mezraᶜa-i āḫiret Ḫudā
Ek dāne dāne eşki ola sīne geşte-zār

69 Ḥükm-i ḳażā ki kenzidir esrār-ı ḥikmetiñ
Bāb-ı rıżādan ayrılamaz veche-i ḫıyār

70 Seyl-āb-ı eşk-i dīde-i ehl-i ḳulūb ile
Varsın serā-yı māteme bu naẓm-ı dil-fikār

B-49 71 Olsun Ḥabīb-i Aᶜẓam ile āl u ṣaḥbına

---

[304] *Lā taḥsebennallahe muḫlife vaᶜdihi resulehu: O halde, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma,* mealindeki ayetin bir bölümü. İbrahim 47. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 260.

[305] *Elem tera ilelleẕīne beddelü ni'metallāhi küfren ve eḥallū ḳavmehum dārü'l-bevār: Allah'ın nimetine nankörlükle karşılık veren sonunda kavimlerini helāk yurduna sürükleyenleri görmedin mi?*, mealindeki ayet. İbrahim/28. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 258.

*Bu mısranın vezni kusurludur.

[306] *İnnallāhe yeᶜmuru bi'l-adli vel ihsāni ve ītāi zīl ḳurbā..: Muhakkak ki Allah, adaleti, iyiliği, akrabaya yardım etmeyi emreder*, mealindeki ayetin bir bölümü. Nahl/90. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 276.

Her demde biñ ṣalāt u taḥiyyāt ṣad-hezār

72 Yā Rab o nūr-ı aʿẓamı ḳıl Nāfiʿe şefīʿ
Āl-i Resūle cürmümü baḫş eyle ḳılma ḫˇār

73 Gerçi ġarīḳ-ı maʿṣiyetim ʿabd-i mücrimim
Ol ḫānedāna nisbetim ammā ki üstüvār

74 Eyle ʿināyetiñle naẓar baḳma cürmüme
Etme ʿuḳūbetiñle sezā-yı cezā-yı nār

75 Nūṛ-ı muḥabbetiñle ḳarīr eyle ʿaynimi
Ḳıl ittibāʿ-ı rāh-ı ḥabībiñde ber-ḳarār

27

Merṡiye-i Dil-Sūz[307]

feʿi lā tün feʿi lā tün feʿi lā tün feʿi lün

1 Ḳanlı gözlerine etdikçe temāşā-yı felek
Gösterir sīnedeki ḫūnunu mīnā-yı felek

2 Ṭoġdu ḫūn-bār olaraḳ māh-ı Muḥarrem şeb-i ṡār
Nālesin ṣuṣduramaz mehd-i tesellā-yı felek

3 Ḳapladı ṣafḥa-i āfāḳı yine ebr-i siyāh
Āh-ı mātem-zedegān oldu dü-bālā-yı felek

4 Bir dem-i naḥsa teṣādüf ile bu māh-ı münīr
Oldu bunca senedir mebdeʾ-i heycā-yı felek

İ-49 5 Yaġdırır başına ʿālem şerer-i düşnāmı
Ermedi ġāyete bu sūriş-i ġavġā-yı felek

6 Sırr-ı levlāke degil mi idi āya vāḳıf
Hedef-i ḳavsi ʿaceb olmadı aʿdā-yı felek

7 Niçe aʿdā ki anıñ ṣarṣar-ı ġadriyle sönüp
Çarḫı ẓulmetde ḳodu şemʿ-i şeb-ārā-yı felek

8 Neşʾe-yāb eyleyemez etse de bezmin tezyīn
Ḫūn iken cām-ı ṣabūḥīdeki ṣahbā-yı felek

9 Bir ʿaceb naġme ile ḳıldı cihānı medhūş

[307] Merṡiye-i Dil-Sūz: Merṡiye İ.

Raḫne-dār eyledi hem sīnesini nāy-ı felek

10 Ümmehāt ile tezevvüc mü ederdi her giz
Bilse ebnā-yı ẓulūmun eger ābā-yı felek

11 Tār u pūd-ı ġam ile olmasa idi mensūc
Müşterīsiz geceler mi idi kālā-yı felek

12 Żāyiᶜātı felegiñ ise de bī-ᶜadd u ḥesāb
Ṣayılır nādireden żāyiᶜ-i Zehrā-yı felek

B-50 13 Ġayrı olmaz ṣadef-i baḥr-i ᶜademden ẓāhir
Sıbṭ-ı Aᶜzam gibi bir lüᵓlüᵓ-i lālā-yı felek

14 Telḫi-i laᶜl-i cenāb-ı Ḥasan aḥsen ile
Zehr-nāk olmuşiken cām-ı muṣaffā-yı felek

15 Dāmen-i ḫūn-ı Ḥüseyn ile görünce leke-dār
Aṭlasın pāreledi ḥālet-i şeydā-yı felek

16 Giyinip dūşuna mātemle kebūdu cāme
Yazdı merṡiyesi kevkeb-i şuᶜarā-yı felek

17 Zehresin çāk ederek ḫaşyet-i ḳahr-ı Ḳahhār
İḫtilāc etdi bu ḫavf ile süveydā-yı felek

18 Rişte-i ṣabrını üzdü felegiñ zūr-ı elem
Ḫāk-sār olsa n'ola ᶜaḳd-i S̱üreyyā-yı felek

19 Bulmadı ṣavletine ceyş-i ḳażānıñ çāre
Ser-fürū etdi görüp ᶜaczini Dārā-yı felek

20 Hep musaḫḫar yed-i ḳudretde semāvāt u zemīn
Geçemez ḫaṭve ḥudūd-ı edebi pāy-ı felek

21 Ẕerreden farḳı nedir küngüre-i ecrāmıñ
Ḳabża-i Ḥaḳda iken ᶜālem-i pehnā-yı felek

22 Ḥikmet-i Ḫālıḳa vā-beste iken cümle umūr
Ne revādır gele ḫaṭırlara şekvā-yı felek

23 Hep ḫazāᵓindir o gördükleriñ olma ġāfil
Ṭoludur naḳd-i ḥikem ile zevāyā-yı felek

İ-50

24 Cedd-i ʿālīsine biñlerce ṣalātıyla selām
Ki anıñ āyetidir āyet-i kübrā-yı felek

25 Cümle mevcūda sebeb sırr-ı vücūd-ı ekvān
Nāmı levlāk iledir zīnet-i ṭuġrā-yı felek

26 Ḳıla Ḥaḳ meşhedini maşrıḳ-ı envār-ı rıżā
Nitekim encüm ola encümen-ārā-yı felek

27 Ravża-i pākini isḳā ede ebr-i raḥmet
Nitekim devr ede bu günbed-i ḫaḍrā-yı felek

28 Vālid ü māder ü ālīne selām-ı bī-ḥadd
Bi't-tebaʿ cümlesidir melceʾ vü meʾvā-yı felek[308]

29 Eyle yā Rab beni bu kehf-i kirāma Ḳıṭmīr
Nāfiʿe işte budur manṣıb-ı iʿlā-yı felek

30 Mücrimim gerçi bu iḥsānıña yoḳdur degerim
Cez̠b eder z̠erreleri mihr-i mücellā-yı felek

31 Yaḳma dūzaḫda bu āteşle yanan ḳullarıñı
Rehber-i ʿadn olaraḳ ṣāḥib-i İsrā-yı felek

28

B-51

Mers̠iye-i Sīne-Efrūz

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Feyż-i aḥkām-ı ezeldir bu teṣārīf-i cihān
Pürdür envār-ı ḥikem ile ser-ā-pā āʿyān

2 Olmamış idi felek kāf ile nūna maḥrem
Rāh-ı tekvīne ḳadem başmamış idi ekvān

3 Cümle emvāc idi deryā-yı ʿalemde mestūr
Nūr-sārī-yi ḥayāt olmamışıdı tābān

4 Ne bu gülşen ne de bir ġonce idi dīde-güşā
Ne seḥer ḫīz idi ne bülbül ederdi efġān

5 Meyve-dār olmamışıdı bu riyāż-ı īcād
Tuḫm-ı eşcār idi enbār-ı ʿademde pinhān

---

[308] 27/28: -B.

6 Cemᶜ-i ᶜaṭşān-ı bevādī-yi ᶜademden bir ferd
Menhel-i ḥubba erip olmamışıdı reyyān

7 Çeşme-sārından olup menbaᶜ-ı cūduñ sīr-āb
Eyledi kesb-i nemā cümle riyāż-ı imkān

8 Kenz-i maḫfīden edip ḥubb-ı ezel meyl-i berūz
Oldu ẕerrāt-ı ᶜadem neyl-i şuāᶜ-ı ᶜirfān

9 Yazdı esrārını bu levḥ-i maẓāhirde ḳalem
Mekteb-i maᶜrifetiñ dersin edip anda beyān

İ-51 10 Ser-te-ser cümle terākīb-i ᶜiber remz-i ḥikem
Fehm-i maᶜnāsı eder nükte-verānı ḥayrān

11 Niçe ḥayret ki eder ᶜacz-i ᶜuḳūlu is̱bāt
ᶜAḳl-ı evvel daḫı bu ḥayret ile ser-gerdān

12 Ḳıldı zaḳḳūma revā berg-i ter-i gül-gūnu
Pençe-i ḫārı güle eyledi bālin-i miyān

13 Ẕevḳ-yāb olmada gülşende bütün rāġ u kelāġ
Dāʾimā murġ-ı seḥer ḫār-ı sitemle nālān

14 Tengi-i dest-i maᶜīşetde olup ehl-i kemāl
Ḥāʾiz-i mesned u sāmān olur eks̱er nādān

15 Keç naẓar olma bu evżāᶜa ki çün ṣunᶜ-ı ḥakīm
Cümlesi vażᶜ-ı hakīmānededir bī-noḳṣān

16 Eylemez ṣūrete itᶜāb-ı naẓar ehl-i kemāl
Vech-i maᶜnādadır enẓār-ı ḥaḳāʾiḳ-bīnān

17 Kerbelā vaḳᶜa-i dil-sūzuna bir eyle nigāh
Ḳıldı esrārı niçe ehl-i dili bī-iẕᶜān

18 Sıbṭ-ı Aᶜẓam ki odur nūr-ı dü-çeşm-i ᶜālem
Ceddiniñ nūru ile oldu müẓāhir tābān

B-52 19 Ceddidir Faḫr-i Rüsül melceʾ-i şāhān-ı cihān
Ki odur ṣāḥib-i yerlīġ-i belīġ-i Ḳurʾān

20 Pederi Şīr-i Ḫudā rāfiᶜ-i rāyāt-ı ẓafer
Māder-i müşfiḳi faḫr-i keremā-yı nisvān

21 Eyledi nuṣret-i dīn uġruna ifnā-yı ḥayāt
Ḳıldı ḫūn-bār olaraḳ ʿazm-i riyāż-ı Rıḍvān

22 Ser verip ḳıldı livā-yı şühedāyı iʿlā
Oldu bu cünd-i ilāhīye emīr-i ẕī-şān

23 Etdi bāḳīye fedā salṭanat-ı fānīyi
Etmedi ʿazmini şemşīr-i ʿadū rū-gerdān

24 Tenden āzādelik ister reh-i Mevlāda sülūk
Ḳafes-i cism ile pervāz edemez rūḥ-ı revān

25 Ehl-i dil berḳ-ı celāl ile eder seyr-i cemāl
Cümle aḥkām-ı Ḫudā ʿayn-i rıżāda siyyān

26 Sitem-i yār olur ʿuşşāḳa nüvīd-i vuṣlat
Ḫār olur bülbül içün sellem-i verd-i ḫandān

27 Var mı māhīlere şūrābe-i yemmden teʾs̱īr
ʿĀşıḳıñ ḳand-i nebātı nemek-i laʿl-i bütān

28 Baḳmayıp ẓāhire niḳmetleri niʿmet bilerek
Bāb-ı iḥsānda ẓuhūrāta olurlar nigerān

İ-52

29 Ḫalḳa tefhīm içün ādāb-ı ʿubūdiyyetini
Dār-ı miḥnetde eder bende-i ḫāṣın mihmān

30 Budur ammā ki ḥaḳīḳat yine ṣabrı müşkil
Dil kebāb olmada sūzişle cigerler büryān

31 Bu ne āteş ki söyündürmez anı seyl-i sirişk
Ebr-i raḥmet ile iṭfāsın ede Ḥaḳ iḥsān

32 Allah Allah ne ihānet ne cesāretdir bu
Siper-i tīġ ola maḥbūb-ı ḥabīb-i Yezdān

33 Ḫāşa-Allah ki bu ṣunʿa ola rāżı müʾmin
Ola pā-māl u şikest ʿahd-i nebiyy-i ẕīşān

34 Ḥāşa-Allah ki tesāmuḥ ede bunda aḫyār
Ḫaṣmıdır ḫaṣm-ı resūlüñ bütün ehl-i īmān

35 Ḥaḳ-ı ḳurbāda olan naṣṣ-ı mübīne ḳarşı

Ne cesāret ki ola ḫalᶜ-ı ᶜiẕār-ı ᶜiṣyān

36 Āh şeh-zāde Ḥüseynim diyerek bint-i Resūl
Ḥalḳa-i ᶜarşı ṭutup etdigi demde lerzān

37 Nāleler āh u fiġānlarla olup ītāde
Eşk-i mātem-zedegān eyledigi dem feyeżān

B-53 38 Heder eyler mi dem-i pāk-i Ḥüseyni Mevlā
Hedef-i ḳahr olur elbette ᶜadū-yı nādān

36 Müntaḳim ismi eder ḥükm-i elīmin icrā
Laᶜn u düşnām ile taᶜyīn-i cezā nā-cüsbān

37 Bunu taḥdīd edecek maḥkeme-i kübrādır
Var mı ḳānūn-ı cezā içre naẓīri ḫiẕlān

38 Sen hemān cāme-i mātemle girībān çāk ol
Ravża-i pākine ḳıl seyl-i sirişki cūyān

39 Şerer-efşān olaraḳ dildeki āteş-pāre
Mātem-i ḫūn-ı Ḥüseyniyle olanlar giryān

40 Şübhesiz eşki eder nār-ı caḥīmi iṭfā
Öyle ṭūfān-ı ḳażāya dayanır mı nīrān

41 ᶜAyn-i mātem-zededen[309] ḫūn-ı şehīdāndır aḳan
ᶜAyn-i raḥmetden alır feyż-i dumūᶜun her ān

42 Teşne-leb etdigiçün dār-ı beḳāya rıḥlet
Ḳıldı Ḥaḳ vālidini sāḳi-i enhār-ı cinān

43 Ey kerem-kāni olan Ḥażret-i Rabb-i Mennān
Ḳıl ṣalātıñla selāmıñla ḥabībiñ şādān

44 Āl u aṣḥāb ile ebḫāl-i kirāmın yā Rab
Luṭf u iḥsānıñ ile eyle sezā-yı Rıḍvān

İ-53 45 Mevkib-i şāh-ı şehīdāndaki leb-teşneleri
Eylesin cām-ı muṣaffā ile irvā ḥūrān

46 Cürm-i mevfūrumu baḫş eyle meded Sıbṭeyne
Eyle Nāfiᶜ ḳuluñu maẓhar-ı ᶜafv u ġufrān

[309] mātem-zededen: mātem-zedin B.

29
Naᶜt-ı Ḥażret-i Ḳāleb İbn-i Levḳıyā ᶜAleyhisselām Der Zamān-ı Defter-Dārī-yi Ḥaleb-i Şahbā[310]

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ġubār-ı merḳadiñdir kīmyā yā Ḥażret-i Kāleb
N'ola ḳılsam dü-çeşme tūtiyā yā Ḥażret-i Kāleb

2 Pür etmiş ḫıṭṭa-i şehbāyı envār-ı füyūżātıñ
Anıñçün oldu burc-ı aṣfiyā yā Ḥażret-i Kāleb

3 Güşāde eyleyen dest-i niyāzı bāb-ı luṭfuñda
Döner mi olmadan ḥācet revā yā Ḥażret-i Kāleb

4 N'ola olsa muṭāf-ı pīr u bernā ravża-i pākiñ
Odur çün Kaᶜbe-i ehl-i ricā yā Ḥażret-i Kāleb

5 Ḳanādīl-i maḳāmıñdır ᶜuyūnu ehl-i ḥācātıñ
Muᶜallā ṭāḳi miḥrāb-ı duᶜā yā Ḥażret-i Kāleb

B-54 6 Żiyā-dār eyler elbet dīde-i züvvārı dergāhıñ
Urur berḳ anda nūr-ı kibriyā yā Ḥażret-i Kāleb

7 Cebīn-sā olduġum kāfī degil mi faḫr-i dāreyne
Çün etdim āsitānıñ mültecā yā Ḥażret-i Kāleb

8 Meşāmm-i rūḥa baḫş eyler ṣafālar būy-ı müşgīni
Eser anda nesīm-i cān-fezā yā Ḥażret-i Kāleb

9 Olur ḳandīl-i dil īḳād ederken şemᶜ-i evṣāfıñ
Bu envār ile leb-rīz-i żiyā yā Ḥażret-i Kāleb

10 Ola dergāhıña tuḥfem selām-ı ṣad-hezārānım
Sürüp yüz ḫākiñe buldum ṣafā yā Ḥażret-i Kāleb

11 Ḳuluñdur Nāfiᶜi yād et ḥużūr-ı faḫr-i ᶜālemde
Şefīᶜ ü dest-gīr ol ḳıl s̱enā yā Ḥażret-i Kāleb

[310] Başlık: Der-Naᶜt-ı Ḥażret-i Kāleb İbn-i Levḳıyā ᶜAleyhisselām Der-Zamān-ı Defter-Dārī-yi Ḥaleb-i Şahbā B.

30

Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Ġavs̱-ı Geylānī

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Kenz-i esrār-ı H̱udā Ḥażret-i Şeyẖ
Mihr-i envār-ı Hüdā Ḥażret-i Şeyẖ

2 Ḥāʾiz-i mertebe-i ṣıddīḳīn
Şāh-ı iḳlīm-i rıżā Ḥażret-i Şeyẖ

İ-54 3 Mürşid ü pīrimiz ʿAbdü'l-Ḳādir
Rehber-i rāh-ı H̱udā Ḥażret-i Şeyẖ

4 Pīr-i pīrān-ı cihān muḥyī'd-dīn
Muḳtedā-yı ʿurefā Ḥażret-i Şeyẖ

5 Pāyine medd-i riḳāb etdi şüyūẖ
Melceʾ-i bāy u gedā Ḥażret-i Şeyẖ

6 Reh-nümā-yı ṭuruḳ-ı rüşd ü sedād
Pīşvā-yı ʿuẓemā Ḥażret-i Şeyẖ

7 Bī-ẖazāndır çemen-i irşādı
Fāʾiż-i neşv ü nemā Ḥażret-i Şeyẖ

8 Maḥrem-i ẖāṣṣ-ı serā-perde-i ġayb
Sāḳi-i bezm-i ẖafā Ḥażret-i Şeyẖ

9 *Ve hüve'l-ḳāhiru*dur[311] menşūru
ʿİlm-efrāz-ı ʿalā Ḥażret-i Şeyẖ

10 Zīr-i ḥükmünde taṣārīf-i cihān
Seyf-i meslūl-ı ḳażā Ḥażret-i Şeyẖ

11 Gevher-i silsile-i āl-i Resūl
Mefẖar-ı āl-i ʿabā Ḥażret-i Şeyẖ

B-55 12 Maḥmi-i mürde-dilāndır eyler
Maraż-ı ḳalbe devā Ḥażret-i Şeyẖ

13 Hādiyān-ı ṭuruḳ-ı Ḥaḳḳa muʿīn
Rehber-i mülk-i beḳā Ḥażret-i Şeyẖ

---

[311] *Ve huve'l-ḳāhiru fevḳa ʿibādihī: O kullarının üstünde her türlü tasarrufa sahiptir,* mealindeki ayet, Enam/18. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 128.

14 Feyżi Rūm u ᶜAraba şāmildir
Menbaᶜ-ı cūd u saḫā Ḥażret-i Şeyḫ

15 Şehr-i Baġdādı eden dār-ı selām
Mihr-i tābende-likā Ḥażret-i Şeyḫ

16 Baḥr u berrde yetişir imdāda
Dest-gīr-i żuᶜafā Ḥażret-i Şeyḫ

17 Dergehi muḳsem-i iḥsān u niᶜam
Ḫāzin-i kenz-i ᶜaṭā Ḥażret-i Şeyḫ

18 Zīr-i bālinde saᶜādet meşḥūn
Ẓıllıdır ẓıll-ı hümā Ḥażret-i Şeyḫ

19 Nāḫun-ı himmetidir ᶜuḳde-güşā
Merciᶜ-i ehl-i minā Ḥażret-i Şeyḫ

20 Rehberim Ḥażret-i Ḳuddūsīdir
Beni sevḳ etdi aña Ḥażret-i Şeyḫ

21 Ḫırḳa-dār etdi hilāfetle beni
Ḳıldı bu luṭfa sezā Ḥażret-i Şeyḫ

İ-55 22 Dergehin ḳıldı melāẕım Mevlā
Melceʾim rūz-ı cezā Ḥażret-i Şeyḫ

23 Ede Ḥaḳ sırr-ı münīrin taḳdīs
Ola pür-nūr-ı rıżā Ḥażret-i Şeyḫ

24 Dest-gīrim olup ey kān-ı kerem
Vaᶜdiñe eyle vefā Ḥażret-i Şeyḫ

25 Kim mürīdānı mübeşşir ḳıldıñ
Eylediñ vaᶜd-i ᶜaṭā Ḥażret-i Şeyḫ

26 İlticāsı sañadır dāreynde
Ḳıl meded Nāfiᶜe yā Ḥażret-i Şeyḫ

27 *İrḥamū ᶜabdikumū ehlü'l-beyt*
Raḍıya'l-lāhu Teᶜālā ᶜanküm

31

Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Şeyḫi'ş-Şüyūḫ Müşārün İleyh

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ṭarīḳ-ı dil-rübā-yı ʿāşıḳāndır rāh-ı Geylānī
Maḳām-ı insi vuṣlat-gāh eder hem-rāh-ı Geylānī

B-56 2 Edip kesb-i kemāl-i ictilā āyīne-i sırrı
Yegāne ẕāt-ı aḳdesdir teveccüh-gāh-ı Geylānī

3 Cenāḥını o şahbāzıñ ḥaḳīḳatle şerīʿatdir
Tecellī-gāh-ı Mevlādır dil-i āgāh-ı Geylānī

4 Odur cedd-i kerīmi ṣāḥib-i Miʿrāca çün peyrev
Ṭabāḳ-ı āsmāndır sellem-i şeh-rāh-ı Geylānī

5 Odur çün ḳuṭb-ı aḳṭāb-ı cihān bāḳī taṣarrufda
Beḳā-bi'l-lāhdır etmez taḥavvül cāh-ı Geylānī

6 ʿAceb bir berḳ-ı ḫāṭıfdır ki ermez keşfine idrāk
Geçer sebʿ-i şidādı laḫza-i kūtāh-ı Geylānī

7 ʿUyūn-ı ehl-i ẓāhir ḫıyredir envār-ı feyżinden
Zemīn ü āsmāndır şuʿle-dār-ı māh-ı Geylānī

8 Eder baḫş-ı fürūġ-ı rūşenāyı rāh-ı ʿirfāna
Sürāġ-ı ʿārifāndır meşʿal-i gümrāh-ı Geylānī

9 Niçe mümkin olur ḥaḳḳıyla kim vaṣfı odur zīrā
Serīre-dān-ı ġaybī ʿārif-i bi'l-lāh-ı Geylānī

10 Ola Rıḍvān-ı Ḥaḳda dāʾimā ol mürşid-i aʿẓam
Ḳarīn-i luṭf-ı Bārī olaraḳ dil-ḫˇāh-ı Geylānī

11 Şefīʿ-i mücrimīndir ceddi ġam çekme maʿāṣīden
İ-56 Deḫālet-gāhımızdır Nāfiʿā dergāh-ı Geylānī

32

Keẕā

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Velīler tācıdır pāy-i muʿallā şān-ı Geylānī
Kim etmez ser-fürū kem-yāb iken aḳrān-ı Geylānī

2 Mübeşşir ḳıldı ḥüsn-i ḫātimeyle çün mürīdānın
Emīndir mekr-i aʿdādan dil-i yārān-ı Geylānī

3 Temāṡīl-i tecellīyāt-ı Ḥaḳ mirʾāt-i ṣadrında
Eder rūşen dilān-ı ʿālemi ḥayrān-ı Geylānī

4 Sürüp yüz pāy-i cedd-i aʿẓamına leyle-i Miʿrāc
Maḳām-ı ḳurba erdi rütbe-i ʿīrfān-ı Geylānī

5 Münevver ḥān-kāhı ṭāʾirān-ı ḳudse cevlān-gāh
Ziḥām-ı evliyādır ravża-i Rıḍvān-ı Geylānī

6 Saʿādet kesb eder ẓıll-ı hümā-veş sikke-pūşānı
Ser-efrāz-ı cihāndır faḫr ile merdān-ı Geylānī

7 Deridir maḳsim-i feyż-i ḥaḳīḳat cennetü'l-ervāḥ
Revāḳ-ı[312] cān-fezādır ḳabr-i nūr-efşān-ı Geylānī

B-57 8 Dil-i sālik açıp rāh-ı ḫafāyı ẕikr-i cehrīden
Maḳām-ı sırr-ı aḫfāya erer seyrān-ı Geylānī

9 Bütün mest-i raḥīḳ-i ʿaşḳ olup bezm-i ḥaḳīḳatden
*Hüva'l-lāhū Eḥad*dir[313] bāng-ı ser-mestān-ı Geylānī

10 Rumūz-ı ʿalleme'l-esmā ile kesb-i kemāl eyler
Baṣīret ehlidir bi'l-cümle dervīşān-ı Geylānī

11 Zülāl-i dāniş ü ʿirfān ile sīr-āb olur lā-büd
Olanlar teşnegān-ı menhel-i iḥsān-ı Geylānī

12 Ne ḳādir vaṣfını ıṭrāya kilk-i bende-i aḥḳar
Cenāb-ı peyk-i aʿẓamdır sitāyiş-ḫˇān-ı Geylānī

13 Seni meʾyūs eder mi maʿṣiyet bāb-ı şefāʿatden
Teşebbüs̱-gāhıñ iken Nāfiʿā dāmān-ı Geylānī

33

Der Vaṣf-ı Ḥażret-i Mevlānā[314]

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

---

[312]: Revāḳ-ı: Revān-ı İ.

[313] *Ḳul hüva'l-lāhū Ehad: De ki: O Allah birdir,* mealindeki ayetin bir bölümü, İhlas/1. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 604.

[314] Der-Vaṣf-ı Ḥażret-i Mevlānā: Der-Vaṣf-ı Ḥażret-i Ġārdum-i (?) Mevlānā B.

1 Deḫālet-gāhıdır çün ehl-i Rūmuñ bāb-ı Mevlānā
Teselsül üzeredir bu feyż ile ensāb-ı Mevlānā

2 Odur bir ḳuṭb-ı ᶜālişān ki aḳṭāb-ı eᶜāẓımda
ᶜİdād-ı evvelīnden ᶜadd olur etrāb-ı Mevlānā

İ-57 3 Kitāb-ı Mes̱nevī ᶜulviyyetin is̱bāta ḳāfidir
Nedir baḥr-i ᶜulūmu anda istīᶜāb-ı Mevlānā

4 Bulup miftāḥını çün şāriḥ-i ᶜallāme bu kenziñ
Bu gevherlerle pürdür kīse-i aṣḥāb-ı Mevlānā

5 Niçe gevher ḥaḳīḳat baḥriniñ perverdesidir hep
Degil güncīde vaṣfa gevher-i nā-yāb-ı Mevlānā

6 Temāşā eyleyip her demde devr-i istiḳāmetde
N'ola eflāki ḥayrān eylese ādāb-ı Mevlānā

7 Semāᶜ-ı pür-ṭarabla nūr-ı vecdi eyleyip iḥyā
Olur pervāne şemᶜ-i ᶜaşḳa şeyḫ ü şābb-ı Mevlānā

8 N'ola devr etdirirse āsitānında sürūşānı
Bütün ser-geşte-i nūr-ı Ḫudā aḳṭāb-ı Mevlānā

9 N'ola cürmümle Nāfiᶜ cebhe-sā-yı āsitān olsam
Penāh-ı ᶜāṣiyāndır südde-i ebvāb-ı Mevlānā

34

Müşārün İleyh

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

B-58 1 Sürūd-ı neyde gūş eyle nedir destān-ı Mevlānā
Nevā-senc-i ḥaḳīḳatdir sitāyiş-ḫˇān-ı Mevlānā

2 Henüz nā-bāliġ iken gösterip eṭfāle pervārın
Kemāle oldu bāliġ iᶜtilā-yı şān-ı Mevlānā

3 Mesīḥ-i ṭıbb-ı rūḥānīdir ol ᶜallāme-i ḥikmet
Olur dil-ḫasteler minnet-keş-i dermān-ı Mevlānā

4 Nevā-yı nāy-ı ᶜaşḳ ile olup beste-miyān-ı Ḥaḳ
Eder ḥam-geşte çarḫı gerdiş-i yeksān-ı Mevlānā

5 Kitāb-ı Mes̱nevī ol nüsḫa-i kübrāya der-fihris

Müberhen maġz-ı Ḳur'ānī ile ʿirfān-ı Mevlānā

6 Eder mi ser-fürū iklīl-i mihre sikke-dārānı
Ser-efrāzān-ı maʿnādır nemed-pūşān-ı Mevlānā

7 Daḫīl-i dergehin me'yūs-ı ġufrān eylemez cürmü
Olur destinde mendīl-i emān dāmān-ı Mevlānā

8 Mey-i irşādıdır Mollā Celāliñ feyż-i rūḥānī
Ḥaḳīḳat bezminiñ mestānıdır rindān-ı Mevlānā

9 Derinde Nāfiʿ-āsā bī-ʿaded deryūze kārānı
Müheyyādır emel-dārān-ı luṭfa ḫ̌ān-ı Mevlānā

35

İ-58 **Der Vaṣf-ı Ḥażret-i ʿAziz Aḥmed Ḳuddūsī**
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Neḍāret buldu bāġ-ı vaḥdetiñ gül-zār u şebbūsu
Nevā-sencān-ı tevḥīdiñ müheyyā ṣaḥn-ı dil-cūsu
Ḳulūb-ı sālikānıñ nūr-ı eẕkār oldu me'nūsu
Naṣıl āfāḳa çıḳmaz ẕākirānıñ naʿre-i hūsu
Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

2 Cenāb-ı Ġavs̱-ı Geylānīye ẕātı reh-nümāmızdır
Bu rāh-ı maṭlab-ı iʿlāya el-ḥaḳḳ pīşvāmızdır
Saʿādet-ḫ̌āhımızdır sāyesi ẓıll-ı hümāmızdır
Muḳaddes bir ʿazīz-i muḳtedā hem mültecāmızdır
Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

3 Cemīʿ-i ḥāl u fiʿlī vefḳ-ı aḥkām-ı şerīʿatdir
Dili baḥr-i ḥaḳīḳat ṣadrı mecrā-yı kerāmetdir
Mübārek vech-i pür-envārı ḫūrşīd-i velāyetdir
Açıp şeh-rāh-ı irşādı ne ʿālī maẓhariyetdir
B-59 Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

4 Ne rütbe vaṣfını yād eylesem ḥaḳḳa'l-beyān olmaz
Şuʿāʿ-ı şemsi vaṣfa dīde-i ḥırbā nişān olmaz
Meded cūyāna dergāhı gibi kehfü'l-emān olmaz
Edenler iḳtidā dü-çār-ı keyd-i reh-zenān olmaz
Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

5 Olup vaḥdet-güzīn-i inzivā encām-ı evḳātı
ʿUyūnu rūşenā etmişdi envār-ı kerāmātı

ʿUlūm-ı ẓāhir u bāṭında bī-hemtā kemālātı
Diyār-ı Rūma revnaḳ-baḫş olup ebr-i füyūżātı
Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

6 Gözet rāh-ı sülūku ḥıfẓ-ı erkāna mülāzım ol
Teraḳḳī ederek cehr üzre tevḥīde müdāvim ol
Bıraḳma rāh-ı şerʿī kesb-i feyżī anda cāzim ol
ʿAzīziñ dāmenin ṭut istiḳāmet üzre dāʾim ol
Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

7 Ḫudā taḳdīs-i rūḥuyla ede müstaġrıḳ-ı raḥmet
Ḥużūr-ı faḫr-i ʿālemde ola şāyeste-i ʿizzet
İ-59 Cenāb-ı Ġavs̱-ı Aʿẓam saʿyini meşkūr eder elbet
Eder bu Nāfiʿ-i bī-çāreyi hem maẓhar-ı himmet
Ṭarīḳ-ı Ḳādirīniñ rehberidir Şeyḫ-i Ḳuddūsī

36

Müşārün İleyh

mef ʿū lü me fā ʿī lün mef ʿū lü me fā ʿī lün

1 Dil ḥayrete dalmışdır yā Ḥażret-i Ḳuddūsī
Himmet saña ḳalmışdır yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

2 Geldim saña yalvāra ḳıl derdime bir çāre
Raḥm et bu elem-dāra yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

3 Ey mürşid-i ṣāḥib-dād ḳalsın mı göñül nā-şād
Bu ʿācize ḳıl imdād yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

4 Eşkāle düşüp ḥālim gelmez ele āmālim
Raḥm eyle ki pāmālim yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

5 Biz ʿāşıḳ-ı cānānız dil-teşne-i ʿirfānız
Feyżiñ ile reyyānız yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

B-60 6 Perverde-i ʿiṣyānız ammā ki peşīmānız
Deryūze-i ġufrānız yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

7 Var sīne de bir ḥālet bu sūzişe yoḳ ṭāḳat
Düşmez mi saña ġayret yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

8 Āmālime īṣāl et noḳṣānımı ikmāl et
Luṭfuñ ile ḫoş-ḥāl et yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

9 Gel eyle naẓar bir dem pür-nūr ola tā sīnem
Ḳıl Nāfiᶜiñi ḫurrem yā Ḥażret-i Ḳuddūsī

37

Keẕā

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Emīr-i Ġavs̱-ı Aᶜẓamdır ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī
Medār-ı feyż-i ᶜālemdir ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

2 Velāyet burcunuñ māhı serīr-i himmetiñ şāhı
Zihī şeyḫ-i mufaḫḫamdır ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

3 Nişīmen-gāh-ı vaḥdetde on iki sāl edip ᶜuzlet
Makām-ı inse maḥremdir ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

4 Ḳulūb-ı sālikān maḥrūsudur ḥırz-ı teveccühde
Muᶜallā ḥıṣn-ı muḥkemdir ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

5 Odur ḳuṭb-ı zamān ḳıl iltica dergāhına Nāfiᶜ
İ-60 Bu ᶜizzetle mükerremdir ᶜazīzim Şeyḫ-i Ḳuddūsī

38

Mers̱iye-i Ḥażret-i Sıbṭ-ı Muᶜaẓẓam[315]

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Āteş-efrūz-ı cihān māh-ı muḥarremdir bu
Leyle-i mātem-i Sıbṭeyn-i mükerremdir bu

2 Şīven-i āl-i ᶜabādır niçe āh etmeyelim
Pür-şerer sīnede bir āteş-i müdġamdır bu

3 Ḥükm-i taḳdīr-i Ḫudādır bu teṣārīf u şüᵓūn
Ḥikmet-i bāliġadır[316] maᶜni-i mübhemdir bu

4 Sūziş-i ḥayret ile lāl olur ehl-i ḥikmet
Yanıyor[317] āteşe pervāne-i ebkemdir bu

5 N'ola fevvāre gibi sīne açıp yārelerin
Seyl-i ḫūn olsa sirişkim dem-i mātemdir bu

---

[315] Mers̱iye-i Ḥażret-i Sıbṭ-ı Muᶜaẓẓam: Mers̱iye-i Ḥażret-i Sıbṭ-ı Aᶜẓam B.
[316] bāliġadır: bāliġa-i B.
[317] Yanıyor: Yanıyo İ.

6 Āh ile dem çekelim bülbül-i şūrīde gibi
Bu yanan ḫūna bu dem bir gül-i ḫurremdir bu

B-61 7 Ḳāmet-i çarḫı büken işte bu gündür Nāfiᶜ
Rūzu mātem şebi ġam bir dem-i pür-ġamdır bu

39
Merṡiye-i Ḥażret-i Seyyidü’ş-Şühedā
mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Seyr et sirişk-i dīdemi ey çarḫ-ı bī-vefā
Ṣor ḫāṭır-ı ḥazīnime görmüş mü hīç ṣafā

2 Hep böyle āh u nāle midir kārı ᶜālemiñ
Dārü’l-ḳarārı yoḫsa göñüller midir ġamıñ

3 Dünyā ᶜaceb ki maᶜnide beytü’l-ḥazen midir
Maḳṣad bu dāra gelmede ḥaml-i miḥen midir

4 Dendān-ı çarḫa dāne midir bunca kāʾināt
Var mı bu devr-i dāʾim içinde reh-i necāt

5 Bir gül mü var ki olmaya dü-çār-ı dest-i ḫār
Bir mül mü var ki ẕevḳini vely etmeye ḫumār

6 Ḳanḳı nihāli tünd-i ecel ḳılmadı şikest
Hep neşʾe-dār-ı bezm-i cihāndır bu ġamla mest

7 Ten lāle-zār u dil ise dāġ-ı siyāhdır
Serde külāle sūz-ı dile dūd-ı āhdır

8 Vaḳt-i zevāli yād ile her ṣubḥ-ı tāb-nāk
Etmekde mihri ṭāliᶜ-i nā-sāzı sīne-çāk

İ-61 9 Deryā içinde dürc-i ṣadef pür-ġubārdır
Ruşen-dilānı böyle bütün ġam-küsārdır

10 Baḳ āfitāba olmayıp āzāde-i şerār
Ṣubḥ u mesāda zerdi-i rūyuyla dil-fikār

11 Çevgān-ı çarḫ-ı destine tesḫīr edip zamān
Kūy-ı zemīni etmede serkeşte-i muhān

12 Vażᶜında böyle keç-rev iken çarḫ-ı sehm-gīn

Miḥnet-serāda kim olur āsūde dil-nişīn

13 Bār-ı miḥenle ḳāmet-i dānā dütā olur
Her ḫaṭvesinde nevk-i sitem ḫār-pā olur

14 Diḳḳatle deşt-i ʿāleme ʿaṭf-ı nigāh ḳıl
Her mūru dāġ-ı ṣadr-ı zemīne nişāne bil

15 Sedd olmasaydı ġaflet ile böyle çeşm-i ter
Seyl-āb-ı ḫūna fāṣıla vermezdi sīneler

16 Herkes bu dār-ı ḥācet içinde faḳīrdir
Zincīr-i sīm ü ḥalḳā-i zerde esīrdir

B-62 17 Dünyā ḳumāşı degmez iken hīç nizāʿ içün
Serler bürīde olmadadır bu metāʿ içün

18 Ḳarʿ etmeyip de sāmiʿayı *ʿazze men ḳanaʿ*[318]
Āyā nedir bu cīfe-i dünyā içün ṭamaʿ

19 Ḳıldı Sikender āyinesin levḥa-i ṣuver
Elvāḥ-ı ʿālem içre bıraḳdı mı bir es̱er

20 Mıżmār-ı sebḳat etdi cihān-gīrler anı
Maḥv oldu gitdi cümlesi Kisrā vü Cem ḳanı

21 Ġafletle olma nefs-i leʾīmiñ musaḫḫarı
Bād-ı hevāya verme bu enfās-ı gevheri

22 Bu üstüḫˇānı devr-i felek ber-hevā eder
Aç dīde-i baṣīreti ʿömrüñ hebā gider

23 Bī-dād-ı çarḫı çeşm-i teġāfülle ḳıl güẕer
Aġmāż-ı ʿayni sehm-i dil-āzāra ḳıl siper

24 Meftūn-ı rengi etmesin ezhār-ı pür-nigār
Zenbūr-ı hūşa şehdini ḳıl zād-ı iʿtibār

25 Maġrūru olma revnaḳ-ı eyyām-ı devletiñ
Vaḳt-i ḫazānı yoḳ mu bu eyyām-ı ḳudretiñ

26 Seyr et felekde devr-i temādī-i ḫāveri
Her rūz u şebde yād ile *īn nīz be-güẕeri*

---

[318] *ʿAzze men ḳanaʿa:* "Kanaat eden yücelir" mealindeki kelām-ı kibār. Yılmaz, age., s. 26.

27 Dāmen-keşān-ı deşt-i ʿalāʾiḳ bilā-ziḥām
Āzādelikle servi gibi ṭutdu ẖoş-maḳām

28 Dünyāyı ḳıldı mezraʿa-i āẖiret Ḫudā
Etmez bu rāha mā haṣal-i ʿömrümüz vefā

İ-62 29 Dil verme naḳş-ı bāmına dār-ı zevāldir
Āyīne-dār-ı vech-i ḥaḳīḳat ẖayāldir

30 Revzen-güşā-yı çeşm-i dil ol eyle bir nigāh
Her ẕerre ẕāt-ı ṣāniʿ-i bī-çūnedir güvāh

31 Pürdür zülāl-i ḥikmet ile ḥavż-ı kāʾināt
Dil-teşnegān-ı maʿrifete baẖş eder ḥayāt

32 Maẖlūḳu ḳılma perde-i çeşm-i Ḫudā-şinās
Āyīne içre seyr-i cemāl eylesin ḫavās

33 Esbāba yorma ẕihniñi fikr et müsebbibi
Seyr et taḳabbülāt-ı cihānda muḳallibi

34 Ḥaṣr et rıżāya meyliñi ḳıl anda kim s̱ebāt
Rāh-ı Ḫudādan özge bulunmaz reh-i necāt

35 ʿİlm-i ezelde her ne ise öyledir şüʾūn
Bu kāʾinātı eyledi tesẖīr-i kāf u nūn

B-63 36 Nūr-ı hüviyyet eyledi ẖūrşīdi tāb-dār
Deryālar oldu feyż-i ḥaḳīḳatle āb-dār

37 Kim der bu dāra medrese-i imtiḥān degil
Aẖẕ-ı fünūn-ı maʿrifete āsitān degil

38 Eyle naẓar ki cümle velī ibtilādadır
Saẖtī-yi devr-i çarẖ pey-i iʿtilādadır

39 Peyġamberānı yāda alıp aẖẕ-ı ibret et
Ḥaḳdan niyāz-ı defʿ-i belā ḳıl iṭāʿat et

40 ʿArş-ı berīne fāʾiḳ iken menziletleri
Bir ṣūret ile oldu elem-dīde her biri

41 Fikr eyle Sıbṭ-ı Aʿẓam-ı ẖatm-ı risāleti

Ḥaḳḳında sebḳat eyleyen ahvāl u şiddeti

42 Açma bu baḥs̱-i ġāmıżı ey kilk-i rū-siyāh
Ney gibi sen de naġme-i dil-sūza verme rāh

43 Olsun maḳāmı ṣadr-ı felek yā zemīn-i pest
Herkes be-ḳadr-i ḫˇīş-i giriftār-ı miḥnet-est

44 Etdi maḳām-ı[319] ḳurba şehādet ile güẕer
Ḳıldı mesīr-i maḳᶜad-i ṣıdḳa fedā-yı ser

45 ᶜArż et ṣalātı mefḫar-ı kevneyne bī-ᶜidād
İḫvān u ālin eyle selāmıñla yād u şād

46 Nāfiᶜ ḫulūṣ-ı ḳalb ile dergāh-ı ᶜizzete
ᶜArż et niyāzı muntaẓır ol ᶜafv u raḥmete

40

İ-63 **Der Menāzil-i Ehl-i Sülūk ve ᶜAḳābateş**[320]
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün fe ᶜū lün

1 Ola ḥamd u s̱enā Rabb-i Muᶜīne
Ḥabībin ḳıldı raḥmet ᶜālemīne

2 Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa ẕātın ḳıldı rehber
Zülāl-i feyżin etdi āb-ı kevs̱er

3 Bu feyże oldu dil-sīr evliyāsı
Velīlerdir ᶜibādıñ reh-nümāsı

4 Tecellī-gāh edip ḳalb-i ᶜibādı
Maḳām-ı ḳurba rāh etdi fuᶜādı

5 Velīler eyleyip ḳaṭᶜ-ı menāzil
Olurlar bezm-i ḫāṣṣü'l-ḫāṣṣa vāṣıl

6 Şerīᶜatle ḥaḳīḳatdir cenāḥı
Bulur pervāz ile evc-i felāḥı

B-64 7 Gelince emr-i irşādıñ zamānı
Alırlar deste dest-i pīr u ānı

---

[319] maḳām-ı: maḳāma B.
[320] Der Menāzil-i Ehl-i Sülūk u ᶜAḳabāteş: Der Menāzil-i Ehl-i Sülūk u ᶜAḳabātis İ.

8 Ṣarıl dāmānına bul ehl-i irşād
Ki etsin himmeti rāhıñda imdād

9 Hemān iḫlāṣ ile ol kim şitābān
Ṭarīḳ-ı ᶜazmiñi Ḥaḳ eyler āsān

10 Sülūk et kim açılsın bāb-ı ᶜirfān
Ola envār ile ḳalbiñ fürūzān

11 Olup tābende envār-ı ḥaḳīḳat
Bu nūr ile ola rūşen baṣīret

12 Ki ḥaḳḳı maᶜrifetdir sırr-ı īcād
Muḥabbetdir esās-ı rāh-ı irşād

13 Ḫudā kenz-i ḫafī iken ᶜimāda
Ẓuhūra meyl edip arż u semāda

14 Muḥabbet oldu bu kenz içre ẓāhir
Ẓuhūra geldi aᶜyān-ı müẓāhir

15 Sülūk eyler bu nūr-ı ḳalbi tābān
Görünmez bī-baṣīret rāh-ı ᶜirfān

16 Nice ᶜirfān olur kim bī-baṣīret
ᶜUyūnuñ perdesidir cehl u ġaflet

17 Diler reh-zenlik ammā nefs ü şeytān
Seni Ḥaḳ ḥıfẓ eder olma her āsān

18 Mevāniᶜ pek mużırrdır sālikāna
Bıraḳma ḫāre dāmen çek miyāna

İ-64 19 Mevāniᶜdir sebeb taṣᶜīb-i rāha
Ḳavāṭiᶜdir çeker sedd şāh-rāha

20 Selefde himmet etmiş ehl-i ᶜirfān
Ṭarīḳı eylemişler rāh-ı āsān

21 Yediye ḥaṣr edilmişdir maḳāmāt
Yazılmış her maḳāma ᶜāʾid āfāt

22 Bilindi cümle aḳvā-yı mevāniᶜ
Bu āfetler olur seyrāna māniᶜ

23 Olanlar istiḳāmet üzre dāʾim
Tasalluṭdan olur reh-yāb u sālim

24 Seni anlarda Ḥaḳ eylerse maḥfūẓ
Olursun ʿayn-i ʿiṣmet ile maḥfūẓ[321]

25 Birincisi maḳām-ı maʿrifetdir
Vücūd-ı Ḥaḳḳa ʿilm u maʿrifetdir

B-65 26 Nigāh eyle niẓām-ı kāʾināta
Bu devr-i dāʾim-i mevt u ḥayāta

27 Ġıdāsı ẖākiyānıñ ẖākiyāndır
Ḥayāt-efzā olan āb-ı revāndır

28 Hevā eyler ṣafā-yāb ehl-i berri
Yaşatmaz yek-demi māhī-yi baḥri

29 Bunuñ ʿaksi de bu mecrāda cārī
Bütün esrār-ı ḥikmet feyż-i Bārī

30 Ne ḥaddi var ʿuḳūluñ ola ʿārif
Bu esrār-ı ledünden ola kāşif

31 Ṣayanlar nefsini erbāb-ı ḥikmet
Degil nefsinden aña eyle diḳḳat

32 Ḥakīmiñ ṣunʿına yoḳdur nihāyet
Girer mi ẓarfa hīç deryā-yı ḥikmet

33 Fürūġ-ı mihr ü māh-ı ʿālem-ārā
Ẓalām-ı şeb şuʿāʿ-ı ʿayn-i bīnā

34 Bu demler bu naġamlar bād u yemmler
Nesīm-i ṣubḥ-dem *levḥ u ḳalemler*[322]

35 Bu ḳadd-i ẖoş-ẖırām u bu şekiller
Bu ḥüsn-i dil-rübālar meyl-i diller

---

[321] maḥfūẓ: melḥūẓ B.
[322] *Levḥ u ḳalem: Levh-i mahfuz ve buraya yazılan kalem* demektir. (Onun aslı) Levh-i mahfuz'dadır (Allah'ın bilgisinin tespit edildiği, butun varlıkların esaslarını içine alan, mahiyeti bilinmez, korunmuş bir levhadadır), Buruc/22. Yılmaz, age., s. 112.

36 Gehī revnaḳda geh pejmürde gül-zār
Güler güller olur bülbül dil-āzār

37 Bütün ẕerrāt ile aʿyān u envār
Zemīn-i āsmān bi'l-cümle ās̱ār

İ-65 38 Vücūd-ı ṣāniʿ-i ekvāna bürhān
Eder ʿaḳl-ı selīmi mest ü ḥayrān

39 Es̱erde cilve eyler çün müʾes̱s̱ir
Temāşā eyler anda ehl-i ẓāhir

40 Velīler eyleyip ṭayy-i maʿābir
Müʾes̱s̱irden olur ās̱āra nāẓır

41 Velīniñdir naẓar-gāhı ḥaḳāʾiḳ
Verā-yı perdede seyr-i daḳāʾiḳ

42 Olup rehber saña bir ehl-i taḥḳīḳ
Yaḳīn-i tām ile ḳıl Ḥaḳḳı taṣdīḳ

43 Ki var bir H̱ālıḳıñ ʿAllām u Ḳādir
Şerīki yoḳ odur ḥükmünde Ḳāhir

44 Musaḫḫardır yedinde çün nevāṣi
ʿİbādıdır bütün ebrār u ʿāṣī

B-66 45 Bilip ʿabd olduġuñ eyle ʿibādet
ʿUbūdiyyet ṭarīḳıdır şerīʿat

46 Taʿallüm eyle maġrūżāt-ı şerʿi
Bıraḳma emr-i Ḥaḳḳa ittibāʿı

47 Resūl-i Ekremiñ ṭut sünnetini
Gözet ḥükm-i berāt-ı nisbetini

48 Ṭarīḳatdır ḥaḳīḳatde şerīʿat
Şerīʿatle olur keşf-i ḥaḳīḳat

49 Maḳām-ı tevbe s̱ānī-yi maḳāmāt
Anıñla fetḥ olur ebvāb-ı ḥācāt

50 Anıñ muḫtācıdır cümle maḳāmāt
Müʾesses tevbe üzre çün ʿibādāt

51 Cemāl-i Ḥaḳ iken aḳṣā-yı maṭlūb
Eder sālikleri ʿiṣyānı maḥcūb

52 Hemān lā-büddür istiġfār u tevbe
Ṭahāret ister o şāẖ-ı ẕünūbe

53 Merātib üzredir ammā ki tevbe
Degildir tevbe bes ʿiṣyān u ẕenbe

54 Bunuñdur ġāyeti tevbe sivādan
Rücūʿdır Ḥaḳḳa meyl-i mā ʿadādan

55 Olunca bu maḳām-ı ṣaʿba vāṣıl
Olur saʿyiñde ġayret meyli ẓāhir

56 ʿİbādet üzre ẖˇāhiş-ger olurken
Ṭarīḳı ḳaṭʿa gūşiş gösterirken

İ-66 57 Gelir ẕenb-i kes̱īriñ anda yāda
Seni eyler ṭarīḳıñdan piyāde

58 Mevāniʿden berīdir bu taẖayyül
Eder nefsiñ bu ʿilletle taʿallül

59 Baṭālet-baẖş eder nefse ẖavāṭır
Ẕünūbu ālet eyler nefs-i fātir

60 Seni iġfāl eder bu nefs ü Şeyṭān
Olup tābiʿ ṣaḳın olma peşīmān

61 Nefisdir sāʾiḳ-i ẕenb ü maʿāṣī
Eder Şeyṭāna peyrev Ḥaḳḳa ʿāṣī

62 Bu evsāẖı gider tevbeyle senden
Ḫalāṣ et rūḥ-ı pāki bu miḥenden

63 Ki senden maḥv ola evsāẖ-ı ʿiṣyān
Olasın ẖıdmet-i Mevlāya şāyān

B-67 64 Maḳām-ı s̱ālis̱-i zühde erersin
Tecerrüdle bu meʾvāya girersin

65 Seni muḥtāc eder zühde mevāniʿ

Ne mâniᶜ her biridir seyri ḳāṭıᶜ

66 Olur çün ḫalḳ u dünyā nefs ü Şeyṭān
ᶜİbādetden seni iᶜrāża pūyān

67 Hevā-yı nefs eder insānı iḍlāl
Seni rāh-ı Ḫudādan eyler işġāl

68 Edip ᶜuzlet ile ḫalḳdan teferrüd
Bu meyl ü iştihālardan tecerrüd

69 Nedir bu meyl-i māl u cāh u iclāl
Revā mı ẓıll-ı zāʾil ile işġāl

70 Hemān terk eyle leẕẕāt üzre meyli
Bıraḳ esbāb-ı dünyā ile şuġli

71 Cihād-ı nefs u Şeyṭāna devām et
Ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa seyre ihtimām et

72 Ḫudāya istiᶜāẕa eyle her bār
Şerīᶜatden müfārıḳ olma deyyār

73 Maḳām-ı rābiᶜ olmuşdur tevekkül
Budur iḥsān-ı Mevlāya tevessül

74 Teşebbüs̱ ise de esbāba mesnūn
Seni ḥırṣ etmesin dünyāya meftūn

75 Selāmetde olur ise ᶜibādet
ᶜİbādetdir ḥelālinden ticāret

İ-67 76 Kefāfa ḳāniᶜ ol nefs u ᶜıyāle
Tecāvüz etme mā fevḳ-i ḥelāle

77 Olur ḥāṣıl tevekkülle ḳanāᶜat
Tevekkülsüz olan bulmaz selāmet

78 Ne dem ki olsa sālik zühde māʾil
Mevāniᶜler olur ᶜazminde ḥāʾil

79 Mevāniᶜden biri fikr-i maᶜīşet
Gelir nefs-i leʾīme ḫavf u ḫaşyet

80 Demez kim mānic vü mucṭī Ḫudādır
Bu mülküñ māliki kenz-i ġınādır

81 Düşündürmez ḥelāl ile ḥarāmı
Saña reh-zenlik etmekdir merāmı

82 Eder nefsi tevekkül redd ü ilzām
Olur ṣāḥib-tevekkül merd-i miḳdām

B-68 83 Edip cümle umūru Ḥaḳḳa tefvīż
Sivādan ḳıl sevād-ı ḳalbi tebyīż

84 Tevekkül ṣayḳal-ı jengār-ı şekkdir
cAyār-ı[323] naḳd-i īmāna mehekkdir

85 Ḫaṭardan olma tefvīżiñde bī-zār
Seni ḥıfẓında ṣaḳlar Rabb-i Cebbār

86 Şedā'idde eder iḥsān-ı yāri
Mükāfātın verir ṣabr ile Bārī

87 cİbāda çünki Ḥaḳdır ḥasb u kāfī
Tevekkül üzre eyle ḳalbi ṣāfī

88 Meṣā'ibde mülāzım ol rıżāya
Niyāz et rifcati Bārī Ḫudāya

89 Maḳām-ı ḫāmisiñ ḫavf u recādır
Teveccüh-gāhı çün ḳalbiñ Ḫudādır

90 Gehī ḫavf ile dil eyler tezelzül
Recāya fikr-i raḥmetle taḥavvül

91 Bu menzilde mevānic ḫayli dūş-vār
Eder efsūn anıñla nefs-i seḥḥār

92 Anıñ üstādı Şeyṭān-ı lacīndir
Ḫudā rāhın ṭutan andan emīndir

93 Eder şiddetle ḳalbi ye'se dū-çār
Macāẕa'l-lah ḳunūṭa sevḳ-i efkār

94 Eder āyāt-ı inẕār ile tehdīd

[323] cAyār-ı: Ġubār-ı B.

Ḫalāṣıñ çāresinden ḳaṭᶜ-ı ümmīd

İ-68 95 ᶜİbādetden alıḳor kānıṭını
Bulur rāh-ı vesāvesde kemīni

96 Getirmez yādıña *lā teḳneṭū*yu[324]
Tehī ḳor baḥr-i raḥmetden sebūyu

97 Gehī bi'l-ᶜaks edip raḥmetle maġrūr
Ġurūr-ı şeyṭanetle ḳalbi mesrūr

98 Var iken raḥmet-i Ḥaḳḳıñ revācı
ᶜİbādāta nedir deyr iḥtiyācı

99 Ne meʾyūs ol ne maġrūr ol bu sözle
Olup ḫavf u recāda Ḥaḳḳı özle

100 Olan ḫavf u recā iki cenāḥı
Bulur pervāz ile evc-i felāḥı

101 Edip ḫavf-ı ᶜaẕābı tāziyāne
Hemān bāb-ı recāya ol revāne

B-69 102 Elīmdir Rabb-i Ḳahhārıñ ᶜaẕābı
Bıraḳma yāddan rūz-ı ḥesābı

103 Ṣaḳın raḥmetden etme ḳalbi meʾyūs
Recā-yı maġfiretle eyle meʾnūs

104 Eder insānı ġāfil nefs-i fātir
ᶜİbādetden keseldir anda ẓāhir

105 Fütūr ile gelir ṭabᶜa baṭālet
Neşāṭı maḥv eder heycān-ı ġaflet

106 Fużūl-ı vehm serefdir meyl-gāhı
ᶜİbādet etdirir mi hīç gāhi

107 Bizi ḥıfẓ eylesin mekrinden[325] Allāh
Edip tevfīḳini hem-ḥāl u hem-rāh

---

[324] *Lā taknetū min rahmetillāh: Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin*, mealindeki ayetin bir bölümü, Zümer/53. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 463.

[325] mekrinden: fikrinden B.

108 Daḫı altıncı menzil oldu iḫlāṣ
Bu menzildir maḳām-ı bende-i ḫāṣ

109 ʿİbādātıñ budur çün perr ü bāli
Olur iḫlāṣ ile ʿabdiñ kemāli

110 Hemān iḫlāṣ u ẕikr-i minnet eyle
Ḫulūṣ-ı tām ile maḥviyyet eyle

111 Rıżā'ul-lāhu ḥaṣr-ı iltifāt et
ʿUbūdiyyet maḳāmında s̱ebāt et

112 Ḥabību'l-lāhı ṭut ḳalbiñde dāʾim
Ṣalāt ile selāma ol müdāvim[326]

113 Muḥabbet üzre ol āl-i hümāma
Daḫı necm-i hüdā ṣaḥb-ı kirāma

İ-69 114 Tevekkül çün edince kesb-i ḳuvvet
Gelir dilde ḥuṣūle şevḳ-i ṭāʿat

115 O dem bir emre nefs eyler seni ḥas̱s̱
Diler kim ḳaṭʿ-ı şevḳe ola bāʿis̱

116 Ġubār-ālūd olup āyīne-i dil
Ola işrāḳ-ı nūr-ı ḳalbe ḥāʾil

117 Seni ʿucb u ġurūr-ı ṭāʿatiñle
Mesāʿī-yi cemīle himmetiñle

118 Eder ġāfil bulursa şād u maġrūr
Seni bu ḫāṭırañ Ḥaḳdan eder dūr

119 Kemāl-i cehd ü himmetlerle ṭāʿat
Bütün mevhūb u luṭf-ı Rabb-i ʿİzzet

120 Ne ḥaddi var ki ʿabdiñ ede minnet
Ḫudānıñ minnetidir istiṭāʿat

B-70 121 ʿİbādıñ māyesidir ʿacz u ẕıllet
Ġurūr-ı nefsedir mebdeʾ cehālet

123 Diger bir āfetiñ var bu maḥalde

[326] müdāvim: müdām B.

Ġurūruñ hem-demi saᶜye ẖāleldir

124 Bu da şirk-i ẖafī yaᶜnī riyādır
ᶜİbādātıñda meyl-i māsivādır

125 Ḫudāya ẖāṣ iken ancaḳ perestiş
Aña maẖṣūṣ iken bu saᶜyi duz-reşş

125 İrāᵓe eyleyip ġayra ᶜibādet
Revā mı māsivāya ᶜarż-ı ṭāᶜat

126 Rıżā'ul-lāh iken ṭāᶜatle maḳṣūd
Edersin ṣarf anı aġyāra bī-sūd

127 Düşüp aġrāż-ı medḥ u iᶜtibāra
Bıraḳma nefsiñi rāh-ı ẖaṣāra

128 Ḳabūl-i Ḥaḳ eder ṭāᶜāti maḳbūl
Eder ᶜucb u riyā merdūd u maᶜlūl

129 Seni iẖlāṣ eder āzāde andan
Ḥulūṣ eyle dili ḳurtar fitenden

130 Bilip ᶜacziñ Ḫudādan iste nuṣret
Hemān ṭayy-i maḳāma eyle himmet

131 Bizi Ḥaḳ etmesin nādāna muḥtāc
Bıraḳmaz ẖᵛān-ı luṭfu ᶜabdini ac

132 Be-ḥüsn-i ᶜiṣmet-i Cebbār u Settār
Olup āyīne-i ḳalbiñ żiyā-dār

133 Be-teᵓyīd-i Ḫudāvend-i ᶜināyet
ᶜİlelden ola sālim çün ᶜibādet

İ-70 134 Maḳām-ı ḥamde peyveste olursun
Yedinci pāyede rifᶜat bulursun

135 Baṣīretle olup anda nigeh-bān
Hemān ḳıl ᶜālem-i maᶜnāyı seyrān

136 Ḳarīr ol seyr edip nūr-ı cemāli
Cihān-efrūz olan berḳ-ı celāli

137 Ḥaḳīḳat gülşenininñ ol hezārı
Nevālarla s̱enā ḳıl Kird-gārı

138 Açıl güller gibi deşt-i ṣafāda
Eliñ aç ġonce-veş ḥamd-i H̱udāda

139 Budur nüzhet-gehi ehl-i ẖulūṣuñ
Maḳāmıdır ser-efrāz-ı ẖuṣūṣuñ

B-71 140 Saña ḥamd-i H̱udādır bunda ez̠kār
Odur tesbīḥ-i raʿd-ı ehl-i envār

141 Meleksin ẖavf-ı dil anda ehemmdir
Ḳuṣūruñ ḥamde küfrān-ı niʿamdır

142 Hemān teks̱īre saʿy et ḥamd u şükrü
Maḳām-ı kāmile er ṭurma ġayrı

143 Verā-yı meziliñdir nefs-i kāmil
Eger ʿārif iseñ ol aña vāṣıl

144 Ḳabūl et ḳıl naẓar bu yādigāra
Unutma pendimi ḳıl gūş-vāre

145 Maḳām-ı ḳurb ile olduḳda dil-şād
Bu ʿāciz Nāfiʿi ḳıl ẖayr ile yād

146 Be-ḥamdi'l-lāh bu bir zībā es̱erdir
Bināgūş etmege şāyān güherdir

147 Ṣadefde beslemiş baḥr-i ḥaḳīḳat
Bütün nā-süfte dürrdür eyle raġbet[327]

148 ʿİnāyet ḳıldı Ḥaḳ feyż-i ezeldir
Ser-ā-pā sebk u maʿnā bī-ẖaleldir

149 Edip himmet cenāb-ı Ġavs̱-ı Aʿẓam
Muvaffaḳ ḳıldı ʿabdin Rabb-i Erḥam

150 Duʿāmızdır bu dergāh-ı kerīme
Ede maẓhar bizi ḳalb-i selīme

---

[327] Bütün nā-süfte dürrdür eyle raġbet: Bütün nā-süfte dürr vār ile raġbet İ.

41

İ-71 **ʿArabgir Müftīsi Aʿza-i Meşāyıḫ u Esātīẕden Muṣṭafā Efendi Ḥażretlerine Ḫiṭāben Sāniḥa**

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Gel göñül şehrine seyrān edelim
Sırr ile ṣoḥbet-i cānān edelim

2 Niçe bir ḫār u ḫasa meyl ü heves
Seyr-i seyrān-geh-i iḫvān edelim

3 İḳtifā eyleyelim pīrāna
Ḳadem-i ʿazmi şitābān edelim

4 Mest olup bāde-i vaḥdetle müdām
Dili ḳandīl-i fürūzān edelim

5 Dökerek ḫūn-ı sirişk-i seḥeri
Ḳaṭresin subḥa-i mercān edelim

6 Tār-ı müjgāna dizip ḥabbelerin
Tuḥfe-i Ḥażret-i Sübḥān edelim

B-72 7 Mevc-i kes̱retden olup āzāde
Keştiyi vāṣıl-ı ʿummān edelim

8 Müfti-i şehr-i ʿArabgīri hemān
Rehber-i kişver-i ʿirfān edelim

9 Eyleyip sevḳ-ı semend-i himmet
Reh-rev-i mevkib-i iḫvān edelim

10 Elde keçkül ile Ḥaḳ-cū olaraḳ
Nāfiʿi nāʾil-i iḥsān edelim

42

Mers̱iye-i Ġam-fezā [328]

mef ʿū lü fe ʿū lün mef ʿū lü fe ʿū lün

1 Eyyām-ı ʿazādır bu şehr-i Muḥarrem
Āfāḳı pür etdi dūd-ı ġam-ı mātem

2 Mātem niçe mātem sūzişli bir ʿālem

---

[328] Mers̱iye-i Ġam-fezā: Mers̱iye İ.

Baḳ lāleye dāġın söndürmedi şebnem

3 Ṭurmaḳ niçe mümkin ḫūn-ı dil pür-hemm
Bulmaḳ niçe ḳābil bu yāreye merhem

4 Mecrā-yı ḳalemdir bu ḥükm-i sellem
Yoḳ çāre ḳażāya olur ise mübrem

5 Gösterdi cihāna ṭūfānı dü-dīdem
Bu āb-ı sirişkiñ mecrāsı mıdır yemm

6 Yoḳ fāṣıla Nāfiᶜ seyl-i ġama bir dem
Bārān-ı ḳażādır dillerde olan ġam

İ-72 7 Dergāhına lāyıḳ yoḳ tuḥfe ne etsem
Rıḍvān u selāmı ᶜarż etmedir elsem

43

Sāḳī-Nāme Der Üslūb-ı Tercīᶜ-i Bend

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Sāḳī marīż-i ᶜaşḳa teraḥḥumla ḳıl devā
Bir bāde ṣun ki ḳalmaya ᶜaynimde māsivā
Sāḳī yetiş ki āteş-i ᶜaşḳ oldu sīne sūz
Ḳıldım bu çeşme-sār-ı füyūżāta intimā
Ṣun cām-ı ḫāṣı ile elemden dili ḫalāṣ
Bādā hezār-ı cān-ı muḳaddes terā fedā
Gezdim cihānı bulmadım āsūde-gāhını
Pāy-i ḫumunda mey-gedeniñ ḳıldım ittikā
B-73 Yoḳdur neberde zāl-i sipihr ile Zühremiz
Bir ḳahramān ki elde ṭutar deşne-i ḳażā
Olmuş sihām-ı mihre bu levḥ-i zemīn hedef
Açdıġı yārelerden eder kesb-i incilā
Bir ẓıll-ı zāʾil olduġuna var mı iştibāh
ᶜĀḳıl eder mi sāye-i gerdūna ilticā
Etme ġubār-ı kevn ile pür-çeşm-i raġbeti
ᶜAyn-i ᶜalīle ḫāk-i maġāk oldu tūtiyā
Rindān-ı bezmi ṣadr-ı ṣafāda olup mekīn
Yekser ferāġ-ı bāl ile āsūde-i ᶜanā
Gāhī mey-i şebāne vü gāhī ṣabūḥ ile
Germī-yi bāde jeng-i dile baḫş edip cilā

Āyīne-dār-ı vech-i ḥaḳīḳat olup derūn
Nūr-ı cemāl-i vaḥdet olur anda rū-nümūn

2 Sāḳī göz açdı ġonce gibi rind-i dil-ḫarāb
Baḫş eyle feyż-i şebnem-i mey ile āb u tāb
Bulsun ṣafā-yı cām ile āyīnemiz cilā
Serden ḫumār-ı derd-i emel ḳılsın insilāb
Zülfüñ hevāsı sāʾiḳ-i deşt-i cünūn olup
Pā-beste ḳıldı hūşumu bu mevce-i serāb
İ-73 Şevḳ-ı lebiñle pür olalı cām-ı ārzū
Mestim ki ḫūn-ı dīdeyi ẓann eylerim şarāb
Emvāc-ı ḥüsnüñ içre temāşā-yı ḫāl ile
Keştī-yi fikre lerze verir cilve-i ḥabāb
Germ oldu bezm-i ṣoḥbetimiz tāb-ı şevḳ ile
Gelsin ayāġa duḫter-i rez çeksin el ḥicāb
Bir bāde ṣun ki sükker-i laʿliñle mezc olup
Rindān-ı bezmi ḳılmaya muḥtāc-ı şehd ü āb
Tuffāḥ-ı ḫaddiñ olsa meze el verir bize
Olmaḳda sūz-ı ʿaşḳ u muḥabbetle dil kebāb
Ḳaldır niḳāb-ı rūyuñu gelsin dem-i ṣabūḥ
Çeksin ġurūba pāyini ol demde māh-tāb
Devr eyle bezmi raḳṣa gelip çarḫ-ı çārümīn
Olsun fürūġ-ı meclise pervāne āfitāb

Evvel ḳadeḥde görmeye dünyāyı dīdeler
B-74 Bir mihr-i ʿālem anda ṭulūʿ eyleye meger

3 Sāḳī fürūġ-ı mey ile keşf oldu bir nihān
Bī-hūş isem de ḫāṭıra geldi bu dāsitān
Vaḳt-i selefde bir şeh-i ṣāḥib-serīr-i Cem
Bir rindi bezm-i ḫāṣına etmişdi mīhmān
Olmuşlar idi kāse-i vaḥdetle neşʾe-yāb
Ṣan āsmān-ı ʿālem-i āb üzre farḳ-dān
Bir gün mesīre-gāha gidip oldu mest-i mey
Bu tāb-ı meyle eyledi ervāḥa ıḳtırān
Zāġān o demde dīdelerin iltiḳām edip
Feryād u nāle ḳıldı bu ḥayf ile bülbülān
Gūş eyleyince ḫāṭır-ı ḫāḳān olup melūl
Bu vaḳʿa üzre mey de yasāġ oldu bir zamān
Tā ol vaḳit ki beldeye bir şīr edip duḫūl
Ḳılmışdı cümle ḫalḳı her āsān-ı bīm-i cān
Bir mest-i bāde aldı dü-deste kemendini
Çekdi o şīri bendine mānend-i şīr-bān
Geldi ẓuhūra sırr-ı nihān-ı şarāb-ı nāb
Ḳalḳdı yasāġ-ı bāde açıldı der-i muġān
Ammā şu ḳayd-ı şarṭ ile kim ola şīr-gīr

Bed-mest olup da ʿaynine zāġ etmeye ziyān

İ-74 Nefs-i şerīri sen daḫı rūḥa edip esīr
Ol neşve-i ḥaḳīḳat ile böyle şīr-gīr

4 Sāḳī ṣafā-yı gerdiş-i cām ile eyle şād
Devr-i ʿadāletiñde ola ʿāşıḳāna dād
Sāḳī be-yār-ı laʿl-i meyi kez fürūġ-ı ū
Tā sīne lāle-zār ola dil ġonce-veş güşād
Tefsīdegāna[329] kevs̱er-i laʿliñle ver ḥayāt
Bir vaḳt olur ki olsa gerekdir cinānda yād
Bu ḫāk-sārı feyż-i ʿamīmiñden etme dūr
Ḫāşā ki reşḥa-sāzi-i şebnem ṭutar mı yād
Ḫum-ḫāne-i emelde ṣızıp ḳaldığım yeter
Bālīn-i ġafler etdi beni böyle nā-murād
Dil mürdegānıñ āb-ı ḥayātı şarābdır
Teʾs̱īr-i feyż-i rūḥ ile iḥyā olur cemād
B-75 *Teng est vaḳt-i kār ṭarab-rā şitāb kun*
Etme beḳā-yı neşve-geh-i ʿayşa iʿtimād
Cān u cihānı eyle fedā rāh-ı ʿaşḳa kim
Cām-ı muḥabbet oldu çerāġ-ı reh-i maʿād
Çıḳmaz ṣadāsı olsa da ser-şār-ı mey ḫumuñ
Esmez bu deşt-i kūy-ı melāmetde tünd-bād
Sāḳī-yi bezm-gāh-ı ezelden içen şarāb
Rāh-ı beḳāda dār-ı fenādan diler mi zād

Kālāyı cümle bāṭına iksā-yı ḫilʿat et
Mülk-i beḳāya zīver-i ʿiṣmetle rıḥlet et

5 Sāḳī ʿaṣīr-i mey ile pister-nişīn olam
Bu ḫār-zār-ı zühd-i riyādan emīn olam
Taṭhīr edip ġubār-ı sivādan derūnumu
Ferrāş-ı ḫāk-i ḳıble-geh-i vār-ı dīn olam
Enfās-ı ʿömrü niçeye dek ber-hevā edip
Ḥayfā ki sīne sūz-ı dem-i vā-pesīn olam
Lāyıḳ mıdır ki āb-ı ruḫu beẕl-i cāh edip
Encāmı yeʾs-i bāl ile dil-sūz-ı kīn olam
Saʿy eyler iken ʿuḳde-i āmāli ḥall içün
Ey dil revā mı maẓhar-ı çīn-i cebīn olam
Ḳaṭʿ olaraḳ şu çarḫ-ı çep-endāzdan emel
Ṣaġ eyleyip tevekkülü ehl-i yemīn olam
İ-75 Ṣayd-ı hümā-yı devlet-i cāvīde saʿy edip
Āsūde-gāh-ı ʿayşa girip der-kemīn olam

---

[329] Tefsīde: Tefsīd İ.

Dil-sīr-i ḫūn-ı çeşm-i niyāz u ḥużūr olup
Ġonce-mis̱āli vaḳt-i seḥer kām-bīn olam
Çek āsitān-ı ʿuzlete kim pāy-i maṭlabı
Ey dil ferāġ-ı bāl ile vaḥdet-güzīn olam
Maḥṣūl-i kāʾināt heme āmed ü şüd-est
Bī-ḥāsılī-yi ʿömre n'içün dil-ḫazīn olam

Ey ḥāṣılet zi-ḥāṣıl-ı īn-rūzgār hīç
Ez rūzgār-ı hīç tevaḳḳuʿ medār hīç

6 Sāḳī münevver eyledi ẕātıñ bu mesnedi
Ẓıll-ı ḫumuñda ʿuzlet eden ġuṣṣa görmedi
B-76 Peymāneler ki ḫıyre eder çeşm-i encümü
Tenvīr eder ṣafā-yı revāḥ ile maʿbedi
Ger be-güẕer deyri be-şeb ender fürūġ-ı ū[330]
Ez çeşm-i Ādemi netavend nihān şudı
Feyż-i ḫum etdi ṣadr-ı Felātūnu münşeriḥ
Risṭoyu kāmil etdi niçe ṭıfl-ı ebcedi
Güm-geştegān-ı deşt-i dile rāh-ber olup
Yek-cürʿa meyle buldu füyāżāt-ı sermedi
Tāb-ı şarāb-ı nābıñ ile cüst-cū eden
Peyveste oldu ḫāne-ḳah-ı vaṣla merṣadi
Ḳılma ṭarīḳ-ı maḳʿad-i ṣıdḳıñda gem-şüde
Göster dü-çeşm-i pür sebele rāh-ı erşedi
Seyr-i fürūġ-ı vechiñ ile her piyālede
Farḳ etmez oldu dīdelerim nīk ile bedi
Şevḳ-ı cemāl-i yār ile rūşen olup derūn
Dil-ḫānesidir ʿāşıḳıñ ʿālemde meşhedi
Nūṛ-ı muḥabbet ile olan çeşmi rūşenā
Olur ṭarīḳ-ı kūy-ı ḫarābāta mühtedi

Rindān-ı ʿaşḳa mey-gede tevḥīd-gāhdır
Nūş-ı şarāb-ı vaḥdet içün ḫān-kāhdır

7 Sāḳī tereşşuḥ eylemedi bunca dem-i sebū
Şevḳ-ı lebiñle ḳurudu mey mey diyü gelū
Bir mey getir ki nūr-ı ṣafā-baḫş edip dile
Evsāḫ-ı ṭabʿı eyleyelim cümle şüst ü şū
İ-76 Ḥaḳdır delīl-i ḥaḳḳ yine bu rāh-ı ʿaşḳda
Yoḳ menʿ u naḳż-ı ʿaḳla bu mebhas̱de güft-gū
Bu ḫāne-ḳahda ʿahd-şikenlik degil mecāz
Dāb-ı Cem oldu cām-ı muṣaffāya ser-fürū
Ser-mest u bī-şuʿūr ise de cümle mey-güsār

---

[330] Bu mısranın vezni kusurludur.

Temkīn-i ḫumla deʾb-i rezānetdedir sebū
Anlar ki mest-i bāde-i bezm-i elestdir
Her dem nevād-ı zemzemesidir nidā-yı hū
Rindānı bülbülān-ı seḥer lāle-zārı dil
Bir ravżadır ki sünbülü gīsū-yı müşg-bū
Naḫl-i terīn-i ḳāmet-i dil-dāra meyl ile
Ṣaḥrālarında cūşa gelir eşk-i ārzū
B-77 Āmāde kāse kāse şarāb āşinālara
Ṣarf eylemezler olsa da Cem ḳaṭre āb-rū
Gezdim ʿIraḳ u Rūm u ʿArabda niçe bilād
Maḥbūb u meyde dīde-i rūşen-dilān ḳamū

Baḥs̱-i neşāṭ u neşʾededir cümle ehl-i ḥāl
Ersen de ẕevḳ-i bāṭına verme dile melāl

8 Sāḳī verince ġamzeleriñ cāna velvele
Çāk oldu sīne etdigi demde muḳabele
Ḫum çekdi pāyi dāmen-i temkīne pek girān
Telḫ etdi kām-ı bādeyi bu keç muʿāmele
Geldi ḫurūşa ḥavṣala-i tengden sebū
Oldu ṣudāʿ-ı bādeye bāʿis̱ bu mesʾele
Mestān-ı bezm-i ʿayşa degildir revā sitīz
Künc-i ferāġ u ʿuzlete girmez mücādele
Cebr ile ḳalb-i münkesir-i bī-nevāları
Ṣun dest-i luṭfu bezme gelip sāġar-ı müle
Ḳānūn-ı Cemle faṣl ederek bu maḳāleyi
Min-baʿd ola şöyle ki ʿaḳd-i muḳavele
Sāḳī gelip ayāġa görünce gedāların
Āmāde ola bezm-i ṭarab nuḳl u mey ile
Rindānda mālik olsa velev sāde bir pula
Dārü'ṣ-ṣafā-yı mey-gedeye cümle baḫş ola
Pīr-i muġāna etdirip imżā bu ḥücceti
Rindānda ola beste bu ḥabl-i tevekküle
Diller güşāde oldu bu ḳavl u ḳarār ile
Basṭ-ı nevāya başladı ol demde bülbüle

İ-77 Sāḳī fedā-yı māmelek etdim uġūruña
Müflis olunca faḫr ile geldim ḥużūruña

9 Sāḳī biraz da diñle benim ḥasbiḥālimi
Bir bāde ṣun ki keşf edeyim rāz-ı bālimi
Elvāḥ-ı ʿaṣrı ḳıldı müzeyyen es̱erlerim
Taḳdīr ederken ehl-i feżāʾil kemālimi
Bāzār-ı raġbet etdi maʿārifden insidād

Devrān şebehle ḳıldı müsāvī leʾālimi
B-78 Fenn-i ḥadīs̱ u manṭıḳ u ʿilm-i sülūkda
Ḥaṣr eyledim meʾās̱ire eyyām u sālimi
Şerḥ eyledim Muṭavveli Türkī zebān ile
Gösterdi ḫāme ʿāleme siḥr-i ḥelālimi
Pervāzım oldu evc-i maʿārifde ber-hevā
İşkeste ḳıldı tünd-i felek perr ü bālimi
Mirʾāt-i ṭabʿa oldu hümūm u elem ġubār
Göstermez oldu cilve-i ḫāmem ḫayālimi
Vaḳt-i seḥerde eyleyip īḳād-ı şemʿ-i āh
Ḳıldım nihāde dergeh-i Mevlāya ḥālimi
Ġayrı ferāġ-ı bāl ile ʿuzlet-güzīn olup
Bezm-i cihānda cāma degişmem sifālimi
Ne ārzū-yı cāh u ne ümīd-i iʿtibār
Ḳıldım irāḥe künc-i ḳanāʿatde bālimi

Cānā be-cuz ġam-ı tu dilem-rā heves mebād
Cuz tū kesem zi-cevr-i tu feryād-res mebād

10 Sāḳī münevver eyle meded cām-ı ṭāliʿi
Aç bāb-ı feyżi bezme ḳabūl et bu ḳāriʿi
Ḳıl lemʿa-i tecelli-i ḥüsnüñle pür-fürūġ
Ẓulmetde ḳoyma mey-gede-i ṭabʿ-ı bāriʿi
Ḳıl feyż-yāb-ı bāde-i ḫum-ḫāne-i ezel
Aç dīde-i baṣīrete aʿle'l-meṭāliʿi
Tāb-ı cemāl-i envere ḫuffāşdır baṣar
Göster baṣīretim ile envār-ı sāṭıʿı
Olmaz çerāġ-ı ʿaḳl ile dil rūşenā-pezīr
Keşf-i ḥaḳāʾiḳ ile ḳarīr et mesāmiʿi
Her ẕerre kāʾinātı eder nūru tāb-dār
Göster bu ḫāk-sāra o ḫūrşīd-i lāmiʿi
İ-78 Laġzīde ḳılma rāh-ı ṭarīḳatde pāyimi
Bildim maḳām-ı Kāʿbe-i vuṣlat cevāmiʿi
Ṭoldur nevāl-i keşf ile keçkül-i maṭlabı
Eyle güşāde bāb-ı ʿaṭāyā-yı şāyiʿi
Var intisābı rāh-ı hüdā-yı ḥabībiñe
Mehcūr-ı luṭfuñ etme İlāhī bu Nāfiʿi
Bezm-i fenāda rişte-i şemʿ-i ġuyūb ile
Şīrāze-bend-i tefriḳa ḳılsın mecāmiʿi

Mest-i müdām-ı mıṣṭaba-i ʿayş olup müdām
B-79 Nūṛ-ı cemāl-i vaḥdet ile ola dil be-kām

11 Yek-lemʿa-i hüviyyet iken kāf u nūnumuz

Olur ẓalāl-i kes̱rete nāẓır ẓünūnumuz
Her ẕerre içre pertev-i dīdār-ı Ḥaḳ ʿayān
Ṣunʿı görür de ṣāniʿe baḳmaz ʿuyūnumuz
Seyr-i serā-yı vaḥdetedir bu şitāb ile
Maḥmil-keşī-yi ḳāfile-hā-yı ḳurūnumuz
Āyāt-ı Ḥaḳdır eyle naẓar nüsḫa-i beşer
Evrāḳ-ı kevne ṣıġmadı şerḥ-i mütūnumuz
Pürdür sürūdumuzla maḳāmāt-ı ʿāliyāt
Raḳḳāṣ ḳıldı ne felegi erġanūnumuz
Hep feyż-yāb-ı sāḳi-i bezm-i elest olup
Pürdür şarāb-ı ʿaşḳ ile cām-ı büṭūnumuz
Deryā-yı pehn-i maġfirete iltiḥāḳ eder
Fikr-i maʿāṣi ile aḳan eşk-i ḫūnumuz
Biz ol ḥurūf-ı ʿāliye-i fenn-i ḥikmetiz
Zincīr-pāy-i ʿaḳl-ı ḥakīmdir cünūnumuz
Bālā vü pesti sırr-ı ḫilāfetle rām edip
Oldu sürūşa sellem-i rifʿat rükūnumuz
Yek-digerāna enfes ü āfāḳ rabṭ olup
Ḳıldı ʿuḳūlu vāle ġumūż-ı şüʾūnumuz

Sübḥāne men teferrede fī ṣunʿi el-ʿacīb
Ḳad-ḥāra fī mefāviz-i es̱erihi'l-lebīb

44
Sāʾiḳ-i Rāh-ı Ġuyūb[331]
mef ʿū lü fā ʿi lā tün mef ʿū lü fā ʿi lā tün

1 Etme ḥayātı żāyiʿ aç ʿayn-i iʿtibārı
Seyr et piyālelerde ʿaks-i cemāl-i yāri

İ-79 2 Baḳ ṭarf-ı āsmāna nūr-ı sitāregāna
Bu gerdiş-i kiyāna bi'l-cümle ṣunʿ-ı Bārī

3 Ṣaḥrā-yı kāʾināta aç revzen-i baṣīret
Nūr-ı ḥaḳīḳatiñdir her ẕerre tāb-dārı

4 Ẓann etme nūr-ı ḫūrşīd bu kevni rūşen eyler
O da bu nūr-ı maḥżıñ olmaḳda şuʿle-bārı

5 Mecrā-yı rūd-ı ʿirfān ser-çeşme-i ezeldir
Bu lāle-zār-ı kevniñ ʿaşḳ oldu āb-yārı

B-80 6 Fikr eyle bunca iʿdām nā-büd iken bu ecrām

---

[331] Ġuyūb: ʿİbret B.

Oldu gelip ẓuhūra āyāt-ı Kird-gārı

7 Feyż-i nesīmidir hep semt-i diyār-ı yāriñ
Eyler tenessüm[332] andan enfās-ı nev-bahārı

8 Vaḥdet-serādır ʿālem ẓıll u ḫayāle baḳma
Cümle şüʾūn-ı kes̱ret bir emr-i iʿtibārī

9 Çek desti māsivādan ol bezm-i ḫāṣa maḥrem
Mest-i raḥīḳ-i ʿaşḳ ol ol rind-i hūşyārı

10 Ḫār u ḫası hevesden çek dāmen-i minākyı
Gel bezme ḳıl temāşā sāḳī-yi gül-ʿiẕārı

11 Laʿl-i müẕābıdır bu meylerdeki leṭāfet
Raḳṣ etdirir ṣafādan rindān-ı mey-güsārı

12 ʿAks eyledikçe cāma eyler ʿaḳīḳa hem-reng
Sūzendesidir aḫger gül-ġonce şerm-sārı

13 Gül-zār-ı ḥüsn ü āndır şād-āb-ı āb u tābı
Eyler tereşşuḥ andan feyż-i ḥayāt-ı sārī

14 Mesḥūr ġamzesidir ḫūbān-ı dil-rübālar
Şīrān-ı deşt-i ḫūbu āhūsunuñ şikārı

15 Gūyā temes̱s̱ül etmiş rūḥ-ı revān-ı ʿulvī
İnmiş zemīne çarḫıñ yā aḫter-i nehārı

16 Seyr eyle ʿāşıḳānı bu bezm-i dil-sitānı
Ḫākiyle sürme-dār et gel ʿayn-i iʿtibārı

17 Bir ravża-i cināndır ervāḥa āşiyāndır
Revzenleri güşāde envāradır mecārī

18 Her levḥasında rūşen tims̱āl-i rūy-ı cānān
Meftūnudur perīler ṣaff-beste dil-fikārı

19 Olur kül-i ḫumundan ḳalb-i şikeste mecbūr
Eczāʾ-ı mūmiyāndır her ẕerre-i ġubārı

20 Āvāz-ı muṭribānı işler reg-i cināna
Āheng-i naġme-sāzı raḳṣ etdirir hezārı

---

[332] tenessüm: tebessüm B.

21 Zerrīn piyālelerde ervāḥa rāḥ-ı gül-gūn
Baḫş etmede ṣafālar dillerde neş᾿e-dārı

İ-80 22 Ol bāde-i mürevvaḳ vermekde cāma revnaḳ
Maᶜnāya eyle vaḳt-i lafẓ emr-i iᶜtibārī

23 Dārū-yı ḥüzn u ġamdır çün māye-i nesemdir
Seyr et leṭāfetini ᶜayn-i ḥayāt-ı sārī

24 Şevḳı temeṡṡül eyler dilde tedellül eyler
Āyīneñe naẓar ḳıl yoḳsa eger ġubārı

B-81 25 Maġz-ı hezārı ḳılmış perverde revġan-ı gül
Giryān olup seḥerde olmuş bu bezme cārī

26 El-ḥaḳḳ ᶜaceb ᶜaceb kim feyżi taᶜammüm etmiş
Gül kesb edip neḍāret bülbülde ᶜişve-kārı

27 Güller midir sirişti yā erġuvān u gül-nār
Şebnem midir ki eyler iḥyā şükūfe-zārı

28 Tāk-i ṭabiᶜata hīç dānā nigāh eder mi
Vech-i ḥaḳīḳatiñdir bi'l-cümle perde-dārı

29 Nūr-ı çerāg-ı cāndır yenbuᶜı lā-mekāndır
Dilde bulur bulursa her kim bu çeşme-sārı

30 Olmuş ᶜuḳūle maḥrem çoḳ rūzgāra hem-dem
Mecrā-yı aṣla her dem cūyende intiẓārı

31 Āyīn-i ᶜaşḳı seyr et seyrān-ı ᶜayş u ṭayş et
Besdir ẓalām-ı ġaflet aç çeşm-i iḫtibārı

32 Ḫumlar ki bārın almış deryā-yı ᶜaşḳa dalmış
Ṣaḳlar derūnu āteş temkīn eder vaḳārı

33 Pervānesin çıḳarmaz devrānını bıraḳmaz
Şemᶜi yaḳar bu ḥālet bezm ise şuᶜle-dārı

34 Ḫūn-ı cigerle besler bülbüllerini ġonce
Bülbül yine fiġānda bir demde yoḳ ḳarārı

35 Gerdişde mihr-i gerdūn leyl ü nehārı pür-ḫūn

Şevḳi yine bıraḳmaz rūşen ṭutar diyārı

36 Ḥayret içinde ḥayret ʿibret içinde ʿibret
Nīrengi pür-televvün āb üstüne nigārı

37 Ḫāmem yanıp kül oldu minḳār-ı bülbül oldu
Mevc-i fürūġ-ı ʿaşḳdır āheng-i mūsikārı

38 Būyuyla mest idim ben bāde-perest idim ben
Tāk ile bādeniñ hīç yoġidi reng ü bārı

39 Āmīziş etmemişdi ḫāk ile āb u āteş
Yoġidi nüh revāḳıñ hestīde hem-medārı

40 Göz açmamışdı aḫter meh bulmamışdı peyker
Ḥıcr-ı ḥacer şerersiz cūlar degildi cārī

41 Şemʿ-i müẕāb-ı ʿaşḳım mest-i şarāb-ı ʿaşḳım
Bu şuʿle-i nihāndır pervāneniñ medārı

İ-81 42 Bir rind-i bī-ḳarārım var sīnede şerārım
Luṭf eyle sāḳi mey ṣun teskīn içün bu nārı

43 Bu bezme ṭoymaḳ olmaz ammā ki kār be-nevbet
Pāyende ṣanma Nāfiʿ bu ẓıll-ı bī-ḳarārı

B-82 44 Bil vaḳtiñi ġanīmet ḳalmaz bu bezm-i ʿişret
Yoḳ neşve-i zamānıñ bir sīnede ḳarārı

45 Güm-geştelikde āḫir hep nām u şān-ı ʿālem
Bezm-i ṣafānıñ olmuş Cem sāde nām-dārı

46 İs̱bāt ederse bilmem bir ʿālem-i mis̱āli
Var derd yayan cihānıñ āsūde bir diyārı

47 Peyveste olmaḳ ister ser-çeşme-i kemāle
İs̱bāt eder mi bilmem ḫāmem bu iḳtidārı

48 Ġāyetle bü'l-ʿaceb kim żaʿf-ı baṣarla ḥırbā
Taḳlīde ḫˇāhiş eyler ḫūrşīd-i tāb-dārı

49 Ben bilmesem kemāli ṭabʿımda żaʿf-ı ḥāli
Taḳdīr ederdim el-ḥaḳḳ bu ṭarz-ı nev-nigārı

50 Var tesliyet ki şebnem olur sezā-yı rifᶜat
Mihr-i kemāliñ olsa manẓūr-ı iᶜtibārı

51 Her ne ise es̱erdir yek-nesme-i seḥerdir
Ṭabᶜ-ı yemiñ güherdir aḫlāfa ber-güẕārı

52 Ḫāmem yeter bu nāliş ḳıl rāh-ı ᶜaşḳa gūşiş
Zād-ı beḳāya saᶜy et bā-ᶜavn-i Kird-gārı

53 Ḳıl Ġavs̱i rehber-i rāh olsun muᶜīniñ Allāh
Ol bezm-i ḫāṣa vāṣıl vaḥdetde ḳıl tevārī

45

Berā-yı ᶜAşḳ
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Laᶜl-i cānāndan müẕāb olmuş meger ṣahbā-yı ᶜaşḳ
Rūḥ-ı ᶜāşıḳdır sirişt-i cevher-i mīnā-yı ᶜaşḳ

2 Rāh-ı ᶜirfāndır ṭarīḳ-ı bī-ġubār-ı ᶜāşıḳān
Ṭūr-ı envār-ı tecellīdir bütün meʾvā-yı ᶜaşḳ

3 Gerçi çāk etdi ġubār-ı hūşu Vāmıḳlar hezār
Zīr-i astār-ı ḫafādan çıḳmadı ᶜAẕrā-yı ᶜaşḳ

4 Mevce-i ᶜacze ṣarıldı her kim etdiyse şināh
Ṣaḳladı māhīlerinden kaᶜrını deryā-yı ᶜaşḳ

İ-82 5 Çarḫ urur gerdūn bıraḳmaz merkez-i edvārını
Şemᶜeler yaḳdı serinden çıḳmadı sevdā-yı ᶜaşḳ

6 Çeşme-sārından ᶜaceb ḫūn-ı semender mi aḳar
Tāze ṣaḳlar dāġ-ı dilden lālesin ṣaḥrā-yı ᶜaşḳ

7 Seyr eder fecc-i ᶜamīḳ-i sīneden ehl-i şühūd
Ḳıble-i ṣāḥib-dilāndır Yes̱rib ü Baṭḥā-yı ᶜaşḳ

B-83 8 Ṣadme-i tünd-i ḥavādis̱den tezelzül eylemez
Sırr-ı aḫfā-yı derūn-ı dildedir mīnā-yı ᶜaşḳ

9 Nerre-şīrānı künāmında ederken lerze-nāk
Ṣanma āsāndır neberd-i ᶜarṣa-i heycā-yı ᶜaşḳ

10 Ġavṭa-ḫᵛār-ı ḳulzüm-i pehn-i ḥaḳāʾiḳ olmayan

Sīnesin eyler mi dürc-i lüʾlüʾ-i lālā-yı ʿaşḳ

11 Lānesidir perr ü bāl-i murġ-ı āteş-ḫˇāreden
Berḳ-ı ʿālem-sūzdur efsāne-i şeydā-yı ʿaşḳ

12 ʿÖmrünü efzūn eder medd-i nigāh-ı iştiyāḳ
Pīr-i sermā-dīdedir merd-i hevā-peymā-yı ʿaşḳ

13 Ḳanḳı dilde ḫayme-i Leylāyı rekz eyler ise
Teng eder deşt-i cünūnu mevkib-i ṣaḥrā-yı ʿaşḳ

14 Üstüḫˇān-ı minnete etmez hümā-veş iʿtibār
Ḳāf-ı istiġnāda ṣaḳlar lānesin ʿanḳā-yı ʿaşḳ

15 Mesraḥ-ı imʿānı ṭarf-ı *lā-ḫalā vü lā-melā*
ʿAḳl-ı küll rāh-ı seferde olamaz hem-pā-yı ʿaşḳ

16 Ḫūn-ı çeşm-i ʿāşıḳān ile n'içün sīrāb olur
Şūre-zār-ı deşt-i Mecnūn olmasa merʿā-yı ʿaşḳ

17 Böyle ḳalmaz şūriş-i edvār-ı nā-hem-vār-ı çarḫ
Bir ḳıyāmet ḳoparır encāmı bu ġavġā-yı ʿaşḳ

18 Bir nefes ṣaḳlar olup beste-miyān-ı ārzū
Perdesinden çıḳmaz aṣla nāy-i şevḳ-efzā-yı ʿaşḳ

19 Olsa da serde hevāsı var yükü ṭaġlar ḳadar
Vāṣıl-ı mersā olur mu keşti-i deryā-yı ʿaşḳ

20 Baḫş eder deşt-i muġaylān-zār-ı Mecnūna nemā
Āb-yār olduḳca ṭarf-ı dīdeden Leylā-yı ʿaşḳ

21 Pāk-dāmendir ʿarūs-ı ḥacle-gāh-ı nisbeti
Bāġ-ı ḫuld-ı ʿiṣmetiñdir Meryemi ḥavrā-yı ʿaşḳ

22 Feyż-yāb-ı būy-ı zülf-i yārdır maġz-ı cünūn
Ter ṭutar her dem dimāġın ʿanber-i sārā-yı ʿaşḳ

23 Minnet-i āb-ı merāyādan olur ḫuşk iḥtiyāc
Bāl-i ṭūṭī-veş olan sebzīde ser-tā-pā-yı ʿaşḳ

İ-83 24 Kārvān-ı ʿaşḳa revġan rīg-i rāh-ı yārdır
Zerdi-i berg-i ḫazāndır şuʿle-i feyżā-yı ʿaşḳ

25 Rişte-i berḳı eder pīçīde-i pāy-i ḫıred
Cūş-ı istiġnā-yı yār u germ-i istīlā-yı ʿaşḳ

26 Ḫᵛāb-gāhı kendi cāy-i ẓıllıdır ʿāşıḳlarıñ
Sāye-i Ṭūbāya baḳmaz himmet-i vālā-yı ʿaşḳ

B-84 27 Pençe-i ḫār-ı taʿalluḳdan eder teşmir-i sāḳ
Āb-sūzundan nem almaz dāmen-i ʿĪsā-yı ʿaşḳ

28 Cevher-i ferd-i ḥaḳīḳatken olup deryā-yı mevc
Ḳande eylerseñ naẓar var anda bir mecrā-yı ʿaşḳ

29 Şevḳ ile raḳṣ etdirir mihr-i sipihri Nāfiʿā
Āsmān-ı serde āheng eylese Zehrā-yı ʿaşḳ

46

Münācāt Be-Dergāh-ı Ḳāḍı'l-Ḥācāt

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ey Ḫālıḳ-ı ʿümrān-geh-i mecmūʿ-ı dü-ʿālem
Ey vāżıʿ-ı şeh-rāh-ı hüdā şāriʿ-i aʿẓam

2 Güncīde-i idrāk olamaz sırr-ı şüʾūnuñ
Esrār-ı ḳadem ḥādis̱edir maʿna-yı mübhem

3 Ḳıl cilve-geh-i ʿaşḳ-ı ḥaḳīḳī dil-i zārım
Mirʾātimi meclā-yı şühūd eyle dem-ā-dem

4 Baḫşende-i ḫāṣṣiyyet-i eczā olan Allāh
Baḫş eyle devā derd-i dile tā ola merhem

5 Şermende-i meydān-ı ḳıyām etme bu ʿabdi
ʿİṣyānımı setr eyle sivā olmaya maḥrem

6 Mecmūʿa-i ʿiṣyānıma ḳıl ḫāṭime ʿafvıñ
Ey raḥmı ḫaṭā-pūş u ʿaṭā-baḫş olan erḥam

7 Dünyā ki odur dār-ı maʿāşım buyur ıṣlāḥ
Iṣlāḥ-ı maʿādım ile de eyle mükerrem

8 İḥṣā-i s̱enā ḥaddi midir ʿabd-i żaʿīfiñ
Sübḥāneke yā men hüve bi'l-ʿizzi tekerrem

9 Nāfiʿ ḳuluñu mefḫar-ı kevneyne baġışla

Fażlıñ ile ḳıl devlet-i dāreyn ile mükrem

47

İ-84 **Der Sitāyiş-i Ḥażret-i Pādişāh-ı Zamān ᶜAbdü'l-Mecīd H̱ān**[333]
mef ᶜū lü fā ᶜi lā tün mef ᶜū lü fā ᶜi lā tün

1 Ḥayretde ḳor ᶜuḳūlu ṣunᶜ-ı ᶜacīb-i Bāri
Tā ẕerreden temāşā ḳıl çarh̲-ı pür-nigārı

2 Bir ḳaṭredir bu ekvān deryā-yı ṣunᶜa nisbet
Ās̱āra ol nigeh-bān gör pehn-i iḳtidārı

3 Her şeyde ḥikmeti var bir vażᶜ-ı ᶜibreti var
ᶜAyn-i baṣīret eyler seyrān bu kār u bārı

B-85 4 Bi'l-cümle māsivādır īstāde imtis̱āle
Hep emr u nehy-i Ḥaḳḳa çarh̲ u zemīn mecārī

5 Cümle şüʾūn-ı ekvān taḥt-ı meşiyyetinde
ᶜAbdiñ irādesidir bir meyl-i ih̲tiyārı

6 Bu ᶜarṣa gāh hestī geh tār u gāhi rūşen
Çarh̲ıñ s̱ebāt eder mi her giz şeb ü nehārı

7 Deyrine devr-i eyyām serkeşte cümle ecrām
Her rūzu[334] başḳa ᶜālem ḥükm-i ezel medārı

8 Edvārıñ inḳılābı peyveste pīç ü tābı
Ebnāsı cümle ᶜaṣrıñ bir kevne ġam-güsārı

9 Fikr et ki nūr-ı İslām bir h̲ayli ᶜaṣr u eyyām
Aḳṭār-ı şarḳ u ġarbı ḳılmışdı tāb-dārı

10 Fetḥ oldu bunca büldān nesh̲ oldu ḥükm-i edyān
Gitdi ẓalāmı cehliñ rūşen edip diyārı

11 ᶜAks oldu ṣoñra edvār pür-sūriş oldu aḳṭār
İslāmiyāne yer yer żaᶜfiyet oldu ṭārī

12 Meydān bulup erāẕil āsāyiş oldu zāʾil
Aᶜdāya verdi furṣat aḥvāl-i nā-be-kārı

---

[333] Başlık: Der-Sitāyiş-i Ḥażret-i Pād-şā Zamān ᶜAbdü'l-Mecīd H̱ān İ.
[334] rūzu: devri B.

13 Ḳaldı ramaḳ zemīnden nā-büd ola bu revnaḳ
İmdāda erdi el-ḥaḳḳ iḥsān-ı Kird-gārī

14 Ser-tāc-ı Āl-i ʿOs̱mān ol nām-dār-ı ẕī-şān
Ḳıldı ẓuhūru ile iḥyā bu şūre-zārı

15 Ṣan necm-i ṭāliʿidi kevniñ olup diraḫşān
Fer buldu ẕātı ile dīhīm-i tāc-dārı

16 İmdād-ı ġaybi-i Ḥaḳ gūyā temes̱s̱ül etdi
Rāh-ı ʿazīmetinde Ḥaḳ oldu dest-yārī

17 Aḫlāfı ṭutdu is̱rin açdı livā-i naṣrın
Artırdı şān u ṣītin ebḫāl-i nām-dārı

İ-85 18 Oldu müsāʿid eyyām tevḥīde erdi İslām
Cemʿ etdi rāyetinde hep ehl-i kār-zārı

19 Her biri bir ġażanfer iʿlā-yı dīnde hem-ser
Rāh-ı ġazāda meslūl şemşīr-i āb-dārı

20 Bir merkeze erişdi kim devre-i ḫilāfet
Buldu ḳulūb-ı İslām bu noḳṭada ḳarārı

21 ʿĀlem ḥużūru buldu ābād u ḫurrem oldu
Münḳād-i emri ḳıldı şāhān-ı baḫtiyārı

B-86 22 İḥsān-ı Ḥaḳdır el-ḥaḳḳ bu altıyüz sinīnde
Aʿdā-yı dīn içinde tevfīḳ-i pāy-dārı

23 Çoḳ germ ü serdi gördü çoḳ sekteler geçirdi
Etdi güẕer cihānıñ geh ʿusr u geh yesārı

24 Bu ḫānedānı eyler Mevlā hemīşe maḥfūẓ
Çün ḫādim etmiş anı dīn-i mübīne Bārī

25 ʿAbdü'l-Ḥamīde erdi çün nevbet-i ḫilāfet
Ẕātıyla buldu revnaḳ ʿunvān-ı şehr-yāri

26 Bāzū-yı himmet ile aldı mehāmmı deste
Ḥall etdi müşkilātı beẕl etdi iḳtidārı

27 Pā-beste oldu aʿdā bend-i kemend-i ṣulḥa
Tedbīri ḳıldı iṭfā bir nār-ı pür-şerārı

28 Teʾyīdidir Ḫudānıñ tevfīḳi kibriyānıñ
Gelmezdi pād-ı yāda reʾy-i felek-medārı

29 *Ḥayyāk* dedi şāhān bu himmet-i ʿaẓīme
Āfāḳı ḳıldı rūşen yārā-yı fer-nis̱ārı

30 Bend etdi ṣulḥu muḥkem āsāyiş oldu tevʾem
İʿmārı ḳıldı der-pīş enẓār-ı iʿtibārı

31 Tanẓīm edip cünūdu aʿlā-yı şevket ile
İkmāle ḳıldı sürʿat esbāb-ı kār-zārı

32 Revnaḳ bulup maʿārif kesb etdi ehl-i raġbet
Etdi cihānı sīr-āb bu feyżiñ intis̱ārı

33 ʿAḳlı ḥakīm ü dānā fiʿli muṣīb u raʿnā
Fażl u kemāli pehnā ḥaḳḳa ki ẓıll-ı Bārī

34 Ḫayr-ı duʿāsı Nāfiʿ bi'l-cümle nāsa elzem
Bu ḫıdmet ile dāʾim ol sen de sāye-dārı

35 Ey dil nedir kelāliñ dil-sūzi-i melāliñ
Revnaḳdan oldu sāde bu naẓm-ı pür-derārī

İ-86 36 Ġam çekme sāyesinde ol dāver-i kerīmiñ
Bu müddet-i ḫazānıñ elbet gelir bahārı

37 ʿAmmiyle vālideyniñ dil-sīr-i niʿmetisin
Mevrūs̱-ı ṣādıḳısın ḥıfẓ et bu iftiḫārı

38 Bunca es̱er ki yazdıñ nāmıñ ruḫāma ḳazdıñ
Güm-nām eder mi luṭfu sen ʿabd-i ḫāk-sārı

39 Dilden gider melāli aç dest-i ibtihāli
Eyle duʿā ile yād sulṭān-ı kām-kārı

B-87[335] 40 Döndükçe çarḫ-ı eflāk etdikçe encüm işrāḳ
Ṭursun hümā-yı devlet farḳında sāye-dārı

41 Ḥaḳ eylesin muʿammer aʿdāsına muẓaffer
Olsun bilād u emṣār ʿadliyle vāye-dārı

---

[335] 87. sayfa -B.

42 Tābende necm-i devlet ẕātıyla pertev olsun
Envār-ı feyżi olsun ṣubḥ u mesāya sārī

48
Sā᾽iḳ-i Rāh-ı ᶜAşḳ-ı Ḥaḳīḳī
müs tef i lā tün fe ᶜū lün

1 Ey dil yem-i aşḳa dalma
Gel başıñı derde ṣalma

2 Bir yemm ki kenārı nā-yāb
Māhīleri mest ü bī-tāb

3 Fülk-i ġama dūş olursun
Ġarḳ-ābe-i cūş olursun

4 Mersā-yı selāmeti yoḳ
Emvāc-ı nedāmeti çoḳ

5 Sāḥilleri vaḥşet-ābād
Ermez aña keşti-i dād

6 Esbāb-ı ġam anda ḥāżır
Efᶜīleri nīşe nāẓır

7 Maᶜmūresi dār-ı ġamdır
Revzenleri çeşm-i nemdir

8 Ḫıżr anda söze ḳarışmaz
İlyāsıñ eli erişmez

9 Bī-ᶜadd niçe āfeti var
Ṣad gūne ḫasāreti var

10 Ḳays anda ki pīş-vādır
Keştīlere nā-Ḫudādır

İ-87 11 Tābūt o yeme süfündür
Yelkenleri hep kefendir

12 Emvācı delāl-i maḥbūb
Mecrāsı ḫilāf-ı maṭlūb

13 Mevc urduġu dem cemāli

ᶜĀşıḳda ḳomaz mecāli

14 Pīçīde o mevce gīsū
Şeb-zendeye ḥalḳa-i hū

B-88 15 Her ᶜuḳdesi bend-i ḫāṭır
Ser-rişte-i pür-ḫavāṭır

16 Baḫt-ı siyeh ile hem-reng
Mirᵓāt-i dile verir jeng

17 Olma o resende cān-bāz
Etme bu hevāya pervāz

18 Zīrā ki şeb-i ᶜanādır
Müstetbiᶜ[i] her ḳażādır

19 Leylā diyü Ḳays vārī
Gel olma ki beste-tārı

20 Dü-çār-ı cünūn olursun
Yek-mūya zebūn olursun

31 Zünnārıdır ᶜāşıḳānıñ
Ḥıfẓ eyleye gör miyānıñ

32 Bir gülşene ol mülāzım
ᶜAzm-i reh-i çīn ne lāzım

33 Ḳoy sünbülü deste gül al[336]
Seyr-i ruḫ-ı yāre gel gel

34 ᶜAnber ḳoḳusu girāndır
Gül būyu ṣafā-yı cāndır

35 Āyīne-i ḥüsn ü āndır
Ammā ki belā-resāndır

36 Çoḳ bülbülü etdi nālān
Çoḳ dilleri etdi sūzān

37 Sūzende-i ḫān-māndır
Ḫūrşīd-i şerer-feşāndır

---

[336] al: -B.

38 Ḫūrşīde naẓar żarardır
Diḳḳatle nigeh ḫaṭardır

39 Mihr ise de ẕerre-perver
Ammā ki hevāsı berter

İ-88 40 O şemᶜe yanıp yaḳılma
Pervāne-ṣıfat ḳapılma

41 Ser-çeşme-i cūşiş-i ᶜaşḳ
Andan yanar āteş-i ᶜaşḳ

42 Mirʾāte olup nigeh-bān
Tims̱āl ile olma ḥayrān

43 Nūr içre ᶜiẕār-ı māhı
Ṣan ḳulzüm içinde māhī

B-89 44 Mercānlı ṣuyudur ammā
Ḫālinde bu nükte peydā

45 Nūr āyetin etdi tefsīr
Ḳurʾāna yeter mi taᶜbīr

46 Ḫatt naḳş-ı ḳażā ᶜiẕāre
Dūd-ı siyeh ol şerāre

47 Emvāc-ı fürūġ-ı mehdir
Ammā ki bu nūr siyehdir

48 Bu nūr-ı siyehle esrār
ᶜUşşāḳa olur şerer-bār

49 Çün sāye-i berg-i güldür
Mevc-āver-i cām-ı müldür

50 Bu baḥr-i sefīd niçe berr
Bir sāḥil-i maṭlaba er

51 Seyr et nigeh-i ḳażāya
Cādū-yı füsūn-nümāya

52 Hārūt iledir sebaḳ-dāş

Yek-laḥẓesi berḳ-ı ḫūn-pāş

53 Gūyā ki ḫadeng-i cāndır
ᶜAzrāᵓile hem-ᶜināndır

54 Cān almada berḳ-ı ḫāṭıf
Esrār-ı ḳażāya vāḳıf

55 Yek-menzili āsmāndır
Hem-seyr-i sürūşiyāndır

56 ᶜAḳlı uçurur hevāya
Nāmūsu verir hebāya

57 Pervāz edecek o şāh-bāz
Bāl ü peri vermez āvāz

58 Baḳ mīḫine ṣanma müjgān
Laḫt-ı cigerānda büryān

İ-89 59 Ḳışrında du-maġz-ı bādām
Murġ-ı dile dāne-i dām

60 Ebrūya dayanmış ol şīr
Rüstemdir elinde şemşīr

61 Ḫaṭṭ-ı lebi cāna keydir
Perverde-i ḫūn-ı meydir

62 Yoḳdur sözümüz dehāna
Güncīde degil beyāna

B-90 63 Zīrā ḳatı tār u tengdir
Mecrā-yı ᶜitāb u cengdir

64 Encām-ı ṣafā ᶜademdir
Maᶜnāda emel elemdir

65 Aç revzeni deşt-i rāza
Bāz etme naẓar mecāza

66 Ol rāh-ı Ḫudāya sālik
Gencīne-i ġayba mālik

67 Seyrān-ı beḳāyı fikr et
Her saʿyi bu rāha ḥaṣr et

68 Maḥbūb-ı ezel Ḫudādır
Bāḳī hevesiñ fenādır

69 Bend olma cihāna Nāfiʿ
Bu nefs-i leʾīme tābiʿ

49

Mers̱iye-i Mātem-Engīz-i Ḥażret-i Seyyidü's-Şühedāʾ
me fā ʿī lün me fā ʿī lün fe ʿū lün

1 Yine āfāḳa āteş ṣaldı efġān
Dem-i mātem midir bu vaḳt-i aḥzān

2 Felek çekdi mi şemşīr-i hilāli
Oḳur mu ser-fürū aʿdāya meydān

3 Güşāde oldu mu mātem-serālar
Gider ehl-i ʿazā nālān u giryān

4 Bütün maḥşūr-ı ġamdır ehl-i mātem
Ḳoparmaḳda ḳıyāmet sīne kūpān

5 Boyanıp ḫūna çāk olmaḳda tenler
Sipihri nāleler etmekde lerzān

6 Eder her ẕerresin fevvāre ḫākiñ
Sirişk-i dīdeler olduḳça cūyān

İ-90 7 S̱üreyyā ʿaḳdini ṣad-pāre eyler
Olur seyyāre mātem-gāha keyvān

8 N'ola serkeşte eylerse sipihri
Bu rūz-ı māteme gerdişle devrān

9 Ḫurūş etdikçe deryālar gibi ġam
Eder seyl-i sirişk īcād-ı ṭūfān

10 Bu sūz-ı ḥüzn ile yandıḳça diller
Şerer-bār olmada ḫūrşīd-i raḫşān

B-91 11 Ne āteş bu ki tenler sūz-nāki

Cigerler sīneler olmaḳda büryān

12 Güşāde sīnelerden āha menfeẕ
Seḥāb-ı muẓlim oldu mihr-i tābān

13 Cigerdendir çün eşk-i ḫūna mecrā
Peẕīr-i ṣafvet olmaz yoḳdur imkān

14 Naṣıl bu ġamla olmaz sīneler çāk
Fenā bulmaz mı bu mātemle ekvān

15 Şehīd-i Kerbelādır Sıbṭ-ı Aᶜẓam
Odur necl-i cenāb-ı Şīr-i Yezdān

16 Odur Ḫayru'n-Nisānıñ nūr-ı ᶜayni
Odur Sıbṭ-ı necīb-i Faḫr-i ᶜAdnān

17 Odur müᵓminleriñ ser-tāc-ı faḫri
Odur bāb-ı niyāz-ı ehl-i īmān

18 Ḥüseyn ile Ḥasandır ḳuṭbu'l-aḳṭāb
Dü-miḫver üzredir edvār-ı devrān

19 İki ḳuṭb-ı felekdir iki dāder
Olardır devrine çarḫıñ nigeh-bān

20 İki ḳandīl-i miḥrāb-ı hüdādır
Olardan muḳtebesdir nūr-ı ekvān

21 Girān-ḳadr idi gerçi bu güherler
Ne çāre bilmedi ḥaḳḳ nā-şināsān

22 Fedā-yı rūh edip uġrunda dīniñ
Biri semm biri ḫūna oldu reyyān

23 Budur aḥvāl-i dünyā cümle aḫyār
Olurlar ibtilā-gāha şitābān

24 Bu sāl-i nev ki biñ üç yüz sekizdir
Göñüllerdir bu āteş ile sūzān

25 Pür etsen de cihānı nālelerle
Ne sūdu var budur taḳdīr-i Yezdān

İ-91 26 Telehhüfden diger yoḳ elde çāre
Bu kāra etdi cürʾet ehl-i ḫüsrān

27 Eder ḳahr-ı ilāhī ḥükmün icrā
Bıraḳ dīvān-ı ḥaşre eyle imʿān

28 Ḫudā çün Mālikidir yevm-i dīniñ
Eder ḥükm-i Celīliñ anda iʿlān

29 Heder eyler mi Ḥaḳ bu ḫūn-ı pāki
Bedel olmaz iken bu kenz-i imkān

B-92 30 Gider mi ber-hevā bunca dem-i āh
Ḳunūṭ eyler mi ḥāşā ehl-i īḳān

31 Bilinmez ḥikmet-i taḳdīr-i Mevlā
Rıżā-dārī-yi Ḥaḳdır rāh-ı ʿirfān

32 Derūnu eyle mirʾāt-i muṣayḳal
Ḥaḳāʾiḳ ola tā anda nümāyān

33 ʿAceb ʿibret-serādır ʿākılāna
Ṣıġar mı ʿaḳla bu deryā-yı ʿummān

34 Niçe dānāyı mebhūt etdi Mecnūn
Niçe şīrānı maġlūb etdi Gürgān

35 Niçe Cemler musaḫḫar oldu cāma
Ṣudāʿ-ı serle buldu ʿömrü pāyān

36 Niçe meşşāʾiyānı ḳıldı rācil
Olup ṣunʿı ḥekīme beht ü ḥayrān

37 Niçe işrāḳıyānıñ berḳ-ı ās̱ār
Ẓalām-ı hūşun etdi maḥv u tālān

38 Cihān kim deşt-i pehn-i ibtilādır
Odur cevlān-geh-i ebtāl-i meydān

39 Ḳarār etmez şüʾūnu nīk ü bedde
Bu devr üzre cihāndır kūy-ı çevgān

40 Niçe meftūn olur dünyāya ʿāḳıl
Budur ʿibret-geh-i erbāb-ı iẕʿān

41 Ṣurūf-ı dehre tedḳīḳ-i naẓar ḳıl
Ser-ā-pā şūr-ı ṭabᶜ-ı dehre bürhān

42 Vefā meᵓmūlü ile olma dil-bend
Kimiñle oldu s̱ābit ᶜahd-i ezmān

43 Sevād-ı ġadr iken reng-i süveydā
Ne ḳābil anda ᶜaḳd-i ᶜahd ü peymān

44 Mükāfātı olur küfrān-ı niᶜmet
Kimi eyler iseñ memnūn-ı iḥsān

İ-92 45 Umūruñda Ḫudādan iste nuṣret
Faḳaṭ imdād-ı Ḥaḳdır ᶜabde miᶜvān

46 Teġāfül eyleyenler rāh-ı Ḥaḳdan
Olur encām-ı saᶜyi ᶜacz u ḫiẕlān

47 Göñülde ṣaḳla kim mirᵓāt-i ṣıdḳı
Bulunmaz kesr-i dīni cebre imkān

48 Hevāya verme enfās-ı ḥayātı
Ḥesāb olmaḳda daḫl u ṣarfı her ān

B-93 49 İṭāᶜat eyle kim faḫr-i cihāna
Seni tevfīḳe maẓhar ede Yezdān

50 Muḥabbet üzre ol āl-i Resūle
Budur rāh-ı necāt-ı ehl-i ᶜiṣyān

51 Olardır ümmetiñ çün dest-gīri
Olardır bāb-ı iḥsān-ı gedāyān

52 Hemān sūz-ı dil-i maḥrūruñ ile
Şefāᶜat-gāha eşki eyle cūyān

53 Derūnu ṣāf edip gerd-i sivādan
Ḫudādan ḳıl niyāz-ı ᶜafv u ġufrān

54 Ola aṣḥāb u āliyle Resūle
Ṣalāt ile selām-ı ṣad-hezārān

55 Ola bu tuḥfe-i nā-çīz Nāfiᶜ

Sezā-yı iltifāt-ı Sıbṭ-ı ẕī-şān

2. Bölüm

İ-B 2 **Ḳaṣāʾid ü Tevārīḫ**

Bismillāhi'r-Raḥmani'r-Raḥīm Ve Bihi Nestaʿīn
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Ḥamd-i Ḥaḳdır suḫanıñ tāc-seri
Ṣalavāt oldu bu tācıñ güheri

2 Ḥamd ola Ḥaḳḳa resūlīne ṣalāt
Suḫanıñ işte budur zīb ü feri

3 Āl u ṣaḥbından ola Ḥaḳ rāżı
Nāʾil-i feyż ede ṣāḥib es̱eri

4 Maẓhar-ı ʿafv u ʿaṭāsı buyurup
Mültecāsı ede ḫayru'l-beşeri

Müs tef ʿi lün Müs tef ʿi lün
1 Ḥamd-i Ḫudā-yı ẕī'l-minen
İklīl-i zerrīn-i suḫan

2 Mevlāya lāyıḳdır sipās
Muḥtāc-ı şükrüdür ḥavās

3 Allāhdır Rūzī-resān
Müstaġrıḳ-ı luṭfu cihān

4 Yoḳdur diger ehl-i kerem
Ancaḳ odur ṣāḥib-niʿām

5 Muʿṭī vü māniʿdir Ḫudā
Hep ḳabżada menʿ u ʿaṭā

6 Mevlādadır Ḥaḳ-ı niʿām
Hep vāsıṭa ehl-i himem

7 Maḫlūḳa der medḥ u s̱enā
Taḥdīs̱-i iḥsān-ı Ḫudā

8 Ġafletle ammā niçe dem
Ḥaddeyn güẕār eyler ḳalem

9 İnkāra yoḳdur hīç mecāl
Gitdi hevāya çoḳ maḳāl

10 Olmaḳ ne mümkin bī-ḳuṣūr
ᶜAfv eyleye Rabb-i Ġafūr

11 *İstiġfar Allahü'l-ᶜAẓīm*
Min zelletü'l-fikrü's-saḳīm

12 *Yā Rabbenā aġfir ẕünūbenā*[337]
Erḥam benā yā Rabbenā

İ-B 3 13 *Ṣalli ᶜalā nūru'd-ducā*
Ve ālihi necmü'l-hadī

1

Der Sitāyiş-i Sulṭān-ı Maġfūr Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Gūş et evṣāf-ı şehen-şāh-ı melāᵓik ḫaṣleti
Gerçi güncāyiş-peẕīr olmaz maḳāle midḥati

2 Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān şehr-yār-ı bī-ᶜadīl
Maẓhar-ı teᵓyīd-i Ḥaḳdır her umūr-ı devleti

3 Pādişāh-ı rūşenā-dil kim żamīr-i enveri
Merciᶜ etmişdir ḫabāyā-yı ḳulūb-ı milleti

4 Ḫüsrev-i ᶜālī-himem sulṭān-ı fārūḳī-şiyem
Ḳıldı iḳlīmin ser-ā-ser feyż-yāb-ı himmeti

5 Seyf-i iclāliyle ḳaṭᶜ oldu reg-i ehl-i fesād
Tīġ-ı cellādı ġılāfından ayırmaz riḳḳati

6 Tünd-bādıñ revzenin sedd eyler idi ẕerreler
ᶜUnṣūr-ı ḫāke es̱er-baḫş eyleseydi ḥaşmeti

7 Nūr-ı ᶜadliyle żiyā-dār oldu ser-tā-ser bilād
Ḫāk-dān üzre ḳalır mı āfitābıñ minneti

8 Ser-fürū eyler ᶜuluvv-i şānına zāl-i felek

---

[337] *Rabbenā fağfir lenā zunūbenā: Ey rabbimiz artık bizim günahlarımızı bağışla, kötülüklerimizi ört..* mealindeki ayetin bir bölümü, Al-i İmrān/193. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 74.

Ser-fürūzāndır cebīn-sā-yı zemīn-i ḫıdmeti

9 Diḳḳat-i endīşesidir ḥayret-efzā-yı ʿuḳūl
Ṣaḳlasın Risṭo ʿademde rīg-dān-ı ḥikmeti

10 Aḫkeri yāḳūt ederdi cūş-ı āb u tāb ile
Nāra teʾs̱īr eyleseydi kīmyā-yı naṣfeti

11 Fatḳ u ratḳ-ı muʿżılāt emrinde arasın eger
Çāk olurdu görse Eflāṭūnuñ ʿaḳl u fikreti

12 Vāḳıf-ı fenn-i siyāset bir dilīr-i bī-naẓīr
Şīrlerdir ġābesinde lerze-nāk-ı ṣavleti

13 Şeh-suvārāndır rikāb-ı şevketinde mevkibi
Ġāşiye ber-dūş edip dār-āb-dār idāreti

14 Teng-nā-yı çeşm-i mūru ʿarṣa-i cevlān eder
O Süleymān-ı zamānıñ raḫş-ı ḫāṭıf-sürʿati

15 Cūdunuñ ednā gedāsı maʿni-i meşhūr iken
Ḥātemiñ ḥaddi mi daʿvā-yı saḫāya cürʾeti

16 Keffidir baḥr-i güher-pāş-ı ʿaṭā-yı bī-ḥisāb
Sebz eder ḫuşkīde ḥālānı seḥāb-ı raʾfeti

İ-B 4 17 Zīr-i destān üzre ʿadl u raʾfeti bir rütbe kim
Vālideyni etmez eṭfāle bu meyl-i şefḳati

18 Pāye-i ẓıllıyyetiñ başdı ḳadem iʿlāsına
Ser-fürū etmez sipihre sāye-dār-ı şevketi

19 Pīr ü bernānıñ[338] iken mülkünde vāḳıf ḥāline
ʿAṭf edip teftīş-i aḳṭāra nigāh-ı diḳḳati

20 İḫtiyār eyler yine seyr ü seyāḥat külfetin
Münşeriḥ eyler ḳulūbu āfitāb-ı ṭalʿati

21 İşte bu nevbet Cezāʾir semtini seyrān içün
Sevḳ edip baḥr-i sefīde fülk-i ʿazm u raġbeti

22 Bir fülüvv vapur o dem sürʿatle oldu muntaẓam
Salṭanat vapuru ṭāʾif aldı ʿazme ruḫṣatı

---

[338] bernānıñ: bernāñ B.

23 Yaḳdı āteş sīne-i pesmāndeler vapur-veş
Çarḫı gerdān etdi dillerden buḫār-ı firḳati

24 Sāḥile oldu şitābān cümle ebnā-yı milel
Etdiler ʿarż-ı selāmet-bād içün cemʿiyyeti

25 Ferş edip rūy-ı sepīdin rāhına baḥr-i sefīd
Pāyine ṣacdı hezārān lüʾlüʾ-i ẕī-ḳıymeti

26 Mevceler peydā edip ṭūfān olurdu faḫr ile
Olmasaydı ẕātınıñ elzem ḥużūr u rāḥatı

27 Şeb-çerāġ etdi yolunda māh-ı tābānın felek
Oldu ḫūrşīd-i cihānıñ rūşenā māhiyyeti

28 Oldu rehber-i Yemen Ḥaḳ Ḥıżr saʿādet reh-nümā
Ḳanḳı sūya sevḳ olundu ise fülk-i ḫaşmeti

29 Ṭāʾif-i baḥrīsini māhīler eylerdi ṭavāf
Andadır zīrā ḫilāfet taḫt-gāh-ı ʿizzeti

30 Eylemişdir müşg-i eẕfer beyże-i māhīleri
Baḥre teʾs̱īr-i nesīm-i ḫalḳ-ı müşgīn nükheti

31 Gördü seddü'l-baḥriniñ rāhında istiḥkāmını
Ṭoplarınıñ ḳalb-i aʿdādan gider mi dehşeti

32 Süd-limān oldu sūda ruḫ-sūde-i fülki ile
Nūṛa ġarḳ etdi Girīd ehlin berīd-i ṭalʿati

33 Eyledi Ḳandiye ḳand-i iltifātı ḳāniyeyi
Ḥāniyeyi Ḫanya ḳıldı imtiyāz-ı nisbeti

34 Mū-be-mū ʿaṭf-ı nigāh-ı şefḳat ile Resmoya
Eyledi sükkānını memnūn feyż-i rüʾyeti

35 Çiyneyip de geçmedi ḳıldı Saḳız ḫalḳın bekām
Saḳızıñ gitmez dehenlerden bu şīrīn leẕẕeti

İ-B 5 36 Aydın İzmirin de şehr-āyīn ile rūşen edip
Oldu dār-ı salṭanat andan mesīr-i ricʿati

37 Görmedik hicr-i vaṭanda böyle sūz-ı iftirāḳ

Sāl-i hicrāna muʿādil oldu her bir sāʿati

38 İştirāḳ-ı semʿ ile anda peyām-ı ʿavdeti
Açdı hātifler bu tebşīre cenāḥ-ı sürʿati

39 Müjde-i teşrīfi ile mürdeler buldu ḥayāt
Ḫalḳıñ oldu dīdeler rūşen medār-ı ṣoḥbeti

40 Birbirine müjdeler ʿarżıyla nisvān u ricāl
El-beşāretle pür etdiler bütün cemʿiyyeti

41 İntiẓām üzre donanma ile teşrīfin görüp
Bir donanma oldu kim taʿrīfe gelmez heyʾeti

42 Şeb-çerāġ etdi çerāġānın ġubār-ı maḳdemi
Ḳıldı dīdārıyla tābende ʿuyūn-ı ḥasreti

43 N'ola şehr-āyīnini encüm temāşā eylese
Çıḳdı tā eflāke āheng-i sürūd-ı ʿavdeti

44 Çün mübārek leyl olup rūz-ı ḳudūma fāl-ḫayr
Tehniyet ḳıldı felek elde berāt-ı nisbeti

45 Olsa ḳurbān-ı ḳudūmu faḫr eder S̱evr ü Ḥamel
Ḫᵛāce-i Mirrīḫ-i çarḫ eyler duʿā cemʿiyyeti

46 Mihr ü mehden iki micmer ile destinde felek
ʿŪd u ʿanberle muʿaṭṭar ḳıldı bu cemʿiyyeti

47 Atılan elvān hevāyiler ile çarḫ-ı kebūd
Giydi altun tügmeli nev-ḫāre zībā ḫilʿati

48 Dūd-ı bārūt içre ġāʾib etdi gerdūn miḥrini
Tā es̱īrinde es̱er gösterdi ṭopuñ dehşeti

49 Ṣanma encümdür üşer pervāneler eṭrāfına
Ḳurṣ-ı māha fer verip māhiyeniñ māhiyyeti

50 Göz ḳapar seyyāreler seyr-i ḳanādīl eyleyip
Çāk eder Zehrā girībānın görüp bu zīneti

51 Ṣad-hezārān şükr ü ḥamd olsun ki böyle şehr-yār
Sāye-dār-ı ʿadl u dād eyler bu mülk ü milleti

52 N'ola faḫr eyler isem naẓm eyleyip evṣāfını
Gerçi yoḳdur vaṣfınıñ pāyān-ı ḥadd u ġāyeti

53 İʿtirāf eyler iken vaṣfında ʿaczin şāʿirān
Celb eder bu cürʾetim ammā nigāh-ı ḥayreti

54 Żabṭ olunmaz tevsen-i ṭabʿım o şāh-ı ekremiñ
Seyr edip meydān-ı evṣāfındaki bu füsḥati

İ-B 6 55 Gerçi yoḳdur ḳadri nisbet eyler isem ḳadrine
Ḳadr-i memdūḥumla ʿālīdir yine ḥays̱iyyeti

56 Nūr-ı şevketdir fürūġ-efşān eden endīşemi
N'ola iḥrāz eylese taḥsīn-i ehl-i naṣfeti

57 Oḳusun ehl-i suḫan tenvīr-i ebṣār eylesin
Muntaẓam gevherleriniñ pek girāndır ḳıymeti

58 Verdi revnaḳ şāʿirānıñ kāle-i ās̱ārına
Ehl-i ʿirfāna şehen-şāh-ı zamānıñ raġbeti

59 Böyle naẓm etmez idim ḫünkārım ammā vaṣfıñı
Fikrimiñ cevr-i felekden var perīşāniyyeti

60 Var iken bābıñ diger maḫlūḳa etmem ilticā
Pādişāhım cümleniñ sensin velīyy-i niʿmeti

61 Āsitānıñ görmeyip pūyān olanlar der-be-der
Müntic-i ḫüsrān olur elbette saʿy u ġayreti

62 Baḥs̱-i ḥāl-i yeʾs ile taṣdīʿa māniʿdir edeb
Bir ġazel ṭarḥıyla yād etdim duʿā-yı devleti

63 Cevr-i ḫūbānıñ ʿaceb yoḳ mu zamān-ı ġāyeti
Yoḳsa yād etmez mi dilberler bu devr-i naṣfeti

64 Seyr ederken şīveli bir muġ-beçe meh-päreniñ
Verdi yaġmaya meṭāʿ-ı hūşu mecbūriyyeti

65 Sāġar-ı leb-rīz-i bezm-i ʿayş iken laʿl-i lebi
Çeşm-i fettānı bıraḳmaz ḥāl-i maḫmūriyyeti

66 Nāza çignetdi saḳız-āsā bizi bir ʿişve-kār
Şūḫ-ı İstānbul mu idi yoḳsa İzmir āfeti

67 Ṣayd-gāhımdan ḳaçırdım o ġazāl-i nāzı āh
Çāk edip bir ḥüsn-i reftār ile ṣabr u ṭāḳati

68 Lāle-āsā ṣaḳla dā'im sīnede dāġ-ı dili
Bezm-i ḫāṣṣ-ı ʿaşḳa isterseñ nihānī ruḫṣatı

69 Açdı el Nāfiʿ duʿā-yı devletin yād et sürūş
Vaḳtidir fevt etme hengām-ı icābet furṣatı

70 Mihr ü māh olduḳça böyle rūz u şeb pertev-nümā
Şuʿle-dār etsin bu ekvānı fürūġ-ı şevketi

71 Mevc-i baḥr-āsā füzūn etsin donanmasın Ḫudā
Rāyet-i iclāline ḳılsın musaḫḫar nuṣreti

72 Encüm-i eflāk ile olsun cünūdu hem-ʿidād
Mülkünüñ maġbūṭ-ı ʿālem ola maʿmūriyyeti

İ-B 7 73 Salṭanatda ser-firāz etsin hemīşe böyle Ḥaḳ
Sāye-dārı eylesin ʿadliyle mülk ü milleti

2
Der Medīḥa-i Sarāy-ı ʿĀlī-yi Beşikṭāş Berā-yı Sitāyiş-i Ḫāḳān-ı Ḫuld-Āşiyān Ḥażret-i ʿAbdü'l-Mecīd Ḫān

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Seyr et sarāy-ı pādişeh-i heft-kişveri
Zer mehçe ḳıldı ṭāḳ-ı muʿallāsı ḫāveri

2 Sengīn asāsı verdi Beşikṭāşa tāb u fer
Dār-ı saʿādet etdi bu me'vā-yı enveri

3 Oldu hümā-yı devlete bir āşiyāne kim
Ṣaḳlar cihānı ẓıll-ı saʿādetde şeh-peri

4 Olmaz resīde ḳaddine endāze-i nigāh
Kāv-ı zemīniñ oldu temel-gāhı bir seri

5 Emvāc-ı baḥre sedd-i ḥaṣīni gögüs gerip
Deryāya ʿaks-i küngüresi ṣaldı lengeri

6 Fikr-i Sināna sāniʿi ḥayret-resān olup
Āşüfte etdi ṭarḥ-ı dil-ārā-yı peykeri

7 Mābeyn-i berr ü baḥre bu mābeyni vażʿ edip
Teʾlīfe himmet etdi miyān-ı dü-ʿunṣuru

8 Pür-vālih oldu seyr ederek ṭarḥ u vażʿını
Bir ḥāl-i behte geldi sipihriñ meşāʿiri

9 Her köşesinde revnaḳ-ı İslām olup ʿayān
Revzenleridir āyete nuṣret maẓāhiri

10 Bānīsi çünki ẓıll-ı İlāhīdir ʿāleme
Elbette ṭāḳ-ı ʿarşa deger saḳf-ı berteri

11 Tims̱āli rūşen eylese cām-ı Sikenderi
Sedd eyler idi şermi der-i ḳaṣr-ı Ḳayṣeri

12 Yeksān ederdi ḫāk ile ehrām-ı ġayreti
Görse ʿazīzi Mıṣrıñ o rūḥ-ı muṣavveri

13 Bālā-firāz kūh-ı serendib-i bü'l-beşer
Sengīn[339]-terīn-i ḥıṣn-ı muʿallā-yı Ḫayberi

14 Görseydi cāmlı ḳaṣrı o ṣarḥ-ı mümerredi
Belḳısa mümkin olmaz idi keşf-i miʿceri

15 Beñzetmez idi ʿarşını bir cāme-kānına
Mülk-i Sabāya ḳalmaz idi meyl-i ḫāṭırı

16 Mevc-i şuʿāʿ-ı mihr ile her cām-ı revzeni
Eyler ʿuyūnu baḥr-i fürūġuñ şināveri

İ-B 8

17 Mecrā-yı āb-ı çeşmesidir mihr-i enveriñ
Ferş-i ruḫām-ı sāḥa-i āyīne peykeri

18 ʿAks eyledikçe ṣafḥa-i gerdūna ṣuffesi
Elvāḥ-ı çarḫı etmede pür-zīb ü zīveri

19 Envārı içre necm-i seḥer ḫıyre-çeşm olup
Ṣormaḳda ṣubḥ-ı ṣādıḳa ḫūrşīd-i enveri

20 Ferş-i zemīni aṭlas-ı çarḫ-ı berīn olup
Zer-beft müneḳḳi etse n'ola necm-i ezheri

---

339 Sengīn: İ.

21 Ṣandūḳ-ı sīm ü zer mi bu yā maʿadan güher
Dārāya tāc-ser olur ednā mücevheri

22 Āvīzeler ki şemʿ-i şeb-efrūzudur nücūm
Pervāne olsa n'ola aña rūḥ-ı enveri

23 Tār-ı bisāṭı zülf-i semen-sā-yı dilberān
Sīmīn serīri sīne-i sīm-ābe-i peri

24 Kilk-i nigārı ġamze-i ser-tīz-i āḥuvān
Naḳş-ı bedīʿi mevce-i ezhār-ı ʿabheri

25 Hep seng-sārı tūde-i elmās-ı şevḳ-i dil
Cūyende ābı yāde getirmekde kevs̱eri

26 Būy-ı nesīmi nāfe-i āhūyu ḫūn eder
Dil-sūz-ı ġayret eyleyerek yemmde ʿanberi

27 Āyā riyāż-ı dil-keşi bāġ-ı İrem midir
Ẕātü'l-ʿimādı dense sezā serv ü ʿarʿarı

28 Bostān-ı ḫāṣı menbaʿ-ı āb-ı ḥayāt olup
Her dem bahār-ı nāmiyede sünbül-i teri

29 Şāḫ u nihāli lānesi murġ-ı saʿādetiñ
Peyveste farḳ-ı ḳaṣr-ı hümāyūna şeh-peri

30 Taḳlīd edince ṭurre-i Leylāyı berg-i bīd
Gösterdi servi ḳamet-i zībā-yı berteri

31 Zincīr-i cūya Ḳays ederek bīdi beste-pā
Āzāde ḳıldı servi-i raʿnāyı serseri

32 Eyler terāne naḫl-i terānında bülbülān
Hep rāz-ı nuṭḳ-ı gülşenidendir nevāları

33 Dil-beste tāk-i bāġına bintü'l-ʿīneb meger
Rām etdi ẕevḳ-ı bezm-i dil-ārāsı Cemleri

34 Emvāc-ı berg-i gülşenine mest olup ṣabā
Şebnemlerine mihr-i cihān oldu Müşteri

35 Mevc-i nebātı āb-ı ʿiẕār ḫaṭṭ-āverān

ʿAẕrāya ʿarż-ı cünbiş eder her ṣanevberi

İ-B 9 36 Nev ḫaṭṭ-ı laʿl-i nāb iledir sebzi hem-ṣafā
Beñzer dehān-ı dilbere gül-ġonce-i teri

37 Āb-ı benefşe reşḥa-i meydān-ı nüzheti
Ḳūt-ı meşāmm-i ehl-i naẓar ḫāk-i ʿanberi

38 Zerrīnlerine gevher-i pervīn degil bedel
Şebbūlar etdi şeb-revi māh-ı münevveri

39 Vaṣṣāfı bülbülān-ı sürūd-ı suḫan-veri
Mażmūn-ı vaṣf-ı gülşenidir tāze vü ṭarī

40 Feyż-i İlāhi Ḥażret-i ʿAbdü'l-Mecīd Ḫān
Eyler ḥimāye devleti şerʿ-i muṭahharı

41 Ḫayrü'l-ḫālef ki baḫş eder eslāfına şeref
Ẕātıyla buldu zīb u behā taḫt[340]-ı serveri

42 Ṣadr-ı münīri ḫulḳ-ı ʿaẓīm ile münşeriḥ
Keff-i kerīmi menbaʿ-ı cūy-ı kerem-veri

43 İḥyā buyurdu himmet edip mülk ü milleti
Ḫoşnūdu ḳıldı ġazv u cihādı peyemberi

44 Nezd-i düvelde ḳadr-i mülūkānesi refīʿ
Pīşdādiyāne ġālib iken eñ muḥaḳḳarı

45 Olmaz maḳīs-i vaḳt-i selef bu zamāna kim
Ḳoydu niẓāma cümle düvel mülk ü ʿaskeri

46 Ṭop u tüfenk ü cümle mühimmāt-ı iḫtiṣām
Temkīne var mı çāre-i ḥıṣn-ı dilāveri

47 Tīz oldu öyle fikri mehāmm-āşinālarıñ
Rūşen görürler ehl-i naẓar ser-i mużmeri

48 İşte bu ʿaṣr-ı nāzik u pür-intiẓāmda
Bir pādişeh ki ola ser-efrāz-ı ṣaff-deri

49 Böyle zamān-ı ḳuvvet-i cümle mülūkda

---

[340] taḫt: [Arabic script image] İ.

Bir pādişeh ki eyleye iḥrāz-ı serveri

50 ʿUnvān-ı şevket aña ḥaḳīḳatde der-sezā
Şāyeste öyle pādişehe ṣīt-i Ḥayderi

51 Her ne ḫuṣūṣa etse teveccüh bulur ḥuṣūl
Tevfīḳ u nuṣret olmadadır yār u yāveri

52 Bāzū-yı ḥırzı ḳıldı müʾesses siyāseti
Yeʾcūc-ı ẓulme vażʿ ile sedd-i Sikenderi

53 Ḫuffāş-ı düşmen edemez ol mihr ile ṣavaş
Eyler şuʿāʿ-ı ṣavleti pervāne ejderi

İ-B 10 54 Her dem bahār-ı maʿdeletiyle bulup nemā
Reşk-āver etdi ʿālemi ʿümrān-ı kişveri

55 Bir ṭarz-ı ḫāṣa eyledi dāḫil ki mülkini
Āhūlar ile eyledi hem-pā ġażanferi

56 Tābende ḳıldı ʿadli merāyā-yı ʿālemi
Görmez felekde kimse ḳulūb-ı mükedderi

57 Buldu revāc-ı tāmını kālā-yı maʿrifet
Erdi kemāle ḳadr-i refīʿ-i hüner-veri

58 Var bir vezīr-i Āṣafı kim İbn-i Berḫiyā
Olmaz firāz-ı şān u fiḫāmetde hem-seri

59 Şeyḫü'l-enāmı fāżıl u ʿallāme-i zamān
Ḳıymetde ehl-i ʿilm ü kemāliñ güherleri

60 Her bir müşīri şīr-i neridir celādetiñ
Cümle vezīri ṣāḥib-i dārāt-ı dāveri

61 Ṣınf-ı ricāl-i devletidir ʿabd-i aṣdaḳı
Vāḳıf mehāmm-i devlete ḥaḳḳıyla her biri

62 Var żābıṭānı Behmen ü Rüstem gibi hezār
Ferzān-ı naṭʿ-ı maʿrekedir her dilāveri

63 Bünyān-ı ḳalb-i ʿaskeri merṣūṣ o rütbe kim
Vermez gürīz-i düşmene yol kerr-i eyseri

64 Tevfīḳ-ı Ḥaḳdır işte bu tensīḳ-i bī-ḳuṣūr
Bī-şübhe ẕātı maẓhar-ı ʿavn-i peyemberi

65 Nāfiʿ güşāde eyle dü-dest-i tażarruʿı
Ḥāżır duʿāya ins ü melek cin ile peri

66 Etdikçe mihr ü māh ile rūz-ı leyālde
Rūşen burūc-ı ḥıṣn-ı sipihr-i müdevveri

67 Her dem bu dār-ı şevketi maʿmūr edip Ḫudā
Ẓıll-ı Ḫudānıñ eyleye meʾvā-yı enveri

68 Eyyām-ı ʿömr ü devletini Ḥaḳ mezīd edip
Zīb-i şifāh-ı ʿālem ola perde-i deri

69 Rām ola esb-i kāmı ligām-ı merāmına
Ḥıżr-ı saʿādet ola mehāmmında rehberi

3

Der Vaḳʿa-i Sīne-Sūz İrtihāl-i Pādişāh-ı Firdevs-Mekān ʿAbdü'l-ʿAzīz Ḫān ve Cülūs-ı Ḥażret-i Şehen-şāh-ı Zamān ʿAbdü'l-Mecīd Ḫān

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

İ-B 11 1 Sezā eslāfa tercīḥ eylesem ʿAbdü'l-Mecīd Ḫānı
Ki bir devr-i saʿādet idi mülke ʿahd-i ẕī-şānı

2 Şehāmetde taḳaddüm eyledi cümle mülūk üzre
Kesip seyf-i celādet ile dest-i ehl-i ʿudvānı

3 Riʿāyet eyleyip aḥkām-ı şerʿ-i envere dāʾim
ʿAdālet üzre iken zīr-i destānıñ nigeh-bānı

4 Olup peyveste encāma dirīġā ʿahd-i mesʿūdu
O şāh-ı aʿẓamı da etdi żāyiʿ ʿālem-i fānī

5 Bu dāġ-ı āteşīn etdi ḳulūbu lāle-zār-ı ġam
Ḳodu ẓulmetde āfāḳı üfūl-i necm-i raḫşānı

6 Mükāfāt eyledi Ḥaḳ dāder-i ʿālī-tebārıyla
Buyurdu cā-nişīni Ḥażret-i ʿAbdü'l-ʿAzīz Ḫānı

7 Dil-i deycūr-ı ḫalḳı rūşen etdi nūr-ı dīdārı
Şükūh u şevket ile oldu zīb-i taḫt-ı ḫāḳānī

8 Edip Ḫāḳān-ı Çīni ser-be-zānū çīn-i ebrūsu
ʿİṭāʿat üzre ʿaḳd oldu mülūkuñ ʿahd u peymānı

9 Mübārek-bād içün dergāhına ruḫsār[341] olup birbir
Mükerrem ḳıldı talṭīfi güzīde tāc-dārānı

10 Külāh-ı faḫrini peyveste ḳıldı tāc-ı ḫūrşīde
Muʿazzez eyleyince iltifātı şāh-ı İrānī

11 Seyāḥatle eḳālim-i düvelde gösterip saṭvet
Cihānıñ oldu meşhūdu nedir ḳarr-ı cihān-bānī

12 Edip ikmāl-i tensīḳātına beriyyeniñ himmet
Mühimmāt-ı cünūda beẕl ile naḳd-i firāvānı

13 Müheyyā ḳıldı esbāb-ı neberdi ḳoymadı nāḳıṣ
Bu tedbīr oldu āsāyişle ṣulḥuñ rāh-ı āsānı

14 Donanma-yı hümāyūna hele ṣarf etdigi saʿyiñ
Bütün baḥri düvelde oldu taḥsīn ḫᵛān u ḥayrānı

15 Temāşā eyleyen tersānesin bī-ḥadd sefāʾinle
Ḳıyās eyler idi nerre-i şīriñ çengelistānı

16 Alıp is̠r-i selefde ʿadl ü dādı pīş-i enẓāra
Mecārī-yi mehāmmı eyledi ḳānūn-ı ḥaḳḳānī

17 Reʿāyā sāye-i ʿadlinde öyle etdi kim rāḥat
Ġażanferler himāyet eyler idi gūsfendānı

B-12 18 Nigāh-ı şefḳati maʿṭūf olup aṣḥāb-ı ḥācāta
Pür etdi ceyb ü dāmān-ı cihānı luṭf u iḥsānı

İ-12 19 Bu āsāyişle on beş sāl olup ʿaṣr-ı hümāyūnu
Bahār-ı dāʾimīde mülkünüñ deşt ü gülistānı

20 Felek-āḫir bu devr-i istiḳāmetden olup bī-zār
Çıḳardı miḥverinden ʿāḳıbet bu ḳuṭb-ı devrānı

21 Sebebsiz ʿalḳamīler sūʾ-i ḳaṣda eyleyip āheng
İhānet üzre etdiler ḫafīce ʿahd u peymānı

---

[341] ruḫsār: رخسا İ.

22 Olup ol sāye-i ʿuẓmāda nāʾil māl-ı Ḳārūna
Ḥesāba gelmez iken her biriniñ mülk ü sāmānı

23 O rūḥ-ı aʿẓamıñ esbāb-ı ḫalʿin etdiler der-pīş
Şekāvet-pīşeler hem-rāh edip eşrār u Şeyṭānı

24 Felek seyr etmemiş şu kāfirān-ı niʿmetiñ miṡlin
N'ola eşhād eder isem tevārīḫ āşināyānı

25 Verir ḥayret ḍelāle böyle ʿaḳd-i keyd-i mekkārān
Meger etmiş ḳażā erkān-ı devlet öyle Gürgānı

25 Edip sīr-i niʿam ol ḫāʾinānı ḫˇān-ı luṭfundan
Bütün dil-teşne ḫūn-āşāmı eylermiş ʿakūrānı

26 Ḳanāʿat etmeyip ḫalʿ-i libās-ı salṭanat ile
Kesip ʿırḳ-ı ḥayātın dökdüler yāḳūt-ı rummānı

27 O küfr-endīşler İslāma bu ġadri ümmid ü ḥayfā
Boyatdılar bütün ḫūn ile çeşm-i ehl-i īmānı

28 Degil müslim bütün ehl-i milel dil-ḫūnu bu ḥaliñ
Zülāl-i luṭfunuñ her millet olmuş idi reyyānı

29 Ḳalıp bu ẓulmet-i ẓulm içre ʿālem ḥayf u ḥayretle
Ẓuhūr-ı ġayret-i ḳahhārıñ olmuşdu nigeh-bānı

30 Be-Ḥamdi'l-lāh gelip bir bir ẓuhūra intiḳām-ı Ḥaḳ
Baḳıp ṣunʿ-ı İlāha ʿayn-i ʿibret oldu ḥayrānı

31 Be-iḥsān-ı Ḫudā bir kevkeb-i dürri olup lāyıḥ
Göründü ṭāliʿ-i ʿālemde bir hengām-ı nūrāni

32 Be-luṭf-ı Ḥaḳ cülūsu Ḥażret-i ʿAbdü'l-Mecīd Ḫānıñ
Cihānı ḳıldı rūşen revnaḳ-ı rūz-ı diraḫşānı

33 Bıraḳmışken ḳulūbu yeʾs içinde ẓulmet-i ʿālem
Kim ümmīd eyler idi infilāḳ-ı ṣubḥ-ı devrānı

34 Serīr-i salṭanat kesb-i fürūġ etdi ḳudumuyla
ʿUyūnu ḳıldı rūşen şuʿle-i dīvān-ı eyvānı

B-13 35 Cihānı öyle bī-dār eyledi kim ḫˇāb-ı ġafletden
Göründü ḫāʾinānıñ bi'l-bedāhe ḥāl-i ḫüsrānı

İ-13

36 Fesādıñ öyle kökleşmiş idi kim pençe-i ḫārı
Felāṭūnu ederdi fikr-i refᶜiñ ᶜāciz imkānı

37 Edip reʾy-i hakīmāneyle öyle defᶜ-i şūr u şer
Bıraḳdı vādi-i ḥayretde ᶜaḳl-ı feylesofānı

38 Taᶜālā'l-lāh nedir ẕātında bu baḫşāyiş-i Mevlā
Seḥāb-ı himmeti maḥv etdi tünd-i bād-ı pīçānī

39 Bu üslūb üzre aldı intiḳām-ı ᶜamm-i maẓlūmun
Cihānı sāye-gāh-ı luṭfu ḳıldı ẓıll-ı Rabbānī

40 Vücūdu ḳalḳdı ᶜālemden o eşrār-ı tebeh-kārıñ
Ġazā-yı ekber etdi çekmeden şemşīr-i tābānı

41 Görünmez idi ḥācet feth-i mülk-i düşmene zīrā
Bunuñla nāmına şāyeste idi ġāzi ᶜunvānı

42 Uyutdu fitneyi gehvāre-i kevn oldu āsūde
Faḳaṭ ᶜuşşāḳa ḳaldı dilberānıñ çeşm-i fettānı

43 Bu himmet bu ᶜināyetler iken kāfī tevārīḫe
Yine ḥayrān eder ās̱ār-ı nā-maᶜdūdu aᶜyānı

44 Güşāde eyleyip ebvāb-ı ᶜadl u dādı mülkünde
Teżāᶜuf etdi bu himmetle mülküñ emn ü ᶜumrānı

45 Zülāl-i şefḳatidir teşnegān-ı luṭfuna cārī
Şemīm-i raġbeti ḫoş-bū eder gül-zār-ı ᶜirfānı

46 Tefevvuḳ eyleyip eslāfına ḫulḳ-ı kerīmiyle
Ṭarīḳ-ı luṭf ile iḥsānı bāy eyler gedāyānı

47 Edip teʾsīs ü iḥyā-yı maᶜābid bez̠l-i naḳd ile
Müberrātıyla mesrūr eyledi ḳuṭṭān-ı büldānı

48 Ḫuṣūsā ehl-i ᶜilme etdigi iḥsān u raġbetle
Bahāra erdi gül-geşt-i ᶜulūmuñ verd-i ḫandānı

49 Mekātib kesb edip tezyīd ü revnaḳ himmeti ile
Maᶜārif-āşinā ḳıldı bütün eṭfāl u ṣıbyānı

50 Mehāmm-i devletiñ küllī vü cüzʾī cümlesin bir bir

Bütün eyyām eder itḳān ile melḥūẓ-ı imᶜānı

51 Sipeh-sālārı ẓann eyler görenler cünd-i manṣūruñ
Degil vāreste-i tanẓīm ü tensīḳātı bir ānı

52 Güşāde bād-bān-ı himmeti her dem donanmaya
Eder keştīleri geşt ü güẕār aḳṣā-yı ᶜummānı

53 Simāṭ-ı ḫˇānını mebsūṭ eder elvān-ı niᶜmetle
Vekīl-i ḫarcı Ḥātem Bermekīler kāse-lisānı

B-14 54 Sarāy-ı şevketi bir ḳıṭᶜası ecrām-ı ᶜulvīniñ
Mufaḫḫam tāc-dārānı eder ḥayrān u mihmānı

İ-14 55 Müsellem şevket-i İslāma ṣarf etdikleri himmet
Ḫilāfet ḫātimiyle olalı mülküñ Süleymānı

56 Yegāne pādişāh-ı ᶜālem-ārā şānı ber-bālā
Cihān-dārān-ı eslāf içre pek nādirdir aḳrānı

57 Cihān-pīrā hümāyūn kevkebe ḫāḳān-ı gerdūn cāh
Ser-efrāz-ı şehen-şāhı serīr-ārā-yı sulṭānī

58 N’ola işrāḳ ederse şarḳ u ġarbı tāb-ı iklīli
O mihr-i şevketiñdir encüm-i bālā s̱enā-ḫˇānı

59 Ṣarīr-i ᶜaczini gūyā olur çün Nāfiᶜā ḫāmem
Duᶜā-yı devletin ḳıl tuḥfe-i dergāh-ı Sübḥānī

60 Budur Ḫallāḳ-ı ᶜālemden niyāzı pīr ü bernānıñ
Baġışlāsın bu mülk ü millete o ḫān-ı ḫānānı

61 Fürūġ-efşān olup envār-ı ᶜadli şān u şevketle
Ola cārī İlāhī rebᶜ-i meskūn üzre fermānı

62 Edip Ḥaḳ vālid ü ᶜammiyle cümle āl ü ecdādın
Be-nūr-ı Ḥażret-i Peyġamberi memnūn-ı ġufrānı

63 Ḫavādīm-i şerīᶜat cümlesi ġāzī-yi bī-hemtā
Eder Ḥaḳ anlara bī-şübhe rehber faḫr-i ᶜAdnānı

64 Cenāb-ı vāris̱-i ẕī-şānları sulṭān-ı ᶜādildir
Müzeyyen ola ẕātıyla hemīşe taḫt-ı ᶜOs̱mānī

4

Der S̱enā-yı Ḥażret-i Şehr-yār-ı Devrān Ḥażret-i ʿAbdü'l-Mecīd H̱ān

fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Ḥamdü li'l-lāh ki rūzumuz mesʿūd
Budur iḥsān-ı Ḥażret-i Maʿbūd

2 Mebdeʾ-i ʿahd-i devletiñdir bu
Rūz-ı firūz-ı şevketiñdir bu

3 Buldu zīnet seniñle taẖt-ı berīn
Verir elbet şeref mekāna mekīn

4 Berḳ urur nāṣiyeñde nūr-ı sürūr
Rūşenā-sāz olur ʿuyūna bu nūr

5 Salṭanat pās-bān-ı bābıñdır
Ḥāʾiz-i ʿizz-i intisābıñdır

B-15 6 Pādişāhsın emīr-i ʿādilsin
Āsmān-pāye bedr-i kāmilsin

İ-15 7 Şehr-yār-ı sütūde ẖaṣletsin
Mes̱el-i sāʾir-i saẖāvetsin

8 Ne ḳadar vaṣfıñ etse vaṣṣāfān
Edemez ḥaḳḳı ile basṭ u beyān

9 Bā-ẖuṣūṣ kim bu ʿabd-i pür-taḳṣīr
Nice eyler ḳarīḥasın tenvīr

10 Münẖasif oldu necm-i iḳbālim
Yeʾs ile beʾs içindedir ḥālim

11 Eyledi żāyiʿ vü hebā emegim
Hedef-i ġadr-i kīne-i felegim

12 Yine sāyeñde ser-fürū etmem
Ġayrıya ṣarf-ı āb-rū etmem

13 Sensin ancaḳ velī-yi niʿmetimiz
H̱alḳdan yoḳ ümīd ü ḥācetimiz

14 Ḥaḳ bize eyledi ḳapıñ iḥsān

Ne ḳapı süddesi melāẕ-ı cihān

15 Nitekim devr ede şühūr u sinīn
Donadıp emcümü sipihr-i berīn

16 Faḫr edip devletiñle ehl-i zemīn
Edeler başḳa başḳa şehr-āyīn

17 Ferş olup āsitānıñ üzre cibāh
Ḥıfẓ ede taḫt u tācıñı Allāh

18 Ede düşmenleriñi Ḥaḳ maḳhūr
Keç baḳan dīdeler ola bī-nūr

5

Der Rūz-ı Velādet-i Hümāyūn-ı Ḥażret-i ʿAbdü'l-Mecīd Ḫān

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Velādetiñ ile ey mefḫar-ı mülūk-ı zamān
Ḳımāṭ-ı faḫr ile cünbīde oldu mehd-i cihān

2 S̱enā-yı ʿāṭıfetiñ her dehende ḳand-i nebāt
N'ola felekde eder ise vaṣfıñı keyvān

3 Nedir bu niʿmet-i ʿuẓmā nedir bu luṭf-ı ʿamīm
Zamān-ı şevketiñi ḳıldı Ḥaḳ bize iḥsān

4 Müʾeyyed eyleye naṣr-ı mübīn ile Mevlā
Hemīşe mehçe-i rāyātıñı ede tābān

B-16 5 Zamān zamān ederek rūz-ı mevlidiñ tebrīk
İ-16 Cihān cihān ola ḫurrem ḳulūb-ı ʿālemiyān

6

Der Sitāyiş-i Ṣadr-ı ʿĀlī-yi Merḥūm Reşīd Pāşā

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Ele al sāḳi hemān cām-ı ṣafā-efzāyı
Neşʾe-sāz ol gözedip devr-i ferāḥ-peymāyı

2 Oturup mıṣṭaba-i ʿayşa bedʾ-i āb Cemşīd
Nūş edip mest olalım bāde-i ġam-fersāyı

3 Bu ne demdir bu ne eyyām-ı neşāṭ-ı bī-ġam

Añdırır cūşa gelip ṭabᶜ-ı cihān deryāyı

4 Naᶜre-i ᶜayş u muḥabbetle göñüller ḫurrem
Dilleriñ şuᶜlesi tābende eder mīnāyı

5 Kecküle al ele püskü llü belā dilberler
Bend eder ḥüsn-i ḫırām ile dil-i şeydāyı

6 Ḥamd ol Ḥaḳḳa ki bu devr-i sürūra erdik
Gördü çeşmi felegiñ bu dem-i ᶜadl-ārāyı

7 Ḥaḳ şehen-şāh-ı cihānıñ ede ᶜömrün müzdād
Ki anıñ sāyesidir meᵓmen eden dünyāyı

8 Oldu tevfīḳ-ı Ḫudā ile müᵓeyyed ẕātı
Maḳdemi zeyn edeli taḫt-ı muᶜallā-pāyı

9 Feyż-i ilhām-ı ilāhiyle o ḳuṭb-ı devrān
Revnaḳ-ı ṣadr-ı güzīn etdi Reşīd Pāşāyı

10 Āṣafı oldu Süleymān-ı zamānıñ el-ḥaḳḳ
N'ola fermān-beri eylerse bütün ġabrāyı

11 Ders-ḫᵛān-ı ḥikem-i fikridir İbn-i Sīnā
Ḳıldı dem-beste Felāṭūn gibi ẕī-ārāyı

12 Ṣoralım çarḫ-ı kühen-sāle ki ᶜālemde ᶜaceb
Gördü mü bu gibi bir Āṣaf-ı ṣadr-ārāyı

13 Ḥall olur nāḫun-ı reᵓyiyle ᶜuḳūd-ı eşkāl
Kār-ı evvelde görür ᶜāḳıbet-i ferdāyı

14 Müstaḳill ḫāmesiniñdir es̱eri tanẓīmāt
Oldu bu himmeti iḥyāya sebeb dünyāyı

15 Saᶜy edip refᶜe niçe bidᶜat-i nā-meşrūᶜı
Buldu ḳānūna ᶜadālet gibi bir mīnāyı

16 Eyledi cümle düvel ile ᶜuhūdu tevs̱īḳ
Devletiñ nefᶜine ḥaṣr eyleyerek ārāyı

B-17 17 İstiḳāmetde ṭutar gerdişini çarḫ-ı felek
Göreli devri gibi devr-i cihān-pīrāyı

İ-17

18 Reşeḥāt-ı keremi oldu ṣafā-baḫş-ı ṣudūr
Ḳıldı şād-āb-ı ṭarāvet himemi hercāyi

19 Ne seḫāvet ne ᶜināyet bu ki luṭf u keremi
Etdi iḥyā niçe bī-vāye vü bī-melcāyı

20 Rūşenā etdi ġubār-ı ḳademi dīdeleri
Ḫāk-pāyinde bulur ehl-i minā kīmyāyı

21 ᶜAşr-ı mıᶜşāra muᶜādil olamaz luṭfundan
Ne ḳadar beẕl edebilsem suḫan-ı lālāyı

22 Nice eyler suḫan erbābı s̱enā ḥaḳḳıyla
Ḳıble-i ehl-i dil ü dāniş olan dānāyı

23 Suḫan-ı ᶜaczi olur cümle sözünden şīrīn
Eylesem ṭūṭi-i vaṣfı ḳalem-i gūyāyı

24 Nāfiᶜā dest-i niyāz eyle icābet-gāha
Ḳıl duᶜā ile muṭarrā suḫan-ı zībāyı

25 ᶜÖmr ü iclālini Ḥaḳ eyleyerek rūz-efzūn
Ede tevfīḳine maẓhar o kerem-fermāyı

26 Mercīᶜ-i ᶜālem ola cāh-ı ṣadāretde müdām
Nitekim devr ede ecrām-ı felek-bālāyı

7

ᶜĪdiyye Berā-yı Sitāyiş-i Merḥūm Müşārün İleyh

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Rūşen olsun dīdeler oldu münevver rūz-ı ᶜīd
ᶜĪd iken devrān yine oldu mükerrer rūz-ı ᶜīd

2 Ṣanma mehdir ṭāliᶜ-i eyyāmı isᶜād eyleyip
Açdı mānend-i hümā āfāḳa şeh-per rūz-ı ᶜīd

3 N'ola tertīb etse sūr-ı şād-mānı ehl-i dīn
Ḳıldı dünyāyı ᶜarūs-ı ḥacle-perver rūz-ı ᶜīd

4 Bir güzel maḥbūb olur yā duḫter-i aḫter-simā
Olsa evrāḳ-ı müẓāhirde muṣavver rūz-ı ᶜīd

5 Ẓıll-ı şebden olaraḳ şekl-i hilāl üzre ᶜayān

Vāʿiẓiñ kesdi dilin destinde ḫançer rūz-ı ʿīd

6 Müjde rindān-ı mey-āşāma gelip hengām-ı dem
Verdi dest-i sāḳi-i devrāna sāġar rūz-ı ʿīd

7 Gösterir tims̱ālini bezm-i ṣafā-peymālarıñ
Cām-ı Cem mi yoḳsa mirʾat-i Sikender rūz-ı ʿīd

B-18 8 Var mı seyr etmiş bu gūnā ʿīd-ı ber-bālā-yı ʿīd
Gerçi eyyām-ı sürūr-efzā olur her rūz-ı ʿīd

İ-18 9 Sāye-i ṣadr-ı Reşīd Pāşādadır yoḳsa müdām
Olamaz böyle ferīḫ u neşve-güster rūz-ı ʿīd

10 Mihr-i pür-envārıdır ʿaṣrıñ o destūr-ı kerīm
Muḳtebesdir nūr-ı feyżinden bu enver rūz-ı ʿīd

11 Kehkeşān ṣanma yazarken vaṣf-ı ʿadl u dādını
Ṣafḥa-i gerdūna çekdi tār-ı mısṭar rūz-ı ʿīd

12 Cümle ʿālem sāyesinde neşʾe-dār-ı inbisāṭ
Etmesin mi böyle rūz-ı ʿadli mefḫar rūz-ı ʿīd

13 İḳtibās-ı lemʿa-i luṭfuñla ey ṣāḥib-kerem
Şeb-çerāġ eyler ḳanādīlini yekser rūz-ı ʿīd

14 Āsitānıñda görüp tāb-ı cebīnin ṣubḥ-dem
Eyledi bu faḫr ile ḫūrşīdi efser rūz-ı ʿīd

15 Ḳadr-dānsın feyż-i enẓārıñla ʿālem buldu fer
Etmesin mi bu şerefle ʿabd-i ekber rūz-ı ʿīd

16 Meh degil envār-ı luṭfuñdan olup pertev gedā
Ṭutdu dergāhıñda keçkül-i ḳalender rūz-ı ʿīd

17 Baḥr-i evṣāfıñda bir māhī degildir māh-ı çarḫ
Ḫalḳa nūr-ı peykeriñ taṣvīr eder ger rūz-ı ʿīd

18 Naẓm-ı evṣāfıñda ṣaḳlardım niçe dem sīnede
N'ola pāy-endāzıñ olsa bu güherler rūz-ı ʿīd

19 Bulamaz ḫāmem gibi gevher-fürūş-ı nükte-dān
İmtiḥān etsin bulup üstād-ı zerger rūz-ı ʿīd

20 Var ise bulsun naẓīr-i lüʾlüʾ-i güftārımı
Arasın Şām u Ḥalebde dürr-i gevher rūz-ı ʿīd

21 Aṭlas-ı gerdūna faḫr etsin bu zībā naẓm ile
Döşüne giysin Ḥaleb-kārı ser-ā-ser rūz-ı ʿīd

22 Şeb-çerāġ-ı ṭabʿım ile ḳıldı kesb-i incilā
Yaḳmasın isterse yaḳsın şemʿ-i ḫāver rūz-ı ʿīd

23 Böyle yād etdikçe endīşem nebāt-ı vaṣfıñı
Nuṭḳumu etse sezā şīrīn ü sükker rūz-ı ʿīd

24 ʿĀcizāne ḫıdmet-i rıḳḳıyyetimden ʿadd edip
Vaṣfıñ eylerken olur gūyā mükerrer rūz-ı ʿīd

25 Faḫr eder ḫūrşīde nūr-ı feyżiñe maẓhar olup
Ẕātıñı gördükçe böyle ẕerre-perver rūz-ı ʿīd

26 Tār-ı fikrim pek ʿArab saçına döndürdü Ḥaleb
Cebr-i noḳṣān eylerim ʿafv eyle diger rūz-ı ʿīd

B-19 27 Olaraḳ ṣayḳal-fezā tīġ-ı zebāna şevḳ ile
Vaṣfıñı eyler idim mevc-i mücevher rūz-ı ʿīd

İ-19 28 Şemʿi elṭāfıñ yine deycūr-ı ṭabʿa fer verip
Medḥiñi naẓm eylerim bā-ʿavn-i Ḥaḳ her rūz-ı ʿīd

29 Şevḳ-i evṣāfıñla geldi yādıma bir nev ġazel
N'ola baḫş eylerse naẓma zīb ü zīver rūz-ı ʿīd

30 Ḫūblar açdıḳça evc-i nāza şeh-per rūz-ı ʿīd
Ṣayda ʿāşıḳlar kemīn-gāhında bekler rūz-ı ʿīd

31 Ṣanma şebnem ṣubḥ-dem şebbū-yı zülf-i yāre çarḫ
Elde zerrīn kāseler gül ṣuyu serper rūz-ı ʿīd

32 Būse vaʿd etmiş iken eyyām-ı rūza ʿāşıḳa
Çekmez istiġnādan el şūḫ-ı sitem-ger rūz-ı ʿīd

33 Gerdiş eyle cām-ı ḫūrşīd ile ṣāḳī bezme gel
Eylesin defʿ-i ḫumār-ı rūza serler rūz-ı ʿīd

34 Beñzemez ebrūsuna dilberleriñ şekl-i hilāl
Ẓıll-ı şebden vesme-dār eylerse de her rūz-ı ʿīd

35 Tāze rūlar çıḳdı seyrāna libās-ı sebz ile
Gösterir üftādegāna ʿayş-ı aḫżar rūz-ı ʿīd

36 Geldi hengām-ı duʿā Nāfiʿ ʿicābet-gāha gel
Eylemez Mevlā niyāz ehlin mükedder rūz-ı ʿīd

37 Ḫātem-i devlet yemīninde fürūġ-efşān ola
Devr edip eyyāmı olduḳça mükerrer rūz-ı ʿīd

38 Her şebin Ḳadr ede Ḥaḳ her rūzunu hem-ḳadr-i ʿīd
Mihr-i iclāliyle tābān olaraḳ her rūz-ı ʿīd

8

Der Medāyiḥ-i Merḥūm Müşārün İleyh

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Sāḳiyā bāde ile gitmedi sīnemdeki ġam
Çāre-sāz ol leb-i cān-baḫşıñ ile ḳıl ḫurrem

2 Bu ne lebdir ki eder baḫş-ı ḥayāt ʿuşşāḳa
Feyż-yāb etmiş anıñ ile meger bezmin Cem

3 Sīne çāk olsa da ruḫsārına gül beñzeyemez
Zülfünüñ ʿuḳdesi sünbülleri eyler dirhem

B-20 4 Ṭabʿa ol şūḫ-ı güẕeşte yine revnaḳ kemter
Olsa da köhne bahār içre hezārān ebkem

İ-20 5 Ruḫ-ı ḫūy-gerde-i sāḳīde gözüm ḳaldı bu şeb
Mest eder çeşm-i hezārānı gül-i pür-şebnem

6 Çeşm-i bülbülde o şūḫuñ görüp ʿaks-i dehenin
Ġonceniñ dīdesini etdi sirişki pür-nem

7 Leb-i dil-cūsu nemek-dār ederek āb-ı yemi
Reşḥa-dār etmededir ebr-i maṭīri her dem

8 Feyż-yābı olaraḳ tāk-i ʿineb ol ebriñ
Mey-i gül-būyu eder neşʾe-fezā-yı ʿālem

9 Niçe bir leb ki o leb bezm-i ṣafāda bir şeb
Pāyini ḳıldı reşīdü'l-vüzerānıñ mılẟem

10 Öyle bir pāy-i muᶜallā ki mis̱āl-i iksīr
Baṣdıġı ḫāki eder zaḫm-ı sipihre merhem

11 Zīb-i ṣadr-ı vükelā yaᶜni Reşīd Pāşā kim
Baḥs̱-i fikdān-ı naẓīrinde aᶜālī mülzem

12 Ḥāmil-i mihr-i hümāyūn olaraḳ bi'l-defeᶜāt
Buldu ᶜahdinde meziyyet rüteb-i seyf ü ḳalem

13 Öyle bir Āṣaf-ı dānā ki Süleymān-ı zamān
Eyledi faṣl-ı ḫiṭābıyla cihānı ebkem

14 Yek-nigāh etse ṣaḥābet ile bir bendesine
Yā muşīr eyler anı yā ki vezīr-i aᶜẓam

15 Bunu inkār edemez kimse ki meşhūd-ı cihān
Bir bir ityān ile is̱bāta müheyyā ḫāmem

16 Gülleri gülşen-i āmāliñ olur hep ḫandān
Etse mānend-i ṣabā bir nefes icrā-yı himem

17 Ḳadrin inkār edemez keç ise de vażᶜ-ı felek
Yüzünü güldürecek var mı diger ferruḫ-dem

18 Bilmeyen var ise ger ḥaḳḳını lā-yefhemdir
ᶜAyn-i ḫuffāşı eder ḫıyre o mihr-i aᶜẓam

19 Olsa erḳām-ı s̱enāsında niḳāt-ı encüm
Yine cemᶜ eyleyemez ḫātime-i vaṣfını temm

20 Nāfiᶜā eyleme iṭnāb ile īrās̱-ı melel
Ḳıl duᶜā ḥüsn-i tevessülle be-ism-i aᶜẓam

21 Millet ü devleti ẕātıyla müᵓeyyed ede Ḥaḳ
Ola tedbīrine vā-beste niẓām-ı ᶜālem

22 ᶜÖmr ü iclālini efzūn ede Ḫallāḳ-ı cihān
B-21 Ki bütün ᶜālemedir ẕāt-ı Felāṭūnu ehemm

9

İ-21 **Niyāz-nāme Be-Dergāh-ı Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı Ṭaleb-i Meᵓmūriyyet**

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Gerçi ḥālā görünür serde ḫumār-ı manṣıb
Yine rind-i dil eder meyl-i ʿaḳār-ı manṣıb

2 Şeb-i ʿuzlet uzayıp zülf-i dırāza döndü
Ḥall olup sürʿat ile ʿuḳde-i tār-ı manṣıb

3 Her ne dem ʿazm-i tecellī-geh-i āmāl etsem
Güẕer eyler cebel-i Ṭūru vaḳār-ı manṣıb

4 Söz bitip ḳalmadı yüz rehn-i duyūn etmekden
Uzadı vaʿde-i ʿurḳūb-ı yesār-ı manṣıb

5 Nev-bahār ile cihān buldu ḥayāt-ı tāze
Yine iḥyā edemez ṭabʿı bahār-ı manṣıb

6 Gül gibi ṭabʿı güşād etdigi inkār olamaz
Ḫāriş ʿuzleti velī etmese ḫār-ı manṣıb

7 Ṣayalım biz daḫı muḥtāc ise istiḳṣāya
Ḥüsn-i ḫıdmetle ṣadāḳatse medār-ı manṣıb

8 Reʾy-i maʿkūs ile evvel vaṭana ʿazm etdim
Olmadı sūʾ-i mekāʾidle ḳarār-ı manṣıb

9 Baḥr-i ġamdan dili taḫlīṣ edecek yoḳ resenim
Ne ḳadar eylese de meyl-i kenār-ı manṣıb

10 Bāz-ı yār olmaz ise ṣadr-ı mekārim-pīrā
Bāz-ı ṭāliʿ edemez ṣayd-ı şikār-ı manṣıb

11 Yaʿni ol āṣaf-ı ẕī-şān ki Reşīd Pāşādır
Cümle fermān-beridir dār u diyār-ı manṣıb

12 Āṣafā merḥamet et kendi çerāġıñ Nāfiʿ
Ne revādır ki ola sīne-fikār-ı manṣıb

13 Bāb-ı ʿālīñe ḳabūl etmişiken nisbetimi
Ne revādır ola mehcūr-ı kenār-ı manṣıb

14 Zūr-ı bāzū-yı nerīmāneñ eder yoḳsa güşād
Pek girān-bestedir ebvāb-ı ḥiṣār-ı manṣıb

15 ʿAfv-ı taḳṣīrim ile mezraʿa-ı āmāle
Dest-i luṭfuñ ile ol dāne-niẕār-ı manṣıb

16 ᶜÖmr ü iclāliñi efzūn ede feyyāż-ı cihān
Ḳıla dergāhıñı mecrā-yı mesārr-ı manṣıb

10

İ-B 22 **Diger Be-Dergāh-ı Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı İstiᶜṭāf**
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Var iken ẕātıñ gibi bir āfitāb-ı merḥamet
Ḳor mu ẕerrātı ẓalām-ı ġamda tāb-ı merḥamet

2 Ḫalḳa ᶜarż-ı iḥtiyāc eyle kim eyler ser-fürū
Südde-i bābıñ iken naᶜmü'l-meᵓāb-ı merḥamet

3 Ẕātıñı Ḥaḳ eylemişdir ḫāzin-i luṭf u kerem
Ceyb-i seciyyeñdedir miftāḥ-ı bāb-ı merḥamet

4 Vezn ile kendim cihānı yüz sürüp iᶜtābıña
Şübhesiz bildim ki odur āṣyāb-ı merḥamet

5 Menbaᶜ-ı cūy-ı mekārim deşt-i iclāliñdedir
Dīdeden pinhān iken āb u serāb-ı merḥamet

6 Bulunur belki cihānda ġadriñi ẕevḳ eylemiş
Var ise olmuş bu ᶜālemde muṣāb-ı merḥamet

7 Sāye-dārānıñ çeker mi ıżṭırāb-ı rūzgār
Cell ü s̱iḳā-yı nigāhıñdır ṭınāb-ı merḥamet

8 Rūzgārıñ ġadrini gördükçe ehl-i dānişe
Ṣadr-ı teyyārıñda ẓāhirdir ḥabāb-ı merḥamet

9 Sīnemi etdi felek şūrīde feyżā-yı elem
Ebr-i iḥsānıñ ile ḳıl feyż-yāb-ı merḥamet

10 Pek büyük ehl-i isāᵓet ᶜadd edip memlūkuñu
Rāżıyım icrā buyur varsa ᶜaẕāb-ı merḥamet

11 Ṣādıḳāne etdigim ḫıdmetleri yād etmeyip
Farż-ı cürm etdim berā-yı iktisāb-ı merḥamet

12 Yoḳsa sāyeñde ṭarīḳ-ı ᶜiffeti terk etmedim
Olmadım taḥsīne maẓhar kām-yāb-ı merḥamet

13 Nāfiᶜ-i memlūkuñu endīşeden āzāde ḳıl
Ḥall-i işkāl eylesin faṣlu'l-ḫiṭāb-ı merḥamet

14 Ḥamdü li'l-lāh kim dem-i ṣadr-ı Reşīd Pāşādayız
Bendesin eyler ne şübhe neşᵓe-yāb-ı merḥamet

15 Eylesin eyyām-ı ᶜömr ü devletin Mevlā füzūn
Sāye-bānı olaraḳ her dem seḥāb-ı merḥamet

11

Der Ḥaḳḳ-ı Kātib-i Dāḫiliyye Bāhir Efendi Der Żımn-ı Sitāyiş-i Ṣadr-ı Müşārün İleyh

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 İᶜtilā etdi mekīniyle ṣadāret Bāhir
Nūr-ı ḫūrşīd ile gerdūnda meziyyet Bāhir

İ-B 23 2 Feyż-i luṭfuyla cihān oldu ser-ā-ser dil-şād
Ḳande baḳsam görünür feyż-i leṭāfet Bāhir

3 Olmasın mı ki bu gün ᶜahd-i Reşīd Pāşādır
Berḳ urur dīdede envār-ı ᶜadālet Bāhir

4 Edemez kimseye devrinde felek cevr ü eẕā
Sīnelerde görünür tāb-ı meserret Bāhir

5 Fażl[342] ü ᶜirfānıña nisbetle eyā ṣadr-ı güzīn
Faḫr-i rāżīdedir ās̱ār-ı cehālet Bāhir

6 Ḥüsn-ārā-yı ḥekīmāneñe meftūn olaraḳ
Ḳodu berzaḫda Arisṭoyu ḫacālet Bāhir

7 Şāhid-i ṭabᶜıñı taṣvīr edemez Mānīler
Olsa da peyker-i zībāda bu ṣūret Bāhir

8 Gerçi her dāḫile yenfaᶜ demiş erbāb-ı şikem
Görünür gāhice dāḫilde mażarrat Bāhir

9 Bilmeyen var ise ger ḳadrini niᶜmetleriñiñ
Öyle nādāna denir kāfir-i niᶜmet Bāhir

10 Ehl ü erbābına iḥsānıñı seyr etdikçe
Felegiñ rūy-ı kebūdunda ḳasāvet Bāhir

[342] Fażl: Feyż İ.

11 Ḥażret-i Bāhir Efendiyle ḳulun da şimdi
Keç-küleh raḳṣ ederek sūr u şeṭāret Bāhir

12 Çekerek Nāfiᶜi çün eyledi iḥyā keremiñ
Oldu ehliyyet-i ᶜunvān-ı saᶜādet Bāhir

13 Bendeniñ ḥāli budur feyżini bulduḳça bu nār
Bā-ḫuṣūṣ kim ola mecrā-yı ᶜināyet Bāhir

14 Zīnet-i ṣadr olaraḳ neşr-i mekārim edesin
Nitekim mihr-i felekde ola ṭalᶜat Bāhir

15 Ede Ḥaḳ neyyir-i iclāliñi maḥrūs-ı ḫusūf
Nāṣiyeñde ola envār-ı ᶜadālet Bāhir

12

Der Sitāyiş-i Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm u Maġfūr Ṣārim Pāşā

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Açıl ey tāze gül-i gülşen-i ṭabᶜ-ı şādān
Bülbülān-ı suḫana eyle sezā-yı imᶜān

2 Deʾb-i ᶜirfān ile ḫāmem n'ola gösterse ḫırām
Ḥüsn-i reftārına servīleri ḳılsa ḥayrān

3 ᶜAṣrımız ᶜaṣr-ı şehen-şāh-ı ᶜaṭā-perverdir
Yoḳdur āyīne-i ḫāṭırda ġubār-ı aḫzān

İ-B 24 4 N'ola reşk etse selef ᶜahd-i şeh-i devrāna
Ḳıl naẓar cümle tevārīḫe ne ḥācet bürhān[343]

5 Bu daḫı şāhid-i daᶜvā-yı rezīnimdir kim
Eyler erbābına nevbetle ṣadāret iḥsān

6 Bedr-i enver gibi çün Ḥażret-i Ṣārim Pāşā
Burc-ı ᶜālī-yi ṣadāretde olunca raḫşān

7 Selef-i aᶜẓamınıñ is̱rini tenvīr ederek
Ḳıldı bu ṭarz-ı bihīn ile ḳulūbu tābān

8 Seyf-i ṣārim gibi berḳ-āver olunca nā-gāh

---

[343] bürhān: برهان İ.

Eyledi zehre-i aʿdāyı dü-nīm ü lerzān

9 Gūsfendān ile kerg eyledi teʾsīs-i velā
Maḳdem-i saʿdı ile tevʾem olup emn ü emān

10 Ser-keşān-ı fiteni saṭvet-i iclāli ile
Bend-i gehvāre-i ḫˇāb etdi mis̱āl-i ṣıbyān

11 Ḳıldı gül-geşt-i ṣafā ʿālemi feyż-i ḳademi
Ġonce-i ṭabʿ-ı cihān oldu güşād u ḫandān

12 Kef-i yemm dest-i kerem-pāşına nisbetle tehī
Ḫˇān-ı hem-nāmı gibi niʿmeti mebsūṭ-ı cihān

13 İbn-i Sīnāyı edip reʾy-i Felāṭūnu ḫacīl
Oldu Risṭo ḥikem-i ṭabʿı ile ser-gerdān

14 Rişte-i ṣaff-ı aʿālīde zihī dürr-i yetīm
O girān-ḳadr ile faḫr etse sezādır erkān

15 O veliyyü'n-niʿamıñ nāẓır-ı māliyye iken
Gördügüm luṭfunu yād etse lisān-ı şükrān

16 Yetişdirdi ne kerīm olduġunu is̱bāta
Bermekīler daḫı gūş etse olurdu hīmān

17 Eyledim sürʿat ile tehniyyete ʿazm u şitāb
İḳtiżā etdi kümeyt-i ḳaleme ḳaṣr-ı ʿinān

18 Raḥm u şefḳatde diyānetde naẓīri kem-yāb
Devlet ü mülkü ṣıyānetde ʿadīmü'l-aḳrān

19 Baḥr u berr olsa midād ile ṣuḥuf medḥinde
Yazsa erbāb-ı ḳalem ʿaczini eyler ityān

20 Fülk-i endīşe niçe vāṣıl-ı mersāsı olur
Yoġiken lücce-i pehnā-ver-i vaṣfında kerān

21 Nāfiʿā Ḳāḍi-i Ḥācāta açıp dest-i niyāz
Eyle ityān-ı duʿāsıyla hemān ṭayy-i lisān

22 Böyle tezyīn ederek ṣadr-ı muʿallā-pāyi
ʿÖmr ü iclālini efzūn ede Rabb-i Mennān

İ-B 25 23 ᶜAzemātında olup rehberi Ḫıżr-ı tevfīḳ
Ola te⁾yīd-i ilāhī ile ṣāḥib-fermān

13

Der Sitāyiş-i Şeyḫü'l-İslām-ı Esbaḳ Firdevs-Maḳām ᶜĀrif Ḥikmet Beg
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ḫudāya ḥamd ola devr-i felek vefḳ-i temennādır
Zamānıñ ṭāliᶜi yā saᶜd-ı ekber yā s̱üreyyādır

2 Olup pertev-fezā gūyā ki şehr-āyīn eder ᶜālem
Südūruñ inşirāḥı şuᶜle-sāz necm-i şuᶜārādır

3 ᶜUyūnuñ şuᶜlesinden ḫıyre oldu dīde-i encüm
Bu revnaḳla zemīniñ çarḫa rüchānı hüveydādır

4 Ḫuṣūsā ehl-i fażlıñ irtiḳā-yı sellem-i ḳadri
Sümuvv-i cāh ile ecrām-ı ᶜulvīden dü-bālādır

5 Revācın buldu kālā-yı hüner bāzār-ı raġbetde
Nesīc-i dest-gāh-ı maᶜrifet dībā-yı zībādır

6 Ġubār-ı ḥüzn ü ġamdan kesb-i ṣafvet eyleyip diller
Ṣafā-yı ḫāṭır ile sīneler levḥ-i merāyādır

7 Tehīdir dāġ-ı dilden lāle-zārı bāġ-ı ᶜirfānıñ
Sevādından mükedder ṣanma pür-nūr-ı süveydādır

8 Gülistān-ı kemāliñ nev-bahārıdır bu ravnaḳla
Dil-i dānişverān güller gibi ḫandān u raᶜnādır

9 Ederken cüst-cū esbābını bu feyż-i devrānıñ
Dedi bir rāz-dān-ı ehl-i ḥikmet sehl-i maᶜnādır

10 N'içün ġāfil olursun kim cenāb-ı ᶜĀrif-i Ḥikmet
Meşīḫat-mesned-i kübrāsı üzre sāye-baḫşādır

11 Cenāb-ı ᶜĀrif-i Ḥikmet o mīr-i vāḳıf-ı ḥikmet
O nūr-ı dīde-i millet nişīn-i ṣadr-ı fetvādır

12 Odur zīnet-res-i ṣadr-ı münīr-i Şeyḫül'l-İslāmı
Kemālāt ehli içre merkez-i engüşt-i īmādır

13 Sipihr-i salṭanatda farḳdān-āsā cihān-ārā

Biri ol ẕāt-ı bī-hemtā biri ṣadr-ı muʿallādır

14 Muṣannaʿ baḥr-i kāmilden zihī manẓūme-i zībā
ʿAceb dīvān-ı devletde iki mıṣraʿ-ı hemtādır

15 Dü-cānibden güşāde bāb-ı ḥācāt-ı emel-dārān
Birisi bāb-ı ʿālī digeri de bāb-ı fetvādır

İ-B 26 16 Meşīḫat mi faḳaṭ kesb etdi revnaḳ fażl-ı ẕātıyla
Fürūġ-ı necm-i iḳbāliyle ʿālem pertev-efzādır

17 Odur bir seyyid-i ʿallāme saʿdü'l-molla kim dā'im
ʿİnān-ı şerʿ-i enverle sülūku rāh-ı taḳvādır

18 Müretteb üç lisānda dil-rübā dīvān-ı eşʿārı
Belāġatde naẓīri var ise Feyżī-i dānādır

19 Kemāl-i İbn-i Sīnā fażl-ı rāzī ḥikmet-i Risṭo
Fürūġ-ı fażlına nisbet edilse ʿayn-i ḥırbādır

20 Kerem-pīrāye-i keffi himem sermāye-i ṭabʿı
Saḫāsı nāsiḫ-i ṣīt-i ḳadīm-i Ḥātem-i Ṭādır

21 Girāndır ḳadri fażlıñ āsitān-ı ḳadr-i ẕātında
Kemāl erbābınıñ her ṣınf içinde cāhı vālādır

22 Begenmez ser-berehne bir hüner-ver tāc-ı ḫūrşīdi
Külāh-ı iftiḫārı hem-ser-i ʿarş-ı muʿallādır

23 Bu demdir rūz-ı bāzār-ı perendi ehl-i ʿirfānıñ
Suḫan kesb etdi ḳıymet fi'l-meṡel yāḳūt-ı ḥamrādır

24 Hüner-mendān-ı ʿaṣrıñ keçkülāh-ı faḫri gūyā kim
Ḫam-ı ebrū-yı dilber yā hilāl-i māh-ı ġarrādır

25 Cilā-sāzı olup şefkat-nigāh-ı luṭf u isʿāfı
Ḳulūb-ı ehl-i dāniş levḥ-i mihr-āsā mücellādır

26 Ne gülşendir ki ṭabʿı bülbülān vaṣfında ʿācizdir
Ne bülbüldür ki nuṭḳu revnaḳ-ı gül-geşt-i maʿnādır

27 Ḳalem ceffe'l-ḳalem vaṣfında eyler ʿaczini īmā
Ki ʿaddi mümkin olmaz mevc-i nā-maʿdūd-ı deryādır

28 Ederken sebḳ-ı füsḥat-gāh-ı mıżmār-ı suḫandānı
Yine meydān-ı evṣāfında pā-bend-i muḥābādır

29 N'ola eylerse Firdevsī görüp nev-bāvemi taḥsīn
Ki ḫāmem raġbetiyle feyż-dār-ı naḫl-i Ṭūbādır

30 Olur böyle müselsel seyr eden āşüfte-i naẓmım
Ṣanır pīçīde pāy-i Ḳays olan gīsū-yı Leylādır

31 N'ola pīrāye-dār eyler ise ebkār-ı efkārı
Bedīᶜiyyātımıñ her ḳaṭresi bir dürr-i yektādır

32 Sezā eylerse raġbet ehl-i diller nev-edāsına
Ki her bir zāde-i endīşe bir maḥbūb-ı zībādır

33 Seḥāb-ı ḥikmetiñdir feyż-yābı lücce-i ṭabᶜım
Anıñçün naẓm ederken vaṣfını böyle güher-zādır

34 Selāmetle tedārik etdigim güftār-ı rengīnim
Henüz nā-süfte-i eslāf olan lüʾlüʾ-i lālādır

İ-B 27 35 Niçe rengīn ḳaṣāʾidlerle dīvān-ı selef meşḥūn
Benim memdūḥum ammā Şeyḫü'l-İslām-ı felek-cādır

36 Duᶜā hengāmıdır Nāfiᶜ icābet-gāha ol nāẓır
Bütün ervāḥ-ı kudsī anda āmīne müheyyādır

37 Müdāmā ḫayr-ı edᶜiyyeñle ey zībende-i fetvā
Cebīn-sā olduġum dergāh-ı ᶜallām-ı ḫafāyādır

38 Cihān tenvīr-i ebṣār eylesin ḫūrşīd-i ẕātıñla
Felekde mihr ü meh kim şuᶜle-sāz-ı deşt-i ġabrādır

39 Ḫudā dünyāyı etsin feyż-yāb-ı ebr-i efḍāliñ
Ḫuṣūṣā bu ġarīb-i bī-kesi kim luṭfa aḥrādır

14
Der Sitāyiş-i Şeyḫü'l-Enām-ı Esbaḳ Müşārün İleyh Be-Telmīḥāt-ı Iṣṭılāḥāt-ı ᶜİlm-i Belāġāt

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Gelir mi vaṣfa ẕevḳ-ı ḥadd-i iᶜcāz-ı suḫan-dārı
Suḫan-dānıñ sezādır ḳaṣr-ı ḳalbe ḥüsn-i güftārı

2 Suḫan ki nesc ola zer-tār-ı esrār-ı belāġatden
Edāsı üzre taᶜḳīd ü tenāfür olmaya ṭārī

3 Olup ḥüsn-i selāsetle tenāsüb lafẓ u maᶜnāda
Zülāl-āsā feṣāḥat çeşme-sārından ola cārī

4 Olup dürc-i beyānı pür-leʾālī-yi maᶜānīden
Olur bir ᶜaḳd-i cevher her bedīᶜiyyāt-ı ferḫārı

5 Ḫuṣūṣā naẓm ede evṣāfını bir ẕāt-ı ᶜālīniñ
Peşīzi eyleye yek-laḥẓasıyla dürr-i şeh-vārı

6 Niçe evṣāf-ı zībā hep muṭābıḳ muḳteżā'ül-ḥāl
Müfād-ı ḫāme-i ṣıdḳu'l-ḫaber iġrākdan ᶜārī

7 Cenāb-ı ᶜĀrif-i Ḥikmet Beg oldu çünki memdūḥum
N'ola ḫāṭır-güẕār eylerse ṭabᶜım baḥr-i zeḫḫārı

8 Münevver eyleyip envār-ı fażlı cāh-ı iftāyı
Şuᶜāᶜ-ı şerᶜ ile bir ṣubḥ-ı rūşen ḳıldı aḳṭārı

9 Bütün aḥkām-ı nuṭḳu muḳtebesdir şerᶜ-i enverden
Edip pīrāye farḳ-ı faḫrine o dürr-i muḫtārı

10 Müʾesses ıssı ḥaḳḳāniyyet üzre cümle tedbīri
Ḳabūl-i ᶜaks u tebdīl eylemez mīnā-yı efkārı

İ-28 11 Maᶜārif-perverāndır faḫr-i üstādıyla pür-vāye
O efrād içre taᶜyīne sezādır bu s̱enā-kārı

B-28 12 Ḫiṭāb-ı iltifātı cümleye rabṭ-ı żamāʾirdir
Mübāhı eyler istiḫdām ile aḫyār u ebrārı

13 Olur maᶜrūf-ı işāretle olan dergāhına mevṣūl
Münekker olamaz tenkīr-i eşrār ile mişvārı

14 Münevver rūyunu ḫūrşīde var mı vechi teşbīhiñ
Fürūġ-ı veche taḳvāsıyla tenvīr etdi ebṣārı

15 Nigāh-ı tīz ile taṭbīḳ-i ᶜörf-i ḫāṣ u ᶜām etdim
Muṭābıḳ geldi hep važᶜ-ı meḥāsin ile girdārı

16 Tenāsüb üzredir çün cümleteyn-i fażl u ᶜirfānı
Berāᶜatle müsellem naẓm u neşri ḥaşvden ᶜārī

17 Binā-yı fiᶜli maᶜlūm-ı cihāndır iᶜtidāl üzre
Degil mechūl-i dānā-yı ḥaḳāʾiḳ ḥüsn-i eṭvārı

18 N'ola dīvānı olsa merciᶜ-i ehl-i lüsün dāʾim
Cihānıñ maṭmāḥıdır her lisānda naẓm-ı eşᶜārı

19 Mübārek vechi telmīḥ üzredir çün āyet-i Nūra
Ṣüdūru münşeriḥ eyler hemīşe seyr-i dīdārı

20 Eder rıḳḳıyyete ibẕāl-i iḥsānı ile iġrā
Ḳomaz āzāde rabṭ-ı nisbetinden luṭfu aḥrārı

21 Bıraḳmaz vaᶜdiniñ incāzına irṣād içün müddet
Ne mümkin etsin īhām-ı tecāhül ṭarz-ı inẕārı

22 Viṣāḥ-ı ṣadrı cevher-dār-ı ilhām-ı ḥaḳāʾiḳdir
Mübādīsinde eyler münkeşif encām-ı esrārı

23 Efendim rütbe-i fażlıñ ḳıyāsıñ müntehāsıdır
Ḳodu şekl-i bedīᶜ-i fıṭratıñ ḥayretde nuẓẓārı

24 Sezādır ıttıbāᶜa emr u nehyiñ fiᶜl u aḫlāḳıñ
Ki sensin nehy-i münker emr-i maᶜrūfuñ nigeh-dārı

25 Beyān-ı mūcez-i evṣāfına kāfī degil ıṭnāb
ᶜİdād-ı encüm-i tābende olmaz ᶜaşr-ı mıᶜşārı

26 Budur iḫlāṣ u ṣıdḳ-ı ḳalb ile edᶜiyye-i Nāfiᶜ
İki ᶜālemde her āmālini iḥsān ede Bārī

27 Hezārān sāl olup dergāhı böyle melceʾ-i ᶜālem
Ola aṣḥāb-ı nevbe her nevāʾibden nigeh-dārı

15
Berā-yı İstiᶜṭāf Der Żımn-ı Sitāyiş-i Müşārün İleyh
me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

İ-29 1 *Ḳasem be-ism-i celāl-i mübeddiᶜü'l-eşyā*
Be-nūr-ı Aḥmed-i Mürsel be-ḥubb-ı āl-i ᶜabā

B-29 2 *Ḳasem be-beyt-i ᶜatīḳ u be-ravża-i pür-nūr*
Be-ġār-ı s̱ūr-ı şerīf ü be-Mescīd-i Aḳṣā

3 *Ḳasem be-māhi-i Yūnus be-hüdhüd-i Belḳıs*
Ḳasem be-mūr-ı Süleymān be-efʿi-i Mūsā

4 *Be-vaḥy-i muʿciz-i Ḳaḥṭān be-muʿcizāt-ı ʿayān*
Be-şaḳḳ-ı bedr-i münevver be-leylet'ül-İsrā

5 *Be-rehberān-ı saʿādet be-hādiyān-ı rıżā*
Be-rāviyān-ı eḥādīs̱-i efṣahü'l-fuṣaḥā

6 *Be-pür dilān-ı ser-ā-pā be-ehl-i ġazv u cihād*
Be-ʿādiyāt u be-rümḥ u be-seyf-i ehl-i ġazā

7 *Be-heft-ṭārem-i bālā ki devr ü gerdāneş*
Edill-i ḳudret-i Bārī ʿacīb-i ṣunʿ-ı Ḫudā

8 Muvaffaḳıyyet-i faḫrü'l-mülūkadır bürhān
Ki ḳıldı ehlini ṣadr-ı meşīḫate iʿlā

9 Maḳām-ı şerʿe buyurdu ifāża-i behcet
Ki buldu ʿĀrif-i Ḥikmet Beg ile zīb ü behā

10 Necābeti ile fażlı müsellem-i ʿālem
Sezā o şāḫ-ı cihāna bu müfti-i dānā

11 Medār-ı faḫr u meziyyet olurken eslāfa
Teşerrüf eyledi ẕātıyla mesned-i iftā

12 Es̱er-nümā olaraḳ sırr-ı *keyfe yuḥyī*den[344]
Riyāż-ı dānişe baḫş etdi feyzi neşv ü nemā

13 Münīr-i ḳurṣ-ı şerīʿat emīr-i ṣadr-ı ʿulūm
Müşīr-i mülk-i semāḥat ẓahīr-i ehl-i minā

14 Vaḳār-ı ʿilmi firāz-ı kemāle dikdi ʿalem
Vufūr-ı raġbeti ḳıldı maʿārifi iḥyā

15 Ḫazānesinde olan ḫusrevāne naḳd-i ʿulūm
Dürer gibi niçe zībā ġurer eder peydā

16 Açarsa bāl u perin şāh-bāz-ı ʿirfānı
Mis̱āl-i kebk-i deri teng olur ġazāla feżā

---

[344] *Keyfe yuhyi'l-arda baʿde mevtihā: Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor*, mealindeki ayetin bir bölümü, Rum/50. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 408.

17 Ṭabīb-i ḫaste dilāndır devā-yı himmet ile
Ederse mürde dile bir nefes olur iḥyā

18 Semend-i ṭabᶜını irḫā edince tāzīde
Ḫayāl-i naẓmını ᶜayn-i lebīd eder tūtiyā

19 Düşürdü ḥayrete fürsān-ı Fürsi bī-tek ü tāz
Edince sürᶜat-i endīşesi sibāḳ-ı ṣabā

İ-30 20 Sümuvv-i ḳadr ile bālā-güẕār-ı farḳ-ı simā
Sumūk-ı menziletidir simā ki şuᶜle-nümā

B-30 21 Ġubār-ı dergehini iktiḥāl eden yek-bār
Görür mü dīde-i iḳbāl u ᶜizzi renc-i ᶜamā

22 Eyā sefīne-i ḥikmet cenāb-ı ᶜĀrif Beg
Yem-i meḥāmid-i ẕātıñda bulmadım mersā

23 Nedir bu sāḥa-i naᶜtiñde gördügüm füsḥat
Nigūna ḫaṭṭ-ı mesāḥa keşīde olsa ḫaṭā

24 Nedir ḫaṣāᵓil-i bī-ᶜadd-i fıṭratıñ böyle
Müyesser olmadı erḳām-ı fikr ile iḥṣā

25 Velī-yi niᶜmetim ᶜafv et ḳuṣūr-ı mevfūrum
Ki ḫāk-pāyiñe böyle ḳaṣīde ġayr-ı sezā

26 Ṣafā-yı ṭabᶜımı maḥv eyledi ġubār-ı elem
Olur mu ṣabr u tesellī ile peẕīr-i cilā

27 ᶜAceb ki dergehiñe nisbetim bu çarḫ-ı ᶜanīd
İşitmemiş mi ki eyler bu kevne cevr ü eẕā

28 Var ise cürm ü ḳuṣūrum ḳuluñ daḫı bileyim
Nedir sebeb iki yıldır bu ᶜuzlete āyā

29 Liyāḳatim yoġise yoḳ mudur ḳuluñ gibi hīç
Eger ki bī-kes isem işte melceᵓ-i üdebā

30 Sözümde sūz-ı elem şuᶜle-dār iken her dem
Ḳulūb-ı ḳāsiyeye olmadı eser-baḫşā

31 Ne söylesem hezeyān-ı yeᵓsdir etme naẓar
Degil ḥużūruña bir kimseden ġaraż şekvā

32 Şikāyet eyleyecek sūʾ-i ṭāliʿimdir bes
Ḳader müsāʿide etmezse var mı sūd-ı ricā

33 Ne çāre elde degil terk-i cānib-i esbāb
Bu rāha sāʾiḳ olur hep zeḫārif-i dünyā

34 Olur mu ḫāʾib emelden daḫīl-i dergāhıñ
Ki bāb-ı şerʿ-i Ḫudādır ʿibādına melcā

35 Virās̱et üzre ʿubūdiyyetim ḳadīmīdir
Sezā-yı ʿāṭıfetiñdir bu çāker-i ednā

36 Ṣaḥābet etmez iseñ sen de ey kerem-kārā
Revā görür mü şerīʿat olunsa istiftā

37 Vuṣūl-i āb-ı ḥayāt İrmiyāya verdi ḥayāt
Buyur bu mürde dili sen de luṭf ile iḥyā

İ-31 38 Semend-i kilki şikāl-i edeble bend ederek
Ḫulūṣ-ı bāl ile ḳıl Nāfiʿā hemīşe duʿā

B-31 39 Ḫudā mezīd ede eyyām-ı ʿömr ü efḍālin
Fürūġ-ı şerʿ ile her dem ola cihān-ārā

16
Bāhāriyye Der Sitāyiş-i Müşīr-i Ṭop-ḫāne-i ʿĀmire-i Esbaḳ Merḥūm Fetḥī Pāşā

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Mevkibi sulṭān-ı nevrūzuñ olunca āşikār
Etdi istiḳbāl açıp bayraḳlarını nev-bahār

2 Dāġ-ı dilden yaḳdı micmerler yolunda lāleler
Serviler ṣaff-beste ferş oldu zemīne murġ-zār

3 Yaḳdı şehr-āyīne ezhār-ı ḥadāʾiḳ şemʿeler
Āl yeşīl nev-cāmeler giydi ser-ā-ser şāḫ-sār

4 Mevsim-i ürd-i behişt erdi cihān oldu cinān
Nev-nihālān etmede firdevsiyānı şerm-sār

5 Eyleyip baḫş-ı ḥayāt-ı tāze ezhāra ṣabā

Keyfe yuḥyīden[345] ḫaber-dār etmek ister rūzgār

6 Sūsen ü reyḥān u şebbū neşr edip ḫoş-būların
Mest-kām eyler ġazālānı nesīm-i müşg-bār

7 Kāse-i laᶜlin ile gül-ġoncelerden her seḥer
Bülbülānıñ çeşmini bī-dār eder feyż-i bahār

8 ᶜĀrıż-ı gül-gūnların ᶜarż etmek içün güllere
Ṣarılır dilberleriñ dāmānına gülşende ḫār

9 Ṣanma gülşende tehī dem-sāz olur āheng ile
Bir müşīr-i bī-naẓīriñ vaṣfını eyler hezār

10 Ben de o murġ-ı terennüm-sāza hem-sāz olaraḳ
N'ola her-dem naẓm-ı evṣāfında olsam sāz-kār

11 Ṣaff-der-i ᶜālī-himem destūr-ı Rüstem dāstan
Fetḥi Pāşā āṣaf-ı yektā müşīr-i nām-dār

12 İmtiyāz-ı ḫāṣṣ-ı ṣıhrıyyetle şāh-ı ᶜāleme
Ẕātıdır erkān-ı devlet içre mihr-i tāb-dār

13 Mesned-i ṭop-ḫāne ile cemᶜ edip ḥarbīyeyi
Himmetiyle ḳıldı is̱bāt-ı ᶜuluvv-i iḳtidār

14 Neşr edip envār-ı ḥüsn-i ḫulḳunu yerden göge
Lüʾlüʾ-i evṣāfını ḳıldı s̱üreyyā gūş-vār

15 Sāye-i şāhānede cemᶜ-i mühimmāt eyleyip
Etdi techīziyle cündi müstaᶜidd-i kār-zār

İ-32 16 Doldurup ṭop u tüfenk ile ᶜuyūn-ı düşmeni
Ḳıldı bu āteşli ġayretler derūnun dāġ-dār

B-32 17 Pādişāhıñ muntaẓır fermānına ser-ᶜaskeri
Ḥāżır esbāb-ı sefer elde livā-yı intiṣār

18 Ḳahramāndır ṣīti ᶜaskerlikde hem mülkiyede
Reʾy ü tedbīriyle Eflāṭūnu eyler şerm-sār

19 Ḳıldı tezyīn-i riyāset meclis-i ᶜadliyede

---

[345] *Keyfe yuhyi'l-arda baᶜde mevtihā: Yeryüzünü ölümünden sonra nasıl diriltiyor*, mealindeki ayetin bir bölümü, Rum/50. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 408.

Hem neẓāretle ticāret-cāhını sermāye-dār

20 Ḳuvve-i ʿilmiyyesi kāfī-yi keşf-i muʿżılāt
Ḥāṣılı cümle kemālāt-ı beşerden ḥiṣṣe-dār

21 Eyledim terk-i vaṭan yüz sürmek içün pāyine
Rūşen oldu nūr-ı dīdārıyla ʿayn-i iftiḫār

22 Bī-nihāyet iltifāt u luṭfuna maẓhar olup
Eyledi basṭ-ı cenāḥ-ı ʿāṭıfetle kām-kār

23 Rütbe aldım sāyesinde buldu pāyem iʿtilā
Ḳıldı meʾmūriyyet-i māliye ile vāye-dār

24 Gördügüm iḥsānlarını ʿadd ü iḥṣā müsteḥīl
Şükr ü taḥdīs̱e zebān-ı ṣad-hezār olmaz medār

25 *İḳtisār nā-ġāyetü'l-īcāzi fī evṣāfihi*
Ḥavfa īrās̱i'l-melāli mā ile'n-bi'l-iḫtiṣār

26 Ey müşīr-i bī-hemāl ey melceʾ-i ehl-i kemāl
Ben niçe yād etmeyem evṣāfıñı bi'l-iftiḫār

27 Bir naẓarda feyż-baḫş olduñ dil-i efserdeme
Himmetiñle oldu şemʿ-i ḫānedānım şuʿle-dār

28 Fülke-i āmālimiñ mecrāsını teshīl edip
Ḳıldıñ istiġnā-fürūş-ı bād-bān-ı rūzgār

29 N'ola eylerse ḳuluñ Nāfiʿ duʿā-yı devletiñ
Farż-ı ʿayn oldu ʿubūdiyyetle ʿahdimde bu kār

30 Rūşen etdikçe cihānı mihr-i enver her ṣabāḥ
Ṣubḥ-ı iclāl-i müşīrāneñ ola pertev-nis̱ār

31 Dāʾimā maẓhar olup elṭāfıña bāy u gedā
Ẓıll-ı iḳbāliñde olsun bendegānıñ sāye-dār

17

Berā-yı Teşekkür-i Yeʾsitān Merḥūm Müşārün İleyh
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 ʿUzlet eyyāmı geçip ruḫṣat-ı cevlān oldu
Tek ü tāz-ı ḳaleme füsḥat-i meydān oldu

İ-33 2 Geldi eyyām-ı güşāyiş dil-i ḥüzn-ābāda
Ṣarf-ı kālā-yı suḫan eyleyecek ān oldu

B-33 3 Ṭoḳunup dest-geh-i sīnede bu tāze ḳumāş
Bikr-i maᶜnāya sezā ḫilᶜat-i erkān oldu

4 Terbiyet-kerde-i āġūş-ı ḫayālāt olaraḳ
Ṭıfl-ı zībā-yı suḫan şāhid-i devrān oldu

5 Niçe dem baḥr-i meᶜānīde seyāḥat ederek
Bu bedāyīᶜ ile ḫāmem güher-efşān oldu

6 İstiḳāmetde bulup gerdişini devrānıñ
Necm-i ṭāliᶜ şeb-i ᶜuzletde fürūzān oldu

7 Maẓhar-ı luṭfu edip Ḥażret-i Fetḥī Pāşā
Bendesin atmadı yābāna nigeh-bān oldu

8 Vely eder yek-digerin niᶜmet ü iḥsānātı
Şükre meydān mı verir ḫaric-i pāyān oldu

9 Ḫār-zār etmişiken sīnemi āzār-ı felek
Erişip vaḳt-i bahārı gül-i ḫāndān oldu

10 Dāġ-dār olmuşiken āteş-i ālām ile dil
Kesb edip feyż-i nemā lāle-i nuᶜmān oldu[346]

11 Şūre-zār-ı ġam iken deşt-i derūnum niçe dem
Būy-ı enfās-ı ṣabā ile gülistān oldu

12 Ḳan çanāġı idi ṣan dīdelerim aġlayaraḳ
Revġan-ı luṭf ile ḳandīl-i fürūzān oldu

13 Hep bütün himmetidir āṣaf-ı ᶜālīşānıñ
Maḥż-ı isᶜāfı ile müşkilim āsān oldu

14 Niçe āṣfıña ṭutan dāmen-i rıḳḳıyyetini
Maẓhar-ı ᶜizz ü şeref fāᵓiḳ-i aḳrān oldu

15 Nāfiᶜā eyle teᵓdib ile kim ḫayr-ı duᶜā
Ḥaḳ-ı vaṣfında ḳalem vālih u ḥayrān oldu

---

[346] 17/10: -İ.

16 ᶜÖmr ü iclālini efzūn ede Rabb-i Erḥam
Rūz-ı iḳbāli anıñ revnaḳ-ı devrān oldu

17 Ḥıfẓ ede ẕātını āsīb-i felekden Mevlā
Devlet ü millete kim ẕātı nigeh-bān oldu

18
Bahāriyye Der Medāyiḥ-i Merḥūm Rifᶜat Pāşā Reᵓīs-i Aḥkām-ı ᶜAdliyye-i Esbaḳ
me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Riyāż-ı ᶜāleme revnaḳ verince bād-ı bahār
Seḥerden etdi ṣabā çeşm-i nergisi bī-dār

2 Ḥayāt-ı tāzeye dem-sāz olunca feyż-i nesīm
Ṣabā bulup demini oldu muḥyi-i gül-zār

İ-B 34 3 Ġazāl-i sūseni göz ḥabsine alıp nergis
Dimāġ-ı gülşene eyler şemīm-i nāfe-nis̱ār

4 Çemenleriñ ᶜacebā rūz-ı Ḫıżrı mı erdi
Döşendi kāle-i sebzin ile leb-i enhār

5 Ḳabā-yı sebze girip tāze tāze şāḫ u nihāl
Çiçekli kāleler oldu zemīne naḳş u nigār

6 Dehān-ı ġonce edip keşf-i rāz-ı manṭıḳ-ı ṭayr
Yusebbiḥūne cemiᶜan li-ṣāniᶜ el-ezhār

7 Żiyāfet eyledi bülbüllere yine güller
Piyāle-keşlik eder ġonceler olup ser-şār

8 Fiġān mı etdigi āheng-i şādi mi bilmem
Terennümāt ile bülbül eder gülü bī-zār

9 Benim gibi o da düşkün mü raġbet-i gülden
Çemende der-be-der eyler fiġān u nāle hezār

10 N'ola olur ise ġayretle dāmen-i gül çāk
Yayıldı gülşene gül-rūlar etmede reftār

11 Ṣafā-yı ᶜayş ile hep sīne-ṣāf olup yārān
Ne gezsin āyine-i ṭabᶜ-ı ehl-i dilde ġubār

12 Eder nevā-yı sitāyişle bülbülān-ı belīġ
Şükūfe-zār-ı ʿadālet riyāsetin teẕkār

13 Cenāb-ı Ṣādıḳ Rifʿat vezīr-i ẕī-himmet
Reʾīs-i meclis-i vālā müşīr-i naṣfet-bār

14 Velī-yi niʿmet-i ekrem güşāde bāb-ı kerem
Saḫāda Ḥātem u maʿna teḳaddümü derkār

15 Simāṭ-ı ʿāṭıfeti ehl-i ḥācete mebsūṭ
Bisāṭ-ı reʾfetidir ferş-i maḳdem-i züvvār

16 Nedir o ḫulḳ-ı kerīm andaki o luṭf-ı ʿamīm
Şekūr-ı niʿmet ü iḥsānıdır ṣıġār u kibār

17 Suḫanda dürc-i güher tāb-ı fikri nūr-ı seḥer
Fürūġ-ı ṭabʿına mihr-i felekdir āyine-dār

18 Ne rütbe olsa da bārik-ter-i mehāmm-i umūr
Dü-nīm eder anı tevcīh ederse nīm-efkār

19 Bu şān u rifʿat ile ẕātıdır ḥasīb u nesīb
Ki ced-be-ced vüzerā vü ġuzāt olan aḫyār

20 Bu ʿācize daḫı iḥsān-ı maḥż-ı Mevlādır
O ḫānedāna ḳarābetle olaraḳ faḫḫār

İ-35 21 Niçe ḳarābet ʿubūdiyyetimle fer bularaḳ
Eder dü-çeşm-i mübāhātı maşrıḳ-ı envār

B-35 22 Olur mu vāṣıl-ı mersā-yı Ḥaḳ vaṣfı suḫan
Fe keyfe yümkinu ʿaddü'l-ḥubābu fī'l-enhār

23 Maḥāmidinde görüp ʿacz-i ṭabʿımı ḫāmem
Duʿā-yı devletini yāda başladı tekrār

24 Ḫudā mezīd ede eyyām-ı ʿömr ü iclālin
Hemīşe lücce-i iḳbālin eyleyip zeḫḫār

25 Mehāmm-ı devlete baḫş-ı niẓām u revnaḳ ede
Be Ḥaḳ-ı nūn u ḳalem kilk-i bāriʿa her bār

19

Bahāriyye Der Sitāyiş-i Nāẓır-ı Ḫāriciyye-i Esbaḳ Merḥūm ᶜĀli Pāşā

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Başlayıp taṣvīr-i gülden dest-gār-ı nev-bahār
Deşt ü hāmūn oldu pür-naḳş u nigār-ı nev-bahār

2 Ḫᵛāb-dārān-ı riyāża şebnem-i feyż-i seḥer
Reşḥa-sāz olduḳça eyler hūş-yār-ı nev-bahār

3 Kesb edip cām-ı ṣabūḥīden ṣabāḥat ġonceler
Naġmeler eyler ṣabāḥīden hezār-ı nev-bahār

4 Bü'l-hevesler bülbülü destinde ser-germ-i neşāṭ
Nev-nihālān-ı çemendir neşᵓe-dār-ı nev-bahār

5 ᶜAks-i zülf-i dilberān göstermese māhiyyetin
Rūşen eylerdi şebi nūr-ı nehār-ı nev-bahār

6 Feyż-yāb etdikçe bī-berg ü kelā ṣaḥrāları
Gösterir sırr-ı miᶜādı cūy-bār-ı nev-bahār

7 Cān-fezālar ferş olup zeyn oldu deşt ü kūhsār
Baḫş-ı rūḥ eyler temāşā-yı bahār-ı nev-bahār

8 Ser-keşān-ı naḫle ḳarşı ṣaf-be-ṣaf boy gösterip
Servi-i āzādedir bālā-güẕār-ı nev-bahār

9 Ser-berehne ṭaġıdıp gīsūların şebbūları
Gösterir sīması reng-i iġbirār-ı nev-bahār

10 Niçesinde seyr edip āzār-ı ḫārıñ gülleri
Nālelerle bülbülāndır dil-fikār-ı nev-bahār

11 Yoḫsa eyler mi şikāyet bir vezīr-i erkeme
Ẕāt-ı ᶜālī-ḳadridir çün dest-yār-ı nev-bahār

12 N'ola faḫr eyler ise ẕātıyla ebnā-yı zamān
Kim odur bir ṣaff-der-i yektā süvār-ı nev-bahār

İ-36 13 ᶜĀli Pāşā kim o destūr-ı celīlü'l-ḳadr ile
Ḫāriciyye cāhıdır revnaḳ-medār-ı nev-bahār

B-36 14 Feyż-ārāsıyla şād-āb etdi mülkü ser-te-ser

Revnaḳ-ı eyyāmıdır rūy-ı nigār-ı nev-bahār

15 Ṭabᶜı gencūr-ı maᶜārif sīnesi kenzü'l-ᶜulūm
Nuṭḳ-ı gevher-bārıdır şebnem-nis̱ār-ı nev-bahār

16 Seyr eder berg-i çemende nermi-i aḫlāḳını
Var ise ḫāmem gibi bir rāz-dār-ı nev-bahār

17 Şemm eden gül-būy-ı raḥm u şefḳatin eyler ḳıyās
Feyż-i enfās-ı laṭīfi müşg-bār-ı nev-bahār

18 Eyledi her mevsimi germī-yi ᶜadliyle bahār
Refᶜ-i sermādan ᶜibāret ḳaldı kār-ı nev-bahār

19 Rāh-ı iḥyāsında mülküñ Ḫıżrı rehber eyleyip
Çeşme-sār-ı himmetidir āb-yār-ı nev-bahār

20 Müstefīżān-ı ᶜināyātında yoḳdur teşne-leb
Reşḥa-dārıdır bu feyż-i müsteᶜār-ı nev-bahār

21 Āṣefā şevḳ-i ᶜubūdiyyetle etdim ictisār
Vaṣfıñı taṣvīre yoḳken iḳtidār-ı nev-bahār

22 Cürᵓet etdim böyle irḫāya ᶜinān-ı kilkimi
Deşt-i evṣāfıñda oldum ney-süvār-ı nev-bahār

23 Lüᵓlüᵓ-i pervīn-i naẓma eyledim baḫş-ı fürūġ
Oldu gevher-dār-ı medḥiñ gūş-vār-ı nev-bahār

24 İlticā etdim bahāriyyemle bāb-ı luṭfuña
Ḳıl ṣaḥābetle efendim sāye-dār-ı nev-bahār

25 Şūre-zār-ı ṭabᶜıma baḫş eyleyip feyż-i rebīᶜ
Ebr-i iḥsānıñla olsun murġ-zār-ı nev-bahār

26 Buldu herkes bir vesīle neyl-i ḫˇān-ı luṭfuña
Çākeriñ oldum faḳaṭ deryūze-kār-ı nev-bahār

27 ᶜArż-ı ḥāl etmek içün dergāhıña çoḳdan berü
Kūşe-i ᶜuzletde ḳıldım intiẓār-ı nev-bahār

28 Nā-revādır kim ḳuluñ bī-berg ü ḫuşk āmāl ola
Oldular iḥyā bütün ḫāşāk u ḫār-ı nev-bahār

29 Sen de iḥyāya kerem ḳıl Nāfiᶜ-i dil-mürdeyi
Feyż-yāb oldu ser-ā-ser ḫāk-sār-ı nev-bahār

30 Ḫayr-ı edᶜiyyeñ ile etsem n'ola ḫatm-i suḫan
Kim odur verd-i seḥer-gāh-ı hezār-ı nev-bahār

31 Ehl-i dil olmaz miyān-bendi bahār-ı ᶜālemiñ
Berg ü bārı renk ü būyu cümle yār-ı nev-bahār

İ-37 32 ᶜĀḳıbetle Ḥaḳ Taᶜālā eyleyip ᶜömrüñ füzūn
Ola ṭabᶜıñ devr-i dāʾim neşʾe-dār-ı nev-bahār

B-37 33 Ḫānedānıñ gülşenin Mevlā edip her dem bahār
Aḫter-i iḳbāliñ olsun tāb-dār-ı nev-bahār

20
Berā-yı Teşekkür Be Dergāh-ı Vālī-yi Ḥaleb-i Şehbā-yı Esbaḳ Süleymān Pāşā

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Görünür gül gibi ṭabᶜımda güşāyişden es̱er
Var mı ey bülbül-i ḫāmem yine bir tāze ḫaber

2 Ġonce-i ṭāliᶜ-i ḫˇābīde mi göz açdı ᶜaceb
Etdi mi vaḳt-i zemistān-ı elem yoḳsa güẕer

3 Zülf-i ḫūbān gibi cemᶜiyyeti var ḫāṭırımıñ
Hem-dem-i fikr-i perīşānım iken sünbül-i ter

4 Demidir al ele zerrīn ḳadehi gel sāḳī
Etsin āheng-i ṣafā sāzın alıp rāmiş-ger

5 Bülbülü sāzına ḳondursa n'ola muṭribler
Seyr edip berg-i gül-i neşʾemi ḳatmer ḳatmer

6 Dīde rūşen diyü gülşende nevālarla hezār
Maḳdem-i hüdhüd ile ᶜarż-ı beşāret eyler

7 Geldi ol peyk-i Süleymānı dedi ṣad-müjde
Baḳ ne luṭf eyledi destūr-ı ᶜadālet-güster

8 Ḳanı bir ᶜazve sebeb olmuşidi istiᶜlām
Ehl-i aġrāż ede yazmış idi ṣītiñ muġber

9 Ḥaḳḳıñı zāhir edip yazdı berāʾetle cevāb
Ḳıldı āyīne gibi ṣītiñi bī-gerd-i ḫaṭar

10 Kim odur pertev-i luṭfuyla żiyā-baḫş-ı ᶜuyūn
Dāʾimā bendeleri üzre güşāde şeh-per

11 Ḥalebiñ vāli-i ᶜālīsi Süleymān Pāşā
Neyyir-i burc-ı şeref kevkeb-i ᶜālī manẓar

12 Eyledi meclis-i vālāya riyāset evvel
Baᶜdehū oldu besāletle zihī ser-ᶜasker

13 Ḳapudānlıḳ ile tersāneye baḫş etdi niẓām
Baḫt-ı sebz ile edip baḥr-i sefīdi aḫżar

14 İktiḥāl etdi ġubār-ı ḳademin ehl-i Ḥaleb
Oldu ṭāliᶜleri bir böyle vezīre rehber

15 Bulamaz mertebe-i ḳadrini pervāz ederek
Olsa da nesr-i felek murġ-ı hümāya hem-per

İ-38 16 Ḥaḳ-ı evṣāfını īfā niçe eyler ḫāmem
Ẕātıdır nüsḫa-i kübrā-yı kemālāt-ı beşer

B-38 17 ᶜArż-ı taḥmīde vesīlem ola yoḳsa Nāfiᶜ
Naẓm-ı vaṣfında olan ᶜacz u ḳuṣūrum aẓher

18 ᶜÖmr ü iclālini müzdād ede Ḥallāḳ-ı Kerīm
Ola tevfīḳ-ı Ḫudā ẕātına yār u yāver

19 Ṣaḳlaya gülşen-i iḳbālini Mevlā şād-āb
Görmeye ġonce-i ṭabᶜı remed-i ḥüzn ü keder

21
Der Medḥ-i Merḥūm ᶜAlī Ġālib Pāşā İbn-i Reşīd Pāşā Ez Aᶜżā-yı Meclis-i Vālā Sābıḳa
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Nedir bilmem semend-i ḫāmemiñ bu ḫurde cevlānı
ᶜAceb tenhā mı bulmuş şāᶜirāndan yoḳsa meydānı

2 Güşāyiş mi görür sīnemde farṭ-ı inşirāḥ ile
Diler cevlān-geh etmek bāl-i ṭabᶜım evc-i ᶜirfānı

3 Bulur ehl-i suḫan gevherlerin elbette ḳıymet-dār
Ḫarīdārānıdır şimdi kemāliñ ḳadr-dānānı

4 Ederken böyle raġbet Ḥażret-i Ġālib ʿAlī Pāşā
Sezā dānişverānıñ mihr olursa tāc-ı raḫşānı

5 N'ola bu āsitāna nisbetimle faḫr edip ben de
Sürersem sāḥa-i evṣāfına kilk-i sebük-rānı

6 Yed-i elṭāfınıñ yoḳ cezr-i meddi cūy-ı cūdunda
Ġubār-ı imtināndandır muṣaffā āb-ı iḥsānı

7 Bıraḳmaz gerdiş-i ebvāba ḥācet sāʾilānında
Daḫīl-i dergehi pür eyler elbet ceyb ü dāmānı

8 Bütün iʿlā vü ednāya nigāh-ı iltifāt eyle
Esīr etdi beşāşetle ḳulūbu vech-i ḫandānı

9 Ḳulūb-ı ḫalḳı mıḳnaṭıs-ı ḫulḳudur eden tesḫīr
Bu ḫāṣṣiyyetle istirḳāḳ eder aḥrār-ı ekvānı

10 Müşīriyyet sezādır ẕāt-ı ʿālī-şānına el-ḥaḳḳ
Leb-i aṣḥāb-ı lübbüñ faḫridir taḳbīl-i dāmānı

11 *Müşīr-i āsmān-ḳadrā kerem-kārā emel-baḫşā*
Eyā mesned-ṭırāz-ı meclis-i vālā-yı ḫāḳānī

12 Bıraḳdıñ pīç ü tāb ile bün-i ġār-ı ḫacāletde
Hezārān bu ʿalī fikr ü hezārān mūşikāfānı

13 Bu kevne reʾy-i ṣāʾib fikr-i s̱āḳim ṭabʿ-ı rāġıbla
N'ola basṭ eyler isem vaṣfıñı eslāfa ḫāḳānī[347]

14 Sen ol maḥbūb-ı devrān ṣıhr-ı sulṭān-ı cihānsın kim
Vücūh ile teḳaddüm eylediñ ṣaff-ı müşīrānı

İ-B 39 15 Sen ol sāḳī-yi bezm-i ʿāṭıfet ʿālī-himemsin kim
Eder cām-ı Ceme ʿarż-ı sitiġnā cürʿa-nūşānı

16 Görürler ehl-i dāniş rūy-ı dil bes ḫānedānıñda
Kibārıñdır vaḳārı şimdi gūyā çīn ü pīşānı

17 Cenāb-ı vālid-i ẕī-şānıñ iḥyā-sāzıdır mülküñ

---

347 21/13: -İ.

Cihānıñ nev-bahār-ı ḫurremidir ʿahd-i ẕī-şānı

18 Nümāyān oldu ās̱ār-ı icābet ḳıl duʿā Nāfiʿ
Tecāvüz etme taṣdīʿāta kāfīdir s̱enā-ḫʷānı

19 Żiyā-dār eyledikçe mihr ü meh müşkāt-i gerdūnu
Münevver ola bu revnaḳla iḳbāl-i fürūzānı

20 Ola her dem bahār eyyām-ı ʿayşı ṭūl-i ʿömr ile
Umūrunda olaraḳ maẓhar-ı teʾyīd-i Subḥānī

22
Der Sitāyiş-i Reʾīs-i Meclis-i Vālā-yı Esbaḳ Merḥūm Yūsuf Pāşā Dāmād-ı Vālī-yi Mıṣır[348]

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Yārıñ bahār-ı ḥüsnü gelir mihr-bān olur
Āheng-i bülbülānına ruḫṣat-resān olur

2 Ḳalmaz mis̱āl-i ney seri āsūde bir nefes
Her kim hevā-yı nefsine beste-miyān olur

3 Resm olsa levḥ-i enver-i ḫūrşīde rūy-i yār
Envār içinde ʿālem-i bālā ʿayān olur

4 Gelse ḫayāle mihr-i ruḫu bir dem-i seḥer
Gözden sitāreler gibi uyḳu nihān olur

5 Deryāya düşse ʿaks-i lebi feyż-yāb edip
Māhīlerine beyże ʿaḳīḳ-i yemān olur

6 Ẕevḳ etse ṭūṭi laʿl-i leb-i sükkerīnini
Leb-āşinā-yı manṭıḳ u şīrīn-zebān olur

7 Yek-mūy-ı zülfü tār-ı ḫayāl olsa bülbüle
Bāl u periyle gülşene ʿanber-feşān olur

8 Hem-vār olursa böyle nigāh-ı teġāfülü
Sāmān-ı cemʿ-i ḫāṭıra āfet-resān olur

9 ʿĀşıḳ fedā-yı cān eder uġrunda dilberiñ
Dilberler ise ʿāşıḳa cellād-ı cān olur

[348] Başlık: Der-Sitāyiş-i Ṣadr-ı Esbaḳ Yūsuf Kāmil Pāşā İ.

10 Ḫūbān-ı ᶜaṣra dil verip ümmīd eden vefā
Dü-çār-ı çār-ı mevce-i nedm ü mihān olur

11 Ehl-i zamāndan açma şikāyet derīçesin
Ṣabr eyle zülf-i yāre ṭoḳunma ziyān olur

İ-B 40 12 Şefḳat-nigāhı Ḥaẓret-i Pāşā-yı Kāmiliñ
Dil-mürdegāna bāᶜiṡ-i iḥyā-yı cān olur

13 Ol āṣaf-ı yegāne ki tāb-ı nebāleti
Ṣayḳal-fürūz-ı ᶜaynek-i dānişverān olur

14 Deste alınca ḫāmeyi kesb-i nemā edip
Feyż-i bahār-ı ṭabᶜı ile ter-zebān olur

15 Baḥr-i kemāli etse tereşşuḥ baḥīreye
Emvāc-ı feyżi cūşa gelip bī-girān olur

16 Olduḳça ebr-i ᶜāṭıfeti böyle āb-yār
ᶜĀlem bu āb u tāb ile bāġ-ı cinān olur

17 Bir ẕerre olsa neyyir-i luṭfuyla tāb-dār
Ṭāliᶜ güşāde şuᶜle-res-i āsmān olur

18 Zeyn etmişidi meclis-i vālā riyāsetin
Ḥālā o cāha bāᶜiṡ-i iᶜlā-yı şān olur

19 Eyyām-ı ᶜadli dīdeleri rūşen eyleyip
ᶜĀlem nigāh-ı ḥasret ile dīde-bān olur

20 Bālā-yı bām-ı ḳadrine basṭ eylese cenāḥ
Murġān-ı hūşa ḥayret ü ᶜacz āşiyān olur

21 Deste alırsa kilkini münşī-yi bī-naẓīr
Sell eyler ise seyfini bir ḳahramān olur

22 Ṣıhr-ı cenāb-ı vāli-i ẕī-şān-ı Mıṣr iken
Bāy u gedāya ḥürmet ile dil-sitān olur

23 Ebr olsa idi ḫulḳ-ı kerīmiyle feyż-yāb
Rūy-ı zemīne öyle ṭerāvet-resān olur

24 Kühsāre baḫş-ı nāmiye-i nev-bahār edip
Ṣaḥrāları da mesraḥ-ı rūḥ-ı revān olur

25 Neşr eyler ise şemme-i[349] evṣāfını ṣabā
Gülden ferāġ-ı bāl ile bülbül nihān olur

26 Şemşīr-i reʾyi ḳaṭʿ-ı reg-i muʿżılāt ile
Yek-laḥẓasında tār-ı ḫabāyā ʿayān olur

27 ʿAfv et ḳuṣūr-ı naẓmımı ey dāver-i kerīm
Ṭabʿıñ fütūru ḥāʾil-i ḥüsn-i beyān olur

28 Ben ol ġarīḳ-ı lücce-i yeʾsim ki āsefā
Yoḳdur kenār-ı maṭlaba keştī-resān olur

29 Ammā ki gāhi dergehiñe rūy-i māl olup
Kesb-i ṣafā-yı ḫāṭır ile şād-mān olur

İ-B 41 30 Çün ḳadr-dān-ı ehl-i hüner bir kerīmsin
Elbet ḳuluñ da vaḳti gelir kām-rān olur

31 Dest-i duʿāmı ġayrı gül-āsā güşāde ḳıl
Nāfiʿ nesīm-i ḥüsn-i icābet-vezān olur

32 Sebzin ḥıyām-ı sāḥa-i gerdūn-ı bī-sütūn
Dil suḫtegān-ı ʿāleme kim sāye-bān olur

33 Olsun ilāhi kevkeb-i iclāli tāb-dār
Çün şuʿle-baḫş-ı dīde-i dānişverān olur

23

Berā-yı İstiʿṭāf-ı Ez Dergāh-ı Merḥūm-ı Müşārün İleyh
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Düşdü girdāba göñül oldu giriftār-ı elem
Cūş eder sīnedeki ḳulzüm-i zeḫḫār-ı elem

2 Çemen-i tāze gibi neşv ü nemā kesb ederek
Ḳapladı āyine-i sīneyi jengār-ı elem

3 Tār-ı gīsū gibi pejmürde olup ḫāṭırım āh
Çeşm-i ḫūbān gibi etdi beni bī-mār-ı elem

4 Mey içip kesb-i ṣafā eyledigim mīnālar
Bezm-i ġamda görünür dīdeme ser-şār-ı elem

---

[349] şemme-i: şemʿa-i B.

5 Neşve-i yek-dem ile Müşterīsin ṭutdu tamām
Ḳomaz elden yaḳayı bir daḫı ḫammār-ı elem

6 Başladı para içün cevr ü eẕāya ṣarrāf
Anı da kendiye uydurdu sitem-kār-ı elem

7 Aḳçe yoḳ maṣraf içün geldi mübārek Ramażān
O mübārek de revā mı ola bī-zār-ı elem

8 Meger ilhām-ı İlāhī ile bir ẕāt-ı kerīm
Ede imdād ile āzāde-i āzār-ı elem

9 Var iken meclis-i vālāda reʾīs-i Kāmil
Ne revādır ki ola bendesi ḫūn-bār-ı elem

10 Vereli meclis-i vālāya riyāsetle şeref
Rūy-ı mirʾāt-i cihān görmedi jengār-ı elem

11 Ey veliyyü'n-niʿamā Ḥażret-i Kāmil Pāşā
Yetişir ġadr-i zamān sūziş-i hem-vār-ı elem

12 Öyle mestim sitem-i çarḫ ile bī-dār olamam
Reşaḥāt-i himemiñ etmese hüşyār-ı elem

İ-B 42 13 Böyle taṣdīʿa cesāret mi ederdim seriñi
İḫtiyār elde midir var iken icbār-ı elem

14 Geşt-i gül-geşt-i maḥāfil ile buldum sāde
Gülşen-i bezm-i ṣafā-baḫşıñı bī-ḫār-ı elem

15 Ḥüsn-i tedbīriñ eder baḫş-ı neḍāret mülke
Ey nesīm-i şiyemi muṣliḥ-i efkār-ı elem

16 Kelpetin-i keremiñ refʿ-i mekāʾid ḳıldı
Çivilenmiş idi her sīnede mismār-ı elem

17 Sensin ol ḥāris u ḥāmī-yi maʿārif-dārın
Ki degil aḥkārı sāyeñde dil-āzār-ı elem

18 Besdir ıṭnāb-ı suḫan vaḳt-i duʿādır Nāfiʿ
Ḥaḳḳa rabṭ eyle dili eyleme iẓhār-ı elem

19 Ṭūl-i ʿömr ile edip ṭāliʿini Ḥaḳ rūşen

Olmaya neyyir-i iḳbāli gül-ʿiẕār-ı elem

24
Berā-yı Ṭaleb-i Meʾmūriyyet Be-Cānib-i Nāẓır-ı Māliyye-i Esbaḳ Merḥūm Muḫtār Pāşā

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Ey veliyyü'n-niʿamā Ḥażret-i Muḫtār Pāşā
Bāb-ı iḥsānıñı Ḥaḳ ḳıldı ʿumūma melceʾ

2 S̱āniyen nāẓır-ı māliyye olup bi'l-iḳbāl
Eyledi şānıñı ʿunvān-ı vezāret iclāl

3 Ḥall olur nāḫun-ı tedbīriñ ile ʿaḳd-i ṣıʿāb
Luṭf-ı Ḥaḳ reʾy-i Felāṭūn ile bu faṣl-ı ḫiṭāb

4 Bī-kesānıñ dil-i vīrānını eyle iḥyā
Şemʿ-i iḳbāliñe fānūs ola tā dest-i duʿā

5 Bā-ḫuṣūṣ kim ola bendeñ[350] gibi maḥsūb-ı ḳadīm
Ede āzürde dilin keşmekeş-i çarḫ-ı leʾīm

6 Naḳd-i sāmānı olup ṣabrı gibi maḥv u hebā
Bulmaya derd-i dilin ʿarż edecek bir meʾvā

7 Felek ol mertebe kim sīnemi ḳıldı rencūr
Göñlümüñ yāreleri oldu ser-ā-pā nāsūr

8 Farażā āb-ı ḥayāt etse ʿumūmu iḥyā
Baña geldikde bulur ẓulmet-i ṭāliʿde ḫafā

9 Ṣunsa sāḳī-yi felek sehv ile bir bāde-i nāb
Der-ʿakab derd-i ḫumārı eder elbette şitāb

10 Gülşen-i dehriñ eger bir gülüne el ṣunsam
Āzmāyişler eder sīnede ṣad-ḫār-ı sitem

İ-B 43 11 Evliyā-yı niʿama lāzım iken tedḳīḳat
Ḳaldı aġrāż ile siperde cemāl-i ḫidemāt

12 Felege bir sözümüz yoḳken ʿaceb cevri neden
Yıldızı düşkünüñ ümmīdi nedir ṭāliʿden

---

[350] bendeñ: bende B.

13 Cezr ü medd göstererek sīnede deryā-yı hümūm
Ḫırmen-i ṣabrıma āteş bıraḳır berḳ-ı ġumūm

14 Beste-i ḳufl-ı ʿademdir niçe demlerdir cūd
Bir ṣaḥābet var idi o da mı oldu nā-būd

15 Āṣaf-ı manṣıf-ı ẕī-şānsın efendim el-ḥaḳk
Şīme-i luṭfuña bu kemteri iḥyādır eḥaḳḳ

16 Ne revādır ki ḳalıp kūşe-i ʿuzletde müdām
Olmayam mesned-i bālā-ter ile şād u bekām

17 İki yük meblaġını buldu bu ʿuzletde düyūn
Kürekçi ḫānlı (?) oġluna etdi beni fāʾiż medyūn[351]

18 Çāresizlikle edip ḥālet-i yeʾsim teşcīʿ
Bī-vaḳit böyle ser-i devletiñ etdim taṣdīʿ

19 Nāfiʿā eyle teʾeddüb yetişir sūz u güdāz
Sen hemān ḫayr-ı duʿā ḳıl ki odur bende-nuvāz

20 Ḥüsn-i tevfīḳ ola ʿazminde müdāmā rehber
Eyleyip ʿömrünü iḳbāl ile Ḥaḳ efzūn-ter

25

Der Sitāyiş-i Ḳapudān-ı Deryā-yı Esbaḳ Merḥūm Süleymān Pāşā

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Bahār erdi neḍāretler göründü şāḫ-sār üzre
Terennüm-sāz olur murġ-ı seḥer faṣl-ı bahār üzre

2 Ḫaṭīb-i minber-āsā pāye-i gül-bünde bülbüller
Eder ḥamd ü s̱enā taḳdīs-i ṣunʿ-ı Kird-gār üzre

3 Taʿāla’l-lāh naṣıl ḥayret-fezā bir vażʿ-ı raʿnā kim
Gelir bir demde revnaḳ bī-es̱er ḫāşāk u ḫār üzre

4 ʿUḳūl-i ehl-i ḥikmet dāmen-i servinde pādergil
Şeb-āviz oldu ḥayretle ḫıred bīd ü çenār üzre

5 Zemīn nev-naḳş-ı ezhār ile bu tāb u neḍāretle
Sezā ʿarż etse zībin āsmāna iftiḫār üzre

---

[351] Bu mısranın vezni kusurludur.

6 Nesīm-i cān-fezālar būy-ı firdevsi edip işmām
Yazıldı ḫaṭṭ-ı reyḥānı ṣıḥāf-ı cūy-bār üzre

7 Çekip ser serviler her sū gül ü sünbüller ʿanber-bū
Dizildi sūsen u şebbū zemīn-i ġam-güsār üzre

İ-B 44 8 Şaḳāyıḳ meşʿal-efrūz oldu seyrān-gāh-ı ḫūbāna
Bıraḳdı noḳṭa lāle dāġ-ı dilden reh-güẕār üzre

9 Degil ġonce żiyāfet eyleyip sulṭān-ı nevrūza
Dizer zerrīn piyāle şāḫlar bezm-i bahār üzre

10 Ṣabā ebr-i bahār-ı feyż-bārı eyleyip tesḫīr
Yürütdü taḫtını gūyā Süleymān rūzgār üzre

11 Perīşān seyr edince sünbülü gülşende bir meh-rū
Dağıtmış zülf-i müşgīnin ṣanırsın gül-ʿiẕār üzre

12 Hezārıñ ṣad-hezārān nāle vü zārında var ḥaḳḳı
Göz açmaz ġonce mest olmuş yatar ḥālā ḫumār üzre

13 Ḳadeḥ der-keff mükemmil keyf ü ʿayş u neşʾe ber-bālā
Çekilmiş ʿāşıḳān dilberleriyle bir kenār üzre

14 Nevā-yı cümle murġān-ı bahārı eyledim tedḳīḳ
ʿAdāletle s̱enā etmekde şāh-ı nām-dār üzre

15 Niçe şāh-ı cihān-sālār kim ʿaṣr-ı hümāyūnu
Müreccaḥdır neḍāretde dem-i feyż-i bahār üzre

16 Bilādıdır saʿādet-gāhı cümle zīr-i destānıñ
Şümūs-ı ʿadlidir tābende aḳṭār-ı diyār üzre

17 Müreccaḥ ḳadr-i ṣadrı āṣafa rüchān-ı reʾyiyle
Sipeh-sālārı fāʾiḳ Rüstem ü İsfendiyār üzre

18 Kef-i deryāyı gevher-dār-ı faḫr eyler ḳapudānı
Hemān ḳılsın donanmasın mükemmel iftiḫār üzre

19 Süleymāndır o pāşā-yı kerīmiñ nām-ı ʿālīsi
Yürür keştī-yi ḥükmü ṣu gibi her rūzgār üzre

20 Süleymān-ı zamānıñ bir müşīr-i nām-dārıdır
N’ola baḥr-i muḥīṭi geçse ṣīti iştihār üzre

21 Ṣanır tersāneyi seyr eyleyenler ġābe-i şīrān
Tefevvuḳ gösterir Pāşā gemisi kūh-sār üzre

22 Nesīm-i ʿavn-i Ḥaḳdır bād-bān-ı ʿazmine nāẓır
Müʾeyyeddir umūrunda ṭarīḳ-ı intiṣār üzre

23 Seḫāvet-pīşe ʿadl-endīşe bir destūr-ı ekmel kim
Müsellem sebḳ-i kaʿbı nām-dārān-ı ḫıyār üzre

24 Seḥāb-ı cūdu baḫş-ı feyż edeydi seng-i ḫārāba
Nemā-dār olmada sebḳat ederdi şāḫ-sār üzre

25 Eder bī-şübhe kesb-i nerm ü revnaḳ berg-i gülden ter
Gehī şebnem-nis̱ār olsaydı luṭfu ḫār-zār üzre

26 Veliyyü'n-niʿmetā vaḳtim bahār-ı tāzedir şimdi
Henüz sāyeñde göz açdım şu eyyām-ı mesārr üzre

İ-B 45 27 Ḳuṣūrum var ise vaṣf-ı müşīrāneñde ʿafv eyle
Mücerred raġbetiñdir sevḳ eden bu ictisār üzre

28 Nevādan ḳaldı zīrā ʿandelīb-i ṭabʿ-ı nā-sāzım
Geçirdi bunca eyyām-ı ḫazānı āh u zār üzre

29 Demidir Nāfiʿā ḫayr-ı duʿā-yı devletin yād et
Açıp desti icābet-gāh-ı Rabb-i Kird-gār üzre

30 Hemīşe bād-bān-ı devlet ü iclāliñi Mevlā
Güşāde ede bir vefḳ-i meʾārib rūzgār üzre

31 Ola mıḳẕāf-ı tevfīḳ ile cārī fülk-i āmāli
Yürüye ṣu gibi tedbīri cümle kār-bār üzre

26
ʿĪdiyye Berā-yı Medāyiḥ Merḥūm Rifʿat Pāşā Meclis-i Vālā-yı Esbaḳ[352]

müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün

1 Ebrū-yı pīşāni-i yār yā ġurre-i ġarrā mıdır
Māh-ı muḳavves tāb-dār ʿīd-ı cihān-ārā mıdır

2 Diller dü-bālā neşʾe-dār ermiş mi āyā nev-bahār

[352] Başlık: ʿIydiyye Berā-yı Medāyiḥ Merḥūm Rifʿat Pāşā Reʾīs-i Meclis-i Vālā-yı Esbaḳ B.

Nūr-ı ṣabāḥat şuᶜle-bār ṣubḥ-ı ḥayāt-efzā mıdır

3 ᶜĀlem ferīḫ ü pür-neşāṭ geldi ṭıbāᶜa inbisāṭ
Her cāda bir ş̱īrīn simāṭ gūyā şeker-pīrā mıdır

4 Mülk-i cihān-ābāddır ās̱ār-ı ᶜadl u dāddır
ᶜĀlem bütün dil-şāddır şükr ü s̱enā hengāmıdır

5 Ey ḫāme-i muᶜciz-edā verdiñ yine naẓma cilā
Ās̱ārıña raġbet-nümā yoḫsa Reʾīs Pāşā mıdır

6 Pāşā-yı ṣādıḳ sīretiñ yaᶜnī cenāb-ı Rifᶜatiñ
Maḳṣad o ᶜālī-himmetiñ vaṣfında istiḳṣā mıdır

7 El-ḥaḳḳ vezīr-i bī-naẓīr ᶜālī-himem rūşen-żamīr
Nuṭḳu güher ṭabᶜı münīr bedr-i felek-pīrā mıdır

8 Şāh-ı cihānıñ ṣādıḳı dānişverānıñ fāʾiḳı
Reʾyinde yoḳdur sābıḳı ser-çeşme-i ārā mıdır

9 Luṭfundan ᶜālem ḥiṣṣe-dār envār-ı ᶜadli tāb-dār
Ẕātıyla eden iftiḫār bes meclis-i vālā mıdır

10 İḥsānınıñ yoḳ ġāyeti bāy eyler ehl-i ḥāceti
Kef-i kerīm-i devleti gencīne yā deryā mıdır

11 Luṭfu ne dem mecrā bulur dil-teşneler irvā olur
Dil-mürdeler iḥyā olur āb-ı ḥayāt-efzā mıdır

12 Ḫulḳ-ı kerīmidir ᶜaẓīm ḥayret-fezā ḳalb-i selīm
Beẕl-i ᶜaṭāsıdır ᶜamīm fıṭratda bī-hemtā mıdır

İ-B 46 13 Beyt-i keremdir ced-be-ced iḥsānlarıdır lā-yuᶜadd
Emvāc-ı baḥr-i bī-ᶜaded hīç ḳābil-i iḥṣā mıdır

14 Evṣāfıñ anda kānı var ne ḥaddi ne pāyānı var
Çün vüsᶜat-i meydānı var basṭ-ı suḫan ıṭrā mıdır

15 Necm-i hüdādır aḫteri teʾyīd-i Mevlā yāveri
Tevfīḳ-i Ḥaḳdır rehberi naṣr-ı ᶜazīz aᶜlā mıdır

16 İncāz-ı vaᶜdi ḳurṣ-ı ᶜayn eylerse farżā ġamz-ı ᶜayn
Olmaz ḳarīn-i şeyn-i meyn hep vācibü'l-īfā mıdır

17 Eylerse bir luṭf-ı nigāh eyler gedā kesb-i refāh
Bī-keslere püşt-i penāh hep maẓhar-ı inᶜāmıdır

18 Āmāde ḫˇān-ı niᶜmeti tābende mihr-i şefḳati
Beẕl-i niᶜāmdır himmeti ḫāk-i deri kimyā mıdır

19 Ey ṣaff-der-i Ḥātem kerem dānişver-i Risto ḥikem
Ẕātıñdaki ḥüsn-i şiyem hīç ḳābil-i iḥṣā mıdır

20 Tedbīriñ eyler defᶜ-i şūr reʾyiñ şifā-baḫş-ı ṣudūr
Nuṭḳuñladır naẓm-ı umūr hep mülhem-i Mevlā mıdır

21 Olsa suḫan muᶜciz-edā vaṣfıñda ammā āṣafā
İẓhār-ı ᶜaczi rūşenā ᶜöẕr etse nā-bercā mıdır

22 Kendi çerāġ-ı ḫāṣṣ kim maḥsūb-ı ḫaṣṣü'l-ḫaṣṣ kim
Dil-beste-i iḫlāṣ kim bes nisbet-i ābā mıdır

23 Iṭnābı terk et Nāfiᶜā taṣdiᶜa besdir ictirā
Eyle ḫulūṣ üzre duᶜā ḥüsn-i ḳabūl eyyāmıdır

24 Ḥaḳ eylesin ᶜömrün mezīd eyyāmını ḳılsın saᶜīd
Her rūzunu bir rūz-ı ᶜīd versin anı kim kāmıdır

27

ᶜĪdiyye Be-Cānib-i Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı[353] Ḥasbiḥāl
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 ᶜĪd-ı nev ḥürmetine Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı Vedūd
Nitekim ḫayr-ı duᶜāya aça el ehl-i sücūd
Ḥāmi-i ẕātıñ olup himmet ile ehl-i şühūd
Vefḳ-i āmāliñe dāʾir olaraḳ çarḫ-ı kebūd
Dāʾimā refᶜ-i niḳāb ile cemāl-i maḳṣūd
ᶜÖmr ü iclāliñi ṣaḥtıyla edip nā-maᶜdūd
Her umūruñda tedābīriñ ola müntic-i sūd

Ede Ḥaḳ sāyeñi Ṭūbā gibi ẓıll-ı memdūd
Her günüñ ᶜīd olaraḳ her demiñ olsun mesᶜūd

İ-B 47 2 Ey melāẕ-ı żuᶜafā Ḥażret-i Rifᶜat Pāşā
Etmedim ḥālet-i nā-sāzımı gerçi ifşā
Baḫt-ı ḫˇābīdem ᶜaceb kim olamaz dīde-güşā
Yoḳdur inkār-ı ᶜināyātıña ḥaddim ḥāşā

[353] Berā-yı: -İ.

ʿĀcizim şükrünü etmekden efendim īfā
Ḳıldı dergāhıñı bu ʿabde Ḫudā çün melcā
Dāʾimā işte budur eyledigim ḫayr-ı duʿā

Ede Ḥaḳ sāyeñi Ṭūbā gibi ẓıll-ı memdūd
Her günüñ ʿīd olaraḳ her demiñ olsun mesʿūd

3 Beni keç göstereniñ dīdeleri āġ olsun
Ben gibi sīne-i pür-kīnesi bir dāġ olsun
Ṭāʾir-i ṭāliʿi hem *eşʾemü min* zāġ olsun
Ḳadem-i ʿazmine ḥarmān-ı emel bāġ olsun
Teni ḳandīl-i meẕelletde yanar yāġ olsun
Yeri ḫākister-i ġam sīnesi pür-kāġ olsun
Ẕāt-ı ʿālī-yi veliyyü'n-niʿamım sāġ olsun

Ede Ḥaḳ sāyeñi Ṭūbā gibi ẓıll-ı memdūd
Her günüñ ʿīd olaraḳ her demiñ olsun mesʿūd

4 Deʾb-i memdūḥ-ı ʿubūdiyyet ile ʿabd-i ḳadīm
Olaraḳ dergehiñe nāṣiye-sā-yı taʿẓīm
Ederek tehniyet-i rūz-ı saʿīdi taḳdīm
ʿAfv-ı taḳṣīri içün dāmeniñ eyler telṡīm
Ḳıldı bu rūzu meserret günü çün Rabb-i Raḥīm
Etme mehcūr-ı kerem Nāfiʿi ey ẕāt-ı kerīm
Dil-i vīrānesini luṭfuñ ile ḳıl termīm

Ede Ḥaḳ sāyeñi Ṭūbā gibi ẓıll-ı memdūd
Her günüñ ʿīd olaraḳ her demiñ olsun mesʿūd

28
Tārīḫ-i Berā-yı Muẓafferiyyet Sipāh-ı Manṣūr-ı Der Ġazā-yı Rusiye

müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün

1 *Faḫr-i Selāṭīn-i ʿuẓām ẓıll-ı Ḫudā kehf-i enām*
Keyḫüsrev-i Cem iḫtişām şāhen-şeh-i ʿālī-maḳām

2 *Sulṭān-ı gerdūn āsitān Ḫāḳān-ı Ḫüsrev-dāsitān*
ʿAbdü'l-Mecīd Ḫān-ı zamān İskender-i Dārā ġulām

İ-48 3 Çarḫıñ saʿādet aḫteri mihr-i sipihr-i enveri
Tevfīḳ-ı Ḥaḳdır rehberi cünd-i ẓafer emrine rām

B-48 4 Revnaḳ-fezā-yı salṭanat nūr-ı ṣabāḥ-ı maʿdelet
Ḫūrşīd-i burc-ı ʿāṭıfet ser-tāc-ı şāhān-ı benām

5 Ṣaḳlar ʿuḥūdu bī-ḫalel memnūn-ı peymānı düvel
Minnet-keşi cümle milel meclūb-ı luṭfu ḫāṣ u ʿām

6 Çün fitne-i ehl-i zamān ḳalmaz ġunūde her zamān
Neyler Selāṭīn-i cihān rāḥat mı ḳor ṭabʿ-ı liʾām

7 Rusiye bozdu ʿahdini naḳż etdi ṣulḥuñ ʿaḳdini
Sevḳ etdi yer yer cündini açıldı bāb-ı iḫtiṣām

8 Bu iḫtiṣām-ı dil-ḫırāş her cānibe olduḳda fāş
Verdi cihāna iġtişāş cümle düvel etdi ḳıyām

9 Derḥāl o sulṭān-ı ġayūr techīz edip ceyş-i cesūr
Oldu ʿalem-gāhı s̱uġūr bā-ʿavn-i Rabb-i Lā-yenām

10 *İnnā kefeynā*[354] āyeti oldu ṭırāz-ı rāyeti
İnnā feteḥnā[355] nuṣreti verdi ʿadūya inhizām

11 Ṭoplar olup dehşet-fezā fersāne-teng oldu feżā
Düşmen görüp rūz-ı cezā bildi nedir hevl-i ḳıyām

12 Manṣūr olup cünd-i ẓafer ḳıldı musaḫḫar ḳalʿalar
Oldu hezīmetle saḳarr melceʾ-i aʿdā-yı liʾām

13 Naʿmu'l-ġazā ʿunvānıdır aʿdāsınıñ ḫız̠lānıdır
Ḥaḳḳıñ zihī iḥsānıdır düşmenden aḫẕ-ı intiḳām

14 Ṣad-āferīn ṣad-āferīn ol maḥmi-i gül-zār-ı dīn
Ḳıldı ġazā-yı sehm-gīn ḳuṣr etmeyip ḳaṭʿā licām

15 Ṭābūr-ı Rus-ı kīne-cū oldu şikeste çün sebū
Her dāne gülle sū-be-sū ṣad gülleye verdi ziḥām

16 Ehl-i hücūm atdı ḳapaḳ alındı çoḳ ṭop u ḳapaḳ
Cümle ġanāʾim bu siyāḳ oldu rehīn-i iġtinām

17 Bu müjde-i ʿālem-bahā āfāḳı ḳıldı rūşenā
Oldu nesīm-i cān-fezā el-ḥaḳḳ ṣafā-baḫş-ı meşām

---

[354] *İnnā kefeynākel mustehziīn: (Seninle) alay edenlere karşı biz sana yeteriz*, mealindeki ayetin bir bölümü, Hicr/95. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 266.

[355] *İnnā fetahnā leke fethan mubīnā: Biz sana dosdoğru apaçık bir fetih ihsan ettik*, mealindeki ayetin bir bölümü, Fetih/1. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 510.

18 Ḳıldı tetābuᶜ çün fütūḥ elṭāf-ı Ḥaḳ etdi sunūḥ
Mānend-i ṣaḥbā-yı ṣubūḥ pür-neşʾe ṭabᶜ-ı ḫāṣ u ᶜām

19 Bu vaḳᶜa-i ġayr-ı sehīl bu resme bir feth-i celīl
Tevfīḳ-i Ḥaḳdır bī-ᶜadīl teʾyīdedir bürhān-ı tām

20 *Ey Ḫüsrev-i kişver-güşā sālār-ı şücᶜān-ı veġā*
Ḫāḳān-ı manṣūru'l-livā mümtāz-ı eslāf-ı kirām

İ-49 21 Ḫoşnūd edip Peyġamberi ḳıldıñ ġazā-yı Ḥayderi
Etdin ᶜadūyu serseri ey ḫādim-i beytü'l-ḥarām

B-49 22 İḥyā-yı dīn ü devleti ḥırz-ı bilād u milleti
Ṣarf-ı nuḳūd-ı himmeti şarṭıyla etdin iltizām

23 Nefᶜī-yi ilhām-āşinā ol ḫᵛāce-i şevket-edā
Vermiş muḳaddem ġālibā vaṣfıñda bu yine niẓām

24 Ol dem ki ḳaṣd-ı ceng eder ṣaḥrāları gül-reng eder
Dünyāyı ḫaṣma teng eder olursa da Güstehm ü Sām

25 Ḳarşı ṭuran şemşīriñe olur hedef tedmīriñe
Mülkü geçer tesḫīriñe olur esīr-i reʾy-i ḫām

26 Ḥükmüñdedir Rūm u ᶜArab çün rehberiñdir fevz-i Rab
Feth eyle şarḳ u ġarbı hep ᶜālemde meyl ibḳā-yı nām

27 Aç desti Nāfiᶜ ḳıl duᶜā nūr-ı icābet rūşenā
Nuṣret diler ehl-i semā besdir bu ıṭnāb-ı kelām

28 Geçdikçe aḥḳāb u ḳurūn Ḥaḳ ᶜömrünü etsin füzūn
Ḳılsın ᶜadūsun ser-nigūn taḫtında olsun müstedām

29 Olsun ilāhī bī-ḫaṭar destinde şemşīr-i ẓafer
Tā kim ola tīġ-ı ḳamer geh bāz u gāhī der-niyām

30 Oldu zebūnu düşmeni aldı ẓaferle kāmını
Ġāzī oḳutdu nāmını ᶜarş üzre sulṭān-ı be-nām

31 Ġāzī-yi ṣāḥib-seyf ile tārīḫe ᶜunvān-sāz olup 1270
Ḳıldı musaḫḫar düşmeni tesḫīr olur tārīḫ-i tām 1270

29

Der ᶜAḳd-i Ṣulḥ Bā-Rusiye Be-Vesāṭat-ı Düvel-i S̱elās̱e ve Muraẖẖaṣīyyet-i Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm ᶜĀlī Pāşā

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Naḳż-ı ᶜahd ile taġayyür kesb edip endām-ı ṣulḥ
İstitār etmişdi rūy-ı şāhid-i eyyām-ı ṣulḥ

2 Sell olup beyne'l-düvel şemşīr-i tīz-i iẖtiṣām
Maḥberinde beste-leb ḳalmış idi aḳlām-ı ṣulḥ

3 Bir muẖālif rūzgār ile gelip cūşa fiten
Düşdü girdāb-ı sitīze fülk-i bī-ārām-ı ṣulḥ

4 Dehşet-engīz olaraḳ ġavġā-yı mestān-ı zamān
Dest-i sāḳī-yi felekden düşmüş idi cām-ı ṣulḥ

5 Bezm-i āsāyiş edip remze tebeddül nāgehān
Cām-ı raġbetden dökülmüşdü mey-i gül-fām-ı ṣulḥ

6 Ḥāṣılı Rusiyyeniñ açdıġı ḥarb u iẖtiṣām
Şān-ı devlet üzre oldu müntic-i ilzām-ı ṣulḥ

İ-50 7 Ḳadr u şān-ı Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫāna sezā
Maḥż-ı tevfīḳ-i Ḫudādır böyle ẖayr-encām-ı ṣulḥ

B-50 8 Būy-ı enfāsıyla ᶜālem oldu gül-geşt-i ṣalāḥ
Fāyiḥ olmazken dimāġ-ı hūşa iştişmām-ı ṣulḥ

9 Pādişāh-ı ẕī-baṣīretkim tebeddül eylemez
Mülkünüñ āsāyişi rūz-ı maṣāff eyyām-ı ṣulḥ[356]

10 Dāver-i devrānıña teʾyīd Ḫudādır yāveri
İster olsun vaḳt-i ḥarb ister ise hengām-ı ṣulḥ

11 Reʾy ü tedbīri bütün nefᶜ-i umūmuñ ẖādimi
Merkez-i ḥikmetdedir aᶜlām-ı ḥarb ilhām-ı ṣulḥ

12 ᶜĀli Pāşādır maḳām-ı āṣfīde bendesi
Oldu Parisde anıñ reʾyi ile itmām-ı ṣulḥ

13 Oẖşayıp öyle uyutdu fitne-i devrānı kim
Olmadan bī-dār erer ᶜuḳbaya ṣubḥ u şām-ı ṣulḥ

---

[356] ṣulḥ: -B.

14 Himmetiyle lüʾlüʾ-i mengūşu oldu ʿālemiñ
Lafẓ-ı bī-maʿnā-yı mübhem olmuşiken nām-ı ṣulḥ

15 Bezm-i āsāyiş edip meydān-ı rezmi ser-te-ser
Ferş olundu ḫāk-dān-ı şūrişe iḥrām-ı ṣulḥ

16 Fāḫte yek-lānede hem-bāz-ı yār-ı bāz olup
Şīr ile āhūyu ṣulḥ etdi bu ḥükm-i ʿām-ı ṣulḥ

17 Tīl ḳoparmaḳ ḥaddi mi zülf-i bütāndan şāneniñ
Ḳıl ḳadar āzāra ruḥṣat mı verir aḥkām-ı ṣulḥ

18 Şāh-ı devrāna duʿālar eyle Nāfiʿ ṣıdḳ ile
Ḳand-i luṭfudur eden dünyāyı şīrīn-kām-ı ṣulḥ

19 Vaḳt-i ḥarb pīş-i rikābında olup tūġ-ı ẓafer
Āsitānında deḫālet-gāh ola aʿlām-ı ṣulḥ

20 Çıḳdı üç devlet zebānından bu tārīḫ-i nefīs
Himmet-i ʿĀlīdir el-ḥaḳḳ bu ṣalāḥ-ı ʿām-ı ṣulḥ 1272

30
Beʾsitān-ı Ṣadr-ı Esbaḳ Merḥūm Müşārün İleyh Berā-yı Ṭaleb-i Meʾmūriyyet

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Yoḳ mu ey ṣadr-ı mufaḫḫam bīgāne merḥamet
Mühredir ḫıṣṣīṣa ẕerrāt-ı mihāna merḥamet

2 Yā naṣıl eyler idi bir naḫl-i ter kesb-i nemā
Ebr-i midrār etmişidi ḫāk-dāna merḥamet

3 İşte oldu dört sene eyyām-ı maʿzūliyyetim
Nā-revādır ġayrı eylerse bahāne merḥamet

İ-51 4 Yoḳ mu eyyām-ı bahārı yā riyāż-ı ṭāliʿiñ
Rūzgār[357] etmez mi hīç berg-i ḫazāna merḥamet

B-51 5 Eyledim murġān-ı esḥār ile āh u nāleler
Etmedi her giz felek bunca fiġāna merḥamet[358]

---

[357] Rūzgār: İ.
[358] 30/5: -İ.

6 Yoḳ mu iḥyā-sāz olur mürde-dilāna bir Mesīḥ
Yoḳsa ref[c] oldu mu yerden āsmāna merḥamet

7 Çilekeşlik ġāyetin buldu felek el çekmedi
Etmedi tīr-ı ḳażā ḳadd-i kemāna merḥamet

8 Sīne-ṣāf olmaḳ ne mümkin şāhid-i maḳṣūd ile
Çāre-sāz olmazsa germezse miyāna merḥamet

9 Pādişāhıñ āṣafā sensin vekīl-i muṭlaḳı
Kim eder sen etmez iseñ bendegāna merḥamet

10 Nā-revādır etmemek mevṣūf-ı ḥüsn-i ḫulḳ iken
Āstīn-i şefḳatiñ eşk-i revāna merḥamet

11 Meclis-i vālāya yāḫūd nāẓır-ı māliyyeye
Ber-irādeñdir ḳuluñ içün yegāne merḥamet

12 Bir tesāvī üzre ḥaḳḳāniyyet olsa rāżıyım
Şöyle ṭursun fırḳa-i şāyestegāna merḥamet

13 Geçdi dört yüz sāli kim maḥsūb-ı bāb-ı devletiz
Ḥırz-ı ḥıṣn-ı salṭanatdır ḫānedāna merḥamet

14 İmtiḥān eyle bir emr-i müşkile ta[c]yīn edip
[c]Uhde-dār olmaz isem etme emāna merḥamet

15 Eyle istiḫdām efendim olmasın sa[c]yim hebā
Bir yetişmiş bendeyim etmez zamāna merḥamet

16 Ehl isem söz yoḳ degilsem eks̱ere ilḥāḳ edip
Dest-res ol eyle çeşm-i ḫūn-feşāna merḥamet

17 Maḥzenü'l-esrārıma ser-levḥa ḳıldım nāmıñı
Görmedim bir cā[ɔ]ize ḳaldı bu āna merḥamet

18 Rū-siyeh ḳoyma efendim ḫāme-i ümmīdimi
Ḳadr-dānsın eyle bu mu[c]cīz beyāna merḥamet

19 Ṣāḥib ol raḥm et ḳuluñ gibi [c]ibād-ı eż[c]afa
Eylesin Mevlā da sen ṣāḥib-zamāna merḥamet

31
Tārīḫ-i Meşīḫat Merḥūm ᶜĀrif Ḥikmet Beg
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Maẓhar-ı ilhām-ı Ḥaḳdır şehr-yār-ı kārvān
Āsitān-ı bābına tevfīḳ-i Mevlā pās-bān

2 Mesned-i ᶜālīlerin tefvīż eder erbānına
Ṣıdḳ ile ḫādimleridir dāᶜiyān u bendegān

İ-B 52 3 Ḳıldı ᶜĀrif Beg Efendi dāᶜi-i perde-nişīn
Mesned-i fetvā ile beyne'l-efāżıl kām-rān

4 Fażlına tevfīḳ edip cāh-ı refīᶜ-i devletin
Şeyḫü'l-İslām-ı enām etdi Ḫudā-yı Müsteᶜān

5 Micmeridir kilkiniñ kenz-i ᶜulūm u maᶜrifet
Naẓm u nes̱ridir bütün lüᵓlüᵓ-i baḥṛ-i bī-girān

6 Muḳtebesdir nūr-ı fażlından żiyā-yı bedr-i tām
Sellem-i efḍāline yek-pāye ṭāḳ-ı āsmān

7 Rūy-ı mirᵓāti muṣaffā ṣayḳal-ı taḳvā ile
Nūr-ı şerᶜ ile cebīn-i enveri mihr-i cihān

8 İktisāb-ı feyż ümīdiyle edip terk-i vaṭan
Ben de bu es̱nāda İstānbula olmuşdum revān

9 Südde-i dergāhına rū-māl olunca faḫr ile
Ḫānedān u ᶜilmime ḥürmetle oldu mihr-bān

10 Fāl-i ḫayr ᶜadd eyledim müstaḳbel-i aḥvālime
Ḳalmadı ḳalbimde ne fikr-i vaṭan ne dūd-mān

11 Olaraḳ ḫayr-ı duᶜāsıyla dü-dīdem eşk-bār
Eyledim taḥmīd-i elṭāfıyla terṭīb-i lisān

12 Murġ-ı iḳbāli olup şeh-per-güşā-yı iᶜṭilā
Sāye-dār olsun cenāḥında hemīşe dāᶜiyān

13 Yazdı üçler Nāfiᶜā tārīḫ-i gevher-dārını
ᶜĀrif-i Ḥikmet Begi Ḥaḳ ḳıldı müftī-yi zamān 1262

32

Tārīḫ-i Sipeh-Sālārī-yi Maġfūr Saᶜīd Pāşā Dāmād-ı Şehr-yārī

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Müᵓeyyed eylemişdir Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫānı
Mehāmm-i devletinde Ḥaḳ edip tevfīḳini rehber

2 Hele olmaz muᶜādil fenn-i tensīḳāt-ı ᶜaskerde
O şāh-ı ḳahramān girdāra ne Dārā ne İskender

3 Bu da ilhām-ı ġaybīden bedīhi bir es̱erdir kim
Saᶜīd Pāşā gibi bir nām-dārı ḳıldı ser-ᶜasker

4 Ferīḳān u livādan tā nefer beyninde sebḳatle
Meserret ol ḳadar kim ẓann olur bir ᶜīd-ı bālā-ter

5 Müşīr-i ᶜādil ü dīn-dār kim ems̱ālidir nādir
Mehāmm-i mülk ü devletde vuḳūf-ı tāmı nā-münker

6 Füzūn-ı ᶜömr ile dāᵓim ola manẓūr-ı sulṭānī
Cemīᶜ-i ᶜazm u ḳaṣdında olup tevfīḳ-i Ḥaḳ yāver

İ-B 53 7 Çıḳar ḫāmemden ancaḳ böyle bir tārīḫ-i ter Nāfiᶜ
Saᶜīd Pāşā yine oldu sipeh-sālār-ı saᶜd-āver 1264

33

Tārīḫ-i Riyāset-i Merḥūm Rifᶜat Pāşā

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Eyleyip meclis-i vālā-yı ḳudūmu iḥyā
Ḳıldı tezyīn-i riyāset yine Rifᶜat Pāşā

2 Ṭūl-i ᶜömr ile olup devlet ü dīne ḫādim
Her umūrunda ola rehberi tevfīḳ-i Ḫudā

3 Yaz bu tārīḫiñi bir kilk-i güherle Nāfiᶜ
Meclis-i ᶜadle şeref-maḳdem-i Rifᶜat Pāşā 1266

34

Berā-yı Neẓāret-i Māliyye-i Merḥūm Ḫālid Efendi

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḥazret-i Ḫālid Efendi rütbe-i bālā ile
Mesned-i Māliyyeye ḳıldı şerefle iᶜtilā

2 Bunca yıl beẕl-i himemle vāridāt-ı devlete
Oldu ẓāhir *leyse li'l-insāni illā mā seʿā*[359]

3 Eyleyip iḳbāl ü ʿömrün Ḥażret-i Mevlā füzūn
Reh-nümā olsun umūrunda cenāb-ı İrmiyā

4 Çıḳdı Nāfiʿ bir güzel tārīḫ-i rengīn u laṭīf
Manṣıb-ı Māliyyede Ḫālid Efendidir becā 1266

35

Zīver Pāşā Merḥūmuñ Mekteb-i Ṭıbbiye Neẓāretinde Söylenmişdir
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Ḥikmet-i ṭabʿ-ı şehen-şāha güvāh-ı aẓher
Mekteb-i ṭıbba neẓāret ile geldi Zīver

2 Mümkin olsaydı Felāṭūn ile İbn-i Sīnā
O debistāna gelip ḥikmet ederdi ezber

3 Feyż-i maḳdemle devā-sāzı olur ḫasteleriñ
Nāẓır-ı mekteb-i ṭıbbiyye cenāb-ı Zīver

4 ʿÖmr ü iḳbālin edip Ḥażret-i Mevlā efzūn
İ-54 Mihr-i āmāline baḫş ede Ḫudā her dem fer

36

B-54 **Şefīḳ Beg Merḥūmuñ Terfīʿ-i Rütbelerine Tārīḫdir**
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ricāl-i devlet içre nādirü'l-ems̱āl Şefīḳ Beg kim
Müdīriyyet ile evrāḳa ṣāḥib-ḳadr-i vālādır

2 Zekāsıdır müsellem ṭabʿ-ı pür-envārıdır rūşen
Ki levḥ-i ṣadrı ṣafvetde merāyā-yı mücellādır

3 Riyāż-ı maʿrifetde iktisāb-ı feyż-i dānişle
Şükufte āmedīden gül gibi bir ẕāt-ı yektādır

4 Teraḳḳī-baḫş-ı iḳbāli ola Ḥaḳ ṭūl-i ʿömr ile
Ki istīhāl-i ẕātıdır müsellem cümle nezdinde

---

[359] *Ve en leyse li'l-insāni illā mā seʿā: Bilsin ki insan için kendi çalışmasından başka bir şey yoktur* mealindeki ayetin bir bölümü, Necm/39. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 526.

5 Mücevher gibi ḥıfẓ et Nāfiᶜā tārīḫ-i dil-cūsun
Şefīḳ Beg rütbe-i evlā degil şāyān-ı bālādır 1266

37
ᶜĀlī Pāşā Merḥūmuñ Tekerrür-i Ṣadāretlerinde Tārīḫdir
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Cenāb-ı ᶜĀlī Pāşā niyāzın eyleyip ṣadrı
Benānında fürūġ-efşān-ı ḫūrşīd eyledi mihri

2 Bülend-aḫter melek-peyker Felāṭūn-pāye dānişver
Sezā-yı ṣadr-ı ᶜālī evliyā-yı niᶜmetiñ faḫri

3 ᶜAdūnuñ rişte-i tedbīrine biñ uḳdeler verdi
Şaşıp farḳ etmez oldu bu ḫaberle ḫayr ile şerri

4 Muᶜallā-menzilet Fārūḳ-ḫaṣlet aṣfiyā-sīret
N'ola devlet be-devlet bulsa ḳıymet cevher-i ḳadri

5 Muvaffaḳ eyleye Ḥaḳ ḥüsn-i teʾbīdāt ile ẕātın
Ede peyveste-i yümn-i ḳudūmu müjde-i naṣrı

6 Yegāne mıṣraᶜ-ı bercestedir tārīḫine Nāfiᶜ
Yine Pāşā-yı ᶜĀlī-ḳadre Ḥaḳ cā eyledi ṣadrı 1270

38
Rifᶜat Pāşā Merḥūmuñ Tekrār Riyāsete ᶜAvdetlerine Tārīḫdir
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Ḥażret-i şāh-ı cihān ẓıll-ı Ḫudāvend-i enām
Ḳalbidir cilve-geh-i şāhid-i ġayb-ı ilhām

2 Edip erbābına tefvīż-i mehāmm-i devlet
Dem-be-dem ıss-ı niẓāmāta verir istiḥkām

İ-55 3 İşte aḥkāma riyāset ile Rifᶜat Pāşā
Oldu bu revnaḳ-ı ᶜadl ile cihān cümle bekām

B-55 4 Āṣefā ḳadriñi bir ḳat daḫı bildi ᶜālem
Keşf-i ażdād ile gösterdi ḥaḳīḳat endām

5 İnfiṣāliñ günü bedʾ etdi duᶜāya ᶜālem
Etdi imhāl-i es̱er bu deme Rabbü'l-ᶜAllām

6 Sen o Risṭo-yı zamānsın ki Felāṭūn olsa
Nuṭḳ-ı iʿcāzıñ ile ḫaṣmı edersin ilzām

7 Feyż-i luṭfuñ niçe dil-mürdeyi ḳıldı iḥyā
Oldular şehd-i ʿināyātıñ ile şīrīn-kām

8 Ne ḳadar saʿyi belīġ eylese vaṣfıñda ḳalem
Bulamaz ḥaḳḳ-ı beyānında mecāl-i iʿlām

9 Yeñi göz açdım efendim felegiñ cevrinden
Yā naṣıl naẓm edeyim vaṣfıñı ber-vech-i merām

10 Öyle bī-kes ḳodu kim ḥükm-i zamāna ḳuluñu
Görse aḥvāline eylerdi teşekkür etyām

11 Ne muʿīn u ne naṣīr u ne şefīḳ u ne ḥamīm
İki sāl etdi bu ḥāl ile güẕāreş eyyām

12 Her günü bir sene olmuşdu şu eyyām-ı ġamıñ
Ḥaḳḳa ḥamd ola o günler daḫı buldu encām

13 Geldi eyyām-ı mükāfātı bu ālām u ġamıñ
Ḥamd ola dergehiñi ḳıldı Ḫudā kehf-i enām

14 ʿÖmr ü iclāliñi efzūn ede Ḫallāḳ-ı cihān
Ola tevfīḳ ile destiñde zimām-ı eyyām

15 N'ola tārīḫim olur ise yegāne Nāfiʿ
Rifʿatin buldu yine meclis-i ʿadlü'l-aḥkām 1266

39

Tārīḫ-i Cisr

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Saʿy edip Yaʿḳub Aġā-zāde Ḫalīl Aġā becā
Ḳıldı bu cisri binā ṣad-āferīn bānīsine

2 Ḳıldı istiḥkāmına beẕl-i nuḳūd-ı iʿtinā
Reşk eder çarḫ-ı muʿallā ṭāḳ-ı keyvānīsine

3 Etdi çün kesb-i selāmet rāh-ı ebnāʾ-yı sebīl
Eyleye maẓhar Ḫudā elṭāf-ı Rabbanīsine

4 İki sūdun Nāfiʿā tārīḫim eyler kim niyāz

İ-56	Geç selāmet ile cisri ḳıl duʿā bānīsine	1268

40

B-56 **Tārīḫ-i Vefāt**

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Gelenler bezm-i imkāna olur mest-i fenā elbet
Bu ṣahbā-yı ecelden var mıdır nūş etmemiş bir leb

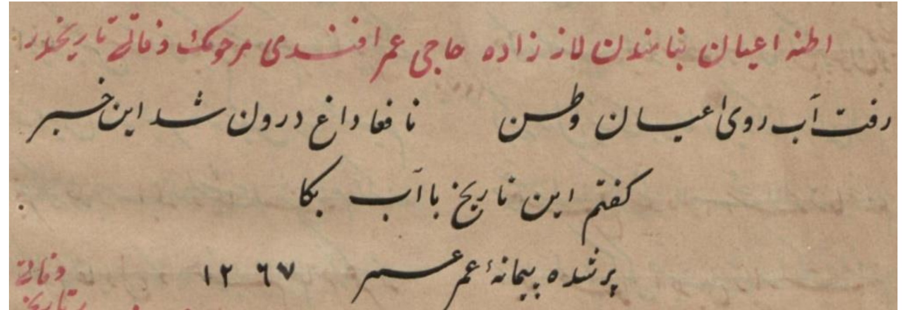
2 Göçüp ʿuḳbāya Seyyid Muṣṭafā Vaṣfī Efendi ḥayf
Bu nār-ı firḳat ile yandı aḥbābıñ derūnu hep

3 Muḥāsıb kātib idi kātibān-ı iḥtisāb içre
Daḫı ḫaṭṭāṭ olup etmişdi ḥüsn-i ḫaṭṭını mekseb

4 Dedi üçler ricāli Nāfiʿā tārīḫ-i fevtinde
Şefīʿi ola Vaṣfīniñ cenāb-ı Muṣṭafā yā Rab 1269

41

Adana Āʿyān-ı Benāmında Laz-Zāde Ḥācı ʿÖmer Efendi Merḥūmuñ Vefātı Tārīḫidir

اطنه اعیان بنامندن لاز زاده حاجی عمر افندی مرحومك وفاتی تاریخیدر
رفت آب روی اعیان وطن   نافعا داغ درون شد این خبر
گفتم این تاریخ با آب بکا
پر شده پیمانهٔ عمر عمر ۱۲۶۷

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 *Reft āb-ı rūy-i āʿyān-ı vaṭan*
Nāfiʿā dāġ-ı derūn şüd īn ḫaber
Goftem īn tārīḫ-i be-āb-ı bekā
Pur-şüde peymāne-i ʿömr-i ʿÖmer 1267

42

ʿAzīz Aḥmed Ḳuddūsī Merḥūmuñ Dāmādları Olup Südlücede Medfūn Olan Şeyḫ Muṣṭafā Efendiniñ Tārīḫ-i Vefātıdır

müs tef ʿi lün müs tef ʿī lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün

1 Dāmād-ı Ḳuddūsī-yi dānā sālik-i rāh-ı ṣafā
Şeyḫ-i ṭarīḳ-i ġavs̱-ı aʿẓam yaʿni ʿāşıḳ Muṣṭafā

2 Burdan gelip bir iki sāl oldu Sitānbulda muḳīm
Ġurbetde ḳıldı ʿömrünü dergāh-ı Mevlāya fedā

3 Ser-tācı idi faḫr ile Monlā-yı Rūmuñ sikkesi
Olmuşdu el-ḥaḳḳ ḫāzin-i esrār-ı kenz-i aṣfiyā

4 Keşf ü kerāmātı celī bir bī-bedel sulṭān idi
Zīrā ʿazīziñ himmeti olmuşdu aña reh-nümā

5 Nūş etdi şīr-i raḥmeti Südlücede buldu maḳām
Var ede feyż-i himmetin cümle muḥibbāna Ḫudā

6 Nāfiʿ o merḥūmuñ teʾessüf birle yaz tārīḫini
Yā hū deyip gitdi cihāna Muṣṭafā ʿĀşıḳ Baba 1269

43

İ-57 **ʿĀlī Pāşā Merḥūmuñ Tekrār Ṣadārete ʿAvdetleri Tārīḫidir**
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

B-57 1 Aġyāra şükür geçmedi bu mesned-i ʿĀlī
Teşrīf-i ṣadāret buyurup Ḥażret-i ʿĀlī
Çār-rükne felek yazdı bu tārīḫini Nāfiʿ
Ṣadr oldu ḥaḳīḳatde maḳām-ı ʿĀlī[360] 1268

44

Tācirli Aḥmed Pāşā Merḥūmuñ Māʿmūretü'l-ʿAzīzde İḥdās̱ u İnşā Buyurduḳları Çeşme Tārīḫi Olup Ḫarpūt Defterdārlığımızda Yazılmışdır
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Kerbelā sūzişine Ḥażret-i Aḥmed Pāşā
Ṣu aḳıtdı açaraḳ mezraʿada niçe ḳuyu

2 Yevm-i ferdāda ede sāḳi-i kevs̱er irvā
Nitekim kendisi iḥyā buyurubdur bu köyü

3 Nāfiʿā ṣafḥa-i bünyādına cevher tārīḫ
Çeşme-i āb-ı ḥayāt isteyen içsin bu ṣuyu 1270

45

Ḫarpūtda Maḥmūd Baba Merḥūmuñ Keşfiyle Ẓāhir Olan Yedi Nefer-i Aʿzā-i Kirāmıñ Ḳubūrunu Cāmiʿ Ḳubbeye Tārīḫdir
müs tef ʿi lā tün müs tef ʿi lā tün

[360] Bu mısranın vezni kusurludur.

1 Ḳabr-i Celāle eyle deḫālet
Şems u Esedden iste şefāᶜat

2 Gel ᶜĀdil ü hem Ṭāhir-i ᶜÖmrle
Eyle ᶜAlāᵓid-dīni ziyāret

3 Keşf eyleyince Maḥmūd Bābā
ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān ḳıldı ᶜināyet

4 Etdi bu ḳabr-i pür-nūru Nāfiᶜ
Ol şāh-ı ᶜālem iḥyāya himmet

5 *Ṭarḥ-ı binā-rā tārīḫ-i muᶜcem*
Dār-ı kirām īn ravż-ı velāyet 1270

46
Reşīd Pāşā Merḥūmuñ Tekerrür Ṣadāretleri Tārīḫidir
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 ᶜAceb var mı cihānda bu ḫaberden olmayan şādān
Yine ser-zīb-i ṣadr oldu Reşīd Pāşā-yı ᶜālī-şān

2 Edip Ḥaḳ ḳaṣr-ı iḳbālin ṣafā-yı bāl ile maᶜmūr
Eşiginde sürünsem ser-keşān-ı sāḥa-i ᶜudvān

3 N'ola faḫr eyleyip tārīḫini żabṭ eylesem Nāfiᶜ
İ-B 58 Reşīdiyle[361] müzeyyen ḳıldı ṣadrı sāye-i Yezdān 1274

47
Muḥammed Pāşā Merḥūmuñ Mülġā Meclis-i Tanẓīmāt-ı Riyāsetlerine Tārīḫdir
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Āferīnler saña ey çarḫ-ı muᶜallā-pāye
İstiḳāmet ile çün devriñi ḳıldıñ icrā

2 Sāye-baḫş oldu riyāset ile tanẓīmāta
Deᵓb-i iclāl u mehābetle Muḥammed Pāşā

3 İᶜtilā kesb ederek mesnedi teşrīfi ile
Bu beşāretle göñüller daḫı oldu iḥyā

[361] Reşīdiyle: Reşīd ile B.

4 Kimse inkār edemez ḥaḳḳın o ʿālī-himemiñ
N'ola faḫr eylese ẕātıyla vezīr ü vükelā

5 Nāfiʿā maẓhar-ı tevfīḳ-i ilāhī olaraḳ
Şāh-ı devrāna ola vāsıṭa-i celb-i duʿā

6 Yaz bu tārīḫi müs̱elles̱ der-i tanẓimāta
Sāye-sāz oldu riyāsetde Muḥammed Pāşā 1274

48
Ṭop-ḫāne Müşīri Firdevs-Maʿād Aḥmed Fetḥī Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i Vefātlarıdır

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Eyledi ʿazm-i bekā Aḥmed-i Fetḥī Pāşā
N'ola ġarḳ eyler isem ḫūn-ı sirişke ʿayni

2 Cāh-ı ṭop-ḫānede rıḥletle veliyyü'n-niʿmet
Yaḳdı bārūt-ı ġama āteş-i ḥüznü kevni

3 Ḥüsn-i aḫlāḳı olur rehber-i firdevs-i berīn
Ẕātınıñ ḥılye-i şefḳat idi zīrā zeyni

4 Rīm-i envār ile müstaġrıḳ ede meʾvāsın
Ola ʿuḳbāda meded-kārı Ḫudānıñ ʿavni

5 Żabṭ-ı tārīḫi ile Ḥaḳḳa niyāz et Nāfiʿ
Fetḥi Pāşāya maḳām eyleye Mevlā ʿadni 1274

49
Reşīd Pāşā Merḥūmuñ Vuḳūʿ-ı İrtiḥālleriyle Tekrār ʿĀlī Pāşānıñ Ṣadārete ʿAvdetlerinde İki Tārīḫ Olup Müşārün İleyh ʿĀlī Pāşā Merḥūma Verilmişdir

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḳalır mı yek-nesaḳ gerdişde çarḫ-ı ʿālemiñ devri
Ezelden pīşe etmişdir sipihr-i kīne-ver cevri

2 Reşīd Pāşā gibi bir ṣadr-ı ẕī-şāna ḳıyıp āḫir
Hümā-yı devlet içün lāne ḳıldı küşe-i ḳabri

B-59 3 Dayanmazdı felek yek-āh-ı serd-i pīr ü bernāya
Siper-dār olmasa ḥükm-i ḳaderden dest-i nā-mihri

İ-59 4 Bu mülk ü millet İslāma bī-ḥadd-i ḫıdmeti varken
Niçe āfāḳa çıḳmaz cümle ḫalḳıñ sūziş-i ṣadrı

5 Tesellī çāresizdir ᶜadd ederken fikr edip ᶜālem
Ḫudā burc-ı ṣadāretde fürūzān etdi bir mihri

6 O merḥūmuñ görünce cā-nişīni ᶜĀli Pāşāyı
Olur elbette rūḥ-ı enverīniñ mūcib-i faḫri

7 Degil ben ᶜālemiñdir bir müsellem müddeᶜāsı kim
Kemālāt-ı beşerdir ẕātına ḫıṣṣīṣa-i faṭrı

8 O mihr-i kāmil-i devrān emīn-i devlet ü millet
Üçüncü defᶜada ḳıldı münevver maṭlaᶜ-ı ṣadrı

9 Budur dāʾim niyāzım Nāfiᶜā ḫayr-ı duᶜāsında
Ede tevfīḳ ile Ḥaḳ yār u yāver ẕātına naṣrı

10 Güher-bār oldu ḫāmem żabṭ-ı tārīḫinde merḥūmuñ
Edip tārīḫ-i tāmamla duᶜā-yı ṣadr-ı ẕī-ḳadri

11 Reşīd Pāşā ḳılıp firdevs-i ᶜilliyīnde rāḥat 1274
O yatdıḳça ede zībā maḳām-ı ᶜĀli Ḥaḳ ṣadrı 1274

50

Ḳıbrıs Ḫānedānından Ādem Efendiniñ Maḫdūmu Ḥaḳḳı Efendiniñ Tārīḫ-i Vefātı Olup Rüsūm-ı Müctemiᶜa Meʾmūriyyetiyle Cezāʾir-i Baḥr-i Sefīdde Bulunduġum Esnāda Söylenmişdir

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Yazıḳ Ḥaḳḳı Efendi genç iken rıḥlet edip eyvāh
Bu sūz-ı ġamla oldu āh edip tefsīde-leb efvāh

2 Üfūl etdi henüz on dört yaşında bedr iken ṣad-ḥayf
Ede iḥsān-ı ṣabrlar vālideynine hemān Allāh

3 Olup perverde-i āġūş-ı ᶜiṣmet o melek-peyker
Felekde reşk-i tāb-ı ᶜārıżıyla devr ederdi māh

4 Mükāfātın vere Ḥaḳ vālidi Ādem Efendiye
Ki oldu nev-nihāl-i bāġ-ı ᶜömründen cüdā nā-gāh

5 *Kefā bi'l-mevt vaᶜiẓān*[362] kāfidir īḳāẓ-ı ġafletde

---

[362] *Kefā bi'l-mevt vaᶜiẓān: Nasihatçi olarak ölüm yeter*, mealinde kelām-ı kibār.

Ne ḥācetdir şu dār-ı bī-beḳānıñ ḥālin istiknāh

6 Şefīᶜ olsun İlāhī vālideyni ile iḫvāna
O yatdıḳca ola bāḳīlere dünyā nişīmen-gāh

7 Dü-çeşmim ḫūn-feşāndır Nāfiᶜā tārīḫ-i fevtinde
Henüz kām almadı Ḥaḳḳı Efendi ḳıldı rıḥlet āh 1273

51

B-60 **Rodosda Eᶜizzeden Murād Reʾīs Ḥażretleriniñ Türbeleri Bābına Yazılmaḳ Üzre Tārīḫdir**

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tün mef ᶜū lü fā ᶜi lā tün

1 Yüz sür der-i Murāda ferş et ruḫ-ı niyāzı
Seyr et ne ẕī-keremdir o ḳuṭb-ı ser-firāzı
Ḳıldı beḳāya rıḥlet biñ on sekizde Nāfiᶜ
İ-60 Tārīḫ-i tāmı oldu o demde lafẓ-ı ġāzi

52

Müşārün İleyh Ḥażretleriniñ Türbelerine Taᶜlīḳ Edilmişdir[363]

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Olmaḳ isterseñ eger vāṣıl-ı aḳṣā-yı Murād
Ehl-i ḥācāta açıḳ bāb-ı muᶜallā-yı Murād

2 Kim odur baḥr-i velāyetde reʾīs-i keremā
Süfün-i himmetidir ġāʾiż-i deryā-yı Murād

3 Baḥr-i ġamda ḳomaz elbette meded cūyānın
Yed-i imdādı eder vāṣıl-ı mersā-yı Murād

4 Sen hemān ḫākine yüzler sürüp iḥsān iste
Çeşm-i ḫūrşīde olur ẕerresi kīmyā-yı Murād

5 ᶜUḳde-i ḫāṭırıñı her ne ise ᶜarż eyle
Gör niçe ḥall olunur ᶜaḳd-i s̱üreyyā-yı Murād

6 Şübhe yoḳ anda miyān-beste-i iḫlāṣ olacaḳ
Erer aḳṣā-yı maḳām-ı emele nāy-ı Murād

7 Dergehinde edilen ḫayr-ı duᶜā ᶜarşa çıḳar
Gelmeden yāda erer ṣūrete maᶜnā-yı Murād

---

[363] Başlık: Müşārün İleyh Murād Reʾīs Ḥażretleriniñ Türbelerine Taᶜlīḳ Edilmişdir B.

8 Der ü dīvārı temās̱īl-i şühūda mirʾāt
N'ola ifṣāḥ-ı merām eylese pebġā-yı Murād

9 Zīr ü bālāya żiyā-sāz olaraḳ ḫāk-i deri
Her ṣabāḥ etmede ḫūrşīdi cebīn-sā-yı Murād

10 Dīdeler merḳad-i pākinde ġarīḳ-ı envār
Ehl-i āmāle eder ḫande zevāyā-yı Murād[364]

11 Āsitānında olan senge eder meh ġıbṭa
Encüme anda çaḳıl ṭaşlıġı aḳṣā-yı Murād[365]

12 Etmek isterseñ eger bāġ-ı cinānı seyrān
İşte bir ḳıṭʿasıdır ravża-i raʿnā-yı Murād

13 Yeridir etmese māhīleri gerdūna nigāh
Baḥre der-sāye-figen ḳabr-i felek-sā-yı Murād

14 Türbe-dārı o himem-pīşe cenāb-ı İsḥaḳ
Himmeti ḫaste-i hicrāna Mesīḥā-yı Murād

15 Eşiginde yatıyor şāʿir-i Ḥaşmet Nāfiʿ
Ḳıl anı vāsıṭa-i ʿarż-ı temennā-yı Murād

B-61 16 Yüz sürüp ḫākiñe ey ṣāḥib-i iḥsān u himem
Dilerim olmaġı dil-şād-ı dü-bālā-yı Murād

17 Dest-gīrim olaraḳ her iki ʿālemde meded
Eyle imdād u şefāʿat ile iḥyā-yı Murād

18 Ebr-i raḥmet ola tā rūz-ı ḳıyām-ı sāʿat
İ-61 Rūz-şeb feyż-res-i ravża-i ʿulyā-yı Murād

53

Cezāʾir Baḥr-i Sefīd Vālīsi Esbaḳ Ḳayṣerili Aḥmed Pāşā Merḥūmuñ Meis Aṭasında Binā Etdikleri Ṣahrīc Tārīḫidir

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Cezāʾir Vāli-i ʿālīsi yaʿni Āṣaf-ı Aḥmed
Derūn-ı ehl-i Meyis ḳıldı bu ḫayrāt ile tehyīc

2 Duʿālar eyleyip şāh-ı cihān ʿAbdü'l-Mecīd Ḫāna

[364] 52/10: -B.
[365] 52/11: -İ.

Ṣenā-yı Ḥażret-i Pāşā ile āb-ı muṣaffā iç

3 Yegāne mıṣraᶜ-ı bercestedir tārīḫine Nāfiᶜ
Vesīle oldu celb-i raḥmete bu nev-binā ṣahrīc 1276

54
Rüsūm-ı Müctemiᶜa Meᵓmūriyyetiyle Cezāᵓir-i Baḥr-i Sefīdde İken Rodosda İnşā Olunan Cübbe-Ḫāneye Tārīḫdir
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Ḥażret-i şāh-ı cihān ᶜAbd-i Mecīd-i ẕī-şāna[366]
Var ᶜuluvv-i ḥasebi silsile-i şāhāna

2 Her umūrunda olup maẓhar tevfīḳ-i İlāh
Revnaḳ-efzā-yı niẓām oldu ruḫ-ı ekvāna

3 Niçe ās̱ār ile etmekde bilādın ābād
Ne es̱erler ki naṣīb olmadı bir sulṭāna

4 İşte ez cümle inip ṣāᶜiḳa-i āteş-bār
Rodosu etmişidi zīr ü zeber cebḫāne

5 Oldu iᶜmāra metānet ile emri ṣādır
Himmeti olmadı rāżı ki ḳala vīrāne

6 Evvelā maḫzen-i bārūtu yapıldı muḥkem
Güher-i nuṣreti vażᶜ eylediler bu kāna

7 Dedi tārīḫine bir hātif-i ġaybī Nāfiᶜ
Çāh-ı ḥüzn oldu dil-i düşmene nev-cebḫāne 1275[367]

55
Muḥammed Pāşā Merḥūmuñ Ṣadāretlerine Tārīḫdir
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

B-62 1 N’ola faḫr eylese cümle vükelā
Ṣadrı zeyn etdi Muḥammed Pāşā

2 Revnaḳ-efzā olaraḳ ol cāha
Rūḥdān etdi beden kesb-i nemā

3 Müjdesi ḳıldı ḳulūbu iḥyā

---

[366] ẕī-şāna: ẕī-şān İ.
[367] 1275: -B.

Feyż-yāb eyledi gül-zārı ṣabā

İ-62 4 Millete açdı cenāḥ-ı reʾfet
Per-güşā oldu saʿādetle hümā

5 Ey felek işte demi etdi ẓuhūr
Ġonce-i baḫtım ola dīde-güşā

6 Böyle bir bedr-i münīr etdi ṭulūʿ
N'ola kesb etse sitāremde żiyā

7 ʿÖmr ü iclālini müzdād ede Ḥaḳ
Rām ola reʾyine esbāb-ı minā

8 Nāfiʿā işte bedīhi tārīḫ
Ṣadra şān verdi Muḥammed Pāşā 1276

56

Tārīh-i Diger
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Nāfiʿā vaḳʿa-nüvīsān-ı zamāndan birisi
Yazdı tārīḫe şeref ṣadra Muḥammed Pāşā 1276

57

Saḳız Mutaṣarrıflıġında Bulunan Ḫānedān Ḳadīminden Sücūdī Efendi Merḥūmuñ Maḫdūmları Vāfir ü Ġālib Begleriñ Tārīḫī Ḫattānlarıdır
mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Ḳāʾim-maḳāmı Saḳızıñ el-ḥaḳḳ Sücūdi Beg
Hem rükn-i belde hem daḫı devlet ṣadīḳıdır

2 Ḳoymuş ṭarīḳ-ı sehline ḥüsn-i idāreyi
Ehl-i cezīre ġarḳ-ı neşāṭ-ı rahīḳıdır

3 Ḥaḳ ḫānesini eyleye maʿmūr u pür-sürūr
Bir ḫānedān ki ḫayr-ı duʿānıñ ḥakīḳidir

4 Vāfir Beg ile eyledi Ġālib Begi ḫattān
Nev-zādeler ki yek-digeriniñ şaḳīḳidir

5 Bu ḫānedānıñ ol iki naḫl-i necībler
Berceste iki mıṣraʿ-ı beytü'l-ḳaṣīdidir

6 ᶜArż et dü-naḫl-i pāke bu tārīḫi Nāfiᶜā
Īfā-yı sünnet ehl-i sücūduñ ṭarīḳıdır 1276

58

B-63 **Tārīḫ-i Diger** [368]
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Nāfiᶜā oldu bu yek-beyt iki tārīḫ-i nefīs
N'ola żabṭ eyler ise kilk-i güherle ḫaṭṭāṭ

2 Ḳıldılar yümn ola Ġālib Beg ile Vāfir Beg
Sünnet icrāsına cemᶜiyyet ile sūr-ı neşāṭ 1276

59

İ-63 **Maḫdūmum Ṣāliḥ Begiñ Tārīḫ-i Vefātı**
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün fe ᶜū lün

1 Ecelden var mı hīç āzāde bir ser
Bu devr-i āsiyāna dāne neyler

2 Muḥammed Ṣāliḥim ol mīr-i maᶜṣūm
Olup fermān-ber-i ḥükm-i muḳadder

3 Sitānbuldan çekip ḫāk-i vaṭan āh
Defīn-i ḫākdān oldu o gevher

4 Gezip seyrān-geh-i bāġ-ı ḥayātı
ᶜAḳīḳam ile gülsün oynasınlar

5 Be Ḥaḳ-ı naḫl-i pāk-i faḫr-i kevneyn
Mükāfātın vere Allāhu Ekber

6 Yazıp tārīḫe Nāfiᶜ çekdi bir āh
Şefīᶜim ola Ṣāliḥ rūz-ı maḥşer 1276

60

Ciger-Pārem İçün Güftār-ı Dil-Sūz
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 ᶜÖmrümüñ mā ḥaṣalı Ṣāliḥim āh
Yavrumu elden uçurdum eyvāh

2 Öpmege ḳıymadığım gül bedeni

[368] Başlık: -İ.

Nice ṣoldurdu ʿaceb çarḫ-ı denī

3 Dürr-i yek-dāne ve bir dānem iken
Güher-i maḫzen-i vīrānem iken

4 Aldı destimden anı düzd-i ecel
Ede iḥsān-ı ʿıvaż Rabb-i ecel

5 Āh evlād acısıdır müşkil
Ḳābil-i merhem olur yāre degil

6 Bā-ḫuṣūṣ böyle olup bir dāne
Ṣadef-i ṣulba ola dürdāne

B-64 7 Naḫl-i ter-veş bularaḳ neşv ü nemā
Yetişirken erişip tīġ-ı ḳażā

8 Ola muġberri türāb-ı ʿademiñ
Ocağın yandıra dilde elemiñ

9 Buña ṭāḳāt getirir mi dil ü cān
Meger imdād ede Ḫallāḳ-ı cihān

10 Ġurbet elde bu girān-bār-ı elem
Eyledi ḳademi ḫam-ender-ḫam

İ-64 11 Nār-ı hicrānına yoḳdur ṭāḳāt
Maḥşere ḳaldı zamān-ı vuṣlat

12 Neşʾe-i laʿli iken rūḥ-ı revān
Āb-ı ḥayvān gibi oldu pinhān

13 Sürmeden gülşen-i ʿālemde ṣafā
Āh kim o gül-i ter oldu hebā

14 Sīneden çekdi ciger pāremi çarḫ
Cāna işletdi bu kez yāremi çarḫ

15 Niçe ḳıydıñ e felek ol māha
Sende ṭur ḳarşı sihām-ı āha

16 Ṣabra ṭāḳat mi gelir āh nedeyim
Göñlümü neyle tesellī edeyim

17 Aġla ey dīde-i ḫūn-bār aġla
Olma derd-i dile bī-zār aġla

18 Sīnemiñ feyż-i ġamı çoḳdur çoḳ
Cūşiş-i ḥüzn-i dile ġāyet yoḳ

19 Sen de ey sīne-i pāre pāre
Āhdan olma ṣaḳın āvāre

20 Bir buçuḳ sāl idi kim firḳatde
Dil-i ġam-dīde ḳalıp ḥasretde

21 Ederek ḳadd-i nihālini ḫayāl
Göñlüm eyler idi taᶜdīl-i melāl

22 Āh kim oldu ḫayālimde muḥāl
Çāre-sāzım ola Rabb-i Müteᶜāl

23 Sehm-i ġam sīnemi etdi āmāc
Ḳıldı sermāye-i ṣabrı tārāc

24 Ḥayf ḫasf oldu felekde māhım
Çarḫdan ḳalmadı ḫāṭır-ḫ̌āhım

25 Şemᶜ-i āmāle iken bir fānūs
Çarḫ edip böyle şikeste efsūs

B-65 26 Maḥv olup şuᶜle-i müşkāt-i emel
Ḳapladı sīneyi deycūr-ı melel

27 N'işleyim yā ne diyem bilmem vāh
Diyecek eyleyecek ḳaldı bir āh

28 İstemez serdi-i ġam nuṭḳ-ı dırāz
Ḳıṣılır vaḳt-i şitāda āvāz

İ-65 29 Āh meletdiñ beni cān ḳurusu
Geldi ṣaḥrā-yı dile ġam sürüsü

30 Göñlüm eglendirecek digeri yoḳ
Oġlu yoḳ dāderi yoḳ ḫ̌āheri yoḳ

31 Ḳıl meded Nāfiᶜe ey Rabb-i Kerīm
Et mükāfāt ile iḥsān-ı ᶜAẓīm

32 Ḳoyma bu ḫaybet ü ḫüsrān içre
Yaḳma bu āteş-i ahzān içre[369]

61
Bir Ẕātıñ Maḫdūmuña Tārīḫ-i Velādet
mef ʿū lü fā ʿi lā tün mef ʿū lü fā ʿi lā tün

1 Tārīḫim oldu Nāfiʿ pırlanṭa bergüẕārım
Oldu ʿAlī Rıżā Beg burc-ı şühūda revnaḳ 1277

62
Ḫalamız Ümmü Güls̱üm Ḫānım Merḥūmeniñ Tārīḫ-i Vefātı
mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Dīrīne ʿādet olmasa şu çarh-ı ṭāreme
Ḳıymazdı Nāfiʿ ʿammetemiz Ümmü Güls̱üme
Tārīḫ-i rıḥletinde Ḫudāya niyāzımız
Ṣarḥ-ı cinānı ola maḳām Ümmü Güls̱üme 1277[370]

63
Müsteşār-ı Ṣadr-ı ʿĀlī Esbaḳ Ḥabāb Efendi Merḥūmuñ Tārīḫ-i Vefātı
me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Ḥabāb Efendi iken müsteşār-ı ṣadr-ı güzīn
Şu teng-nā-yı fenādan beḳāya ḳıldı ḫırām

2 O çīre-dest-i kemālāt o ser-firāz-ı himām
O pīşvā-yı eʿāẓım o zīb-i ṣadr-ı fiḫām

3 Mesīre-gāh-ı riyāż-ı cināna ʿazm edecek
Aḳıtdı pīşine cūy-ı sirişki cümle enām

4 Kerīm ü müşfiḳ idi bī-kesāna mercīʿ idi
Ġarīḳ-ı luṭfu idi cümleten ḫavāṣ u ʿavām

5 Ne çāre ḥükm-i ḳader bu ḳadar imiş Nāfiʿ
Maḳāmı ola münevver be-nūr-ı beyt-i ḥarām

B-66 6 Bir āh-ı serd ile çıḳdı vefātına tārīḫ
Ḥabāb Efendiye deryā-yı raḥmet oldu maḳām 1277

[369] 60/35: -İ.
[370] 1277: -B.

64

Firdevs-Āşiyān ʿAbdü'l-Mecīd Ḫān Ḥażretleriniñ Vuḳūʿ-ı İrtiḥālleriyle Cennet-Mekān ʿAbdü'l-ʿAzīz Ḫān Ḥażretleriniñ Cülūs-ı Hümāyūnları Tārīḫidir

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Beḳāya irtiḥāli Ḥażret-i ʿAbdü'l-Mecīd Ḫānıñ
Bıraḳmışdı derūn-ı ʿāleme bir nār-ı gümrāhı

İ-66 2 Cihāna eyledi baḫş-ı tesellī nūr-ı ruḫsārı
Olunca Ḥażret-i ʿAbdü'l-ʿAzīz Ḫān cālis-i cāhı

3 Deyip naʿmü'l-ḫalef ʿālem duʿā-yı devletin etdi
Sezādır dāder-i ẕī-şānına taḫt-ı şehen-şāhı

4 Ġurūb-ı āfitāb etmişdi muẓlim rūy-ı āfāḳı
Görünce bedr-i kāmil rūşen oldu dīdeler māhı

5 N'ola faḫr eylese bu ṭāliʿ-i mesʿūd ile eyyām
Ki iḥsān eyledi Ḥaḳ böyle bir şāh-ı dil-āgāhı

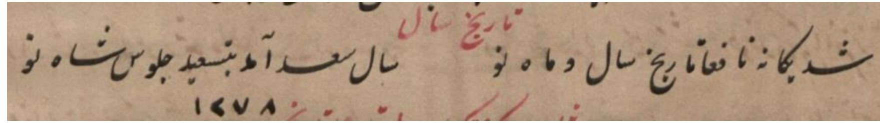
6 Ḫudā dāmān-ı ʿadlin Şām u Ġarba eyleyip mebsūṭ
Ola ḫāḳān u ḫānān-ı cihānıñ mülteẟem-gāhı

7 Olup eyyām-ı ʿömr ü şevket-i şāhānesi efzūn
Müyesser ola bā-ʿavn-i ilāhī cümle dil-ḫ˘āhı

8 Budur dāb-ı duʿāda Nāfiʿā tārīḫ-i merġūbu
ʿAzīz etsin cenāb-ı Ḥaḳ şehe ʿālī-yi nev-cāhı 1277

65

Tārīḫ-i Sāl

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 *Şüd yegāne Nāfiʿā tārīḫ-i sāl u māh-ı nev*
Sāl-i saʿd-āmed be-tesʿīd-i cülūs-ı şāh-ı nev 1278[371]

[371] 1278: -B.

66
ᶜĀlī Pāşā Merḥumuñ Tekrār Ṣadāretleri Tārīḫidir
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 ᶜĀli Pāşāyı getirdi ṣadra Ḫān ᶜAbdü'l-ᶜAzīz
Çākeri Nāfiᶜ dü-tārīḫ ile oldu neşᵓe-ḫīz
Ḳadrini ṣadrıñ eder ṣāḥib-zamān ᶜĀlī yine 1278
Şān-ı lāyıḳ verdi nām-ı ᶜĀliye mihr-i ᶜAzīz 1278

67
B-67 **Tārīḫ-i Diger**
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Çıḳar elbet bedīhī Nāfiᶜā tārīh-i bālāsı
Emīni ṣadr-ı ᶜālīniñ yine pāşā-yı ᶜĀlīdir 1278

68
Tārīḫ-i Diger[372]
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Nāfiᶜā ṣadra ṣafā geldi dedim tārīḫin
Yine ṣadr oldu şeref-gāh-ı ḳudūm-ı ᶜĀlī 1278

69
Mıṣırlı Yūsuf Kāmil Pāşā Merḥūmuñ Tekerrür Riyāsetleri Tārīḫidir
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 İşit āvāze-i tebşīri ḫāṣ u ᶜāma şāmildir
Reᵓīs-i meclis-i vālā yine Pāşā-yı Kāmildir

2 Ola tevfīḳ-ı Ḥaḳ kim yār u yāver rāh-ı ᶜazminde
Tedābīri mehāmm-i devleti tanẓīme kāfildir

3 Sezādır Nāfiᶜā dergāhına ᶜarża bu tārīḫim
İ-67 Yine zeyn-i riyāset meclis-i vālāda Kāmildir 1278

70
Ḳabūlī Pāşā Merḥūmuñ Ṣayda Vilāyetinden Aydın Vilāyetiyle İzmire Naḳilleriyçün Tārīḫdir
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Ṣayda vālisi Ḳabūlī Pāşā

---

[372] Başlık: -İ.

Yaʿni ol ṣaff-der-i faḫr-i vüzerā

2 ʿArabistānıñ edip rūzunu şām
Ḳıldı Aydın ilini ṣubḥ-ı ṣafā

3 Oldu tārīḫi dü-mıṣraʿla berūz
Der-i iclālinedir ʿarża sezā

4 İzmiriñ dīdeleri aydın ola
Oldu vālīsi Ḳabūlī Pāşā 1280

71
Maḫdūmumuz Ḥālā Mersin Sancağı Taḥrīrāt Müdīri ʿİzzetli Maḥmūd Begiñ Şām-Şerīf Defterdārlığımızda Tārīḫ-i Velādetleridir

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Diyār-ı Şāma meʾmūriyyetimde luṭf edip Mevlā
Dü-çeşmim oldu rūşen ṭoġdu gūyā aḫter-i pervīn

2 Maḳām-ı Ḥażret-i Maḥmūd Nūre'd-dīn-i Zengīde
Gelince bu beşāret ceddimiz iḥsān edip ismin

B-68 3 Uçurdum müjde-i tārīḫin üçler ile kim Nāfiʿ Yevm-i ḫamīs
Cihāna verdi revnaḳ maḳdem-i Maḥmūd Nūre'd-dīn 1280

72
Maḥmūd Pāşā Merḥūmuñ Tekrār Ṣadāret-ʿUẓemāya ʿAvdetleri Tārīḫidir

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Şerefle Ḥażret-i Maḥmūd Nedīm Pāşā-yı ẕī-iclāl
Gelip ṣadra yine eyyām-ı ʿadlī eyledi mesʿūd

2 Dirīġ-ı şefḳat etmez bendegānından şeh-i ʿālem
Bıraḳmaz bāb-ı luṭfun aṣdiḳā-yı devlete mesdūd

3 Şikeste dilleri mecbūr edip şāhen-şeh-i devrān
Vezīr-i ḳadr-dān ile ʿumūmu eyledi ḫoşnūd

4 Yetişdi aṣdiḳānıñ dādına bir ḥāl-i yeʾs içre
Der-i raġbetden olmuşlar idi müstes̱ḳal u merdūd

5 Vezīr ibn-i vezīr ol āṣaf-ı yeḳtā ki yoḳ mis̱li
Ḫıṣāl-i devletidir nām-ı ʿālīsi gibi Maḥmūd

6 Göñüller oldu meclūbu muḳaddem ki ṣadāretde
ᶜUyūn-ı ᶜāleme ibrāz edip ās̱ār-ı nā-maᶜdūd

İ-68 7 O rütbe ḳıldı taᶜmīm-i ᶜadālet ᶜahd-i ṣadrında
Cihānda oldu ẓulmüñ lafẓı mühmel kāᵓili mefḳūd

8 Niçe inkār olur ol ṣadr-ı ẕī-şānıñ kemālātı
Nedir o fikr-i s̱āḳıb reᵓy-i ṣāᵓib şīme-i beyhūd

9 Felāṭūn-ı zamān münşī-yi kāmil şāᶜir-i māhir
Seḥāb-āsā ẓılāl-i himmetidir sāye-i memdūd

10 Maᶜārif-pīşe fażl-endīşe bir destūr-ı dānā kim
Nigāh-ı raġbetinden meyl-i nā-ehilāndır maṭrūd

11 Budur Nāfiᶜ duᶜāmız ṭūl-i ᶜömr ü ᶜāfiyet ile
Yedinde ola her ᶜazminde miftāḥ-ı der-i maḳṣūd

12 Gelir nādir felekde[373] böyle bir tārīḫ-i rūḥ-efzā
Yine ravnaḳ-fezādır cāh-ı ṣadra āṣaf-ı Maḥmūd 1292

73

Ṣadr-ı Esbaḳ Fuᵓād Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥālleridir
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Fuᵓād Pāşā ki el-ḥaḳḳ mefḫar-ı erkān-ı devletdir
Niçe ās̱ārı var kim naṣb-ı ᶜayn-i mülk ü milletdir

2 Sipeh-sālār olup ravnaḳ verip cāh-ı ṣadāretde
Maḳām-ı ḫāriciyye manṣıb-ı hengām-ı rıḥletdir

B-69 3 Hüner-ver böyle bir dürr-i yetīm-i baḥr-i ᶜirfāna
Leᵓālī-yi sirişk olmaz bedel ġālī ḫasāretdir

4 Diyār-ı ecnebīde intiḳāli olsa da dil-sūz
Maḳāmı[374] mürdegān-ı ġurbetiñ cāh-ı şehādetdir

5 Zülāl-i ṣāff-ı raḥmet ile sīrāb eyleyip Mevlā
Mükerrem ḳılsın o meᵓvāda kim mevᶜūd-ı ümmetdir

6 Yazılsın Nāfiᶜā kilk-i güherle seniñ ḳabrinde
Fuᵓād Pāşā içün eşk-i esef seyḥān-ı raḥmetdir 1285

---

[373] felekde: ẓuhūra B.
[374] Maḳāmı: Maḳām-ı İ.

74

Ṣadr-ı Esbaḳ ᶜĀlī Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥālleridir

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḥażret-i Pāşā-yı ᶜĀlī-ḳadr edip seyr-i beḳā
Oldu ḥasretle ṣadāret cāhı ẕātından cüdā

2 Cāhını ḫālī ḳoyup gitdi o ṣadr-ı bī-hemāl
Ḳanda ol ᶜaḳl-ı Felāṭūn ḳanda o berḳ-ı zekā

3 Eylesin rūḥ-ı revānın Ḥaḳ ġarīḳ-ı raḥmeti
Ḥażret-i Rūḥu'l-Emīni ᶜadne ḳılsın reh-nümā

İ-69 4 Oldu żāyīᶜ bī-bedel bir gevher-i baḥr-i kemāl
Mıṣraᶜ-ı cevherle yazdım ben de tārīḫ-i sezā

5 Rehberi oldu ricālu'l-lāhu sebᶜa Nāfiᶜā
ᶜĀli Pāşā cennet-i aᶜlāya ḳıldı iᶜtilā 1288

75

Rifᶜat Pāşā-zāde Raʾūf Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥālleridir

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Ramażān-zādeleriñ mefḫarı Rifᶜat Pāşā
Ḫānedānında bıraḳmış idi bir necl-i Raʾūf

2 O vezīr ibn-i vezīre niçe ḳıydıñ e felek
Böyle dānāya teṣādüf edemez devr-i ulūf

3 Ḥayf kim rıḥlet-i dil-sūzu Raʾūf Pāşānıñ
Ḫānedānın bu muṣībet ile ḳıldı melhūf

4 Mevtdir şübhe mi var böyle ᶜaḳab-gīr-i ḥayāt[375]
Pīşedir ᶜāleme yoḳ çāresi bu deʾb-i ṣurūf

5 Var iken ṣaḳlayacaḳ sīnede bir ḫūrşīdi
Edemez devr-i felek anı da maḥrūs-ı küsūf

6 Nāfiᶜā ḫayr-ı duᶜāsıyla budur tārīḫi
B-70 ᶜAbdini eyleye[376] mesrūr-ı cinān Rabb-i Raʾūf 1301

---

[375] ḥayāt: ḥiyāl İ.
[376] eyleye: eyle İ.

76

Müdīr-i Dāʾiremiz ʿAlī Begiñ Maḫdūmu Maʿṣūm ʿİffet Begiñ Tārīḫ-i Vefātıdır

müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün

1 Dünyā iken dār-ı zevāl
Fikr-i beḳā emr-i muḥāl

2 Her ten sihām-ı çarḫ içün
Olmuş hedef var mı mecāl

3 Oldu bu maʿṣūma dirīġ
Bād-ı ḫazān ʿayn-i kemāl

4 Ḳıldı ʿAlī Beg vālidin
Mehcūr-ı envār-ı cemāl

5 Ḥükm-i ezeldir Nāfiʿā
Yoḳ zehre-i remz-i suʾāl

6 Aldı ecel bir cevheri
ʿİffet Beg etdi irtiḥāl 1301

77

İ-70 **Ṣadr-ı Esbaḳ Maḥmūd Nedīm Pāşā Merḥūmuñ Adana Vāliliginden ʿAfv ile Der Saʿādete ʿAvdetinde Söylenmişdir**

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Devletle ṣafā geldiñ eyā āṣaf-ı Maḥmūd
Ḫāk-i deriñi kuḥl-ı ʿuyūn eyler ahālī

2 Ḥasret-keş idi maḳdemiñe ehl-i Sitanbul
ʿĪd eylemesin mi görüp rūz-ı viṣāli

3 Pervāz ediyor evc-i meserretde göñüller
Nār-ı eleme beste iken perr ile bāli

4 Hep bildi ġıyābıñda cihān ḳıymet ü ḳadriñ
Sāyeñde ararlarsa n'ola ḥüsn-i meʾāli

5 Dīdārıñ ile mürde[377]-dilān buldu ḥayātın
Ṣubḥ-ı emele[378] erdi şeb-i hicr ü melāli

---

[377] mürde: müjde İ.
[378] Ṣubḥ-ı emele: Ṣubḥ eyleye İ.

6 Envār-ı cebīniñ mi bu yā lemʿa-i esḥār
Āfāḳı eden böyle ser-ā-pā mütelālī

7 Dillerdeki envāra bedel yansa ḳanādīl
Mihri felegiñ ḳalmaz idi ẕerre mis̱āli

8 İs̱bāta ne ḥācet ki sürüp pāyiñe yüzler
Züvvār ile memlū görürüz ṣaff-ı niʿāli

9 Biñ secde-i şükrān ederiz luṭf-ı Ḫudāya
Eslāfa naṣīb olmadı mıʿşār-ı mis̱āli

B-71 10 Mevlādır eden böyle ḳulūbu müteveccih
Mevlādır eden ẕātıñı maġbūṭ-ı eʿāli

11 Maḥsūb-ı der-i devletiñ olmaḳ ile Nāfiʿ
Tefvīż-i duʿā eyledi bu resme ahāli

12 Ḥaḳ ʿömrüñü müzdād ede iḳbāliñi dāʾim
Necmiñ ola āfāḳ-ı cihānda mütelālī

78

Ṭarsūs Müftīsi Esbaḳ Merḥūm Aḥmed Ḥilmi Efendiniñ Der Saʿādetde Vuḳūʿ-ı Vefātlarında Söylenmişdir

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Olmayan var mı ḫasār ile muṣāb-ı şöhret
Ṣofra-peyvestedir erḳām-ı ḥesāb-ı şöhret

2 Feyż-yāb etse de ẓāhirde riyāż-ı emeli
Menbaʿ-ı seyl-i ḳażādır şu seḥāb-ı şöhret

3 ʿĀḳıbet tīr-ı ʿuyūna hedef eyler lā-şekk
Yoḳ ḥesābı olanıñ ḫāne-ḫarāb-ı şöhret

4 Olma maġrūr-ı serā-perde-i ʿizz ü raġbet
Ṭolaşır pāyiñe bir günde ṭınāb-ı şöhret

5 Olma ser-bāz-ı taʿayyün naẓar et ʿibret ile
Lānedir būma niçe ḳaṣr-ı ḫarāb-ı şöhret

İ-71 6 Bir içim ṣuya eder Ādemi āḫir muḥtāc
Olma cūyende-i ṣaḥrā-yı serāb-ı şöhret

7 Sūz-nākinde olur beste nevāsı encām
Ḫoş gelir ṭabᶜa maḳāmāt-ı rübāb-ı şöhret

8 Revnaḳ-ı gülşeni etdikçe ḫazān istiᶜḳāb
Her varaḳda görünür remz-i ᶜitāb-ı şöhret

9 Berḳ-ı iḳbāl ile rūşen-dil olur mu ᶜāḳıl
Ḫānmān-sūz iken ᶜālemde lihāb-ı şöhret

10 Neyledi Müfti-i Ṭarsūsi o faḫr-i vaṭanı
Berḳ-ı ḫāṭıf gibi yek-lemᶜada tāb-ı şöhret

11 Āh kim Aḥmed-i Ḥilmī gibi bir ᶜallāme
Oldu ḥayfā mütevārī-yi niḳāb-ı şöhret

12 Olmadan rāh-ı[379] maḳāṣıddan ᶜinān-gīr-i emel
Eyledi ᶜazm-i beḳā pā-be-riḳāb-ı şöhret

13 Ḥażret-i Ḫālide mihmānlıġa Ḥaḳ ḳıldı sezā
Ḫālidi rāhına vermiş idi tāb-ı[380] şöhret

14 Ḫānesi müzd-i ḥam-ı pāy-i ġarībān iken āh
Dār-ı ġurbetde nihān etdi türāb-ı şöhret

B-72 15 Murġ-ı rūḥu ola āsūde-i bāġ-ı firdevs
Nitekim devr ede āᶜḳābı ᶜiḳāb-ı şöhret

79

Ḫāk-Pāy-i Hümāyūna Tārīḫ-i Sāl
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ẓıll-ı Yezdān Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd[381]
Ḫān-ı ẕī-şān Pādişāh-ı bī-hemāl

2 Ḥāmi-i millet imāmü'l-müslimīn
Cāmiᶜ-i mecmūᶜa-i ḥüsn-i ḫıṣāl

3 Nūr-ı ᶜadli rūşen etdi ᶜālemi
Oldu dillerden cüdā gerd-i melāl

[379] rāh-ı: -İ.
[380] tāb-ı: -İ.
[381] Ẓıll-ı Yezdān Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd: Ẓıll-ı Yezdān Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān B.

4 Esb-i iclāli olup bālā güẕār
Naᶜlınıñ ās̱ārıdır resm-i hilāl

5 Şehr-yārā Ḫusrevā dād-āverā
Eyleyip iḥsān Ḫudā-yı Ẕü'l-Celāl

6 Dīni teʾyīd eyledi ẕātıñ ile
Geldi vech-i şerᶜe tāb-ı ictiẕāl

7 Ṣavleti Fārūḳiyānañla bütün
Oldu āsāyiş cihānda ber-kemāl

8 Ḳıbleteyniñ ḫādim ü ḥāmīsisin
Emr ü fermānıñ sezā-yı imtis̱āl

İ-72 9 Sāl-i hicret oldu biñ üç yüz iki
Faḫr-i ᶜaṣrıñla eder ᶜarż-ı delāl

10 Raʾyete manṣūr-ı şāhāneñ içün
Nūrdan bir mehçedir sīmīn hilāl

11 Tehniyet şevḳi ile dergāhıña
Oldu ṭāvūs-ı felek zerrīn bāl

12 Bendegāna faḫr-i tebrīgiñ yeter
Merkez-i ḫūrşīde edip iḥtifāl

13 Böyle etdikçe teᶜāḳub ᶜām u sāl
Devletiñle devr ede rūz u leyāl[382]

14 Ola destiñde zimām-ı rūzgār
Neşr ede fermānıñı[383] şarḳ u şimāl

15 İki tārīḫ-i güherle Nāfiᶜā
Oldu taḳdīme sezā naẓm-ı leʾāl

16 Pādişāhım geldi eyyām-ı ẓafer 1302
Gösterir yevm-i fütūḥātı bu sāl 1302

---

[382] rūz u leyāl: rūz-ı leyāl İ.
[383] fermānıñı: firengī İ.

80

Ṣadr-ı Sābıḳ Übbehetli Devletli Saᶜīd Pāşā Ḥażretleriniñ Tārīḫ-i Ṣadāretleridir

fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

B-73

1 Bāb-ı ᶜĀlīyi eyleyip iḥyā
Ṣadrı zeyn eyledi Saᶜīd Pāşā

2 Rūşen etdi cihānı necm-i saᶜīd
Münşeriḥ oldu ṣadr-ı bāy u gedā

3 Ẕātı nezd-i[384] milelde dürr-i memdūḥ
Var mı ḥācet bu mebḥaṡi ıṭrā

4 Her umūrunda eyleyip teʾyīd
ᶜÖmr ü iclāli ola rūz-efzā

5 Muᶜceminden tefāʾül eyleyecek
Oldu tārīḫ ṣadāret-ᶜuẓemā 1300

81

Devletli Münīf Pāşā Ḥażretleriniñ Defᶜa-i S̱āniye Maᶜārif-i Neẓāret-i Celīleleri Tārīḫidir

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Yine buldu maᶜārif mihrini pertev-feşān oldu
Ḳudūmuyla neẓāret cāhı reşk-i āṣmān oldu

İ-73

2 Ḳader-vān-ı maᶜārif Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫānıñ
Bu iḥsānıyla da aṣḥāb-ı dāniş kām-rān oldu

3 Münīf Pāşānıñ el-ḥaḳḳ s̱āniyen[385] feyż-i ḳudūmuyla
Riyāż-ı maᶜrifet maġbūṭ-ı gül-geşt[386]-i cinān oldu

4 Duᶜā-yı devletiyle Nāfiᶜ-i aḥḳar edip tebrīk
Sürūşān u beşer iḫlāṣ ile[387] āmīn-ḫˇān oldu

5 Sezādır[388] żabṭ-ı tārīḫi içün bu mıṣraᶜ-ı rengīn

---

[384] nezd-i: -İ.
[385] s̱āniyen: -İ.
[386] gül-geşt: İ.
[387] ile: -İ.
[388] Sezādır: Sezā-vār İ.

Münīf-i āṣafıñ buldu maᶜārif şād-mān oldu 1302

82

Berā-yı Teşekkür H̱āk-Pāy-i Ḥażret-i Cihān-dāriye Taḳdīm Edilmişdir

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḥamd içün elṭāfıña olsa zebānım ṣad-hezār
İᶜtirāf-ı ᶜaczini eyler medār-ı iᶜtiẕār

2 Nūr-ı iḥsānıñla ᶜaynim eyledi kesb-i fürūġ
H̱ᵛāba varmış ṭāliᶜ-i nā-sāzım etdiñ hūş-yār

3 Rūzgār iṭfāya saᶜy eyler iken raḥm eyleyip
Şemᶜ-i āmālim çerāġ-ı luṭfuñ etdi şuᶜle-dār

4 Şebnem-āsā nisbetim var mihr-i gerdūn ḥaşmete
N'ola etsem iᶜtilā-yı ḳadrim ile iftiḫār

B-74 5 Teşnegānı çeşme-sār-ı şefḳatiñ irvā edip
Niçe biñ ber-geşteyi iḥsānıñ etdi kām-kār

6 Nice Ḥātemler der-i iḥsānıñıñ deryūzesi
Kāselīs-i ḫᵛān-ı cūduñdur hezārān nām-dār

7 Ẓıll-ı Ḥaḳsın sāye-i ᶜadliñde āsāyişde ḫalḳ
Faḫr eder taḫt-ı Ceme ẕātıñla her dem rūzgār

8 Pādişāhım ḥıfẓ edip keyd-i ᶜadūdan Ḥaḳ seni
Eylesin taḫt-ı hümāyūnuñda dāʾim ber-karār

83

Ser-Kātib-i Ḥażret-i Şehr-yārī Devletli[389] S̱üreyyā Pāşā Ḥażretleriniñ Vezāret Tārīḫidir

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Şehen-şāh-ı zamān ser-kātibi mīr-i S̱üreyyāya
Vezāret ile baḫş etdi teraḳḳī cāh-ı bālādan

2 N'ola olsa fürūġ-ı ᶜāṭıfetle ḳadr-i ẕī-şānı
O Pāşā-yı celīliñ böyle ber-bālā S̱üreyyādan

3 Ede manẓūr-ı sulṭān-ı cihān Ḥaḳ ṭūl-i ᶜömr ile
Ola tābende necm-i ṭāliᶜi ᶜaḳd-i S̱üreyyādan

[389] Devletli: -B.

İ-74 4 Güher bir mıṣraᶜ-ı raᶜnāyı pāy-endāzı ḳıl Nāfiᶜ
Vezāret revnaḳ-efzā olsun envār-ı S̱üreyyādan 1305

84
Yıldızsarāy-ı Hümāyūnu Civārında Teᵓsīs Buyurulan Cāmiᶜ-i Münīre Tārīḫdir

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḥażret-i ᶜAbdü'l-Mecīd Ḫān pādişāh-ı dīndār
Naḳd-i iḥsānın eder ḫayr u müberrāta nis̱ār

2 Muḳtedā-yı millet-i beyżā imāmü'l-müslimīn
Ẓıll-ı Ḥaḳdır zīr-i ᶜadlinde ḫalāᵓiḳ sāye-dār

3 Ḥaḳ muvaffaḳ eyledi bu maᶜbedi teᵓsīs edip
El-mülūk-ı mülhemūn ās̱ārın etdi āşikār

4 Ḳıldı rāżı Ḥaḳḳı ḫoşnūd eyledi peyġamberi
Ehl-i īmānı ser-ā-pā etdi dilīr-i mesārr

5 Millet-i İslām içün rükn-i diyānetdir ṣalāt
Sellem-i dergāh-ı Ḥaḳdır beyt-i Mevlāda menār

6 Secde-gāh etsin gelip bu maᶜbedi ins ü melek
Bāni-i şevket-meᵓāba eylesin şükr-i hezār

7 Tā ebed ᶜunvān-ı ġāzī ile nāmın yād edip
Ḫuṭbe-ḫᵛān olsun ḫaṭīb-i cümle emṣār u diyār

B-75 8 Muᶜcem ü tām iki tārīḫ-i nefīsim Nāfiᶜā
Tuḫfe-i ᶜabd-i ḳadīmīdir sezā-yı iᶜtibār

9 Neyyir-i āfāḳ-ı ilhāmāt Ḫān ᶜAbdü'l-Mecīd 1302
Ḳıldı bu cāmiᶜ ile Yıldızsarāyın tāb-dār 1302

85
Emīr-i Mekke-i Mükerreme Firdevs-Āşiyān ᶜAbdü'l-Muṭṭalib Ḥażretleriniñ Tārīh-i İrtiḥālleridir

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Yine bir perde-i nā-sāz ile rāmiş-ger-i dünyā
Sürūd-ı ḫüzn ü ġamdan eyledi āhengini icrā

2 Emīr-i Mekke sābıḳ yaᶜni ᶜAbdü'l-Muṭṭalib ḥayfā
Bütün eşrāf-ı ᶜālī-ḳadre iken dergehi melce

3 Gelip peyk-i ecel teblīġ edince *irciᶜī*[390] emrin
Revān-ı pākini ᶜarş-ı berīne eyledi ihdā

4 Müzeyyen ḳıldı ḳarn-ı kāmili ᶜömr-i dırāz ile
Mükerrer ṣadr-ı sādāta olup ẕātı fürūġ-efzā

5 Ḫıṣāl-i Hāşimīde oldu lāḥiḳ ṣaff-ı pīşīne
Şecāᶜat ile ḳıldı ṣīt-i ceddi Ḥaydarı iḥyā

İ-75 6 Çıḳar her mıṣraᶜından Nāfiᶜā bir ġam-fezā tārīḫ
Bu beyt ile olup ḫāmem sadā-yı ḫüzn ile gūyā

7 Cenāḥ-ı raḥmet ile ḳıldı ᶜAbdü'l-Muṭṭalib pervāz 1303
Ola cennetde ᶜammī Caᶜfer-i Ṭayyāra hem-meᵓvā 1303

86
Berā-yı İstiᶜṭāf
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Ey şehen-şāh-ı zamān ᶜabd-i emek-dārıñ iken
Naẓar-ı ᶜāṭıfetiñden ne revā dūr olayım

2 Ḫıdmetim ḳırḳ senedir salṭanat-ı ᶜuzmāña
Bu şerefden ne sebeb oldu ki mehcūr olayım

3 Ṣaḳlasın taḫt-ı ḫilāfetde seni Rabb-i Kerīm
Ben daḫı luṭfuñu iḥrāz ile mesrūr olayım

87
Ṣadr-ı ᶜĀlī Devletli Feḫāmetli Kāmil Pāşā Ḥażretlerine Rūz-ı ᶜĪdde
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḥaḳ tebārek eylesin ᶜabdiñ mübārek āṣefā
Ḥāfıẓ-ı eyyāmıñ olsun *Ḥasbina'l-lāhu kefā*[391]

B-76 2 Reᵓy ü tedbīr-i Felāṭūnuñla Yeᵓcūc-ı fiten
Eylesin sedd-i ᶜademde böyle dāᵓim iḫtifā

---

[390] *İrciᶜī ilā rabbiki rāḍıyeten marḍıyyeten: Ey huzura kavuşmuş insan! Sen O'ndan hoşnut, O da senden hoşnut olarak Rabbine dön. (Seçkin) kullarım arasına katıl ve cennetime gir,* mealindeki ayet, Fecr/28. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 593.

[391] *Ḥasbina'l-lāhu kefā: Bana Allah yeter*, mealinde kelām-ı kibār. Yılmaz, age., s. 63.

3 Ey ṭabīb-i ḫastegān-ı dil devā-yı şefḳatiñ
Eylesin ṣadr-ı berāyāyı peẕīrā-yı şifā

4 Ḥaḳ muᶜammer eyleyip incāl u aḫfādıñ ile
İnşirāḥ-ı ṣadr ile ḳılsın hemīşe pür-ṣafā

5 Ḫayr-ı edᶜiyyeñle Nāfiᶜ çākeriñde dāᵓimā
Yād-ı evṣāfıñda vaṣṣāfāne ḳılsın iḳtifā

88

Rūz-ı ᶜĪdde Ḫāk-Pāy-i Hümāyūn Cenāb-ı Şehr-yārīye
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ġurre-i ᶜīd oldu revnaḳ-baḫş-ı āfāḳ u zemīn
Sübḥa-i eyyām-ı ṣavma oldu ᶜaḳd-i cevherīn

2 Himmet-i şāhāneñ ile bu sene şehr-i ṣıyām
Ḥükm-i şerᶜī üzre oldu feyż-yāb-ı iḥtirām

3 Oldu pür-ceyb-i efāḫim luṭf-ı erzānıñ ile
Münşeriḥ ḳıldıñ ṣudūru naḳd-i iḥsānıñ ile

İ-76 4 Bī-riyā her rūz-ı ᶜaṣr-ı devletiñdir rūz-ı ᶜīd
Leylidir hem-ḳadr-i Ḳadr eyyāmıdır ᶜahd-i saᶜīd

5 Altı yüz yıldan ziyāde nisbet-i mevrūs̱umuz
Hep ṣadāḳatle muᶜanven ḫıdmet-i mevrūs̱umuz

6 İşte bu dīrīne nisbetdir medār-ı cürᵓetim
Ẕerreyim gerçi ezelden mihre vardır nisbetim

7 Nāfiᶜ-i aḥḳar emek-dār-ı ḳadīm-i devletiñ
Ḫıdmetiñden dūr ise eyler duᶜā-yı devletiñ

8 Böyle devr etdikçe şehr-i rūza vü eyyām-ı ᶜīd
Eyleye eyyām-ı ᶜömr ü şevketiñ Mevlā mezīd

89

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Gözlerim sürmeye ṣad-şevḳ ile iken rāġıb
Ḫāk-i dergāhıña sedd oldu ᶜitāb-ı ḥācib

2 Ḥācibiñ keçligi gerçi ʿaraż-ı lāzımdır
Bu ḳadar çīn-i cebīn olmasa ḥüsnün sālib

3 Ẕillet-i ʿuzlet ile bendeñ iken naḳşa ḥaṣīr
Ne revā olmayasın böyle ḥużūra cālib

B-77 4 Ehl-i ḥācāta faḳaṭ sāḥa-i luṭfuñ ḳaldı
Etme iḥsān buyur aṣḥāb-ı niyāzı ḫāʾib

5 Gül gibi ḫār-ı elem etdi girībānımı çāk
Kim olur sen var iken ehl-i kemāle ṣāḥib

6 Es̱er-i kāmilimiñ bilmeyerek iʿcāzın
Ẓann ederler ḳuluñu belki muʿacciz kātib

7 Bilseler de farażā ḳadrini kimdir ṭanıyan
Kim olur nāsere naḳd-i fużalāya ṭālib

8 Bunca aḳṭārı gezip ṣıdḳ ile etdim ḫıdmet
Sūʾ-i ṭāliʿ yine her saʿyime oldu ġālib

9 Ḳıldı irḫā-yı ʿinān ḫāme-i cürʾet ʿafv et
Çarḫ-ı sāmānım ile ṣabrı mı oldu sālib

10 Bende-i bāb-ı ʿaṭā-baḫşıñ iken bunca sinīn
Ne revā Nāfiʿiñi menʿ ede andan ḥācib

11 Tā ebed dergehiñi merciʿ edip ʿāleme Ḥaḳ
Görmesin sedd-i der-i luṭfuñu her giz ṭālib

90

İ-77 **Baġdād-ı Mevālīdin ʿĀṣım Efendi Merḥūmuñ Dīvān-ı Eşʿārını Taḳrīżdir**[392]

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Es̱er-i ʿĀṣım-ı dānādır bu
Naẓm u neşr ile dü-bālādır bu

2 Ẕātı faḫr-i fużālā-yı iʿlām
Fażlı maġbūṭ-ı mevālī-yi ʿiẓām

3 Yeridir gerçi kemāliñ Baġdād
Az gelir böyle mükemmel üstād

[392] Bu şiir Bʿde 79 ve 80. Sayfalarda yer almaktadır.

4 Buldu revnaḳ suḫanıyla se-zebān
Kesb-i zīnet ederek ḥüsn-i beyān

5 Fikr-i bārīki çekip mısṭāra
Dizdi gevherlerini evtāra

6 Var güherler ki ne mümkindir aña
Naḳd-i efkār ile taḳdīr-i bahā

7 Beytiniñ her biri bir ḳaṣr-ı meşīd
Lafẓınıñ her biri bir dürr-i nażīd

8 Tuḥfe-i[393] nādiredendir el-ḥaḳḳ
Raġbet-i ehl-i kemālāta eḥaḳḳ

9 Allah Allah ne suḫan bu ne zemīn
Üç lisān üzre sezā-yı taḥsīn

10 Yoḳdur ıṭrāda lüzūm-ı ıṭnāb
Ḥüsn-i üslūb iledir fażl-ı ḫiṭāb

11 Ḳālıb-ı rūḥ-ı maʿānīdir hep
Ehliniñ rūḥ-ı revānıdır hep

12 Siḥr-i Hārūt olamaz sözde mis̱āl
Ki anıñ siḥri degil siḥr-i ḥelāl

13 Çemenistān-ı belāġatde rebīʿ
Berg ü ezhārımız āyāsı bedīʿ

B-80 14 Deşt-i ʿirfānda ne raʿnā gülşen
Feyż-yāb etmiş o gül-zārı suḫan

15 Bir gülistān ki naẓīri nā-yāb
Feyż-i ilhām ile olmuş sīrāb

16 Ṭoplasın güllerini dest-i ḫayāl
Zīb-i ser eylesin aṣḥāb-ı kemāl

17 İşte dīvān-ı belāġatdir bu
Nāfiʿā kenz-i feṣāḥatdir bu

---

[393] Tuḫfe-i: Tuḫf-ı İ.

İ-78 18 Sū-be-sū neşr olaraḳ aḳṭāra
Yādigār olsa sezā edvāra

19 Raġbet etdikçe şehen-şāh-ı zamān
Nev-es̱erler olur elbette ʿayān

20 Bāʿis̱-i neşv-i es̱erdir raġbet
Fātiḥ-i ḳufl-ı hünerdir raġbet

21 Ḥaḳ ede şevketini rūz-efzūn
Eyleye nāẓımı lafẓı memnūn

91

Aḳrabādan Aṭana Naḳībi Esbaḳ Merḥūm Fażlu'l-lah Efendiniñ Tārīḫ-i Vefātıdır

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Kim icābet eylemez geldikde dāʿīʿ-i ecel
Āmed ü şüdden ʿibāretdir bu dār-ı bī-beḳā

2 İşte bu ḳuṭruñ daḫı bir fāżıl-ı ẕī-himmeti
Rehber-i dār-ı naʿīme etdi āḫir iḳtidā

3 Bunca yıl cāh-ı neḳābetde şeref-sāz olaraḳ
Aṭana eşrāfına olmuşdu ẕātı muḳtedā

4 Merciʿ-i ehl-i velāyet ḫānedānı ced-be-ced
İltifātından bütün memnūn idi bāy u gedā

5 Nāfiʿā hayr-ı duʿādan başḳa var mı çāresi
Ḳabrini pür-nūr-ı raḥmet eyleye dāʾim Ḫudā

6 Çıḳdı bir tārīḫ-i gevher-dār-ı Nāfiʿ fevtine
Ḳıldı Fażlu'l-lāh Efendi ʿazm-i seyrān-ı beḳā 1299

92

İstanbul Ḳāḍīsi Esbaḳ Tevfīḳ Beg Merḥūmuñ Tārīḫ-i Vefātıdır[394]

mef ʿū lü fā ʿi lā tün mef ʿū lü fā ʿi lā tün

1 Āh ey dil-i ḫazīnim Tevfīḳ Beg etdi rıḥlet
Eşk-i dü-çeşm ile ḳıl Ḥaḳdan niyāz-ı raḥmet

B-78 2 Ḳıldı ṣüdūru pür-sūz nār-ı elīm-i ḥüznü

---

[394] Başlık: İstanbul Ḳāḍīsi Esbaḳı Tevfīḳ Beg Efendiniñ Tārīḫ-i Vefātı B.

Verdi teʾes̱s̱ürātı cümle ḳulūba riḳḳat

3 Bir ẕāt-ı kāmil idi el-ḥaḳḳ naẓīri nādir
Ẕātıyla buldu revnaḳ mektūbi-i meşīḫat

4 Ḳāḍī olup mükerrer bu dār-ı salṭanatda
Aḥkāmı ḳıldı icrā bir mūcib-i şerīʿat

5 Naḳşiyyeden ṭarīḳ-ı feyże edip teveṣṣül
Hem şerʿe ḫādim idi hem sālik-i ṭarīḳat

İ-79 6 Bābı güşāde idi aḥbāb u zāʾirine
Taṭyīb içün ḳulūbu eylerdi beẕl-i himmet

7 Tārīḫ-i muʿcemin yaz Nāfiʿ budur duʿāmız
Tevfīḳ Begiñ beḳāda olsun maḳāmı cennet[395] 1307

93
Birāder-i ʿĀcizi ʿAbdü'l-Mennān Beg Merḥūmuñ Kerīmesi ve Maḫdūmumuz Maḥmūd Begiñ Ḥalīlesi Zeyneb Ḫānımıñ Tārīḫ-i Vefātı

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Āh kim dāderimiñ duḫteri Zeyneb Ḫānım
Dürc-i pākize-i ʿiṣmetde idi dürr-i yetīm

2 Özleyip vālidi Mennān Begi pek tāze iken
ʿAzm-i firdevs ile baḫş etdi dile ḥüzn-i ʿaẓīm

3 Hem-firāşın bıraḳıp eyledi seyrān-ı beḳā
Mīr-i Maḥmūduma ḥayf eyledi bu hicr-i elīm

4 Ber-güẕār etdi bize iki ciger-pāresini
Ṭūl-i ʿömr ile ede ḫayr-ı ḫalef Rabb-i Kerīm

5 Yazdı tārīḫini bir āh ile ʿammi Nāfiʿ
Sitt-i Zeyneb ola merḥūmeye hem-rāh-ı naʿīm 1307

94
Nāmıḳ Pāşā Ḥażretleriniñ Maḫdūm-ı Mükerremleri Müşīrān-ı ʿAẓāmdan Ḥaleb Vālīsi Esbaḳ Cemīl Pāşā Merḥūmuñ Tārīḫ-i İrtiḥāli

mef ʿū lü fā ʿi lā tün mef ʿū lü fā ʿi lā tün

1 Etdi beḳāya rıḥlet ḥayfā Cemīl Pāşā

[395] Tevfīḳ Begiñ beḳāda olsun maḳāmı cennet: Tevfīḳ Begiñ maḳāmı olsun beḳāda cennet İ.

Ḳılsın ġarīḳ-ı raḥmet dār-ı cinānda Mevlā

2 ʿAskerden etdi neşʾet ibrāz edip besālet
Ḳıldı merātibini cāh-ı müşīre iʿlā

3 Ḫāḳān-ı ḫuld-mekāna oldu ḳarīn-i evvel
Etdi ṣadāḳat üzre maḫdūm-ı pākin irḍā

B-79 4 Faḫr-i vülāt-ı ẕī-şān destūr-ı ekrem idi
Ḳıldı Ḥaleb diyārın envār-ı feyżi şehbā

5 Ḥaḳ vālid-i kerīmi destūr-ı bī-ʿadīle
Ṣabr-ı cemīller ile baḫş eylesin tesellā

6 Bir böyle ḳahramānı devrān ki etdi żāyiʿ
Aḫlāfı ile ḳılsın Ḥaḳ ḫānedānın iḥyā

7 Raḥmetle yād olunsun Nāfiʿ hemīşe nāmı 1003*304:1307
Tārīḫe derc edilsin ẕikr-i Cemīl Pāşā ẕikr-i cemīl pāşā 1307

İ-B 2 **3. Bölüm**

Bismillāhi'r-Raḥmani'r-Raḥīm Ve Bihi Nestaʿīn
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Nām-ı Ḥaḳdır çünki miftāḥ-ı der-i ḥüsn-i beyān
Fetḥ eder elbet anıñla kenzini naẓm-āverān
Ṣad-ṣalāt olsun o hādī-yi ṭarīḳ-ı Ḥaḳḳa kim
Buldu iʿcāzıyla[396] dīvān-ı belāġat ḳadr u şān

Ġazeliyyāt[397]

1

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Yoḳdan bu kevni ser-te-ser ābād eden Ḫudā
Ḥikmet-serā-yı ʿālemi īcād eden Ḫudā

2 Ḳıldı ġınā-yı ẕātını bu kenz ile ʿayān
Naḳd-i ʿaṭāyı ḫāric-i aʿdād eden Ḫudā

3 Bālā vü zīri ḳıldı mecārī-yi ḳudreti
Her ẕerresinde varlığın eşhād eden Ḫudā

[396] iʿcāzıyla: iʿcāz ile B.
[397] Başlık: -İ.

4 Mişķāt-i nūr-ı vaḥdeti ķıldı maẓāhiri
Yek-lemᶜāsıyla encümi īķād eden Ḫudā

5 Ecrām-ı kevni ķıldı musaḫḫar meşiyyete
Edvār-ı çarḫı ḥükmüne münķād eden Ḫudā

6 *Lā taķneṭū*yu[398] yazdı celī bāb-ı raḥmete
Mücrimlerine ᶜafvını iᶜdād eden Ḫudā

7 Nām-ı şerīfin eyledi iķlīd-i bezm-i ins
Ẕākirlerini raḥmet ile yād eden Ḫudā

8 Muḥtāc eder mi ġayrıya ḥāşā gedāların
Niᶜmetlerini ḫāric-i taᶜdād eden Ḫudā

9 Āzāde eyle sicn-i ṭabīᶜatden ᶜabdiñi
Ey dūzaḫından ᶜāṣīyi āzād eden Ḫudā

10 Eyle şefīᶜ-i rūz-ı cezā faḫr-i ᶜālemi
Ümmetligiyle rūzumu isᶜād eden Ḫudā

11 Pīrim cenāb-ı Ġavs̱i buyur reh-nümā baña
Ey himmetini menhel-i irşād eden Ḫudā

12 Kesmem ümīdi çoķ görerek seyyiʾātimi
Rabb-i Kerīmdir ᶜācize imdād eden Ḫudā

13 Maḥrūm eder mi Nāfiᶜi ᶜiṣyānına sebeb
Ehl-i niyāza luṭfu ile dād eden Ḫudā

2

İ-B 3 *fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün*

1 Ḥażret-i faḫr-i rüsüldür ḫādi-i rāh-ı Ḫudā
Rehberidir şeb-revānıñ necm-i tābān-ı Sühā

2 Nūr-ı şerᶜīdir ṣırāṭ-ı müstaķīmiñ meşᶜali
Destine peyvestedir miftāḥ-ı bāb-ı ihtidā

3 Raḥmet etdi ᶜālemīne ẕātını Rabb-i Kerīm
Feyż-yāb-ı kevs̱eridir ravża-i mülk-i beķā

---

[398] *Lā taķneṭū min rahmetillāh: Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin*, mealindeki ayetin bir bölümü, Zümer/53. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 463.

4 Ḳıble-i veche tecelliyāt-ı Ḥaḳ miḥrāb-ı dīn
Müstefāż-ı evvel-i ḫilḳat-peẕīrān-ı ʿamā

5 Zīnet-efzā-yı taʿayyün-gāh-ı ṣaḥrā-yı berūz
Rūşenā-sāz-ı maḳām-ı *lā-ṣabāḥ u lā-mesā*

6 Zīr-i pāyinde felekler sidreler mefrūş iken
Oldu vuṣlat-gāhı deşt-i *lā ḫalā vü lā-melā*

7 Cemʿ edip gül-desteler gül-zār-ı naʿtinden müdām
Eyle dest-āvīz-i dergāh-ı ḳabūlü Nāfiʿā

3

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ġamzelerdir rāh-ı vaṣla bāʿiṡ-i raġbet baña
Bir ḳılıcı ḳanlıdır ġāret-ger-i ʿiṣmet baña

2 Nūr-ı vaḥdetle muṣayḳaldır dil-i dānişverān
Bir perīdir gösteren bir demde bin ṣūret baña

3 Olmadı ʿayn-i baṣīret burḳaʿ-endāz-ı şühūd
Çeşm-i ẓāhir-bīn olur hep perde-i ġaflet baña

4 Eyledim sencīde-i mīzān-ı vicdānım hezār
Bār-ı niḳmetden girāndır minnet-i niʿmet baña

5 Ḳāf-ı istiġnādadır āsūde-gāh-ı ehl-i dil
Oldu ʿanḳa-veş tecerrüd bāliş-i rāḥat baña

6 Naḫvet-i erkān-ı devlet külfet-i ehl-i rüsūm
Hep budur bezm-i cihānda māniʿ-i ülfet baña

7 Mīhmān olduḳ şu dār-ı ibtilāda çend-rūz
Ḳoymadı her giz felek çekdirmedik miḥnet baña

8 Ādemi *naḥnu ḳasemnā*[399]dır bu dāra sevḳ eden
Zād-ı rāh-ı ġurbet olur dāne-i ḳısmet baña

9 Olalı Nāfiʿ cenāḥ-ı bāz-ı eşheb melceʾim
Himmet-i Pīrimdir ancaḳ şeh-per-i rifʿat baña

---

[399] *Naḥnu ḳasemnā beynehum maʿīşetehum: Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz paylaştırdık,* mealindeki ayetin bir bölümü, Zuhruf/32. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 490.

4

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Yoḳ reh-nümā-yı maḳṣad olur āşinā baña
Olmaz güşāde bāl-i saʿādet hümā baña

İ-B 4 2 Dil ḳurtulur mu pençe-i müjgān-ı yārdan
Yoḳdur ne çāre ḥükm-i ḳażādan rehā baña

3 Cellād-ı çeşm-i yāre esāretdedir göñül
Āb-ı ḥayāta Ḫıżr olamaz reh-nümā baña

4 Yek-şemme būy-ı sünbül-i gīsū-yı yār imiş
ʿArż etdi naḳd-i ceybini bād-ı ṣabā baña

5 Çoḳ pīç ü tāba ḳoydu dili baḥs̱-i ṭurrede
Çīn-ebruvānıñ etdigi remz-i ḫaṭā baña

6 Geç ġayrı ḳalma cisr-i mecāzīden[400] ey göñül
Oldu güşāde rāh-ı ḥaḳīḳat-serā baña

7 Nāfiʿ cenāb-ı Cāzime taḳdīme ḳıl şitāb
Faḫr-āver oldu bu ġazel-i nev-edā baña

5

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Hevā-yı zülfüñü çoḳdan serimde saḳlarım cānā
Getirdi başıma fikr-i şeb-i vaṣlıñ ḳara sevdā

2 Açılmaz mācerādır ḫāl-i ḫaddiñ ʿuḳdesi dilde
Degildir ḥalli ḳābil būseden gördükçe istiġnā

3 Mücāb oldum zülāl-i laʿl-i Şīrīniñ ile aḫir
Dil-i maḥrūr-ı ʿaşḳıñdan kime etdim ise şekvā

4 Niçe naḫl-i teri gördüm çemenler bāġlar gezdim
Temāşā etmedim ḳaddiñ gibi bir servi-i raʿnā

5 Ḥaḳīḳat mülkünü kim ölçdü miḳyās-ı ḳıyās ile
Degil güncīde lafẓa ʿālem-i pehnā-ver-i maʿnā

---

[400] mecāzīden: mecāzīde İ.

6 Temāşā etmeyen bilmez gören taʿbīre söz bulmaz
Diyār-ı yār ise maḳṣad göñülden eyle istiḳṣā

7 Ġubār-ı māsivāyı eşk ile maḥv eyleyip evvel
Gidip ṣaḥrā-yı Ḳaysa ol nigeh-bān-ı ruḫ-ı Leylā

8 Bu vārlıḳ ile olmaz Nāfiʿā rāh-ı fenā[401] ẓāhir
Erer mülk-i beḳāya eyleyenler vārını[402] ifnā

9 Bütün feyż-i cenāb-ı Ġavs̱-ı Aʿẓamdır ḥaḳīḳatde
Tereşşuḥ eyleyen mīzāb-ı ḫāmemden zülāl-āsā

6

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Rūz u şeb etmez iken miḥrin felek pertev-nümā
Ṭāliʿ-i eyyāmı hīç ṣaḳlar mı dāʾim rūşenā

2 Eksik olmaz dīdeden ḫūn-ı ġam-ı āzār-ı çarḫ
Maḥber-i sürḫ eylemiş çeşm-i terim kilk-i ḳażā

İ-B 5 3 Yoḳ mudur āyā şeb-i hicriñ ṣabāḥ-ı vuṣlatı
Ḳaldı ẓulmet-gāh-ı ḥasretde dü-çeşm-i bī-żiyā

4 Her ne dem keştī-süvār oldumsa baḥr-i maṭlaba
Olmadım āzāde-i girdāb-ı ḥarmān-ı minā

5 Ḳıble-gāh-ı ehl-i ḥācetdir der-i iḥsān-ı Ḥaḳ
Olamaz şāyān-ı miḥrāb-ı teveccüh māsivā

6 Sen tevessül eyle rūḥāniyyet-i peyġambere
Rāh-ı tevfīḳe seni irşād eder ʿavn-i Ḫudā

7 Nāfiʿā Ḥaḳ eylemez luṭfun gedālardan dirīġ
Ṣıdḳ ile bāb-ı tevekkülden ṣaḳın olma cüdā

7

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 ʿAndelīb olsa da gülşende hem-āvāz baña
Olamaz murġ-ı seḥer nālede hem-rāz baña

---

[401] rāh-ı fenā: faḳr-ı fenā İ.
[402] vārını: dārını B.

2 Pençe-i ḫār-ı ʿalāʾiḳde olup beste cenāḥ
Murġ-ı dil gösteremez cilve-i pervāz baña

3 Çeşm-i ẓāhir olamaz maḥrem-i bezm-i dil-dār
Ṭarf-ı dilden görünür cilve-geh-i rāz baña

4 Etse de remz ile ebrūları teklīf-i viṣāl
Ġamzeler bir bir olur māniʿ ü ġammāz baña

5 Yoḳdur ebvāb-ı ekābirde niyāzıñ sūdu
Bāʿiṡ-i ḥüsn-i ḳabūl olmadadır nāz baña

6 Gülşen-i ḫāṭırı ferḫunde[403] bulursun yer yer
Ġonce-i ṭāliʿ olur ise dehen-bāz baña

7 Nāfiʿā pāy-i emel ermedi maḳṣad-gāha
Ḳapadı cümle deri ṭāliʿ-i nā-sāz baña

8

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Olsa sermāye-i fıṭrat kime girdār-ı ʿaṭā
Yoḳ demez kīse-i cūdu eder īṡār-ı ʿaṭā

2 Bestedir bāb-ı kerem etme ümīd-i iḥsān
Ceyb-i nisyānda nihān oldu anaḫtār-ı ʿaṭā

3 Sāl-i ḫuşk oldu zamān āb u neḍāret nā-yāb
Deşt-i bī-berg ü kelā oldu çemen-zār-ı ʿaṭā

4 Ehl-i ḥācāta mümāşāt-ı ekābir mehcūr
Ṣarf eder āb-ı ruḫu beyhude dil-dār-ı ʿaṭā

5 Bir tüyünden yine bāzū-yı kerem-ver geçmez
Āşiyān-sāz-ı ḫumūl olsa da ṭayyār-ı ʿaṭā

İ-B 6 6 Müşterīsiz mi ḳalır gevher-i ʿirfān Nāfiʿ
Var iken ehl-i himem zāde-i ṭayyār-ı ʿaṭā

7 O yenābīʿ-i zülāl-i kerem ü iḥsānıñ
Ṭabʿ-ı feyż-āveridir lücce-i teyyār-ı ʿaṭā

---

[403] ferḫunde: İ.

9

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Deşt-i iḫlāṣ-ı zamāndır şūre-zār-ı bī-kelā
Çeşme-zārından tereşşuḥ eylemez yek-ḳaṭre mā

2 Seyr eder āyīne-i āġāzdan encāmını
Eylemez rūşen naẓar tedbīr-i emrinde ḫaṭā

3 Rūzgār eyler mi hīç taḫt-ı Süleymāna żarar
Mużṭarib ḳılmaz dil-āgāhānı taḥrīk-i hevā

4 Telḫ-kām-ı bāde-i engür olur mu ʿāşıḳān
Ẕevḳ-yāb-ı ḳand-i laʿl-i yār iken ehl-i ṣafā

5 ʿAşḳdır müstaġni-i tedbīr-i ʿaḳl-ı ḥīle-ger
Dest-i şīrān eylemez dumbāl-i rūbāhı ʿaṣā

6 İḫtiyārıñ ḥükmü yoḳ ḳaṭʿā diyār-ı ʿaşḳda
Ḥükm eden iḳlīm-i dilde ibtilādır ibtilā

7 Nāfiʿā ḫār-ı nedāmetle girībān çāk olur
Gül gibi ḫandānlıḳ ile eyleyen vaḳtin hebā

10

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Bir ṭaḳım vehm ü ḫayāl iken medār-ı ḫūlyā
Dām-ı ġafletdir yine dānāya tār-ı ḫūlyā[404]

2 Müntehāsın bulmadı saʿy etdi messāḥ-ı ḫayāl
ʿAḳl u fikriñdir verāsında diyār-ı ḫūlyā

3 Ġonceyi zerrīn ḳadeḥ taṣvīr eder mey şebnemi
Mestidir bezm-i ḫayāliñ neşʿe-dār-ı ḫūlyā

4 Niçe biñ gülşen ʿimār eyler taṣavvur mülküne
Kesb-i feyż eyler ʿademden cūy-bār-ı ḫūlyā

5 Müflise sermāye baḫş eyler gedāya tāc u taḫt
Murġ-ı ʿanḳālar hümālardır şikār-ı ḫūlyā

---

[404] Dām-ı ġafletdir yine dānāya tār-ı ḫūlyā: Dām-ı ġafletdir yine sīne dānāya tār-ı ḫūlyā B.

6 Bulmadılar çāre dilden ḳalʿana ehl-i ʿuḳūl
Sūr-ı vehm ile müʾessesdir ḥiṣār-ı ḫūlyā

7 Bir ḳoşuşda teng eder eṭfāle luʿbet-gāhını
Çaldırır mı ġayra gūyen ney-süvār-ı ḫūlyā

8 Mestdir bezm-i taṣavvurda mey-āşām-ı ḫayāl
Ermedik bir ser mi var derd-i ḫumār-ı ḫūlyā

İ-B 7 9 Nāfiʿā fikr-i muḥāl olmaz peẕīrā-yı vücūd
Ḫūlyā-der-ḫūlyā encām-kār-ı ḫūlyā

11

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ḳalḳdı āyīn-i muḥabbetden selām u merḥabā
ʿAdd olur elfāẓ-ı vaḥşetden selām u merḥabā

2 Var ise[405] ḥubb u selāmet sāḥa-i ʿuzletdedir
Oldu mensī yād-ı ülfetden selām u merḥabā

3 Sedd olup bāzār-ı iḫlāṣı diyār-ı ṣoḥbetiñ
Düşdü pek enẓār-ı raġbetden selām u merḥabā

4 Dīde-i dil-dārdan ümmīd olur mu iltifāt
Kim arar mestān-ı ʿişretden selām u merḥabā

5 Bunca dem ʿömrüm geçirmişken yolunda bekleyip
Görmedim bir kez o āfetden selām u merḥabā

6 Müntehā-yı iltifātıdır kibārıñ laḥẓası
Vaḥşet eyler enf-i naḫvetden selām u merḥabā

7 Nāfiʿā eyler mi teʾs̱īrātı ḳalbi münşeriḥ
Neşʾet etmezse muḥabbetden selām u merḥabā

12

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Bir ḳadeḥ mey ṣun da al şu ʿaḳlı serden sāḳiyā
Olmasın idrākimiz ḥüzn ü sürūra āşinā

2 Var mı ṣūdu ṣarf-ı ẕihniñ ḥādis̱āt-ı ʿāleme

---

[405] Var ise: Var iser İ.

Bu meşiyyet-gāh iken mecrā-yı aḥkām-ı ḳażā

3 Būse-çīn olsa rikābından felek rūşen diliñ
Māh-veş eyler tevāżuʿdan zemīne inḥinā

4 Etdigi demde mey-i luṭfuyla ḫalḳı neşʾe-dār
Kendi eyler ser-fürū mīnā siriştān-ı saḫā

5 Olamaz peymāneden çeşm-i ḥabāb elbette dūr
Bādeden çekmez nigāhın merdüm-i ehl-i hevā

6 Ḥaḳḳıdır rindāna öpdürse ayāġın duḫt-i rez
Çoḳ ayāġ öpdü edince ṣadr-ı bezme iʿtilā

7 Dār-ı ḥükm-i şāh-ı Cemdir Nāfiʿā ḫum-ḫāneler
Bīm-i ġamdan andadır ḫāṭır tehī bāy u gedā

13

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Mey midir şuʿle veren yoḳsa ṣafā-yı mīnā
Gündüz etdi geceyi tāb u żiyā-yı mīnā

İ-B 8 2 Germ edip gerdişini elde ḳadeḥler sāḳī
Atdı ser-pūşunu mestāna edā-yı mīnā

3 Ṣaldı bir ġulġule kim meclis-i rindāna bu şeb
Etdi rāmiş-geri pür-vāle nevā-yı mīnā

4 Bezm-i rindānı temevvücde görüp ṭaʿn etme
Keşti-i hūşa verir lerze hevā-yı mīnā

5 Bu rezānetde ḳalır ḫumları deyr-i küheniñ
Deʾb-i Cemden çıḳamaz resm ü edā-yı mīnā

6 N'ola eylerse hevā-dārı ṣabāyı sāḳī
Olacaḳ vaḳt-i seḥer nāfe-güşā-yı mīnā

7 Gecdi eyyām-ı şebāb ile dem-i ʿayş u ṣafā[406]
Nāfiʿ olmaz ġam-ı pīrīye devā-yı mīnā

14

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

---

[406] ʿayş u ṣafā: ʿayş-ı ṣafā İ.

1 Çeşm-i bādāmımıza laᶜli mey-i neşve-fezā
Gören ol şūḫu eder bezm-i Ceme istiġnā

2 Düşmesin üstüne ᶜāşıḳ şeb-i vuṣlatda diyü
Burḳaᶜ-ı āyinedir ḫaṭṭ-ı ᶜiẕārı gūyā

3 Yoḳ mudur ḥaḳḳı düşün hīç nemek-i laᶜliñde
Sīḫ-i ġamzeñle kebāb olmada diller cānā

4 Devr-i laᶜliñde mey-āşām olaraḳ ẕevḳ edelim
Sāḳiyā böyle ḳalır ṣanma bu eyyām-ı ṣafā

5 Güher-i jāle verir pençe-i ḫūrşīde zemīn
Yed-i süflāya açar rüşvet içün el kübrā

6 Ḳaṭre-i āb-ı ruḫu etme telef maḫlūḳa
Var iken eşk-i dü-çeşmiñle der-i luṭf-ı Ḫudā

7 Şeb-çerāġ oldu yine gevher-i naẓmıñ Nāfiᶜ
ᶜAḳd içün eyle s̱üreyyāsına çarḫıñ ihdā

15

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Tābende vech-i yār ile her ẕerre her nedā
Olsun hezār cān-ı muḳaddes aña fedā

2 Diller viṣāl-i yāre eder[407] ᶜarż-ı iştiyāḳ
Yek-dem cenāb-ı yār ise andan degil cüdā

3 Sāḳī yetişdir o meyi kim dil-fürūz ola
ᶜAyn-i şühūdu rūşen ede[408] nūr-ı kibriyā

4 Meclā-yı nāb-ı ᶜārıż-ı cānān olur mu hīç
Mirᵓāt-i dilde ẕerre ġubār olsa māsivā

İ-B 9 5 Rāh-ı Ḫudāya seyyid-i aᶜẓam delīldir
Var menzil-i ḥaḳīḳate ḳıl şerᶜe iḳtidā

6 Baḳma bu iḫtilāfına aḳvāl-i ᶜālemiñ
Vaḥdet-serāda birleşerek hū olur ṣadā

---

[407] eder: ede B.
[408] ede: idi B.

7 Nāfiᶜ maḳām-ı ḳurba faḳaṭ ᶜaşḳdır ṭarīḳ
Goftīm vesselāmu ᶜalī tābiᶜü'l-hüdā

16
fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Sāye-i zülfüñ oldu ẓıll-ı hümā
Farḳ-ı ᶜuşşāḳa dām-ı ẓıllehumā

2 Güle işmām edince vaṣf-ı lebiñ
Ġonceniñ aġzın açmaz etdi ṣabā

3 Verdi *Ṭūbā lenā* nihāl-i riyāż
Gelse reftāra ḳāmet-i *Ṭūbā*[409]

4 Āb-ı ḥayvāna teşne dil mi ḳalır
Olsa laᶜl-i lebiñ ḥayāt-efzā

5 Menzil-i şāh-ı şāhidān olamaz
Taḫt-gāh-ı dil olmasa tenhā

6 Ārzū ḳalmadı göñüllerde
Ẕāḳa ṭaᶜmen mine'l-hevā ve selā

7 Dürer-i naẓmıña sezā Nāfiᶜ
Dense Allāhu dürr-i *nāẓimuhā*

17
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Kibriyā ẕāt-ı kerīmiñe revādır yā Rab
Yoḳ münāziᶜ saña maḫṣūṣ u sezādır yā Rab

2 Feyż-i luṭfuñdan erer bāġ u çemen-zāra ḥayāt
Ḳande baḳsam bu güher şuᶜle-nümādır yā Rab

3 Ḳudretim olsa da her luṭfuña biñ şükr etsem
Baḥre nisbet ile yek-ḳaṭre-i mādır yā Rab

4 Nice ketm eyleyem ᶜallām-ı ḫafāyāsın sen[410]
ᶜÖmrümüñ mā ḥaṣalı cürm ü ḫaṭādır yā Rab

[409] *Ṭūbā: İlāhī ağaç*, Kurᶜan'da ne güzel, ne mutlu, ne hoş ne a'la gibi mānālara gelir. Yılmaz, age., s. 154.
[410] ḫafāyāsın sen: ḫafāyā sensin B.

5 Ḳul ḳuṣūrsuz olamaz mücrim isem de ḳuluñum
Muḳteżā-yı ʿaẓamet ʿafv u ʿaṭādır yā Rab

6 Mużṭarib ḳılsa daḫı ḳıble-nümā-yı dili ḫavf
Yine āsūde-gehi beyt-i Ḫudādır yā Rab

7 Eylediñ ʿizz-i ʿubūdiyyete maẓhar nāmım
İ-B 10 Nāfiʿiñ melceʾi dār-ı ʿAtiḳādır yā Rab

18

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Nūr-ı ruḫsār-ı ʿAcem ḫāl-i müheyyā-yı ʿArab
Efser-i farḳ-ı ʿAcem ʿaḳd-i s̱üreyyā-yı ʿArab

2 Ḳıble-i ehl-i hidāyetle bulur muydu żiyā
Maṭlaʿ-ı şems-i hüdā olmasa baṭḥā-yı ʿArab

3 Eyledi millet-i beyżā-yı ḫalīli iḥyā
Buldu nūruyla żiyā cebhe-i ābā-yı ʿArab

4 Ruḫ-ı tābānı ile zülfünedir āşüfte
Gül-i gül-geşt-i ʿAcem sünbül-i ṣaḥrā-yı ʿArab

5 Dürc-i imkānda odur dürr-i girān-ḳadr-i vücūd
Evc-i iḥsānda odur ebr-i güher-zā-yı ʿArab

6 Mehbıṭ-ı vaḥy-i Ḫudā nās̱ir-i envār-ı hüdā
Mürşid-i rāh-ı edeb ḫˇāce-i dānā-yı ʿArab

7 Seyf-i meslūl-ı ġazā hādim-i Lat u ʿUzzā
Rāġım-ı enf-i ʿAcem ḥāsım-ı daʿvā-yı ʿArab

8 Pertev-efzā-yı sarāy-ı melekūt u nāsūt
Muḥyi-i mülk-i ʿAcem ḥāmi-i enḥā-yı ʿArab

9 Kīse-i naḳd-i ʿaṭā kef-i güher-bār-ı saḫā
Mevrid-i ḫayl-i ʿAcem menhel-i iḥyā-yı ʿArab

10 Vāżıʿ-ı ḫātem-i ḫatmiyyet-i menşūr-ı rüsül
Şāh-ı şāhān-ı ʿAcem melceʾ-i ʿuẓmā-yı ʿArab

11 Nāfiʿā nūr-ı ṣalātıyla münevver olsun

Kişver-i Rūm u ʿAcem ḫıṭṭa-i pehnā-yı ʿArab

19

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Gördü güller ʿārıżıñ çāk-i girībān oldu hep
Seyr-i reftārıñda servīler nigeh-bān oldu hep

2 Oldu rūşen dīdeler envār-ı dīdārıñ ile
Sīneler bu şevḳ ile şemʿ-i fürūzān oldu hep

3 Ebsem oldu ṭūṭiler nuṭḳ-ı şeker-bārıñ ile
Vaṣf-ı laʿliñde suḫanlar āb-ı rümmān oldu hep

4 Başḳa revnaḳ kesb edip zülfüñ bahār-ı ḫaṭṭ ile
Baḳ çemen-zār-ı cemāliñ sünbülistān oldu hep

5 Sen ne āfetsin ki ʿaḳl u fikrini serden alıp
Seyr eden ruḫsārıñı meftūn u ḥayrān oldu hep

6 Behre-yāb-ı dāne etmezken felek dānāları
Ḫırmeniyle niʿmeti mebẕūl-i nādān oldu hep

İ-B 11 7 Sālik-i is̱r-i cenāb-ı Feḥmi-i dānā olup
Cilve-gāh-ı fikr-i Nāfiʿ deşt-i ʿirfān oldu hep

20

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Āfitāb-ı ḥüsnüne ḫaṭṭ-ı siyāh olmuş seḥāb
Şuʿleler peydā eder dillerde berḳ-ı ıżṭırāb

2 Bülbül ü gül beytini faṣl eyleyip bād-ı ḫazān
Esdi serlerden hevā gecdi dem-i nāz u ʿitāb

3 Geçdi eyyām-ı şebāb etmez taḥammül bāṣıram
ʿAynek-i çeşmim olur seyr-i cemāl-i yāre ḫ̌āb

4 Sīnemi ḫālī ḳomaz ammā ḫayāl-i dilberān
Pür güherdir olsa da hicrān ile sīnem ḫarāb

5 Ḳalmadı dilde ġubār-ı yeʾs ile tāb-ı ṣafā
Neşʾe-dār etmez ne nūş-ı mey ne āheng-i rebāb

6 Çeşm-i bī-dār ile ey dil ol nigeh-bān-ı emel
Güller eyler bülbüle vaḳt-i seḥer keşf-i niḳāb

7 Bāb-ı Ḥaḳdır Nāfiᶜā aṣḥāb-ı ḥācāta güşād
Anda sen īstāde ol eyyām ederse sedd-i bāb

21

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Ḫıdmet-i devlete kim ṣıdḳ ile eylerse şitāb
Rehber eyler aña tevfīḳi cenāb-ı Vehhāb

2 Etmeyen dāmenin evsāḫ-ı ṭamaᶜla leke-dār
Ṣaḳlar āyīne-i nāmūsunu her dem pür-tāb

3 Ṭutsa kim defterini sehv u ḫaṭādan sālim
Yüzü ağıyla açar nāṣiyesin rūz-ı ḥesāb

4 Sen çalış ṣıdḳ ile bilmez ise de ser-kārān
Żāyiᶜ etmez emegiñ fātiḥ-i bāb-ı esbāb

5 On üç ay biz de edip Ḫarputa defterdārlıḳ
Oldu īcāb-ı ḳader ġayrı vedāᶜ-ı aḥbāb

6 Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr et yine ᶜazm eyler iseñ
ᶜAbd içün bāb-ı tevekkül gibi yoḳ naᶜmü'l-bāb

7 Nāfiᶜā dergeh-i Ḥaḳdan budur aḳṣā-yı niyāz
Ṭoġru yoldan şaşırıp etmeye dü-çār-ı ᶜitāb

22

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Arar mı Ḥıżrı olan neşᵓe-yāb-ı ᶜālem-i āb
Ḥayāt-ı mürde-dilāndır şarāb-ı ᶜālem-i āb

İ-B 12 2 N'ola olur ise dil-sūz-nāk-i şevḳ-i lebi
Ki bezm-i yāre göñüldür kebāb-ı ᶜālem-i āb

3 Şikeste dāne-i ḫāṭır eder mi rindānı
Döner ṣuyunca diliñ āsyāb-ı ᶜālem-i āb

4 Çerāġına yine kendi ṣuyu olur revġan
Füzūn olur mey-i nāb ile tāb-ı ᶜālem-i āb

5 Eder mi revnaḳ-i ẕevḳ-i bahārını żāyiᶜ
Bilinse ḳadr-i zamān-ı şebāb-ı ᶜālem-i āb

6 Kimiñ serinde eserse hevā-yı ṣoḥbet-i ᶜaşḳ
Olur dü-dīde-i mestī ḫarāb-ı ᶜālem-i āb

7 Bu bezme maḥrem olur ṣanma duḫt-ı rez Nāfiᶜ
Şarāb-ı bezm-i ḥaḳīḳatdir āb-ı ᶜālem-i āb

23

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Sīnede olmasa bāzār-ı teᶜāṭī-yi ireb
Böyle dü-çār-ı taᶜab olmaz idi pāy-i ṭaleb

2 Gerçi peyvestedir esbāba mecārī-yi umūr
Müsteniddir yine taḳdīre mebānī-yi sebeb

3 Dil-i bī-tāba cilā-sāz olamaz muṭrib u mey
Ḳalmadı bezm-i ṣafā etdi taġayyür meşreb

4 Bu ḫarābāta gelip kim dilin etdi maᶜmūr
Ḳanḳı ḫāṭırda temel ṭutdu binā-yı maṭlab

5 Bilemez mıṣṭaba-i ᶜayş u ṣafānıñ ḳadrin
Olmayan ḫāk-i meẕelletde mey-āşām-ı taᶜab

6 Felegiñ gerdiş-i nā-sāzına ṣabr etdigiçün
Hāle āġūşa çeker māh-ı münīri her şeb

7 Sebeb-i fażl olamaz sāde neseb insāna
Nāfiᶜā olmaz ise ḥilye-i ẕātīsi ḥaseb

24

mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

1 Etdiñ yine peymāneyi çün meyle leb-ā-leb
Sāḳī demidir gel olalım biz de leb-ā-leb

2 Dil-teşneler eylerse resen zülfüñü āyā
Çāh-ı emele vāṣıl eder mi dili ġabġab

3 Şāyeste-i kālā-yı kemālāt olamazsın

Aḫlāḳıñı etmezseñ eger naḳd-i müheẕẕeb

4 Ḥayfā ki fünūn ṣandıġımız baḥs̱-i cünūndur
Ṣor Ḳaysa ne ögretmiş aña ḫᵛāce-i mekteb

İ-B 13 5 Çalışma ʿabes̱ fikriñe tevfīḳ-i ṭıbāʿa
Beñzer mi naẓar eyle biribirine meşreb

6 Ẓann eyleme rāḥatdadır aṣḥāb-ı merātib
Ārām edemez māh-ı felek olsa da bir şeb

7 Ḫaṭṭ-ı lebini ṣormaġa açıldı dehānım
Nāfiʿ dedi ḥıfẓıñda mıdır āyet-i *ferġab*[411]

25

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ṭalʿat-i ruḫsārıñ ile āfitāb
Vechine çekdi ḥayāsından niḳāb

2 Zülfüñe meşşāṭalıḳ eyler ṣabā
Şeb-revi oldu felekde māh-tāb

3 Kūhkenlik mi eder Ferhādlar
Laʿl-i Şīrīniñden olsa ẕevḳ-yāb

4 Mest iken çeşmiñ yine āyā n'içün
Bu dil-i bī-hūşa eylersin ʿitāb

5 Āteşīn laʿl-i güher-bārıñ ile
Bādeler peymāneler olur müẕāb

6 Necm-i ṭāliʿ olmadı ṭalʿat-nümā
Nāzdan etmez misin refʿ-i ḥicāb

7 Yoḳ mu raḥmıñ Nāfiʿ-i dil-ḫasteye
Gel ṭabībim söyle bir şāfīʿ cevāb

26

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Zülfüñ hevāsı sīnede gösterdi pīç ü tāb

---

[411] *Ve ilā rabbike ferġab: Ve yalnız Rabbine yönel*, mealindeki ayet, İnşirah/8. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 596.

Keştī-yi hūşa mevceleri verdi ıżṭırāb

2 Dil-ḫastegāna cürᶜa-i laᶜliñdedir şifā
Yoḫsa devā-yı ᶜaşḳ olamaz neşve-i şarāb

3 Ey meh yüzüñden olsa olur keşf-i ġam-ı dil
Refᶜ-i ẓalām-ı leyl eder eylerse āfitāb

4 Ṣordum kenār-ı lebde olan ḫālini dedi
Olmaz mı cām-ı bāde-i laᶜlinde hīç ḥabāb

5 ᶜArż eyle yāre rāz-ı dili bul ṭarīḳını
Maḳṣad ḫiṭāb-ı nāzıdır olsun velev ᶜitāb

6 Meʾnūs ḳıldı dīdemi dil bir ġazāl ile
Ṣaḳlar ḫayāl-i çeşmini oldu remīde ḫˇāb

7 Nāfiᶜ cenāb-ı fātiḥ-i ebvāba ḳıl niyāz
İ-B 14 Eyler gedā-yı luṭfuna iḥsānı fetḥ-i bāb

27

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Çekip niḳābını ḫūrşīde ḥāʾil oldu seḥāb
Daġıtdı zülfünü mehtāba girdi mevc-i ᶜubāb

2 Baḳıp dü-dīde gehī ḫaṭṭa gāhi ebrūya
Olur müṭālaᶜa-i neşr ü naẓm ile pür-tāb

3 Lehīb-i āteş-i laᶜliñle dil müẕāb olaraḳ
Döküldü şīşe-i endīşeden ḫayāl-i şarāb

4 Dimāġ-ı bülbülü mest etdi ḫūy-ı gül-būyuñ
Teraşşuḥ eyledi gül-ġoncelerden āb-ı gülāb

5 Hevā-yı zülfüñ ile per ü bāl olup müjeler
Bıraḳdı lānesin uçmaḳdadır gözümdeki ḫˇāb

6 Viṣāli etdi Züleyḫāyı Yūsufuñ tāze
Civānı pīr iken etmez mi pīre baḫş-ı şebāb

7 Cevāhir-i suḫanıñ sīne kenzidir Nāfiᶜ
Kelāl-i yeʾs eder ammā binā-yı ṭabᶜı ḫarāb

28

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Sen ki refʿ etdiñ ruḫuñdan şems-i tābānım niḳāb
İltifāt eyler mi nūr-ı āfitāba māh-tāb

2 Encümü nūr-ı siyāh-ı zülfüñ eyler[412] şeb-çerāġ
Ruḫlarıñdan iḳtibās eyler żiyāsın āfitāb

3 Nāfesinden dem ṣaçar ṣaḥrāya āhū-yı Ḫuten
Ṣayd-gāh-ı zülf-i müşgīniñde eyler pīç-tāb

4 Gül gül olmuş lebleriñ gelmiş ṭarāvet bādeden
Gösterir māhiyyetin cām-ı muṣaffādan şarāb

5 Sāyesidir zülfünüñ düşmüş ruḫ-ı tābāna ḫaṭṭ
Ṣafḥa-i ḥüsne yazılmış ḳıl ḳalemle bu kitāb

6 Çeşme-sār etdim dü-çeşmi laʿl-i şīrīnin görüp
N'ola etse bī-sütūnu tīşe-i āhım ḫarāb

7 Kendi ʿaybın görse herkes etse mīzān u ḳıyās
Bulamaz bir kimseyi şāyān tevbīḫ u ʿitāb

8 Ṣarf eden edvār-ı çarḫa Nāfiʿā fikr-i daḳīḳ
Etmez ifnā dāne-i ʿömrün mis̱āl-i āsyāb

29

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Bulmadı ārām içün āsūde bercā māh-tāb
Bunca demdir devr edip çarḫı ser-ā-pā māh-tāb

İ-B 15 2 Āb-ı laʿl-i gevherīniñden olur pertev-gedā
Olsa da bir şeb-çerāġ-ı ʿālem-ārā māh-tāb

3 Gösterir māhiyyete ruḫsārıñı āfāḳda
Gezdirir destinde mirʾāt-i mücellā māh-tāb

4 Yüz görümlügü içün naḳd-i nücūmun bez̲l eder
Ḥacle-gāh-ı ḥüsnüñü etse temāşā māh-tāb

---

[412] eyler: ile B.

5 Ṭable-kār-ı mihr olup almış ele mīzānını
Müşterīlerden göz açmaz encüm-āsā māh-tāb

6 Dāneler dökmüş nücūmundan felekde mihr içün
O ġazālı ṣayda bulmaz çāre aṣlā māh-tāb

7 Cāh u sāmānıñ ile maġrūr-ı iḳbāl olma kim
Ḫırmenin nāḳıṣ bulur olduḳça ġarrā māh-tāb

8 Nāfiʿā ʿarż etmeseydi çarḫa naḳd-i sīmini
Yā nice ṣaḳlardı şemʿīn pertev-efzā māh-tāb

30

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Her kim ederse ʿazmini cevlān-ger-i edeb
Olur maḳām-ı rifʿati bālā-ter-i edeb

2 Eyler maḳām-ı ḳadrini ser-ṣadr-ı iʿtibār
Her kim ederse pīş-revin rehber-i edeb

3 Merkūz-ı ḫilḳat olsa da aḫlāḳ-ı nīk ü bed
Eyler izāle ḫabs̱ini rūşen-ger-i edeb

4 Taḥrīk eder mi cūşiş-i emvāc-ı rūzgār
Mersā-yı ḥāle olsa resā lenger-i edeb

5 Ḳadr u meziyyet ise maḥāfilde maḳṣadıñ
Ol iktisāb-ı fażl ile dāniş-ver-i edeb

6 Ḳoymaz ẓalām-ı cehli ṭabīʿatde Nāfiʿā
İşrāḳ ederse ṣadrı ne dem ḫāver-i edeb

31

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Dehān-ı yārdan ister göñül ḫiṭāb-ı ʿitāb
Meẕāḳa neşʾe verir telḫi-i şarāb-ı ʿitāb

2 Şarāb-ı laʿlin olur muḫtaṣarca bir mezesi
Olursa āteş-i ḫışmıyla[413] dil kebāb-ı ʿitāb

3 Ġażāb deminde o āteşli ġamze-i ḫūn-bār

[413] ḫışmıyla: ḫışm ile B.

Nigāh-ı tīz ile eyler dili müẕāb-ı ʿitāb

4 Ne sözlerim var idi ʿarż içün teḳāżādan
Remīde etmese idi dili cevāb-ı ʿitāb

İ-B 16 5 Hüner ʿimāretidir yoḫsa ḳalb-i virānıñ
Bir anda biñ dil olur pek ḳolay ḫarāb-ı ʿitāb

6 ʿAṣā-yı ḳahr-ı siyāsetle nerm olur dil-i saḫt
Gerekdir ehline bāzū-yı pençe-tāb-ı ʿitāb

7 Ümīd-i ʿafv-ı Ḫudā Nāfiʿā eder teskīn
Derūnu mużṭarib eylerse de ʿaẕāb-ı ʿitāb

32

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Cevher-i sāf-ı aṣālet olsa tāb-efzā-yı ẕāt
Berḳ urur mirʾāt-i vechinde tecellī-yi ṣıfāt

2 Münbaʿis̱dir aṣl-ı vāḥidden bu aʿdād-ı vücūd
Şāḫlar peydā eder ṣad berg ü bār ile nevāt

3 Baḥre ʿāʾiddir ḥaḳīḳat-bīn iseñ eyle naẓar
Bu muḥīṭ-i mevc-dār üzre ḥabāb-ı kāʾināt

4 Ehl-i dāniş edemez taʿyīn-i mersā-yı ḥużūr
Olmadıḳca cūşiş-i seyl-i ḥavādis̱de s̱ebāt

5 Ṣaymayan mülk-i fenānıñ naḳdini ṣandal-bahā
Mużṭarib ḳılmaz serin derd-i ṣudāʿ-ı ḥādis̱āt

6 Ṣabr eden merdāne dāġ-ı ḥādis̱āt-ı ʿāleme
Nūş eder bu āteşīn peymāneden āb-ı ḥayāt

7 Var mı bulmuş Nāfiʿā āsūde ḥāl-i ʿālemi
Kimseye dīvān-ı hestīde verilmez bu berāt

33

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Ḫūy-ı ʿiẕāra laʿl-i lebiñden piyāle ṭut
Gül-ġonce ile gülşen-i ḥüsnüñde jāle ṭut

2 Ḥıfẓ eyle dāġ-ı āteş-i ruḫsārı sīnede
Ey dil hemīşe bāġ-ı muḥabbetde lāle ṭut

3 Sensin viṣāl-i yāre göñül vāsıṭam benim
İster niyāza başla dilerseñ muḥāle ṭut

4 Dil teşne dīde gürsine bāb-ı niyāzda
Sāḳī bir elde bāde bir elde nevāle ṭut

5 Ḳayd et ḥesāb-ı luṭfuña bir būse ver peşīn
İster ṣafā-yı bādeye ister viṣāle ṭut

6 Ben ẕevḳim aldım işte bu şeb laʿl-i yārdan
Ḥiml ile ḫˇāba ister iseñ dil ḫayāle ṭut

7 Beste-miyān-ı nāy-ı ḥużūr ol da Nāfiʿā
İ-B 17 Dest-i niyāzı Ḥażret-i Mollā Celāle ṭut

34

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Ṭaʿn etme ehl-i ẕevḳi görüp böyle mest mest
Ḳılmış o ṣınfı neşʾe-i bezm-i elest mest

2 Erdi ṣabāḥa ṣoḥbet-i yār ile bezmimiz
Geh nāz u gāhi ʿişvede mīnā bedest mest

3 Elden gelir mi dīde-i mestāneden ḥaẕer
Eyler ayāġı neşʾe deminde şikest mest

4 Nerm oldu ṭabʿı sāḳi-i gül-çehreyi görüp
Zühhād-ı ḫuşku etdi bu şeb mey-perest mest

5 Ṣad-āferīn o rind-i mey-āşāma Nāfiʿā
Ser-dāde pāy-i ḫumda tehī dest ü pest ü mest

35

mü te fā ʿi lün fe ʿū lün mü te fā ʿi lün fe ʿū lün

1 N'ola versem āha ruḫṣat degil elde ṣabr u ṭāḳat
Bu ne hāl u ne melāmet alır ʿaḳlımı bir āfet

2 Ruḫ-ı āli sūz-ı cāndır gül-i gül-sitān-ı āndır
Gör anıñ işi fiġāndır verir ʿandelībe ḥayret

3 Bu ne ṭūṭi-i dil-ārā ki ne dem olursa gūyā
Lebi şehd ü şekker-āsā dile baḫş eder ḥalāvet

4 Dili var mı żabṭa çāre heves etdi meyl-i yāre
Müjelerden aldı yāre yine ṣaydı cāna minnet

5 Naẓar eyle şu zamāna dem-i şūriş-i cihāna
Ḳanı ḥubb-ı ḫāliṣāne ḳanı ḥāmi-i uḫuvvet

6 Niçe bir ġam-ı esāret niçe bir humūm-ı kes̱ret
Emele verip nihāyet edelim firāġ u ʿuzlet

7 Bıraḳıp şu pīç u tābı dile verme ıżṭırābı
Düşünüp dem-i ḥesābı edelim Ḫudāya ṭāʿat

8 Geçen ʿömrü eyle taʿdād ḳanı ẕevḳ-i Şām u Baġdād
Edilen o saʿyi ḳıl yād nedir eldeki ticāret

9 Yine Nāfiʿ-i suḫan-ver sözüñ oldu naẓm-ı gevher
N'ola olsa zīb-efser var ise kemāle raġbet

36

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ruḫsārıñı ʿarż eyle güle serviye kāmet
Nergisleri bī-dār ede tā ṣubḥ-ı ḳıyāmet

2 Müldür lebi gīsūları sünbül ruḫu güldür[414]
Endāmı güzel ṭavrı güzel Ḥaḳḳa emānet

İ-B 18 3 Bir ʿişvesi biñ mürdeye cān-baḫş eder iken
Gelmez ne ʿaceb dīde-i bīmārına ṣıḥḥat

4 Ṣad-cāna deger yek-nigeh-i ġamze-i tīzi
Bismilleriniñ ḫūnuna dil-teşne bir āfet

5 Ġamdan bulamaz ehl-i naẓar ṣafvet-i ḫāṭır
Yoḳ āyinesinde felegiñ rūy-ı beşāşet

6 Ḥaḳḳıñ naẓarı bāṭınādır ẓāhire baḳma
Dervīş-i ʿabā-pūşa revā görme ḥaḳāret

---

[414] güldür: degildir B.

7 Ḫalḳıñ var ise müstenidi ẓāhir u bāṭın
Nāfiʿ bize de himmet eder şāh-ı velāyet

37
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ey bülbül ʿaceb noldu bu feryādıña bāʿis̱
Ey gül ḥaẕer et olmaya berbādıña bāʿis̱

2 Tesḫīri midir bir gülüñ ey bülbül-i nālān
Dem-sāz olaraḳ çekdigiñ evrādıña bāʿis̱

3 Ṭut eldeki zincīr-i cünūnu odur ey Ḳays
Leylā ile tā ḥaşre degin yādıña bāʿis̱

4 Ḥaḳ nāẓır u kāfīdir aña çekme elem sen
Her kim ki olur ġadr ile bīdādıña bāʿis̱

5 Taʿmīr ḳılıp et ki olur feyżi ḳulūbuñ
ʿUmrāni-i iḳbāl ile ābādıña bāʿis̱

6 Envār-ı ḥaḳīḳat ile ḳıl ḳalbiñi rūşen
Şeh-rāh-ı hidāyetdedir irşādıña bāʿis̱

7 S̱ābit ola gör ḳalb-i selīm üzre ki Nāfiʿ
Yoḳ şübhe dü-ʿālemdedir isʿādıña bāʿis̱

38
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Olma serkeşte varıp serkeş-i nādāna ʿabes̱
Şemʿe ḥāl añladamaz yansa da pervāne ʿabes̱

2 Ḳader eyler hedef-i maṭlaba ancaḳ vāṣıl
Nāvek-i reʾyi varıp atma beyābāna ʿabes̱

3 Gerden-i ʿāşıḳa zincīr-i hevādır beste
Ṣanma pervāz-ı hezārānı gülistāna ʿabes̱

4 O ġazālı müjeler pençeleşip rām edemez
Çāk olur zülfüne bend olmaḳ içün şāne ʿabes̱

5 Ehl-i feyżiñ yine feyż ehli ṭanır ʿizzetini
Ḫumlar uydurmaz ayāġın leb-i mestāne ʿabes̱

İ-B 19 6 Ehlini bul ki ᶜayār-ı zeri ṣarrāfı bilir
ᶜAdd eder naḳd-i kemālātıñı bīgāne ᶜabes̱

7 Eylediñ ḳaṭᶜ-ı mesāfāt-ı maᶜrifet Nāfiᶜ
Gitmediñ saᶜy ederek is̱r-i suḫan-dāna ᶜabes̱

39

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Kenz-i ecdād u pederdir bu kemāl-i mevrūs̱
Buldu saᶜyimle nemā işte bu māl-ı mevrūs̱

2 Kimse taᶜriż u taᶜarruż edemez bir puluna
Naḳd-i ᶜirfānım iken māl-ı ḥelāl-i mevrūs̱

3 N'ola oldum ise mümtāz-ı vülāt-ı devlet
Deştidir tevsenimiñ cāh u celāl-i mevrūs̱

4 Kimisi ṭūġ-ı vezāretle ser-efrāz olmuş
Şuᶜle-i mehçeleridir bu hilāl-i mevrūs̱

5 Eylemişler kimi de bāġ-ı ᶜulūmu iḥyā
Ravża-i ṭabᶜımadır ḫāme nihāl-i mevrūs̱

6 Nām-ı nāmīlerini ḫuşk edemez bād-ı ḫazān
Bāḳidir elde müberrāt u nevāl-i mevrūs̱

7 Nāfiᶜā nāmıñı ās̱ārıñ ile ḳıl ibḳā
Feyż-yāb eylesin aḫlāfı zülāl-i mevrūs̱

40

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Nedir çarḫıñ bu keç reftārı bilmem devr-i dünyā keç
Zamān keç fikr-i ebnā-yı zamānda cümle ārā keç

2 Büküldü ḳāmeti çarḫıñ görüp ebrū-yı dil-dārı
N'ola eyler ise her dem hilālin māh-ı ġarrā keç

3 Naṣıl reh-yāb olur kim dām-ı zülf-i yārdan diller
Kemīn-gāhında etmiş ḥalḳalar peydā ser-ā-pā keç

4 Ṭarīḳ-ı istiḳāmet mi bulur keştī-yi endīşe

Ki seyl-āb-ı ḥavādis̱le bu deryālarda mecrā keç

5 Ṣaḳın aḥvel nigāhān etmesin ġāfil ḥaḳīḳatden
Olur taġlīṭ-i keç-bīnān ile elfāẓ u maʿnā keç

6 Teḳābül gösterip de rūzgāra etme serkeşlik
Bu daʿvā ile oldu bāġda ṣad-naḫl-i bālā keç

7 Ḳalır dermānde tensīḳ-ı umūra saʿy eden Nāfiʿ
Pez̠īrā-yı niẓām olmaz cihān çün fikr ü ḫūlyā keç

41

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

İ-B 20 1 Umūr-ı devlete gerçi görünmez el uzatmaḳ güç
Bu bezmiñ bāde-i telḫ-i ʿitābın ṣoñra ṭatmaḳ güç

2 Hevā-yı cāha açmaḳ bād-bān-ı şevḳi sehl ammā
Geçip girdāb-ı yeʾsi sāḥil-i āmāle çatmaḳ güç

3 Bu mevc-ā-mevc-i cevr-i rūzgār-ı nā-müsāʿidle
Zemīn-i ṣabrı bulmaḳ lenger-i temkīni atmaḳ güç

4 Ḳolaydır beste olmaḳ tār-ı zülf-i nāzenīnāna
Ederse ʿuḳde peydā ḥalli müşkil dilden atmaḳ güç

5 Süheyldir hāle-veş ḫum-geşte-i āzār-ı ʿaşḳ olmaḳ
Felekde bir meh-i tābān ile āsūde yatmaḳ güç

6 Bilinmez ḳadri nā-ehlān içinde gevher-i naẓmıñ
Ḫazef-āsā verilse bir pula nādāna ṣatmaḳ güç

7 Tek ü tāz eylemek sehl ise de fersān içün Nāfiʿ
ʿİnān-ı kilki meydān-ı belāġatde uzatmaḳ güç

42

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Bu dār-ı dil sürūr u ġam gibi mihmāna ḳalmaz hīç
Ṭolup boşalmadıḳ ʿālemde bir kāşāne ḳalmaz hīç

2 Ġubār-ı māsivā refʿ olsa mirʾāt-i baṣīretden
Tecellī-gāh-ı nūr-ı Ḥaḳ olup bīgāne ḳalmaz hīç

3 Ḳalırsa böyle germ-ā-germ-i ṣoḥbet şevḳ-i mestāna
Derinde dīde gül-mīḫ olmadıḳ meyḫāne ḳalmaz hīç

4 Lebinden feyż-yāb eylerse sāḳī bezm-i rindānı
Ṣudāᶜ-ı meyle meyl-i gerdiş-i mestāne ḳalmaz hīç

5 Girihler ᶜuḳdeler ḥall olsa zülf-i yārdan dilde
Yed-i meşşāṭada çāk olmadıḳ bir şāne ḳalmaz hīç

6 Verip ṭanbūra muṭrib-gū şimāl āheng-i sāz etse
Yed-i sāḳīde ser-bāz olmadıḳ peymāne ḳalmaz hīç

7 N'ola peyrev olursam Fehmi-i ẕī-şāna kim Nāfiᶜ
Ṭanır erbāb-ı fażlıñ ḳadrini noḳṣāna ḳalmaz hīç

43

mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

1 Baḫş etdi ṣafā ṭabᶜa bu ṣaḥrā-yı müferriḥ
Āmāde gerek bezm-i dil-ārā-yı müferriḥ

2 İksīr ile mezc eyleye tā āb-ı ḥayātı
Şīrīn leb-i sāḳī ile ṣahbā-yı müferriḥ

3 Muṭrib ḳanı o naġme-i dil-sūz-ı ṣabā kim
Mest etdi bizi zülf-i semen-sā-yı müferriḥ

İ-B 21 4 Ṣabrın tükedir ᶜāşıḳ-ı dil-dādeniñ ammā
Ḫūbānda gerek nāz u sitiġnā-yı müferriḥ

5 Bir kūşe-i meyḫāneye çek pāy-i ḥużūru
ᶜĀlemde eger ister iseñ cā-yı müferriḥ

6 Perverdesidir maġz-ı ser-i ehl-i kemāliñ
Ṣor rūḥa nedir leẕẕet-i maᶜnā-yı müferriḥ

7 Ḫār-ı sitem-i dehr ile çāk olmada diller
Nāfiᶜ ḳanı o gülşen-i raᶜnā-yı müferriḥ

44

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Nev-bahār oldu yine gülşene feyż-āver-i rūḥ
Dehen-i ġonce-i yār olsa n'ola cām-ı ṣabūḥ

2 Metn-i ḥüsnünde o māhıñ ne deḳāʾiḳ var imiş
Ermedi ġāyete ḫaṭṭı ile yazıldı şurūḥ

3 Vaṣf içün dürc-i dehānında olan dendānı
Niçe dürler ediyor ṭabᶜ-ı güher-bāra sünūḥ

4 Meclisiñ zīrine bālāsına baḳmaz rindān
Meşreb-i ehl-i ṣafāda bu tekellüf maṭrūḥ

5 El-ḥaẕer ehl-i diliñ āh-ı seḥer-gāhından
Ḳalb-i āgāhadır ebvāb-ı icābet meftūḥ

6 Bulamaz kimse devā-yı maraż-ı ḳalbe ṭabīb
Çoḳdur ammā dili āzār ile eyler mecrūḥ

7 Tār-ı dil ᶜuḳde-i maṭlaba ilişdi Nāfiᶜ
Serranā'l-lāhu bi ḫayrin ve suᶜudin ve fütūḥ

45

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Baḳ ᶜandelībe ġāfil olur mu dem-i ṣabāḥ
Eyler güşāde çeşm-i gülü şebnem-i ṣabāḥ

2 Keştī-yi āhı şevḳ eder ise nesīm-i şeb
Eyler resīde sāḥil-i kāma yem-i ṣabāḥ

3 İṭfā eder mi şemᶜ-i dil-i ᶜāşıḳı viṣāl
Sönmez çerāġı deyriñ ererse dem-i ṣabāḥ

4 Şevḳ-i cemāli aġladır ᶜuşşāḳı her seḥer
Bulur fürūġ-ı mihr ile fer şebnem-i ṣabāḥ

5 Bezm-āḫir oldu vaᶜd-i viṣāl etmedi ẓuhūr
Eglendi ṣubḥ-ı kāẕib ile maḳdem-i ṣabāḥ

6 Vaḥdet-serā-yı yārda şeb-zinde-dār olan
Cām-ı ṣubūḥ-ı feyż iledir ḫurrem-i ṣabāḥ

İ-B 22 7 Maḳṣad güşāde olmaḳ ise ġonce-i emel
Nāfiᶜ nevā-yı bülbüle ol hem-dem-i ṣabāḥ

46

mefʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Şevḳ-i cemāl-i yār iledir incilā-yı rūḥ
Ḫalvet-serā-yı yārdır ancaḳ serā-yı rūḥ

2 Ser-beste verd-i gülşen-i lāhūtdur henüz
Nāsūta reng vermedi ḥālā ḫafā-yı rūḥ

3 Tāb u fürūġu perdesidir mihr-i lāmiʿañ
Olmaz ḥavās-ı ẓāhiremiz āşinā-yı rūḥ

4 Mecrā-yı feyż-i ʿālem-i imkāndır bu cān
Emrim buyurdu aña cenāb-ı Ḫudā-yı rūḥ

5 Beste-ʿurūḳ-ı cism-i ḥayāt olsa da yine
Eyler güsiste bendini encāmı pāy-i rūḥ

6 Bekler mi dār-ı cīfeyi bir üstüḫˇān içün
ʿArş-ı berīnde lānesin özler hümā-yı rūḥ

7 Ermez ʿuḳūl-i felsefe Nāfiʿ ḥaḳīḳate
Sıġmaz mażīḳ-i vehm ü ḫayāle feżā-yı rūḥ

47

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Āyet-i Nūruñ nuḳāṭından nişāndır ḫāl u ruḫ
Lāleye dāġ u güle āteş-feşāndır ḫāl u ruḫ

2 İḥtirāḳ-ı necm eder elbette ḳurb-ı āfitāb
Maṭlaʿ-ı ḫūrşīdde necm-i nihāndır ḫāl u ruḫ

3 Gösterir āyīnesinde ṣan süveydā-yı dili
Allah Allah bu ne ṣunʿ-ı dil-sitāndır ḫāl u ruḫ

4 Dīdeler dīdār-ı cānāndan nice olsun cüdā
Berg-i gül-gūn üzre çeşm-i bülbülāndır ḫāl u ruḫ

5 Ḳalmış ās̱ār-ı ẓalām-ı şeb seḥerde cā-be-cā
Şeb-çerāġ-ı bezm-i ṣubḥ-ı āsmāndır ḫāl u ruḫ

6 Āteşīn mücmerde bilmem ḥabbe-i ʿanber midir
Būy-ı müşgīnden ḥayāt-efzā-yı cāndır ḫāl u ruḫ

7 Ṣafḥa-i ruḫsāra dökmüş noḳṭalar kilk-i ḫayāl
Levḥ-i endīşemde naḳş-ı sāḥirāndır ḫāl u ruḫ

48
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Naḳş olur sīnemde ṣudūr ṣad-elem her şām u ġad
Ḫaṭṭ-ı pīşānī-yi fıṭratdır bu naḳş-ı la-yuʿadd

İ-B 23 2 Olmadı peyveste-i mersā-yı maṭlab fülk-i dil
Bir muḫālif rūzgār eyler reh-i āmāli sedd

3 Baḳma istiġnā-yı yāre ol ṭaleb-kār-ı viṣāl
Cāe fī ḍarbin mine'l-ems̱āli men cedde veced

4 Ḫūn-ı ʿuşşāḳı o meh ṭutmuş bedel yek-būseye
Leyte şaʿri kāne sehmi ḳaṭret'en-mimme vaʿd

5 Naġme-sāz olduḳça bāġlar būselikden besteler
Leblerinden ʿuḳde-dār olmaz mı diller bend bend

6 Ṣaḳla pāy-i iḫtilāṭı kim bu luʿbet-gāhda
Etmesin sermāye-i ʿömrüñ hebā şaṭranc u nerd

7 Zevraḳ-ı nefsin eden mevc-i ḫaṭardan iḥtimā
Rūzgāra bād-bān-ı ārzū açmaz ebed

8 Sen hemān temkīn edip ḳıl Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr
Lerze-nāk etmez hevāsınıñ girānı esse serd

9 Kişver-i naẓma ḳaṭār-ı şevḳi etdi naṣūḥ
Peyrev ol raḫl-ı ḫayāli sen de Nāfiʿ eyle şedd

49
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Felek senden degil etdikleriñ bī-dāddan feryād
Erişmez ṭāḳıña āhı dil-i nā-şāddan feryād

2 Eder her demde ṣad-esbāb-ı ġamla sīnemi pür-ḫūn
Dil-i şeydā nejādım gibi ḥüzn-ābāddan feryād

3 Vefāsın istemem tek çekseler ġadr u cefādan el

N'ola eyler isem hem āşinā hem yārdan feryād

4 Şifā-baḫş olmaḳ isterse dil-i pür-zaḫma gāhi çarḫ
Hedef-veş sīne eyler ṭaᶜne-i ḥussāddan feryād

5 Kebāb olmaḳ ḳolay mı ṣandıñ ey dil nār-ı ᶜaşḳ ile
Çıḳar sūz-ı şererle beyże-i fūlāddan feryād

6 Söyündürdü niçe güller ocağın sūziş-i āhı
Hezārıñ her seḥer etdikleri feryāddan feryād

7 Geçer eyyām-ı ᶜömrüm elde yoḳ sermāye-i ᶜuḳbā
N'ola eyler isem bu ġaflet-i bī-zāddan feryād

8 Mücerred ārzū-yı āsitān-ı Ġavs̱-ı Aᶜẓamla
Dü-çeşm-i ḥasret eyler manṣıb-ı Baġdāddan feryād

9 Cenāb-ı Cāzime peyrev olunca Nāfiᶜā ḫāmem
Eder düşvārı cevelān-geh-i üstāddan feryād

50

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

İ-B 24 1 Eder dü-çeşmi lebiñ böyle eşk-bār-ı ümīd
Ki sebz-i şūre zemīndir bu geşt-zār-ı ümīd

2 Bu bāġ-zarda gül-çīn-i kām olan kimdir
Göz açdırır mı ḫazān ermeden bahār-ı ümīd

3 Zamān içinde zamānlar görür emel-dārān
Ḫayāl içinde geçer hep şeb u nehār-ı ümīd

4 Netīce-baḫş olabilmez muḳaddemāt-ı emel
Ḫayāl-i felsefedir cümle kār u bār-ı ümīd

5 Çekil göñül bu emellerden işte pīr oldum
Degil ḳuvā-yı żaᶜīfe revā bu kār-ı ümīd

6 Cenāḥ-ı himmetine bāz-ı eşhebiñ muḥtāc
Gelir mi kendi ayağıyla hīç şikār-ı ümīd

7 Zimām-ı maḳṣadı Nāfiᶜ cenāb-ı Ġavs̱e bıraḳ
Odur meded-res-i güm-geşte rūzgār-ı ümīd

51

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Yoḳdur ʿibāda dergeh-i Ḥaḳdan diger maʿāẕ
Rāh-ı Ḫudāda faḫr-i rüsüldür faḳaṭ melāẕ

2 Ġāfil bulunma serde iken gerdiş-i felek
Āʿyānıñ ile ʿaynine diḳḳatle iftilāẕ

3 Dār-ı fenāda ḫayr ile ibḳā-yı nāma baḳ
Ḫayru'l-ḳurūnuñ is̱rini ḳıl meslek ittiḫāẕ

4 Gūş et ṣemāḫ-ı cān ile feyż ehliniñ sözün
Olur dimāġ-ı rūḥa ṣafā-baḫş-ı iltiẕāẕ

5 Enfāsı etme bāb-ı ʿaṭā-yı leʾīme ṣarf
Etmez derūn-ı senge nesīm-i seḥer nefāẕ

6 Ümmīde düşme luṭfunu görseñ de nākesiñ
İḫlāl eder mi kāʿideyi hīç vuḳūʿ-ı şāẕẕ

7 Beyhūde etme ḫalḳa medār aña Nāfiʿā
Yoḳdur ʿibāda Ḥażret-i Ḥaḳdan diger melāẕ

52

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Bir ṣafā var sende ey dil ʿīd-ı ber-bālā mı var
İnşirāḥ-ı ṣadra dāʾir ġamzeden īmā mı var

2 Ey dil-i şeydā seni żabṭ eylemez zincīrler
Yoḳsa başıñda hevā-yı ṭurre-i Leylā mı var

3 Var yine bir ḳīl ü ḳāl-i mūşikāfān-ı zamān
Ḥall içün mūy-ı miyānı ṣoḥbet-i bī-cāmı var

İ-B 25 4 Ḳopdu gülşende ḳıyāmet çāk eder güller kefen
Seyr-i dīdārıñ gibi bir āyet-i kübrā mı var

5 Ṭūṭi-i gūyā olur mirʾāt-i ruḫsārıñ gören
Ẕevḳ-i laʿliñle şeker-çīn olmayan bebġā mı var

6 Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr et ṣaḳla āb-ı rūyuñu
Dest-gīr-i ehl-i ḥācet beg mi var pāşā mı var

7 Nāfiʿā meʾyūs-ı vaḳt-i ḫuşk-ı eyyām olma kim
Neyl-i maḳṣūduñ daḫı elbet bahār eyyāmı var

53
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḳızarmış gül gül olmuş lebleri gül-berg-i raʿnādır
Ṣanır seyr eyleyen pür-bāde bir cām-ı muṣaffādır

2 Olur pertev-gedā-yı şemʿ-i ḥüsni māh o ḫūrşīdiñ
Niçe ḫūrşīd o kim nūr-ı cemāli ʿālem-ārādır

3 Güzellerde vefā yoḳ neşʾeye ġālib ḫumār-ı mey
Yine bezm-i cihānıñ revnaḳı maḥbūb u ṣaḥbādır

4 Ḳalır dil-teşne-i ṣaḥrā-yı nā-kāmı nihāyetde
Kef-i ḫuşk-ı zamānı ẓan edenler feyże mecrādır

5 N'ola nuṭḳ-ı Nedīmi ser-firāzān eylese ezber
Seri Pāpāyı ser eyler cihān bir bī-ser ü pādır

6 Ne istiʿdād u ne ʿaḳl u dirāyetdir ḥaḳīḳatde
Cihānda Ḥākim-i Muṭlaḳ hemān taḳdīr-i Mevlādır

7 Fürūġudur eden gevherleri merġūb u ḳıymet-dār
Veren eşʿāra revnaḳ Nāfiʿā ḥüsn-i mezāyādır

54
müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün

1 Dil nār-ı ʿaşḳ-ı yār ile sūzān olur büryān olur
Seyr eyleyen ruḫsārını ḥayrān olur giryān olur

2 Eyle temāşā ġamzesin üftādegāna kīnesin
Baḳsa ġażabla nāvek-i perrān olur peykān olur

3 Geh ʿarż-ı dīdār eyleyip gāhī eder meyl-i ḥicāb
Devr-i ḳamerdir ruḫları tābān olur pinhān olur

4 Neyse emel eyle niyāz raḥm eyler ol bende-nuvāz
Düşvār olan niçe umūr bir ān olur āsān olur

5 Gāhī elem gāhī ṣafā yoḳdur şu ʿālemde vefā

Ḳalmaz cihān bir ḥāl ile ʿümrān olur virān olur

6 Bād-ı ḫazāndır peyrevi dāʾim bahār-ı ʿālemiñ
Yoḳdur ḳarārı bülbülān ḫandān olur nālān olur

İ-B 26 7 Gülzār-ı ṭabʿım Nāfiʿā gül-desteler itḥāf eder
Şāyed ki zīb-i farḳ-ı gül çīnān olur bürrān olur

55

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ḥasret-i dīdār-ı yār ile gözüm ḳanlar döker
Serden eksilmez hevā baḳ sīneme āteş ṣaçar

2 Āfitābım ḳıl ḥaẕer fikr et ġubār-ı ḥüsnüñü
Böyle ḳalmaz bī-es̱er etdiklerim āh-ı seḥer

3 Bülbüle ṣorsam ne söylerdi ḥicābından ʿaceb
Reng-i ruḫsārıñda seyr etmiş mi bir gül-berg-i ter

4 Sīnesin etmiş ḫadeng-i ġamzeñe ẓannım hedef
Aḳıdır idi felek bu ṣubḥ-dem ḫūn-ı ciger

5 ʿUḳde-i ḫāṭır degil ḥayfā peẕīr-i inḥilāl[415]
Nāḫun-ı tedbīri bī-tāb etdi baḫt-ı keç-naẓar

6 Ḳılma ẓāhir-bīn olup esbāba ṭaʿliḳ-i naẓar
Enfes ü āfāḳ-ı ʿālemde yürür ḥükm-i ḳader

7 Nāfiʿā mirʾāt-i dilde eyle seyrān-ı ġuyūb
ʿĀlemiñ ḥāli ḫayāl u ḫˇābdan etmez güẕer

56

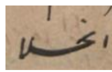
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Nigāristān eden levḥ-i dili Bihzād-ı ġamzeñdir
Cilā-dār eyleyen āyīnemi üstād-ı ġamzeñdir

2 Açıldı yāreler sīnemde kesb-i iltiyām etmez
Ser-ā-pā raḫne-dār-ı nīze-i fūlād-ı ġamzeñdir

3 Ararken tīşe-i endīşe mecrā laʿl-i Şīrīne

---

[415] inḥilāl: İ.

Dü-çeşmi çeşme-sār-ı eşk eden Ferhād-ı ġamzeñdir

4 Gücenme etdigim teklīf-i küstāḫāneye bu şeb
Emel-dārī-yi vaṣla cürᵓetim irşād-ı ġamzeñdir

5 Eden teb-lerze şīrān-ı jiyānı mīşe-zārında
Ḫayāl-i pençe-i müjgānıñ ile yād-ı ġamzeñdir

6 Nigeh-bān ol muḫayyem çetr-i aġyār olmasın cānā
Zemīn-i ḳalb-i ᶜāşıḳ merkez-i evtād-ı ġamzeñdir

7 Cemāliñ resmini naḳş eyler iken sīneye Nāfiᶜ
Ṣarīr-i kilk-i āteş-bārı hep feryād-ı ġamzeñdir

57

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Süveydādan sevād-ı ḥüzn ü ġam āfāḳa ᶜaks eyler
Midād-ı āh-ı ḥasret ḫāmeden evrāḳa ᶜaks eyler

İ-B 27 2 Gelir dillerde cūşa şevḳ-i ẕevḳ-i bāde-i gül-gūn
Ne dem āheng-i muṭrib ṭabᶜ-ı pür eşvāḳa ᶜaks eyler

3 Naẓar-bāz olmadan bir māh eder geh sīneyi tenvīr
Şemāḫ-ı cān ile vaṣfı dil-i müştāḳa ᶜaks eyler

4 Ṭulūᶜ etmeksizin mirᵓāt-i çarḫı mihr eder rūşen
Ḫabāyā-yı ḥavādiṡ ḳalb-i ẕī-işrāḳa ᶜaks eyler

5 Güvāh-ı *küllü sırrın cāveze'l-iṡneyni şāᶜ*[416] oldu
Ki ārā-yı mecālis der ᶜaḳab esvāḳa ᶜaks eyler

6 Gelir ḳalbe tenāfür ṣoḥbetinden tīre ṭabᶜānıñ
Ġubārı ṣūretiñ āyīne-i berrāḳa ᶜaks eyler

7 Firāḳ-ı mīr-i Mennānımla Nāfiᶜ etdigim nāle
Ḳubūr-ı ehl-i mātem medfen-i ᶜuşşāḳa ᶜaks eyler

58

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

---

[416] *İkiyi aşan her sır yayılır*, mealindeki mesel için bknz.; Sadık Yazar, *XIV.-XV. ve XVI. Yy. Türkçe Divanlarında Yer Alan Arap Meseller Atasözleri*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, 38. ICANAS Bildirileri, Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri, Ankara 2008, s. 1791.

1 Dil-i āteş-gedem ruḫsār-ı dilberden fürūzāndır
Ocāġ-ı ʿaşḳı seyr eyle lehībi şevḳ-i cānāndır

2 Yine mezc etdi eşke ḫūnu yād-ı ġamze-i cellād
Sipihriñ dāmeni mendīl-i sürḫ-i çeşm-i giryāndır

3 Nühüfte āteşidir dāġ-ı sevdā dilde ʿuşşāḳıñ
Anıñ cānlardaki teʾs̱īri dūzaḫda nümāyāndır

4 Miyānın merdüm-i dīdemdir ancaḳ çekmiş āġūşa
Olan pīçīde zülf-i ḥalḳa-dāra tār-ı müjgāndır

5 Fesādı var dimāġında diyü aġyār-ı bed-kārıñ
O māhıñ zülf-i ʿanber-būyu zīr-i fesde pinhāndır

6 Ne ḳaldı neşʾe ṣahbāda ne revnaḳ vech-i mīnāda
Cihān mehcūr-ı ṣafvet devr-i ʿālem başḳa devrāndır

7 Nedir Nāfiʿ bu istiġrāḳ-ı dil seyl-i meṭālibde
Seniñçün bāb-ı maṭlab āsitān-ı Ġavs̱-i Geylāndır

59

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ġamze-i cellāda ebrū ḳatl içün fermān verir
Laʿli şefḳat-bār olur[417] āb-ı ḥayāt-ı cān verir

2 Medd-i āhı cezr-i ḥayret dem-be-dem taʿḳīb edip
Baḥr-i zeḫḫār-ı sirişke cūşiş-i ṭūfān verir

3 İʿtimād etme sipihr-i dil-firībiñ mekrine
Gösterip rūy-ı beşāşet ġadrine meydān verir

4 Ḥacle-gāhında der-āġūş eyler iken tā seḥer
Ṣubḥ-dem ḫūrşīde gerdūn kāse kāse ḳan verir

İ-B 28 5 Ḥaḳ kime iḥsān murād etse demez aʿlā vü dūn
Ẕerreye isterse tāb-ı kevkeb-i raḫşān verir

6 Āb-rū ṣarf etme beyhūde varıp kem-māyeye
Rızḳ-ı maḳṣūm-ı ʿibādı Rabb-i ẕī-iḥsān verir

7 Ne şehen-şāh u ne ṣadr u ne müşīrānı verir

---

[417] olur: olup B.

Nāfiʿā maḳṣūd-ı ehl-i ḥāceti Yezdān verir

60

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Bu şeb bir māh ile dil ʿaḳd-i bezm-i ṣoḥbet etmişdir
Felekden necm-i ṭāliʿ istirāḳ-ı furṣat etmişdir

2 Lebinden nūş edip āb-ı ḥayāt-efzā dil-i mürdem
Erip bu çeşme-sār-ı Ḫıżra kesb-i ṣıḥḥat etmişdir

3 Ederken o ġazālı merdümü ünsiyyete terġīb
Sirişt-i çeşm-i āhūsuyla meyl-i vaḥşet etmişdir

4 Şikest olduḳça şevḳin artırıp āyīne-i ḫāṭır
O meh her ẕerresin meclā-yı nūr-ı ṭalʿat etmişdir

5 Temāşā eyleyenler dānehā-yı inḳılābātı
Deḳāyıḳ-bīn-i çeşmin āsiyā-yı ʿibret etmişdir

6 Edip serkeşte edvār-ı felek ḥikmet-şināsānı
Niçe rūşen dili laġzīde pāy-i ġaflet etmişdir

7 Olup şeyḫü'l-enāmıñ peyrev-i reh-vār-ı ʿirfānı
Semend-i ḫāme Nāfiʿ ḳaṭʿ-ı rāh-ı ḥikmet etmişdir

61

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Baḫt-ı nā-sāzım n'içün böyle teġāfülden gelir
Nāle-i esḥārı gūş etmez tecāhülden gelir

2 Rāh-ı mesnūn-ı Ḫudādır saʿyi esbāb-ı maʿāş
Fevt-i furṣatla nedāmetler tekāsülden gelir

3 Öyle bī-zār etdi kim feryād-ı bülbül gülşeni
Serleriñ derd-i ṣudāʿı revġan-ı gülden gelir

4 Oldu gūyā ṭūṭi-i mīnā ṣafā-yı bādeden
İnşirāḥ-ı ṣadrımız āvāz-ı ḳulḳulden gelir

5 Etse de ḫoş-būy-ı gülden gāhi taʿṭīr-i meşāmm
Zaḫm-ı ḫāristān ile minḳār-ı bülbülden gelir

6 Dilde cemᶜiyyet bütün zülf-i perīşān iledir
Bāġ-ı ḥüsnüñ revnaḳı pejmürde sünbülden gelir

7 Ṭabᶜ-ı Nāfiᶜde güşāyiş bülbül-i şeydā gibi
İ-B 29 Seyr-i gül-ruḫsār-ı sāḳī neşve-i mülden gelir

62
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Şāh-ı ḫūbān ki gelip ṣadra ṣuᶜūd etmededir
Ḫalleda'l-lāh[418] ile dil basṭ-ı dürūd etmededir

2 Kime şekvā edelim kim ile daᶜvā ṭutalım
Ne eder ise bize baḫt-ı ᶜanūd etmededir

3 Felegiñ gerdişi beyhūdeyedir ẓann etme
ᶜĀlemiñ ṭāliᶜini naḥs u suᶜūd etmededir

4 Āh-ı maẓlūmu ḳıyās etme ḳalır bī-teʾs̱īr
Cāme-i aṭlas-ı gerdūnu kebūd etmededir

5 Nāfiᶜā ḳadriñi maḥviyyet ile ḳıl ᶜālī
Mihre dek ẕerreler iᶜlā-yı vücūd etmededir

63
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Gidip Cem bezm-i ᶜālemden faḳaṭ bir cāmı ḳalmışdır
Ne meyde neşʾe ne rindān-ı şīrīn-kāmı ḳalmışdır

2 Riyāż-ı maᶜrifetden ṭoplayıp es̱mār-ı şīrīni
Selef dil-sīr olup aḫlāfa ancaḳ ḫāmı ḳalmışdır

3 Niçe Ḫāḳān u Rüstem zāl-i çarḫa rām olup āḫir
Faḳaṭ meydān-ı merdān-ı cihānda nāmı ḳalmışdır

4 Alıp Bihzād u Mānīler cihānıñ naḳşını şimdi
Bu ᶜibret-ḫāneniñ ne resmi ne ressāmı ḳalmışdır

5 Müreccaḥ şimdi o reng-i ḳanāᶜatden der-i ẕillet
Firāz-ı Ḳāf-ı istiġnāda bir ᶜanḳa mı ḳalmışdır

---

[418] *Ḫallada'l-lāhu mülkehū ebedā: Allah onun mülkünü sonsuza dek sürdürsün* anlamında duadır. Yılmaz, age., s. 61.

6 Nedir bu ġaflet-i ʿālem peẕīr-i intibāh olmaz
Geçip bunca zamān ne ehli ne eyyāmı ḳalmışdır

7 Ḳalan ās̱ārıdır ḥikmet-şināsānıñ faḳaṭ Nāfiʿ
Niçe ʿārifleriñ raḥmetle yād-ı nāmı ḳalmışdır

64

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Fıṭratında her kimiñ ādāb kendin gösterir
Şevḳ-i dīdārı ile aḥbāb kendin gösterir

2 Ṣanma eşk-i dīdedir eyler teraşşuḥ ẖūn-ı dil
Çeşm-i bülbülden şarāb-ı nāb kendin gösterir

3 Yāre is̱bāt-ı vücūda vāsıṭāmdır āh u zār
Perde-i ṭanbūrdan mıżrāb kendin gösterir

4 N'ola ḳandīl olsa ṭāḳ-ı ebruvāna dīdeler
Bu perestiş-gāha baḳ miḥrāb kendin gösterir

İ-B 30 5 Māh-ı ḥüsnün gölgelendirmez ġubār-ı ẖaṭṭ-ı yār
Ẓulmet-i şebde yine mehtāb kendin gösterir

6 Vaḳfe-gīr-i sāḥa-i ḥüsn-i tevekkül ol da sen
Revzen-i tevfīḳ ile esbāb kendin gösterir

7 Çekme ġam elbet bu eşk-i ḥasretiñ pāyānı var
Yemmde ḳalmaz Nāfiʿā ġarkāb kendin gösterir

65

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Varıp bezminde yāriñ deste bir cām almamız vardır
Felekden bir müsāʿid devr-i eyyām almamız vardır

2 Görüp o kebk-i nāzı ẖande-nāk-i deşt-i istiġnā
Reh-i ṣaydında deste dām-ı ibrām almamız vardır

3 Bıraḳdıysa felek bu dār-ı ġurbetde bizi tenhā
Ne ġam ṣadr-ı ṣafāya bir dil-ārām almamız vardır

4 Bu āzārıñ gelir elbette bir vaḳt-i mükāfātı
Nigīn-āsā felekde belki bir nām almamız vardır

5 Bu şeb laᶜl-i nemek-dānında ḳaldı ḥaḳḳımız Nāfiᶜ
Anıñçün nāᵓib-i Cemden bir iᶜlām almamız vardır

66
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Fürūġ-ı iltifātıñ ile dīdem necm-i bāriḳdir
Ġubār-ı āsitānıñ ẕerre-āsā mihre lāḥiḳdir

2 N'ola pāder-gil olsa bāġ-ı[419] seyrānıñda servīler
Riyāż-ı ḥüsn içinde ḳāmetiñ bir naḫl-i bāsıḳdır

3 Bir āşūb-ı zamān fettān olur kim ṭıfl iken böyle
Niṣāba bāliġ olmuş şīvesi ḥālā mürāḥiḳdir

4 Yine ṣafvet tesāvī-yi dü-vechi eylemez tecvīz
Eger āyīne-i endām iki yüzlü münāfıḳdır

5 Ḥarīsiñ ᶜaynidir ḳayd-ı şikemle kīse-i zerde
Gözünde gāvıñ elbette çerā-gehle ṣamānlıḳdır

6 Suḫan incūsudur deryā-yı ᶜirfān u kemālātıñ
Tekellüm etse de ṭūṭīye denmez murġ-ı nāṭıḳdır

7 Muṣarraḥ ḥikmete el-ᶜayn tecārīb içre kim Nāfiᶜ
Mizāc-ı dilbere maᶜcūn-ı sīm u zer muvāfıḳdır

67
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Kemendi merd-i ḥürrüñ rıbḳa-i luṭf u ᶜināyetdir
Riḳābı çün ḳulūbuñ beste zincīr-i mürüvvetdir

İ-B 31 2 Söner sürᶜatle ġayẓ-ı āteşīn ṭabᶜān-ı bī-kīne
Verāsı mevc-i vapuruñ sühūletle sükūnetdir

3 Ġurūr-ı esb-i iḳbāl ile luᶜb-ı çarḫa aldanma
Piyāde matı şaṭrancında ferzendāne ᶜibretdir

4 Nizāᶜ-ı ehl-i cāhıñ eyleseñ esbābını tedḳīḳ
Mücerred kesb-i istiḳlāl ile tezyīd-i şöhretdir

[419] bāġ-ı: bāġa İ.

5 Mażīḳ-i ḥüzn ü ġamdan ṣāf ṭabʿān olmaz āzāde
Düvāl-i hāle-i meh rūşenā bürhān-ı ḥikmetdir

6 Bitirdi naḳd-i ṣabrı rūz u şeb bez̠l eyleyip eşkin
Naṣīḥat diñlemez merdümlerim ehl-i safāhatdir

7 Biz ol mest-i elestiz şevḳ-i dīdār ile kim Nāfiʿ
Devā-yı ṣaḥvımız cām-ı ṣabūḥī-yi ḳıyāmetdir

68

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 H̱ayāl-i ẖaddi yāriñ dīde-i pür-āba düşmüşdür
Meger ʿaks-i s̱üreyyā-yı seḥer seyl-ābā düşmüşdür

2 Göñülden infikāk eyler mi zevḳ-i laʿl-i şīrīni
Z̠übāb-āsā dü-çeşmim kāse-i şehd-ābā düşmüşdür

3 Atar ṣaḥrālara şevḳ-i ruẖuñla ṭūb-ı ẖūrşīdi
Bu şeb çevgān-ı zülfüñ pençe-i mehtāba düşmüşdür

4 Bıraḳdı ʿaḳlı emvāc-ı havādis̱ baḥr-i ḥayretde
Ne etsin nā-H̱udālar kim kimi girdāba düşmüşdür

5 Şikāf-ı lebden eyler ẖāme taḳrīr-i ṣudāʿ-ı ser
Vaḳāyiʿden rehā bulmaz yed-i küttāba düşmüşdür

6 Bulur āsūde-gāhı ḥalḳa cünbān-ı der-i vaḥdet
Ṣuver-bīnān-ı kes̱ret gerdiş-i ebvāba düşmüşdür

7 Olanlar şemʿ-i iṭminān-ı dilden Nāfiʿā bī-tāb
Şebistān-ı emelde ẓulmet-i esbāba düşmüşdür

69

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Fedā eyler yoluñda ḳıl naẓar ʿuşşāḳa yek-ser ser
Teraḥḥum eylemezsin hīç dil-i saḫtıñ mıdır mermer

2 Yayıldı deşt-i seyrānıñda güller tāze sünbüller
Güz̠er-gāhında servīler bütün ṣaff-beste beklerler

3 Ne bilsin ḳadr-i ẖākin var miyānlar kūy-ı cānāna
Ederiz rāhını bulsaydı z̠erre kīmyā-ger ger

4 Teraşşuḥ eyliyor gīsūlarından ḫūy-ı ruḫsārı
Gümüş ṣuyunda gūyā ṣu ḳuşudur āb serper per

İ-B 32 5 Yine ṭūṭīlenip çīz-i şekerler laᶜl-i şīrīni
Meger āyīneden nuṭḳ-āşinādır āfet-i berber

6 Dili āzār eder[420] ḫaṭṭ-ı ᶜiẕārı ḫār-ı ḫuşk-āsā
Gül-i şādābını elbette bülbül dāʾim ister ter

7 N'içün pīş-i meṭālibde gezersin der-be-der Nāfiᶜ
Açılmaz ehl-i istidᶜāya miftāḥ olmasa zer-der

70

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Geh ẕevḳ u gāhi ḥüzn ile insān gelir geçer
Dünyā bu vaḳt-i ṣayf u zemistān gelir geçer

2 Bir ḥālet üzre var mı geçirmiş zamānını
Ẕevḳ-i viṣāl u sūziş-i hicrān gelir geçer

3 Pervānelerle sūz-ı dili ṣaḳla sīnede
Ḳalmaz bu şevḳ-i şemᶜ-i şebistān gelir geçer

4 Baḳma ṣafā-yı ġonceye feryād-ı bülbüle
Ḳalmaz bu sūr u mātem-i devrān gelir geçer

5 Ṭanẓīm-i ḥāle yoḳsa tecellīde çāre yoḳ
Sünbül bu bāġ-zāra perīşān gelir geçer

6 Yoḳdur fürūġ-ı ṭāliᶜ ile pāyidār olan
Ḳalmaz felekde mihr-i diraḫşān gelir geçer

7 Bāḳī ḳalırsa bir es̱eri nāmı yād olur
Nāfiᶜ mis̱āli ṣāḥib-i ᶜirfān gelir geçer

71

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Herkesiñ kendince bir vicdānı bir efkārı var
ᶜArşa dek ecrām-ı çarḫıñ muḫtelif edvārı var

---

[420] eder: -B.

2 Ḳılma itᶜāb-ı naẓar eṭvār-ı ḫalḳa herkesiñ
Ẕātına maḫṣūṣ olan bir meslek-i muḫtārı var

3 Naḳş-ı istiᶜdād-ı ᶜālem iḫtilāfāt üzredir
Gūne gūne fıṭrat-ı ẕātiyyeniñ ās̱ārı var

4 Ḳufl-ı aḥkām-ı ḳader olmaz güşāde ᶜaḳl ile
Çün Ḥakīm-i Muṭlaḳıñ her şeyde bir esrārı var

5 Gelmesin bir şey vuḳūᶜa yoḫsa setridir muḥāl
Ḫalḳıñ aṣḥāb-ı ferāset çoḳ ulü'l-ebṣārı var

6 Ey sipihr-i kīne-ver ol sen de ḥāżır vaḳtiñe
Tīşe-i āhıñ cihānda çoḳ ḫarābe zārı var

7 Nāfiᶜā iḳbāl-i nādān ile olma sīne-sūz
İ-B 33 Tā ezel ehl-i kemāliñ baḫt-ı nā-hemvārı var

72
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Devr-i ḥüsnünde yine zülfü teselsül gösterir
Ḫaṭṭ-ı ruḫsārı bu mebḥas̱de taᶜallül gösterir

2 Taḫte-i meşḳ-i felekdir bu ṣıḥāf-ı kā'ināt
Naḳş-ı aḥvāl-i cihān her dem tebeddül gösterir

3 Sīne-ṣāf olmaḳ dilerseñ ḥāl-i istiġnāda ol
Ārzū-mendān içün dünyā tedellül gösterir

4 Bu teṣārīfi gören dest-i meşiyyetde ᶜayān
Ḥaḳḳa tefvīż-i umūr eyler tevekkül gösterir

5 Olmasa maḥmūl-i aḥkām-ı ḳader cümle şü'ūn
Ḥāl u evżāᶜ-ı cihāna kim taḥammül gösterir

6 Ṣāf ṭabᶜān etse de kesb-i ᶜuluvv-i menzilet
Āfitāb-āsā bu ẕerrāta tenezzül gösterir

7 Nāfiᶜā geldikçe nuṭḳa ḫāme-i muᶜciz edā
Rūḥ-ı Ḫallāḳ-ı maᶜānīye tevessül gösterir

73
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Baḥs̱-i ḥüsn-i yāri ebrūlar ki mücmel gösterir
Ḫaṭṭ o baḥs̱iñ ġāyetin söyler mükemmel gösterir

2 Sāye-dār eyler ruḫ-ı tābānını zülf-i siyāh
Ḳurṣ-ı mehdir cā-be-cā ebr-i muḫayyel gösterir

3 Sedd olur meyl-i nigāhıyla gelū vermez ṣadā
Çeşm-i fettānın o meh her dem mükāḥḥal gösterir

4 Seyr-i dīdārında Mecnūn olmamaḳ ḳābil mi dil
Ḥalḳa ḥalḳa zülf-i Leylāsın müselsel gösterir

5 İḫtifā etdi şüyūᶜ-ı cehl ile ehl-i kemāl
Dest-gāh ᶜilmi bu ḥālet-i muᶜaṭṭal gösterir

6 Nüsḫa-i ẕātıñdadır icmāl-i ᶜilm-i kāʾināt
Eyle tedḳīḳ-i naẓar ġāyet mufaṣṣal gösterir

7 Nāfiᶜā ẓann etme daᶜvā-yı mücerreddir sözüm
Faẓlımı her fende ās̱ārım müdellel gösterir

74

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Levḥ-i ruḫsārın ṣabā zülfüyle etmiş pür-nigār
Ṣafḥa-i āb üzre yazmış vaṣf-ı ḥüsnün rūzgār

2 Sırr-ı laᶜl-i yāre dāʾir bir söz almış ġonceden
Aḳıdıp ḳanlar bu yār berg-i gülü ᶜayn-i hezār

İ-B 34 3 Şemᶜ-i meclis tāb-ı ruḫsārın görüp aldı fetīl
Eyledi pervāneyi bu sūż-ı ġayret dāġ-dār

4 Bir dili ḳanlı sever dil zülf-i zincīrin sürer
Deşt-i Mecnūna düşüp beyhūde etmez āh u zār

5 Bülbül-āsā ḫār u gül beytinde isterseñ ḥużūr
Dost-nevāz ol düşmen āzār olma ḥazmı ḳıl şiᶜār

6 El açar gülşende gül yek-ḳaṭre āb-ı şebneme
Eylemez ḫandān-ı iḳbāl aḫẕ-ı rüşvet ile ᶜār

7 Nāfiᶜā bir gül-bünü vīrān eder mi devr-i gül

Bir ocağı ehl-i feyż etmez ḫarāb u raḫne-dār

75

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ḥıfẓ eyle dili ey şeh-i ḫūbān ki vişekdir[421] (?)
Żabṭ et ki havalanmaya zīrā ki tülekdir

2 Berdāşte müjgān-ı ġażab zevraḳ-ı çeşmi
Ẓannım yine ʿuşşāḳa şu günlerde kürekdir

3 Bir būse kerem ḳıldı lebinden hele cānān
Küfrān-ı niʿam etmeyelim Ḥaḳ nemekdir

4 Bir tāze vü ter ġoncesidir gülşen-i ḥüsnüñ
Bülbüllerini dāye ṣanır pek küçücükdür

5 Yükletme o meh-pāreye dil bār-ı niyāzı
Bir nāzik u nevreste güzel belki melekdir

6 Tenḳīḥ-i ḥavādis̱ eder erbāb-ı baṣīret
Nīk ü bedi temyīze dü-çeşm iki süzekdir

7 Teʾḫīr-i mükāfāta elem çekme ki Nāfiʿ
Ṣaḳlar anı Ḥaḳ vaḳtine ḫāmī-yi emekdir

76

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Mihr-i ruḫuñ ki maġrib-i ḫaṭṭdan ʿayān olur
İşte bu sāʿat ʿāşıḳa āḫir zamān olur

2 Şevḳ-i cemāl-i yār ile ṣabrım ṭutuşdu āh
Düşse şerāre ḥırmene āteş-feşān olur

3 Ḳaṣd-ı şikāre düşme ṣaḳın o ġazālı kim
Vaḳt-i ġażabda gözleri şīr-i jiyān olur

4 Yoḳdur cihānda devr-i ṣafānıñ s̱ebātı hīç
Güller bahārı seyr eder etmez ḫazān olur

5 Nāfiʿ ḥulūl-ı vaḳtine merhūndur umūr
İ-B 35 İşrāḳ-ı necm-i ṭāliʿada bir zamān olur

---

[421] vişekdir: visekdir B.

77
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Bir tebessümle lebiñ mest etdi cānā mül müdür
Bülbül eyler ṭabʿımı seyr-i ʿiẕārın gül müdür

2 Nāl olur vaṣfın yazarken ḫāme o gül-ruḫlarıñ
Āteşīn minḳārı bes nālān olan bülbül müdür

3 Lebleriñde dāne-i ḫāliñ midir seyr etdigim
Yā nemek-dān-ı nevāl-i ḥüsnüñe fülfül müdür

4 Çin donanması geçer idi ḫayālimden bu şeb
Bir ḳara sevdā mıdır yoḳsa ʿaceb kākül müdür

5 Bulmadım cemʿiyyet-i ḫāṭır gezip ṣaḥrāları
Bu dil-i şeydāyı bilmem māʾil-i sünbül müdür

6 Ẓāhir olmuş lebleri üzre muḳavves iki ḫaṭṭ
Çeşme-sār-ı laʿline çifte kemerli pül müdür

7 Sebḳ-i mıżmār-ı belāġat eylediñ Nāfiʿ yine
Cilve-i yekrān-ı ḫāmeñ şīve-i düldül müdür

78
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Kim ki ḫalvet-gāhına bir māhtāb-āver çeker
Necm-i tābān-ı felekden bezme bir sāġar çeker

2 Sīnesin tīr-i nigāha eyleyen elbet siper
Çille-i ebrū-yı yāri istemez ister çeker

3 ʿÖmrü artmaz mı ṣafādan zāl-i çarḫıñ rūz u şeb
Sīneye ḫūrşīd u māh-āsā iki dilber çeker

4 Olsa da cevr-i felekden ḳalb-i ʿāşıḳda ġubār
Vaḳt olur mirʾāt-i ṣadra bir perī peyker çeker

5 Ḳuvvet-i bāzūyu pest eyler tedābīr-i ḥakīm
Şīrler dāʾim bu endīşeyle derd-i ser çeker

6 Bir nefes bālīn-i rāḥatda yatar ṣanma velāt

Olmaz āsūde ṣudāʿ-ı ḳīl ü ḳāli ser çeker

7 Çāresizdir saʿy-i esbāb-ı maʿīşet Nāfiʿā
Ṭoplayıp sürāḫa zādın nemle-i kemter çeker

79

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Söyletme teḳāżā-yı felekden kederim var
Bir ḳaṭre meyinden bile çoḳ derd-i serim var

2 İṭfā edemez çeşm-i terim āteş-i ʿaşḳı
Ḳaddāḥe-i sīnemde nihānī şererim var

İ-B 36 3 Ḳollaşdıraraḳ semtimizi ʿaṭf-ı nigāh et
Sīnem gibi ey ḳaşı kemān bir siperim var

4 Ey āfet-i cān çile-i ʿaşḳıñ çekilir mi
Ḳaşıñ gibi ammā iki ġayret kemerim var

5 ʿAyniyle müsellem ise de fitne-i çeşmiñ
Ġammāzi-i ġamzeñde de fikr ü naẓarım var

6 İnkār edemez fażlımı ebnā-yı zamān kim
İs̱bāt-ı meziyyātıma kāfil es̱erim var

7 Baḳ terceme-i şerḥ-i Muṭavvel gibi Nāfiʿ
İḫvānıma ʿarż eyledigim çoḳ güherim var

80

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ṣorma aḥvāl-i zamānı fitne-i Yeʾcūcdur
Sehm-i āh etmez es̱er çarḫa ḥiṣār-ı tūcdur

2 Edemez āşūb-ı çarḫ ile teḳābül ceyş-i hūş
Hāvenidir çün ḳażā ḥükm-i ḳader ḫartūcdur

3 Ḳadr-i nādān-ı zamāndır zīb-i ṣadr-ı iʿtibār
Āsitānlarda yatar ehl-i hüner pābūcdur

4 Herkese keşf-i niḳāb eyler mi ḥüsn-i ṭāliʿi
Tār u pūd-ı nāz u istiġnā ile mensūcdur

5 İstiḳāmet umma beyhūde bu keç edvārdan
Nāfiᶜā ᶜömr-i dırāz ile felek meflūcdur

81

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Laᶜl-i şīrīniñ ṣafā-yı dil ġıdā-yı rūḥdur
Neşᵓe-yāb eyler dili ḥālet-fezā-yı rūḥdur

2 Çeşme-i ḫūrşīd-i ruḫsārından almış feyżini
Cūy-bār-ı laᶜline mecrā feżā-yı rūḥdur

3 Sāye-i zülfündedir diller perīşān olsa da
Farḳ-ı ḥüsnünde cenāḥ açmış hümā-yı rūḥdur

4 Lānesinde būy-ı gül ṣaḳlar meşāmm-i bülbülān
Dil ḫayāl-i yāri terk etmez beḳā-yı rūḥdur

5 Bir perīniñ cilve-gāhı olmamaḳ ḳābil midir
Sīneler āyīne-i ṣafvet-nümā-yı rūḥdur

6 Ṣorma hīç keyfiyyet-i laᶜl-i ḥayāt-efzāsını
Ẕevḳe ᶜāᵓid sırr-ı meknūn-ı ḫafā-yı rūḥdur

7 Ḫıżra muḥtāc eylemez dil-teşnesin Nāfiᶜ o meh
İ-B 37 Laᶜliniñ her ḳaṭresi neşv ü nemā-yı rūḥdur

82

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Bu beste ṭāliᶜi bir ser-firāz olur da söker
Göñülden ᶜuḳdeyi ḫāṭır-nevāz olur da söker

2 Açar mı pīçiş-i āmāli nāḫun-ı tedbīr
Bu ᶜaḳdi vaḳt-i seḥer bir niyāz olur da söker

3 Açar mı ehl-i dil esrār-ı ḳalbi aġyāre
Bu beste kenzi faḳaṭ ehl-i rāz olur da söker

4 Pül-i hevāyı ᶜubūr etmeden söker mi sülūk
Ḥaḳīḳat ehline rehber mecāz olur da söker

5 Söküp çıḳarsa da Nāfiᶜ diraḫt-ı ḫuşk-ı minā
Zamān-ı ġam daḫı ṭūl u dırāz olur da söker

83

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Tenhāca ṣaḳla sīneyi bir mihr-bān yatar
Seyr eyle māhı hālede bī-mīhmān yatar

2 Çeşm-i ḥasūda tīr olayım der iseñ eger
Ṣadr-ı ṣafāya sen de bir ebru-kemān yatar

3 Kenz-i ḫayāl-i yāre göñüldür ḫarābemiz
Pīçīde mār-ı zülfü gibi pās-bān yatar

4 Ġamze ḫadeng u rümḥ-ı müje dīde tīġ-ı tīz
Hep bir ġılāf-ı nāza girip ḫūn-çekān yatar

5 Şeb-zende-dār viṣālin eder ise mest-kām
Rūż-ı ḳıyām-ı ḥaşre degin kām-rān yatar

6 Ẓann etme Ḫıżrı teşne-i āb-ı ḥayāt bes
Ser-çeşme-i lebinde niçe ḫastegān yatar

7 Bāġ-ı fenāda var mı ḳalan ser-firāz olup
Ḫāk içre bunca servi-i gerden-keşān yatar

8 Yoḳdur felekde ḫalḳı mey-i kāma ḳandıran
Ḫumlar bu ġamla mey-gedede ser-girān yatar

9 Nāfiʿ cenāb-ı Nüzhete hem-dem olur mu hīç
Seyr eyle nāy-ı ḫāmeyi beste-miyān yatar

84

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Bir selāmıñ ne ʿaceb gelmedi bunca gündür
ʿArż-ı ḥālim oḳu luṭf eyle cevābın gönder

2 Nār-ı hicrān ile yanmaḳdadır ey meh sīnem
Merḥamet ḳıl reşeḥāt-i keremiñle söndür

İ-B 38 3 Zūr-ı āhımla aḳan eşk-i dü-çeşme naẓar et
Tīşe-i kūhkene baḳma ḳuru bir odundur

4 Cezbe-i ḥüsn-i dil-ārā ile Gürcü güzeli

Gezdirir of ederek böyle dili meftūndur

5 Rīze rīze olaraḳ ḫār-ı sitemle sīnem
Dil-i ḥasret-zede gül-ġonce gibi pür-ḫūndur

6 Yeter ey çarḫ-ı felek ʿaksine bu devr-i saḳīm
Rast edip gerdişiñi rāh-ı selīme döndür

7 Nāfiʿā naẓm-ı belīġānede bu şīve nedir
Ḳāmet-i yāre mi baḳdıñ hele pek mevzūndur

85

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḫayāl oldu gözümde şimdi hep cānā geçen demler
O günler ṭoġmamış devr etmemiş gūyā geçen demler

2 Ne ṣahbālar idi nūş etdigim cām-ı lebiñden āh
Ne demlerdi o ser-mestāne şevḳ-efzā geçen demler

3 Gözümden şimdi o günler uçar ṣan ḫˇāb-ı rāḥatdır
O germ-ā-germ ṣoḥbetler ile tenhā geçen demler

4 Düşürdü sāḥil-i baḥr-i siyāha rūzgār āḫir
Hevā-yı zülf-i yār iken dile sevdā geçen demler

5 Bozuldu meşreb-i ẕevḳim firāḳ-ı laʿl-i yār ile
Bütün zehr-i ġam oldu içdigim ṣahbā geçen demler

6 Ḫayāl-i ḳaddini dil rişte-i ʿömrüm gibi ṣaḳlar
Çekerken mūmiyānın sīneye cefā geçen demler

7 Viṣāl-i yār ile Nāfiʿ ne ʿālemler görülmüşdü
Ne demler sürmüş idi bu dil-i şeydā geçen demler

86

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Zülfüñ sevādı sīneyi baḥr-i siyāh eder
Mevc-i ḫayāli levḥ-i dile naḳş-ı āh eder

2 Bir būse alsa gül gibi ruḫsār-ı ālden
Diller bu faḫri zīver-i ṭarf-ı külāh eder

3 Vaḳt-i seḥerde mest-i mey ḫūn-ı çeşm olan
Güller mis̱āli neşʾesini ṣubḥ-gāh eder

4 Dest-i hevāya verme zimām-ı irādeti
Deşt-i emelde ʿömrüñü maḥv u tebāh eder

5 Mehcūr olur mu bāb-ı keremden o bende kim
ʿAfv-ı Ḫudāya tuḥfe-i destin günāh eder

İ-B 39 6 Yāver ederse ʿabdine tevfīḳini Ḫudā
Nehc-i ṣıʿāb-ı maḳṣadını şāh-rāh eder

7 Bilmem zamān olur da bulur mu yine revāc
Nāfiʿ meṭāʿ-ı maʿrifete yoḳ nigāh eder

87

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Sīnem serīr-i server-i ʿālī-mekāndır
Gūyā hümā-yı devlete bir āşiyāndır

2 Lāl etdi nevk-i ġamze zebān-ı niyāzımı
Çeşmiñ bu rāza ey gül-i ter tercümāndır

3 Her saṭr-ı ḫaṭṭ-ı rūyuñu etdim müṭālaʿa
Şerḥ-i mütūn heyʾet-i ḥüsn-i bütāndır

4 Dil ʿuḳde-dār-ı dīde-i fettān-ı lāz olup
Ṣaḳlar bu rāzı sīnede siḥr-i nihāndır

5 Şerḥ eyledikçe gül varaḳ-ı rūy-ı ālini
Şākird-i ders-i āh seḥer-i bülbülāndır

6 Yaḳlaşma yāre pīrehen-i ṣabrı çāk eder
Baḳma cemāl-i Yūsufuna bī-emāndır

7 Zehri aḳıtdı Ḥażret-i Cāzimle yek-zebān
Ṭabʿ-ı ḥarūn-ı Nāfiʿe ġayret-resāndır

88

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḥuṣūl-i vaʿd-i yāre ʿömr-i Nūḥ ister zamān ister
Niçe ṣabr etmeli Eyyūb-veş tāb u tüvān ister

2 Göñülden çāresizdir inḥilāl-i ʿuḳdesi ʿaşḳıñ
Ne mümkündür ki ḳaṭʿ-ı rişte-i zülf-i bütān ister

3 Ṭarīḳ-ı ʿaşḳ içün ey dil delīl-i ḳurb olur pestī
Bu vādīlerde bī-bār-ı emel tenhā revān ister

4 Ṭabīʿi meyli vardır ʿālem-i ʿulvīye ervāḥıñ
Gözü bālādadır herkes teraḳḳī-yi mekān ister

5 Erer ser-çeşme-i āmāle Nāfiʿ reh-revān-ı Ḥaḳ
Reh-i āb-ı beḳādır Ḫıżra teslīm-i ʿinān ister

89

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Daġıtmış zülfünü ruḫsārına ʿanber-feşān ṣaḳlar
Siyeh-pūşīde gūyā beyt-i maʿmūru nihān ṣaḳlar

2 Suḫan-sāzān-ı vaṣfın ṭūṭi-i şīrīn zebān eyler
Ki raʿnā gerden-i billūr-veş āyīne-dān ṣaḳlar

İ-B 40 3 N’ola ḫūn-bār olursa şevḳ-i bezm-i yār ile dīdem
Piyālem ẕevḳ-i laʿliyle şarāb-ı erġuvān ṣaḳlar

4 Ne mümkün būse almaḳ ḫāl-i ḫadd-i mūy-dārından
Ḳaraġol-ḫānesinde ḳara daġlı pās-bān ṣaḳlar

5 Üzüldü rişte-i ṣabrım şu ḳīl ü ḳāl-i ʿālemden
Müdāmā dil ḫayāl-i zülf ü fikr-i mūmiyān ṣaḳlar

6 Olur elbette ḫalḳıñ neşter-i ṭaʿnı ile bī-zār
Nigīn-āsā o kim ṣadrında naḳş-ı nām u şān ṣaḳlar

7 Dehān-ı yārdan remz āşināyım şöyle kim Nāfiʿ
Bu iḳlīm-i vücūda tā ʿademden bir nişān ṣaḳlar

90

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḫayāl-i ġonce-i laʿlin dü-çeşmim ḫūn-feşān ṣaḳlar
Kenār-ı cūda bülbül berg-i gülden āşiyān ṣaḳlar

2 Eder tebḫāle-dār elbet zebān-ı mū-şikāfānı

O īmālar ki çīn-ebrūlarında ḳaṣd-ı cān ṣaḳlar

3 Cihāz-ı vuṣlata kālā-yı dil çoḳdan müheyyādır
Mücerred yüz görümlügüne ʿāşıḳ naḳd-i cān ṣaḳlar

4 Kitāb-ı ḥüsnüne ḫaṭṭ-ı leb olmaz naẓm-ı Firdevsī
Ki bir Şeh-nāmedir her fıḳrası bir dāsitān ṣaḳlar

5 Ġubār-ı pāy-i aġyāra eder müjgānını çārūb
O kim dilde ʿiẕār-ı yār-veş āyīne-dān ṣaḳlar

6 Vücūd-ı kāmil-i insāndır mecmūʿa-i ekvān
N'içün levḥ-i derūnuñ böyle naḳş-ı īn ü ān ṣaḳlar

7 Siyehdir kāsesi etme zemīnden cüst-cū-yı nān
Berāt-ı rızḳı Nāfiʿ tā ezel Rūzī-resān ṣaḳlar

91

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Dil cevr-i yāre merkez-i pāyān degil midir
Ḳalmazsa anda ġāyeti bir cān degil midir

2 Yoḳdur devā-yı dīde-i bīmār-ı dilberān
ʿAcz-i ṭabīb-i ḥāẕıḳa bürhān degil midir

3 Çākī-yi levḥ-i şāne ḳabūl etmez iltiyām
Kim ḳayd-ı zülfe düşse perīşān degil midir

4 O bāl u per ki eyledi pervāz anıñla rūḥ
Perrinde tīr-i ġamze-i cānān degil midir

5 Raḳṣa getirdi cāmı bu şeb devr-i laʿl-i yār
Herşey esīr-i ġayret-i aḳrān degil midir

İ-B 41 6 Nādir bu dāra geldigine nādim olmayan
Birbir rücūʿ-ı aṣla şitābān degil midir

7 Perverde eyle dāne-i eşkiñle Nāfiʿā
Ġam āşiyān-ı sīnede mihmān degil midir

92

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Aldanma çeşm-i yāre ki ser-bāz-ı fitnedir
Rāḥat verir mi ġamzesi ġammāz-ı fitnedir

2 Vermiş zimāmı dest-i ṣabāya ḳaṭār-ı zülf
Rengīn metāʿ-ı çīn ile cemmāz-ı fitnedir

3 Çeşm-āşinā-yı ġayr olalı ol vefāsızıñ
Kār-ı nigāhı ʿāşıḳa ibrāz-ı fitnedir

4 Eşrāb-ı laʿl-i yār iledir ser-nigūn müdām
Ṣanma piyāle ʿāşıḳa birāz-ı fitnedir

5 Meyl etme ḥüsn ü ān ile şūḫ-ı Ṭırabzona
Zīrā diyārı gördügümüz lāz-ı fitnedir

6 Çeşmi süzülse biñ dili birden şikār eder
Uçmaḳda evc-i ʿişvede şāh-bāz-ı fitnedir

7 Āsūde-gāhın etme taṣavvur şu ʿālemiñ
Saḳf-ı muḥīṭi çarḫ-ı çep-endāz-ı fitnedir

8 Olma firīfte naġme-i nā-sāz-ı dehre kim
Nermīn nevā-yı berbaṭı āvāz-ı fitnedir

9 Nevrestegān-ı ʿaṣra göñül verme Nāfiʿā
Ṭarz-ı edebde cümlesi dil-bāz-ı fitnedir

93

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ne olmuş sīne sūz-ı ʿaşḳ ile bir mücmer olmuşdur
Meger dil ẕevḳ-yāb-ı būy-ı ḫāl-i ʿanber olmuşdur

2 Tehī mi āteş-i seyyāle oldu bādemiz bu şeb
Ṣafā-yı laʿl-i āteş-bārı tāb-ı sāġar olmuşdur

3 Binā-yı deyrimizdir āb u ḫāk-i ḥırṣ ile pür-sāz
Dırāzī-yi emel zünnār-ı nefs-i kāfir olmuşdur

4 ʿAlāʾiḳ bend-i pādır reh-revān-ı mülk-i maʿnāya
Ḫuṣūṣā güft-gūsu ʿālemiñ derd-i ser olmuşdur

5 Dimāġ-efrūz olur būy-ı gülistān-ı ḥaḳīḳatden
O kim vird-i seḥerde bülbülāne hem-ser olmuşdur

6 Sen ol ṣādıḳ sülūkuñda bıraḳmaz bendesin ḫā'ib
Bize tevfīḳ-i Ḥaḳ rāh-ı felāḥa rāh-ber olmuşdur

İ-B 42 7 Kimiñ ḳalmış derinde ṭabl-ı nevbet Nāfiᶜā seyr et
Neler gelmiş kimi Dārā[422] kimi İskender olmuşdur

94

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün fe ᶜū lün

1 Ġamım sevdā-yı zülf-i yārdandır
Ġubārım ḫāk-i rāh-ı mārdandır

2 Leb-i gül-bergidir feyż-āver-i rūḥ
Sirişt im mevce-i gül-zārdandır

3 Keder vermez dile āzār-ı aġyār
Ġamım çīn-ebruvān-ı yārdandır

4 Dil-i deycūr-ı ḫalḳı rūşen etmek
Ṣafā-yı ṭıynet-i aḥrārdandır

5 S̱ebāt-ı ṣīt u nām-ı nām-dārān
Beḳā-yı menhel-i āsārdandır

6 Verir mi ᶜāḳıla rāḥat ḥavādis̱
Bu ġamlar dīde-i hüşyārdandır

7 Ḫırāş-ı ḫāṭırımdan ṣorma Nāfiᶜ
Zamānıñ etdigi āzārdandır

95

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Nigāh-ı mesti o şūḫuñ o rütbe dil-cūdur
Şikār-ı ḥalḳa-i mestānı çeşm-i āhūdur

2 O ṭurreler ki çemen-zār-ı ḥüsne revnaḳdır
Ṣabāyı gülşene rām eyleyen bu şebbūdur

3 Olur mu sīne-i ᶜāşıḳ cerīḥadan sālim
Ġılāf eden dil-i ᶜuşşāḳı tīġ-ı ebrūdur

---

[422] Dārā: dār B.

4 Esip gezer çemenistānları nesīm-i seḥer
Meger benim gibi dil-bend-i tār-ı gīsūdur

5 Devāsı ḫaste-dilānıñ lebindedir yāriñ
Ki çeşme-sārı ḥayātıñ dehān-ı ḫoş-gūdur

6 Ḥużūr-ı ehl-i naẓarda muʿāmelātı gözet
Dü-dīde nīk ü bedi vezn içün terāzūdur

7 Gözet żamīriñi Nāfiʿ bu farḳ-ı[423] kes̱retden
Maḳām-ı vaḥdetiñ āvāzesi bütün hūdur

96

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Ġubār-ı ḫaṭṭın edip sürme dīde yāre baḳar
Çemende revnaḳ-ı gül feyż-i nev-bahāra baḳar

İ-B 43 2 Fürūġ-ı meyle ṣafā-yāb olur dil-i rindān
Bu ẕevḳ u şevḳ ile hep laʿl-i neşʾe-baza baḳar

3 Felek sitārelerin çeşm-i iştiyāḳ ederek
Ṭulūʿ-ı mihre nigeh-bān olup nehāra baḳar

4 Mis̱āl-i şebnem açar sīm ü zer faḳaṭ o gülü
Ne ḫūn-ı dīdeye ne nāle-i hezāra baḳar

5 Devām-ı revnaḳ-ı gül-zārıñ iḥtimāli mi var
Ḫazān nigāh-ı kemīn ile berg ü bāra baḳar

6 Temevvüc eyleyeli eşk-i ḥasret-i laʿliñ
Nigāhı seyle verip dīde cūy-bāra baḳar

7 Tehī süzülmez o şāhīn baḳışlı dīdeleri
Gözet ki murġ-ı dili Nāfiʿā şikāra baḳar

97

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Dil hevāsında gezer pejmürdedir
Serdi-i eyyām ile efserdedir

2 Ḫāriş-i cevr-i sitem-kārān ile

[423] farḳ-ı: ḫarḳ-ı B.

Sīneler mecrūḥ u dil āzürdedir

3 Ġaflet etme eyle taḥdīḳ-i naẓar
Ülfet-i ehl-i zamān pek ḫūrdedir

4 Olma ten-perver cilā-yı rūḥa baḳ
Dürc-i baḥriñ iʿtibārı dürrdedir

5 Meyl-i ārāyiş eder mi ehl-i Ḥaḳ
Cāmesi bī-tek siyeh bir perdedir

6 Eyle pīrāna tevessül dāʾimā
Evliyā'ul-lāhı ṣanma mürdedir

7 Nāfiʿa ḫūn-ı cigerdendir şarāb
Raḥm-ı māderden berü dem ḫurdedir

98

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Yāri gördüm ruḫ-ı gül-gūnu ʿaraḳ-bār gelir
Bāġa şebnem ṣaçaraḳ bir gül-i fer ḫār gelir

2 Bilir ehli ne girān etdigini bār-ı ḫumūl
Ḫaber-i ʿuzleti ẓann etme sebük-bār gelir

3 Felegiñ luʿbuna aldanma dübārāsı ile
Pula muḥtāc edecek ʿaksine bir zār gelir

4 Eyleme ḥaṣr-ı naẓar sāde ruḫ-ı iḳbāle
Esb-i idbārı gözet pīşiñe reh-vār gelir

İ-B 44 5 ʿArż-ı ḥācāt içün ebvāb-ı ekābirde gezen
Ricʿat-i yeʾs ile meʾvāsına bī-zār gelir

6 Nenni mi geldi saña etdigim efġān a felek
Ṣoñra gehvāre ki bir āh-ı şerer-bār gelir

7 Ṣanma at oynaġıdır herkese Nāfiʿ bu zemīn
Gerçi endīşe-i yekrāna sehil-kār gelir

99

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Kālā-yı vaṣlı bād-ı hevāya verir mi yār
Beyhūde etme āh ederek meyl-i intiẓār

2 Nerm eyle zülfün oḫşayaraḳ ṭabᶜ-ı dilberi
Manṣūruñ oldu sellemi bezm-i viṣāle dār

3 Dil mürdegān-ı ḫaṭṭın uma sīne ṣāf eder
Āyīne-ḫāne geşte-i sīm-ābadır mezār

4 Vaḳt-i ḫazāndır eyledi bülbülleri ḫamūş
Yoḳ güllerinde ehl-i diliñ būy-ı iᶜtibār

5 Mānend-i ṭūṭi olma ḳafes-bend-i ḳīl ü ḳāl
Varken dehende şekker-i şīrīn iḫtiṣār

6 Kim geldi dehre erdi cemᶜ-i meṭālibe
Esmez hemīşe fülke muvāfıḳ bu rūzgār

7 Ḥaḳdır taṣarruf eyleyen ᶜālemde bī-şerīk
Yoḳdur cihānda ẕerre ḳadar ehl-i iḳtidār

8 Ṭabᶜıñ bu bikr-i fikre hevesden yorulmadı
Nāfiᶜ sezā mı pīr olana meyl-i ibtikār

100

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ne āfetdir ki nevk-i ġamzesin cāna dırāz eyler
Bıraḳmaz ṣabra meydān elde nīze terk ü tār eyler

2 Ne ġam müdġam olup ġam dilde cūş etse yem-i giryem
Ḫudā bir dil-nevāzı ḫalḳ eder de çāre-sāz eyler

3 Sevād-ı zülf-i cānān ile artar ᶜömrü ᶜuşşāḳıñ
Ḫayāl-i vech-i Leylā bend-i Mecnūnu dırāz eyler

4 Ne dem āheng-i sāz eylerse zīr-i perdeden muṭrib
O dem ᶜāşıḳda yāre perde-bīrūn ser-dırāz eyler

5 Zülāl-i ülfetiñ dil-teşnesidir ehl-i dil ammā
Faḳaṭ ebnā-yı ᶜaṣrıñ meşrebinden iḥtirāz eyler

6 Degil āzāde-i āzār-ı minnet niᶜmeti ḫalḳıñ
Felek bir şemᶜi īḳād etmeden tasliṭ-i ḳāz eyler

İ-B 45 7 Bıraḳma Nāfiᶜā Mollā-yı Rūmuñ bāb-ı iḥsānın
Ki her dem luṭfu istiḳbāl-i aṣḥāb-ı niyāz eyler

101
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 O māh-ı ᶜişve-cūnuñ ṭabᶜı istiġnāya māʾildir
Ṭaḳar zincīr-i zülfe dilleri şeydāya māʾildir

2 Raḳīb-i rū-siyeh oḫşardı sīb-i ġabġab-ı yāri
Ṭabīᶜi kāfir elbette ḳızıl elmaya māʾildir

3 N'ola dil-sīr olursam bende ẕevḳ-i laᶜl-i yār ile
Bütün ehl-i suḫan erbāb-ı dil ṣahbāya māʾildir

4 Cemāl-i ḥażret-i cānānadır dillerdeki feryād
Niçe nāl olmasın bülbül gül-i raᶜnāya[424] māʾildir

5 ᶜAbes̱dir ārzū-yı istirāḥat dār-ı miḥnetde
Felek tā evvelinden devr-i ġam-efzāya māʾildir

6 Kemāl aṣḥābınıñ yoḳdur yeri dīvān-ı raġbetde
Ki ṣāḥib-ṣadr-ı dīvān-ı zamān ednāya māʾildir

7 Cihān meʾyūs iken Nāfiᶜ ḥayāt-ı cāvidānīden
ᶜAceb ḥālet ki dānālar yine dünyāya māʾildir

102
mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

1 Bir dilber-i raᶜnā ki meḥāsinde melekdir
Pervānesi nūr-ı ruḫunuñ mihr-i felekdir

2 Gül-gūn bedeni ᶜaks edecek nīm-teninden
Kim görse ṣanır dūşdaki penbe[425] yelekdir

3 Emsem n'ola pistānını āġūşa gelince
Peymāne-i vaṣlıñ mezesi tāze çilekdir

4 Bir luṭf-ı ḫiṭāb et de ᶜitāb olsun efendim
Ḳadrin bilir ᶜāşıḳlar anıñ ḥaḳḳ-ı nemekdir

---

[424] gül-i raᶜnāya: gül gibi raᶜnāya B.
[425] penbe: penpe B.

5 Hicriñle müdām aġlayaraḳ dīde-i ḫūn-bār
Baḥr-i ġama düşmüş iki mercānlı semekdir

6 Taġyīr eder etvārını ser-ṣadra geçenler
İnsāna dem-i furṣat u iḳbāli meḥekkdir

7 Nāfiᶜ suḫan-ı Enver eder ḫıyre dü-çeşmi
Tanẓīrine ṣaᶜy etme ki beyhūde emekdir

103

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Gelen bu ḫān-ḳāha şemᶜini īḳāda gelmişdir
Kimi şevḳ-i cemāle kimisi irşāda gelmişdir

İ-B 46 2 Kimi Leylā diyü ṣaḥrā-neverd-i rāh-ı Ḳays olmuş
Kimi Ferhāda cūy-ı eşk ile imdāda gelmişdir

3 Kimi bülbül gibi ermiş bahāra tāb-ı ᶜaşk ile
Kimi serdī-yi rāh-ı zühd ile sermāda gelmişdir

4 O germ-ā-germ ülfetler o rūḥ-efzā muḥabbetler
O bezm-i bī-tekellüfler ser-ā-pā yāda gelmişdir

5 Niçe ārām eder perverde-i maᶜmūre-i iᶜdām
Gelenler şedd-i raḥl ile ḫarāb-ābāda gelmişdir

6 Geçirme ġaflet ile vaḳtini bu ḫırmen-i ᶜömrüñ
Bütün mūrān-ı ervāḥ ictilāb-ı zāra gelmişdir

7 Nedir rıbḥıñ ticāret-gāh-ı ᶜālemden ᶜaceb Nāfiᶜ
Beyāż-ı defter-i rīşiñ bunu irşāda gelmişdir

104

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ḫulūṣ erbābı şimdi bir ḳuru daᶜvāda ḳalmışdır
Nümāyişdir bütün ṣıdḳ u vefā sīmāda ḳalmışdır

2 Serīr-i ṣadr-ı vaḳtiñ kūşe-i ᶜuzletdedir meyli
Ki rāḥat-gāh-ı ᶜālem lāne-i ᶜanḳāda ḳalmışdır

3 Cihānıñ refᶜ olup esbāb-ı ᶜayşı yoḳdur āsāyiş

Ṣafā-yı ḫāṭır ancaḳ var ise ḥussāda ḳalmışdır

4 Ümīd-i neşʾe etme bezm-i nā-fercām-ı ᶜālemden
Ne āheng-i ṭarab ne cām-ı ġam-fersāda ḳalmışdır

5 Fürūġ-ı ṭabᶜımız fiḳdāni-i raġbetledir nā-yāb
Var ise tābı şiᶜriñ kevkeb-i şiᶜrāda ḳalmışdır

6 Teveccüh-gāhı ᶜuşşāḳıñ cemāl-i yārdır ancaḳ
Hezārıñ çeşmi ḥayretle gül-i raᶜnāda ḳalmışdır

7 Ḫayālimden geçerken Nāfiᶜā çengāl-i zülf-i yār
İlişmiş ᶜaḳl u fikrim ᶜuḳde-i sevdāda ḳalmışdır

105

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ġubār-ı kūyu cānānıñ cilā-yı ᶜayn-i ḥasretdir
Sürüp o ḫāke yüz ḳurbānı olmaḳ cāna minnetdir

2 Der-i iḥsān açılmaz etdiler miftāḥını żāyiᶜ
Girān ikrāmı ᶜaṣrıñ sādece resmi muḥabbetdir

3 ᶜAṭāsından ḥicāb eyler iken eslāf-ı ẕī-iḥsān
Girān ṭavr-ı ekābir şimdi ḫalḳa bār-ı niḳmetdir

4 Mümāşātı bütün ebnā-yı ᶜaṣrıñdır hele caᶜlī
Gül-i taṣvīr-veş būy-ı vefā yoḳ naḳş-ı sūretdir

B-47 5 Emek-dārāna nevbet mi verir ḫıdmetde nev-cāhān
Bütün ġavġā-yı ᶜālem Nāfiᶜā ḥükm-i reḳābetdir

106

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

İ-47 1 Zülfüñ ḫayāli sīnede emvāc-ı āhdır
Baḥr-i siyehde kār-ı derūnum şināhdır

2 Hīç ayrılır mı sāye-i ḳaddinden ᶜāşıḳān
Ferziñ maḳām-ı rifᶜati zānū-yı şāhdır

3 Herkes hevā-yı nefsi ile derd-i ser çeker
Serkeşte rāh-ı maṭlab eden ḥubb-ı cāhdır[426]

---

[426] 106/3: -B.

4 Cismim o rütbe buldu neḫāfet humūm ile
Ṣan iḫtilāc-ı dīdeye peyveste-gāhdır

5 Dervīş-i ḫān-ḳāh-ı ḥaḳīḳatdir ʿāşıḳān
Farḳında āhı ḳara saçaḳlı külāhdır

6 Deste geçer mi dāmen-i luṭfu ekābiriñ
Gūyā emān-ı mücrime mendīl-i şāhdır

7 Gāhī miyān-ı yāre gehī zülfe meyl edip
Nāfiʿ ṭarīḳ-i ʿaşḳda güm-geşte rāhdır

107

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ṭaḳdı gevherler peyām-ı maḳdemiñle gūşlar
Reşk-i nāhid-i felekdir lüʾlüʾ-i mengūşlar

2 Ġonceler şevḳ-i dehānıñla bütün ten çāk olup
Teşne-leb ḳaldı görüp ezhār-ı şebnem-nūşlar

3 Ḫastegān-ı ʿaşḳa dār u var ise laʿlindedir
Bu ne mey kim ḳaṭresinden göz açar bī-hūşlar

4 Verme vaḥşet yāre temkīn eyle keşf-i rāzda
Şemʿi āġūşa çeker pervāne-i ḫāmūşlar

5 Sen hemān saʿy eyle taṣḥīḥ-i ʿıyār-ı fıṭrata
Gerçi rāyīcdir cihānda sikke-i maġşūşlar

6 Var mı istiġnāya pul ṭabʿ-ı leʾīm-i çarḫdan
Bār-ı minnetden degil āzāde her giz dūşlar

7 Nāfiʿā mevc-i ḫavāṭırdan ḫulāṣa çāre yoḳ
Var iken baḥr-i ḥavādiṡde bu cūş-ā-cūşlar

108

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Yāriñ esīr-i zülfü hezārān gedāsı var
Yā olmasın mı farḳ-ı serinde hümāsı var

2 O reng nişīn-i ṣadr-ı ṣafādır o baḫtiyār

Zānūde yāri dil gibi şevket-serāsı var

B-48 3 Āb-ı ḥayāta minnet-i H̱ıżrı çeker mi dil
Ḫaṭṭıñ mis̱āli ṭarf-ı lebe reh-nümāsı var

4 ʿĀlem şuʿāʿ-ı mihr ile olmaz mı tāb-dār
Āyīnesinde şevḳ-i ruḫuñdan cilāsı var

İ-48 5 Ḫalḳıñ var ise nisbeti erkān-ı devlete
Bī-kesleriñ de ḥālini ʿarża Ḫudāsı var

6 Yüklenme bār-ı minnetini çarḫ-ı sifleniñ
Ṣandal-bahā-yı derd-i ser olmaz ʿaṭāsı var

7 Mümkin mi ḫalḳı etmemek esrāra āşinā
Keşf-i żamāʾir eyleyecek ezkiyāsı var

8 Bir ferde etme ʿayn-i ḥaḳāretle kim naẓar
Naḫl-i żaʿīfiñ eks̱eri neşv ü nemāsı var

9 Dendān-ı yāri dürc-i ḫayālimde ṣaḳlarım
Nāfiʿ anıñla gevher-i naẓmıñ żiyāsı var

109

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Şevḳ-i cemāl-i yār ile diller ki ḫūn olur
Pervānelerde sūzişi şemʿiñ füzūn olur

2 Devr-i piyāle gerdiş-i sāḳī-yi kec-nigāh
Serkeştegāna ḥalḳa-i pāy-i cünūn olur

3 Şīrīn lebāna baġlama dil Kūhken gibi
ʿAhd u vefāda sözleri hep bī-sütūn olur

4 Sünbül s̱üġūr-ı gülşene ṭop ṭop hücūm eder
Fesden o dem ki zülf-i siyeh ser-birūn olur

5 O ṭıfl-ı nāza ders vererek çeşm-i sāḥiri
Çoḳ geçmez o da ḫˇāce-i fenn-i füsūn olur

6 Şeb-ḫūn ederse ḫaṭṭı eger sāde būsesiz
Baḫt-ı siyāhım işte o dem rū-nümūn olur

7 Feyż-i cenāb-ı Ġavs̱ ile Nāfiᶜ bulan żiyā
Āyīne-dār-ı şāhid-i mülk-i buṭūn olur

110
mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Bir sāde dil ki şevḳ-i ruḫ-ı yāre meyl eder
Āḫir hevā-yı zülfe düşüp rūzu leyl eder

2 Ḫaṭṭ geldi mihr-i rūyuna nıṣf-ı nehārdır
Vaḳt-i ṣabūḥ geçdi göñül meyl-i ḳīl eder

3 Görse ṣafā-yı ṭarḥ-ı dil-ārā-yı kūlegi
Şehnāmesine vaṣfını Firdevsi ẕeyl eder

B-49 4 Ẓulmetde ḳorken āb-ı ḥayātı bu çeşme-sār
Dīdem sirişk-i ḥasret-i yārānı seyl eder

5 Geldiñ bu cāy-ı nüzhete yoḳ hem-dem-i ṣafā
Cennetde olsa sūziş-i aḥbāb veyl eder

6 Yoḳdur ġılāl-i maᶜrifete müşterī yine
Baḳmaz revāca ḫāme hemān vezn ü keyl eder

İ-49 7 ᶜArż et debīr-i çarḫa ki Nāfiᶜ bu naẓmıñı
Zībende naḳş-ı levḥa-i necm-i Süheyl eder

111
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Laᶜl-i āteş-bār-ı dil-dāra göñül pervānedir
Bilmezim bu şevḳ ile ṣahbā nedir mīnā nedir

2 Ḥaḳ deyip böyle dil-āvīz olduġum şeb tā seḥer
Ḳāmet-i Ṭūbā gibi bir naḫl-i ᶜālīşānedir

3 Eşk-i ter perrān olur şāhīn-i çeşm-i yārdan
Müjde ey dil bu aḳınlar hep teẕerv-i cānadır

4 Ṣad-hezārān ḥādis̱āt-ı kevni dillerdir muḥīṭ
Berḳ-ı ᶜālem-sūz iken güncīde-i yek-dānedir

5 Allah Allah bunca aḥrār-ı cihān olmuş esīr
Ṭavḳ-ı gerden sīm ü zer zincīri ḥırṣ-ı dānedir

6 H̱astede[427] ümmīd-i ṣıḥḥat ḳalmasa neyler ṭabīb
Ṭūr-ı ʿālemde temāyül dem-be-dem buḥrānadır

7 Ḳays ḳande şevḳ-i cānān ile Nāfiʿ ḳandedir
Ḥüsnünü Leylāya teşbīḥ eyleyen dīvānedir

112

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Geçen eyyām-ı ʿömrü fikr ü taʿdād eyledim bir bir
Hebāya vedigim sermāyeyi yād eyledim bir bir

2 H̱ayālimden geçirdim ser-güẕeşt-i şād u aḥzānı
Sürūru mātemiñ taʿḳīben eşhād eyledim bir bir

3 H̱asārım çıḳdı ġālib sūduma bāzār-ı hestīde
Ḥesāb-ı maṣrafımla vezn-i īrād eyledim bir bir

4 Hevāya gitdi enfās-ı ḥayātım bilmedim ḳadrin
Edip peyrev hevā-yı nefse berbād eyledim bir bir

5 Ṣarıldım gāhī zülf-i dilberāna gāhī dāmāna
Bütün efkār u ʿaḳlı nefse münḳad eyledim bir bir

6 Olup Mecnūna peyrev ḥayy-i Leylāya sefer ḳıldım
Dü-çeşmi çeşme-sār-ı kūh-ı Ferhād eyledim bir bir

B-50 7 Nigāristān-ı ḥüsn-i dilberānı eyleyip taṣvīr
Bedīʿiyyāt-ı kilki reşk-i Bihzād eyledim bir bir

8 Verip eks̱er fünūna ḥüsn-i ās̱ārım ile revnaḳ
Sezā-yı raġbet-i aẖlāf-ı emcād eyledim bir bir

9 Semender pīşeler ās̱ārıma germī-yi raġbetle
Oḳutdum fenn-i āteş-bāzı üstād eyledim bir bir

10 Ḥükūmetle bilād-ı şarḳ u ġarba şevḳ edip ḳısmet
Muẖayyem ʿadl u dāra rekz-i evtād eyledim bir bir

11 Ḳalınca böyle Nāfiʿ küşe-i ʿuzletde āẖir kār
İ-50 Ṣadāḳatle geçen eyyāmımı yād eyledim bir bir

---

[427] H̱astede: H̱asteye B.

113

müf te ʿi lün müf te ʿi lün fā ʿi lün

1 Her ne gelirse saña senden gelir
Ṣanma anı çarḫ-ı kühenden gelir

2 Nālelerim naġme-i dildir bütün
Ṣanma ki evtār-ı dehenden gelir

3 Aḳın aḳın eşk-i terim seyl olup
Böyle dem-i ḥüzn ile ḳandan gelir

4 Yārim ʿaceb etdi mi seyr-i çemen
Nükhet-i müşgīni semenden gelir

5 Zülfünü ṭoplarsa ruḫ-ı ālden
Sünbül ü gül seyre çemenden gelir

6 N'ola hevā-dārı olursa ṣabā
Ṭurresiniñ būyu Ḫutenden gelir

7 Āb-ı ḥayātı hele dil-teşneniñ
Çeşme-i şīrīn-i ẕeḳandan gelir

8 Āh-ı seḥerden ḥaẕer et ey felek
Dil gibi bir dār-ı ḥazenden gelir

9 Olma ki ser-bāz-ı suḫan Nāfiʿā
Bend-i ḳafes ṭūṭiye andan gelir

114

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Olmamış iken mey-i kām ile göñlüm neşʾe-dār
Serden ayrılmaz yine bimem n'içün derd-i ḫumār

2 Dil hevā-yı zülf-i cānānıñ perīşānı iken
Ḳoymaz āzāde yine āzār u ġamdan rūzgār

3 Rūz u şeb yemmler olup ser kūb-ı seng-i ıżṭırāb
Ṣad-ḥabāb-ı çeşm-i terle bulamaz cāy-ı ḳarār

4 Ṣaḳlasın ceyb-i tecāhülde hüner-ver naḳdini
Bulamaz bāzār-ı raġbetde ḳumāş-ı iʿtibār

B-51 5 Dāne-i merzūḳuna ḳāniᶜ olan dānālarıñ
Ḳuşca cānın dām-ı tezvīr-i felek etmez şikār

6 Ehlini meʾyūs-ı luṭf eyler mi ᶜālī-himmetān
Āb-ı nīsānı dirīġ etmez ṣadeflerden bahār

7 Sen misin Nāfiᶜ şu ᶜālemde faḳaṭ dil-sūz olan
Sūz-ı ġamla lāle-zārıdır cihānıñ dāġ-dār

115

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

İ-51 1 Felek saḫā-yı seḥābıyla olmasın maġrūr
Sirişk-i çeşmime baḳsın ne yemmler etdi ẓuhūr

2 Kemān olup sitem-i rūzgār ile ḳaddim
Nişāne almadadır sīnemi ḫadeng-i fütūr

3 Bıraḳdı yine taḥassürde ṭāliᶜ-i nā-sāz
Bu deşt-i reh-zen-i ġamdan sürūr eder mi mürūr

4 Taḥammül etmeli evżāᶜ-ı çarḫa çāre nedir
Zebānıma n'ola evrād olursa nām-ı ṣabūr

5 Görünce rūyunu deste ᶜUṭārid aldı ḳalem
Hemān ṣaḥīfe-i ḫūrşīde yazdı āyet-i Nūr

6 Esīr-i ḥalḳa-i çeşmi göñül müdür sāde
Şikārı oldu bu dāmıñ niçe ġazal ile ḥūr

7 Sevād-ı vech oluyor Nāfiᶜā şiᶜār-ı kemāl
Fażāʾil-i ḳalemiñdir eden seni menfūr

116

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Var ise rāhat-ı dünyā ferāġ-ı ḫāṭırdır
Fürūġ-ı dīde-i bīnā ferāġ-ı ḫāṭırdır

2 Nedir bu silsile-i ᶜömr içinde ᶜuḳdeleriñ
Selāmet-i ġam-ı ferdā ferāġ-ı ḫāṭırdır

3 Edip maḳāmını ᶜālī semāya ḳıldı ᶜurūc

Bu cāha rehber-i ʿĪsā ferāġ-ı ḫāṭırdır

4 Bilir kemālini Ḳaysıñ bu sırra vāḳıf olan
Verā-yı ḥasret-i Leylā ferāġ-ı ḫāṭırdır

5 Bıraḳdı dāmen-i Ḳāf-ı ḳanāʿate emeli
Ṣafā-yı lāne-i ʿanḳa ferāġ-ı ḫāṭırdır

6 Nihāliñ üzre cihān ʿaḳlını fedā eyler
Var ise neşʾe-i ṣahbā ferāġ-ı ḫāṭırdır

7 Nihāyet-i emele kimse ermedi Nāfiʿ
B-52 Ṭarīḳ-ı eslem ü raʿnā ferāġ-ı ḫāṭırdır

117

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Sālikānıñ rehberi merdān-ı ẕī-ʿirfān olur
Ḫāne-i pīr-i muġāna vāsıṭa rindān olur

2 Himmet-i pīrimle yoḳdur sīnede ḫavf-ı ḫaṭār
Rehber olsa āşinā seyr-i sefer-āsān olur

3 Ṣaḳlayan būy-ı hüviyyetden dimāġ-ı cānı ter
Dāʾimā dil-sīr-i ẕevḳ-i ravża-i Rıḍvān olur

İ-52 4 ʿİbret al pervānelerden ʿāşıḳ-ı envār iseñ
Devr edip eṭrāf-ı şemʿi ʿāḳıbet sūzān olur

5 Neşʾe-mend olan mey-i ġassāleden görmez keder
Maḥv olup gerd-i ʿalāʾiḳ sīnesi tābān olur

6 Aṣla ricʿat eyler encāmı bu ẓıll-ı kāʾināt
Çeşmeler cūlar bütün güm-geşte-i ʿummān olur

7 Aç baṣīret çeşmini ġafletde ḳalma Nāfiʿā
Seyr et ol ālemleri kim dīdeler ḥayrān olur

118

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Şarāb-ı ʿaşḳa ciger-pāresi kebāb ister
Sirişk-i dīdeden ol bezme āb-ı nāb ister

2 Naḳīṣa mı verir ehl-i kemāle meyl-i hevā
Serinde lücceleriñ cā-be-cā ḥabāb ister

3 Baḳınca ḫāline gül-berg-i lebde ḳaldı gözüm
ʿİlāc-ı çeşm-i remed-dār içün gül-āb ister

4 Felek nüḳūd-ı ġamı her maḥalde ḥıfẓ etmez
Bu kenzi vażʿ edecek bir dil-i ḫarāb ister

5 Teġāfül eyleme sūd u ziyān-ı ʿömrüñden
Varınca dār-ı cezāya Ḫudā ḥesāb ister

6 Bu rūzgārda ʿaḳl-ı selīm ü temkīnden
Ḫıyām-ı rāḥatı ḥıfẓa iki ṭınāb ister

7 Ḥuṣūl-i maṭlaba neyl ü vüsūl içün Nāfiʿ
Bir āsitān-ı muʿallāya intisāb ister

119

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ṭarīḳ-ı Ḳādirīde reh-revān-ı kīş-i ʿaşḳız biz
Deyip Allāhu bes bāḳī heves dervīş-i ʿaşḳız biz

2 Bulup ser-çeşme-i tevḥīdi şeh-rāh-ı şerīʿatden
Nevāl-i feyż-i ism-i ẕāt ile pür-ʿayş-ı ʿaşḳız biz

B-53 3 Delālet eyleyip ser-geştegān-ı deşt-i maʿnāya
Diyār-ı dilde dāʾim reh-rev-i teftīş-i ʿaşḳız biz

4 Zebūn-ı tīġımızdır ism-i hūdan nefs-i levvāme
Livāmız ism-i Ḥayy[428] Ḥaḳ reh-nümāmız ceyş-i ʿaşḳız biz

5 Olup irşād-ı Ḳuddūsī-yi dānā ile dil rūşen
Ḥabīb-i Ḥaḳḳa peyrev reh-revān-ı pīş-i ʿaşḳız biz

6 Göñüller ḫaste diller bestedir bir çeşm-i bīmāra
Bu ġamla rīşe-dār-ı nāḫun-ı taḫrīş-i ʿaşḳız biz

İ-53 7 N'ola ḫūn-bār olursa dīdeler bu şevḳ ile Nāfiʿ[429]
Ḫadeng-i ġamze-i cānān ile dil-rīş-i ʿaşḳız biz

---

[428] Ḥayy: -B.
[429] N'ola ḫūn-bār olursa dīdeler bu şevḳ ile Nāfiʿ: N'ola ḫūn-bār olursa dīdeler Nāfiʿ bu şevḳ ile B.

120

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Ḫum-ḫāne-i ezelde ṣızan ḳādirīleriz
Vecd ü ṭarabla demdeme-zen ḳādirīleriz

2 O tār-ı dilden ʿuḳde-i esbābı ḳaṭʿ edip
Belden nıṭāḳ-ı şirki çözen ḳādirīleriz

3 Ġāzīleriz ki şeş-per-i tevḥīd ile müdām
Reʾs-i şerīr-i nefsi ezen ḳādirīleriz

4 Gözde sirişk ü serde hevā sīnede ḫuşūʿ
Deryā-yı feyżi dilde sezen ḳādirīleriz

5 Yoḳ māsivāya ẕerre ḳadar meyl-i ḳalbimiz
ʿUzlet-güzīn-i beyt-i ḥazen ḳādirīleriz[430]

6 Ẕerrāt-ı kevni rūşen eder nūr-ı derkimiz
Bir demde ḳaṭr-ı kevni gezen ḳādirīeriz

7 Nāfiʿ gedā-yı dergeh-i Mollā-yı Rūm olup
Tefrīḳ-i rāh-ı Ḥaḳda bezen ḳādirīleriz

121

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Biz bāde-i elesti çaḳan ḳādirīleriz
Ḳandīl-i ʿaşḳı dilde yaḳan ḳādirīleriz

2 Gördük fenā-yı ʿālemi nā-ḳābil-i ʿimār
Dilden binā-yı meyli yıḳan ḳādirīleriz

3 Keçkül be-dest ü ḫırḳa be-dūş u be-ser külāh
Çeşm-i ḥasūda mīḫ ḳaḳan ḳādirīleriz

4 Ḥaḳ ḳıldı faḫr-i ʿālemi çün reh-nümā bize
Seyrān-ı dilde ʿarşa çıḳan ḳādirīleriz

5 Estār-ı ġaybı himmet ile eyleyip dü-nīm
Çeşm-i baṣīret ile baḳan ḳādirīleriz

6 Cūlar mis̱āli ṭayy-i ṣaḥārī-yi nefs ile

---

[430] Yoḳ māsivāya ẕerre ḳadar meyl-i ḳalbimiz/ ʿUzlet-güzīn-i beyt-i ḥazen Ḳadirīleriz: -B.

Baḥr-i muḥīṭ-i kevne aḳan ḳādirīleriz

B-54 7 Sevdā-yı zülf-i sikke-i pīrimle Nāfiᶜā
Zincīr-i ᶜaşḳı başa ṭaḳan ḳādirīleriz

122

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Bulunmaz bir zamān kim anda devr-i inḳılāb olmaz
Gehī necm-i felek tābān olup geh şuᶜle-yāb olmaz

İ-54 2 Ḥaḳīḳatde umūruñ ᶜaḳd u ḥal u retḳ ü fetḳinde
Meşiyyet ḥükm eder bes ḫāric-i ümmü'l-kitāb olmaz

3 Teẕāhül gösterenler niᶜmetiñ īfā-yı şükründe
Zevāl-i vaḳt-i iḳbāliyle aṣlā behre-yāb olmaz

4 Ḳulūb-ı ᶜālemi aġrāż-ı nefsi eyleyip maᶜlūl
Anıñçün bezm-i ṣoḥbetde göñüller neşᵓe-yāb olmaz

5 Gözet vaḳt-i bahār-ı ᶜömrü ol güller gibi ḫandān
Bu mevsim ḳalmaz elde her zamān ᶜahd-i şebāb olmaz

6 Gezip ḥikmet-şināsān bulmadı āsūde bir mevḳiᶜ
Bu bāġıñ bülbülü reh-yāb-ı āzār-ı ġurāb olmaz

7 Ḳalır fülk-i dil-i ehl-i emel emvāc-ı ḥayretde
Serinde ehl-i tefvīżiñ hevā-yı ıżṭırāb olmaz

8 Tesellīden ᶜibāretdir tekāpū-yı der-i maḫlūḳ
Ḫudādan olmasa imdād-ı ġaybı fetḫ-yāb olmaz

9 Tehī dest ise de aṣḥāb-ı ḥācet naḳd-i iḥsāndan
Kibārıñ minneti Nāfiᶜ hele bār-ı riḳāb olmaz

123

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Dile bend etdi kemendin yine bir ter saḳız
Būse vermek mi diler lebleri çizdi saḳız

2 Duḫt-ı rez maṣṭakiye vaṣfını etdi eşrāb
Dedi hīç ṣorma ḥelāl-zādedir aṣlı saḳız

3 Dil midir sāde o ġaddārıñ esīr-i zülfü
Mülk-i ʿaşḳı geçirip ḳabżaya hep ṭutsaḳız

4 Baş açıḳ devr eder eṭrāfını tersā-beçeler
Olmadıḳ var mı perestişler ile rū saḳız

5 N'ola teslīm-i riḳāb eyler iseñ sāʿidine
Boynumuz egridir āşüfte-i sīmīn[431] saḳız

6 Çāk eder zehreleri Zühreyi bī-tāb eyler
Görmedik servī gibi böyle felek-fersā ḳız

7 Ṣoralım ḫāzen-i firdevs-i berīne Nāfiʿ
B-55 Yer almış mı ʿaceb böyle melek-āsā ḳız

124

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Yine bir mihr-i dil-efrūz ile pür-eşvāḳız
Ḫırmen-i ṣabr-ı dile āteş edip berrāḳız

2 İstedim būse lebinden ṣarılıp cānāna
Dedi peymāne ṣaḳın biz de aña müştaḳız

İ-55 3 Dil-i pür-sūzumu mihr ü mehe etdim taḳrīr
Dediler biz daḫı sūzende dil-i āfāḳız

4 Pürsiş-i vaṣlına ebrūları remz etdi cevāb
Ki der-i ʿiṣmet-i Meryemde dü-bālā ṭāḳız

5 Yoġiken ṭaleb kālā-yı kemālāt u hüner
Ne ʿaceb böyle münādī-yi reh-i esvāḳız

6 Ḳalmadı ḥürmeti ehl-i veraʿ vü taḳvānıñ
Żaʿf-ı İslām ile maġlūb-ı yed-i fussāḳız

7 Etmesin fażlımı ebnā-yı zamān istikṡār
Nāfiʿā zāde-i Müftī-yi şehīr İsḥāḳız

125

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Açdı niḳāb-ı vechini çün gül-ʿiẕārımız

[431] sīmīn: simīn İ.

Yoḳ ġayrı seyr-i gülşene hīç iᶜtibārımız

2 Ṭūr-ı cināna etdi tecellī cemāl-i ᶜaşḳ
Āteş kesildi sīnedeki berg ü bārımız

3 Yoḳ iᶜtibārı sevḳ-i ḥaḳīḳatde pul ḳadar
Hep naḳd-i ġışş u āhımadır yoġ u vārımız

4 Burc-ı Ḥāmelde mihr-i cihān bī-s̱ebāt iken
Hem-vār olur mu bezm-i ṣafāda ḳarārımız

5 Eşrāra geldi nevbet-i iḳbāl u iᶜtibār
Mülk-i beḳāya eyledi rıḥlet ḫıyārımız

6 Devr-i memālik olsa da pergār-veş naṣīb
Elbette dār-ı salṭanat olur medārımız

7 Nāfiᶜ ṣarīr-i ḫāme-i ᶜĪsī-nefes ile
Çıḳdı sipihre velvele-i iştihārımız

126

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Naḳd-i cānın ᶜarż eder ᶜuşşāḳı cānān istemez
Kenz-i istiġnā bulanlar bār-ı sāmān istemez

2 Çeşm-i bülbül naḳş olur ḥayretle berg-i ġoncede
Mest olan dīdār-ı dil-dār ile seyrān istemez

B-56 3 Semt-i çīne eylemez dil-beste-i zülfü naẓar
Şemᶜ-i ruḫsāra yanan pervāne devrān istemez

4 Meyl-i ārāyişden istiġnādadır ehl-i kemāl
Bār-ı raḫtı esb-i tāzī-yi küḥeylān istemez

5 Teng-nā-yı sīne-i nādāna ᶜirfān bār olur
Ḫāne-i teng-i faḳīr elbette mihmān istemez

İ-56 6 Bende-i nādān olan dānālara eyle naẓar
Bundan aᶜlā cilve-i taḳdīre bürhān istemez

7 Nāfiᶜā laġzīde pāy-i gerdiş-i gerdūn olup
Esb-i ṭabᶜım sāḥa-i ᶜirfānda cevlān istemez

127
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ṣaḳlarsa da dil sırrını fāş etmemek olmaz
Āzürde göñül dīdeyi yaş etmemek olmaz

2 Cānānı fedā cevr ile mümkin midir ey dil
Bir emriñe bedᵓ oluna baş etmemek olmaz

3 Mehcūrdur āġūş-ı dilīrān olan ʿāşıḳ
Bu ġamla der-āġūşunu ṭāş etmemek olmaz

4 Ḫār-ı elemi ṣaḳla ki bezminde o māhıñ
Gül-berg-i ten-i yāri ḫırāş etmemek olmaz

5 Ebnāsını elbette zamān eyleyip iġfāl
Ten-perver-i nermī-yi ferāş etmemek olmaz

6 Reh-yāb olamaz elsineden ṣadra geçenler
Kim olsa felek ile ṣavāş etmemek olmaz

7 Nāfiʿ ṣıġınıp Ḥaḳḳa elem çekme ʿadūdan
Gerçi beşeriyyetde telāş etmemek olmaz

128
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḥulūl etmeksizin hengāmı ibrāz-ı emel olmaz
Hevāsın bulmadıḳça bād-bān-ı keşti ḥall olmaz

2 Tevaḳḳī eyle bez̠l-i āb-ı rūyuñla mez̠elletden
Dil-i dānāda aṣla meyl-i ḫüsrān-ı z̠ülül olmaz

3 Olanlar iddiḫār-ı māla māᵓil mūr-ı ṭabʿāndır
Dil-i ʿālī-himemde fikr-i rūzīden melel olmaz

4 ʿAdūnuñ ṣavleti vermez fütūr aṣḥāb-ı temkīne
Hübūbu rūzgārıñ ḥıṣna bādī-yi ḫalel olmaz

5 Mis̠āl-i şemʿ-i bī-revġan fürūzān olsa da ṭāliʿ
Şebāb eyyāmı berḳ-āsā geçen ʿömre bedel olmaz

B-57 6 Olur elbette bir noḳṣānı insān olsa da kāmil
Naẓar ḳıl zāde-i ṭabʿ-ı selīme bī-ʿılel olmaz

7 ᶜAṣā-yı ḳuvvet-i ḳalbe edenler ittikā Nāfiᶜ
Kesāletle reh-i ᶜazminde pā-bend-i vaḫal olmaz

129
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

İ-57 1 Ne peykerdir perī-zādem dil-i divāneden çıḳmaz
N'ola ḫodbīn olur ise merāyā-ḫāneden çıḳmaz

2 Ramaḳ-baḫş-ı ḥayāt olmaḳ dilerken laᶜli ᶜuşşāḳa
Nigeh-bānī-yi ġamze ḳaṣd-ı ḫūn-rīzāneden[432] çıḳmaz

3 Yine bir şūḫ-ı tersānıñ olunca bend-i zünnārı
Perestişler ile dīvāne dil büt-ḫāneden çıḳmaz

4 Temāşā eyledikçe cünbiş-i ᶜaks-i ruḫ-ı yāri
Ḥabāb-āsā dü-çeşmim ġarḳ olur peymāneden çıḳmaz

5 Degerdir nār-ı ᶜaşḳıñ sūzişi aġyāra fāş olmaz
Ne ise ẕevḳ u şevḳi maḥv olur pervāneden çıḳmaz

6 Ẓuhūr etmiş iken ḳānūn-ı ḥüsnüñ ḫaṭṭ-ı ilġāsı
Yine ol meh uṣūl-i cilve-i mestāneden çıḳmaz

7 Ḫarābe-zār-ı ṭabᶜım kenz-i esrār-ı maᶜārifdir
Bu gevher Nāfiᶜā her maḫzen-i virāneden çıḳmaz

130
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Zülf-i dil-dār ile dil-şādıña derler o biziz
Bu ḫarābātda ābādıña derler o biziz

2 ᶜĀlidir himmetimiz fikr ederiz bālāyı
Māʾil-i ḳāmet-i şimşādıña derler o biziz

3 Ederiz ṣu yerine ḫūn-ı sirişki seyl-āb
Leb-i Şīrīnine Ferhādıña derler o biziz

4 Berg-i sünbülde edip ṭurre-i yāri taṣvīr
Bu ḫayāl-ḫānede Bihzādıña derler o biziz

---

[432] ḫūn-rīzāneden: ḫūn-rīzāne B.

5 Yād edip pīçiş-i zülfünde geçen eyyāmı
Çāk-ten şāne-i şimşādıña derler o biziz

6 İḫtiyār etdirerek ġurbeti ḥussād-ı vaṭan
Vaṭanından olunan yādıña derler o biziz

7 Fikr-i bārīke dizip gevher-i dendānını dil
Nāfiʿā nāẓım-ı üstādıña derler o biziz

131

fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

B-58 1 Leblerinden şarāb eksilmez
Berg-i güldür gül-āb eksilmez

2 Ṣayaraḳ rūz-ı vaʿde-i vaṣlın
Defterimden ḥesāb eksilmez

3 Şevḳ-i laʿliyle sīneler sūzān
Bezm-i meyden kebāb eksilmez

İ-58 4 Ṣarṣdı evtād-ı ṣabrı ṣarṣar-ı āh
Dilde ġamdan ṭınāb eksilmez

5 Seyr-i ruḫsār-ı yār ile gözden
Şuʿle-i māh-tāb eksilmez

6 Yā gelip el uzatma gīsūya
Mārdan pīç ü tāb eksilmez

7 N'ola ṭabʿım olursa feyż-āver
Nāfiʿā yemmden āb eksilmez

132

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Dehenden cān çıḳar laʿl-i ḥayāt-efzā çıḳar çıḳmaz
Gider dilden ṣafālar neşve-i ṣahbā çıḳar çıḳmaz

2 Hilāl ebrūsu eyler çeşmi rūşen bir işāretle
Eder berceste beyti şāhid-i maʿnā çıḳar çıḳmaz

3 Çemen-zār oldu ṭarf-ı gülşen-i ḥüsnü o meh-rūnuñ
Ruḫ-ı gül-bergi üzre ḫaṭṭ-ı ʿanber-sā çıḳar çıḳmaz

4 H̱acāletle tevārī etdiler envār-ı mehtāba
Miyān-ı encüm-i ḫūbāna bī-pervā çıḳar çıḳmaz

5 Nice āzāde olsun ḫāl-i laᶜliñ ḳayd-ı mūyundan
Bütün dillerde etdi ᶜuḳdeler peydā çıḳar çıḳmaz

6 ᶜAceb bir āyet-i muᶜciz-edādır naḳş-ı dīdārıñ
Ḳıyās etme ḫayāliñ dīdeden cānā çıḳar çıḳmaz

7 Yine çıḳmaz yola at sürdü Nāfiᶜ ṭabᶜ-ı bī-ḥazmım
Cenāb-ı Cāzim oldu āferīn gūyā çıḳar çıḳmaz

133

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Biz çoḳ diyār-ı ġurbeti görmüş geçirmişiz
Geh ẕevḳ u gāhi miḥneti görmüş geçirmişiz

2 Dil-şād-ı bezm-i yār olacaḳ yoḳ mu bir zamān
Yıllarca renc-i ḥasreti görmüş geçirmişiz

3 Bir devr idi ki sāye-i ḳaddin penāh edip
Ḳadd ḳāmet-i ḳıyāmeti görmüş geçirmişiz

B-59 4 Vaḳt-i nehārı yoḳ mu ᶜaceb mihr-i ṭāliᶜiñ
Ṭūl-i leyāl-i kürbeti görmüş geçirmişiz

5 Hengām-ı ḫaṭṭda müjde-i vaṣl oldu rāygān
Eşrāṭ-ı ḳurb-ı sāᶜati görmüş geçirmişiz

6 ᶜUnvān-fürūşluḳ etme bize ṭūr-ı cāh ile
Çoḳ[433] ser-keşān-ı naḫveti görmüş geçirmişiz

İ-59 7 Ṣayma ḥesāba ṭaᶜn-ı zamānı ki Nāfiᶜā
Biz ṣayısız melāmeti görmüş geçirmişiz

134

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ebruvān-ı yār olup bāl ü per-i pervāzımız
Vesme-veş perinde olmaz ṭūṭi-i āvāzımız

---

433 Çoḳ: Çün B.

2 Maġz-ı serdendir ḥınāsı pāy-i kebk-i ᶜişveniñ
Berg ü şāḫ-ı sīnedendir lāne-i şehbāzımız

3 Biz çerāġ-ı dāġı bir ḫūrşīdden ḳıldıḳ fürūz
Āteşīndir berḳ-ı āvāz-ı şerer-endāzımız

4 Ol ḳadar germ oldu kim neẓẓāreler dīdārına
Bezme bu şeb tār-ı müjgānlar idi şeb-bāzımız[434]

5 Rehberim deşt-i cünūna zülf-i Leylāsı olup
Reh-zenāna nāle-i zincīr olur ġam-sāzımız

6 Öyle lāl etdi dü-çeşm-i sāḥiri efsūn ile
Renk vermez ḫūn-ı dil ḳaldı ḫafāda rāzımız

7 Dest-i istiġnā bülend ü āstīn-i dehr teng
El uzatmaz Nāfiᶜā bāb-ı niyāza nāzımız

135

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Nūr-ı ḥüsnüñden şerer-bār olalı ey şemᶜ-i nāz
Āteş-i sīnemden eyler tende cān sūz u güdāz

2 Ṭāḳ-i ebrū eyleyip taᶜyīn-i semt-i ḳıble-gāh
Mescid-i ḥüsnündedir ᶜuşşāḳa miḥrāb-ı niyāz

3 Bī-muḥābā zülfüñe biñ cān ile ber-dār olur
Diller eyler maḥbes-i cāh-ı ẕaḳandan iḥtirāz

4 Hāle-āsā bār-ı hicrān eyledi ḳaddim dütā
Olmadım ḥayfā o meh-pārem ile bir sīne-sāz

5 Bāng-ı nālemden ḳaçar ᶜanḳā firāz-ı Ḳāfa dek
Bād-ı āhımdan ḳanād silker felekde şāhbāz

6 Ehl-i dil esrārını cevher gibi ṣaḳlar nihān
Bezme maḥrem eyleyen pervāne beyder ketm-i rāz

B-60 7 Etme itᶜāb-ı ḳalem iẓhār-ı fażla Nāfiᶜā
Var mı aṣḥāb-ı maᶜārifde nişān-ı imtiyāz

---

[434] Bezme bu şeb tār-ı müjgānlar idi şeb-bāzımız: Bezm bu şeb tār-ı müjgānları idi şeb-bāzımız B.

136

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Cāna işletdi nigāhın bir ḳız
Saḳızıñ bādemini ṭatdıḳ biz

İ-60 2 Başḳa bir leẕẕeti var maṣṭakīniñ
Dehen-i yāre mi girmiş saḳız

3 Yoḳ ferāġ-ı meye bunda ṭāḳat
Saḳıza tevbe olur mu cāʾiz

4 Saḳızıñ ẕevḳini sürmekse emel
Çekilip pāy-i ḫuma mey gibi ṣız

5 Çiynedik ḫayli Saḳızlı şekerin
Ḳızlarıyla Saḳızıñ leb-be-lebiz

6 Ḳaṭre-nūşān-ı mey-i ẕevḳinden
Saḳızıñ leẕẕeti gitmez her giz

7 Ṭavr-ı ḫūbānı yudulmaz Nāfiʿ
Çiynenir gerçi aġızda saḳız

137

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Nesīm-i zülfüñe Mecnūn-ṣıfat yayılmadayız
Miṣāl-i ṭurre-i Leylā hevāda yılmadayız

2 Ne ḫācet ʿaḳlımı almaḳ füsūn-ı ġamzeñ ile
Görünce dīde-i mestāneñi bayılmadayız

3 Aġartdı mūy-ı seri ṭūl-i leyle-i ġaflet
Göründü ḫayṭ-ı şuʿāʿ-ı seḥer ayılmadayız

4 Göñül geçirse de rūz-ı firāḳı ḥasret ile
Gelince ġamze-i ser-tīzi yāda bilmedeyiz

5 Dehān-ı yār ile Nāfiʿ sebeb ʿalāḳamıza
ʿAdem resīdesiyiz āşinā ṣayılmadayız

138

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Dil-şikenlik gibi āsān bir işi kim edemez
Ḳırılan şīşeyi üstādı da termīm edemez

2 Ne ise naḳş-ı ezel işte odur ḫaṭṭ-ı cebīn
Kilk-i mānā-yı felek ʿaksini tersīm edemez

3 Etmeyen hendese-i şerʿe umūrun taṭbīḳ
İʿvicāc-ı ṭuruḳ-ı fikrini tanẓīm edemez

B-61 4 Ḥaḳ Muʿīn olmasa miʿmāri-i reʾy ü tedbīr
Levḥ-i endīşede bir külbeyi taṣmīm edemez

5 İstinād etmez ise ḥikmete pehlū-yı suḫan
Rūz-ı bāzū-yı ḳarīḥa anı taḥkīm edemez

6 Keşf-i rāza çalışır yāra dil-i serkeşte
Yansa pervāne gibi ḥālini tefhīm edemez

İ-61 7 Ḥaḳḳa teslīm olaraḳ sırr-ı ḳaderden ṣorma
Nāfiʿā ʿaḳl-ı Felāṭūn bunu taʿlīm edemez

139

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Devr eder ṣaḥrāları āvāze-i mestānemiz
Maġz-ı Mecnūndur sirişt-i bāde-i peymānemiz

2 N'ola istiġnā eder ise ʿimāretden göñül
Laʿl-i gevher-bār-ı yāri ḥıfẓ eder vīrānemiz

3 Gird-bād-ı ḫaṭṭ söyündürdü çerāġ-ı ḥüsnünü
ʿĀḳıbet dest-i füsūs oldu per-i pervānemiz

4 Ārzū-yı būse çīnī-yi leb-i dil-dār ile
Pürdür āb-ı laʿl-i rümmān ile hep peymānemiz

5 İmtiyāz-ı ʿāşıḳ u maʿşūḳa ermez derkimiz
Āşinādan farḳ olunmaz ṣūret-i bīgānemiz

6 Maʿẕeret ḫˇāhī-yi düşmenden bulur fer dīdeler
Āb-rūy-ı ḫūşe-çīnden sebz ü terdir dānemiz

7 Mīr ʿĀrif Nāfiʿā eylerse taḳdīr-i bahā

Ḳurṭa-i mengūş olur devrāna bu dürdānemiz

140

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Rütbe-i ḥürriyyeti ʿālī ṭutarken cümle kes
Bend eder aḥrār-ı nāsı iltifāt-ı yek-nefes

2 Cūlar āheste aḳar etmez taḥammül sedd-i seng
Eyleme baḥs̱ u cidāl-i nerm-i ṭabʿāna heves

3 Raḥm u şefḳat lafẓ-ı bī-māʿnā mürüvvet nā-pedīd
Dād-ḫˇāhān-ı zamāna var mı bir feryād-res

4 Dizdi bīdār eyleyip kendi giderse ḫˇābına
Dest-i çopuyla zemīn-kūp olaraḳ her şeb ʿases

5 Ḥāʾil-i ḥubb-ı vaṭan olmaz ṣafāsı ġurbetiñ
Sīm ü zerden olsa da ṭūṭīye zindāndır ḳafes

6 Eyle taʿcīl-i raḥīl ey ḥasret-i firdevsiyān
Müjde-i rāh-ı Sitānbul etdi āvāz-ı ceres

B-62 7 Ol piristūlar gibi ṭāḳ-ı ḳanāʿatde mekīn
Nāfiʿā ser-ḫˇān-ı ḥırṣa ḳonma mānend-i meges

141

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ṣarıldı miyān-bendiñe çöz yāḫūd elim kes
Geçdi ele ser-rişte çıḳarmaḳ olamaz ses

İ-62 2 Sāḳī n’ola ẕevḳ eyler iseñ ḳand-i lebiñden
ʿUşşāḳa şu ʿālemde ġıdā bāde midir bes

3 Yoḳ ḳadri füzūn olsa daḫı naḳd-i ḥayātıñ
Vermekde hezār ʿömrünü bir lāşeye kerkes

4 Keştī-yi emel ermedi mersā-yı ḥuṣūle
Ey bād-ı seḥer semt-i münādında birāz es

5 Yoḳ būy-ı vefā berg-i gülistān-ı cihānda
Raḥm eylemedi ḥāl-i diger günüme bir kes

6 Mirʾāt-i dile baḫş-ı cilā ḳıl ki sivādan
Bāḳīsi heves Ḥażret-i Ḫallāḳ-ı cihān bes

7 Ṭatdıḳ niçe niᶜmetlerini bezm-i cihānıñ
Yoḳ neşʾe-i ṣahbā-yı muḥabbet gibi enfes

142
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Bunca ecsām u ṣuver cümle nüḳūş-ı maḥsūs
Çeşm-i aṣḥāb-ı baṣīretde bütün ẓıll u ᶜukūs

2 Eyleyen ᶜömrünü bāzār-ı emelde ifnā
ᶜĀḳıbet mā ḥaṣal-i saᶜyini eyler efsūs

3 Būd u nā-būdu tesāvīde görür ᶜālemde
Künc-i ᶜuzletde tevekkülle olanlar meʾnūs

4 Ḥācet erbābına nuṣretle muᶜīn ol dāʾim
Ḥıfẓ içün şemᶜe-i iḳbāle ararsañ fānūs

5 Dil-i şahbāzı uçurdum yine ḳūy-ı yāre
Şevḳ-i firdevs ile hem-sāyesi olmaz ṭāvūs

6 Süst olur ḫaṭve-i ūlāda nigāh-ı ᶜāşıḳ
Etmese cāzibe-i ḥüsnü o māhıñ maḥrūs

7 Nāfiᶜā mekrine aldanma zen-i dünyānıñ
Gösterir ḳaḥbe nümāyiş saña mānend-i ᶜarūs

143
mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

1 Çifte kemer-i ḥüsnüdür ebrū-yı muḳavves
Bu ṭāḳ ile ᶜaşḳ olmadadır dilde müʾesses

B-63 2 Mehtāba çıḳıp keşf-i niḳāb eyledi bu şeb
Māhiyyetini ᶜāşıḳa gösterdi o nev-res

3 Ey āh-ı seḥer perde-keş-i çeşm-i raḳīb ol
Pek açmış o gül-ġoncemizi ḫāreli aṭlas

4 Pīçīde olur devriñe ser-rişte-i āhım
Ey çarḫ-ı ᶜanūd olmadıñ efġāna meded-res

İ-63 5 Ḳalmaz es̱eri ḳaṣr-ı meşīd olsa da ber-dār
Ālūde-i ḫāk oldu niçe ṭāḳ-ı muḳarnes

6 Ebvāb-ı mez̠elletde tekāpūya ne ḥācet
Dergāh-ı Ḫudā ḳullarına besdir bes[435]

7 Taḳlīd olamaz nev-es̱er-i mīr-i ʿaṭāya
Nāfiʿ ne ḳadar bu ġazelim olsa da enfes

144

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Cevr ü āzār ile yāriñ ʿāşıḳ olmaz dil-ḫırāş
Yansa da sūz-ı dilin pervāneler eyler mi fāş

2 Āsitān-ı yār içündür serserīlikler bütün
Penbe bāline müreccaḥdır ser-i ʿāşıḳda ṭāş

3 Bir ḳuru nāza boġup ḳanım ḳurutmuşken o şūḫ
Çeşme-sār-ı dīdeye ḳandan gelir bilmem bu yaş

4 İddiḫār-ı dāne sūrāḫı eder mūrāna kāḫ
Teng eder füsḥat-serā-yı ṭabʿı tażyīḳ-i maʿāş

5 Devrini elden bıraḳmaz her ne ise rāst u çeb
Etme çarḫ-ı sifle-perver ile beyhūde ṣavāş

6 Yārsız gül-ḫan olur ʿuşşāḳ-ı mehcūruñ yeri
Bülbüle vaḳt-i şitāda ḥār u ḥasdandır ferāş

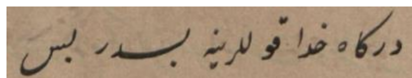
7 Çoḳdur ammā Nāfiʿā kālā-yı zībā-yı suḫan
Dest-gāh-ı sīneye maḫṣūṣdur bu nev-ḳumāş

145

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ruḫ-ı dilberde ḫaṭṭ-ı tāzeler bir bir ʿayān olmuş
Dil-i günciş ki gūyā ḫār-ı gülden āşiyān olmuş

2 Sevād-ı zülf-i küfrāñın ile pürdür süveydāmız

[435] Bu mısranın vezni kusurludur: İ.

Esīr olmuş göñüller bend-i zünnār-ı bütān olmuş

3 Olup baḫşāyiş-i dest-i ezel ḫūbāna istiġnā
Naṣīb-i ʿāşıḳān bitmez dükenmez bir fiġān olmuş

4 Ṭarīḳ-ı ḳūy-ı yāre gird-bād-ı şevḳ olup cismim
Bu gerdişle varıp ol āsitāna bī-nişān olmuş

B-64 5 N'ola rindānı etse feyż-yāb-ı bāde-i luṭfu
Vekīl-i muṭlaḳ-ı dīvān-ı Cem pīr-i muġān olmuş

6 Serāb-āsā teraşşuḥ eylemez ḳaṭʿā kef-i iḥsān
Kerem gitmiş selefle merḥamet bī-nām u şān olmuş

7 Bedīʿiyyāt-ı ās̱ārı selefden ʿadde şāyāndır
İ- 64 Bu şiʿr-i nükte-perver Nāfiʿā siḥrü'l-beyān olmuş

146

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Nedir bu ṭurreler kim ṣafḥa-i ruḫsāra serpilmiş
Daġılmış berg-i sünbül sāḥa-i gül-zāra serpilmiş

2 Niçe ḳanlar döküp etmiş niçe ʿāşıḳları dil-ḫūn
O müjgānlar ki ṭarf-ı dīde-i ḫun-bāra serpilmiş

3 Mücevher tügmelerle sīne-i sīmīni zeyn etmiş
Miyān-ı ḳurṣ-ı māha sebʿa-i seyyāre serpilmiş

4 Yine ḫūy-kerde olmuş tāb-ı meyden ʿārıż-ı gül-gūn
Seḥerde jālelerle berg-i ter ezhāra serpilmiş

5 Sürūrundan edip āmāde naḳd-i rūḥu ʿāşıḳlar
Ṣafā-baḫş eyleyince bezme pāy-i yāre serpilmiş

6 Ġubār-ı tenlerinden tūdeler peydā edip eslāf
Bu ʿibret-ḫānede seyrān-geh-i enẓāra serpilmiş

7 Felek serkeşte etdi Nāfiʿā devr-i memālikle
Meger ki dāne-i merzūḳumuz aḳṭāra serpilmiş

147

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Pür ġażab geldi o meh dīdesi ḫūn-bār olmuş
Ġamze cellād u müje tīġ u zülf dār olmuş

2 Nerm edip ṭabᶜını dād u sited nūş-ā-nūş
Kūy-ı cānānda bu şeb germi-i bāzār olmuş

3 Zülf-i Leylānıñ olup böyle hevā-dārı dirīġ
Dil-i dīvāne yine ḳayda giriftār olmuş

4 Maraż-ı ᶜaşḳa devā-sāz ola derken cānān
Yoḳ ᶜilācı ki ṭabībim daḫı bī-zār olmuş

5 Baḳma dil-bāzi-i dünyāya ümīd etme vefā
Zen-i mekkāre-i ṣeḥḥāre kime yār olmuş

6 Ġam u endūhdan āzādelige yoḳ çāre
Felegiñ cām-ı ṣafā-baḫşı nigūn-sār olmuş

7 Nāfiᶜā çekme elem himmet-i pīr elde iken
B-65 Var niçe bendeleri luṭfa sezā-vār olmuş

148

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Sīne sūzāndır dü-çeşmimde nem olmuş olmamış
Lāleden dāġ eksik olmaz şebnem olmuş olmamış

2 Āteşi eksilse[436] de germī-yi gül-ḫen bāḳidir
Şevḳ-i cānān dildedir sūz-ı ġam olmuş olmamış

İ-65 3 Sırr-ı ᶜaşḳı fāş edip rüsvā-yı ᶜām etdi beni
Ġayrı āh-ı serd ile dil maḥrem olmuş olmamış

4 Sāḳiyā mest eyledi ᶜuşşāḳı ṣahbā-yı lebiñ
Elde bundan böyle hem cām-ı Cem olmuş olmamış

5 Kām-yāb-ı ᶜālem-i āb olmuş ehl-i dil bütün
Ṣınf-ı rindāna diger bir ᶜālem olmuş olmamış

6 Kim ki çirkāb-ı reşādın destin eyler şüst ü şū
Āb-ı rūyun ṣaḳlar elde dirhem olmuş olmamış

7 Peyrev olsun da naṣūḥ-ı pür-hüner ās̱ārıma

---

[436] eksilse: eksikse İ.

Ḳadr-i ʿirfānım bilir Nāfiʿ hem olmuş olmamış

149

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Görmedik böyle dilīr-i serkeş
Ġamzesi tīr u nigāhı ter-keş

2 Gül-i ruḫsārına ḥasret çekerek
Görünür dīdeme gülşen āteş

3 Gül eder idi beni nār-ı elem
Anı baṣdırmasa çeşmimdeki reşş

4 Baḳ ne ḳanlar yuduyor ʿāşıḳ-ı zār
Neşter-i ġamzeñ ile sīnemi deş

5 Fitne-i devr-i felekdir hem-vār
Ṭoġurur māder-i dünyā beş beş

6 Bī-ʿaded cümle dü-bārā felegiñ
Verse de gāhī dil-i zāra düşeş

7 Pesti-i ṭāliʿi ṣorma Nāfiʿ
Sen anı ḥükm-i ḳaderle söyleş

150

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Esīr etmiş dili bilmem o ẓālim n'eylemiş n'etmiş
Ṭolaşmış zülfüne tār-ı ḫayālim n'eylemiş n'etmiş

2 Niyāz etmiş idim bir būse yāre ḫaṭṭ-ı laʿliyle
ʿAceb ṣorsam lebinden ʿarż-ı ḥālim n'eylemiş n'etmiş

B-66 3 Ḫırām-ı nāz ile boy gösterince serv-i āzāde
Ḳıyāmetler ḳoparmış nev-nihālim n'eylemiş n'etmiş

4 Ederken ʿāşıḳıyla seyr-i ṣaḥrālardan istiġnā
Ṭutulmuş dāma āḫir o ġazālım n'eylemiş n'etmiş

5 Ḳoyup mecrā-yı ʿaḳlı cūş edip deşt-i hevāsında
Zemīn-i şūrede ʿömr-i zülālim n'eylemiş n'etmiş

İ-66 6 Ṭutulmuş murġ-ı dil āzādelikden ḳalmamış ümmīd
Hevā-yı nefse açmış per ü bālim n'eylemiş n'etmiş

7 Zemīn-i tāze sehl-i mümteniᶜdir ḳıl naẓar Nāfiᶜ
Girip bu rāha ṭabᶜ-ı bī-mecālim n'eylemiş n'etmiş

151
mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

1 Gülşende degil āh-ı seḥer bülbüle maḫṣūṣ
Var ġonce dehenlerde ne sūziş güle maḫṣūṣ

2 Pervīn-i felek olsa sezādır o piyāle
ᶜĀşıḳlar içün bezme gelince ṭola maḫṣūṣ

3 Gözler ḳamaşır saᶜid-i sīminini görseñ
Ẓann eyleme bu şaᶜşaᶜa cām-ı müle maḫṣūṣ

4 ᶜİndimde hemān zülf-i muᶜanber daha raᶜnā
Nüzhet-geh-i dil sāde degil sünbüle maḫṣūṣ

5 Ṣaḥrāları āhūlara kör eyler o Behrām
Āheste ḫırām eylese ṣaġa ṣola maḫṣūṣ

6 Dil-bend olacaḳ bulmadım evtār-ı felekde
Bildim ki göñül rabṭı imiş kāküle maḫṣūṣ

7 Mestāneligiñ ẕevḳi çıḳar yār ile Nāfiᶜ
ᶜUşşāḳa ne dem cām-ı leb-ā-leb ola maḫṣūṣ

152
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Aṣdiḳāyı ḫāk-i ẕılletde ḳomaz elbet ḫavāṣ
Ẕerreyi bālā-rev eyler mihre kesb-i iḫtisāṣ

2 Meyl-i dünyādır eden insānları ḫor u ẕelīl
ᶜAzm-i ᶜuḳbāda gider elde ᶜavām ile ḫavāṣ

3 Maḥv-ı ednās etmeyen aḫlāḳdan bulmaz kemāl
Girmedikçe sīm olur mu būteye fikr et raṣāṣ

4 Ḳıl viḳāye nefsiñi ġayra teᶜaddīden ṣaḳın
Bu meseldir kim ezelden maḥşere ḳalmaz ḳıṣāṣ

5 Nākesiñ eṭvārını ḫoş gör dile bār eyleme
Olamaz zāġ u zaġandan gülşen-i ᶜālem ḫalāṣ

B-67 6 Ne gül-i ẕevḳe bekām ol ne miḥenden çek elem
Gāh telḫ u gāh şīrīndir meẕāḳ-ı ᶜām u ḫāṣ

7 Nāfiᶜā mengūş-ı çarḫa ḳıl s̱üreyyā naẓmıñı
Levḥ-i sīmīne yazıp zer ḫalḳa-i pervīne aṣ

153

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

İ-67 1 ᶜĀşıḳa rūy-ı dil-ārādır[437] ġaraż
Bülbüle bir verd-i raᶜnādır ġaraż

2 Ṣordu dil baḫt-ı siyāhımdan ḫaber
Ġalibā zülf-i muṭarrādır ġaraż

3 Ṣayd-gāh-ı yārda murġ-ı dile
Dāne-i ḫāl-i müheyyādır ġaraż

4 Ḳalma emvāc içre ḳıl baḥre şināh
Ġāʾiṣāne dürr-i yektādır ġaraż

5 Olsa da kes̱ret-nümā āyīneler
Vecḥ-i dil-dārı temāşādır ġaraż

6 Çeşm-i āhūsın arar Leylāsınıñ
Ṣanma Ḳaysa seyr-i ṣaḥrādır ġaraż

7 Nāfiᶜ ister bir şefīk-i ḳadr-dān
Müşterīye ᶜarż-ı kālādır ġaraż

154

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Eyleyip imżā kitāb-ı ḥüsnünü nā-gāh-ı ḫaṭṭ
Mevsim-i gül geçdi eyler bülbülü āgāh-ı ḫaṭṭ

2 Yansa da ṣabrı taḥammül eyler idi ᶜāşıḳān
Olmasa dūd-ı şerer-bār-ı ᶜiẕārı āh-ı ḫaṭṭ

---

[437] dil-ārā: İ.

3 Mülk-i ḥüsn-i yār iken dārü'l-emān-ı ʿāşıḳān
Bir hücūm ile geçerdi ḳabżaya eyvāh-ı ḫaṭṭ

4 Ḳıṭʿā-i çār-ebruvāndan levḥalar tanẓīm edip
Ṣafḥa-i bedre ʿUtārid naḳş eder her māh-ı ḫaṭṭ

5 İʿtidāl-i ḥüsn-i yār ile tesellī buldu dil
Vermiş iḳlīm-i cemāle neşr-i ʿadle şāh-ı ḫaṭṭ

6 Destiñe teslīm-i menşūr-ı ḳalem-rev eyleyip
Devr-i āḫirde seni ḳıldı yine nev-cāh-ı ḫaṭṭ

7 Mücmer-i ruḫsār-ı yāri Nāfiʿā iṭfā ḳılıp
Yaḳdı dillerde yine bir āteş-i gümrāh-ı ḫaṭṭ

155

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

B-68 1 Eder mi rūşen ʿaceb ṭabʿı āfitāb-ı neşāṭ
Ḳalır mı ebr-i taḥassürde yoḫsa tāb-ı neşāṭ

2 Düşürdü ḫālet-i işkāle ḳīl ü ḳāl ile ḫaṭṭ
Ġavāmız oldu dile mebhas̱-i kitāb-ı neşāṭ

3 Ḫumār-ı ġam yetişir neşʾe mi ḳor insānda
Geçerse de ele gāhī şarāb-ı nāb-ı neşāṭ

İ-68 4 Ṣafā-yı mey ile āmiziş etdi zehr-i elem
Eder mi hīç dil-i mesmūmu neşʾe-yāb-ı neşāṭ

5 Televvünāt-ı vuḳūʿāt-ı kevne nāẓır olan
Eder mi fikrini meşġūl-i iktisāb-ı neşāṭ

6 Şuʿāʿ-ı ṭāliʿe aldanma berḳ-ı ḫallabdır
Mezārīʿ-i dili maḥrūm eder seḥāb-ı neşāṭ

7 Zamān-ı vaʿde-i ʿurḳūbā teşnedir Nāfiʿ
Derūnu eyledi tefsīde dil serāb-ı neşāṭ

156

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Dāġ-ı dildir görünen ʿārıż-ı cānāndaki ḫaṭṭ

Medd-i āh idi erip ġāyete basṭ oldu faḳaṭ

2 Ruḫ-ı mirʾātine ʿaks etdi süveydā-yı derūn
Ẓann olur ḫāl-i siyehdir görünen resm-i nuḳaṭ

3 Çeşme-sār-ı dili pür-feyż ederek ebr-i hümūm
Bir küçük ṣu idi ekşim giderek olmada şaṭṭ

4 Gördüm aġyār arasında o mehi yād etdim
Selefiñ güfte-i dīrīnesidir ḫayr-ı vasaṭ

5 ʿĀşıḳ-ı ṣādıḳ içün sīret-i pervāne gerek
Nāledir sūziş-i ʿaşḳa sebeb-i hicr u saḫaṭ

6 Edemez semt-i çerā-gāh-ı ṣafāda tek ü tāz
Ḥalḳa-i zülf olalı tevsen-i ṭabʿa mırbaṭ

7 Nāfiʿiñ maḳṣadı yek-būse midir yā vaṣlıñ
Lebleriñden ṣoralım olmaya cemʿinde ġalaṭ

157

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 ʿAşḳ u şevḳ ile deyip etdi nidāyı vāʿiẓ
Ḳanı ʿāşıḳ kime eyler bu edāyı vāʿiẓ

2 Vaṣf edip ḥūrīleri geçdi maḳām-ı ʿaşḳa
Baḥs̱-i cennetde iken yaḳdı lażāyı vāʿiẓ

3 Aḳçe versin ya başı ḳaydını görsün ḥużżār
Ḳapıya dikdi çömez ile ʿasāyı vāʿiẓ

B-69 4 Veremez ḳubbe ne etsin bu telaʿs̱ümle söze
Ḳubbelendirmese gāhice ṣadāyı vāʿiẓ

5 Cerri miftāḥ ederek fetḥ-i der-i cennet ile
Bir pula ṣatdı bütün çevn ü çerāyı vāʿiẓ

6 Bu riyā üzre eder vażʿ-ı cebīn-i ẕillet
Ḫalḳa göstermek içün naḳş-ı riyāyı vāʿiẓ

İ-69 7 Nāfiʿā etmez ise ḳalb-i selīmi rehber
Bulamaz ṭāḳ-ı icābetde duʿāyı vāʿiẓ

158
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Göñüldür ḳana ḳana nūş-ı laʿl-i yārdan maḥẓūẓ
Eder rindānı sāḳī bāde-i ser-şārdan maḥẓūẓ

2 Güher-rīz-i sirişk olduḳça dīdem cevr-i yār artar
Ḥarīṣ elbet olur naḳdīne-i bisyārdan maḥẓūẓ

3 Medār-ı ʿużv olur ṣıdḳ-ı maḳāl eks̱er isāʾete
Olur ehl-i mürüvvet mücrime iḳrārdan maḥẓūẓ

4 Televvündür bütün mīnā-yı ḳīl ü ḳālimiz şimdi
Zamāndır vażʿ-ı ebnāsında bu eṭvārdan maḥẓūẓ

5 Verā-yı perde-i ġafletdedir āsāyiş-i düşmen
Olur mu ʿayni düzdüñ dīde-i bī-dārdan maḥẓūẓ

6 Kimi gördükse hep serkeştedir yite taḥayyürde
Felekde var mı āyā gerdiş-i edvārdan maḥẓūẓ

7 Cenāb-ı Cāzime bu naẓmı ihdā eyle kim Nāfiʿ
Olur ṭabʿ-ı münīri tuḥfe-i eşʿārdan maḥẓūẓ

159
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Elvedāʿ ey ḫāk-i ʿanber būy-ı şehbā elvedāʿ
Elvedāʿ ey belde-i bī-mis̱l ü hemtā elvedāʿ

2 Elvedāʿ ey meclis ü aḳlām-ı zībā-yı Ḥaleb
Etmesin nisyān bizi küttāb u aʿżā elvedāʿ

3 Ḳaṣr-ı dīvānı bütün revzen-güşā-yı inbisāṭ
Ḳıṭʿa-i arż-ı muḳaddes ravż-ı dünyā elvedāʿ

4 Burc-ı aṣḥāb-ı velāyet-dār-ı İbn-i Levḳıyā
Ḫ̌āb-gāh-ı vālid-i ẕī-şān-ı Yaḥyā elvedāʿ

5 Beyt-i Keyyāliñe anda cümlesi ḳuṭb-ı ferīd
Ḥażret-i Ḳuddūr efḫam Şeyḫ-i Ṭāhā elvedāʿ

6 ʿĀdilī-zāde Muḥammed Beg Efendi ḫānesi
Yaʿni ārām-gāhımız ey dār-ı zībā elvedāʿ

B-70 7 Nāfiᶜā ḥüzn-i firāḳıyla budur ḫayr-ı duᶜā
Ḫaşre dek maᶜmūr ede bu şehri Mevlā elvedāᶜ

160

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Geldi o günler ki dillerde ġam-efzādır vedāᶜ
Lāle-zār-ı sīnede dāġ-ı eḥibbādır vedāᶜ

İ-70 2 Cezr ü medd ile geçip seyr-i Cezāʾir demleri
Buldu dil mecrāsın āḫir yevm-i ferdādır vedāᶜ

3 ᶜUḳde-dār-ı ḥüzn edip hicr-i eḥibbā ḫāṭırı
Tesliyetle ḥall olunmaz bir muᶜammādır vedāᶜ

4 Rūzunu rūşen bıraḳmaz şāmını taᶜḳīb eder
Var mı çāre müntehā-yı devr-i dünyādır vedāᶜ

5 Peyrevidir neşʾe-i vaṣlıñ ḫumār-ı iftirāḳ
Ḳanḳı bezmiñ bādesi ḳoḳlansa būyādır vedāᶜ

6 Ḳanḳı iḳlīmiñ çemen-zārında var her dem bahār
Germi-i hengām-ı vaṣla faṣl-ı sermādır vedāᶜ

7 Öyle dil-gīrim ki Nāfiᶜ külfet-i teşyīᶜden
Her ḳademde ḫār-ı ṣad-rīş-i süveydādır vedāᶜ

161

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḳoymamışken sīnede sīḫ-i sitem cāy-ı ferāġ
Şimdi sūz-ı hicr ile ister misin dāġ üzre dāġ

2 Ḫıżr-ı ḫaṭṭı rehber-i rāh-ı niyāz etsem ᶜaceb
Olma mı āb-ı ḥayātı nūşa laᶜliñden mesāġ

3 Yā niçe nāl olmasın gülşen-serāda bülbülān
Keşf-i rāza ġonceyi tenhā mı ḳor zāġ u kelāġ

4 Baḳma rindāna diler mest ü diler olsun ḫarāb
Sāḳiyā sen ol da bu devr-i ṣafā-peymāda ṣāġ

5 Rūşenā-sāz olmadı bu ẓulmet ābād-ı dile

Gerçi olduḳ böyle iḥrāz-ı merātible çerāġ

6 Herze-gūyānlar suḫan-sencāna nevbet mi verir
Ebsem eyler nāleden bülbülleri āvāz-ı zāġ

7 Rāh-ı üstādāne-i Raḥmīde saᶜyiñdir ᶜabes̱
Olamaz tābende Nāfiᶜ rūz-ı rūşende çerāġ

162

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Dil olmaz tīr-i müjgānıñ ile dīdārdan fāriġ
Cefā-yı ḫār eder mi bülbülü gül-zārdan fāriġ

B-71 2 Metīndir ᶜaḳd-i peyvend-i ᶜalāḳa tes̱līm-i dilde
Niṭāḳ-ı ārzū olmaz miyān-ı yārdan fāriġ

3 Ne luṭf etdi ki aldı ᶜaḳlımı āsūde bāl oldum
Ḫayālim var ise olmaz bu da dil-dārdan fāriġ

4 ᶜAlāʾiḳden çeken el yārini tenhā ṭutar dilde
Göñül yār ise maḳṣad sen de ol aġyārdan fāriġ

5 Göñül pīrāne-ser bir kūşe-i rāḥat mı istersin
Ki olduñ böyle meyl-i cāh u şaġl-ı kārdan fāriġ

6 Ḥudūd-ı vażᶜ-ı fıṭrīsinde dāʾirdir bütün eşyā
Felek bir ān olur mu devr-i nā-hem-vārdan fāriġ

İ-71 7 Gözet kej-düm siriştānı dem-i furṣat arar Nāfiᶜ
Cibillī nīş zenler olamaz āzārdan fāriġ

163

mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

1 Yoḳdur ġam u endūh dile olmayan ᶜārif
Bir kerre demezsin olayım ben daḫı vāḳıf

2 Ebrūlarıñı ḳıble-i ḥācet mi ṭanır dil
Her dem oluyor Kaᶜbe-i ruḫsārıñı ṭāʾif

3 Bir meyl-i nigāhıñla bulur sīne ṣafālar
Vaṣlıñ ile etmezse mübeşşir dili hātif

4 Bāl açdı yine evc-i neẕāketde o ṭīhū
Ḥaḳ etmeye ṣayyād-ı raḳībāna müṣādif

5 ʿÖmrüñ geçir günleri mānend-i ḫayālāt
Furṣat mı verir bāṣıraya lemʿa-i ḫāṭıf

6 Bir mertebede ḳadrini maḥv etdi zamān kim
Sencīde-i mīzān olamaz şimdi maʿārif

7 Nāfiʿ eṡer-i ḫāme-i zerrīniñe söz yoḳ
Dīvānına ser-levḥa ederdi dese Vāṣıf

164

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Sitem-i çarḫ ile sīnem olup ābād-ı esef
Ṭutdu iḳlīm-i dili ser-te-ser ecnād-ı esef

2 Ẕevḳ-i Şīrīnimizi şūr-ı zamān eyledi telḫ
Raḫnesiz dil mi ḳodu tīşe-i Ferhād-ı esef

3 Ḳanı o revnaḳ-ı gülşen ḳanı o ẕevḳ-i bahār
ʿĀlemiñ vaḳt-i ḫazānıdır eser bād-ı esef

4 Ḳanı gül-zār-ı ṣafāda naġamāt-ı bülbül
Naġmeye oldu bedel nāle vü feryād-ı esef

B-72 5 Ne var aḥkām-ı felekde ki zamānı ede şād
Her naẓarda eder erbāb-ı raṣad yād-ı esef

6 Var mı āzāde olan şimdi ṭınāb-ı ġamdan
Yāreler açdı bütün sīnede evtād-ı esef

7 Her kimiñ rāzını teftīş eder iseñ Nāfiʿ
Āh-ı dil-sūz ile derḥāl eder īrād-ı esef

165

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Meydān-ı dilde buldu yerin sāye-bān-ı zülf
Ṣaḳlar hümā-yı devleti bu āşiyān-ı zülf

2 Cānā ḥarīm-i Kaʿbe midir vech-i enveriñ
Çekmiş siyāh perdesin olmuş nihān-ı zülf

3 Mevc-āver oldu rūy-ı sefīdiñde sū-be-sū
Baḥr-i siyehden aḳmada seyl-i revān-ı zülf

İ-72 4 ʿUşşāḳa luṭfu ḥalḳa-i pāy-i cünūndur
Aġyāra devr-i ʿanber iken armaġān-ı zülf

5 Ṭutduḳ semend-i nāzımızı yemleyip bu şeb
Küstek ḳarār mı var iken elde ʿinān-ı zülf

6 Ervāh u ʿaḳl-ı dil-şüdegān eyler ilticā
Manṣūruñ oldu meşhedi dār-ı emān-ı zülf

7 Ṣaḥrā-yı ʿaşḳı ṣanma tehī dām-gāhdan
Nāfiʿ bu yerde ṣardı dili rīsmān-ı zülf

166

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Ḫaṭṭı tehācüm eyledi ḫāle ṭaraf ṭaraf
Uşdu ḳarınca ṭarf-ı ġılāle ṭaraf ṭaraf

2 Mestānelerden al ḫaber-i ẕevḳi sāḳiyā
Devr eyledikçe elde piyāle ṭaraf ṭaraf

3 Sīḫ-i nigāh-ı ḫışm ile dil dāġ-dārdır
Zeyn etdi bāġ-ı zārımı lāle ṭaraf ṭaraf

4 Ḳaldı ẓalam-ı leyle-i ḥasretde dīdeler
Ḳanlar aḳıtdı ṣubḥ-ı viṣāle ṭaraf ṭaraf

5 Dil ḳurtulur mu pençe-i müjgān-ı yārdan
Şāhīn uçurdu evc-i delāle ṭaraf ṭaraf

6 Kendi diyārı yād-ı ġarībe şitāb eder
Seyrān-gehini alsa ḫayāle ṭaraf ṭaraf

7 İs̱r-i cenāb-ı Cāzimi terk itme Nāfiʿā
B-73 ʿAzm eyledikçe rāh-ı kemāle ṭaraf ṭaraf

167

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Nāz-ı serdiñden ḫaber-dār eyledi sermā-yı berf

Etdi peydā ʿuḳdeler zülfüñ gibi ġabrā-yı berf

2 Gerden-i kāfūruñu açdıḳça cānā bu seḥer
Ṭöke ḳaldı ḫākdān içre bütün eczā-yı berf

3 İḳtibās-ı tāb-ı ḫūrşīd-i ʿiẕār-ı yār ile
Şuʿleler peydā eder her ẕerre-i ṣaḥrā-yı berf[438]

4 Çilekeşdir erbaʿīninde sipihriñ ḫākdān[439]
Dūşuna şāyestedir bu ḫırḳa-i beyżā-yı berf

5 Ḫurde emvāc-ı hevādan beste zincīrin sürer
Cūş eder ṣaḥrāda cūlar olaraḳ şeydā-yı berf

6 Muntaẓırdır maḳdem-i sulṭān-ı nevrūza felek
N'ola ferş olsa zemīne lüʾlüʾ-i lālā-yı berf

7 Āteş-i kānūnumuzdur gül ocağı Nāfiʿā
Bāde engüre bedeldir nuḳl ise ḥelvā-yı berf

168

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

İ-73 1 Bülbül gibi her şāḫda bir verd-i terim yoḳ
Bir yāre verip göñlümü ġayra naẓarım yoḳ

2 Bir şemʿiñ edip sūzişini sīnede pinhān
Her ġonceyi dil-ḫūn edecek derd-i serim yoḳ

3 Ol murġ-ı hevāyım ki olup bend-i ʿalāʾiḳ
Pervāz-ı ḥaḳāʾiḳ edecek bāl u perim yoḳ

4 Bilmem ki ne etdik ne ḳazandıḳ şu cihānda
Hem-yānıma vażʿ etmege zād-ı seferim yoḳ

5 Çün melceʾimiz melceʾidir cümle ʿuṣātıñ
Cezm eyleyerek ʿafv-ı Ḫudāyı ḥaẕerim yoḳ

6 Ser-rişte-i ġadr olsa cihān ehl-i felāḫın
Meydān-ı mürüvvetde faḳaṭ ṭaş dikerim yoḳ

7 Nāfiʿ ne melāẕ u ne ẓahīr u ne kerem-ver

---

[438] Şuʿleler peydā eder her ẕerre-i ṣaḥrā-yı berf: Dūşuna şāyestedir bu ḫırḳa-i beyżā-yı berf B.
[439] Çilekeşdir erbaʿīninde sipihriñ ḫākdān: -B.

Tefvīż ederek Ḥaḳḳa umūru ḳederim yoḳ

169

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ṭabʿa revnaḳ-baḫş olur bir dilber-i āmāde yoḳ
Cilve-gāh-ı sīnede bir cünbiş-i dil-dāde yoḳ

2 Tīre rūy-ı ṭāliʿam ol rütbe kim sevdā-yı dil
Āh-ı şeb-rengiyle Ḳaysıñ sürme-i Leylāda yoḳ

3 Nuṭḳ-ı cān-baḫş iledir dilde neşāṭ-ı ʿāşıḳān
Laʿl-i gül-fāmıñ ṣafāsı bāde-i ḥamrāda yoḳ

B-74 4 Sünbülistāndır hevā-yı zülfüñ ile sīneler
Ḫāl-i ruḫsārıñdaki bū ʿanber-i sārāda yoḳ

5 Dīde-pūş olmaḳdadır evżāʿ-ı ḫalḳıñ çāresi
Yoḳsa imkān-ı taḥammül dīde-i bīnāda yoḳ

6 Ṣanma ḳāf-ı ʿuzlete ermez sihām-ı ḥādis̱āt
Öyle bir āsūde meʾvā lāne-i ʿanḳāda yoḳ

7 Raġbet etme Nāfiʿā mevc-i serāb-ı ülfete
Ḳaṭre-i baḥr-i vefā ednā degil aʿlāda yoḳ

170

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Reʾy ü tedbīr olamaz ʿuḳde-güşā-yı tevfīḳ
ʿAvn-i Ḥaḳla açılır rāh-ı ḫāfā-yı tevfīḳ

2 Ser-te-ser feyż-i bahār ile eder revnaḳ-yāb
Ḳanḳı ṣaḥrāda vezān etse ṣabā-yı tevfīḳ

3 Ermez āşūb felek-i küngüre-i ṭāliʿine
Sāye-sāz olsa kime ẓıll-ı hümā-yı tevfīḳ

4 Yūsufa dest-i Züleyḫā olamaz dāmen-çīn
Sündüs-i ʿıṣmet olur ise ridā-yı tevfīḳ

5 Eyler İskenderi Dārā gibi şāha ġālib[440]

---

[440] Eyler İskenderi Dārā gibi şāha ġālib: Eyler ebṭāl İskenderi Dārā gibi şāha ġālib B.

Rehber-i nuṣret olur ise livā-yı tevfīḳ

İ-74 6 Düşmeniñ siḥr ü ebāṭīlini eyler ibṭāl[441]
Her kimiñ destine rām olsa ʿaṣā-yı tevfīḳ

7 Ḥükmüne cümle riḳābı eder elbet tesḫīr
Her kimiñ pīşine rekz olsa livā-yı tevfīḳ

8 Ġafletinden edemez ġāfili kimse īḳāẓ
Ġaybdan gūşuna ermezse ṣedā-yı tevfīḳ

9 Nāfiʿā ʿAbdi-i Dānāda olan feyż-i ʿamīm
Ḫāme-i ḫuşka verir neşv ü nemā-yı tevfīḳ

171

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Dil-i güm-geşteyedir āh-ı seḥer rehber-i ʿaşḳ
Şerḥadan sīnede revzenler açar şeş-per-i ʿaşḳ

2 Feyż-yāb olmada dil āb-ı ḥayāt-ı lebden
Ḳadd-i Ṭūbāsına cārī olalı kevs̱er-i ʿaşḳ

3 Cisme geldikçe neḥāfet ediyor kesb-i fürūġ
Cevher-i cān mıdır ʿuşşāḳa ʿaceb cevher-i ʿaşḳ

4 Naḳd-i dil pūte-i miḥnetde müẕāb olmaz ise
Olamaz rāyic-i dād u sited-i kişver-i ʿaşḳ

B-75 5 Himmet ister bu pula ḳuvvet-i bāzū ister
Pençe-i şīr iledir fetḥ-i der-i Ḫayber-i ʿaşḳ

6 Olamaz kimse maḳāmāt-ı ġuyūba maḥrem
Naġme-sāz olmaz ise sīnede rāmiş-ger-i ʿaşḳ

7 Evc-i maʿnāya ne dem eylese Nāfiʿ pervāz
Bāz-ı endīşeye himmet-res olur şeh-per-i ʿaşḳ

172

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Es̱er ḳalırsa da aḫlāfa yādigār olaraḳ
Yazıḳ ḳalır ise mehcūr-ı iʿtibār olaraḳ

[441] ibṭāl: iclāl B.

2 Kimi görür iseñ elbet dilinde bir ġamı var
Gelir bu bāġa gider lāle dāġ-dār olaraḳ

3 Ayılmadan gidiyor ḫuftegān-ı mehd-i vücūd
Kim etdi ᶜazm-i beḳā bunda hūşyār olaraḳ

4 Revā mı beẕl ederek naḳd-i ᶜömrü ᶜazm edesin
Diyār-ı yāre tehī dest ü şerm-sār olaraḳ

5 Ṭarīḳ-i ᶜibret-i aḫlāfa gitdi cümle mülūḳ
Geçirdi demlerini gerçi kām-kār olaraḳ

6 S̱ebāt eder mi cihān rūzgāra tābiᶜ iken
Gehī ḫazān u gehī mevsim-i bahār olaraḳ

İ-75 7 Mizāc-ı çarḫa uyup muᶜteber olur Nāfiᶜ
Nigīn bu naḳş-ı çepi ile nām-dār olaraḳ

173
mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Gülşen-serā-yı ᶜaşḳa tehī bülbül olmadıḳ
Bu āsitāna var mı gelip de ḳul olmadıḳ

2 Bezm-i ezelde biz yine mest-i şarāb idik
Beyhūde böyle rind-i ṣafā-yı mül olmadıḳ

3 Serde hevā-yı ᶜaşḳ ile geldik bu ᶜāleme
Yoḫsa bu yerde dil-şüde-i kākül olmadıḳ

4 Geçdi bahārı ᶜömrümüzüñ ḫār-ı ḥüzn ile
Bāġ-ı emelde maḥrem-i bezm-i gül olmadıḳ

5 Telḫ-āb-ı cevr-i dehr ile bulmuş iken nemā
Ṭarf-ı simāṭ-ı raġbete bir fülfül olmadıḳ[442]

6 Pejmürdelikle böyle geçip rūzgārımız
Destār-ı iᶜtibāra sezā sünbül olmadıḳ

7 Nāfiᶜ hezār-ı naḫl-i ser-efrāzı görmüşüz
Gül-ḫen-serā-yı dehrde var mı gül olmadıḳ

---
[442] 173/5: -B.

174
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

B-76 1 Būy-ı müşgünden bulup āhū delīl-i perçemiñ
Nāfesinden ḫūn aḳar olmuş daḫīl-i perçemiñ

2 Olalı Mıṣr-ı melāḥatde ser-efrāz-ı cemāl
Başdan aşmışdır bekem emvāc-ı Nīl-i perçemiñ

3 Ḥavż-ı Kevs̱erden olur dil-sīr-i dest-i ḥūriyān
Ṭarf-ı çeşmiñde görenler selsebīl-i perçemiñ

4 Ḫastegānıñda ümīd-i ṣıḥḥate var mı maḥal
Çeşm-i bīmārıñ iken böyle ʿalīl-i perçemiñ

5 Yoḳdur ammā ben gibi böyle siyeh-baḫt u zebūn
Gerçi bī-ḥaddir esāretle ẕelīl-i perçemiñ

6 Baḳ ne yāre açdı ġamzeñ sīnede ẓālim seniñ
Dem-be-dem işler reg-i cāna fitīl-i perçemiñ

7 Devlet-i ʿaşḳıñda Nāfiʿ çarḫa etmez ser-fürū
Sāye-i bāl-i hümā olmaz ʿadīl-i perçemiñ

175
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Serviyi ḥayrān edip ḳadd-i ḫırāmānıñ seniñ
Ne ḳıyāmetler ḳopardı bāġa seyrānıñ seniñ

İ-76 2 Lāle-zārı dāġ-dār eyler temāşā-yı ruḫuñ
Ġonceyi dil-ḫūn eder bu çeşm-i mestānıñ seniñ

3 Leb-be-leb olduḳça güstāḫāne böyle duḫt-ı rez
Ḥürmetin elbet bozar laʿl-i nemek-dānıñ seniñ

4 Ġamze-i ser-tīz ile ʿaṭf-ı nigāh-ı serd edip
Ṣabra ṭāḳat mi bıraḳdı çeşm-i fettānıñ seniñ

5 Nerde ḳaldı vaʿd-i vaṣlıñ eşk-i ḫūna raḥm edip
Naḳş-ı āb olmaḳ revā mıdır bu peymānıñ seniñ

6 Sen de seyr eyle girībān çāki-i Mecnūnuñu

Bir daḫı girmezse deste ṭarf-ı dāmānıñ seniñ[443]

7 Āşiyān-ı yevm-i ġam eyler dil-i vīrānımı
İmtidād-ı Leyle-i yeldā-yı hicrānıñ seniñ

8 Āh u efġānıñdan āgāh olmadı ey dil felek
Seyle vermez mi şu çarḫı çeşm-i giryānıñ seniñ

9 Ḳoymadıñ Nāfiᶜ yine elden bu şeb peymāneyi
Ṣubḥa dek tābān idi necm-i fürūzānıñ seniñ

176

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Baḳ ne ḥayf etdi baña şu çeşm-i ᶜiẕārıñ seniñ
Zehremi çāk etdi şīr-i merdüm azārıñ seniñ

2 Her naẓarda ᶜuḳde-dār eyler hezārān dilleri
Dürc-i laᶜliñde o dendān-ı güher-bārıñ seniñ[444]

B-77 3 Eşk-i çeşmim seyl olup gördükçe deryālar acır
Cūş eder andan ṣafā-yı ḳalb-i zeḫḫārıñ seniñ

4 Tīşe-i āhımla kūyuñda aḳıtdım ekşimi
Cūy-bārımdır ser-ā-pā ṭarf-ı kühsārıñ seniñ

5 Ṣūfiyā olsañ da ṭūṭī bu ḳabā-yı sebz ile
S̱ıḳlet-i bezme yeter ṭavr-ı riyākārıñ seniñ

6 Fikr-i zülf-i yār ile girdāba düşdüñ ey göñül
Ḳaradan geçmez iken keştī-yi efkārıñ seniñ

7 N’ola dil-sīr eylese cānā cemāliñ Nāfiᶜi
Niᶜmet-i dāreyne vermem seyr-i dīdārıñ seniñ

177

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Saña dil zülf-i dilīrāna esīr ol demedik
Beste zünnār olaraḳ ḫādim-i deyr ol demedik

2 Biz saña mekteb-i ᶜirfāna devām eyle dedik

---

[443] Bu beyit B nüshasında 7 numaralı beyittir.
[444] 176/2: -B.

Yoḫsa bir cāhil-i nā-puḫte debīr ol demedik

İ-77 3 Gāhi rindān ile ẕevḳ eyle dedikse böyle
Kūşe-i mey-gedede naḳş-ı ḥaṣīr ol demedik

4 Raḥm-i māderde iken bir düşün ey nefs-i leʾīm
Gel bu seyrān-gehe bir merd-i şerīr ol demedik

5 Şīr-i pistān ile perverde ederken seni biz
ʿĀḳıbet başımıza pençe-i şīr ol demedik

6 Ḫaṭṭ-ı ruḫsāra neden ruḫṣatıñ oldu cānā
Ṣoḥbet-i ḫāmeñe raġmen saña pīr ol demedik

7 Gözüñ aç Nāfiʿe bir ḥüsn-i nigāh eyle dedik
Yoḳsa müjgānıñ içün sīneye tīr ol demedik

178

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Ṣabr et yaġarsa başıña āteş kürek kürek
Tennūr-ı ʿaşḳa girmege ey dil yürek gerek

2 Müjgān-ı yāre sīne hedef olsa da ne ġam
Bu üstüḫˇānı rabṭ içün elbette reg gerek

3 Gök ḳandil oldu ḥalḳa-i zülfe uzat eliñ
ʿĀdetdir elde leyle-i ḳandīl çörek gerek

4 Ṣıddāḳ-ı evliyā-yı niʿam eksik olmasın
Çarḫ-ı mehāmmı döndürecek zenberek gerek

5 Ḥayretde ḳalma sīret-i bed-kāra Nāfiʿā
B-78 Tiryāḳ-i dehre bilme misin engerek gerek

179

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Naḳd-i sāmānı hevāya ṣarf u itlāf eyledik
Ḫırmeniyle tūşe-i mūrān-ı isrāf eyledik

2 Olmayıp sāḥil-res-i reʾy-i rezīn idrākimiz
Baḥr-i ḥayretde benān-ı nedmi mıḳẕāf eyledik

3 Rıbḳa-i züll ü recāyı maḥż-ı sūʾ-i reʾy ile
Rişte-i zünnār-veş teslīm-i ṣarrāf eyledik

4 Bulmadıḳ iḳnāʿa çāre ṣarf-ı enfās eyledik
Gelmedi ḳaṭʿā ḳanāʿat gerçi çoḳ lāf eyledik

5 Evliyā-yı niʿmeti ehl-i mürüvvet ẓann edip
Seng-i ẖārādan ümīd-i āb-ı inṣāf eyledik

6 Āb-rūyu eyleyip itlāf-ı ebvāb-ı niyāz
Rāh-ı ẕilletde hezārān ḥayfı irdāf eyledik

7 Nāfiʿā żımn-ı leṭāʾifde şaḳīḳ-i ekberim
İ-78 Mīr Mennāna bu naẓmı ʿarż u itḥāf eyledik

180
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ṭutar farḳında şehbāl-i hümādan sāye-bān zülfüñ
Eder ṭāvūs-veş ruẖsārıñı ẖuld-āşiyān zülfüñ

2 Olunca pençe-gīr-i şāne eyler zehresin ṣad-çāk
Ser-ā-pā kişver-i ḥüsnüñdedir ṣāḥib-ḳırān zülfüñ

3 Hezārān ḥalḳalar peydā edip tims̱āl-i çeşmiñde
Bu zīb-i gerdeni āhūya eyler armaġān zülfüñ

4 Naẓar-bāz ol miyān-ı ebruvānıñdan şeh-i nāzım
İki şemşīr ile bālāda oynar rīsmān zülfüñ

5 Temāşā eyleyen rūy-ı ʿaraḳ-nākiñde ẓann eyler
Gülistān içredir bir sünbül-i şebnem-feşān zülfüñ

6 Ṣedā vermez ṣabā ṣorduḳca būy-ı ʿanberīninden
Ki ṣaḳlar mikḥel-i çeşmiñde kuḥl-ı Iṣfahān zülfüñ

7 Yeterken Nāfiʿe baẖt-ı siyāh-ı nā-be-sāmānı
Olur bir de süveydā-yı dile ẓulmet-resān zülfüñ

181
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Verdi revnaḳ ḥüsnüñe ẖaṭṭ nev-bahārıñdır seniñ
Gül-sitān meftūn-ı ṭarḥ-ı hār-zārıñdır seniñ

2 Nāfe-i müşgīn-i āhūdan n'ola ḳan damlasa
Deşt-i Çīn-i ṭurrede vaḥşī şikārıñdır seniñ

3 Rūşenādır çeşm-i ʿāşıḳ şemʿ-i dīdārıñ ile
Mihr ü meh iki çerāġ-ı tāb-dārıñdır seniñ

4 Ġonceye ḳan ḳuṣduran bülbülleri nālān eden
Laʿl-i ḫūn-āşāmıñ ile gül-ʿiẕārıñdır seniñ

5 Seyr edip rūyuñda ṭop ṭop zülfüñü sünbül gibi
Feslegenler yāsemenler şerm-sārıñdır seniñ

6 Olalı cānā hedef müjgān-ı tīr-endāzıña
Sīneler diller cigerler şerḥa-dārıñdır seniñ

7 Nāfiʿ-i bī-çāreniñ de menzil-i ṣabrın gözet
Cāna ḳıymaḳ gerçi cevr etmek şiʿārıñdır seniñ

182

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Yine ḳanlar içer ṣahbā yerine çeşm-i mestānıñ
Bu şeb olmuş lebi tebḫāle-dār-ı ġamze mīnānıñ

2 Ne rütbe kendisin ṭoplarsa da sevdā-girān-ı ʿaşḳ
Ḳomaz cemʿiyyet-i ḫaṭır seniñ zülf-i perīşānıñ

İ-79 3 Esīr eyler kemend-i kākülüñ zehrāsını çarḫıñ
Eder ḫıyre dü-çeşm-i mihr ü māhın rūy-ı tābānıñ

4 Dehānıñdan edip şemm-i reḳābet ġonce dil-ḫūndur
Bu ġayretle ṭutuşmuş ṭarf-ı dāmānı gülistānıñ

5 Ḫarāb-ābād eder ṣahbā dil-i vīrān-ı ʿuşşāḳı
ʿİmāret maḳṣadıdır ictinābı ehl-i taḳvānıñ

6 Sükūnet mi görür dil böyle emvāc-ı ḥavādiṡde
Ḳarāra iḥtimāli var mı hīç keştī-yi ṭūfānıñ

7 Sezā Nāfiʿ aṣılsa ṭāḳ-i çarḫa naẓm-ı tābānıñ
Yine ḳandīl uçurdu āsmāna ṭabʿ-ı raḫşānıñ

183

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Görünce evc-i istiġnādaki ʿulviyyet-i şānıñ
Eder ʿanḳāyı beste dāmına zülf-i perīşānıñ

2 Sitārem iḳtibās-ı nūr eder mihr-i cemāliñden
Eder baḫş-ı ṣafā mirʾāt-i ṭabʿa rūy-ı raḫşānıñ

3 Lebiñle ṭartılırken gösterince naḳṣ-ı ḳīrāṭın
Ḥicābından ḳurutmuş ḳanını laʿl-i bedaḫşānıñ

4 Mükāfātın görürsün sen de bu çāki-yi āzārıñ
Girībān çāk olunca rūz-ı maḫşer sīne-rīşānıñ

5 Firīfte olma şīrīn ṣoḥbetiyle bed-nihādāna
Sirişti ġadr ile perverdedir zenbūr-rīşānıñ

B-80 6 Şikest eyler nihāl-i şāḫ-sārı bār-ı es̱mārı
Girāndır sīnelerde ṭavr-ı nā-bercāsı ḫˇīşānıñ

7 Çerāġ-ı bezm-i ʿirfān oldu Nāfiʿ naẓm-ı tābānıñ
Yine tenvīr-i ebṣār etdi ṭabʿ-ı pertev-efşānıñ

184

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Āşüfte olup ʿārıż-ı gül-nārına yāriñ
Ḳan aġlayaraḳ yanmada gül nārına yāriñ

2 Yoḳdur yolu āsūdeligiñ ʿāşıḳ-ı zāra
Vaḥşetde iken yārine aġyārına yāriñ

3 Hārūtu mu ḥabs etdi ʿaceb çāh-ı ẕeḳanda
Efsūn oḳudur dīde-i seḥḥārına yāriñ

4 Güncīde-i idrāk olamaz naḳd-i ʿademdir
Kim maḥrem olur maʿna-i güftārına yāriñ

5 Zülfünden olup tefrīḳa-i vaḥdete maḥrem
Manṣūr olalım biz de varıp dārına yāriñ

İ-80 6 Fevvāre olur ḫūna bedel sīneden ʿömrüm
Gerdikce gögüs ġamze-i ḫūn-bārına yāriñ

7 Aġyāra kerem ʿāşıḳa āzār dem-ā-dem
Nāfiʿ niçe ṣabr etmeli eṭvārına yāriñ

185

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Çāre-sāzı gerçi çār-ebrū olur üftādeniñ
Sādece bir būsesi dünyā-bahādır sādeniñ

2 Çeşm-i ḫūn-āşāmını çekmiş niyām-ı ʿişveden
Cāna degdi müjdesi bu luṭf-ı fevḳ'al-ʿādeniñ

3 Ḳadd-i mevzūnuñ temāşāsında dāmen-çīn olup
Pāy-i şevḳi ḳaldı der gül servi-i īstādeniñ

4 Zīr-i destāna bu rütbe ġadr u āzārıñ nedir
Yoḳ mu teftīş eylemek aḥvālini dil-dādeniñ

5 Var mıdır esbāb-ı ʿayş-ı bī-ṣudāʿı ʿālemiñ
Neşʾesin taʿḳīb eder renc-i ḫumārı bādeniñ

6 Çeşm-i ter fikr-i daḳīḳimle degirmen döndürür
Ölçe biçe ḫırmen-i vaṣlın o dihḳān-zādeniñ

7 Baḥs̱-i zülfü ṣorma benden göñlüme ṣor Nāfiʿā
Nüsḫa-i aṭveldedir dersi dil-i āzādeniñ

186

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

B-81 1 Ḥaḳīḳatinde bu ʿālem mis̱āl-i ẓıll-ı ḫayāl
Rumūz-ı ġayb u ʿademdir meʾāl-i ẓıll-ı ḫayāl

2 Ḳapılma milʿābe-i bī-beḳā-yı dünyāya
Nümāyişi ile tevʾem zevāl-i ẓıll-ı ḫayāl

3 Ṣaḳın ṣaḳın ḳara gözlü deyip göñül verme
Edāda perde-birūndur delāl-i ẓıll-ı ḫayāl

4 Ḫayāl olur niçe evḥad bu perdeden görünür
Niḳāb-ı veche ʿademdir ḫayāl-i ẓıll-ı ḫayāl

5 Baḳılsa bir ḳara göz māhı mihridir evḥad
Sürādıḳāt-ı felekdir hamāl-i ẓıll-ı ḫayāl

6 Ṣaḳın ḳi ġāfil edip indirirse bir ḳara göz
Oyun ḳurar saña bu māh u sāl-i ẓıll-ı ḫayāl

7 Şikāf-ı perdeden eyler ġuyūba ʿaṭf-ı naẓar
Kim olsa maḥrem-i rāz-ı maḳāl-i ẓıll-ı ḫayāl

8 Ṭulūʿ-ı mihr-i ḥaḳīḳat güm eyler ekvānı
Şuʿāʿ-ı şemse dayanmaz ẓılāl-i ẓıll-ı ḫayāl

İ-81 9 Açılsa perde-i ġaflet bu dīdeden Nāfiʿ
Gelir maḳām-ı şühūda cemāl-i ẓıll-ı ḫayāl

187

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Duḫt-ı rez seyr eyleyince laʿl-i gül-fāmı ḳızıl
Geldi ḫūn-efşān-ı ġayret bezme endāmı ḳızıl

2 Laʿl-i sāḳīden midir bilmem bu cūş-ā-cūşlar
Ḫumda mı āteşlenip tābı eder cāmı ḳızıl

3 Ruḫ ḳızıl sāḳī eliñde bāde-i gül-gūn ḳızıl
Eyledi dīvāne bu şeb her mey-āşāmı ḳızıl

4 Etdi gök ḳandīl o māhı tābiş-i mīnā bu şeb
Ḳıldı germ-ā-germ-i ṣahbā dāmen-i şāmı ḳızıl

5 Olamaz āzāde-i şūriş bu bāzār-ı fenā
Çarḫ-ı nā-sāzıñ iken kālā-yı eyyāmı ḳızıl

6 Neşʾe-yāb-ı bāde-i āmāl olur mu ehl-i dil
Olmadan ḫūn-ı cigerle dīde-i kāmı ḳızıl

7 Ḳan yalatdı ʿāşıḳāna çāk-i lebden Nāfiʿā
Bezme geldikde o āfet çeşm-i bādāmı ḳızıl

188

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Olduñ ey dil yeʾs ile vīrāne-i ṭūl-i emel
İḥtimāli var mı ābād olmanıñ geldi kesel

B-82 2 Rūy rāḥat mı görür her giz usārā-yı emel

Yoḳ nişīmen-gāh-ı ḥürriyyetden āsūde maḥal

3 Ḳanḳı nabżı yoḳlasañ dilde bulursun ıżṭırāb
Bir dile rām etmemiş ārāmı taḳdīr-i ezel

4 Geh tehī destī-yi ᶜuzlet gāh[445] ġurbet miḥneti
Olamaz mirᵓāt-i dil āzāde-i gerd-i melel

5 Neşᵓe-i ṣahbā iken elde medār-ı defᶜ-i ġam
Hicr-i eyyām-ı şebāb andan daḫı çekdirdi el

6 Pür-melāl etdi derūnu öyle āzār-ı felek
Ḳalmadı tāb-ı meşāᶜir ḳıldı īrāṡ-ı ḫalel

7 ᶜAks edip Nāfiᶜ süveydādan sevād-ı ḫüzn ü ġam
Ḥasbiḥāl-i baḫt u azūn oldu bu raᶜnā ġazel

189

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḫaṭṭ niḳāb-ı rūy-ı dil-dār olsa da māniᶜ degil
Bedr-i kāmildir gül-ᶜiẕār olsa da māniᶜ degil

İ-82 2 ᶜAzv-ı aṣḥāb-ı ḥased dānāyı etmez tīre-dil
Sāḥil-i yemmde ḫas u ḫār olsa da māniᶜ degil

3 Ḫande-rūy ol gül gibi çāk etse de ġam sīneñi
Neşᵓe göster dilde āzār olsa da māniᶜ degil

4 Çāre teslīm ü rıżādır neyse aḥkām-ı ḳader
Ṣabr u ṭāḳat emr-i dūşvār olsa da māniᶜ degil

5 Nāfiᶜā ṣabr et ṭarīḳıñca ḥuṣūl-i maṭlaba
Esb-i ṭāliᶜ leng-reftār olsa da māniᶜ degil

190

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḳıl güşāde sen de gel ey ṭabᶜ-ı ter bir tāze gül
Başladı gülşende bülbüllerle keşf-i rāza gül

2 Bülbülān-ı ḥikmetiñ meftūnudur her ter nihād

[445] gāh: gāhi B.

Ġonce ẓann etme ḳulaḳ ṭutmaḳdadır āvāza gül

3 Verd-i nāzım zīb-i ruḫsārıñ degil mi gīsuvān
Gösterir gülşende gerçi sünbüle ḫamyāze gül

4 Āteş-i ḥüsnüñle dā'im sīnesin sūzān bulur
Ṭutmasın mı elde berg-i tāzeden yelpāze gül

5 Ġonceler de şebnem-i ṣahbā gülāb-āmīz olup
Ṣunmada cām-ı ṣabūḥī ʿāşıḳ-ı ser-bāza gül

6 Ḫārdan teller ṭaḳıp olduḳça tenhā naġme-sāz
Bülbülānı ḳondurur vaḳt-i seḥerde sāza gül

B-83 7 Ey zemistān-ı elem yaḫ-beste etdiñ dilleri
Yaḳasın çāk etdi destiñden erince yāza gül

8 Cilve-i ḫūbān ile gelmez mi ṭabʿa inşirāḥ
ʿAndelīb āheng eder çekdikçe kendin nāza gül

9 Sen n'içün Nāfiʿ der-āġūş etmediñ bir nev-nihāl
Her seḥer çekmekde bülbül sīneye bir tāze gül

191

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Laʿl-i cānān olmadı bir kerre leb-būs-ı ḫayāl
Geçdi ʿömrüm çıḳmadı dilden bu efsūs-ı ḫayāl

2 Dāne-i ḫālin görüp dil-dādesi olmuş meger
Cennet-i kūyundadır perrinde ṭāvūs-ı ḫayāl

3 Bir ṣanem-peyker dili zünnār-ı zülfe bend edip
Sīne küp olmaḳdadır hicriyle nāḳūs-ı ḫayāl

4 Āfitābım dilde tābān olalı şemʿ-i ruḫuñ
Māh olur pertev gedā-yı şevḳ-i fānūs-ı ḫayāl

İ-83 5 Nevbet-i ḥüsnüñdür eyle rāyete zülfüñ güşād
Çalınır her kūşe-i ḫāṭırda bir kūs-ı ḫayāl

6 Vaḥşet-ābādın bıraḳmaz Ḳays ile hem-rāz olup
Olalı çeşm-i ġazālıñ böyle me'nūs-ı ḫayāl

7 Yāre etmiş Nāfiʿā dil gizlice teklīf-i cān
Muntaẓırdır emrine her demde cāsūs-ı ḫayāl

192
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Rūy u zülfüñden tebāyün kesb edip rūz u leyāl
Mihri pek āteşli māhı serde sevdā-yı viṣāl

2 Yanmadıḳça mücmer-i ʿaşḳında yāriñ ʿavd-veş
Āşinā-yı būy-ı zülf-i ʿanberīn olmaḳ muḥāl

3 Lāle-zār-ı sīnesin eyler mi nüzhet-gāh-ı dil
Olmayanlar dāġ-dār-ı āteş-i şevḳ-i cemāl

4 Ḥüsnüne gelmez keder naḳş-ı siyāh-ı ḫaṭṭ ile
Ṣafvet-i āyīneyi bozmaz ġubār-ı ḳīl ü ḳāl

5 Ḳāmetin seyr eyleyen ḥayrān u ser-gerdān olur
Ḳanḳı bāġıñdır ʿaceb nev-restesi bu ter-nihāl

6 Bir içim ṣudur dehānında o şīrīn lebleri
Teşnegānıñdır ḥayāt-ı cānı bu āb-ı zülāl

7 Öyle bir tār ile bend olmuş miyān-ı yāre kim
B-84 Fikr-i Nāfiʿ inceden ince ḫayāl içre ḫayāl

193
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Tīh-i tefvīże eden şevḳ-i maṭāyā-yı emel
Ḫ̌ānına ḥāżır olur menn ile selvā-yı emel

2 Eder aḥkāmını dīvān-ı meşiyyet icrā
Olsa bir vefḳ-i ḳażā hüccet-i mollā-yı emel

3 Sen anı maḥkeme-i Ḳāżi-i Ḥācāta düşür
Ḥasm olunsun der iseñ Ḥaḳ ile daʿvā-yı emel

4 Ney ile dem sürülür idi şu bezm-i ġamda
Olmasa gerdiş-i peymāne-i ṣahbā-yı emel

5 Sübḥa-i uṣbuʿ-ı müjgānını mercān eyler
El tehī çıḳsa ne dem ġāʾiṣ-i deryā-yı emel

6 Oldu bāzār-ı kerem dād u sitedden ḫālī
Nesc olur sīnede beyhūdeye kālā-yı emel

7 Nāfiᶜā ᶜĀrif-i Ḥikmet Bege ḳıl ᶜarż-ı niyāz
İ-84 Eyle üslūb-ı ḥekimānede īmā-yı emel

194
mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Bir mücmer oldu yaḳmada rūḥ-ı revānı dil
Āteş bıraḳdı ḫırmen-i ṣabra nihānı dil

2 Bezm-i ṣafāya ermedi pāy-i emel dirīġ
Ṭoldurdu ḥüzn ü yeʾs ile cām-ı cinānı dil

3 Dest-i ḥırāşı sīnemi eyler cerīḥa-dār
Ḫalvet-gehinde bulmadı bir mihr-bānı dil

4 Miḥnet-serā-yı ᶜāleme eyler mi iᶜtibār
Ḳıldı fedā-yı bezm-i ḥaḳīḳat cihānı dil

5 Erdi meşāmma būy-ı ṣafā bir ġazāldan
Perrinde ḳıldı ṣaydına şeh-bāz-ı cānı dil

6 Nūr-ı ḥaḳīḳat etdi maẓāhirde istitār
Gözler şikāf-ı perdeden ol āsitānı dil

7 Nāfiᶜ tevaḥḥuş eyleme nefs-i şerīrden
Buldu cenāb-ı Ġavs̱ gibi pāsbānı dil

195
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Revzen-i dār-ı muḥabbet meşhed-i cāndır göñül
Maṭlaᶜ-ı mihr-i tecelliyāt-ı Yezdāndır göñül

2 Nūr-ı elvān-ı ḥaḳīḳat şuᶜle-bār-ı manẓarı
Rūḥ içün nüzhet-serā-yı dār-ı imkāndır göñül

B-85 3 Cilve-gāh-ı şāhid ü meşhūd olup āyīnesi
İḳtibās-ı nūr-ı vaḥdet ile tābāndır göñül

4 N’ola erbāb-ı şühūd eyler ise her dem ṭavāf

Beyt-i maʿmūr-ı hüviyyet dār-ı cānāndır göñül

5 Sāḥa-i ehl-i tecerrüddür o Ḳāf-ı maʿrifet
Revzen-i vaḥdet-serā-yı ehl-i ʿirfāndır göñül

6 Ṣanma ṣandūḳ-ı zer u sīm-i müẓāhirdir anı
Gevher-i baḥr-i ḥaḳāʾiḳle ṭolu kāndır göñül

7 Rāh-ı tefvīż u rıżādan kūy-ı yāre seyr içün
Deşt ü ṣaḥrā-yı ʿubūdiyyetde pūyāndır göñül

8 Feyż-yāb-ı ebr-i himmetdir cenāb-ı Ġavs̱den
Gülşen[i] her dem bahār-ı deşt-i Geylāndır göñül

9 Nāfiʿā kesb-i taḳarrüb eyle fikr ü ẕikr ile
Pādişāh-ı mülk-i maʿnā ḳuṭb-ı devrāndır göñül

196
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

İ-85 1 Düşürüp ʿuḳdelere sīneyi sevdā-yı emel
Yine bu ḳaydı bıraḳmaz dil-i şeydā-yı emel

2 Dil-i nā-şādı eder beste-i zincīr-i elem
Pīç ü tāba düşeli ṭurre-i Leylā-yı emel

3 Ḥükm eder ḫıṭṭa-i pehnā-yı ḫayālāta müdām
Ṣafḥa-i dilde olan zülfe-i ṭuġrā-yı emel

4 Etdi keştī-yi dili beste-i emvāc-ı ḫayāl
Serdeki ḥükm-i hevā cūşiş-i deryā-yı emel

5 Dem-i sūzişle maḳāmātı ederken āgāh
Bulmadı nālesin ıṣġā edecek nāy-ı emel

6 Ḳalbi reh-yāb-ı elem etmez iken gerd-i emel
Etmeyen var mı yine gerdiş-i ṣaḥrā-yı emel

7 Nāfiʿā Ḥażret-i Ṣubḥī Bege ol kim peyrev
Reh-revānıdır anıñ vāṣıl-ı ıḳṣā-yı emel

197
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Dönmüyor bezm-i beḳādan girü mihmān-ı ecel
Baḳmıyor ġayrı fenā semtine mestān-ı ecel

2 Maşrıḳ-ı rūḥ ise de ʿunṣur-ı ḫāk-i ecsām
Ẕerreye ṣaymaz anı dīde güşāyān-ı ecel

3 Bülbül-āsā gözedir ṣubḥ-ı bahār-ı ḥaşri
Eyleyen lānesini dār-ı zemistān-ı ecel

B-86 4 Cilve-i ḳaddi ḳıyāmet ḳoparır ol şūḫuñ
Çeşmidir ʿāşıḳa her laḥẓa nigeh-bān-ı ecel

5 Zülfe-i zülfünü kim görse olur dil-beste
Yürüdür ḥükmünü her ẕerrede fermān-ı ecel

6 Bāzi-i ṭıfl ile yoḳ farḳı bu hāy u hevesiñ
Kūy-ı meydān ediyor serleri çevgān-ı ecel

7 Hedef-i tīr-i ḳażādır bu müẓāhir Nāfiʿ
Çāk eder sīneleri cünbiş-i peykān-ı ecel

198

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ermeyince ḳāmet-i yāre ḫayāl
Servidir der eyleriz ḳaṣr-ı maḳāl

2 Sübḥa-i ṭūl-i emeldir çekdigim
ʿUḳde-i zülfündedir ḫˇāb-ı leyāl

3 Ḫāl-i ḫaddin ẓann eder seyr eyleyen
Mescid-i ḥüsne müʾeẕẕindir Bilāl

İ-86 4 ʿĀşıḳa cevr ü ʿitāb eylerse de
Devr-i ḥüsnünde dile gelmez melāl

5 Bülbül-āsā gülşene kim meyl eder
Ḥasret-i gül-zār iken ruḫsār-ı āl

6 Şīşe-i ṣad-pāre bulmaz iltiyām
Var mı ʿümrān-ı dile hīç iḥtimāl

7 Rehber olur Nāfiʿā nūr-ı şihāb
Ermez ise ḳadd-i dil-dāra ḫayāl

199
mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Beytü'l-ṣafā-yı sīnede mihmānsın ey göñül
Ḫˇāce serā-yı Kaʿbe-i cānānsın ey göñül

2 Ṭayf-ı ḫayāl-i zülf ile şām-ı firāḳda
Ṣubḥ-ı cemāl-i yāre nigeh-bānsın ey göñül

3 Tīr-i cefāya ṣadr-ı rıżāyı edip hedef
Rezm-āşinā-yı ġamze-i ḫūbānsın ey göñül

4 Çekdi sevād-ı şāma bizi ḫāl-i mūy-dār
Ṣabr et zebūn-ı nīze-i ʿurbānsın ey göñül

5 Mehcūr-ı şīr-i māder-i dehr-i ʿacūz olup
Bend-i ḳımāṭ-ı ġuṣṣa vü aḫzānsın ey göñül

6 Cühhāl-i ʿaṣra sende mi eylersin iḳtiżā
Ḳaṭʿ-ı firāz-ı maṭlaba pūyānsın ey göñül

B-87 7 Nāfiʿ cenāb-ı Rāşide ʿarża görür sezā
Ẓannım bu naẓma sen daḫı ḥayrānsın ey göñül

200
mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Her dem bu nār-ı ʿaşḳ ile sūzānsın ey göñül
Sīḫ-i nigāh-ı yār ile büryānsın ey göñül

2 Ben olmadımsa gülşen-i dehr içre ḫande-nāk
Bülbüller ile sen hele nālānsın ey göñül

3 Düşdük diyār-ı ġurbete ger büt-keşīdeyiz
Ḥasret-nigāh-ı meclis-i yārānsın ey göñül

4 Ermez devā-yı vuṣlat-ı dil-dāra destimiz
Ẓannım bu ġamla ḫaste-i hicrānsın ey göñül

5 Lerzīde oldu tīşe-i āhımla bī-sütūn
Sen de şerāresi ile lerzānsın ey göñül

6 Bülbül degil mi idi sebaḳ-ḫˇān-ı mektebiñ

Şimdi ne oldu ebkem ü ḥayrānsın ey göñül

İ-87 7 Bir kez o māha Nāfiʿi peyveste etmediñ
Beyhūde ḳuy-ı yārda pūyānsın göñül

201
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Muṣḥaf-ı ḥüsnünü tefsīr ederek ḫaṭṭ ile ḫāl
Ḫaṭṭ-ı mafṣal yazaraḳ ḫāl anı ḳıldı icmāl

2 Çekmek isterse de dil nāz-ı ʿalāʾiḳden el
Yine ser-rişte eder zülfünü dest-i āmāl

3 Sehldir yansa da bāl ü peri pervāneleriñ
Şemʿ eder şuʿle-i şevḳinden aña zerrīn bāl

4 Her gece bir günü noḳṣān ederek necm-i felek
Teng süvāriḫ oluyor gün-be-gün iş bu ġırbāl

5 Cürmümüz nāṣiye-i ʿafvı eder mi pür-çīn[446]
Gerd-i mirʾāt olamaz vech-i ʿabūsu tims̱āl

6 Ḳıldı dermānde-i ḥayret beni kār u ṭavrım
Sīnedir noḳṭa-i efkārıma levḥ-i remmāl

7 ʿAḳl-ı ṣarfa kim ederse tebaʿiyyet Nāfiʿ
Çāk eder dāmenini ḫār u ḫas-ı istidlāl

202
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Beste zincīr-i ser-i ehl-i hevādır perçem
Ḥayy-i Leylāya aḳar mevc-i ṣabādır perçem

2 Serserīlik ederek çıḳsa da gāhī başdan
Dāmen-i yāre yine nāṣiye-sādır perçem

B-88 3 Ṣalsa da mūy-ı miyān üzre gehī riştelerin
Yine ḥaddin ṭanıyıp ʿuḳde-nümādır perçem

4 N’ola eşk-i ter-i ʿuşşāḳ ile kesb etse nemā
Sünbül-i ter çemen-i ḥüsn ü bahādır perçem

---

[446] pür-çīn: bir çīn İ.

5 Bu meṡeldir evi maᶜmūr olamaz ev yıḳanıñ
Dil-i ᶜāşıḳ gibi vīrāne binādır perçem

6 Eder iḳlīm-i dile ḥükmünü elbet icrā
Serde mānend-i hümā sāye-resādır perçem

7 Nāfiᶜā żaᶜfını gösterse daḫı nükte-i ḳīl
Cedel olmaz eṡer-i ḥükm-i ḳażādır perçem

203

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ey felek serkeşte-i edvār imişsin bilmedim
Sen de vażᶜıñdan meger bī-zār imişsin bilmedim

İ-88 2 Bunca necmiñ bulmayıp bir ṭāliᶜ-i mesᶜūdunu
Mübtelā-yı baḫt-ı nā-hem-vār imişsin bilmedim

3 Būy-ı müşgīniñ dimāġ-efrūz olurdu bu seḥer
Ey ṣabā peyk-i diyār-ı yār imişsin bilmedim

4 Pek perīşānsın ṭoḳunduñ zülf-i yāre ġālibā
Sen daḫı meftūn-ı sünbül-zār imişsin bilmedim

5 Mihr-i ruḫsārıñla cānā ẕerrelerdir tāb-dār
Ḥükm eder dillerde bir dil-dār imişsin bilmedim

6 Görmek isterdim cemāliñ ḫ̌āb-ı nāz içre bu şeb
Reh-zen oldu ġamzeler bī-dār imişsin bilmedim

7 Nāfiᶜā pek nev-zemīn oldu bu naẓm-ı bī-bahā
Nāẓım-ı lüʾlüʾ-i ḳıymet-dār imişsin bilmedim

204

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḳāf-ı istiġnāda ᶜanḳālar şikārımdır benim
Sürmesi neẓẓāremiñ kendi ġubārımdır benim

2 Eylemem aṣlā tenezzül şaḫ-sār-ı himmete
Ben o şeh-bāzım felek şāḫ-ı ḳarārımdır benim

3 Ḫūn-ı dildendir şarābım laḫt-ı sīnemdir kebāb

Menbaᶜ-ı rūḥ-ı revānım çeşme-sārımdır benim

4 Cūş eder yemmler nehirler çeşme-sār-ı ᶜaşḳdan
Bir küçük ṣuyu da çeşm-i eşk-bārımdır benim

5 Seyr-i gül-berg-i dehān-ı yār ile sīrāb olup
Ġonceler mehcūr-ı ᶜayn-i iᶜtibārımdır benim

B-89 6 Ṣāġ iken sīnem ölürsem çekme ġam dil ḥaşre dek
Tīr-i müjgāna hedef seng-i mezārımdır benim

7 Nāfiᶜā seyr-i cemāl-i yār olur rūḥa ġıdā
Ḫūba meyl etmek güzel sevmek şiᶜārımdır benim

205

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Bār-ı ᶜirfānım mıdır bilmem vebāl-i ḫāṭırım
Münkesirdir seng-i ṭaᶜn ile nihāl-i ḫāṭırım

2 Sūzişin taḳrīredir pervāneler bī-iḳtidār
Ḳāle gelmez ᶜuḳdelerdir dilde hāl-i ḫāṭırım

3 Olmadıḳça dīde-i bīmār-ı ṭāliᶜ hūşyār
Müncelī olmaḳ ne mümkündür melāl-i ḫāṭırım

4 Yoġiken berg-i neşāṭı ḫāk-dān-ı ᶜālemiñ
Bir fidān ister der-āġūşa sifāl-i ḫāṭırım

İ-89 5 Olalı āyīne-i dil pür-ṣedā-yı ḫādis̱āt
ᶜArż-ı tims̱āl-i neşāṭ etmez cemāl-i ḫāṭırım

6 Pīç ü tāb eyler kemend-i zülfüne düşmüş ġazāl
Aṣılıp ḳalmış o çengāle ḫayāl-i ḫāṭırım

7 Nāfiᶜā etmem simāṭ-ı dehre raġbet var iken
Laᶜl-i rümmānı gibi yāriñ nevāl-i ḫāṭırım

206

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Aḳın edip yine neyl-i viṣāle dīdelerim
Düşürdü fikrimi seyl-i ḫayāle dīdelerim

2 Zemīn-i sīne ṭarāvet bulup sirişkim ile
Yeşerdi berg-i müjem açdı lāle dīdelerim

3 ᶜAṣālar almış ele ābnūs-ı müjgāndan
Gezer döner dolaşır keşf-i ḥāle dīdelerim

4 Dem-i güẕeşteyi eyler nuḳāṭ-ı eşki ḥesāb
Baḳar taḥassür ile māh u sāle dīdelerim

5 Cihānda ermedi bir āstīn-i şefḳatden
Sirişkini silecek dest-māle dīdelerim

6 Miṡāl-i ġonce görüp laᶜl-i yāri teşne-i ḫūn
Yürek ḳanıyla girer reng-i āle dīdelerim

7 Nigāh-ı terle gül-i ḫadd-i yāre ermek içün
Teraşşuḥ etmede mānend-i jāle dīdelerim

8 N'ola bebekden anı beslediyse ḫūn-ı ciger
Ṭutar şu bezm-i ġamımda piyāle dīdelerim

B-90 9 Nuḳūd-ı eşkini hicrāna ṣarf edip Nāfiᶜ
Muvaffaḳ olmadı seyr-i cemāle dīdelerim

207

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Zamān-ı fitne-i ḫaṭṭdır gel ᶜazm-i şām edelim
Göñül sevād-ı ᶜArabdan da aḫẕ-ı kām edelim

2 Ṣafā arar mı şu dünyā-yı bī-vefāya gelen
Ne çāre meslek-i lā-ḳayd ile devām edelim

3 Edip dü-ḳanṭara-i çeşmi maᶜber-i ᶜibret
Ḥaḳāʾiḳ-i ḥikemi fehme ihtimām edelim

4 Seni bu vādi-i vaḥşetde ḳoydu çeşm-i ġazāl
Bu şeb göñül saña edvār-ı cāmı dām edelim

5 Hevā-yı ġurbet ile eylediñ fedā vaṭanı
İ-90 Ḥużūru biz de saña Nāfiᶜā ḥarām edelim

208

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Temevvüc etse ṣafālar serāb eder dīdem
Ḳıbāb-ı çarhı sirişke ḥabāb eder dīdem

2 Hücūm-ı seyl-i dumūᶜıyla deşt-i firḳatde
Esās ḫāne-i ṭabᶜı ḫarāb eder dīdem

3 Meger erer ise dest-i nigāhına leb-i yār
Dil-i ḥazīni o dem neşᵓe-yāb eder dīdem

4 Edip musāvi-i evżāᶜ-ı çarḫdan aġmāż
Bevāᶜiṣ-i cedele sedd-i bāb eder dīdem

5 Seḥāb-ı mużlim-i eyyāmı eyleyip imᶜān
Çekip liḥāfa seri meyl-i ḫˇāb eder dīdem

6 Döküp nuḳāṭ-ı sirişki ṣaḫīfe-i rūya
Güẕār eden dem-i ᶜömrü ḥesāb eder dīdem

7 Cemāl-i yār ile Nāfiᶜ olur ise rūşen
Derūnu şuᶜle-geh-i āfitāb eder dīdem

209

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Olalı böyle ḫaṭ-āverde ruḫu yāsemenim
Aḳdı baḥr-i siyehe meyl-i dil-i pür-ḥazenim

2 Böyle başdan ḳaraya sāḥil-i ümmīde düşüp
Aldı bir Laz güzeli destine ḥayfā dümenim

3 Giderek orsa poça keşti-i dil encāmı
Zülf-i ḫūbān-ı Ṭırabzona ilişdi resenim

B-91 4 Demidir būy-ı ṣafā ḳoḳlasa dil ḫaṭṭından
Nev-bahār oldu cihān buldu ṭarāvet çemenim

5 Vermedi ṣafvet-i ḫāṭır bize her giz ṭāliᶜ
Gerd-i āyīne-i devrān mıdır āyā bedenim

6 Serde yoḳ sāye-i şeh-bāl-i hümā-yı devlet
Var mı sūd olsa daḫı dār-ı saᶜādet vaṭanım

7 Vaḳt olur ḳıymet eder dürr-i ṡemīndir Nāfiᶜ

Böyle hem-ḳadr-i ḫazef-pāre ḳalır mı suḫanım

210
me fā ʿī lün me fā ʿī lün fe ʿū lün

1 Şehīd-i Kerbelā-yı ʿaşḳ-ı yārim
Ḥüseyniñ āteşiyle dāġ-dārım

2 Kemend atdı dile ṣad-ḥalḳa zülfü
Elimden gitdi ṣabr u iḫtiyārım

İ-91 3 Ulu begdir ḳażāsı sehm-gīndir
Ġubār-ı rāhıdır cism-i nizārım

4 Ḳıyāmetler ḳopardı çām başında
Ḫırām-ı nāz ile o şīve-kārım

5 Süzüldükçe meded şāhīn-i çeşmi
Ḳanādlar ṣaldı evce āh u zārım

6 Raḳībim gerçi bir ṭabʿı selīmdir
Ḳomaz tenhā faḳaṭ o dil-şikārım

7 Bıraḳdı sīnede Nāfiʿ ḫayālin
Dil-āşūbum Ḥüseynim gül-ʿiẕārım

211
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḫayāl-i ḫaṭṭ ile eşʿār-ı şevḳ-efzādır eglencem
Dürr-i dendāna ḳarşı naẓm-ı gevher-zādır eglencem

2 Benim ol Ḳays-ı deşt-i nā-be-sāmānī ki ʿālemde
Perīşān ḫāṭırımda ṭurre-i Leylādır eglencem

3 Ḳıyāmet ḳopsun ister ise seyr-i serv-i ḳadd ile
Dil-i ḫuld-āşiyānda sāye-i Ṭūbādır eglencem

4 Gehī taṣvīr-i ebrū geh ḫayāl-i devr-i ḫaddiyle
Şebistān-ı firāḳında meh-i ġarrādır eglencem

5 Ġarīb-i tīre-baḫt-ı rūzgār olsam daḫı Nāfiʿ
Siyeh kākküllü bir maḥbūb-ı müstes̱nādır eglencem

212
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Dest-i sāḳī-yi felekden cām-ı ġamdır çekdigim
Ḳande ẕevḳ-i mey bütün zehr-i sitemdir çekdigim

B-92 2 Tūtiyāya çeşm-i rūşen-bīn eder mi iltifāt
Ḫaṭṭ-ı ruḫsārıñ gibi kuḥlü'l-ḥaramdır çekdigim

3 Ḳahramānım olverir çeşm-i ġażabla bu nigāh
Sīnede ser-pençe-i şīr-i ücemdir çekdigim

4 Dūd-ı āhımdır hevā-yı zülf-i yārimle bülend
Kişver-i endīşede tūġ u ʿalemdir çekdigim

5 Nāfiʿā deyr-i ḫayāli pür-nigār-ı şevḳ edip
Bir büt-i mümtāze-i beytü'ṣ-ṣanemdir çekdigim

213
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Naʿre-i mestānelerden çarḫı bī-zār eyledim
Gerdiş-i sāḳī ile āheng-i edvār eyledim

İ-92 2 Bülbül-āsā eyleyip minḳār-ı āhı şuʿle-dār
Ḫāṭır-ı gül-berg-i cānānı şerer-bār eyledim

3 Parladıp keyfi fürūġ-ı meyle laʿliñ şevḳine
Tāb-ı sīnemde bütün mestānı hüşyār eyledim

4 Ḫᵛāce-i bender-geh-i ʿaşḳım ki seyr et sūdumu
Naḳd-i cān ile metāʿ-ı vaṣlı bāzār eyledim

5 Ermedi bir ġāyete dilde teḳāżā-yı emel
Bunca aḳṭāra semend-i ʿazmi reftār eyledim

6 Bir ṭabībe ermedim nabż-āşinā-yı derd-i dil
Yoḳladım Buḳrāṭını teşrīḥ-i āzār eyledim

7 Ḳadr-dāndır Nāfiʿā ʿarż et cenāb-ı kāmile
Gevher-i nā-süftelerden naẓm-ı güftār eyledim

214
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 İster olsun ᶜaraḳ ister ise mey-nūş edelim
Bezm-i yārānda hemān vaḳtimizi ḫoş edelim[447]

2 Olmayıp fikr-i vuḳūᶜāt-ı zamāna meşġūl
Terk-i esbāb-ı ṣudāᶜ ile başı boş edelim

3 *Beşnev īn ney*den alıp dersi miyān-bend olaraḳ
Şemᶜ-i ᶜibretle sürūd-ı felegi gūş edelim

4 Ḥasedinden felegiñ ḳaddi bükülsün baḳaraḳ
Hāle-veş bir meh-i tābānı der-āġūş edelim[448]

5 Verelim[449] bāde-i gül-gūn ile bezme revnaḳ
Ġonceyi beste-dehen bülbülü ḫāmūş edelim

6 Rūzgārıñ niçe bir ṣabr edelim şiddetine
Biz de deryā-dil olup ẕevḳe dalıp cūş edelim

7 Nāfiᶜā var mı sürūr u ġam-ı ᶜālemde ḳarār
B-93 Ḫoş görüp germ ile serdini ferāmūş edelim

215

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Nice bir ḫalḳa müdāra ile pā-māl olalım
Ḥaḳḳa teslīm olaraḳ nāʾil-i āmāl olalım

2 Naḳd-i maġşūş olamaz rāyic-i şevḳ-i raġbet
Zer gibi pūte-i ᶜirfāna girip ḳāl olalım

3 Çaḳalım çarḫına bir mīḫ-i tevekkül felegiñ
Niçe bir noḳṭa-i edvārına remmāl olalım

4 Ṣoralım çarḫ-ı çep-endāza eger keç-revişi
Bāᶜiṡ-i rifᶜat ise biz daḫı hem-ḥāl olalım

İ-93 5 İşte meydān-ı hüner ᶜarż-ı sebāḳ eyleyelim
Var ise rāġıbı sebḳat-ger-i emṡāl olalım

6 Müşterīsi ḳanı kālā-yı kemāl ü hüneriñ

---

[447] Bezm-i yārānda hemān vaḳtimizi ḫoş edelim: Baḳalım ẕevḳe hemān vaḳtimizi ḫoş edelim B.
[448] 214/4: -B.
[449] Verelim: Edelim B.

Kim alır kim ṣorar ister ise dellāl olalım

7 Nāfiᶜā kāfil iken rızḳ-ı ᶜibāda Mevlā
Yā n'içün minnet-i maḫlūḳa da ḥammāl olalım

216
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Güzeller tāzelerle māʾil-i reftārdır göñlüm
Taḳāᶜudlükden eyler iştikā bī-zārdır göñlüm

2 Elem çekmem bu ġurbet-gehde fiḳdān-ı eḥibbādan
Beni tenhā bıraḳmaz künc-i ġamda yārdır göñlüm

3 Ḫayāl-i ᶜārıż-ı cānān ile pür-sūz-ı ḥasretdir
Sirişk-i çeşm-i ter söndürmez āteş-bārdır göñlüm

4 Şebistān-ı firāḳıñ intiẓār-ı rūz-ı vaṣlıyla
Girer mi ḫᵛāb-ı rāḥat dīdeme bī-dārdır göñlüm

5 Bu gül-geşt-i muḥabbetde nevā-yı sūz-nāk ile
Niçe demler geçirmiş ᶜandelīb-i zārdır göñlüm

6 Niçe ḳaṣr-ı emel teʾsīs edip ṭarf-ı taṣavvurda
Verir ṣūret ḫayālāta zihī miᶜmārdır göñlüm

7 Temāşā eyledikçe ebruvān-ı dilberi mevzūn
Dem-i pīrīde Nāfiᶜ māʾil-i eşᶜārdır göñlüm

217
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Hevā-yı zülf-i yāre bu dil-i şeydāyı ben verdim
Ser-i āzādeye ser-rişte-i sevdāyı ben verdim

2 Düzeltdim şāne-i destimle zülfün ḥalḳa-dār etdim
Göñül şeydālıḳ etme yāre bend-i pāyi ben verdim

B-94 3 Beni de resm-i teşrīfāta idḫāl eyledi āḫir
Ne etdim ṭıfl iken bu ders-i istiġnāyı ben verdim

4 O mest-i ᶜişve-kārıñ çāresi çekmekdir āzārın
Çekip ser-ṣadr-ı bezme destine ṣahbāyı ben verdim

5 Şehīd-i ġamze-i ḫūn-rīzi olsam ġam degil Nāfiᶜ
O tīr-i tīze ḳarşı ṣadr-ı bī-pervāyı ben verdim

218
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Başını sevdāda ḳor gīsūların seyr eyleyen
Mest olur laᶜl-i leb-i dil-cūların seyr eyleyen

İ-94 2 Ṣaḳlamaz dürc-i ḫayālinde diger incūları
ᶜĀrıżında dāne dāne ḫūların seyr eyleyen[450]

3 Dūd-ı āhıyla dil-i pür-sūzu sünbül-zār eder
Deste deste ṭurre-i şebbūların seyr eyleyen

4 Fikr-i eyyām-ı ḫazān-ı ᶜömre furṣat mı bulur
Gülşen-i dehriñ gül-i ḫoş-būların seyr eyleyen

5 Olsa Mecnūn vaḥşet eyler görmegi Leylāsını
O ġazālıñ dīde-i āhūların seyr eyleyen

6 Pend-i vāᶜiẓle eder mi ḥūr u ġılmāna fedā
Cennet-i İstānbuluñ meh-rūların seyr eyleyen

7 Levh-i dilde Nāfiᶜā taṣvīr eder bedr ü hilāl
Gāhi ruḫsārın gehī ebrūların seyr eyleyen

219
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Gerçi evtār-ı ḫayāle bestedir mūy-ı miyān
Ḥādde-i neẓẓāreden geçmez olunmaz der-miyān

2 Ferve-i semmūra gūyā penbe dībā ḳaplamış
Rūy-ı āline dökülmüş kākül-i ᶜanber-feşān

3 Ḳıldı minḳār-ı hezārı lūle-i āteş bu şeb
Verd-i ruḫsārın görüp etdiklerim şerḥ u beyān

4 Dāne-i ḫālin gözet ser-ḥalḳa-i zülfünde dil
İşte bu dām-ı hümādır ṣayd-gāh-ı ᶜāşıḳān

5 Eyle ṭāhir gerd ü evsāḫ-ı ḥasedden sīneñi

[450] ᶜĀrıżında dāne dāne ḫūların seyr eyleyen: Mest olur laᶜl-i leb-i dilcūların seyr eyleyen İ.

Feyż-i cūd-ı Ḥaḳda birdir ḳābil ü nā-ḳābilān

6 Nā-revādır sen gibi maḫlūḳa ᶜarż-ı iḥtiyāc
Sāʾilin maḥrūm eder mi Ḫālıḳ-ı Rūzī-resān

7 Çāk eder Nāfiᶜ gelū-yı kāmı yek-nān-ı felek
B-95 Yoḳ simāṭ-ı dehr içinde loḳma-i bī-imtinān

220

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Çekme el şu bezm-i ġamda mest olup peymāneden
Çeksin el naḳş-ı ḥavādis̱ dīde-i mestāneden

2 Āteşīn ruḫsār-ı dil-dāra göñüldür münceẕib
Şemᶜe teblīġ-i peyām et gerdiş-i pervāneden

3 Çāki-i tenden nümāyāndır perīşānī-yi dil
Ḳıl naẓar zülf-i perīşāna verā-yı şāneden

4 Fikr-i ḫāl-i ᶜanberinden ḳanḳı dil ḫāli ḳalır
Eksik olmaz merd-i Hindīler ḳalender-ḫāneden

İ-95 5 ᶜĀḳıla ṣaḥrā-yı vaḥşetdir ḥaḳīḳatde cihān
Ders alır ehl-i tecerrüd meşreb-i dīvāneden

6 Rūşenā dil eylemez pervāz-ı evc-i ḥādis̱āt
Her giz olmaz ser-nümā nesri sipihriñ lāneden

7 Ṣāf-ṭabᶜānı mükedder eyler elbet rūzgār
Gör ġubārın yemmde al ᶜibret dür-i şeh-dāneden

8 Niçe Eflāṭūn mey-i iḳbāl ile ser-mest iken
Pāy-i temkīnin ayırmaz ḫum der-i meyḫāneden

9 Āferīn almaḳ mı istersin ḳurūm-ı Rūmdan
Nāfiᶜā çıḳmaz ḫayāliñ rāh-ı üstādāneden

221

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Duḫt-ı rezle gerçi ᶜaḳd etdik hezārān encümen
Çekmedik pāy-i nigāhı semt-i laᶜl-i yārdan

2 Nerm edip germī-yi mey o nev-nihāl-i serkeşi
Nuḳl-ı bezm-i ʿāşıḳān oldu bu şeb sīb-i ẕeḳan

3 Ġamze-i ġammāz ile aġyāre ḳılma iltifāt
Bezme şūriş vermesin cānā ṣaḳın sūz-ı fiten

4 Bari ḳabrimden nemā bulsun nihālistān-ı gül
Ṣar şehīd-i ġamzeñe pīraheniñden bir kefen

5 Aḳıdırdı āb-ı gevher çeşme-i ḫūrşīdden
Tīşe-i āhı ʿaceb ḳulanmamış mı kūhken

6 Ṭaşradan ehl-i hüner çıḳmaz mı eylersin ḳıyās
Dāmen-i ṣaḥrāda çoḳ güller yetişdirdi diken

7 Olalı Nāfiʿ sebaḳ-ḫˇān-ı dü-çeşm-i ṣāḥiri
Ḥadd-i iʿcāza erişdi naẓm-ı ġarrā-yı suḫan

222

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

B-96 1 Var iken bāb-ı ʿaṭā-baḫş-ı cenāb-ı Mennān
ʿArż-ı ḥācāt ile ḫalḳa ne revā ẕüll u mihān

2 Destini kūteh eder kūy-ı emel dānānıñ
Geçdi nādān eline deşt-i minādа çevgān

3 Nāḫun-ı reʾy edemez ḥall-i ʿuḳūd-ı āmāl
Rūşen olmaz ise tevfīḳ ile ʿayn-i insān

4 Kimseniñ ḳalbini kesr etme çalış iḥyāya
Ki odur dār-ı tecellī-yi cenāb-ı Yezdān

5 Bād-bān eyleyerek himmet-i Pīri Nāfiʿ
İ-96 Lücce-i maḳṣada keştī-yi dili ḳıl cūyān

223

[Şarḳı]

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Güzeller içre bir maḥbūb-ı müstes̱nā civānsın sen
Cihān meftūn-ı ḥüsnüñ mis̱li yoḳ bir dil-sitānsın sen
Laṭīf u nāzik ü nev-restesin rūḥ-ı revānsın sen
Güzelsin bī-bedelsin āfet-i devr-i zamānsın sen

2 Lebiñ ser-çeşmedir āb-ı ḥayāt andan bulur mecrā
Bu şebnemle ṭarāvet kesb eder berg-i gül-i raʿnā
Hezārān mürdeyi bir nuṭḳ-ı cān-baḫşıñ eder iḥyā
Güzelsin bī-bedelsin āfet-i devr-i zamānsın sen

3 Felekde ʿārıżıñdan iḳtibās-ı nūr eder ḫūrşīd
Benāgūşuñda parlaḳ lüʾlüʾ-i şeh-vārdır Nāhīd
Eder seyr-i cemāliñ rūz-ı ʿuşşāḳı ṣabāḥ-ı ʿīd
Güzelsin bī-bedelsin āfet-i devr-i zamānsın sen

4 Ḫırām etseñ gehī seyrāna servīler olur ḥayrān
Sürür zincīrini cūlar nihāl-i bīd olur lerzān
Yoluñda ḫāk olur zülfüñ görünce sünbül ü reyḥān
Güzelsin bī-bedelsin āfet-i devr-i zamānsın sen

5 Bahār erdi çemenler tāzelendi ey gül-i raʿnā
N'ola ʿazm eyleyip gül-zāra ḳılsañ Nāfiʿi hem-pā
B-97 Revā mı böyle ḳalmaḳ ḫār-ı hicrānda dil-i şeydā
Güzelsin bī-bedelsin āfet-i devr-i zamānsın sen

224

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Ḫazān erdi bahār-ı ḥüsne ey dil bī-ḫabersin sen
Çekildi kūy-ı ḫāmūşāne bülbül dem çekersin sen

2 Düşürdüñ başımı sevdā-yı zülf-i yāre encāmı
Kime şekvā edem senden göñül bir derd-i sersin sen

3 Demidir āzmāyiş etse ġamzeñ sīnede cānā
Bu demler böyle ḳalmaz ṣāḥa-i ṣadrı ararsın sen

İ-97 4 Yazıḳlar ey göñül ġāfil ḳalıp miḥrāb-ı ebrūdan
Şu deyr-i pür-ḫaṭarda māʾil-i naḳş-ı ṣuversin sen

5 Ḳanı ehl-i mürüvvet oldu ebvāb-ı kerem-beste
Revā mı bāb-ı Ḥaḳdan ayrılıp da der-be-dersin sen

6 Ne efsūnlar oḳur bilmem saña dünyā-yı seḥḥāre
Göz aç bu ḫˇāb-ı ġafletden ki dü-çār-ı ḫaṭarsın

7 Ederken defʿ-i ġam Nāfiʿ mey ü maḥbūb ile gāhī
Anı da şaḥne-i ṭabʿım yasāġ etdi ne dersin sen

225
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Sīneyi fevvāre-i ḫūn etdi hicrān-ı vaṭan
Seyl eder eşk-i dü-çeşmi fikr-i seyḥān-ı vaṭan

2 Rūşen eyler dīdeyi yād eylesem ṣaḥrāların
Tūtiyāsıdır ġarībiñ ḫāk-i meydān-ı vaṭan

3 Ṭurre-i Leylā gibi eyler perīşān ḫāṭırı
Geldigi demler ḫayāle sünbülistān-ı vaṭan

4 Māderimden bir duʿā alsam sürüp yüz pāyine
Taḥt-ı iḳdāmındadır firdevs-i seyrān-ı vaṭan

5 Dāderim yaʿnī cenāb-ı Mīr Mennān-ı zekī
Şevḳ-i dīdārıyla sīnemdir[451] çerāġān-ı vaṭan

6 Gösterir mi o şeḳīḳ-i rūḥumu Mevlā baña
Olmadan ḳaṣr-ı beden hicriyle vīrān-ı vaṭan

7 Ḫānedānın etdi iḥyā ḳıldı kesb-i imtiyāz
Ẕātı ile müfteḫirdir cümle erkān-ı vaṭan

8 Nūr-ı dīdem ḫˇāherim ḫayriyyemi yād eylesem
Cismi cān terk eyleyip olur şitābān-ı vaṭan

9 Mīr ʿOs̱mānım ile gelse şefīḳam yādıma
Çarḫa şefḳat etdirir sīnemde aḫzān-ı vaṭan[452]

10 Ey ṣabā ʿarż et selām-ı Nāfiʿ-i dil-ḫasteyi
B-98 Etmesin nisyān bizi aʿmām u iḫvān-ı vaṭan

11 Vālidim maġfūr ile ecdādımıñ ervāḥına
Eylesin teblīġ-i raḥmet ḫayr-ḫˇāhān-ı vaṭan

226
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Güller açıldı ruḫuñ seyriyle bāġ-ı sīneden
Tāzelendi lāleler feyż aldı dāġ-ı sīneden

---

[451] dīdārıyla sīnemdir: dīdār iledir sīnem B.
[452] 225/9: -İ.

2 Bu seḥer zülfüñ hevāsından ḫaber verdi ṣabā
Būy-ı sünbül çıḳmadı ḥālā dimāġ-ı sīneden

İ-98 3 Vaṣf-ı ḫāliñle n'ola eylerse ḫıyre encümü
Tāb-dār olduḳça ṭabᶜım şeb-çerāġ-ı sīneden

4 Şemᶜ-i dil muḥtāc-ı īḳād-ı fürūġ-ı mey midir
Rūşenādır şevḳ-i laᶜliñle çerāġ-ı sīneden

5 Kūy-ı dil-dāra uçurdum ṣubḥ-dem murġ-ı dili
Ḫāk-sārı olduġun görsün merāġ-ı sīneden

6 Dūd-ı āhımdır demīde sünbülistān-ı sitem
Āteş-i seyyāledir ekşim ocāġ-ı sīneden

7 Dār-ı dil-dāra naẓar ḳıl māsivādan göz yumup
Ḳıl güşāde revzen-i ḳalbi ferāġ-ı sīneden

8 Nūr-ı ruḫsārın lisān-ı ḥāl-i şemᶜ etdikçe yād
Dil olur pervāne ol māha sürāġ-ı sīneden

9 Eylerim pīşende Nāfiᶜ dūd-ı āhımdan ᶜalem
O şeh-i nāzım çıḳar ise otāġ-ı sīneden

227

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Müjgānın etdi sīneme o gül-beden diken
Ḥayfā bıraḳdı gülşen-i ᶜaşḳa fiten diken

2 Ḫaṭṭ-ı ᶜiẕār-ı yār ile dil tesliyet bulur
Olur hezāra bāliş-i ārām-ı ten diken

3 Oldu ḥicāb-ı yāre sebeb germi-i naẓar
O tāze bergi etdi nigāhım diken diken

4 O naḫl-i nāzı gördü semen-pūş-ı cism-i ter
Tīz kesdi biçdi gül gibi bir pīrehen diken

5 Müjgān-ı yāri sūzen eder mūy-ı zülfü tār
Varsa şehīd-i ġamze-i yāre kefen diken

6 Dikdigi serve niceleri oldu pāymāl

Bir būya nā'il olmadı çoḳ yāsemen diken

B-99 7 Gördükçe ṭabᶜ-ı tīz ile bārīk-i fikrimi
ᶜAyn-i ḥasūda olmada Nāfiᶜ suḫen diken

228

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Ṭoḳunma ḳalb-i ᶜuşşāḳa ḥaẕer ḳıl inkisārından
Ṣaḳın mir'āt-i ḥüsnü ḳalb-i meksūruñ ġubārından

2 Gül-i maḳṣūda ermekdir şu ᶜālemde ġaraż yoḳsa
Ne ḥāṣıldır gülistān-ı cihānıñ ḫār-zārından

3 Göñül ẕevḳ āşinā-yı sīb-i ḫadd-i yār olup böyle
Kesildi ārzū-yı dil cihānıñ berg ü bārından

İ-99 4 Nis̱ār eylerdi zīr-i pāyine necm-i S̱üreyyāyı
Münevver ḳılsa bir şeb māhı ḫūrşīd-i ᶜiẕārından

5 Olur laġzīde vaṣf-ı berḳ-ı dendāna şitābında
Kesel geldi kemiyyet ḫāmeniñ Nāfiᶜ ḳayarında

6 Söz olmaz neşve-i ṣahbā-yı bezm-i cāh u iḳbāle
Cihānda var ise āzāde ser derd-i ḫumārından

7 N'içün āzürdesin hicr-i mükāfāt-ı ṣadāḳatden
Ya iḥsān mı arardıñ Nāfiᶜā ᶜaṣrıñ kibārından

229

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Bir būse yoḳ mu luṭfuñ ile laᶜl-i nābdan
Mestim ṭabībim eyle devā gel şarābdan

2 Menᶜe çalışma būs-ı lebiñden berā-yı ḫaṭṭ
Baḥs̱ açma remz-i ḥürmet-i meyle kitābdan

3 Yoḳ bir maḥalli sīnemiziñ yārelenmedik
Çekmez mi ġayrı ġamzeleriñ el ᶜitābdan[453]

4 Mehcūr-ı ᶜaşḳıñ olmadı vīrāne göñlümüz
Kenz ayrılır mı kūşe-i dār-ı ḫarābdan

---

[453] ᶜitābdan: ᶜubābdan İ.

5 Ṣubḥ-ı ṣafāya vāṣıl eder şām-ı ṭāliʿi
Berḳ-āver olsa mihr-i ʿiẕārı niḳābdan

6 Rūy-ı beşūş-ı dehri görüp olma ḫande-nāk
Yoḳdur ferāğı şu felegiñ inḳılābdan

7 Ḥall olmayınca ṭāliʿ-i Nāfiʿden ʿuḳdeler
Reh-yāb olur mu pāy-i emel pīç-tābdan

230
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Pīrāne edā neşʾe verir ṭabʿa ṭıfıldan
Gāhice s̱emer zāhir olur tāze naḫilden

B-100 2 Ḥaḳdan seni taʿmīr-i beden etmesin işġāl
Ḥıfẓ et ḳadem-i himmetiñi laġziş-i gülden

3 Rūşen-dil olup tāb-ı ḳanāʿat ile dāʾim
Ṭūbāya nigāh etme ṣaḳın minnet-i ẓılldan

4 Tābende eder cevher-i elmāsı tırāşī
Gelmez şeref-i ẕātı faḳaṭ aṣl u nesilden

5 Şīrīn ise de leẕẕeti iḳbāl ile cāhıñ
Var şehdi gibi semmi de yoḳ farḳı naḥilden

6 Tebżīʿ-i dem-i furṣat eder fikr-i ʿavāḳıb
Nuṣret dileme vaḳt-i cesāretde ʿaḳıldan

İ-100 7 Sedd oldu der-i raġbeti Nāfiʿ üdebānın
Neyl-i emele sen de çalış rāh-ı cehilden

231
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Şevḳiñ artar dilde cānā ten nizār olduḳça ben
Ẕerre-perverlik edersin ḫāk-sār olduḳça ben

2 Çeşm-i ḫūrşīdi eder ḫākister-i ten şuʿle-dār
Āteş-i ruḫsārıñ ile dāġ-dār olduḳça ben

3 Ġonce ḫūn-āşām olup eyler hezārı dil-fikār

Ḫārḫār-ı ḫaṭṭıñ ile zār zār olduḳça ben

4 Sīnede gördükçe dāġın fer bulur şemᶜ-i ruḫuñ
Revnaḳ-efrūz olmada gül lāle-zār olduḳça ben

5 ᶜUḳde-i gīsū-yı şeb olmaz pez̠īr-i inḥilāl
Beste-tār-ı intiẓār-ı vaṣl-ı yār olduḳça ben

6 Necm-i aṣḥāb-ı kemālāta rekābetden midir
Tīre rev eyler sipihri neşᵓe-dār olduḳça ben

7 Nāfiᶜā ḫāmem olur mecrā-yı naẓm-ı āb-dār
Çeşme-sār-ı leblerinden feyż-bār olduḳça ben

232

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Bülbülān-ı bāġ-ı dehriñdir nevāsı nāleden
Bādesidir ḫūn-ı gülden nuḳlu dāġ-ı lāleden

2 ᶜÖmrü artar ᶜāşıḳın tersā-beçe bezme gelip
Baḫş-ı rūḥ eylerse ᶜĪsī-veş mey-i seyyāleden

3 Tāzesiz ḳalmaz miyān-ı pīçide pīrān-ı hevā
Olamaz āzāde meh-rūlar düvāl-i hāleden

4 Şevḳ-i dīdārıñla dildir bādeden ḫuşk iḥtiyāc
Sāḳiyā pürdür piyālem şuᶜle-i cevvāleden

B-101 5 Ḫūy-ı ḫadd-i tāb-dārıñ ḳoymadı dilde ġubār
Şüst ü şūy-ı ḫāṭır etdim ben mey-i ġassāleden

6 Tār u pūdudur ḫayāl-i zülf-i ḫūbān-ı ᶜArab
Baḳ metāᶜ-ı Şāma aᶜlādır firengī kāleden

7 Baḥs̠imiz ḫāl-i leb-i dil-dār idi Nāfiᶜ bu şeb
Olmadı peymānemiz her giz tehī tebḫāleden

233

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Dili rencīde eder ise de āzār-ı vaṭan
Eylemez ḥubb-ı vaṭan sīneyi bī-zār-ı vaṭan

İ-101 2 Ḥıfẓ eder mīşesini şīr-i ücem mülkü gibi
Ṭanır elbette vaṭan ḳadrini aḥrār-ı vaṭan

3 Var mı merʿasında meyl eylemeyen bir ẕī-rūḥ
Baḫş eder rūḥa ṣafā deşt-i çemen-zār-ı vaṭan

4 Bülbülüñ nālesidir girse de zerrīn ḳafese
Elem-i ġurbet ile şevḳ-i ḫas u ḫār-ı vaṭan

5 Oldu ʿanḳā gibi ammā ki meẟelden maʿdūd
Ḳanı evvelki gibi yār-i vefā-kār-ı vaṭan

6 Oynadıp külbe-i aḥzānda ġarībin böyle
Kime yār oldu ʿaceb yār-i sitem-kār-ı vaṭan

7 Ne Felāṭūna ne Risṭoya sezā nām-ı ḥekīm
Ḥikmetiñ ehli odur kim ola miʿmār-ı vaṭan

8 Edelim ḫayr-ı duʿā pādişeh-i devrāna
Ki odur ʿadl-i siyāsetle nigeh-dār-ı vaṭan

9 Görünür ḫāmede Nāfiʿ yine meyl-i tek ü tāz
Geldi mi yādıña füṣhat-geh-i mıżmār-ı vaṭan

10 Yoḳsa bir Āṣaf-ı ẕī-şāna mı olduñ peyrev
Niçe āṣaf ki odur mefḫar-ı aḫyār-ı vaṭan

11 Pīşvā-yı fuẓalā yaʿni Münīf Pāşā kim
ʿAdd eder nādireden ẕātını īʿṣār-ı vaṭan

12 Böyle bir nāẓıra şāyeste maʿārif cāhı
Dāʾim endīşesidir ḫayr ile efkār-ı vaṭan

13 Nesc olup dest-geh-i himmet-i ʿulyāsında
Ṭoldu kālā-yı maʿārif ile bāzār-ı vaṭan

234

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

B-102 1 Māverā-yı perde-i ḥikmetdedir cümle şüʾūn
ʿAḳla ṣıġmaz çengelistān-ı ḥadīẟ-i ẕī-şücūn

2 Naḳş-ı ḥikmetle pür iken berg-i aġṣān-ı[454] riyāż

[454] berg-i aġṣān: berg ü aġṣān B.

Ders-i ᶜibretden yine bī-ḥiṣṣedir ehl-i fünūn

3 Ḳanḳı bāġa ermedi bu rūzgārıñ ṣadmesi
Ḳanḳı naḫl-i ser-firāzı etmemişdir ser-nigūn

4 Bilmezüz ḳandan gelir ṭurmaz yine eyler sefer
Bu misāfir-ḫānede mihmān olup bunca ḳurūn

5 Sürme-dār olur ġubār-ı tenlerinden dīdeler
Alsın ᶜibret seyr edip seng-i maḳābirden ᶜuyūn

İ-102 6 Ḥāl-i sermā-yı felekden ġonceler bī-dār[455] olup
Geldigine ḥayf ile ṣaḳlar ciger-gāhında ḫūn

7 Ezdi kendi tīşesiyle niçe Ferhādıñ serin
Āb-ı Şīrīne kimi ḳandırdı çarḫ-ı bī-sütūn

8 Gelmedi ḥālā ḥaḳīḳatden ẓuhūra bir es̱er
Ṭoludur gerçi mebāḥis̱le bütün şerḥ u mütūn

9 Nāfiᶜā yoḳdur ḥaḳāʾiḳ rāhını ḳaṭᶜ eyleyen
ᶜAḳla cevlān-gāh olur ẓann etme mā fevḳ-i ẓunūn

235
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Oldu dü-çār-ı fiten kişver-i pehnā-yı vaṭan
Ḫˇāb-ı ġafletde girān yatmada ebnā-yı vaṭan

2 Ḳapladı ser-te-ser āfāḳı seḥāb-ı muẓlim
ᶜArşa peyveste olur āh-ı ġam-efzā-yı vaṭan

3 Ḳanı o ġayret-i millī ḳanı o ḫıfż-ı s̱üġūr
Ne revā terk-i ḥamiyyet ile ifnā-yı vaṭan[456]

4 Bu ḳadar żaᶜf-ı ḳulūba ne sebebdir āyā
Ser-i ebnā-yı zamānda ḳanı sevdā-yı vaṭan

5 Yoġiken fikr ü mübālāt-ı diyānet böyle
Reʾy ü tedbīr olamaz müntic-i iḥyā-yı vaṭan

6 İḳtidār ile olur şerᶜe beḳāsı mülküñ

---

[455] peydā: bī-dār: İ.
[456] 235/3: -İ.

Vehn-i şerᶜ ile ḫalel bulmada mīnā-yı vaṭan[457]

7 İᶜtiḳādātı edip żaᶜf-ı diyānet tevhīn
Şimdi taḳlīd-i icābındadır ārā-yı vaṭan

8 Biz de teslīm ile taḳlīd edelim maᵓşere
Ne ḫasār etdi ᶜaceb meslek-i ābā-yı vaṭan

9 Selefiñ himmetidir eldeki emsār u bilād
Es̱er-i ġayretidir füsḥat-i enḥā-yı vaṭan

B-103 10 ᶜĀḳıl-ı ihmāl ile aᶜdāya verir mi furṣat
Yoḳsa şücᶜān-ı selefi idi şeydā-yı vaṭan

11 Vaṭanıñ ḥāmi-i ṣaḥrāsı Felāṭūnlar idi
Dār-ı emn idi serā-perde-i Leylā-yı vaṭan

12 Ḥamdü li'l-lāh yine şīrān-ı vaṭandır mevcūd
Yoḳ sebeb yeᵓse peleng olsa da aᶜdā-yı vaṭan

13 Yoḳ mu şeb-zinde-i ġayret ki ede meyl-i üfūl
Rūşen etmiş iken āfāḳı s̱üreyyā-yı vaṭan

14 Rūzgār etmede şiddet ile ḥükmün icrā
Ḥıfẓ-ı Mevlāda ola keşti-i deryā-yı vaṭan

15 Yetişe ġayret-i Ḥaḳ himmet-i faḫr-i S̱aḳaleyn
Seyf-i Ḳahhār ile maḳhūr ola aᶜdā-yı vaṭan

İ-103 16 Ḥaḳ Muᶜīn ola şehen-şāh-ı Ḥamīdü's-seyre
Ki odur ẓıll-ı Ḫudā sāye-i ᶜuẓmā-yı vaṭan

17 Ṣaḳlayıp suᵓ-i mekāᵓidden o Ḫallāḳ-ı Kerīm
Ḥıfẓ ede nāmın ebed levḥa-i ṭuġrā-yı vaṭan

18 Ne gelir ḫayr-ı duᶜādan diger elden Nāfiᶜ
Ḥāmi-i mülkü ola mālik-i Mevlā-yı vaṭan

236

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Müjeler tīr-i ḳażā aña kemāndır ebrū
Çile-keşlikde amānsız ne yamāndır ebrū

---

[457] 235/6: -İ.

2 Bir nigāh etse eder sırr-ı ḳażāyı tefhīm
Çeşm-i fettānına çün fitne-resāndır ebrū

3 Ṣanma beyhūde olur çeşm-i ġazāla ḥāmī
Dām-ı müjgān ile ṣaydında devāndır ebrū

4 Cümle esbāb-ı ḥasen anda mükemmel ise de
Hele pīşāni-i raʿnāda ne āndır ebrū

5 Biri sāṭūr-ı ḳażā digeri şemşīr-i ecel
Ġamzesi ḳanlı belā āfet-i cāndır ebrū[458]

6 Bu perestiş-geh-i ḥüsn içre digerdir miḥrāb
Secde-gāh-ı dil-i ʿuşşāḳ u bütāndır ebrū

7 Bir işāretle edip Nāfiʿi dil-bend-i viṣāl
Oldu çengāl-i emel ḫayli zamāndır ebrū

237

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

B-104 1 Gören vaḥdetde ebrūsuyla çeşm-i yāri der yā hū
Sezādır sālike vaḥdet-serāda çile-i ebrū

2 N'ola āb-ı ḥayāta iltifāt etmez ise rindān
Ḥayāt-efzā-yı bezm-i yār olur her şeb leb-i dil-cū

3 Niçe olmaz remīde zülfünü seyr eyleyen diller
Sevād-ı ḥalḳa-i seyyād olur vaḥşet-geh-i āhū

4 Eder aḥkāmını iḳlīm-i dilde mū-be-mū icrā
Berāt-ı ʿaşḳ içün zībā nişāndır zülfe-i ebrū

5 Ne rengīn bir ġazeldir Nāfiʿā yārāna ʿarż eyle
Bilir aṣḥāb-ı dāniş ḳıymetin dürr-i güherdir bu

238

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Bıraḳdı rūy-ı āmālim niçe demdir taḥassürde
Olur cism-i nizārım serdi-i ṭāliʿden efserde

---

[458] 236/5: -İ.

2 Ṭarīḳ-i istiḳāmet mi bizi mehcūr eder bilmem
Ederler aṣdiḳā-yı devleti eks̱er dil-āzürde

İ-104 3 N'içün meʾyūs olursun ḥal-i ʿaṣr-ı nā-müsāʿidden
Temādī üzeredir edvārı eflākiñ taġayyürde

4 Gelip geçdi niçe eyyām-ı ġam ḳalmaz bu günler de
Bıraḳma ḫāṭırı ġadr-i zamān ile tefekkürde

5 Yine sünbül gibi terdir şükūfe-zār-ı endīşem
Fütūr-ı yeʾs ile efkārım oldu gerçi pejmürde

6 N'ola pervāneyi tāb-ı suḫenle eylesem ebsem
Bıraḳdı ġonceyi nuṭḳ-ı belīġānem taḥayyürde

7 Muṣaffādır bu naẓm-ı tāb-dārıñ Nāfiʿā el-ḥaḳḳ
Ġubār eksik degilken dürc-i deryāda olan dürrde

239

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Bundan żiyāde dilde naṣıl ıṣṭırāb ola
ʿĀşıḳ faḳīr sevdigi ʿālī-cenāb ola

2 Etmez güşāde ġonce-i ṭabʿı o bāġ-zār
Naḫl-i dırāzı lāne-i būm u ġurāb ola

3 İster göñüller ol demi kim nev-bahār olup
Bir lāle-zāra ʿazm ile sāz u rebāb ola

4 Esbāb-ı ġamdan āyineler bī-ġubār olup
Yārān muvāfıḳ ola şebi māh-tāb ola

5 Sāḳī-yi gül-ʿiẕāra edip terk-i iḫtiyār
İḥsānı gāhi būsiş-i leb geh şarāb ola

B-105 6 Cūş eyledikçe mey ede demler daḫı ḫurūş
Serde hevā-yı ḥükm-i zamān-ı şebāb ola

7 ʿĀşıḳ fedā-yı cān eder o bezm-i dil-keşe
Zānūde yāri elde şarāb u kebāb ola

8 Nāfiʿ ümīd-i neşʾe ile olma teşne-leb
Umma zemīn-i şūrede kim āb-ı nāb ola

240
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Ebruvān eyler iken remz-i hilāl-i rūza
Ḫaṭṭı taʿlīḳ-i viṣāl etmededir nīm-rūza

2 Ḫırmen-i ṣabra düşürdü ruḫ-ı tābānı şerer
Döndü diller yine āteş-gede-i pür-sūza

3 Dem-i ḫaṭṭıñ gelip eyyām-ı bahāra erdiñ
Ḳanı ol būse ki söz vermiş idiñ nevrūza

4 Ṣubḥ u şāmı bu tebāyünden edip āzāde
Ruḫuñu şāma yaḫūd zülfüñü ʿarż et rūza

İ-105 5 Ḳanı mey mey-gedeye ḳufl-ı der oldu şaḥne
Ḫum ḳapaġın açamaz deste alınmaz kūze

6 Fikr-i ferdā ile teşvīşe düşüp olma melūl
Ḥaḳḳa tefvīż ile şükr et niʿam-ı imrūza

7 Nāfiʿā ṭūṭi gibi olma ḳafes-bend-i hümūm
Ṣāf-āyīne gerek ḳand-i nebāt-āmūza

241
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Fetḥ olur bāb-ı emel yeʾs ile maḥṣūr ise de
Bir nefesle açılır ʿuḳde-i mesḥūr ise de

2 Vere eyle olunur ḥıṣn-ı maḳāṣıd tesḫīr
Burc u bārūsu menāʿatde metīn sūr ise de

3 Bir alāy dil-şüdeyi menʿ edebilmez nuẓẓār
Ṣaff-ı müjgānı müretteb iki ṭābūr ise de

4 Ṣaḳın elden ḳoma ʿazmiñde ʿaṣā-yı ḥazmı
Kimseye eyleme ḫiffetle naẓar mūr ise de

5 Kimse āsūde-i mıżrāb-ı ġam-ı çarḫ olamaz
Dest-i Nāhīd revāḳındaki ṭanbūr ise de

242

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Beni etdiñ yine bir iltifātıñ ile dil-dāde
Bıraḳdıñ fikrimi zülfüñ gibi biñ dürlü sevdāda

B-106 2 Yüzüñden etme her nā-puḫteye refʿ-i niḳāb ey meh
Getirme ṭāʿat-i aṣnāmı yād-ı ṣınf-ı zühhāda

3 Yoluñda dāġ-ı dilden şemʿeler īḳād eder lāle
Yüzüñ görmüş mü var reng-i ḫacālet verd-i raʿnāda

4 Temāşā eylemiş mi gerden-i billūruñu āyā
ʿAraḳ-rīzāne bir ḥālet var idi vech-i mīnāda

5 ʿAlevlendi göñülde sūz-ı ḥasret tāb-ı ṣahbādan
Getirdi ẕevḳ-i bezm-i Mīr Mennānı bu şeb yāda

6 Tecerrüd mümkün olmaz kimseye s̱evb-i ʿalāʾiḳden
Ḳabā-yı sebz içün her şāḫdır īstāde müştāda

7 Olur āzāde Nāfiʿ minnet-i mīnā-yı gerdūndan
Sifāl-i köhne-i ḫum-ḫāneye ḳāniʿ olan sāde

243

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Miyān-ı yār u[459] ʿāşıḳda ṣabā maḥrem degil ḳāle
Berīd ancaḳ göñüldür her ṭarafdan pürsiş-i ḥāle

İ-106 2 Ḫayāl-i laʿl-i yār ile cigerden cūş eden ḳanlar
Döner ḫūn-kāse-i çeşmimde baḳ yākūt-ı seyyāle

3 Niḳāb-ı ālini pūşīde ḳılmış rūy-ı gül-gūna
Ne reng etmiş düşürmüş ʿāşıḳānı āldan āla

4 Kelef ḫaṭṭ ebr-i burḳaʿ hāle ḳadd-i ʿāşıḳ ol māha
Eder māhiyyetin bu resme vāṣıl burc-ı ikmāle

5 Nigāh-ı ḫışm-ı sāḳī germ edince cām-ı ṣahbāyı
Eder teb-lerze ile leblerin tebḫāle peyġāle

6 Niçe ṭāliḥler eyler zemmi ṣāliḥde ṣuver peydā

---

[459] u: -İ.

Ḥaḳā᾽iḳ-bīn-i diḳḳat iᶜtibār eyler mi eşkāle

7 Nedir ḥırṣıñ bu dār-ı bī-beḳāda kesb-i sāmāna
Metāᶜ-ı ᶜāriyet bār-ı girāndır dūş-ı ḥammāla

8 Güşāde dergeh-i Ḥaḳ anda ḳıymet-dār iken eşkiñ
N'içün beyhūde ṣarf-ı āb-rū mestān-ı iḳbāle

9 Görüp servī gibi bālā-firāzānān-ı bī-bārı
Ne ümmīd eyleyip Nāfiᶜ ḳonarsın dāldan dala

244

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Gözüm ḳaldı temāşā eyler iken laᶜl-i dilberde
Şināh etdi nigāh-ı ḥayretim emvāc-ı gevherde

2 Dehān-ı yāre ẓannım āşinālıḳ eylemiş bu şeb
ᶜAkīde sükkeri āmīziş etmiş meyle sāġarda

B-107 3 Yine pīşāni üzre sāye ṣalmış ṭurre-i zülfü
Ḳurulmuş sāḥa-i dīvān-ı ḥüsnünde serā-perde

4 Niçe reh-yāb olur ḳayd-ı şikār-ı dilberāndan dil
Görünce zīr ü bālā dāne dāne ḫāli leblerde

5 Kül olmuş tenleri var mı hevādan ḫıfẓ içün çāre
Sipend-āsā göñüller yanmada ruḫsār-ı mücmerde

6 Ḳanāᶜat-pīşegāna keyd-i dünyādan ḫasār ermez
Eṡer eyler mi hīç telḫī-yi deryā āb-ı gevherde

7 Olur elbette vāṣıl müntehā-yı maṭlaba Nāfiᶜ
Gidenler istiḳāmet üzre rāh-ı rāst-ı rehberde

245

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Olur reh-zen ᶜalā᾽iḳ reh-revān-ı ᶜarş-ı maᶜnāya
Ki sūzen āhenīn bir mīḫdir dāmān-ı ᶜĪsāya

2 Ṣatar ehl-i ḥaḳīḳat bir pula dünyāyı māhī-veş
Hevā-yı nefsi terk eyler giren elbet bu deryāya

İ-107 3 Göñülde āhenīn zincīr olur pā-bendi ʿuşşāḳıñ
Eden sevdā-yı dildir beste Ḳaysı zülf-i Leylāya

4 Ne ḥālet ḥāl-i istiġrāḳ-ı ʿāşıḳ vech-i maʿnāda
Suʾāl eyler idi Leylāyı Mecnūn görse Leylāya

5 Ser-ā-pā bāde-i minnet ile rindān iken maḫmūr
Olur mu dil-rübūde ehl-i dāniş bezm-i dünyāya

6 Tevāżūʿ sellemidir āsmān-ı rifʿatiñ dāʾim
Sirişt-i Ādemiyyet-baḫş eder eczā-yı ġabrāya

7 ʿİnān-ı ẕikri irḫā eyle Nāfiʿ semt-i iḫlāṣa
Cenāb-ı Pīri rehber ḳıl sülūk et rāh-ı esmāya

246

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Cümle endāmı güzel zülf-i semen-sā başḳa
Vechini şerḫ edemem dildeki sevdā başḳa

2 Gülşeniñ köhne bahārı niçe inkār olunur
Olsa da rūyu ḫaṭ-āver yine ḥālā başḳa

3 Degişir nūr-ı ḥaḳīḳatle mecālī-yi şühūd
Görünür dīde-i Ḳaysa ruḫ-ı Leylā başḳa

4 Baḳmasın bezm-i ḥaḳīḳatde olan mestāna
Anlarıñ ḥāli diger ṣūret-i fetvā başḳa

5 Nāfiʿā Ḥaḳḳadır irşādı cenāb-ı Ġavs̱ıñ
B-108 Meslek-i pür-ḫaṭar-ı ṭālib-i dünyā başḳa

247

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Şu sifle-perver olan dehre iʿtibār etme
Nuḳūd-ı ʿömrüñü ifnā-yı reh-güẕār etme

2 Ḳanı sitāyişe lāyıḳ ekābiri vaḳtiñ
Cevāhir-i suḫanı nā-becā[460] nis̱ār etme

---

[460] nā-becā: İ.

3 Yeter derūnumu müsvedde etdigiñ ey āh
Varıp ḫaṭā ile meyl-i ʿiẕār-ı yār etme

4 Degil mi āyine-i dil seni eden ḫod-bīn
Şu farṭ-ı nāz ile mecbūr-ı inkisār etme

5 Gül-i maḳāṣıdı Nāfiʿ bu rūzgār açmaz
Dili ḫırāş ile dü-çār-ı ḫār-zār etme

248

me fā ʿi lün me fā ʿi lün me fā ʿi lün me fā ʿi lün

1 Bu şeb diḳḳat ederken nev-nihāle inceden ince
Ḫayāl-i ebruvānıñ geldi bāle inceden ince

İ-108 2 Çemen-zār eylemiş ḫaṭṭıñ bahār-ı ḥüsnüñe erdik
Yazar naḳşın ṣabā āb-ı zülāle inceden ince

3 Ederken āzmāyiş ġamzeler fikr-i miyānında
Bu fikr-i tīz ile düşdüm ḫayāle inceden ince

4 Ne etdim bī-tekellüf sīne-ṣāf oldum perīlerle
Baḳıp ḥayretle mirʾāt-i cemāle inceden ince

5 Dehān-ı yārdan etdi teselsül zülfe dek efkār
ʿAdemden başladı[461] baḥs̱ u cidāle inceden ince

6 Ḫayāl-i şāʿirāndan tār-ı zülfüñ geçmedi her giz
Fikirler ṣarf olup çoḳ ḳīl ü ḳāle inceden ince

7 N'ola pür-ḫūn-ı ġayret olsa çeşmi bülbülüñ Nāfiʿ
Baḳıp geh ġonceye geh rūy-ı āle inceden ince

249

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ey dil naẓarı laʿl-i leb-i yāre düşürme
Gel bu şereri sāġar-ı ser-şāre düşürme

2 Aldanma nigāh-ı kerem-i germine yārıñ
Naḳd-i ḫıredi dest-i ziyān-kāra düşürme

3 Gīsū-yı dilīrāna varıp olma hevā-dār

---

[461] başladı: başladıḳ B.

Keştī-yi dili ḳulzüm-i zeḫḫāra düşürme

4 Saḫtī-yi dilin nerm edemez sūz u güdāzıñ
Cām-ı emeli seng-i şerer-bāra düşürme

B-109 5 Dil-teşne imiş meclis-i aḥbāba o meh-rū
Bu furṣatı Nāfiᶜ ṣaḳın aġyāre düşürme

250

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Zemīn-i şūrede sebz-i ter-i kiyāh arama
Şu nākesāna edip ser-fürū refāh arama

2 Ḳanı o ehl-i mürüvvet ḳanı o ehl-i saḫā
Güẕeştegāna ḳıyās eyleyip penāh arama

3 Sifāl-i ḫāne-i pīr-i muġāna ḳāniᶜ olup
Çekil o mıṣṭabaya deyr ü ḫān-kāh arama

4 Şu dār-ı kīnede olmaz s̱ebāt-ı ᶜizz ü neşāṭ
Var iken ehl-i mekāʾid devām-ı cāh arama

5 Bıraḳmadı bize ᶜAbdü'l-ᶜAzīz Ḫānı felek
Naẓīri gelmez anıñ öyle pādişāh arama

6 Ne salṭanatda ṣafā var ne ḫān-ḳahda ḥużūr
Seriñi ḫırḳaya çek tāc ile külāh arama

İ-109 7 Ṭarīḳ-ı Ḥażret-i Ġavs̱e sülūk edip Nāfiᶜ
Selāmet ister iseñ başḳa şāh-rāh arama

251

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Bir dil mi var ki olmaya anda şerār-ı āh
Seyr eyle lāle-zārı bütün dāġ-dār-ı āh

2 Ḳanḳı riyāżı etmedi güm-geşte-i ḫazān
Ḳanḳı maḥallde esmedi bu rūzgār-ı āh

3 Vaḳt-i ᶜazīz-i ᶜömrüñü ṣaḳla ḳulūbdan
Ġafletle oldu niçeleri ḫāk-sār-ı āh

4 Demdir ki sīne çāk ola müjgān-ı tīz ile
Ekşimle ede kesb-i nemā ḫār-zār-ı āh

5 Leylā serinde ṭutmasa zülf-i siyāhını
Mecnūna vāṣıl olmaz idi reh-güẕār-ı āh

6 Etdikçe dilde ḥükmünü cevr-i felek füzūn
Ṭavr-ı edebden etdi ḫurūc iḫtiyār-ı āh

7 Maġrūru olma ṣafvet-i mirʾāt-i ṭāliʿiñ
Ḥıfẓ eyle Nāfiʿ olmaya ʿārıż ġubār-ı āh

252

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Her sīne żiyā-dār-ı ṣafādır güzelince
Āġūşuna çekdikçe miyānın güzel ince

B-110 2 Ġāret-ger-i ervāḥ ise de cilve-i ḳaddi
Cān-baḫş-ı dil-i mürdedir āġūşa gelince

3 Leylā gibi bir Ḳaysı mı zincīrine ṭaḳdı
Dīvāneleri var o mehiñ zülfü telince

4 Żabṭ olmadı dil çille-i ʿaşḳı çeke ṭursun
Herkes görür elbette cezāsın ʿamelince

5 Seyr eyle o dem füsḥat-i meydān-ı neşāṭı
Çevgān-ı ṭaleb kūyu merāmınca çalınca

6 Düşdü reh-i neẓẓāreye ebrū-yı muḳavves
Aḳıtsa n'ola seyl-i sirişkini pülünce

7 Rūşen olamaz sen gibi ḫūrşīd ile bir şeb
Devr etse felek biñ sene seyr-i Züḥalince

8 Ser-zīb-i tevārīḫ-i cihān olmalı idi
Var ise eger kāmını almış emelince

9 Nāfiʿ suḫana fikr-i rezīn verdi metānet
İ-110 Teʾsīs-i binā eyledi herkes temelince

253

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Ḳaldı gözümüz şevḳ ile çeşm-i siyehinde
Baġlandı göñül ḥāṣılı tār-ı nigehinde

2 Şīr olsa da diller olur elbette şiḳārı
Āhūları pā-beste iken dām-gehinde

3 Cānlarda ramaḳ ḳoymadı ṣad-çāki-i ġamze
Ey şāh-ı ḥasen ḳalma gedālar küheninde

4 Cemᶜiyyet-i ḫāṭır mı ḳodu zülf-i perīşān
Biñ ᶜuḳde-i dil-sīr olunur her girihinde

5 Bir būseye ṣatdı bizi encāmı vefāsız
Naḳd-i dili ḫarc eyledi dest-i sefehinde

6 Bir sille mi ᶜaşḳ etdi raḳībe ᶜacebā yār
İḥsān es̱eri gösteriyor keç-külehinde

7 Yūsuf gibi maḳṣūd ise o Mıṣr-ı melāḥat
Nāfiᶜ dile ver çille zenaḫdānı çehinde

254

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Müşkil oldur ki kişiniñ adı bed-nāma çıḳa
Mest-i cām-ı leb olup ṣīti mey-āşāma çıḳa

2 Devr edip sāʾiḳ-i taḳdīr ile bir ḫayli bilād
Bu sefer mancamızıñ oldu ṣalonu maçıḳa

B-111 3 Çekmesin sāḳi ayaḳdan eliñi eyle s̱ebāt
Dans içün belki o meh bezm-i dil-ārāma çıḳa

4 Var mı furṣat ruḳabādan ki bulup tenhāsın
Dil sivīl yāre varıp perde-i ibrāma çıḳa

5 Felegiñ herkes ile oyunu var Nāfiᶜ
Kimi şaṭranc u belā redd ü kimidir maçıḳa

255

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 ᶜİtāb-ı telḫ ile mesmūm-ı zehr-āb-ı ġam olsam da

Ḥayāt-ı tāze ẕevḳ eyler yine dil verdigiñ semmde

2 Degil ḫūbān-ı şehr-āşūb içinde ey melek-simā
Naẓīriñ görmedim bir naḳş-ı raʿnā-yı müressemde

3 Nigeh-bānī-yi zülfe ḥalḳalar peydā edip zülfü
Musaḫḫar eylemiş efʿīleri kenz-i muṭalsamda

4 Suḫan bir şuʿle-i cevvāle şemʿi ḳalbi mülhemdir
Eden var mı bu mirʾāte naẓar ṭūṭī-i ebsemde

İ-111 5 Şu ʿālemden cemāl-i Ḥaḳdır ancaḳ Nāfiʿā maḳṣad
Naṣīb-i āşıḳān dīdārdır rızḳ-ı muḳassemde

256

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Sāḳī çerāġ-ı bezmi uyandır şarāb ile
Devr eyle gāhi fāṣıla ver laʿl-i nāb ile

2 Ḳāniʿ olur mu vaʿde-i būs-ı dehenle dil
Sīrāb olur mu teşneler āb-ı serāb ile

3 Göñlüm ki oldu bend-i nigāhı o āfetiñ
Baḳsın ṣafāya gāhi luṭuf geh ʿitāb ile

4 ʿAyniyle resm-i bācın alıp būy-ı zülfünüñ
ʿAzm etdi çīne bād-ı ṣabā müşg-i tāb ile

5 Germī-yi meyle lebleri tebḫāle-dār olur
Eyler naẓīre kāse-i mey ṣad-ḥabāb ile

6 ʿÖmr-i ʿazīzi gerdiş-i ġurbet hebā edip
Oldu şikeste dānelerim āsyāb ile

7 Maḥbūb u meyde erdi ḫitāma maḳāl-i ẕevḳ
Nāfiʿ hezār baḥs̱e girip şeyḫ ü şābb ile

257

mef ʿū lü fā ʿi lā tün mef ʿū lü fā ʿi lā tün

1 Ḫaṭṭında var mı ḥācet ʿuşşāḳa ḳīl ü ḳāle
Ḥüsn-i bediʿa dāʾir bir muḫtaṣar risāle

B-112 2 Ben olmamışken ey dil sırr-ı dehāna vāḳıf
Sen çāre mi ararsın yoḳ yerde bu muḥāle

3 Gördükçe ʿāşıḳānı ol şūẖ ile leb-ā-leb
Ṣahbā yerine bezme āteş ṣaçar piyāle

4 Etmem nigāh-ı ebrū vaṣlı deminde yāriñ
Var rūze iştibāhı ḳılmam naẓar hilāle

5 Şevḳ-i ruẖuñla rūşen ẖūrşīd u māhı çarẖıñ
Sevdāya bāʿiṡ olmuş gīsūlarıñ leyāle

6 Pīr etdi merdümānı ṭūl u dırāz-ı hicrān
Ḫūn-bār olur dü-çeşmim yaşı erip kemāle

7 Luṭf-ı nesīmine pek aldanma nev-bahārıñ
Ḫaṭṭ gelse de hevā-yı ʿaşḳ ermez iʿtidāle

8 Naẓm-ı cenāb-ı Enver rūşen edip dü-çeşmi
Şevḳ-āver oldu Nāfiʿ bu ṭabʿ-ı pür-kelāle

258

mef ʿū lü fā ʿi lā tün mef ʿū lü fā ʿi lā tün

İ-112 1 Baġlanma meyl edip dil-i zülf-i kemende böyle
Mecnūn olup da āẖir bend olma sen de böyle

2 Seyr et şikāf-ı lebden dendān-ı ṣāf-ı yāri
Ṣaḳlar ṣadef leʾāli dürc-i dehende böyle

3 Çıḳmaz ṣafāsı dilden gördükçe ḳadd-i yāri
Ḳalmaz iken ẖayāli ʿömrüm geçende böyle

4 Tīġ-ı felek seni de eyler berīde bir gün
Ey servi olma serkeş deşt-i çemende böyle

5 Ḳaṭʿ-ı nihāl edende ögmüş mü var naẓar ḳıl
Elbet bulur cezāsın ẖāṭır-şikende böyle

6 Ṭūl-i emelde çoḳdur ifnā-yı ʿömr edenler
Neyse ḳader odur bes ḳalma miḥende böyle

7 Revnaḳ verir mi ṭabʿa mevzūn u sāde güftār
Mażmūn-ı ḥikmet ister Nāfiʿ suẖanda böyle

259

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Reʾy ü tedbīriñi uydur da zuhūrāta göre
Fikr-i tensīḳ-i umūr ile vuḳūʿāta göre

2 Ḳılma aḥvāl-i zamān ile müfīd-i ẕihni
Çıḳdı erḳām-ı felek ṣıfra ḥesābāta göre

3 Bilir āġāzda encām-ı umūru ʿuḳalā
İş midir ṭayy-i zamān ehl-i kerāmāta göre

B-113 4 Çemenistān aramaz ebr-i maṭīr-i feyyāż
Felegiñ feyżini ẓann etme kemālāta göre

5 Kesb-i rıḳḳıyyet eder luṭf u keremle aḥrār
Artar ehl-i himemiñ ḳadri ʿināyāta göre

6 Aldıġıñ gibi ṣatıp çekme taʿab beyhūde
Sen de saʿy et olunan luṭf u mükāfāta göre

7 Nāfiʿā ḥükm-i zamān oldu mecārī-yi umūr
Naẓm-ı eşʿār edelim biz de ṭulūʿāta göre

260

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Sāye ṣalmış ṭurreler ruḫsār-ı pür-nūr üstüne
Sāye-bānlıḳ etmede ebr-i siyeh ḫūr üstüne

2 Başḳa bir ḥüsn aldı ḫaṭṭ-ı tāzeden ṭarf-ı lebi
Bir siyeh zih mi çekilmiş cām-ı Faġfūr üstüne

3 Zülf ü ḫāl u ḫaṭṭ mıdır bilmem ḫayālimden geçer
Bir alāy ceyş-i ʿArab ṭābūr ṭābūr üstüne

İ-113 4 Ḥıfẓ içün mihr-i cebīn-i enverinden ebruvān
Bir muḳavves sāye-bāndır dīde-i ḥūr üstüne

5 Olsa ruḫṣat yārdan aġyārdan furṣat mı var
Neyl-i vaṣla çāre yoḳ maḥẕūr maḥẕūr üstüne

6 Pençe-gīr-i muḳbilān-ı ʿaṣr olup etme cedel

El uzatma āhenīn bāzū-yı pür-zūr üstüne

7 Ḫaṭṭ-ı yāre sen de ṭoz ḳondurma āh-ı sīneden
Nāfiᶜā bār-ı girāndır ẓıll-ı şeb mūr üstüne

261

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Hicr-i laᶜliñle içip ḫūn-ı ciger mey yerine
Naġme-sāz olmadadır āh ile dil ney yerine

2 Yoġise ruḫṣat-ı laᶜliñ öperiz gerdeniñi
Biz gümüş ṣuyuna rāżı oluruz mey yerine

3 Ne ise mā ḥaṣal-ı ᶜömrümü ḳıl vaṣla bedel
Naḳd-i cān mā ḥażarımdır anı ṭut pey yerine

4 Kūçe kūçe sürünüp āh ederek rāhıñda
Ḥayf eder ṭıfl-ı beled ḥālime hey hey yerine

5 Āteşīn ġamzeleriñ sīneyi āmāc edeli
Dil-i rencūruma dāġ urmadadır key yerine

6 Ṭoġru denmiş varaḳ-ı mihr-i vefāyı kim oḳur
Bunca nādīde es̱er geçmedi bir şey yerine

B-114 7 Nāfiᶜā mülk-i ᶜademdir yine meʾvā-yı ḥużūr
Her gelen gitmede sürᶜatle pey-ā-pey yerine

262

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Bulmadım ḥadd-i nihāyet göñlümüñ seyrānına
Āsmān yek-pāye olmaz ḫaṭve-i cevlānına

2 Görmedim bir nüzhet abādın göñül eglendirir
ᶜĀlemiñ göz gezdirip gül-zārına būstānına

3 Ṣabr et ey dil raḥm edip rencūr-ı ḫūn-āşāmına
Dem gelir eyler mey-i laᶜlin devā mestānına

4 Etmedi peyveste gerd-i pāy-i cühhāle felek
ᶜÖmrümü ḳıldım hebā ḳaṭᶜ-ı reh-i ᶜirfānına

5 Devr-pāş-ı yeʾs ile eyler şikeste bāliñi
El uzatma ḫᵛān-ı ʿaṣrıñ loḳma-i iḥsānına

6 Ṣaḳlayan gerd-i sitem-kār-ı felekden sīnesin
Eylemez naḳş-ı emel āyīne-i iẕʿānına

İ-114 7 ʿİbret al seyr eyle gül-zār-ı cihānı Nāfiʿā
Bir iki günler göz açdırmaz gül-i ḫandānına

263
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Derk eden naġmedeki müdġam olan lafẓ-ı ġamı
Gūş eder nāle-i evtār-ı ḥazīn naʿmını

2 Bülbülüñ nālesi ḳan aġladıyor ġoncelere
Bu mu nüzhet-geh-i dünyā bu mu bāġ-ı İremi

3 Cām-ı bezminde niçe ḳābil olur devr-i neşāṭ
Felegiñ dāʾim iken serde bu devr-i sitemi

4 Yoḳ beḳā devr-i neşāṭında şu bezm-i ʿayşıñ
Ẕerresi ḳande ġubār etdi felek cām-ı Cemi

5 Olsa da bāġ u çemende yeridir dār-ı ḥüzn
Lāle-veş ṣaḳlasa kim sīnede dāġ-ı elemi

6 O putuñ ṣūretin etseydi temāşā Mānī
Sūz-nāk eyler idi āteşi beytü'ṣ-ṣanemi

7 Nāfiʿā ḳalmadı fersān-ı ḳadr-dān-ı suḫan
Pek de irḫāya heves etme ʿinān-ı ḳalemi

264
me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 ʿAceb şu cāẕibeli şūḫ-veş güzel nereli
Hevā-yı zülfü serimde eser göñül vereli

B-115 2 Metāʿ-ı vaṣla bedel naḳd-i cān alırmış o meh
Gelir bu aḫẕ u ʿaṭā ʿāşıḳāna pek ṣıralı

3 Ḫayāl-i ġamzesi mehmīz olup semend-i dile
Ṣabāya vermedi yol kūy-ı yāre eşdireli

4 Birini mest-i ṣubūḥ etdi digerin şeb-rev
Açıp niḳābını ḫūrşīd u māha göstereli

5 ᶜAceb mi leẕẕet-i mey artsa dest-i muġ-beçede
İkisiniñ daḫı hem-şīresi imiş şereli

6 Güşāyiş aldı ṭarab-ḫāne-i ferāġ-ı derūn
Emel bisāṭını āzādelikle devşireli

7 Raḳībe ḳalmadı ser-rişte-i emel Nāfiᶜ
Miyān-ı ᶜāşıḳ u maᶜşūḳa peyk-i dil gireli

265

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Meye ḥācet ne yeter bezme cemāl-i sāḳī
Dilleri dīdeleri rūşen eder işrāḳı

İ-115 2 Ḥüsn-i ḫaṭṭın bıraḳıp ḫātime-i teʾlīfe
Pür eder vaṣf-ı cemāliyle ḳalem evrāḳı

3 Zülf-i zincīre ṭaḳıp geldi ṣabāyı ol şūḫ
Seyr içün serde hevā sīnedeki iḥrāḳı

4 Nār-ı āhım ṭolaşır silsile-i gīsūya
Ḳoyma bu keşme-keş-i vaᶜdede gel ᶜuşşāḳı

5 Naẓmımıñ ḥüsn ü bahāsına bahā yoḳ Nāfiᶜ
Şāhid-i ṭabᶜımıñ erbāb-ı suḫan müştāḳı

266[462]

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Germ-nāz olmuş temāşā ḳıl o gül ruḫsāreyi
Güller açmış rūyu giymiş döşe gül-gūn ḫāreyi

2 Zülf-i Leylāsın edip rāh-ı cünūna müşg-bār[463]
Ḳaysa hem-rāh eyledi ẓālim niçe bī-çāreyi

3 Laḫt laḫt eyler ḳıyıp saṭūr-ı tīz-i ġamzeler
Āteş-i ᶜaşḳıñ kebāb eyler dil-i ṣad-pāreyi

---

[462] Bu gazel B'de 144. sayfadadır.
[463] müşg-bār: eşk-bār B.

4 Etmediñ bir şeb gelip āġūşa iḥsān-ı ḥayāt
Rūḥdan bī-zār edersin sīne-i pür-yāreyi

5 Ser-fürū eyler nedāmetle ölenler teng-i dil
Żīḳ-i mecrā ser-nigūn etmekdedir fevvāreyi

6 Ḳadd-i pīrāndır dütā fikr-i żiyāᶜ-ı ᶜömr ile
Ser-fürū etmez mi żāyiᶜ eyleyen yek-pāreyi

7 Rūşen eyler ṭāliᶜi envār-ı iḥsān-ı H̱udā
Nāfiᶜā çekme elem fikr etme baẖt-ı ḳarayı

267[464]

[Şarḳı]
mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Ḥadden tecāvüz etdi keder hey zamāne hey
Ġarḳ oldu ẖūn-ı ġamda ciger hey zamāne hey
Sīnemde sūz u dilde şerer hey zamāne hey
Feryādım etdi çarẖı güẕer hey zamāne hey

2 Her dem bahār-ı ᶜayşa ẖazān-ı sitem gelir
Bir neşʾe-cūyuñ olmaġa ḳalmaz elem gelir
Bu murġ-zār-ı ṭabᶜa ṭarāvet ne dem gelir
Yoḳ mu ṣafā-yı dilden es̱er hey zamāne hey

İ-116 3 Bāġ-ı cihānı ṣarṣarıñ etmekde hevl-nāk
Ṣahbā yerine gözden aḳıtmaḳda eşki tāk
Feryād-ı bülbülān ile güllerde sīne çāk
Ḳan aġlamaḳda ġonce-i ter hey zamāne hey

4 Ehl-i kemāle yā ne sebebdir ᶜadāvetiñ
Nā-ehli ẖurrem etme midir sāde himmetiñ
Bu ġadr u ẖayfa olmayacaḳ mı nedāmetiñ
Uġrarsın āha eyle ḥaẕer hey zamāne hey

5 Çek ġayrı dest-i cevriñi Nāfiᶜden ey felek
Çekdi uġūr-ı devlet ü milletde çoḳ emek
Bir vaḳt olur ki ehl-i ṣadāḳat olur gerek
Yoḳsa lüzūmu şimdi eger hey zamāne hey

268

---

[464] Bu şarkı Bᶜde 144-145. sayfalardadır.

mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

1 Müjgānıñ oḳu ṣadr-ı sipihri güẕer etdi
Ṣad-revzene-i encüm ile şuʿle-ver etdi

2 Āvāre iken reh-güẕer-i bād-ı ṣabāda
Zülfüñ ḳoḳusun aldı göñül derd-i ser etdi

3 Aġyār ile ülfet ne revādır ki vefāsız
Baḳ işte bu ġam sūz-ı dili pür-şerer etdi

4 Bilmem ne sebeb olmada ḥarmān ile meʾyūs
Dil ẓannıma nisyān-ı niyāz-ı seḥer etdi

B-116 5 Ne yār u ne aġyār u ne edvāra sözüm var
N'etdiyse bize cilve-i ḥükm-i ḳader etdi

6 Nāfiʿ edeli ḳand-i leb-i yār ile ülfet
Ṭūṭī gibi her nuṭḳunu şīr ü şeker etdi

269

[Şarḳı]
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Ey gül-i ter ne sebeb oldu ki çāġıñ geçdi
Ḳalmadı tāb-ı ruḫuñ söndü ocāġıñ geçdi
Āteşīn cilveleriñ noldu ṣıcāġıñ geçdi
Ṣoġuyup sūz-ı derūn dildeki dāġıñ geçdi

2 Sīnelerden çözülüp ʿuḳde-i bend-i zülfüñ
Ḳalmadı serde ne sevdā ne gezend-i zülfüñ
İ-117 Dilleri eyledi āzāde kemend-i zülfüñ
Mevsimi ḳalmadı bu dāġ u duzāġıñ geçdi

3 Fikr-i ḫaṭṭıñla bu şeb rāh-ı ḫayālimden āh
Şöyle tozlar ḳoparıp sāḥa-i dilden nā-gāh
Ṭoplanıp kūşe-i ḫāṭırdaki yār u büt-gāh
Çekilip mevkib-i ḥüsnüñle otāgıñ geçdi

4 Ey dil ey dil yine endīşeye daldıñ böyle
Serimi ceyb-i tefekkürlere ṣaldıñ böyle
Ne sebeb ṭāliʿ-i nā-sāz ile ḳaldıñ böyle
Ḥalḳa-i ʿuzlete mi yoḳsa ayāġın geçdi

5 Bāġ-ı ᶜirfānda ser-efrāz iken ey naḫl-i kemāl
Rūzgār etdigiçün mü seni Nāfiᶜ pā-māl
Ḳalmadı sende o şīrīn suḫan o berg-i ḫayāl
Neşr-i ās̱ār edecek vaḳt-i ferāġıñ geçdi

270

10'lu Hece

1 N'eyleyim bilmem derdliyim derdli
Sīnedir pür-ġam derdliyim derdli

2 Ḳalbi ḥazīnim ḥāli enīnim
Ey dil-i pür-hemm derdliyim derdli

B-117 3 Dīde ḫużūra sīne sürūra
Ermedi n'etsem derdliyim derdli

4 Dilde elem çoḳ hem-dem olur yoḳ
Bulmadı maḥrem derdliyim derdli

5 Vuṣlat-ı yāre bulmadım çāre
Ögmedi yārem derdliyim derdli

6 Yār iken pinhān neylesin bu cān
Āh edip her dem derdliyim derdli

7 Sevdigim Allāh ol baña hem-rāh
Ey şeh-i Erḥam derdliyim derdli

8 Cürmü firāvān ṭāleb-i iḥsān
Dīdesi pür-nem derdliyim derdli

İ-118 9 ᶜAbd-i gedāyım luṭfa sezāyım
Ḫālıḳ-ı Ekrem derdliyim derdli

10 ᶜAbd-i ᶜālīlim ḫāk-i ẕelīlim
Eyle ki merhem derdliyim derdli

11 Nāfiᶜe maḳṣūd Ḥażret-i Maᶜbūd
Derdi[465] budur hem derdliyim derdli

271

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

---

[465] Derdi: Derd B.

1 Faḳaṭ bir ben miyim ᶜālem saña mecbūrdur şimdi
Göñüller dār-ı zülfüñde bütün Manṣūrdur şimdi

2 N'ola tūşem olursa dāne dāne ḫāl-i ruḫsārıñ
Süleymānım seniñ ḥükmüñde diller mūrdur şimdi

3 Cemāl-i āfitābıñ iştiyāḳıyla gözüm nūru
Dü-çeşm-i ḫūn-feşānım ḫ̌ābdan mehcūrdur şimdi

4 Kemān-ebrū ḫadeng-i ġamzelerdendir salāḥ-ı dil
Benimle rezm-i cānāna girişmek zordur şimdi

5 O nev-cāhıñ çekilmez gerden-efrāzāne eṭvārı
Fürūġ-ı ṭāliᶜ-i çend-rūz ile maġrūrdur şimdi

6 Olup mehcūr-ı bezm-i iᶜtibārı böyle eyyāmıñ
Piyālem bādeden bādem ṣafādan dūrdur şimdi

7 N'ola peyrev olursam Cāzim-i ᶜallāmeye Nāfiᶜ
Füsūn-ı ṭabᶜına dānişverān meşhūrdur şimdi

272

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Rāz-ı nihānıñ ey dil-i şeydā açılmadı
Esrār-ı ᶜaşḳı kim bilir aṣlā açılmadı

B-118 2 Bezm-āḫir oldu ḳalmadı sāġarda tāb-ı mey
Ḥālā o çeşm-i mest-i sitiġnā açılmadı

3 Oldu şüküfte gülleri gül-zār-ı ᶜālemiñ
Ḥālā niḳāb-ı vech-i dil-ārā açılmadı

4 Beyhūde ṣorma bāb-ı kerīm-i zamāneyi
Ḥātem ḳapatdı o deri ḥālā açılmadı

5 Nāfiᶜ türāb-ı deşt-i ḳanāᶜat midir ᶜaceb
Ḳaldı ḫafāda maḫzen-i kīmyā açılmadı

273

me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Bu şeb etmişdi rindān bezme sāḳī māh-ı tābānı

Felek bu şevḳ ile raḳṣ etdirirdi necm-i keyvānı

İ-119 2 Temevvücde görünce ḫaddiñ üzre zülf-i Leylāyı
Sevād-ı āh-ı Mecnūn ḳapladı ṣahrā-yı ʿurbānı

3 Yine şīr-i jiyān olmuş n'içün çeşm-i ġażab-nākiñ
Degil diller düşürdü vaḥşet-ābāda ġazālānı

4 Şeb-i ḥasret eder ketm-i seḥer ammā gelir bir gün
Fürūġ-ı ʿārıżıñla çāk olur elbet girībānı

5 Severken muḳteżā-yı ḫilḳati eyler yine sūzān
Der-āġūş etse de pervāneler şemʿ-i şebistānı

6 Erer devr-i neşāṭı ʿālemiñ sürʿatle encāma
Göz açdırmaz temāşā-yı bahāra verd-i ḫandānı

7 Dil-āgāhān hevā-yı nefse Nāfiʿ iʿtibār etmez
Hübūb-ı bād eder mi mużṭarib taḫt-ı Süleymānı

274

me fā ʿi lün fe ʿi lātün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Göñülde dāġ-ı muḥabbet nihān idi geçdi
Bu lāle-zāra gelip mihmān idi geçdi

2 Getirme yāde o şūḫ-ı güẕeşteyi ey dil
O ġonce revnaḳ-ı bāġ-ı cinān idi geçdi

3 Bilindi ḳadri şebābıñ zamān-ı pīrīde
Bahār-ı ʿömr idi vaḳt-i civān idi geçdi

4 Ne oldu ʿaşḳ u muḥabbetle cūş eden ekşim
Zamān-ı feyż idi seyl-i revān idi geçdi

5 Ne meyl-i tāze göñülde ne ẕevḳ-i muṭrib u mey
Bütün hevā-yı ser ile vezān idi geçdi

6 Ne idi bezm-i ṭarabda nevā-yı mestāna
O neşʾeler hele ḥükm-i zamān idi geçdi

7 Ne idi Nāfiʿ o ṣoḥbet o cünbiş-i yārān
B-119 Ṣafālı günleri ʿömrüñ o ān idi geçdi

275

mü te fā ʿi lün fe ʿū lün mü te fā ʿi lün fe ʿū lün

1 O mehiñ fürūġ-ı ḥüsnü dil-i ġam-güsāre düşdü
Yine ḫırmen-i ḳarārım yanıyor şerāre düşdü

2 Göreli dü-çeşm-i mestin aḳıdıp dü-dīde eşkin
İki āhu-yı remīde leb-i cūy-bāre düşdü

3 Yine bir tez̲erv-i nāza dil-i bāz edip teṣādüf
Ṭutulur mu etdi pervāz hevesi şikāre düşdü

4 Ne dem olsa ḫaṭṭı ẓāhir ruḫ-ı āl eder taġayyür
Dayanır mı berg-i güldür kef-i ḫār-zāre düşdü

İ-120 5 N'ola bülbülān-ı hüşyār bu elemle olsa bī-zār
Ki zimām-ı ḥükm-i gül-zār yine dest-i ḫāre düşdü

6 Ḳanı ehl-i fażla raġbet ḳanı aṣdiḳāya ḥürmet
Niçe z̲ī-ḳıyem güherler ḫas u ḫāk-sāre düşdü

7 Uyalım zamāna Nāfiʿ edelim bu yolda rāḥat
Niçe nā-Ḫudā-yı ḥikmet reh-i rūzgāra düşdü

276

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Z̲errelerden kim dirīġ etmezse tāb-ı himmeti
Ṣandelī-yi mihr olur elbet maḳām-ı rifʿati

2 Bendesin ḳoymaz ḥażīż-i ġamda ṭāhir ṭıynetān
Mihr-i enver z̲erreden kesmez nigāh-ı şefḳati

3 Rūşenā diller bilir eşk-i niyāzıñ ḳadrini
Müncez̲ibdir āfitāba şebnemiñ var ḳıymeti

4 İstirāḳ-ı meyl eder ṭarḥ-ı tekellüf ṣoḥbete
Māniʿ-i ülfet olur ehl-i rüsūmuñ külfeti

5 Ser-keşān-ı naḫli āsūde bıraḳmaz rūzgār
Pāy-dār etmez felek cāhında ehl-i naḫveti

6 ʿAyn-i ʿibret-bīne seng-i āsyāb eyler ʿayān
Kim gözetmezse olur serkeşte ḥaḳḳ-ı niʿmeti

7 Minnet-i şefḳat-nigāh-ı aḳrabādır Nāfiᶜā
Etdiren dār-ı vaṭan üzre müreccaḥ ġurbeti

277

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Bir vaḳit kim dilde ġamdan şüst ü şūlar var idi
Reşk-i cām-ı Cem ḥayāt-efzā sebūlar var idi

2 Bāz idi ehl-i niyāza bāb-ı aṣḥāb-ı himem
Ṣadra revnaḳ-baḫş olur çoḳ ārzūlar var idi

B-120 3 Dilleri feyż-i zamān etmişdi gül-geşt-i neşāṭ
Sīneler şevḳiyle rūşen ᶜişve-cūlar var idi

4 Bezmimiz tābān idi şemᶜ-i dil-efrūzān ile
Ḥüsnüne pervāne diller māh-rūlar var idi

5 Dilleri āsūde ḳılmış idi tār-ı ġam faḳaṭ
Şāne-i meşşāṭada pīçīde mūlar var idi

6 Ḫırmeniyle ḫūşe-çīne vaḳf iken luṭf-ı zamān
Ḳāniᶜ-i yek-dāne-i ḳısmet gelūlar var idi

7 Ḥażret-i ᶜİzzet gibi bir Āṣafa peyrev olup
İ-121 Nāfiᶜā ḫāmemde bir çoḳ ser-fürūlar var idi

278

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tün mef ᶜū lü fā ᶜi lā tün

1 Dilden ayırma müşkil müjgān-ı dil-rübāyı
Kim döndürür cihānda ser-pençe-i ḳażāyı

2 Yoḳ kār-gāh-ı ᶜaşḳda tedbīr-i ᶜaḳl içün kār
Ṭūfān eder mi ışġā taᶜẓīm-i nā-Ḫudāyı

3 Tā dāmen-i ḳıyāmet ḫūnu olur mu sākīn
Bir dīde kim temāşā eyler o meh-liḳāyı

4 Sevdā-yı bīd-i Mecnūn zincīr-cūdan artar
Mümkin mi ᶜāḳıl etmek dīvāne-i Ḫudāyı

5 Üftādegānını hīç yerde ḳomaḳ ne mümkin

Bir reh ki şevḳ-i dilden perrende ede pāyi

6 Tā naḫvet-i saʿādet maġzından ola bīrūn
Hem-rūzu ḳıldı señle Rūzī-resān hümāyı

7 Bu naẓm-ı tāb-dāra çün fikr-i ṣāʾib ister
Sen de bıraḳma Nāfiʿ bu is̱r-i pīşvāyı

279

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Neyle hüşyār eylesem bilmem dil-i mestānemi
Elde yoḳ sermāye kim taʿmīr edem vīrānemi

2 Dāʾimā düşmüş hevā-yı zülfe zincīrin sürer
Ben naṣıl żabṭ eyleyim bilmem dil-i dīvānemi

3 Meyl eder mi bezm-i rindāna nigāh-ı ārzū
Ṭolu ṣaḳlarken şarāb-ı laʿl ile peymānemi

4 Görse zülf ü laʿl ü ḫālin murġ-ı dil pervāz eder
Dāma düşmek mi diler maḳṣūdu āb u dāne mi

B-121 5 Meyl edersin gāhi çeşm-i yāre geh müjgānına
Ḳaṣdıñ ey dil bilmezim şemşīre mi peykāna mı

6 Ser-güẕeştimdir ḥikāyāt-ı müselsel yār ile
Ḳıṣṣa-i Mecnūn u Leylā yoḳsa bir efsāne mi

7 Ḥaml-i bār-ı ʿaşḳa çarḫ etmez taḥammül Nāfiʿā
Ṣanma beyhūde büküldü ḳāmet-i pīrāne mi

280

mef ʿū lü fā ʿi lā tün mef ʿū lü fā ʿi lā tün

1 Meclā-yı ʿibret etmiş mirʾāt-i kāʾinātı
Bir ẓıll-ı bī-mis̱āliñ mevc-i temes̱s̱ülātı

2 Naḳş-ı serā-yı hestī cümle şüʾūn-ı vaḥdet
Her ẕerrede nümāyān āyāt-ı beyyinātı

İ-122 3 Eyler ʿuḳūlu ḫıyre nūr-ı cemāl-i Ṣāniʿ
Ās̱āra ḳıl tevessül seyr et kemāl-i zātı

4 Ḳande ararsın ey dil nüzhet-geh-i ḥużūru
Şeh-rāh-ı Ḥaḳdır ancaḳ ḫalḳıñ reh-i necātı

5 Beyhūdedir lebinden yāriñ ümīd-i iḥsān
Laᶜliñ gedālar içün yoḳ ḥiṣṣe-i zekātı

6 Fażl u kemāli ḥayfā pā-māl edip esāfil
Mehcūr-ı raġbet oldu bu ravżanıñ ḥumātı

7 Cevr-i zamāna Nāfiᶜ ḳıl menhec-i tesellī
Taᶜḳīb-i yüsre dāᵓir fikr-i mübeşşirātı

281

me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Ṭabāyiᶜ etdi televvün vefādan el çekdi
Bu iḫtilāc ile dil āşinādan el çekdi

2 Metāᶜ-ı mihr ü mürüvvetde ḳalmadı revnaḳ
Alıp verenleri beyᶜ ü şirādan el çekdi

3 Dil-i şikesteye var mı cebīre-bend olacaḳ
Bütün ṭabīb-i zamān mūmiyādan el çekdi

4 Ne meyde neşve ne sāḳide ᶜişve-i dil-cū
Bu ġamla meclis-i yārān ṣafādan el çekdi

5 Göñülde şevḳ-i vaṭan mı bıraḳdı zāġ u zaġan
Hevā-yı bülbül o gülşen-serādan el çekdi

6 Çeken nişīmen-i Ḳāf-ı ḳanāᶜate pāyin
Erip saᶜādete ẓıll-ı hümādan el çekdi

7 Zamān-ı şeybine erdik şu devr-i dünyānıñ
Ḳovası buldu naḫāfet nemādan el çekdi

B-122 8 Benim gibi ḳocayıp ġalibā dil-i bī-tāb
Verip ᶜaṣāya rıżā dil-rübādan el çekdi

9 Melāl-i yeᵓs ile Nāfiᶜ ḫayāle geldi kelāl
Fütūr-ı ṭabᶜ ile ḥüsn-i edādan el çekdi

282

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ṣaḳlamış var mı ṭolu ʿālemde cām-ı kāmını
Bir tehī ḫumla bıraḳmışdır Felāṭūn nāmını

2 Vaḳtine ṣaḳlar felek şebnemde olsa feyżini
Elde kāse ġonceler bekler seḥer hengāmını

3 Nāzenīnim ḫˇāb-ı nāzından ne dem bīdār[466] olur
Ḥıfẓ eder ḳışrında dāʾim dīde-i bādāmını

İ-123 4 Dāne-i ḫāl üzre dökmüş kākül-i müşgīnini
Ṣayd içün murġ-ı dili ḳılmış müheyyā dāmını

5 Hicr-i laʿliñ ile vīrāndır binā-yı ṣabrımız
Ḳıl kerem ehl-i ḫarābātıñ mey-i gül-fāmını

6 Ḫāk-yāna ser-fürū eyler tevāżuʿla yine
Ṭutsa da bālā-yı rifʿatde felek ecrāmını

7 Ḫˇāb-ı ġafletde bulunma ṣubḥ-ı iḳbāliñde kim
Deʾbidir çarḫıñ eder her rūza peyrev şāmını

8 Var mı teʾsīs-i binā-yı ʿömr eden ʿālemde hīç
Ḫoş geçirmekdir hüner insān içün eyyāmını

9 Pīrezendir Nāfiʿā dünyāya olma beste-dil
Seyr edip ṣūretde böyle zīnet-i endāmını

283

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

1 Rūşen-dilānı ḳor mu felek āhdan tehī
Olmaz sevād-ı ḫaṭṭ-ı kelef māhdan tehī

2 Berḳ-ı ezeldir ʿaşḳ u muḥabbet derūnda
Olmaz bu mücmer āteş-i güm-rāhdan tehī

3 Yoḳdur bu gāh-vārede ṭıfl-ı Mesīḥ-dem
Ẓāhirde ʿālem oldu dil-āgāhdan tehī

4 ʿAnḳā mis̱āli rāḥat ile lāne-sāz olur
Pervāz-gāh-ı meylin eden cāhdan tehī

---

[466] bīdār: peydā B.

5 Bī-zād olur mu şedd-i riḥāl-i beḳā düşün
Menzil dırāz u deşti çerā-gāhdan tehī

6 Çoḳdur desīse-kār-ı zamān ile iḥtiyāṭ
Olmaz kemīn-i bādeye rūbāhdan tehī

7 Ervāḥa oldu meyl ü ṭaleb rehber-i berūz
Bir sīne var mı şāhid-i dil-ḫˇāhdan tehī

B-123 8 Tevfīḳi rehber eyle umūruñda Nāfiᶜā
Vardır seferde tehlike hem-rāhdan tehī

284

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Eyleyip bālā-nişīn-i iᶜtibār eşrārını
Ḫāk-i ẕılletde ṭutar dāᵓim felek aḫyārını

2 Ḳābil ü nā-ḳabili farḳ eylemez ḥükm-i zamān
Żāyiᶜ etmiş ġālibā nīk ü bediñ miᶜyārını

3 İnḥirāf-ı ṭabᶜ-ı ebnā-yı zamānı seyr edip
Var mı çarḫıñ cürmü uydursa aña edvārını

İ-124 4 Ḳoymadı meyl-i vaṭan dilde ihānet pīşegān
ᶜAndelībe zāġlar terk etdirir gül-zārını

5 Sīneyi āmāc edip tīr-i nigāh-ı aḳrabā
Gösterir dilde dem-i ᶜaḳreb gibi ās̱ārını

6 Kendi daᶜvāsı ile is̱bāt eder noḳṣānını
Eyleyen ḥaddin tecāvüz bilmeyip miḳdārını

7 Nāfiᶜā taṭbīḳ-i miḳyās-ı ṣavāb eyler ᶜayān
Yoḫsa herkes istiḳāmetde görür efkārını

285

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Rūzgār ehl-i kemāle ḥaṣr eder āzārını
Kim selāmet ḳor nihāliñ seyr edince bārını

2 Mevsiminde ser-firāzān-ı riyāż-ı ᶜāṭıfet
Sāye-dārāndan dirīġ eyler mi hīç es̱mārını

3 Re᾽y ü tedbīrinde göstermez mesāġ-ı iᶜvicāc
İstiḳāmet üzre tedbīr eyleyen pergārını

4 Dilberānıñ ᶜaḳl iken meftūn-ı çeşm-i sāḥiri
Neyle tesḫīr eylesin bī-çāre ᶜāşıḳ yārini

5 Hūşlar medhūş-ı ᶜanber būy-ı zülf-i yār iken
Dil naṣıl żabṭ eylesin cemᶜiyyet-i efkārını

6 Ḳaᶜr-ı deryāda ṣadef ṣadrında ṣaḳlar cevherin
Ketm eder rūşen-dilān esrār-ı ḳıymet-dārını

7 Olamaz ehl-i edeb baḫt-ı siyāhından emīn
Rū-siyeh gördükçe Nāfiᶜ kilk-i gevher-bārını

286

mef ᶜū lü fā ᶜi lā tü me fā ᶜī lü fā ᶜi lün

1 Ḳalḳsın ḥicāb-ı bāṣıra terk et bu ġafleti
Ḳıl āşinā-yı nūr-ı tecellī baṣīreti

B-124 2 Serden hevā-yı raġbet-i dünyāyı refᶜ edip
Faḳr u fenāda seyr edelim ᶜizz ü rifᶜati

3 Ḥāl ehli berḳ-ı zā᾽il-i aḥvāle baḳmayıp
İster maḳām-ı rūşen-i dilde mekāneti

4 Dil-dāde olma naḳş-ı teṣāvir-i ᶜāleme
Ḥaṣr eyle vech-i ḫāṣa nigāh-ı ᶜazīmeti

5 Olma ḫurūş-ı seyl-i ḥavādis̱le mużṭarib
Feyż-i ezeldir etmede icrā meşiyyeti

6 Baḳma tebāyün üzre olan güft-gūlara
İcmāl-i ḥubba ricᶜat eder hep nihāyeti

İ-125 7 Āzürde ḳılma sīneyi bu ḳabż u basṭ ile
Bul inşirāḥ-ı ṣadr ile rāh-ı selāmeti

8 Bī-vāyegān-ı ẓāhire terk et müẓāhiri
Ḳıl tefriḳañda zād-ı ḥaḳīḳat ᶜibādeti

9 Gel dār-ı cemᶜe işte ḥaḳīḳat-serā budur

Tābende eyle sīnede nūr-ı hüviyyeti

10 Lübb-i maʿāni vech-i ḥaḳīḳatdedir ʿayān
Seyr eyle anda revnaḳ-ı nūr-ı şerīʿati

11 Ḳaṭʿ et ṭarīḳ-i Ḥaḳdaki deşt ü menāzili
Lāyıḳ mı bend-i pā edesin bu baṭāleti

12 Nām-ı Ḫudāyı yād ederek cüst-cūda ol
Ḳarʿ-ı ṣımāḫ-ı cān eder elbet icābeti

13 Gel ḫān-ḳāh-ı vaḥdete esrāra maḥrem ol
Sil ʿayn-i hūdan eşk-i ḫayālāt-ı kes̱reti

14 Mirʾāt-i ḳalbe baḳ ki odur cilve-gāh-ı Ḥaḳ
Maḥv-ı ġubār-ı ġayr ile bul anda ṣafveti

15 Gel ḫıyre etme ʿayniñi pertev-nigāh olup
Seyr et baṣīretiñ ile şems-i ḥaḳīḳati

16 Senden cüdā mı ṣandıñ ararsın o dilberi
Kendiñde eyle ġayrı bu seyr ü seyāḥati

17 Perde-şikāf-ı vech-i ḥaḳāʾiḳ olan bilir
Bezm-i ʿimāda rūşeni-i çeşm-i ḥayreti

18 Eyle şināverān-ı ḥaḳīḳatle gel şināh
Āvāre ḳılma sāḥil-i maṭlabda himmeti

19 Baḥr-i ʿamīḳ-i sırrda olan dürc-i maṭlabı
Olmaz revā ki bilmeye fenn-i sabāḥati

20 Deryādan ayrı ṣanma bu emvāc-ı kāʾināt
Hep bir Vücūd-ı Muṭlaḳ-ı yemmdir ḥaḳīḳati

B-125 21 Tevfīḳ olursa her kime Nāfiʿ refīḳ-i rāh
Eyler mesīre-gāhı anıñ bāġ-ı vuṣlatı

22 Yā Rab Kerīmsin işte gedā bir ḳuluñ da ben
Etdim nihāda bābıña rūy-ı mez̠elleti

23 Ümmīd-i raḥmet etdirir ʿiṣyānımız bize

Lā taknetū[467]dan aldı ʿibādıñ bu cürʾeti

24 Ḳıldıñ ʿuṣāt-ı ümmetin iḥsān ḥabībiñe
Yazdıñ berāt-ı ʿafvımıza sebḳ-ı raḥmeti

İ-126 25 Pīrim cenāb-ı Ġavs̱i ḳılıp rehber-i ṭarīḳ
Etdiñ güşāde ʿabdiñe bāb-ı saʿādeti

26 Yansın ilāhi nūr-ı ḥaḳīḳatle şemʿ-i dil
Ḳılsın fürūġ-ı lemʿası rūşen serīreti

27 Feyż-i zülāl-i ḳurbuñ ile baḫş edip ḥayāt
Mehcūr-ı luṭfuñ etme bu dil-sūz-ı ḥasreti

4. Bölüm

Rubāʿiyyāt[468]

1

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Zebānım feyż-i ilhāmıñla ḳıl ṣiḥrü'l-beyān yā Rab
Fürūġ-ı ṭabʿımı āfāḳa ḳıl nūr-ı ʿayān yā Rab
Küşād etsin nihāl-i ḫāme güller bāg-ı ʿirfānda
Alıp ser-zīb-i raġbet eylesin dānişverān yā Rab

2

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Umūr-ı Ḥaḳḳa tefvīż et ʿazīzim ḫāṭırı ḫoş ṭut
Taṣarrufdur Ḫudāda fikriñi esbābdan boş ṭut
Ne sūd eyler eger tevfīḳ-i Ḥaḳ bāl ü per olmazsa
Sen ister şāh-bāz-ı vaḳt olup aġzıñ ile ḳuş ṭut

3

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

1 Ṣabāḥa oldu resīde zamān-ı şām-ı viṣāl
Edip felek bize cennet-meşāmm-i Şāmı ḫayāl
Diyār-ı Şāmı iken cenneti şu dünyānıñ
Yine münāṣibidir ʿāḳıbet ḳarīn-i zevāl

---

[467]*Lā taknetū min rahmetillāh: Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin*, mealindeki ayetin bir bölümü, Zümer/53. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 463.
[468] Başlık: -İ.*
*Bu bölüm adı altındaki şiirler Rubāʿī başlığını taşımış olsa da aslında Rubāʿī degillerdir.

4

me fā ʿī lün me fā ʿī lün fe ʿū lün

B-126 1 Ṣabādan būy-ı zülf erdi meşāmma
Teleġraf ile yazmış yār nāme
Nuḳāṭ-ı ḫaṭṭını taṣvīr ederken
Şemīm-i ḫāl-i ʿanber geldi kāma

5

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Dest-i efsūsum olup bāl u perim
Ḥāl-i yeʾs ile havalandı serim
İ-127 Lāne-i ʿanḳā olup hem-sāyemiz
N'ola olsa Ḳāf-ı istiġnā yerim

6

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Bir dil-āgāh isterim geçmez ele ʿālemde āh
Olmadıḳ maṭlūba vāṣıl ermedi pāyāna rāh
Bezm-i bī-dārānı etmekçün temāşā dīdeler
Perde-i ḫˇāb içre ṣaḳlar pāyini her dem nigāh

7

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 O māh eyler ḥayādan gülleri gülşende şermende
Eder āb-ı ʿaḳīḳi mürde-i fīrūzeyi zende
Görüp gül-berg-i laʿlin bülbülān eylerse de nāle
Yalandır hāy hāyı ḳāh ḳāh ile eder ḫande

8

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Biz miyiz sāde ḥaḳīḳatden olan bī-māye
ʿAḳl-ı evvelde bu miʿrāca degil yek-pāye
Yoḳdur o lüccede mersā-yı ḫayālāt u ḥavās
Şeş-cihet maşrıḳ-ı nūr olsa olur mu sāye

9

fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Geçdi o demler ki miḥrāb-ı dil idi ebruvān
Levḥ-i dilde naḳş olurdu ḥarf-i ḫaṭṭ-ı dilberān
Dem o demdir kim baḳıp çeşm-i baṣīretle ʿayān
Ede dil āheng-i seyrān-ı cemāl-i cāvidān

5. Bölüm

Müfredāt[469]

1
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Kes̱ret-i cürmü göñül ʿadd eyleme bār-ı girān
İstinād-ı ʿafv-ı Mevlādır saña çün Müsteʿān

2
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

B-127 ʿAynek olmaz dīdeler nisbetle ʿayn-i bāṭına
Nūr-ı tābān-ı dile pertev-gedādır āfitāb

3
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

Dil-āgāhān olur geh sūd-mend-i ḫālet-i ġaflet
Ġubār-ı ḫˇāb olur kuḥl-ı cilāsı ʿayn-i bī-dārıñ

4
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Bī-ḫabersin kendi ẕātıñdan ʿaceb maḫmūrsun
Yoḳsa pürdür pāde-i şevḳiñle ne ṭāḳ-i felek

5
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Hep girāncānlıḳ ḳor insānı yolundan dāʾimā
İsteyen ḳaṭʿ-ı ṭarīḳ-i maṭlabı eyler şitāb

6
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

İ-128 Pāye-i ḳadriñi ẓann etme eder bālā-rev
Olsa da sübḥa vü seccāde nücūm-ı aṭlas

---

[469] Başlık: -İ.

7
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Çarḫ eder nāz-ı gezān-ı ṭabʿı dāʾim dil-ḫırāş
Çekmez el pīrāhen-i gül-ġonceden āzār-ı ḫār

8[470]
mef ʿū lü me fā ʿi lün fe ʿū lün

Seniñki kemāle oldu vāṣıl
Göster bir eser ne oldu ḥāṣıl

9
mef ʿū lü me fā ʿi lün fe ʿū lün

Gezdiñ bu ḳadar diyār-ı ġurbet
Bildir görelim nedir ticāret

10[471]
mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿi lü fā ʿi lün

ʿAyn-i ḥarīṣ ayrılamaz irtikābdan
Ḳalmaz yüzünde perdesi reng-i ḥicābdan
Gevher de olsa āb-ı ruḫu bir pula ṣatar
Bir üstüḫˇān-pāre de olsa gülābdan

Müfredāt[472]

11
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

Ṣafā var mı çemen-zār-ı cihānıñ nev-bahārında
Perīşānī-yi sünbül dāġ-ı dildir lāle-zārında

12
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Ṭarf-ı mestānında ḫāl-i ʿanberīn
Nāfe-i āhūyu eyler der-kemīn

---

[470] 8 ve 9 numaralı müfredler B nüshasında Rubāʿī başlıklı şiir olarak verilmiştir.
[471] Şiirin B nüshasında *Eyżā* yazıyor olsa da bu şiirlerin Rubāʿī olmadığı anlaşılmaktadır.
[472] Başlık: -İ.

13
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Aḳrabādan etmek ümmīd-i ʿilāc-ı derd-i ser
Ḫār-i pāyi nīş-i ʿaḳreble çıḳarmaḳdan ḫaṭar

14
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Cām-ı billūru sifāl ile ṭutar bir rindān
Terk-i külfetledir ʿālemde devām-ı ülfet

15
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Sūz-ı āhı sīneden iẓhār güç ıżmār güç
Sırr-ı pinhān-ı dili iḳrār güç inkār güç

16
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

Degil eksik sürūr u ġam gibi dāʾim misāfirler
Serāy-ı kārbāndır sīne bir mihmāna ḳalmaz hīç

17
mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

B-128 Diş mi bıraḳdı vażʿı cihānıñ ṣıḳa ṣıḳa
Āḫir nefes de ḳalmayacakdır çıḳa çıḳa

18
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Terk olunmaz dāne ḳıydı bir nefes
Murġ-ı rūḥa tenler olduḳça ḳafes

19
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Niçe eyler sitem-i çarḫa taḥammül diller
Bī-sütūndur felegiñ bārını kimse çekemez

20
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Ṭatlı ṭatlı ṣoḥbet ü ülfetle olma ẕevḳ-yāb
Naḳş-ı āb-ı şūredir iḫlās-ı ebnā-yı zamān

21
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Her ne kāra ʿazm ederseñ iḥtiyāṭ et dāʾimā
Ḥāṭib-i leylī eder āzürde-dil nīş-i ḫaṭā

22
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

İ-129

Ḥaşmet-i ehl-i siyāsetdir muvāfıḳ ḥikmete
Farḳ olunmaz dāḫil-i germ-ābede bāy u gedā

23
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Çünki bir ḫāneyi iʿmāra degilsin ḳādir
Lāne-i murġ-ı żaʿīfe el uzatma bāri

24
me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

Ḫayāl-i zülfüñ ile ṣanma Şāma dek gideriz
Bu ḳara don ile beyt-i ḥarāma dek gideriz

25
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Niçe yıl baḫt-ı siyeh gezdi benimle ġurbet
Yeridir olsa yerim dār-ı vaṭanda ḳaralar

26
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

Temevvül kesb edip ceyb-i ḳanāʿat kenz-i ʿuzletden
Göñül ḫuşk iḥtiyāc-ı minnet-i luṭf-ı zamān oldu

27
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

Aḳıp ḫūn-āb-ı eşk-i ġam gözümden çıḳdı bi'l-lāhi

Hevāya verdi āḫir sīnede ḥıfẓ etdigim āhı

28
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

Baḳ ḥayret ile ʿālem-i āyīne mis̱āle
Ḫāmūş olaraḳ açma dehen baḥs̱ u cidāle

29
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

Vermezse cilā dest-i ḳażā ṣafḥa-i kāra
Tedbīr ile saʿy etme ʿabes̱ naḳş u nigāra

30
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

Meyl eyledi ḫūrşīd-i ruḫuñ ḫaṭṭ-ı ġurūba
Aḫşām üzeri bendeñe bir būse kerem ḳıl

31
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Ṣaçını oḫşayaraḳ al ele köstekleyegör
Başı boş ḳoyma ṣaḳın çifteli Türkmen ṭayıdır

32
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Vaḳt olur deste geçerse zülf-i yār
Eyleriz baḫt-ı siyehden aḫẕ-ı s̱ār

33
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Baḫt-ı nā-sāzım gibi zülfüñ daḫı
Rūzgārıñ bir perīşānı imiş

34
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Cāmiʿ-i ḥüsnünde çün eyler ṣalā ḫāl-i Bilāl
Diller etmez mi varıp miḥrāb-ı ebrūya sücūd

35
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

Niçe tedbīr-i ṣāʾib żaʿf-ārāya olur maġlūb
Seḥābı rūzgārıñ setr eder envār-ı ḫūrşīdi

36
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

B-129 İltifāt eyler mi o duḫter bize
Düşmedik Zehrā gibi bir yıldıza

37
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Vaṣl içün yāre edip ʿarż-ı metāʿ dil ü cān
Yevme lā yenfaʿu māl[473] ile cevāb oldu ʿayān

38
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

O şūḫuñ maṭmaḥ-ı enẓār-ı ʿāşıḳ gül yanaġıdır
Bütün keçkülü dervişān-ı ʿaşḳıñ ḳan çanaġıdır

39
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

İşte ṣūret verebildik ise de Saḳızda
Çoḳ ṭolablarda dönüp çiynene yazdıḳ biz de

40
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Dişlerini biliyip de çevirip çiyneyerek
Etdi Saḳız ṭolabına bizi şu çarḫ-ı felek

41
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

İ-130 Saḳız çiyner iken bir būsecik çatlatdı laʿlinden
Bize ter-saḳızı sükkerle ikrām etdi Saḳızda

---

[473] *Yevme lā yenfau mālun ve lā benūn*: *O gün, ne mal fayda verir ne de evlat,* mealindeki ayetin bir bölümü, Şuara/88. TDV, Kurʾān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 370.

42
mefʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

Yoḳ çāre neyl-i kāma reh-i iḥtirāzdan
İlḥāḥı eksik eyleme bāb-ı niyāzdan

43
me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

Nigāh eyler mi gül-zār olsa da hīç ʿayn-i gerd-ālūd
Ġubār-ı ḫāṭır etdi meyl-i cāhı sīneden mehcūr

44
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Zādını cemʿ et beḳānıñ nemlelerden ʿibret al
Teng eder ʿayş-ı hezārı ġaflet-i vaḳt-i bahār

Mıṣraʿ[474]

45
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Naġme-sāzī-yi gülistān bülbülü bī-zād eder

Eyżā[475]

46
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Nermi-i bālin-i gül ġāfil eder bülbülleri

Eyżā[476]

47
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Cünbiş-i gehvāre ṭıflı şīrden maḥrūm eder

Müfred[477]

48
me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

---
[474] Başlık: -İ.
[475] Başlık: -İ.
[476] Başlık: -İ.
[477] Başlık: -İ.

Bilindi vaḳti viṣāliñ bu ʿuḳde ḥall oldu
Göründü nüsḫa-i ḫaṭṭında der-kenār-ı ümmīd

Rubāʿī[478]

49
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Niçe bir dīdeleriñ cāna nigeh-bān olsun
Eyle fermān ki yoluñda bu da ḳurbān olsun
B-130 Gösterip bülbüle ruḫsārıñı eyle āgāh
Niçe bir göz dikerek güllere nālān olsun

Müfred[479]

50
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Olmaḳ isterseñ eger dest-i taʿarrużdan emīn
Ol piristūlar gibi ṭāḳ-i ḳanāʿatde mekīn

Müfred[480]

51
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

Herze-gūyānlar suḫan-sencāna nevbet mi verir
Zāġ-ı bed-āvāzdır dil-sūz eden bülbülleri

Mıṣraʿ

52
mef ʿū lü me fā ʿī lü me fā ʿī lü fe ʿū lün

Geçmekde ḫayālāt ile evḳātı ḥayātıñ

53
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Nuṭḳ-ı erbāb-ı suḫan bezm-i ṣafāya rūḥdur

54
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

İnḥiṭāṭ üzre olan devre bulunmaz çāre

---

478 Başlık: -İ.
479 Başlık: -İ.
480 Başlık: -İ.

55

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Bulamaz kimse devā olsa teşennüc yāre

56

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

Ser-firāzān-ı zamān-ı luṭfun eder eşrāre

57

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

İ-131 İstinād-ı cühelā ṭāliʿ-i hem-vārınadır

58

müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün müs tef ʿi lün

Yoḳdur diger feryād-res Allāh bes bāḳī heves

59

mef ʿū lü fā ʿi lā tü me fā ʿī lü fā ʿi lün

Beyhūdedir bu gezmeleriñ der-be-der seniñ
Bād-ı hevāya ḫāṭırıñı kim ṣorar seniñ

6. Bölüm

Nazire ve Musammatlar

1
Ẕeyl
Ṣüdūr-ı ʿİẓāmdan Meclis-i Maʿārif Reʾīsi Semāḥatli Ḥaydar Efendi Ḥażretleriniñ Bosna Ḥükkām Müfettişlikleri Esnāsında Bir Ġazellerini Taḫmīsdir[481]

fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Niçe bir dīdeyi āvāre-i ġaflet edelim
Bu temāşāyı ḳoyup keşf-i ḥaḳīḳat edelim
B-131 Ḥāl-i māżīmizi müstaḳbele ḥüccet edelim
Felegiñ gerdişini manẓar-ı ʿibret edelim
İnḳılābātı merāyā-yı başīret edelim

[481] Başlık: -İ.

2 Bu dem-i ʿayş u ṣafā böyle ḳalır ṣanmayalım
Şemʿ-i iḳbāl ile pervāne gibi yanmayalım
Meyl-i dünyā ile ārāyişine ḳanmayalım
Dehriñ ālāyiş-i mevhūmuna aldanmayalım
Ḥażm edip devlet-i yek-rūzeyi ḥikmet edelim

3 Kim eder dest-i ḫūdu ile umūrun itmām
Himemāt ile olur fetḥ-i maḳālīd-i merām
Eyleyip ḫāṭır-ı ḫullānı talaṭṭuf ile rām
Yek dil ü yek ciheti ḳāʾidesi üzre müdām
Çalışıp pādişehe ṣıdḳ ile ḫıdmet edelim

4 Şerʿ ü ḳānūnu ḳoyup meyl-i ẓünūn etmeyelim
İʿtisāfāta düşüp nefsi ḥarūn etmeyelim
Ḫalḳa şefḳat edelim ġadre rükūn etmeyelim
Düşürüp pençe-i bī-dāra zebūn etmeyelim
Hep reʿāyāya mekārim ile nuṣret edelim

5 Menhel-i naṣfet olup āb-ı zülāl-i devlet
Emn ü āsāyişe vā-beste kemāl-i devlet
Şeh-per-i ʿadl u siyāsetse dü-bāl-i devlet
Maḥmi-i millet ise zīr-i ẓalāl-i devlet
İ-132 İttifāḳ üzre ʿadāletle himāyet edelim

6 Bilerek ḳadrini şükrān ile devrānımızıñ
Sāye-dārı olaraḳ şāh-ı cihān-bānımızıñ
Ḫıdmetinde olalım faḫr-i müşīrānımızıñ
Luṭfunuñ maẓharıyız vāli-i ẕi-şānımızıñ
Emr ü fermānına her bār iṭāʿat edelim

7 Olaraḳ bāy u gedā sāye-i ʿadlinde besīm
Eyleyip reʾy-i Felāṭūnu mehāmmı tanẓīm
Şimdi seyr etdi vilāyet ne imiş feyż-i ʿamīm
Bosnaya mevhibe-i Ḥaḳdır o destūr-ı Kerīm
B-132 Yapışıp dāmenine celb-i ʿināyet edelim

8 Baḥr-i evsāfınıñ emvācına ġāyet yoḳ ki
ʿAdd-i āẕārına elṭāfına ḳudret yoḳ ki
Lāʾiḳ-i şānı olur lafẓ-ı berāʿat yoḳ ki
Vaṣf-ı ʿālīsine bir ḥadd-i nihāyet yoḳ ki
Sebk-i taḥrīrine tā ṣarf-ı rüʾyet edelim

9 Ḥażret-i Ḥaydar-ı ẕī-şān ki o tābende güher

Ṣayılır nādireden ẕātı gibi dānişver
Nāfiʿā sūz-ı firāḳı dile baḫş etdi şerer
ʿAzm-i Hersek ediyor Ḥażret-i Nāfiʿ Ḥaydar
Şāhid-i nuṭḳu duʿā-ḫˇān-ı selāmet edelim

10 Şemʿ-i bezminde iken dīdelerim pervāne
Ḳalmayıp ġayrı bu meʾvādaki āb u dāne
Yol göründü n'edelim tābiʿ olup fermāna
Sū-be-sū vaṣfını neşr etmek içün büldāna
Öperek dest ile dāmānın ʿazīmet edelim

11 Dāʾimā firḳate peyvestedir encām-ı viṣāl
Ḳanḳı rūz olmadı peyveste-i deycūr-ı leyāl
Yetişir vaḳt-i vedāʿında bu sūzişli maḳāl
ʿÖmr ü efʿḍālini efzūn ede Rabb-i Müteʿāl
Gidelim anda daḫı celb-i ṣaḥābet edelim

2

İ-133 **Meclis-i Maʿārif Reʾīs Ḥaydar Efendiniñ Ġazeli**[482]
fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lā tün fe ʿi lün

1 Rūz u şeb ṣubḥ u mesā ṣayf u zemistān geçiyor
Vaḳtimiz beyhūde ve bī-ser ü sāmān geçiyor

2 Bize mümkin mi bu ʿālemde vuṣūl-i āmāl
ʿÖmrümüz seyl-i revān gibi şitābān geçiyor

3 Ṣığmıyor şāh-reh-i devlete erbāb-ı ṭamaʿ
Birbirin sebḳat içün ʿarbede cūyān geçiyor

4 İḫtilāf üzre güẕer-gāh-ı fenāda insān
Kimi ġam-nāk kimi ḫurrem u ḫandān geçiyor

5 Āh kim terk-i ʿadem eyler idi varlıḳ içün
Her gelen ḳanṭara-i dehre peşīmān geçiyor

B-133 6 Geçelim zülfü hevāsından o kāfir peçeniñ
Andan elbette ṣabā daḫı perīşān geçiyor

7 Vaṭanı isteriz ammā ḳadere maḥkūmuz
Yoḫsa ġurbet günümüz ṣanma ki āsān geçiyor

---

[482] Başlık: Müşārün İleyh Ḥażretleriniñ Ġazel-i Bī-Naẓīrleri Olup Teberrüken Derc-i Ṣaḥīfe-i Mübāhāt Edilmiştir B.*
* Haydār'a ait bu manzumeye bir sonraki Gazelde nazire yazılacaktır.

8 Tār u mār etmek içün dildeki ḫāṭır-ı cemᶜin
Ḥaydarā leşker-i ġam bī-ḥad ü pāyān geçiyor

3
ᶜĀcizāne Ġazel-i Meẕkūre Olmaḳ Hevesiyle Bosnada Söylenmiştir[483]
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Bu güẕer-gāh-ı fenādan niçe merdān geçiyor
Hep geçen geçdi gelenler de şitābān geçiyor

2 Sūz-ı hestī ile pervāne-ṣıfat cānı yanan
ᶜAdem iḳlīmine bī-nāle vü efġan geçiyor

3 Yeter ey bülbül-i şūrīde ḳuru nālişler
Būy-ı kām almadıñ ᶜālemde gülistān geçiyor

4 Ṣabr eyle neyl-i emel olsa da ey dil ḥāṣıl
Ḫᵛāhiş-i kāma müsāᶜid görünen ān geçiyor

5 Ḥasm-ı daᶜvā-yı ḥuḳūḳ etmedi çarḫ-ı bī-dād
Yetiş ey ṭāliᶜ-i nā-sāzıña dīvān geçiyor

6 Fāʾiz-i kām olalım biz de tecāhül ederek
Şevḳ-i raġbetde bütün kāla-i nādān geçiyor

7 Çeşm-i ḫūn-bārıña kim ḳarşı ṭurur ey ẓālim
Hedef-i sīneye ṣad-nāvek-i müjgān geçiyor

8 Ḥażret-i Ḥaydara Nāfiᶜ n'ola olsam peyrev
İ-134 Ṣanma bir böyle suḫan-ver ele her ān geçiyor

4
Diger Ġazellerine Naẓīredir[484]
me fā ᶜi lün fe ᶜi lā tün me fā ᶜi lün fe ᶜi lün

1 Açıp mübāḥiṣ-i zülfü teselsül istemeyiz
Ġumūż-ı ᶜuḳde-i bāli teʾemmül istemeyiz

2 Göründü ṣafḥa-i ḫaṭṭında remz-i baḫt-ı siyāh
Baḳıp da noḳṭa-i ḫāle tefeʾül istemeyiz

---

[483] Başlık: -İ.
[484] Başlık: -İ.

3 Ḫarābe-zār-ı diliñ zībi zülf-i ḫūbāndır
Bu bāġ-zārda biz başḳa sünbül istemeyiz

4 Emel dedikleri şūḫa göñül esīr ise de
Nigāh-ı tīz ile ṭavr-ı tedellül istemeyiz

B-134 5 Ṣafā-yı bāde-i merzūḳa olaraḳ ḳāniᶜ
Sebū-yı minnet-i çarḫ ile biz mül istemeyiz

6 Bulup ṭarīḳ-i tevekkülde revzen-i emeli
Der-i kirām u liᵓāma teẕellül istemeyiz

7 Cenāb-ı Ḥaydaradır intisābımız Nāfiᶜ
Bu dār-ı feyżde ġayra tevessül istemeyiz

5

Eyżā[485]
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Ḫāmeden kim nev-mażāmīn-i suḫan peydā olur
Lüᵓlüᵓ-i nā-süfte-i baḥr-i ᶜAden peydā olur

2 Çeşm-i bülbülde ṣafā-yı mey olur ḫūna bedel
Bezm-i gül-geşt içre kim bir gül-bede[n] peydā olur

3 Sāye-i zülfün ṣalıp iḳlīm-i ḥüsne ser-te-ser
Her ser-i mūyunda ṣad-Çīn u Ḫuten peydā olur

4 Noḳṭa-i şīni ḳabūl etmez dehān-ı muġ-beçe
ᶜUḳde-i dendān-ı dürründen legen peydā olur

5 Ḫaṭṭ-ı ḥarmān ile tevᵓemdir ṣafā-yı rūy-ı kām
Gül güşāde olmaġa ḳalmaz diken peydā olur

6 Germ eder eṭvār-ı serd-i evliyā-yı niᶜmeti
Cemreler kim āh-ı āteş-pāreden peydā olur

7 Pīş-rev olsa nevā-yı maṭlaba bir çāre-sāz
Sāz-ı nā-sāzī-yi ṭāliᶜde düzen peydā olur

8 Levḥa-i fūlāda erse feyż-i aṣḥāb-ı naẓar
Zeng-i ṣad-sāle bedel berg-i çemen peydā olur

---

[485] Başlık: -İ.

9 Ḥaydar-ı ʿĪsī-nefesden feyż-yāb oldukça dil
Nāfiʿā rūḥ-ı suḫanda tāze ten peydā olur

6

me fā ʿi lün fe ʿi lā tün me fā ʿi lün fe ʿi lün

İ-135 1 Ferāġ-ı ḫāṭıra baḳ etme fikriñi itʿāb
Netīce ḥükm-i ḳader hep vesīledir esbāb

2 Güvenme ʿaḳla Felāṭūn-ı vaḳt iseñ de ṣaḳın
Bulur demin seni bī-hūş eder bu ʿālem-i āb

3 Tehī ḳalır mı ḫumu derd-i ġuṣṣadan felegiñ
Bu bāġ-ı şūre zemīniñ olur mu bādesi nāb

4 Bahārı vaḳt-i fiġān bülbüle ḫazānı ḥazen
Ṣafā-yı ravża-i ʿālem naṣīb-i zāġ u ġurāb

B-135 5 Kim oldu āb-ı zülāl-i ḥayāta peyveste
Bıraḳdı deşt-i tekāpūda teşnegānı serāb

6 Cihānıñ olma metāʿ-ı ġurūruna maġrūr
Ẕelīl eder seni ʿacz-i cevābı yevm-i ḥesāb

7 Bıraḳma rāh-ı sedād-ı tevekkülü Nāfiʿ
Açar der-i emeli çün müfettiḥü'l-ebvāb

7

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 N'ola dil-ḫūn olursa ġonceler gülşende derdinden
Sipihriñ ḫār-ı cevri çekmez el dāmān-ı verdinden

2 Zamāndır sifle-perver ehli nā-ehlāna raġbet-ger
Müreccaḥ iʿtibārı ṣınf-ı nā-merdāna merdinden

3 Isınmaz mihrin iẓhār etse de gerdūna bir ʿāḳıl
Göz açmaz ġonce-i bāġ-ı ṣafā evżāʿ-ı berdinden

4 Bu çarḫ-ı dil-firībiñ olma naṭʿ-ı bāzına meftūn
Niçe ferzānı māt etmekdedir şaṭranc u nerdinden

5 Olanlar ser-firāz-ı ʿālem-i bālā-yı istiġnā
Mis̱āl-i serv olur āzāde dehriñ germ ü serdinden

6 Nedir sūdu ḫulūṣ-ı ṣūri-i ehl-i zamānıñ kim
Nigāristānda istişmām-ı bū ḳābil mi verdinden

7 Ġurūr-ı şemᶜ-i iḳbāl ile ḫalḳı ḳılma istiḫfāf
Fürūġ-ı ṭāliᶜiñ ḥıfẓ et seḥerde āh-ı serdinden

8 Oḫunur yazana ṭavr dilberān ḳanlar ḳurutduḳça
Naṣıl yerinde olmaz reng-i ᶜāşıḳ rūy-ı zerdinden

9 Güşāde bāb-ı Ḥaḳḳa Nāfiᶜā ḥaṣr-ı teveccüh ḳıl
Selāmet ister iseñ bāb-ı ġayrıñ menᶜ u ṭardından

8

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

İ-136 1 Tā ezelden olmasa çeşm-āşinālıḳ yār ile
Böyle hem-ḥāl olmaz idim dī̄de-i bī̄mār ile

2 Ḳande baḳsam vech-i yāre ẕerreler mirʾāt olur
Şuᶜle-i ḫūrşī̄d eder mi istitār astār ile

3 Perde-dār-ı māsivādır gerçi bu ᶜayn-i ᶜayān
Ḥacle-gāhında dil istī̄nās eder dil-dār ile

4 Noḳṭa-i vaḥdet iken pergār-ı edvāra medār
Etme itᶜāb-ı baṣī̄ret gerdiş-i aḳṭār ile

5 Biz mey-i ᶜaşḳ ile ḳıldıḳ hūş u ḥissi şüst ü şū
Olamaz mestānı fārıḳ derkimiz hüşyār ile

B-136 6 Eyledik bezm-i elestde keşf-i rāh-ı intisāb
Bulmuşuz āsūde-gāhı ḫāne-i ḫammār ile

7 Bülbül-āsā Nāfiᶜā dem-sāz olup vaḳt-i seḥer
Gülşen-i maᶜnāyı seyr et dī̄de-i bī̄-dār ile

9

fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Görmesin ẕerreleri böyle muḥaḳḳar eflāk
Bir gün elbette anıñ da olacaḳ menzili ḫāk

2 Eremez menzele-i ḥikmete şāhī̄n-i ḫayāl

Anda taḥrīk edemez bālini murġ-ı idrāk

3 H̱ākler ṣaçmada farḳ-ı çemene bād-ı ḫazān
Gül eder nāle-i bülbülle girībānını çāk

4 Kim maḳāmında beḳā buldu ser-efrāzāndan
Niçeler farḳ-ı serīn ḳıldı ḳarīn-i semmāk

5 Düşürür dāmına bir gün seni seyyād-ı zamān
Deşt-i ġafletde gezip etme tekāpūyı bāk

6 Semmden ʿārī olamaz niʿmet-i dār-ı dünyā
Engerekdir yine eczā-yı devā-yı tiryāk

7 Gitdiler āḫirete sāde kefen-pūş olaraḳ
Nāfiʿā ḥırṣ u denāʾetle edenler imsāk

10

Terciʿ-i Bend-i Rübāʿī

me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün me fā ʿī lün

1 Olup dil-bend-i aḥkām-ı ḳader ġam çekme bir ḥāle
Dili cemʿiyyet-i esbāb içün sevḳ etme işkāle
Teşekkī etme nā-sāzī-yi ṭāliʿden edip nāle
Tecellī yāver olsa vāṣıl eyler cümle āmāle

İ-137 2 Felekden gerçi şekvā ʿādet-i ehl-i suḫan olmuş
Sihām-ı ṭaʿn u düşnām ile böyle çāk-ten olmuş
Niçe dānālara bu suʾ-i ẓannı rāh-zen olmuş
Tecellī yāver olsa vāṣıl eyler cümle āmāle

3 Tehī ṭut ḫāṭırı bī-sūd olan ālām u aḥzāndan
H̱udāya rabṭ-ı ḳalb et ḳaṭʿ-ı ümmīd etme iḥsāndan
B-137 Raḥīmdir ḳullarına yeʾse düşme ḥāl-i devrāndan
Tecellī yāver olsa vāṣıl eyler cümle āmāle

4 Geçer yoḳ çāresi geh şād u geh aḥzān ile eyyām
Bahār ile ḫazānıñ devrini icrā eder her ʿām
Medār-ı ḥikmet üzre devr eder ʿālemde bu aḥkām
Tecellī yāver olsa vāṣıl eyler cümle āmāle

5 Hemīşe Nāfiʿā rabṭ eyle kim ḳalbi ẓuhūrāta
Ḳaderde var ise nāʾil olursun çoḳ maḳāmāta
İlişme germ ü serde baḳma taḥvilāt-ı ḥālāta

Tecellī yāver olsa vāṣıl eyler cümle āmāle

11
Tercīᶜ-i Bend-i Müseddes
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Naẓar-ı ᶜibret ile eyle[486] naẓar ol āgāh
Eyleme ᶜömrüñü beyhūde heveslerle tebāh
Düşme yeʾse açılır bir gün olur bāb-ı refāh
Ne ṣıḳıl ᶜazle ne iḳbāl ile ol ġurre-i cāh
Yetişir ᶜabdine ḥayretde iken ᶜavn-i İlāh
Ḳulunuñ rızḳını iḥsān eder elbet Allāh

2 Dest-i tedbīr ile bāzū-yı ḳader dönmez iken
Ne revādır olasın reʾy ile dü-çār-ı miḥen
Ḥıṣn-ı tefvīż ü tevekkülde bulup bir meʾmen
Ne ẓuhūr eyler ise ḥamd ederek bil Ḥaḳdan
İ-138 Yetişir ᶜabdine ḥayretde iken ᶜavn-i İlāh
Ḳulunuñ rızḳını iḥsān eder elbet Allāh

3 Vāṣıl-ı bedr-i kemāl olduġu dem naḳṣ-ı hilāl
Rāh-ı diḳḳatde budur ᶜibret-i aṣḥāb-ı kemāl
Bir siyāḳ üzre tedāvīr-i umūr emr-i muḥāl
İnḳılābāt-ı cihāna baḳaraḳ çekme melāl

Eyżā

B-138 4 Feyż-i çend-rūz-ı bahāra ḳapılıp bāġda gül
O güler fikr-i ḫazān eyleyip aġlar bülbül
Revnaḳ-ı gülşen iken ḳaldı perīşān sünbül
Fikr edip ᶜibret alıp Ḥaḳḳa hemān teslīm ol

Eyżā

5 Levḥa-i ḫāṭırı bu naḳş-ı sivādan silelim
Aldanıp zīb-i zen-i dehre n'içün ḳapılalım
Ḥaḳḳa tefvīż edelim her şeyi Ḥaḳdan bilelim
Ḫ˅āb-ı ġafletde yatıp ḳalmayalım ayılalım

Eyżā

6 Niçe İskender ü Dārā arayıp köşe bucaḳ
Etdiler ᶜazm-i ᶜadem gūşişe nādim olaraḳ

[486] eyle: -B.

Ḳıl tevārīḫe naẓar mā sebaḳ-ı ᶜāleme baḳ
Çünki taḳdīre bu eşyāyı menūṭ eyledi Ḥaḳ

Eyżā

7 Bir ṭanīn-i peşedir naġme-i şādī vü ṭarab
Nāfiᶜā ḳaldı mı fikr et saña Ḫarpūt u Ḥaleb
Yoḳdur encām-ı emel beyhudeye çekme taᶜab
Reh-zen-i rāh-ı Ḫudādır bu tekāpū-yı edeb
Yetişir ᶜabdine ḥayretde iken ᶜavn-i İlāh
Ḳulunuñ rızḳını iḥsān eder elbet Allāh

12
Tercīᶜ-i Bend-i Muḫammes
mef ᶜū lü me fā ᶜī lü me fā ᶜī lü fe ᶜū lün

İ-139 1 Āvāre göñül sendedir ey zülfü kemendim
Sensin benim ᶜālemde faḳaṭ şūḫ-pesendim
Dil teşne-i laᶜlin iken ey lebleri ḳandim
Kim ṣorsa der imişsin aña ġayrı gücendim
N'etdim ise gel ᶜafv ederek söyle efendim

2 Ḥasretde ḳoduñ niᶜmet-i dīdārıña çoḳdan
Sensiz baña gülşenler olur kūşe-i gül-ḫen
Bülbül gibi nālān ederek ey gül-i gülşen
Zülfüñ gibi atdıñ ne sebeb böyle omuzdan
B-139 N'etdim ise gel ᶜafv ederek söyle efendim

3 Her dilber içün nāz u edā olsa da ᶜādet
Ammā ki ḳıyās üzre gerek cevr ile ṭāḳāt
Ser-tācım iken sāye-i zülfüñ bu ne ḥikmet
Aġyāre n'içün fürce verirsin baña nisbet
N'etdim ise gel ᶜafv ederek söyle efendim

4 Keşf etdim ise rāz-ı dili kimseye söyle
Sensin dil eden ᶜāleme kendiñi bu ḫūyla
Aġyārı bıraḳ Nāfiᶜe baḳ ülfeti ḳoyla
Ḳondurma ġubār āyine-i ḳalbiñe öyle
N'etdim ise gel ᶜafv ederek söyle efendim

13
Tercīᶜ-i Bend-i Muḫammes
fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lā tün fe ᶜi lün

1 Dāʾimā muᶜterif-i cürm ü ḫaṭā ol Ḥaḳḳa
Sāʾil-i dergeh-i ümmīd ü recā ol Ḥaḳḳa
Sālik-i menhec-i tefvīż-i minā ol Ḥaḳḳa
Veche-i ᶜazm ile dil-bend-i rıżā ol Ḥaḳḳa
Oturup bāb-ı tevekkülde gedā ol Ḥaḳḳa

2 Devr-i ebvāb ederek der-be-der olmaḳda ne sūd
Eder iḥsān ne ise rızḳ-ı muḳadder Maᶜbūd
Ḳuluna maḳsim-i elṭāf-ı Ḫudā nā-mesdūd
Gözet ādāb-ı ᶜubūdiyyeti olma maṭrūd
Oturup bāb-ı tevekkülde gedā ol Ḥaḳḳa

İ-140 3 Seyr-i ṣaḥrā-yı emelde niçeler çekdi taᶜab
ᶜĀḳıbet yeʾs ile dūş-ı elem oldu bu sebeb
Olamaz nehc-i rıżā gibi ṭarīḳ-i maṭlab
ᶜAbd içün işte budur mūcib-i kānūn-ı edeb

Eyżā

4 Ẕevḳ-i dünyāyı görüp ṭatlı meges-veş üşme
Gözedip pāy u periñ kūze-i rence düşme
B-140 Ḳāniᶜ ol rızḳıña beyhūde yorulma ḳoşma
Yemm gibi ḥaddi tecāvüz edemezsin coşma

Eyżā

5 Ẓıll-ı zāʾil idügün fikr ederek bu ekvān
Cemᶜ-i māl u ḥaşeme etme ṣaḳın bend-i miyān
Kimlere ḳaldı ki ḳalsın saña da bu devrān
Nāfiᶜā işte budur bāᶜis̱-i feyż-i dü-cihān
Oturup bāb-ı tevekkülde gedā ol Ḥaḳḳa

14

Keẕā
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Dökme çeşmim yaşını destiñle sil
Ey perī ġamdan dili āzāde ḳıl
Bir perīşān rūzgārım şöyle bil
Baġlanıp tār-ı ḫayāle bunca yıl
Sāye-i zülfüñdedir ārām-ı dil

2 Gözlerimden seyl eder ḫūn-ı elem
Bir naẓar ḳıl ḥālime eyle kerem

N'eylemiş n'etmiş beni hicriñle ġam
Göñlüme ṣor ṣorma benden söylemem
Sāye-i zülfüñdedir ārām-ı dil

3 Nūr-ı ruḫsārıñla dildir reşk-i māh
Eyledikçe ḥüsnüñe ʿaṭf-ı nigāh
Gāhi şevḳ-i sīneden çeksem de āh
Bulmayıp neyl-i viṣāle başḳa rāh

Eyżā

İ-141 4 Zülfüñü eyler ṣabā pür-pīç ü tāb
Şāne her sāʿatde bir eyler ʿitāb
Sīneden eksik olur mu ıżṭırāb
Kimse ister mi ola dārı ḫarāb

Eyżā

5 Söyledim ol şūḫa kim ey dil-rübā
Sen hemān nāz et ʿitāb et ḳıl eẕā
B-141 Etmeseñ de Nāfiʿe meyl-i vefā
Lānesin etmez göñül murġu fedā
Sāye-i zülfüñdedir ārām-ı dil

15
Tażmīn-i Beyt-i Meşhūr Muḫammes
fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lā tün fā ʿi lün

1 Ehl-i şefḳat bulmayıp her giz dil-i nā-şādıma
İlticā etdim gelip şāh-ı kerem-muʿtādıma
Kim olur sen olmaz iseñ dād-res feryādıma
Kimseden imdād-ı istimdād gelmez yādıma
Ey benim feryād-res Rabbim yetiş imdādıma

2 Sūʾ-i ṭāliʿden sipihr-i kīne-ver ḳılmaz rehā
Ḫaṣm-ı cān oldu ḳıyās etdiklerim ehl-i vefā
İnsidād etdi bütün ebvāb-ı iḥsān u ʿaṭā
Kimseden imdād u istimdād gelmez yādıma
Ey benim feryād-res Rabbim yetiş imdādıma

3 Maḥv olup gitdi ṣadāḳat üzre çekdigim emek
Eylemez ıṣġā işitmez nālemi ẓālim felek
Var mı senden ġayrı ʿabd-i ʿācize raḥm edecek
Kimseden imdād u istimdād gelmez yādıma

Eyżā

4 Perdeler çekmiş iken ruḫsāre-i āfāḳa āh
Baḫt-ı ḫᵛāb-ālūdeme olmaz mesīr-i intibāh
ᶜÖmrüm olmaḳda bu sūzişler ile maḥv u tebāh
Kimseden imdād-ı istimdād gelmez yādıma

Eyżā

İ-142 5 İᶜtirāf-ı cürm ile etdim ḥużūra ilticā
Bildim ancaḳ bāb-ı luṭfuñdur cihānda mültecā
Nāfiᶜ-i güm-geşte ḥāli ḳıl sezā-vār-ı ᶜaṭā
Kimseden imdād-ı istimdād gelmez yādıma
Ey benim feryād-res Rabbim yetiş imdādıma

16
Taḫmīs-i Ġazel Vāṣıf Enderūnī
fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fāᶜi lā tün fā ᶜi lün

B-142 1 Bir üzengi parladıp sür bezme esb-i raġbeti
Bir naḳil göster edāda ṣoñra tīz et ṣoḥbeti
Yekke-tāz-ı ṣaḥn-ı nāzım ḳolla semt-i furṣatı
Baḳma çignet ata geç aġyār-ı kej-düm ṭıyneti
ᶜĀşıḳıñ at boynuna varsa günāh u diyeti

2 Ġamzesinden nīze resm eyler dile ol şūḫ-ı şen
Gösterir bend-i kemendi pīçiş-i zülf-i resen
Raḫt-ı ṣabrı çāk eder ḫūrde edāsın seyr eden
Aḫrec-i gül-gūn ile ol şūḫ yoṣmāyı gören
Ṣanır ebrū kāġıd üzre mürtesem gül ṣūreti

3 Gösterip bir tünd-bādı rūzgār-ı ᶜişveye
Ḳoymadı meydān o meh bir nām-dār-ı ᶜişveye
At sürerken cilvelerle reh-güẕār-ı ᶜişveye
Baḳmışım ol dem yañılıp şeh-süvār-ı ᶜişveye
Ṭolu dizgīn dilden alıp gitdi ṣabr u ṭāḳāti

4 Eyleme sürᶜātle seyr-i sāḥa-i nāz u ᶜitāb
ᶜĀşıḳıñ menzil-geh-i ṣabrında eyle bir ḥesāb
Gāhi at geh ṭut cerīd-i cevri göster inḳılāb
Dūzdan iki rikābı bir edip ḳılma şitāb
Gel biraz alışdır ᶜuşşāḳ ile raḫş-ı ülfeti

5 Gel ḳulaḳ ḳısdırma esb-i terk ü tāz-ı ᶜāşıḳa
Yol verip seyr eyle mıżmār-ı dırāz-ı ᶜāşıḳa
Çile-i ıṣṭabl-ı ġamda baḳ da rāz-ı ᶜāşıḳa
Pek üzengi germe söz diñle niyāz-ı ᶜāşıḳa
Şeh-levendim çek licām-ı esb-i nāz u naḫveti

İ-143 6 Rāh-ı ülfetden n'içün pā-beste ḳıldıñ nevbeti
At başı seyrān ederken ṭarf-ı bāġ u gülşeni
Ṣoḥbet-i aġyāra mı etdiñ fedā āḫir beni
Niçe ṣalmam çayıra ḫaṭṭıñ gelince ben seni
Baña gem çek āḫiriñ ol sīne-bend-i ḫalveti

7 Başını boş ṣalma ṭarīḳ-ı yeᵓse kim ṭutmaz bir at
Pek de yerden çekme gem şaḫlanmasın dīzgīn gözet
B-143 Ṭut yelesinden birāz da ḫāṭırın oḫşa düzet
Göñlün al köstekle evvel ṣoñra ḳayd etme ḳır at
Zümre-i üftādesinden etmesinler nefreti

8 Gösterip her dem firāz-ı nāzı bükseñ ᶜāşıḳa
Böyle ser-tīz-i sitiġnā olma gel pek ᶜāşıḳa
Eşheb-i reh-vār-ı cevriñ dīzgīnin çek ᶜāşıḳa
Böyle dīzgīn aşırı düşmez yürümek ᶜāşıḳa
Her zamān ḳarşı çıḳıp etme bu ḥarbi ḥiddeti

9 Nūrudur ḫūrşīd-i tābānıñ eden bedri münīr
Meyl-i dildir eyleyen ᶜuşşāḳı cānāndan ḫabīr
Sīnesin çāk etme kim ḳalsın bu tābişde żāmīr
Rumḥ mümkin mi ᶜizāra ola güncāyiş-pez̲īr
Dilden ᶜaşḳıñ gitse ᶜuşşāḳıñ ᶜabes̲dir ġayreti

10 Ḥaḳ livā-i şevketin Manṣūr ede bā-ᶜizz ü şān
Zīr-i destānın eder iḥsān u luṭfu şād-mān
Nāfiᶜā vaṣfında ol Vāṣıflar ile hem-ᶜinān
Sāyesinde sen de at ṭut Vāṣıf ol şāh-ı cihān
Kām alıp der-zīr-i rān etdikçe esb-i devleti

17

Münācāt Be-Dergāh-ı Ḳāḍı'l-Ḥācāt ᶜAmmet Ālāᵓihi

fā ᶜi lā tün fā ᶜi lā tün fāᶜi lā tün fā ᶜi lün

1 Keffe-i mīzāna ṣıġmaz etdigim cürm ü ḫaṭā
Baḥr-i ġufrānıñ eder yā Rab anı ancaḳ hebā

2 Cürm olur mu bāᶜis̲-i yeᵓs u ḳunūṭ-ı mücrimin

ᶜAfv u ġufrān iledir vaṣf-ı cemīliñ rūşenā

3 ᶜÖmr mükedder gerçi maḥṣūlü sümūm-ı maᶜṣiyet
Maġfiret tiryāḳını ḳıldıñ ne ġam cürme devā

İ-144 4 Mücrimīniñ cürmü leb-rīz etse de ᶜālemleri
Nisbet-i deryā-yı ġufrānıñda olmaz ḳaṭre mā

5 Ümmetiz maḥbūbuña çoḳdur eger ᶜiṣyānımız
Sevdiginiñ bendesin kim dūzaḫa eyler sezā

6 Şeyn-i şān-ı ümmet-i merḥūmadır ᶜiṣyānımı
Ehl-i maḥşer görmesin rüsvālıġım görme revā

7 Eyleme maṭrūd-ı bāb-ı raḥmetiñ Nāfiᶜ ḳuluñ
B-144 Eyle ḥüsn-i ḫatimeyle nūr-ı dīnim iḥtimā

18

Naᶜt-ı Şerīf-i Ḥażret-i Nebevī Ṣallā'l-lāhü ᶜAleyhi ve Sellem ve Ālihi
me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün me fā ᶜī lün

1 Berāt-ı cāh-ı iclāliñ olup *Ṭā-hā* vü *Erselnāk*[487]
Zihī menşūr-ı ᶜālīdir sümüvv-i ḳadriñe *levlāk*[488]

2 Şeb-i Miᶜrācın ile ḳadri ᶜālī olalı çarḫıñ
Nücūm-ı ṭāliᶜin rūşen bulur her rūz u şeb eflāk

3 Olanlar sālik-i rāh-ı hüdā-yı emr ü iblāġıñ
Ṣırāṭ-ı müstaḳīmi şāh-rāh-ı ḫuld eder bī-bāk

4 Olur maġbūṭ-ı çeşm-i hicr-nāki cümle eslāfıñ
Hidāyetle edenler devr-i pāk-i biᶜs̱etiñ idrāk

5 Ṭulūᶜ-ı mihr-i şerᶜiñ maḥv-ı deycūr-ı cehāletle
Fürūġ-ı ṭalᶜatiñle zāᵓil oldu ẓulmet-i işrāk

6 Daḫīl-i dergehiñ oldum ṣalavat ṣad-hezār ile
Revā görme bu mücrim hevl-i maḥşerde ola ġam-nāk

---

[487] *Tā-hā*: Kur'ān-ı Kerim 20. Sure.
Erselnāk: Ve mā erselnāke illā rahmeten lil-ālemīn, Biz seni ancak alemlere ancak rahmet olarak gönderdik, mealindeki ayetin bir bölümü, Enbiya/107. TDV, Kurᵓān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli, s. 330.
[488] *Levlāk*: Hadis-i kutsī olduğu rivayet edilen, *Levlāke levlāke lema halaktü'l-eflāk: Sen olmasaydın felekleri (kāᵓinātı) yaratmazdım.* Yılmaz, age., s. 113.

7 Eyā ḫatm-i rüsül dīvān-ı Bārīde ṣaḥābetle
Bıraḳma ʿabdiñi dest-i zebānīde girībān çāk

SONUÇ

Edebiyat kaynaklarınca son dönem olarak kavramsallaştırılan XIX. yüzyıl klasik Türk edebiyatında, onlarca divan şairinin geleneği devam ettirme arzusunda olduğu görülür. Yine bu kaynaklarca kütüphanelerde yüzden fazla divan şairinin el yazması veya matbu eserinin olduğu ifade edilmektedir. Bu verilerden yola çıkarak Abdünnāfi İffet Efendi ve Divanı adlı bu çalışma, dönemi ve dönem divan şairini daha iyi anlamak adına edebiyat tarihimize ufak da olsa bir katkı sunma amacıyla hazırlanmıştır. Çalışma, klasik edebiyat ve kültür tarihi yazımı açısından önem arz etmektedir

Çalışmada öncelikli olarak XIX. yüzyıl divan şairinin ve şiirinin genel durumu ele alınmıştır. Sonraki bölümlerde, yaşadığı devrin önemli isimlerinin gölgesinde kalmış, geleneği devam ettirme arzusunda olan son asır Türk şairlerinden Abdünnāfi İffet Efendi'nin hayatı ve edebī eğilimleri hakkında bilgiler sunulmuştur. Aslen Adanalı olan şair daha çok tercüme eserleri ve siyasi yönüyle tanınmaktadır. Elazığ ve Musul'da valilik görevlerinde bulunan şairin soyu, Adana'nın önde gelen ailelerinden Ramazanoğulları'na dayanmaktadır.

Çalışmamıza konu olan Nāfi Divanı'nın iki nüshası mevcuttur. Divan hikemī ve āşıkāne tarzda yazılmış şiirlerden oluşmaktadır. Münacat ve Naat türlerinin yanı sıra Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'in şehit edildiği Kerbela olayı üzerine yazılmış Maktel-i Hüseyn, Muharremiye ve Mersiye türündeki manzumeler, divanda kendine çokça yer bulur. Iydıyye türünde yazılmış 27 numaralı kaside, Klasik Türk şiirinde örneklerine en az rastlanılan mütessa nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Bu manzume divanın yenilik ve farklılık göstermesi bakımından önemlidir. Daha çok kaside ve gazel nazım şekillerinin kullanıldığı Divanda, dönemin siyasi ve sosyal hayatına dair pek çok malzeme bulunmaktadır. Sadarete terfi ve Osmanlı-Rus Savaşı gibi siyasi olayların yanı sıra doğum, sünnet, vefat gibi sosyal hadiselerin çokça konu edildiği tarih manzumeleri, okuyucusuna dikkat çekici bilgiler sunar. Gerek muhtelif gerek şiir içerisinde yazılmış Arapça ve Farsça şiir parçaları ile iktibaslar, Abdünnāfi İffet Efendi'nin Arapça ve Farsçaya olan vukufiyetini göstermesi bakımından önemlidir. Şairin aruzu kullanımı oldukça başarılıdır. Bütün manzumeler biri haricinde (Gazel 270/Hece vezni) aruz

vezniyle yazılmıştır. Divanın son bölümünde Haydar Efendi'nin gazellerine yapılan nazireler ve Enderunlu Vasıf'ın şiirine yapılmış tahmis şairin etkilendiği edebī kişilikleri göstermesi bakımından önemlidir.

Abdünnāfi İffet Efendi Divanı'nda gerçek kişilere ve olaylara, günlük hayata, klasik divanlardan daha fazla yer verilmesi; XIX. yüzyıl şiirindeki ferdiyetçi eğilimlerin bir sonucu olarak şairin bizzat kendisinin şiirin konusu olması (Küçük yaşta vefat eden evladı Salih için mesnevi nazım şekliyle yazılmış 60 numaralı kaside), XIX. yüzyıl şiirindeki değişimleri ve divanın farklılığını göstermesi bakımından önemlidir. Geleneğin çözülüşü ile yeni edebī şekillerin ortaya çıkması bağlamında, Hece vezniyle yazılmış gazel (G 270), 32 mısralı 3 bendden oluşan Maktel-i Hüseyn türündeki Terci-i Bend (M 25) ve örneklerine çok az rastlanılan Mütessa (K 27) nazım şekliyle yazılmış manzumeler, Abdünnāfi İffet Efendi Divanı'nın göze çarpan özelliklerindendir.

KAYNAKÇA

Acıpınar, Mikail; “Gazi Murad Reis: Hayatı, Son Seferleri ve Adına Yazılan Halk Şiirleri”, *2. Turgut Reis ve Türk Denizcilik Tarihi Sempozyumu- Bildiriler*, Bodrum, Haziran, 2015, s. 522.

Akkuş, Metin; *Klasik Türk Şiirinin Anlam Dünyası-Edebī Türler ve Tarzlar*, Fenomen Yayınları, Erzurum 2007.

Akpınar, Mahmut; “Osmanlı Hariciye Nazırları (1836-1922)”, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi,* Güz 2015, Sayı 35, s. 173-205

Aksoy, Hasan; “Zīver Paşa”, *DİA*, TDV Yay., C. 44, İstanbul 2013, s. 474-475.

Akün, Ömer Faruk; “Divan Edebiyatı”, *DİA*, TDV Yay., C. 9, İstanbul 1994, s. 389- 427.

Akyıldız, Ali; “Mahmud Nedim Paşa”, *DİA*, TDV Yay., C. 27, İstanbul 2003, s. 374- 376.

Ardıç, Necdet; *Risale-i Lüb’ül-Lü’b ve Sır’üs-Sırrı (Özün Özü ve Sırrın Sırrı)*, e-kitap, http://www.necatiaksu.net/dosya/lubb-ul_lub.htm (Erişim tarihi: 14.03.2018).

Arslan, Mehmet; *Osmanlı Saray Düğünleri ve Şenlikleri 6-7*, Sarayburnu Kitaplığı, İstanbul 2011.

...............; “İstanbullu Ali Haydar Efendi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=5202 (Erişim tarihi: 14.03.2018).

...............; “Mehmet Nüzhet”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=2247 (Erişim tarihi: 14.03.2018).

Aydın, Abdullah; *Divan Şiirinde Rakip Portresi*, Sonçağ Yayınları, Ankara 2013.

Babacan, İsrafil; *XIX. yy. Türk Edebiyatında Kaside Nazım Şekli (Şekil ve İçerik)* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, SBE, Ankara 2001.

Banarlı, Nihad Sami; *Resimli Türk Edebiyatı Tarihi*, Millī Eğitim Basımevi, C. 2, İstanbul 2001, s. 829.

Beydilli, Kemal; "Mustafa Reşid Paşa", *DİA*, TDV Yay., C. 31, İstanbul 2006, s. 348- 349.

..............., *Sefāretnāme*, DİA, TDV Yay., C. 36, İstanbul 2009, s. 289-294.

Bilge, Mustafa L.; "Ārif Hikmet Beg", *DİA*, TDV Yay., C. 3, İstanbul 1991, s. 365-366.

Bülbül, Tuncay; "Ramazan-zāde Abdünnāfi İffet Efendi ve Kitāb-ı Nāfi'ü'l-Āsār Nevbāve-i Simārü'l- Esmār Adlı Eseri", *Turkish Studies-International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/1 Winter, 2012.

Çalka, M. Sait; *Divan Şiirinde Rubāī*, 2. Baskı, Kriter Yayınları, İstanbul 2017.

Canım, Rıdvan; *Türk Edebiyatında Sākīnāmeler ve İşretnāme*, Akçağ Yayınları, Ankara 1998.

Çavuşoğlu, Halime; *Nāfiᶜ Arap Tāhir Efendi-zāde'nin Hayatı, Edebī Kişiliği ve Divanı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum 2012.

Çelebi, İlyas; "Şeytan", *DİA*, TDV Yay., C. 39, İstanbul 2010, s. 99-101.

Davud, Fatin; *Hatimet'ül-Eşᶜār (Fatin Tezkiresi)*, Haz. Ömer Çifçi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap, s. 393.

Demirci, Kürşat; "Hārūt ve Mārūt", *DİA,* TDV Yay., C. 16, İstanbul 1997, s. 262-264.

Devellioğlu, Ferit; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lūgat*, 32. Baskı, Aydın Kitabevi Yayınları, Ankara 2016.

Doğan, İsmail; "Mehmed Münif Paşa", *DİA*, TDV Yay., C. 32, İstanbul 2006, s. 9-12.

Durmuş, İsmail; "Abdünnāfi İffet Efendi", *DİA*, TDV Yay., C.1, İstanbul 1988, s. 288.

Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail el-Buhari; *Sahihu'l-Buhari*, Darü'l-Arkam, Beyrut, ty., 1382-3.

Ece, Selami; *Manisalı Camiī'nin Vamuk u Azra Mesnevisi (İnceleme, Metin, Sadeleştirme)* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi, SBE, Erzurum 2002.

...............; *Klasik Türk Edebiyatı Araştırma Yöntemleri (I-II)*, Eser Basım Yayınları, Erzurum 2015.

Erbaş, Ali; "Melek", *DİA*, TDV Yay., C. 29, İstanbul 2004, s. 37-39.

Erdoğan, Mehtap; "Divan Şiirinde Mahallileşme Kavramı ve Bākī Divan'ında Bazı Mahallī Unsurlar", *International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 4/5 Summer, 2009.

...............; *Güzellik Unsurlarıyla Divan Şiirinde Sevgili*, Kitabevi Yayınları, İstanbul 2013.

...............; "Hasan Subhī", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014,

http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=5004

(Erişim tarihi: 14.03.2018).

Fayda, Mustafa; "Muhammed", *DİA*, TDV Yay., C.30, İstanbul 2005, s. 408-423.

...............; "Bilāl-i Habeşī", *DİA*, TDV Yay., C. 6, İstanbul 1992, s. 152-153.

Güftā, Hüseyin; *Divan Şiirinde İlim*, Akçağ Yayınları, Ankara 2004,

Horata, Osman; *Has Bahçede Hazan Vakti-XVII. Yüzyıl: Son Klasik Dönem Türk Edebiyatı*, Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal; *Son Sadrazamlar*, 3. Baskı, Dergāh Yayınları, C. 1, İstanbul 1982.

...............; *Son Asır Türk Şairleri*, Haz. Hidayet Özcan, C. 3, AKM Başkanlığı Yayınları, Ankara 2000.

İpekten, Haluk; *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*, 6. Baskı, Dergah Yayınları, İstanbul 2004,

İsen, Mustafa, Horata, Osman; *Tarihī Gelişim*, Eski Türk Edebiyatı El Kitabı, 5. Baskı, Grafiker Yayınları, Ankara 2005.

..............; *Acıyı Bal Eylemek Türk Edebiyatında Mersiye*, 2.Baskı, Akçağ Yayınları, Ankara 1994.

Kaplan, Yunus; "Çukurdarzāde Cāzim Efendi", *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, 2014, http://www.turkedebiyatiisimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detaysdetay=3161 (Erişim tarihi: 14.03.2018).

Karahan, Abdulkadir; "Enderunlu Vāsıf", *DİA*, TDV Yay., C. 11, İstanbul 1995, s. 189- 190.

Karaman H., Özek, A., Dönmez, İ. K., Çağrıcı, M., Gümüş, S., Turgut, A.; *Kur'ān-ı Kerīm ve Açıklamalı Meāli*, 8. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 86/B, Ankara 2010.

Kılıç Faruk; *Abdunnāfi İffet Efendi'nin Mizani Şerh-i Mütercimi Burhan adlı eserinin tahlil ve değerlendirilmesi,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniverstesi, SBE, Elazığ 2008.

Kılıç, Ünal; "Yezīd 1", *DİA*, TDV Yay., C. 43, İstanbul 2013, s. 680-681.

Kırmızı, Abdülhamit; "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Maliye Nazırları (1838-1922)", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 1, 2003, S. 1, s. 97-114.

Koçu, Reşad Ekrem; "Fethi Ahmed Paşa", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 3, İstanbul 1994, s. 298.

Komisyon; "Allah (Edebiyat)", *DİA*, TDV Yay., C. 2, İstanbul 1989, s. 499.

Kontantamer, Tunca; "Sākīnāmelerin Ortaya Çıkışı ve Gelişimine Genel Bir Bakış", *Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi II, Prof. Dr. Harun Tolasa Özel Sayısı,* İzmir 1983, s. 81-90.

Köksal, Mustafa Asım; *Peygamberler Tarihi*, 18. Baskı, TDV Yay., Ankara 2013.

Kömbe, İlker; *Osmanlı-Türk Düşüncesinde Münāzara İlmi ve Abdünnāfī İffet'in Tercüme-i Adāb-ı Gelenbevī adlı eseri,* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi, SBE, İstanbul 2004.

..............; "Osmanlı-Türk Düşüncesinde Münāzara İlmi ve Abdünnāfī İffet'in Tercüme-i Adāb-ı Gelenbevī adlı eseri", *Dīvān İlmi Araştırmalar Dergisi*, S. 20, 2006/1, s. 119-167.

Köprülü, Orhan F.; "Keçecizade Fuad Paşa", *DİA*, TDV Yay., C. 13, İstanbul 1996, s. 202-205.

Kurnaz, Cemal; "Felek", *DİA*, TDV Yay., C. 12, İstanbul 1995, s. 306-307.

..............; "Bülbül", *DİA*, TDV Yay., C. 6, İstanbul 1992, s. 485-486.

..............; "Gül", *DİA*, TDV Yay., C. 14, İstanbul 1996, s. 219-222.

..............; Çeltik, Halil, *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*, 2. Basım, H Yayınları, İstanbul 2011.

Levend, Agāh Sırrı; *Divan Edebiyatı Kelimeler ve Remizler Mazmunlar ve Mefhumlar*, 4. Baskı, Enderun Kitabevi, İstanbul 1984.

Nācī, Muallim; *Lügat-ı Nācī*, Haz. Ahmet Kartal, TDK, Ankara 2009.

Onay, A. Talat; *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar*, MEB yayınları, İstanbul 1996.

Ögke, Ahmet; "Tasavvufta 'Kenz-i Mahfī' Düşüncesi ve Sofyalı Bālī Efendi'nin 'Küntü Kenzen Mahfiyyen' Şerhi Bağlamında Varoluşun Anlamı", *Tasavvuf İlmi ve Akademik Araştırma Dergisi,* Ankara 2004, Yıl: 5, S. 12, s. 9-24.

Öngören, Reşat; "Mevlānā Celāleddin-i Rūmī", *DİA*, TDV Yay., C. 29, İstanbul 2004, s. 441-448.

Öz, Mustafa; "Ehl-i Beyt", *DİA*, TDV Yay., C. 10, İstanbul 1994, s. 498-501.

Özdemir, Mehmet; "Bağdatlı Abdülaziz Āsım'ın Türkçe Divan'ının Sonunda Bulunan Mesnevī'nin On Sekiz Beyit Şerhi", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi,* 2017, C. 6, S. 1, s. 368-382.

Özen, Vahit; *Nāfi*[c] *Divānı (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi, SBE, Elazığ 2010.

Öztuna, Yılmaz; *Sultan II. Mahmud: Cihan Hakanı ve Yenileşme Padişahı*, Ötüken Yayınları, İstanbul 2014.

Pala, İskender; *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, 20. Baskı, Kapı Yay., İstanbul 2011.

Saraç, M. A. Yekta; *Osmanlı Müellifleri (Bursalı Mehmed Tahir)*, TÜBA Yay., Ankara 2016.

...............; *Klāsik Edebiyat Bilgisi (Ölçü-Biçim-Kafiye)*, 9. Baskı, Gökkubbe Yay., İstanbul 2015.

Şahin, M. Süreyya; "Cennet", *DİA*, TDV Yay., C. 7, İstanbul 1993, s. 374-376.

Şentürk, A. Atilla, Kartal, Ahmet; *Üniversiteler İçin Eski Türk Edebiyatı Tarihi*, Dergah Yayınları, İstanbul 2006.

Süreyya, Mehmed; *Sicill-i Osmanī*, Haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, C. 5, İstanbul 1996.

Tanpınar, A. Hamdi; *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 2003.

Tenik, Ali; *Ahmed Kuddūsī*, Ukde Yayınları, Ankara 2011.

Topaloğlu, Bekir; "Cehennem", *DİA*, TDV Yay., C. 7, İstanbul 1993, s. 227-233.

Tuğluk, İbrahim Halil; "Arz-ı İhtirām: Teşekkür-Nāme Klāsik Türk Şiirinde Teşekkür İçerikli Şiirler", *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi*, Aralık 2015, Yıl: 2, S. 2, s. 88-100.

Uçarol, Rifat; "Gazi Ahmed Muhtar Paşa", *DİA*, TDV Yay., C 13, İstanbul 1996, s. 445-448.

Uludağ, Süleyman; "Hallāc-ı Mansūr", *DİA*, TDV Yay., C. 15, İstanbul 1997, s. 377- 381.

...............; "Abdulkādir-i Geylānī", *DİA*, TDV Yay., C. 1, İstanbul 1988, s. 234-239.

Uludağ, Süleyman, Köksal, Mustafa Asım; "Kuddūsī Ahmed Efendi", *DİA*, TDV Yay., C. 26, İstanbul 2002, s. 315-316.

Uzun, Mustafa, Arslan, Ahmet Turan; "Takriz", *DİA*, TDV Yay., C. 39, İstanbul 1994, s. 472-474.

...............; "Kadir Gecesi"*, DİA*, TDV Yay., C.24, İstanbul 2001, s. 125-127.

Ünver, İsmail; "XIX. yüzyıl Divan Şiiri", *Ankara Üniversitesi DTCF Dergisi*, 32 (1/2), 1998, s. 131-140.

Yaşaroğlu, M. Kāmil; "Muharrem", *DİA*, TDV Yay., C. 31, İstanbul 2006, s. 4-5.

Yavuz, Salih Sabri; "Mi'rac", *DİA*, TDV Yay., C. 30, İstanbul 2005, s. 132-135.

Yazar, Sadık; "XIV.-XV. ve XVI. yy. Türkçe Divanlarında Yer Alan Arap Meseller Atasözleri", *Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu 38. ICANAS Bildirileri*, *Edebiyat Bilimi Sorunları ve Çözümleri,* Ankara 2008, s. 1777-1805.

Yılmaz*,* Mehmet; *Edebiyatımızda İslamī Kaynaklı Sözler*, Enderun Kitabevi, İstanbul 1992.

http://www.ttk.gov.tr/tarihveegitim/osmanli-padisahlari/ (Erişim tarihi: 20.03.2018).

http://hadislerleislam.diyanet.gov.tr/?p=kitapsi=1.0.347 (Erişim tarihi: 17.05.2018)

DİZİN

L

M

N

T

U

Ü

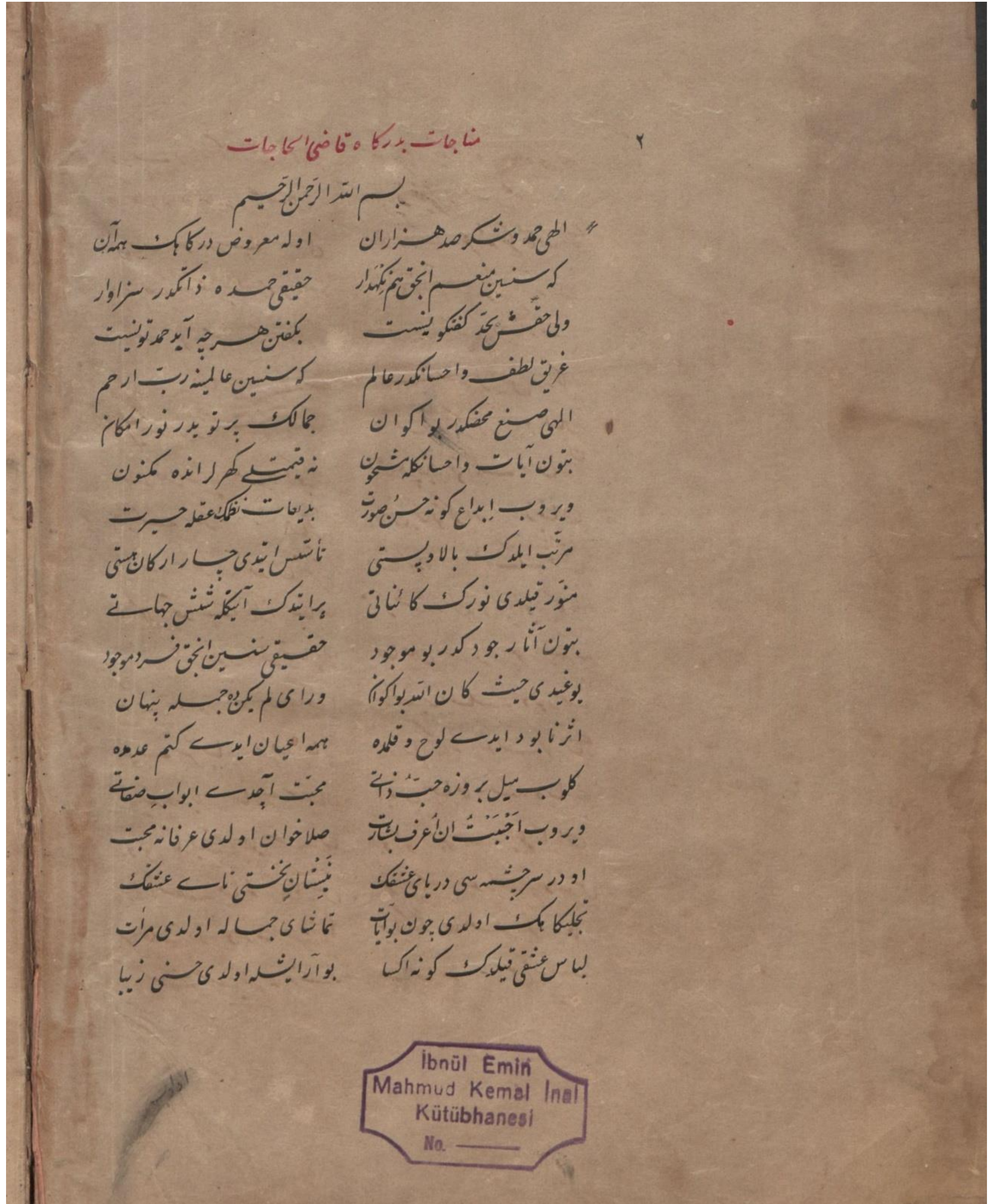
V

Y

Z

EKLER

Ek 1. İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi Nüshası Örnek Metin

٢

مناجات بدرگاه قاضی الحاجات

بسم الله الرحمن الرحیم

الهی حمد و شکر صد هزاران — اوله معروض درگاهکه همه آن

که سنسین منعم انجق هم نگهدار — حقیقی حمده ذاتکدر سزاوار

ولی حقک نجه گفتگو نیست — بگفتن هر چه آید حمد تو نیست

غریق لطف و احسانکدر عالم — که سنسین عالمینه رب ارحم

الهی صنع محضکدر بو اکوان — جمالک پرتو بدر نور امکان

بتون آیات و احسانکله مشحون — نه قیمتلی گهرلر انده مکنون

ویروب ابداع کونه حسن صورت — بدیعات نظمک عقله حیرت

مرتب ایلدک بالا و پستی — تأسیس ایتدی چار ارکان هستی

منور قیلدی نورک کائناتی — پر ایتدک ایکله شش جهاتی

بتون آثار جودکدر بو موجود — حقیقی سنسین انجق فرد موجود

بوغیدی حیث کان الله بو اکوان — ورای لم یکن ده جمله پنهان

اثر نابود ایدی لوح و قلمده — همه اعیان ایدی کنز عدمده

کلوب میل بروزه حب ذاتی — محبت آچدی ابواب صفاتی

ویروب احببت ان اعرف بشارت — صلا خوان اولدی عرفانه محبت

او در سرچشمه سی دریای عشقک — نیستان نختی نای عشقک

تجلیگاهک اولدی چون بو آیات — تماشای جماله اولدی مرآت

لباس عشقی قیلدک کونه اکسا — بو آرایشله اولدی حسنی زیبا

قصائد و تواریخ

بسم الله الرحمن الرحیم و به نستعین

حمد حقدر سخنک تاج سرے	صلوات اولدی بونا جک گهری
حمد اوله حقه رسولینه صلوة	سخنک ایشته بودر زیب و فری
آل و صحبندن اوله حق راضی	نائل فیض ایده صاحب اثرے
مظهر عفو و عطاسی بیوروب	ملتجاسی ایده خیر البشرے
حمد خدای ذی المنن	اکلیل زرین سخن
مولایه لایعد سپاس	محتاج شکر ندر حواس
الله در روزی رسان	مستغرق لطفی جهان
بو قدر دیگر اهل کرم	انجق اودر صاحب نعم
معطی و مانع در خدا	هپ قبضه ده منع و عطا
مولاده در حق نعم	هپ واسطه اهل همم
مخلوقه در مدح و ثنا	تحدیث احسان خدا
غفلتله امانیچه دم	حدین گذار ایلر قلم
انکاره بو قدر هیچ مجال	گیندی هوایه جوش مقال
اولمق نه ممکن بی قصور	عفو ایلیه رب غفور
استغفر الله العظیم	من زلة الفکر السقیم
یا ربنا اغفر ذنبنا	ارحم بنا یا ربنا

٧

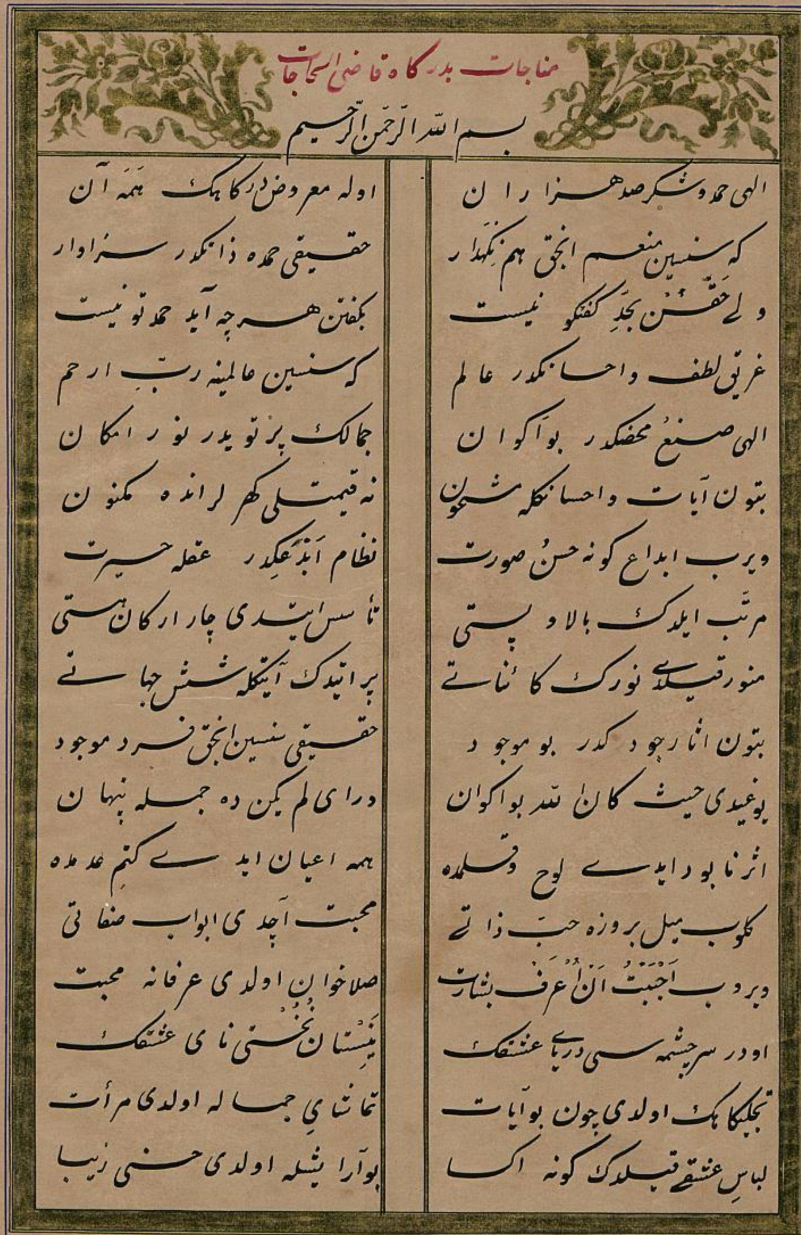
بسم الله الرحمن الرحيم وبه نستعين

نام حقدر چونکه مفتاح حسن بيان — فتح ايدر البت انكله كنزيني نظم آوران
صد صلوة اولسون او هادئ طريق حقه كيم — بولدى اعجازيله ديوان بلاغت قدر وشان

بو قدن بو كوني سر تسر آباد ايدن خدا — حكمتلرى عالمى ايجاد ايدن خدا
قيلدى غناى ذاتنى بو كنز ايله عيان — نقد عطاتيله خارج اعداد ايدن خدا
بالا و زيرى قيلدى مجارئ قدرتى — هر ذره سنده وارلغين اشهاد ايدن خدا
مشكاة نور وحدتى قيلدى مظاهرى — يك لمعه سيله انجمى ايقاد ايدن خدا
اجرام كونى قيلدى مسخر مشيته — ادوار چرخى حكمينه منقاد ايدن خدا
لا تقنطوا ايله بازدى جلى باب رحمته — مجرملرينه عفوينى اعداد ايدن خدا
نام شريفين ايلدى اقليد بزم انس — ذاكرلرينى رحمت ايله ياد ايدن خدا
محتاج ايدرمى غيرى يه حاشا كدا ايز — نعمتلرينى خارج تعداد ايدن خدا
آزاده ايله سجن طبيعتدن عبد كى — اى دوزخندن عاصى يى آزاد ايدن خدا
ايله شفيع روز جزا فخر عالمى — اشكيله روزمى اسعاد ايدن خدا
پيرم جناب غوثى بيور رهنما بكا — اى همتينى منهل ارشاد ايدن خدا
كسمم اميدى چوق كوره رك سيئاتمى — رب كريمدر عاجزه امداد ايدن خدا

محروم ايدرمى نافع عصيانه سبب
اهل نيازه لطف ايله داد ايدن خدا

Ek 2. Almanya Berlin Millî Kütüphanesi Nüshası Örnek Metin

مناجات بدرگاه قاضی الحاجات

بسم الله الرحمن الرحیم

الهی حمد و شکر صد هزاران | اوله معروض درگاهڭه همه آن
که سنسین منعم انجق هم نگهدار | حقیقی حمده ذاتڭدر سزاوار
ولی حقّڭ بجا گفتگو نیست | بگفتن هر چه آید حمد تو نیست
غریق لطف و احسانڭدر عالم | که سنسین عالمینه رب ارحم
الهی صنع محکمڭدر بو اکوان | جمالڭ پرتویدر نور امکان
بتون آیات و احسانڭله مشحون | نه قیمتلی گهرلر انده مکنون
ویرب ابداع گونه حسن صورت | نظام ابداعڭدر عقله حیرت
مرتب ایلدڭ بالا و پستی | تأسس ایلدی چار ارکان هستی
منور قیلدی نورڭ کائناتی | پر ایتدڭ آینکله شش جهاتی
بتون آثار جودڭدر بو موجود | حقیقی سنسین انجق فرد موجود
بوغیدی حیث کان الله بو اکوان | درای لم یکن ده جمله پنهان
اثر نابود ایدی لوح و قلمده | همه اعیان ایدی کنج عدمده
گلوب میل بروزه حب ذاتی | محبت آچدی ابواب صفاتی
ویرب احببت ان اعرف بشارت | صلاخوان اولدی عرفانه محبت
اودر سرچشمه سی دریای عشقڭ | نیستان نخستی نای عشقڭ
تجلیگاهڭ اولدی چون بو آیات | تماشای جماله اولدی مرآت
لباس عشقی قیلدڭ گونه اکسا | بو آرایشله اولدی حسنی زیبا

اولوب

قصائد و تواريخ

بسم الله الرحمن الرحيم و به نستعين

حمدِ حقدر سخنڭ تاج سری … صلوات اولدی بوناجك كهری

حمد اوله حقه رسولنه صلواة … سخنڭ انشئه بودر زيب وفری

آل و صحبندن اوله حق راضی … نائل فيض ايده صاحب اثری

مظهر عفو وعطاسی بيوروب … ملتجاسی ايده خير البشری

حمدِ خدای ذی المنن … اِكليل زرينِ سخن

مولايه لايقدر سپاس … محتاجِ شكر پدر حواس

الله در روزی رسان … مستغرق لطفی جهان

بوقدر ديكر اهلِ كرم … انجق اودر صاحب نعم

معطی وما نعدر خدا … هپ قبضه ده منع وعطا

مولاده درحقِ نعم … هپ واسطه اهل همم

مخلوقه درمدح وثنا … تحديث احسانی خدا

غفلتله اما بنجه دم … حدين كذار ايلر قلم

انكاره بوقدر هيچ مجال … كيندی هوايه چوق مقال

اولمق نه ممكن بيقصور … عفو ايليه رب غفور

استغفر الله العظيم … من زلّةِ الفكر السقيم

يا ربنا اغفر ذنبنا … ارحم بنا يا ربنا

صل

بسم الله الرحمن الرحيم

نام حقدر چونکه مفتاح درِ حسن بیان
فتح ایدر البتّه انگله کنز بنی نظم اوزرن

صد صلوة اولسون او هادئ طریق حقه کیم
بولدی اعجاز ایله دیوان بلاغت قدرده شانن

غزلیات

یوقدن بو کونی سربسر آباد ایدن خدا
حکمتلر ایله عالمی ایجاد ایدن خدا

قلدی غنای ذاتنی بو کنز ایله عیان
نقد عطایه خارج اعداد ایدن خدا

بالا و زیری قیلدی مجاری قدرتی
هر ذره سنده وار لغین اشهاد ایدن خدا

مشکاة نور وحدتی قیلدی مظاهری
یک لمعه سیله انجمی ایقاد ایدن خدا

اجرام کونی قیلدی مسخر مشیته
ادوار چرخی حکمته منقاد ایدن خدا

لاتقنطوا یی یازدی جلی باب رحمته
مجرملرینه عفوینی اعداد ایدن خدا

نام شریفن ایلدی اقلید بزم انس
ذاکرلرینی رحمت ایله یاد ایدن خدا

محتاج ایدرمی غیری یه حاشا گدالرین
نعمتلرینی خارج تعداد ایدن خدا

آزاده ایله سجن طبیعتدن عبدکی
ای دوزخندن عاصی یی آزاد ایدن خدا

ایله تشفیع روز جزا فخر عالمی
اتمکیله روزمی اسعاد ایدن خدا

پیرم جناب غوثنی بیور رهنما بکا
ای همتنی منهل ارشاد ایدن خدا

کسسم امیدی چوق کوره رک سیئاتمی
رب کریمدر عاجزه امداد ایدن خدا

محروم ایدرمی نافعی عصیانی نه سبب
اهل نیازه لطفی ایله داد ایدن خدا

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	EMRAH GÜNDÜZ
Doğum Yeri ve Tarihi	GAZİANTEP 16.08.1984
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
Y. Lisans Öğrenimi	KONYA SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri	Bingöl Üniversitesi, Sos. Bil. Ens. Dergisi, *Koyunoğlu Müzesi Kütüphanesi 13461 Numaralı Şiir Mecmuası*, Yıl: 5, Cilt: 5, Sayı: 10, Sy. 129-140, Güz 2015-Bingöl. Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi-IJHE, *Klasik Türk Şiirinde Bir Nazım Türü: Keştî-nâme (Kaynakların Değerlendirmesi ve Bibliyografya),* Cilt: 2, Sayı: 3, Sy. 15-37, Nisan 2016-Sinop.
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	2009-Devam BİNGÖL ÜNİVERSİTESİ (Araştırma Görevlisi)
İletişim	
E-Posta Adresi	emrhgndz@hotmail.com
Tarih	10.05.2018